

Autors: Alvis Marcinkēvičs
Zinātniskie redaktori:
Dr. hist. Jānis Taurēns
Dr. hist. Aldis Miņins

Ukrainas krīze: Divgalvainā ērgļa impērijas trieciens

Saturs

Biežāk lietotās abreviatūras un akronīmi

Ievads

- 1. Ukraina starptautiskajās attiecībās no PSRS sabrukuma līdz 2013. gadam**
  - 1.1. Ukrainas jautājums PSRS sabrukuma laikā
  - 1.2. Galvenie Ukrainas un Krievijas attiecību problēmjasautājumi pēc PSRS sabrukuma
  - 1.3. Krievijas centieni reintegrēt postpadomju telpu
  - 1.4. Ukrainas un Eiropas Savienības attiecības 1991.–2013. gadā
- 2. Pirms krīzes (piecas minūtes pirms pusnakts)**
  - 2.1. Iekšpolitisko faktoru ietekme uz Ukrainas ārpolitisko attīstības vektoru
  - 2.2. Ukrainas un Eiropas Savienības asociācijas līguma parakstīšanas atlikšana
- 3. Maidans**
  - 3.1. Ukrainas protesta akciju izcelšanās un tās veicinošie faktori
  - 3.2. Ukrainas iekšpolitiskā situācija Maidana laikā
  - 3.3. Varasiestāžu un opozīcijas sarunas par krīzes neregulējumu
  - 3.4. Notikumi Kijevā 2014. gada 18.–20. februārī
  - 3.5. Prezidenta Janukoviča bēgšana no Ukrainas
- 4. Krimas okupācija un aneksija**
  - 4.1. Iekšpolitiskā situācija Krimā Maidana laikā
  - 4.2. Krievijas faktors
  - 4.3. Krievijas plašsaziņas līdzekļu faktors
  - 4.4. Okupācijas operācijas un aneksijas organizēšana
  - 4.5. Krimas demogrāfisko, sociālo un politisko procesu raksturojums
  - 4.6. Kijevas reakcija uz Krievijas agresiju Krimā
- 5. Ukrainas dienvidaustrumu reģionu destabilizācija**
  - 5.1. Iespējamie Krievijas ilgtermiņa Ukrainas sadalīšanas plāni
  - 5.2. Separātisms Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos 2014. gada pavasarī
  - 5.3. *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšana
  - 5.4. Donbasa konflikta eskalācija

Secinājumi

Pielikumi

- 1. Personas**
- 2. Prokremliskās organizācijas**
- 3. Foto**
- 4. Kartes**

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

- 1. Grāmatas**
- 2. Raksti**
- 3. Intervijas**
- 4. Žurnālistu pētījumi**
- 5. Citi informatīvie materiāli**

Biežāk lietotās abreviatūras un akronīmi

BJUT – „Blok Juļiji Timošenko”

NUNS – „Naša Ukrajina–Narodna samooborona”

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

BS – Bruņotie spēki

BS ĢŠ – Bruņoto spēku Ģenerālštābs

DNR – Doņeckas tautas republika

EDSO – Eiropas Drošības un sadarbības organizācija

ES – Eiropas Savienība

FSB – Krievijas Federālais drošības dienests

FSK – Krievijas Federālais pretizlūkošanas dienests

FSO – Krievijas Federālais apsardzes dienests

GRU – Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenā izlūkošanas pārvalde

GUR – Ukrainas Aizsardzības ministrijas Galvenā izlūkošanas pārvalde

IeK – Iekšlietu karaspēks

IeM – Iekšlietu ministrija

KGB – PSRS Valsts drošības komiteja

KPFSR – Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika

LNR – Luhanskas tautas republika

MJF – Melnās jūras flote

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija

NDAP – Ukrainas Nacionālās drošības un aizsardzības padome

NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība

PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā partija

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

RISI – Krievijas Stratēģisko pētījumu institūts

SBU – Ukrainas Drošības dienests

SVF – Starptautiskais Valūtas fonds

SVR – Krievijas Ārējās izlūkošanas dienests

SZRU – Ukrainas Ārējās izlūkošanas dienests

UDO – Ukrainas Valsts apsardzes pārvalde

UPA – Ukrainas Sacelšanās armija

Ievads

2013. gada nogalē pasaules sabiedrības uzmanību piesaistīja protesta akcijas Ukrainā, ko izraisīja valdības lēmums atlikt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu. Šie protesti 2014. gadā rezultējās valdības maiņā, izraisot varas vakuumu, ko izmantoja Krievija, anektējot Krimas pussalu un destabilizējot Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu. Vienlaikus Maskava pret Ukrainu izvērsa plašu un labi koordinētu diplomātisko un informatīvo kampaņu, kuras mērķis bija ne tikai apgrūtināt Ukrainas politiskās vadības iespējas reaģēt uz Krievijas īstenoto agresiju, bet arī panākt Ukrainas starptautisku izolāciju. Šī Krievijas rīcība veicināja plašu reģionālo nestabilitāti un izraisīja nopietnāko krīzi Rietumvalstu un Krievijas attiecībās kopš Aukstā kara beigām.

Nemot vērā minētos faktus, nav jābrīnās, ka Ukrainas krīzes izcelšanos ir mēģinājuši skaidrot dažādu valstu politiķi, diplomāti, kā arī akadēmiskās vides pārstāvji, kuri izvirzījuši dažādas, bieži vien savstarpēji noliedzošas versijas par notikušā iemesliem. Lielais šai tēmai veltīto publikāciju skaits un tajās paustais plašais viedokļu spektrs padara praktiski neiespējamu visu Ukrainas krīzei veltīto darbu apzināšanu, salīdzināšanu un kritisku analīzi. Tomēr, neraugoties uz plašo uzskatu spektru, Ukrainas krīzei veltīto darbu un publikāciju autorus nosacīti var iedalīt divās galvenajās kategorijās. Pie pirmās pieder publicisti un pētnieki, kuri Krievijas iebrukumu Ukrainā skaidro ar Krievijas iekšpolitiskās attīstības tendencēm, bet pie otrās – neoreālisma teorijas piekritēji, kuri priekšplānā izvirza ģeopolitiskus apsvērumus un uzskata, ka Ukrainas krīzes pamatā ir Rietumvalstu un Krievijas cīņa par ietekmi postpadomju telpā. Atkarībā no notikumu interpretācijas dažādi neoreālisti Krievijas iebrukumā Ukrainā saskata ofensīvus vai defensīvus mērķus. Pirmā viedokļa pārstāvji uzskata, ka Krievija mēģina mainīt *status quo* Eiropā un nav ieinteresēta sadarboties ar Rietumvalstīm. Līdz ar to no šī viedokļa izriet, ka Krievijas un Rietumu konflikta pamatā ir pušu atšķirīgās ārpolitikas intereses. Savukārt otrā viedokļa pārstāvji uzskata, ka Ukrainas konfliktu ir veicinājuši Maskavas centieni piespiest Rietumus rēķināties ar Krievijas drošības interesēm un Ukrainas krīzi ir izprovocējuši Rietumi, kuri ir piespieduši Krieviju aizstāvēties iebrukt Ukrainā.

Savu Ukrainas krīzes izraisīšanās versiju paudis arī Krievijas prezidents Vladimirs Putins, pēc 2014. gada martā notikušās Krimas reģiona aneksijas publisko uzstāšanās laikā uzsvērdams faktorus, kas viņu pamudināja uz agresiju Ukrainā. Laikā no 2014. līdz 2015. gada martam V. Putins nāca klajā ar vismaz piecām publiskām runām un vienu interviju, kur detalizēti skaidroja savas rīcības motīvus.¹ V. Putina skaidrojumi par iebrukuma Ukrainā iemesliem laika gaitā un dažādām auditorijām ir vairākkārt mainījušies, tomēr visbiežāk viņš šo lēmumu saistījis ar varas maiņu Kijevā 2014. gada februārī un no tās izrietošajiem draudiem Krimas iedzīvotāju dzīvībai, vēsturiskās taisnības atjaunošanas nepieciešamību un Krimas stratēģisko nozīmi –

---

¹ Skat. *Obrashhenie Prezidenta Rossijskoj Federacii*. Pieejams: <http://bit.ly/297pGUg>; *Prjamaja linija s Vladimirom Putinym*. Pieejams: <http://bit.ly/29bIfZ5> (2014. gads); *Soveshhanie poslov i postojannyh predstavitelej Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/29xhkH5> (2014. gads); *Zasedanie Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valdaj»*. Pieejams: <http://bit.ly/297pJzB>; *Poslanie Prezidenta Federal'nomu Sobraniju*. Pieejams: <http://bit.ly/29amMjz>; *«My podderzhali svoih»*. Pieejams: <http://bit.ly/29amTve>

pussalas aneksija ļaus Krievijai attīstīt Melnās jūras floti un stiprināt klātbūtni Melnās jūras reģionā. Turklāt V. Putina publiski minētie iebrukuma Ukrainā iemesli sasauca ar viņa, īpaši kopš trešā prezidentūras termiņa sākuma 2012. gadā, proponēto ideoloģiju par krievu nācijas sadrumstalotības traģiskumu un mākslīgumu. Ar šo argumentāciju V. Putins faktiski ir nostādījis visus ārpus Krievijas dzīvojošos krievus Kremļa politikas ķīlnieku lomā.

Pievēršoties V. Putina vēstījumu detalizētākai analīzei, jānorāda, ka gandrīz visos paziņojumos viņš lēmuma par Krimas aneksiju pieņemšanu ir tieši vai netieši skaidrojis ar atbildi uz Rietumu nerēķināšanos ar Krievijas drošības un ekonomiskajām interesēm (*NATO* paplašināšanās uz Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu rēķina, ASV pretraķešu vairoga izvietojanas plāni Austrumeiropā, ES un Ukrainas asociācijas līguma parakstīšana). Viņaprāt, Rietumvalstu realizētā ārpolitika 21. gadsimta pirmajā desmitgadē ir radījusi jaunus precedentus starptautiskajās attiecībās (Krimas pašnoteikšanās tiesības pēc Kosovas parauga², tiesības iejaukties valstu iekšpolitikā bez ANO mandāta utt.). Šos argumentus V. Putins atkārtoti ar komunikācijā ar Rietumvalstu līderiem.³

Ir grūti nepamanīt, ka V. Putins nav apmierināts ar Eiropas drošības pašreizējo arhitektūru. Piemēram, 2014. gada 17. aprīlī viņš uzsvēra, ka Rietumi ir pārkāpuši it kā kādreiz doto solījumu par *NATO* nepaplašināšanos uz austrumiem: „Mums kādreiz solīja, ka pēc Vācijas apvienošanās *NATO* nepaplašināsies uz austrumiem. [...] Tomēr pēc tam sākās paplašināšanās sākotnēji uz bijušo Varšavas pakta valstu, bet pēc tam – uz Baltijas, bijušo Padomju Savienības republiku, rēķina. [...] Mums atbildēja, ka tas uz mums neattiecas, jo šīs valstis pašas var izvēlēties savas drošības garantēšanas veidu. [...] Tomēr, kad militārā bloka infrastruktūra tuvojas mūsu robežām, esam tiesīgi spert kādus atbildes soļus.”⁴

Argumentācija, ka Krievijas iebrukumus kaimiņvalstīs (Ukrainā un Gruzijā) ir sekmējis Rietumu pārkāptais solījums par *NATO* nepaplašināšanos austrumu virzienā, nav jauna. Pirmais tēzi, ka *NATO* paplašināšanās ir pretrunā ar Rietumu dotajiem solījumiem, iespējams, izstrādāja britu analītiķis Maikls Makgvairs (*MccGwire*), kurš 1998. gadā publicēja rakstu, kurā iestājās pret Čehijas, Polijas un Ungārijas uzņemšanu

---

² Maskava Krimas aneksijas attaisnošanai atsaucās uz ANO Starptautiskās tiesas 2010. gada 22. jūlija atzinumu, ka Kosovas neatkarības pasludināšana nav pretrunā starptautiskajām tiesībām. Maskavas atsauce uz Kosovas precedentu šķiet dīvaina, jo tieši Krievijas pretestības ANO Drošības padomē dēļ Kosova joprojām nav uzņemta ANO. Šādu Maskavas nostāju, pēc V. Putina teiktā, nosaka uzskats: „Kosovas precedents – tas ir briesmīgs precedents, kurš būtībā izjauc visu starptautisko attiecību sistēmu”. Citēts no: OLEKSANDR ZADOROZHNIJ. Rosijs'ka aneksija Krymu. „Analogija” z Kosovo? Mizhnarodno-pravovyj analiz. *Ukrai'ns'kyj chasopys mizhnarodnogo prava*. 1–2/2014, s. 51.

³ *Battle for Ukraine: How the west lost Putin*. Pieejams: <http://bit.ly/29iV0oq>

⁴ *Prjamaja linija s Vladimirom Putinym*.

V. Putina apgalvojumi, ka *NATO* pēc paplašināšanās būtu izvietojusi Krievijas pierobežā ievērojamus spēkus, ir pārspīlēti. 2014. gada sākumā no kopumā trim miljoniem *NATO* valstu karavīru Centrālās un Austrumeiropas reģionā bija dislocēti mazāk nekā 10 procentu. No 28 *NATO* militārajām bāzēm Eiropā 23 atradās Rietumeiropā. ASV militārais kontingents bija dislocēts galvenokārt tikai Rietumeiropā (piemēram, Nīderlandē bija dislocēti vairāk ASV karavīru nekā visās Centrālās un Austrumeiropas reģiona *NATO* valstīs kopā). – VOLODIMIR GORBULIN, OLEKSANDR VLASJUK, ELLA LIBANOVA, OLEKSANDR LJASHENKO. *Donbas i Krim: cina povernennja*. Kyjiv, 2015, s. 50.

NATO sastāvā.⁵ Tomēr plašu popularitāti šī tēze iemantoja pēc 2008. gadā notikušā Krievijas un Gruzijas kara.

Kaut arī V. Putina apgalvojumus, ka Rietumi apmaiņā pret PSRS atbalstu Vācijas apvienošanai būtu solījuši nepieļaut NATO paplašināšanos, neapstiprina ne bijušais PSRS līderis Mihails Gorbačovs⁶, ne arī Rietumvalstu un Krievijas arhīvu dokumenti⁷, argumentācija, ka NATO „ekspansija” spiež Krieviju aizstāvēties, okupējot kaimiņvalstis, ir atradusi dzirdīgas ausis starptautiskajā ekspertu vidē. Piemēram, Krievijas Ārējās un drošības padomes vadītājs Sergejs Karaganovs Krievijas veikto Krimas aneksiju ir salīdzinājis ar dūres sitienu, kas palīdzējis apturēt NATO paplašināšanos un novērst Eiropas mēroga karu, ko, viņaprāt, neizbēgami izraisītu Ukrainas pievienošanās aliansei. Tādējādi, pēc S. Karaganova uzskata, Krievija 2014. gadā patiesībā ir veikusi drošības nesēja lomu.⁸ Viedoklim, ka Krievijas iebrukumu Ukrainā diktējušas bailes no NATO eventuālās paplašināšanās, netieši piekrīt arī Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un stratēģiskās pētniecības centra direktors Jānis Bērziņš. Pēc viņa domām, Krievijas iebrukums Ukrainā ir galvenokārt saistīts ar Maskavas centieniem aizstāvēt savas militārās intereses, jo Krievijas viena no svarīgākajām aizsardzības stratēģijām ir „dziļums”. Proti, ja Ukraina iestātos NATO, Belgorodas pilsēta, kas savulaik atradās dziļi Padomju Savienības iekšienē, kļūtu par robežpilsētu ar aliansi. Tādējādi Kremļa lēmumu iebrukt Ukrainā, viņaprāt, noteikušas militārās intereses, jo Maskava ir bijusi pamatoti pārliecināta, ka ASV un ES cenšas piesaistīt Ukrainu savai ietekmes sfērai, „ignorējot Krievijas dabiskās

⁵ MARK KRAMER. The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia. *The Washington Quarterly*, April 2009, p. 53.

⁶ *Gorbachev ulichil Putina vo lzhi: v NATO ne obeshhali ne rasshirjat'sja na vostok*. Pieejams: <http://bit.ly/298p3e4>

Vācijas apvienošana un PSRS demokratizācija nebija M. Gorbačova realizētās politikas mērķis. Šajā sakarā interesantu liecību ir sniedzis bijušais Rumānijas Valsts drošības departamenta *Securitate* vadītāja vietnieks Jons Mihajs Pačepa (*Pacepa*), kurš, pateicoties regulārajiem kontaktiem ar PSRS Valsts drošības komitejas KGB priekšsēdētāju Juriju Andropovu, zināja daudzus PSRS vadības noslēpumus. Pēc J. M. Pačepas liecības, 1972. gadā pēc saskaņošanas ar J. Andropovu viņa vadītā iestāde sāka dezinformācijas operāciju ar kodēto nosaukumu „*Glasnostj*”. Tās mērķis bija panākt Rietumvalstu politisko un finansiālo atbalstu Rumānijai, attēlojot valsts līderi Nikolaji Čaušešku (*Ceaușescu*) kā mērenu demokrātu, kura reformām traucē reakcionārie spēki. Kā norāda J. M. Pačepa, operācijas rezultāti pārsniedza cerēto, tādēļ to pēc kļūšanas par PSKP CK ģenerālsēkretāru 1982. gadā vēlējās atkārtot arī J. Andropovs, taču šos nodomus izjauca viņa pāragrā nāve. Operāciju turpināja 1985. gadā PSRS pie varas nākušais J. Andropova protežē M. Gorbačovs, kura karjeras izaugsme tiešā veidā bija saistīta ar J. Andropova protekciju, paziņodams par tā saucamo atklātības (*glasnostj*) politiku. Skat. sīkāk: RONALD RYCHLAK, ION M. PACEPA. *Disinformation: Former Spy Chief Reveals Secret Strategies for Undermining Freedom, Attacking Religion, and Promoting Terrorism*. Washington, D.C., 2013, pp. 14–21.

⁷ KRAMER. The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge. pp. 39–61; RONALD D. ASMUS. *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*. New York, 2002. pp. 5–7.; PAVEL STROILOV. *Revealed: the Kremlin files which prove that Nato never betrayed Russia*. Pieejams: <http://bit.ly/29bHZJA>.

Kā argumentē bijušais Vācijas diplomāts Volfgangs Išingers, Maskavas apgalvojumi, ka Rietumi ir to piekrāpuši, ir pretrunā ar 1997. gadā starp Krieviju un NATO parakstīto Pamataktu par sadarbību – Maskava piekrita alianses paplašināšanai, ja tā apņemas jaunajās dalībvalstīs neizvietot pastāvīgus būtiskus militāros spēkus. – *Vācijas diplomāts Išingers: Rietumi pienācīgi nenovērtēja signālus no Maskavas*. Pieejams: <http://bit.ly/29qDpd2>

⁸ MĀRIS ANDŽĀNS, ILVIJA BRUĢE. *NATO un Krievijas attiecības: Latvijas intereses formālo ietvaru un attiecību transformācijas kontekstā*. 2016, 23. lpp. Pieejams: <http://bit.ly/29TVyNl>

tiesības uz šo reģionu (sic!)”⁹. Arī citi pētnieki Kremļa lēmuma par iebrukumu Ukrainā priekšplānā izvirza Krievijas drošības jautājumus, akcentējot, ka Krievija ir bijusi ļoti ieinteresēta saglabāt Melnās jūras flotes spēku bāzi Sevastopolē, kas tai nodrošina kontroli pār daļu Melnās jūras. Saskaņā ar šo viedokli, kaut gan līgums starp Ukrainu un Krieviju par bāzes izmantošanu bija spēkā līdz 2042. gadam, tomēr Maskava pēc 2014. gada februārī Kijevā notikušās varas maiņas it kā bijusi satraukta, ka Ukraina šo līgumu varētu lauzt.¹⁰

Lai gan šāda veida skaidrojumi palīdz izprast Krievijas agresijas iespējamus motīvus, Krievijas pazīstamā politoloģe Lilija Ševcova uzskata, ka, sasaistot Krievijas iebrukumu Ukrainā ar Maskavas drošības interešu aizstāvību, tiek nekritiski atkārtoti Krievijas politologu (vai pat Kremļa) argumenti, kā arī tiek ignorētas vai pievērsta nepietiekama uzmanība cēloņsakarībām starp Krievijas iekšpolitiskās attīstības procesiem un ārpolitiku. Viņaspriekš, autori, kuri atbalsta tēzi par Krievijas tiesībām aizstāvēt savas drošības intereses Ukrainā, iestājas par jaunu ietekmes sfēru noteikšanu Eiropā. Ņemot vērā, ka dažas valstis nepiekrīt ietekmes sfērām, kurās tās cenšas iekļaut, šīs valstis ir nepieciešams apspiest. Šādi 1956. un 1968. gadā PSRS rīkojās Ungārijā un Čehoslovākijā, bet Krievija – 2008. un 2014. gadā Gruzijā un Ukrainā.¹¹ Daži autori arī vērš uzmanību uz faktu, ka Maskavas paziņojumi, ka tās intervenci Krimā ir izprovocējušas bailes no Ukrainas pievienošanās *NATO*, nesaskan ar reālo situāciju 2014. gada pavasarī, kad Ukrainas dalība *NATO* nebija pat dienaskārtībā. Pirmkārt, pret Ukrainas dalību *NATO* iebilda vairākas ietekmīgas organizācijas dalībvalstis (Vācija, Francija, Itālija u. c.), kas vēl 2008. gadā Kijevai bija likušas saprast, ka Krievijas iebildumu dēļ neatbalstīs Ukrainas dalību *NATO*, tā vietā aicinot koncentrēties uz integrāciju ES, pret kuru Maskavai it kā neesot iebildumu.¹² Kaut arī publiski *NATO* nenoliedza, ka Ukraina eventuāli varētu pievienoties aliansei, taču realitātē šis jautājums palika iesaldēts, un 2013. gada oktobrī (dažus mēnešus pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā) toreizējais *NATO* ģenerālsekretārs Andersss Fogs Rasmusens (*Rasmussen*) nepārprotami lika saprast, ka Ukraina 2014. gadā nekļūs par *NATO* dalībvalsti.¹³ Otrkārt, atbalsts valsts dalībai *NATO* Ukrainas sabiedrībā līdz Krievijas iebrukumam vēsturiski vienmēr ir bijis ļoti zems. Piemēram, 2013. gada oktobrī valsts pievienošanās *NATO* atbalstīja tikai 20 % iedzīvotāju.¹⁴ Treškārt, bijušais ASV prezidenta palīgs (2009–2012) un vēstnieks Krievijā (2012–2014) Maikls Makfols (*McFaul*) argumentē, ka Krievijas politiskā vadība un diplomāti viņa kadences laikā ne reizi nav pauduši bažas par *NATO*

⁹ JĀNIS BĒRZIŅŠ. *Krievijas jaunās paaudzes karš Ukrainā: tā nozīme Latvijas aizsardzības politikā*. Rīga, 2014. 1., 3. lpp. Pieejams: <http://bit.ly/2a4HNev>

¹⁰ ANDIS KUDORS, MĀRTIŅŠ KAPRĀNS, MĀRIS CEPURĪTIS. Krievijas informācijas kampaņa pret Ukrainu – no „Viļņas samita” līdz „Krimas referendumam”: vēstījumu analīze. Rīga, 2014. 17. lpp; pieejams: <http://bit.ly/29bIIRM>; DANIEL TREISMAN. Why Putin Took Crimea. *Foreign Affairs*. Vol. 95, No. 3 (May/June 2016), p. 50.

¹¹ LILIA SHEVTSOVA. *The Pragmatists: The ironies of the pragmatists' approach to US–Russian relations*. Pieejams: <http://bit.ly/2pFKg66>

¹² TATĀJANA SILINA. *Ukraina v treh sosnah-2: NATO–Rossija–ES*. Pieejams: <http://bit.ly/299HLUA>

¹³ TREISMAN. *Why Putin Took Crimea*, p. 49.

¹⁴ *Bol'shinstvo ukraincev vystupili protiv chlenstva v NATO – opros*. Pieejams: <http://bit.ly/29auVZd>

radītājiem potenciālajiem draudiem.¹⁵ Ņemot vērā iepriekšēikto, literatūrā ir pausts viedoklis, ka Maskava *NATO* faktoru izmanto vienīgi kā iegastu, lai attaisnotu iebrukumu Ukrainā.¹⁶

Iepriekšminēto pretrunu starp V. Putina paziņojumiem par bailēm no Ukrainas pievienošanās *NATO* un to, ka 2014. gadā Kijevas dienaskārtībā bija tikai jautājums par asociācijas līguma ar ES noslēgšanu, ir centies pamatot Kentas Universitātes profesors, prokremliskā Valdaja diskusiju kluba¹⁷ loceklis Ričards Sakva (*Sakwa*). Viņš akcentē, ka Krievijas bažas par Ukrainas dalību *NATO* ir bijušas pamatotas, jo līdzšinējā pieredze rāda, ka valstu iestāšanās ES veicina arī to pievienošanos *NATO*.¹⁸ Šī R. Sakvas tēze sakrīt ar V. Putina 2014. gada 24. oktobra uzstāšanos Valdaja klubā, kur Krievijas prezidents, atsaucoties uz „vārdā neminētu Austrumeiropas valsts bijušo prezidentu”, paziņoja, ka Rietumi kā šis valsts pievienošanās ES priekšnoteikumu izvirza dalību *NATO*.¹⁹

Izsvērtu un kopumā labi argumentētu nostāju jautājumā par *NATO* paplašināšanās lomu uz Maskavas lēmumu iebrukt Ukrainā pauž ASV pētnieki Semjuels Čaraps (*Charap*) un Džeremijš Šapiro (*Shapiro*). Viņuprāt, nepastāv tieša saikne starp 21. gadsimta pirmajā desmitgadē notikušo *NATO* paplašināšanos un Krievijas iebrukumu Ukrainā, tomēr *NATO* paplašināšanās ir veicinājusi situāciju, kurā Maskava ar aizdomām skatās uz Rietumu piedāvātajiem integrācijas modeļiem. Līdz ar to, pēc pētnieku domām, kļūda tika pieļauta, nevis sākot *NATO* paplašināšanos (autori šo procesu uzlūko kopumā pozitīvi, akcentējot tā nozīmi bijušā komunistiskā bloka valstu demokratizēšanā), bet nespējot integrēt Krieviju starptautiskajās struktūrās. Tas rada nepārvaramu bezdibeni, sadalot abas puses: kamēr reģionālo integrācijas projektu autori vai valstis, kuras vēlas tiem pievienoties, nekad tos nav uztvērušas kā kaut ko pretkrievisku, tikmēr Krievija nespēj (un arī nevēlas) tiem pievienoties.²⁰

No šā viedokļa izriet, ka pašreizējo Eiropas drošības krīzi ir veicinājusi ne tik daudz *NATO* paplašināšanās, cik pušu savstarpējā neuzticība. Šajā sakarā daži autori norāda uz 21. gadsimta sākumā vairākās postpadomju valstīs un Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionā notikušo tā dēvēto „krāsaino revolūciju”, kā arī Rietumvalstu realizētās ārpolitikas un intervenču Afganistānā, Irākā un Lībijā konsekvencēm, kas ir veicinājušas Maskavas pārliecību, ka Rietumi ir bīstami un neprognozējami.²¹ Līdz ar to

¹⁵ MICHAEL McFAUL, STEPHEN SESTANOVICH, JOHN J. MEARSHEIMER. Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis? *Foreign Affairs*. Vol. 93, No. 6 (November/December 2014), p. 169.

¹⁶ Ibidem; DAVID J. KRAMER. Doubletake: A New Cold War? *New Eastern Europe*. March–April. No. 2 (XVI)/2015, p. 9.; JANUSZ BUGAJSKI, MARGARITA ASSENOVA. *Eurasian Disunion: Russia's Vulnerable Flanks*. Washington, D.C., 2016, p. 8.

¹⁷ 2004. gadā izveidots diskusiju klubs, kas apvieno dažādu valstu ekspertus.

¹⁸ RICHARD SAKWA. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London; New York, 2015. p. 30; Skat. līdzīgu viedokli: JOHN J. MEARSHEIMER. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. Vol. 93, No. 5 (September/October 2014), p. 3.

¹⁹ *Zasedanie Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valdaj»*.

²⁰ SAMUEL' CHARAP, DZHEREMI SHAPIRO. *Kak izbezhat' novoj holodnoj vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/298ozEK>

²¹ JĀNIS BĒRZIŅŠ. Russian New Generation Warfare is not Hybrid Warfare. ARTIS PABRIKS, ANDIS KUDORS (eds.). *The War in Ukraine: Lessons for Europe*. Riga, 2015, p. 41; FREDERICK S. STARR. Out of Focus: The U.S Response to Putinism. FREDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014, p. 192.

daļa pētnieku uzskata, ka Krievijas iebrukumam Ukrainā patiesībā ir aizsardzības raksturs, ko nosaka bailes no „krāsainajām revolūcijām”. Tāpēc Maskavai ir svarīgi saglabāt reģionālo ietekmi postpadomju telpā. Pēc J. Bērziņa domām, V. Putins uzskata, ka ārpolitiskie faktori spēj ietekmēt iekšpolitiskos, kas savukārt var novest pie Krievijas sabrukuma. Tādēļ Maskava iebilst pret Ukrainas tuvināšanos Rietumiem.²² Pēc šā uzskata, Kremļa īstenotās Ukrainas destabilizācijas mērķis ir diskreditēt šīs valsts prietumniecisko ārpolitisko kursu, lai nepieļautu demokrātisko spēku konsolidāciju pašmājās un novērstu Krievijas sabiedrības uzmanību no valstī pastāvošās birokrātijas un korupcijas, kas var apdraudēt V. Putina režīma stabilitāti.²³ Ukrainas veiksmīga attīstība apdraudētu Kremli, jo tādējādi tiktu nonivelēts tā arguments, ka pareizticīgie austrumslāvi pieder pie atsevišķas civilizācijas, kur nedarbojas Rietumu idejas par personu brīvību, un ka Rietumi 20. gadsimta 90. gados ar demokratizācijas palīdzību vēlējās sakaut, pazemot un sadalīt Krieviju.²⁴

Daži autori Krievijas agresiju Ukrainā saista ar Kremļa propagandēto V. Putina kā nacionālā līdera tēlu. V. Putins vēsturiski ir ticis pozicionēts kā līderis, kurš aizstāv Krievijas sabiedrību pret ārējiem draudiem. Šis bija galvenais faktors, kas veicināja viņa popularitāti Otrā Čečenijas kara (1999–2000) un Krievijas iebrukuma Gruzijā 2008. gadā laikā. Tādēļ, no Kremļa pozīcijām raugoties, Krievijas valdošā režīma izdzīvošanai ir nepieciešams ārējais ienaidnieks. Kaut arī pirms iebrukuma Ukrainā V. Putina atbalsts Krievijas sabiedrībā, salīdzinot ar Rietumvalstu līderu reitingiem savās valstīs, joprojām bija augsts, tomēr tam bija tendence samazināties. No tā izriet pieņēmums, ka, ņemot vērā Krievijas ekonomikā vēl pirms Rietumvalstu ieviestajām sankcijām vērojamas problēmas, Krievijas politiskajai vadībai Ukrainas destabilizācija bija nepieciešama, lai novērstu sabiedrības uzmanību no iekšpolitiskajām problēmām.²⁵ Neilgi pirms iebrukuma Ukrainā Kremlis centās panākt sabiedrības atbalstu valdošajam režīmam, kultivējot nacionālismu un attīstot sašķeltās krievu nācijas konceptu. No vienas puses, ar šīs stratēģijas palīdzību Maskava centās pamatot savas tiesības iejaukties kaimiņvalstu iekšpolitikā, bet, no otras puses, tas radīja krievu nacionālisma pieaugumu, veicinot starpetnisko attiecību saasināšanos Krievijā. Laikā no 2002. līdz 2013. gadam Krievijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri piekrita galēji labējo grupējumu sauklim „Krieviju krieviem”, palielinājās no 55 līdz 66 %.²⁶ Šajā situācijā V. Putins, lai nepazaudētu savu kā spēcīga un apņēmīga līdera imidžu, bijis spiests asi reaģēt uz varas maiņu Kijevā 2014. gada februārī.²⁷

Samērā strīdīgu, bet oriģinālu versiju par Krievijas agresijas Ukrainā cēloņiem izvirzījis bulgāru izcelsmes politikas zinātnieks Ivans Krastevs, kurš V. Putina 2014. gada rīcības motivāciju skaidro ar centieniem panākt Krievijas ekonomisko, politisko un kulturālo izolāciju no Rietumiem. I. Krastevs uzskata, ka Krievijas un

²² BĒRZIŅŠ J. *Russian New Generation Warfare*, p. 41.

²³ Nacional'na bezpeka i oborona. 2015 № 8–9 (157–158), s. 79–80.

²⁴ WALTER RUSSELL MEAD. *Is Putin Winning or Losing?* Pieejams: <http://bit.ly/2r7thuv>

²⁵ DAVID J. KRAMER. *The Dangerous Mr. Putin*. Pieejams: <http://bit.ly/2ps7wcB>

²⁶ RAYMOND SONTAG. *Putin's Nationalist Gamble*. Pieejams: <http://bit.ly/2iABHqP>

²⁷ ELIZABETH A. WOOD, WILLIAM E. POMERANZ, E. WAYNE MERRY, MAXIM TRUDOLYUBOV. *Roots of Russia's War in Ukraine*. New York, 2015, p. 99.

Rietumu līdzšinējais sadarbības modelis veicinājis arvien lielāku Krievijas politiskās un ekonomiskās elites atkarības no Rietumvalstīm pieaugumu, padarot V. Putina režīmu viegli ievainojamu. Tādējādi, pēc I. Krasteva domām, iebrūkot Ukrainā, V. Putins cerējis, ka Rietumvalstis pret Krieviju izmantos sankcijas, kas ļaus „disciplinēt” Krievijas politisko un ekonomisko eliti. Proti, līdz ar Ukrainas krīzes sākumu oligarhi, kuri sākumā neklausīja V. Putina rīkojumam par ārvalstu bankās esošo aktīvu atgriešanu Krievijā, tagad to bija spiesti darīt bailēs no Rietumu sankcijām.²⁸

Bijušais Krievijas diplomāts, Kremļa emisārs Ukrainā Vladimirs Lukins redz dziļākas krīzes saknes, norādot uz Krievijas izslēgšanu no Eiropas drošības sistēmas: „Diemžēl 1990. gada Parīzes deklarācijā, kad Eiropā centās radīt noturīgu mieru, prevalēja doktrīna, kuras mērķis bija liegt Krievijai vēsturisko ietekmes sfēru Ukrainā un ideālā gadījumā arī Baltkrievijā.”²⁹ Šis V. Lukina paziņojums ir nozīmīgs, jo apliecina, ka pašreizējās krīzes pamatā ir Krievijas kā revizionistiskas valsts vēlme pārskatīt *status quo* Eiropā, vienojoties ar Rietumvalstīm (pirmām kārtām ASV) par jaunu ietekmes sfēru noteikšanu.³⁰ Šajā sakarā pieminēšanas vērta ir Krievijas politologa Jevgeņija Minčenko tēze, ka Kijevā notikušās varas maiņas ietekme uz Krievijas lēmumu iebrukt Ukrainā ir jāskata plašākā starpvalstu attiecību kontekstā. Proti, pēc J. Minčenko domām, V. Putinam 2014. gada februārī notikusī varas maiņa Kijevā bija tikai iegāns sākt konfrontāciju ar ASV, kam viņš ir gatavojies jau ilgstoši. Par to, viņaprāt, liecina tas, ka jau pirms Ukrainas krīzes sākuma Krievijā tika pieņemti likumi, kas ierobežo Rietumu iespējas izdarīt uz Krievijas amatpersonām spiedienu (iepriekš minētais likums, kas aizliedz aktīvus ārvalstu bankās).³¹

Līdzīgu viedokli paudis Ukrainas politologs Jevhēns Mahda, kurš ir pārliecināts – 2014. gadā Kremlis izmantoja revolucionāro haosu Kijevā, lai iegūtu pilnīgu kontroli pār Ukrainu. Tās piesaisti Kremlis, viņaprāt, uzlūkoja kā galveno priekšnoteikumu pilnīgai dominancei postpadomju telpā, kas ļautu izaicināt Vašingtonu, lai mazinātu tās ietekmi pasaulē.³² L. Ševcova pieļauj, ka par konfrontāciju ar Rietumiem Kremlis izšķīrās jau 2012.–2013. gadā. Viņa vērš uzmanību uz V. Putina 2015. gada februāra izteikumiem Ēģiptes laikrakstam „*Al Ahrām*”, ka pašreizējā Krievijas un Rietumu konfrontācija nav radusies Ukrainas dēļ, bet gan „kā atbilde uz ASV un to Rietumu sabiedroto, kas sevi uzskata par Aukstā kara uzvarētājiem, mēģinājumiem uzspiest visiem savu gribu”³³. Pēc L. Ševcovas domām, Kremlis izšķīrās par iebrukumu Ukrainā, arī lai novērstu uzmanību no Krievijas sistēmiskās krīzes. V. Putins bijis spiests meklēt krīzes politiskos risinājumus ar Krimas aneksiju un krievu pasaules³⁴ ideju. Tas ļāvis

²⁸ IVAN KRASDEV. Dancing with the Bear. How the West Should Handle Its Relations with Russia. *West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis*. 2015, pp. 23–25. Pieejams arī: <http://bit.ly/2ihWr97>

²⁹ Vladimir Lukin: «*Vo dvorce Janukovicha byla panika*». Pieejams: <http://bit.ly/297IkMg>

³⁰ ARTEM DEHTJARENKO. *Rossiiskij politolog Belkovskij o plane Putina, budushhem Donbassa i granate v Kieve*. Pieejams: <http://bit.ly/2hCnvmf>

³¹ «*Politburo 2.0*» i *postkrymskaja Rossija*. Pieejams: <http://bit.ly/297pbJU>

³² EVGENIJ MAGDA. *Gibridnaja vojna: vzhit' i pobedit'*. Har'kov, 2015, s. 42, 247.

³³ LILIA SHEVTSOVA. *The Kremlin Is Winning*. Pieejams: <http://bit.ly/297Irr1>

³⁴ Krievu pasaules koncepts apgalvo, ka pastāv unikāla krievu civilizācija, kas apvieno dažādas postpadomju telpā dzīvojošo tautu kulturālās un reliģiskās iezīmes. Tā mērķis ir uzsvērt Krievijas kā postpadomju telpas politiskā un civilizācijas kodola īpašo nozīmi, konceptuāli pamatojot postpadomju

Kremlim veikt sabiedrības militāri politisko mobilizēšanu ar vairāk nekā 80 % iedzīvotāju atbalstu. Ņemot vērā minēto, viņasprāt, ir kļūdaini dēmonizēt V. Putinu, uzskatot, ka tieši viņš ir visu problēmu sakne: „Ja mēs koncentrējamies tikai uz Putinu, tad rodas, teiksim tā, naivs secinājums – nebūtu Putina vai kad viņš aizies, situācija mainīsies un kļūs pilnīgi pieņemama, un ar šo sistēmu³⁵ varēs sadarboties. Taču tas tā nav, jo patvaldības sistēma ir tik tālu degradējusies, ka spēj izdzīvot, tikai meklējot ienaidnieku. Tādēļ jebkurš politiķis pašreizējā sistēmā, ar šo konstitūciju un politiskajā elitē Putina vietā darīs apmēram to pašu, ko dara Putins. Tādēļ ir nepieciešams spriest par to, cik daudz Putins ir virzošais spēks, bet cik – ķīlnieks.”³⁶

Līdzīgi L. Ševcovai, arī citi autori norāda, ka Krievijā pastāvošo varas struktūru ir kļūdaini uzskatīt par monolītu varas piramīdu, kurā visus lēmumus pieņem viens cilvēks (V. Putins). Krievijā liela nozīme lēmumu pieņemšanā ir dažādām ietekmes grupām un klaniem, kas savstarpēji konkurē par varu un resursiem. Šajā varas modelī V. Putins darbojas vienīgi kā arbitrs (tiesa, ietekmīgs), kura galavārds ir noteicošais lēmumu pieņemšanā un dažādu klanu savstarpējo konfliktu atrisināšanā. Tādējādi šajā sistēmā ietekmīgākie Krievijas klani ne tikai spēj panākt sev vēlamu lēmumu pieņemšanu, bet arī bauda samērā lielu autonomiju jautājumos, kurus ir atbalstījis Kremlis vai kuri nav pretrunā tā „ģenerālajai līnijai”³⁷. V. Putina izveidotās sistēmas īpatnība ir tā, ka viņš nedod konkrētus rīkojumus, bet sniedz padotajiem netiešas norādes un mājienu par to, kas būtu jādara. Tādēļ dažādu Kremlim pietuvināto klanu pārstāvji, cenšoties pierādīt savu lojalitāti, iesaistās noteiktās sfērās, kurās pastāvošo problēmu risināšanu Kremlis, viņuprāt, uzskata par vēlamu.³⁸ Šim apstāklim ir tieša ietekme uz Krievijas ārpolitiku, tādēļ, aplūkojot iespējamās Krievijas agresijas pret Ukrainu iemeslus, ir kļūdaini koncentrēties vienīgi uz V. Putina personīgajiem uzskatiem.

Daļa pētnieku iebrukumu Ukrainā un tā plašo atbalstu Krievijas sabiedrībā skaidro ar Krievijā izplatīto impērisko un kvazirelīģisko identitāti, kuras pamatā ir pārliecība par krievu, ukraiņu un baltkrievu tautas vienotību (respektīvi, tiek noliegta ukraiņu un baltkrievu nacionālās identitātes pastāvēšana). Šis uzskats savukārt veicina pārliecību, ka Ukraina un Baltkrievija ir dabīgas Krievijas sastāvdaļas, kuru politiskā patstāvība nav pamatota.³⁹ ASV bijušais diplomāts Kērks Benets (*Bennett*) ir

---

telpas reintegrācijas nepieciešamību. – MAKSYM BEZNOSIUK. The roots of Russia's neo-Eurasianism. *New Eastern Europe*. January–February No. 1 (XX)/2016, pp. 61–62.

³⁵ Ar terminu „sistēma” parasti tiek raksturots autoritārais Krievijas pārvaldības stils, kas ietver ideju, ka valstij savu mērķu sasniegšanai ir neierobežotas tiesības izmantot visus tās rīcībā esošos (gan nacionālos, gan arī privātos) resursus.

³⁶ PAVEL SHEREMET. *Lilija Shevcova: Kreml' zadejstvuet vse sredstva dlja podryva Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29aNDhM>

³⁷ LAURYNAS KASČIŪNAS, MARIUS LAURINAVIČIUS, VYTAUTAS KERŠANSKAS. *Vladimir Putin's pyramid of rule: Who really governs Russia?* Pieejams: <http://bit.ly/2qQWj5h>

³⁸ GLEB PAVLOVSKY. Russian Politics Under Putin: The System Will Outlast the Master. *Foreign Affairs*. Vol. 95, No. 3 (May/June 2016), pp. 10–12.

³⁹ MYKOLA RIABCHUK. Emancipation from the East Slavonic Ummah. *New Eastern Europe*. March–April No 2 (XVI)/2015, pp. 16–17.

Ironiski, bet austrumslāvu vienotās identitātes radīšanu lielākoties veicināja ukraiņu garīdznieku 17. gadsimtā proponētā ideja, ka Maskavas cariste ir tieša Kijevas Krievzemes mantiniece. Šīs idejas pamatā bija ukraiņu garīdznieku vēlme radīt mītu, ka Kijeva ir jaunās Krievijas impērijas šūpulis, kas ļautu tiem iegūt privilēģētu stāvokli. – Ibidem, 16. lpp.

pārliecināts, ka Maskavas agresija pret Ukrainu izrietēja no Krievijā raksturīgā uzskata par tautu draudzību bijušajā Krievijas impērijā un PSRS, kurā nekrievu tautas vēsturiski vienmēr un visur ir apsveikušas Krievijas kundzības nodibināšanos pār tām. Šī diskursa iespaidā Maskava 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā vērojamos Centrāl- un Austrumeiropas tautu neatkarības centienus un to vēlāko nevēlēšanos tuvināties Maskavai uzlūko kā vēsturisku nepateicību.⁴⁰

Vairāki Ukrainas eksperti, kas Krievijas iebrukumu prognozēja jau Maidana⁴¹ laikā, Maskavas iespējamās agresijas cēloņus saistīja ar Ukrainas iedzīvotāju pieaugošo atbalstu integrācijai ES un valstiskuma idejai, taču norādīja uz atšķirīgajiem Maskavas mērķiem. Pēc vienas versijas, ko 2013. gada nogalē izvirzīja Ukrainas Nacionālā stratēģisko pētījumu institūta bijušais direktors, vēlākais Ukrainas prezidenta Petro Porošenko padomnieks un Prezidenta administrācijas (tiek apzīmēta arī kā „Bankova”) vadītāja vietnieks Ihors Hriņivs, Krievijas iespējamā iebrukuma mērķis ir radīt iesaldēto konfliktu, lai tādējādi nepieļautu republikas tuvināšanos eiroatlantiskajām struktūrām.⁴² Savukārt politiskais apskatnieks Kirils Sazonovs tieši pretēji priekšplānā izvirzīja Kremļa vēlmi piesaistīt Ukrainu Krievijas integrācijas projektiem. „Problēma ir tā, ka Maskava pēdējā laikā ir saskārusies ar kategorisku daļas ukraiņu nevēlēšanos pievienoties tās kūrētajam Eirāzijas Ekonomiskās savienības projektam. Neatkarīgi no tā politiskās pievilcības. [...] Šajā situācijā Putinam jāizvēlas starp daļas Ukrainas kontroli vai pilnīgu atteikšanos no tās vispār. [...] Tādējādi, ja Kremlis pārliecināsies par nespēju pārņemt kontroli pār visu Ukrainu, visas pūles tiks vērstas uz valsts sadalīšanu. Šāda scenārija gadījumā Krievija ir ieinteresēta nevis Ukrainas konflikta pārtraukšanā, bet gan tā eskalācijā. Jo asāka būs opozīcija un vairāk pusēm radīsies pretrunu, jo vieglāk būs tās pieradināt pie domas, ka mierīga šķiršanās ir labāka nekā pilsoņu karš,” neilgi pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā rakstīja K. Sazonovs.⁴³

Nav nejaušība, ka no sešām ES Austrumu partnerības („*Eastern Partnership*”) programmas valstīm neatrisinātu konfliktu savas valsts teritorijā nav tikai Baltkrievijai, kas ir piekritusi integrēties gan Kolektīvās drošības līguma organizācijā, gan arī Eirāzijas Ekonomiskajā savienībā. Pārējās ES Austrumu partnerības valstis (Armēnija, Azerbaidžāna, Gruzija, Moldova un Ukraina), kas ir paudušas noraidošu attieksmi pret Maskavas izstrādātajiem postpadomju reintegrācijas projektiem, par to ir samaksājušas ar daļu savas teritorijas.⁴⁴ Tas liecina par zināmu kontinuitāti Krievijas ārpolitikā jau kopš PSRS sabrukuma perioda. Līdz ar to, nenoliedzot subjektīvā (V. Putina) faktora ietekmi uz Krievijas lēmumu par iebrukumu Ukrainā, ir nepieciešams detalizēti aplūkot ne tikai Krievijas un Ukrainas divpusējās attiecības kopš PSRS sabrukuma, bet arī Maskavas realizētos postpadomju telpas reintegrācijas centienus. Šie centieni ietver gan ekonomisko (Muitas savienība, Eirāzijas Ekonomiskā savienība), gan arī militāro

⁴⁰ KIRK BENNETT. *Condemned to Frustration*. Pieejams: <http://bit.ly/2m6udhG>

⁴¹ Šeit un turpmāk ar jēdzienu „Maidans” tiek apzīmētas 2013. gada nogalē un 2014. gada sākumā notikušās protesta akcijas, ko Ukrainā dēvē arī par „Cieņas revolūciju” vai „Eiromaidanu”.

⁴² JULIJA LIMAR. *Igor Griniv: Rosija pragne novogo Varshavs'kogo dogovoru*. Pieejams: <http://bit.ly/29aO1MW>

⁴³ KIRILL SAZONOV. *Ukrainskaja partija Kremļa*. Pieejams: <http://bit.ly/297HIGn>

⁴⁴ SVANTE E. CORNELL. *Crimea and the Lessons of Frozen Conflicts*. Pieejams: <http://bit.ly/2jqaEO6>

dimensiju (Kolektīvās drošības līguma organizācija), kuru mērķis ir ne tikai nodrošināt Krievijas ekonomisko un militāro dominēšanu postpadomju telpā, bet arī demonstrēt tās ietekmes sfēru. Krievijas amatpersonas to atklāti atzīst. Piemēram, 2008. gada 31. augustā prezidents Dmitrijs Medvedevs norādīja, ka Krievijai ir privileģēto interešu zona Eirāzijā.⁴⁵ Turklāt Maskava jau kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma ir centusies panākt šīs „privileģēto interešu zonas” starptautisku atzīšanu.⁴⁶ Impēriskās domāšanas dēļ Krievija postpadomju valstu tuvināšanos ES un NATO uztver kā draudu tās suverenitātei. Šo nostādni jau 1999. gadā, vēl būdams premjerministrs, raksturoja V. Putins: „Krievijai kā lielvalstij, kas atrodas divos kontinentos, ir jāsaglabā brīvība noteikt un ieviest tās ārpolitiku un iekšpolitiku, kā arī jāsaglabā Eirāzijas un NVS lielākās valsts statuss un priekšrocības. Partnerattiecību ar ES attīstībai ir jākalpo Krievijas kā vadošā spēka lomas pieaugumam, veidojot jaunas starpvalstu politiskās un ekonomiskās attiecības NVS telpā. Tādēļ Krievija pretosies jebkuriem [ES] centieniem kavēt NVS ekonomisko integrāciju, tostarp cenšoties attīstīt speciālas attiecības ar individuālām NVS dalībvalstīm, lai kaitētu Krievijas interesēm.”⁴⁷ No šī paziņojuma izriet, ka Krievijas drošības stratēģijas pamatā ir kaimiņu suverenitātes ierobežošana. Kamēr Krievija formāli ciena bijušo PSRS republiku suverenitāti, tā vienlaikus patur tiesības noteikt šīs suverenitātes saturu un šo valstu teritoriālo integritāti.⁴⁸ Tādējādi V. Putins galu galā ir atgriezies pie Krievijas caru un padomju līderu uzskata, ka suverenitāte ir nosacīts faktors, kas ir atkarīgs no spēka un nav absolūts un beznosacījumu pasaules politikas princips.

***

Papildus kontinuitātes jautājumam Krievijas ārpolitikā kopš PSRS sabrukuma jeb Ukrainas krīzes priekšvēsturei autors analizēs procesus neilgi pirms Maidana un tā laikā, kā arī atklās Krievijas stratēģiju un taktiku, īstenojot Krimas okupāciju un aneksiju, kā arī Ukrainas dienviņdaustrumu apgabalu destabilizāciju.

1. Ukraina starptautiskajās attiecībās no PSRS sabrukuma līdz 2013. gadam

1.1. Ukrainas jautājums PSRS sabrukuma laikā

Maskava jau vēsturiski kā Ukrainas teritoriālās integritātes priekšnoteikumu ir izvirzījusi tās atrašanās Krievijas ietekmes sfērā. To atspoguļo bijušā Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (KPFSR) prezidenta Borisa Jeļcina preses sekretāra Pāvela Voščanova divas dienas pēc Ukrainas neatkarības deklarācijas

⁴⁵ STEPHEN BLANK. The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project. FREDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014, p. 15.

⁴⁶ DZHEJMS SHERR. Zhestkaja diplomatija i mjagkoe prinuzhdenie: rossijskoe vlijanie za rubezhom. Kiev, 2013, s. 50; FIONA HILL, PAMELA JEWETT. *Back in the USSR: Russia's Intervention in the Internal Affairs Of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*. 1994, pp. 4–6. Pieejams: <http://bit.ly/29aNnzg>

⁴⁷ Citēts no BLANK. *The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project*, p. 16.

⁴⁸ SHERR. Zhestkaja diplomatija, pp. 61–62.

pieņemšanas – 1991. gada 26. augustā – paustais paziņojums, ka KPFSR patur tiesības pārskatīt PSRS republiku robežas, ja tās pametīs Padomju Savienību.⁴⁹ Kaut arī šī paziņojuma laikā P. Voščanovs neprecizēja, par kurām republikām ir runa, vēlāk viņš norādīja, ka KPFSR pretendē uz Ukrainai piederošo Krimu un Doņeckas apgabalu, Gruzijas Abhāzijas reģionu un Ziemeļkazahstānu.⁵⁰ Vienlaikus B. Jeļcina sabiedrotais, Maskavas mērs Gavrils Popovs netieši apšaubīja ne tikai Krimas, bet arī Odesas piederību Ukrainai, paziņojot par nepieciešamību šajos reģionos organizēt referendumus par to teritoriālo piederību.⁵¹

Lai atrisinātu krīzi attiecībās ar Ukrainu, 1991. gada 28. augustā Kijevā ieradās KPFSR viceprezidents Aleksandrs Ruckojs. Aprakstot viņa vizītes mērķus, B. Jeļcinu atbalstošais laikraksts „*Nezavisimaja Gazeta*” rakstīja, ka A. Ruckojs ir ieradies, lai brīdinātu Ukrainas vadību, ka gadījumā, ja tā pametīs PSRS, KPFSR denonsēs 1990. gada novembrī parakstīto KPFSR un Ukrainas PSR pamatlīgumu, ar kuru KPFSR apņēmas „atzīt un cienīt Ukrainas PSR teritoriālo veselumu”. Laikraksts arī prognozēja, ka gadījumā, ja Ukraina nepakļausies A. Ruckoja spiedienam, Krimas Autonomās republikas Augstākā padome tajā pašā dienā pasludinās reģiona neatkarību.⁵²

Kad A. Ruckojs bija ieradies Kijevā, pēc astoņu stundu sarunām Ukrainas un KPFSR pārstāvji parakstīja kopīgu astoņu punktu komunikē, apņemoties novērst „nekontrolētu Savienotās valsts sabrukumu” un atzīstot nepieciešamību radīt PSRS republiku pārejas perioda starpvalstu struktūru, kurā tās noslēgtu ekonomiskās sadarbības līgumu, reformētu PSRS Bruņotos spēkus un izveidotu kolektīvās aizsardzības sistēmu. KPFSR un Ukrainas kopīgajā paziņojumā arī tika atkārtoti apliecināts 1990. gada līgumā ietvertais savstarpējo robežu atzīšanas princips.⁵³ Lai gan bija panākts šāds kompromiss, A. Ruckoja sarunas ar Ukrainas politisko vadību bija ļoti asas. Kā apgalvo bijušais Baltkrievijas ārlietu ministrs Pjotrs Kravčenko, sarunu laikā A. Ruckojs, lai pārliecinātu Ukrainu neatdalīties no PSRS, pat izmantojis argumentu, ka „Krievijai ir kodolieroči”, uz ko Ukrainas pārstāvji atbildējuši, ka tādi ir ne tikai KPFSR, bet arī Ukrainai.⁵⁴ Šādas domu apmaiņas norisi netieši apstiprina arī Krievijas laikraksta „*Moskovskije Novosti*” pēc A. Ruckoja vizītes Kijevā publicētais raksts, kurā tika apgalvots, ka KPFSR vadība ir pārrunājusi KPFSR un Ukrainas iespējamā kodolkonflikta sekas. Savukārt, pēc laikraksta „*Nezavisimaja Gazeta*” versijas, KPFSR politiskā vadība apsvēra iespēju veikt pret Ukrainu preventīvu kodoltriecienu.⁵⁵ Kaut arī

⁴⁹ HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, p. 69.

⁵⁰ SERHII PLOKHY. *The Last Empire. The Final Days of the Soviet Union*. London, 2016, p. 176.

⁵¹ Ibidem, 177. lpp; VIKTOR DANILENKO. Rozpad SRSR ta Ukraĭna. VALERIJ SMOLIJ (ed.). *25 rokov nezalezhnosti: narysy istoriji tvorennja naciji ta derzhavy*. Kyjiv, 2016, s. 148.

⁵² PLOKHY. *The Last Empire*, p. 171.

⁵³ ROMAN SOLCHANYK. *Ukraine and Russia: The Post-Soviet Transition*. New York, Oxford, 2001, p. 58.

⁵⁴ VIESTURS SPRŪDE. *Belovežas vienošanās nesagrāva PSRS*. Pieejams: <http://bit.ly/2kCbooj>

Pēc PSRS sabrukuma Ukrainā atradās trešie lielākie kodolieroču krājumi pasaulē. Tās kodolarsenālā bija 176 starpkontinentālās raķetes, kas bija aprīkotas ar 1240 kodolgalviņām, 42 stratēģiskie bumbvedēji ar vairākiem simtiem spārnoto kodolraķešu un kodolbumbu, kā arī apmēram 3000 taktisko kodolieroču. Piekāpjoties Krievijas un Rietumvalstu spiedienam, Ukraina 1994. gada decembrī piekrita nodot savu kodolarsenālu Krievijai apmaiņā pret tās teritoriālās integritātes un suverenitātes garantijām. – SERHY YEKELCHYK. *The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know*. New York, 2015, pp. 67–68.

⁵⁵ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 59.

KPFSSR amatpersonas noraidīja šos preses apgalvojumus un to nozīmi centās mazināt arī Ukrainas parlamenta priekšsēdētājs Leonīds Kravčuks, vēlāk Ukrainas pirmais vicepremjers Konstantīns Masiks apgalvoja, ka privātu sarunu laikā B. Jeļcins esot atzinis, ka viņš ar KPFSSR militāro vadību tiešām ir pārrunājis iespējamo KPFSSR un Ukrainas kodoltriecienu apmaiņu, taču apspriežu laikā konstatēts, ka „tā nav tehniski iespējama”⁵⁶.

Šajā situācijā KPFSSR, cenšoties izvairīties no bruņota konflikta ar Ukrainu, izšķīrās sagaidīt 1991. gada 1. decembra Ukrainas neatkarības referendumu un prezidenta vēlēšanu rezultātus, kas, kā Maskava cerēja, dos Krievijas vadībai papildu argumentus sarunās ar Ukrainas varasiestādēm. Kā vēlāk atminējās P. Voščanovs, KPFSSR teritoriālo pretenziju pret Ukrainu primārais mērķis bija saistīts nevis ar centieniem pievienot Krievijai jaunas teritorijas, bet gan ar vēlmi, izmantojot dažu reģionu nevēlēšanos atdalīties no PSRS, nepieļaut Ukrainas neatkarību.⁵⁷

1991. gada 1. decembra Ukrainas iedzīvotāju balsojums, kurā par Ukrainas neatkarību izteicās 90,3 % vēlētāju (kopumā referendumā piedalījās 83,9 % balsstiesīgo iedzīvotāju) un par valsts prezidentu tika ievēlēts L. Kravčuks, radīja jaunu situāciju, ar kuru Maskava bija spiesta rēķināties. Īpaši nozīmīgi, ka referendumā par valsts neatkarību izteicās ne tikai Ukrainas rietumu reģionu, kas tradicionāli bija Ukrainas neatkarības kustības katalizators, bet arī visu dienvidaustrumu apgabalu iedzīvotāji. Piemēram, Doņeckas un Luhanskas apgabalā Ukrainas neatkarību atbalstīja attiecīgi 83,90 % un 83,86 %, Odesas apgabalā – 85,38 %, bet Krimā un Sevastopolē – attiecīgi 54,19 % un 57,07 %.⁵⁸

Nemot vērā Ukrainas iedzīvotāju plašo atbalstu valsts neatkarībai, KPFSSR nevarēja ignorēt referendumu rezultātus. Atšķirībā no 1991. gada augusta, kad Maskava draudēja ar Ukrainas teritoriālo sadalīšanu, KPFSSR jau 1991. gada 2. decembrī atzina Ukrainas neatkarību (pirms tam to bija izdarījušas Polija un Kanāda). Šīs nostājas maiņas pamatā bija ne tikai B. Jeļcina un M. Gorbačova cīņa par varu Maskavā, bet arī KPFSSR prezidenta centieni nepieļaut jauna savienības līguma, kas paredzēja reorganizēt PSRS, parakstīšanu bez Ukrainas. Šīs rīcības motīvus atklāj pēc Ukrainas neatkarības referendumu notikušī B. Jeļcina telefonsaruna ar ASV prezidentu Džordžu Bušu (*Bush*) vecāko, kuras laikā viņš atzina, ka KPFSSR nepiekrīt PSRS saglabāšanai bez Ukrainas. „Var izveidoties situācija, kad Krievija un Baltkrievija būs vienīgās slāvu republikas pret piecām islāma republikām,”⁵⁹ teica B. Jeļcins, uzsverot, ka teiktais gan nenozīmē, ka viņš neatbalsta PSRS saglabāšanu, taču KPFSSR „attiecības ar Ukrainu ir svarīgākas nekā

---

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ PLOKHY. *The Last Empire*, p. 179.

⁵⁸ TARAS KUZIO. *Ukraine: Perestroika to Independence*. Second Edition. Basingstoke and London, 2000, p. 200.

⁵⁹ Lai gan oficiāli bija deklarēta tautu vienlīdzība, Padomju Savienībā jau ilgstoši satraukumu izraisīja demogrāfiskās izmaiņas – PSRS bija vērojama krievu dzimstības samazināšanās un Dienvidkaukāza un Centrālāzijas tautu dzimstības pieaugums, kā dēļ krievu īpatsvars PSRS saruka no 54,6 % 1959. gadā līdz 50,8 % 1989. gadā. Šīm demogrāfiskajām tendencēm bija politiska nozīme, jo PSRS vadība uzlūkoja austrumslāvus, kuru absolūto vairākumu veidoja krievi, kā Padomju Savienības saistošo elementu. ROMAN SZPORLUK. *Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union*. Stanford, California, 2000, p. 31.

ar Centrālāzijas republikām, kuras mēs visu laiku barojam”⁶⁰. Līdzīgu nostāju, 1991. gada jūnijā tiekoties ar Dž. Bušu Maskavā, iepriekš bija paudis ne tikai B. Jeļcins, bet arī M. Gorbačovs, kurš uzskatīja – ja Ukraina neparakstīs jauno savienības līgumu, PSRS dominēs neslāvu republikas.⁶¹ Proti, 1991. gada 9. decembrī plānoto jauno savienības līgumu, kas paredzēja PSRS pārveidot par konfederatīvu savienību, bija gatavas parakstīt tikai septiņas republikas: Baltkrievija, Kazahija, Kirgīzija, KPFSR, Tadžikistāna, Turkmenistāna un Uzbekistāna.⁶²

Šajā situācijā B. Jeļcins izšķīrās sākt separātas sarunas ar Ukrainu un Baltkrieviju par jaunas savienības noslēgšanu – B. Jeļcins vēl nebija atmetis cerību, ka Ukraina tomēr varētu parakstīt jauno savienības līgumu, tādēļ 1991. gada 7. un 8. decembrī Belovežā notikušo minēto trīs republiku līderu sarunu laikā B. Jeļcins, izpildot M. Gorbačovam doto solījumu, centās pārliecināt L. Kravčuku neizstāties no PSRS. Kad, atsaucoties uz 1. decembra referenduma rezultātiem, L. Kravčuks šo priekšlikumu noraidīja, B. Jeļcins, pēc L. Kravčuka teiktā, pārsteigts jautāja: „Vai Donbass arī balsoja par [Ukrainas neatkarību]?” Kad L. Kravčuks atbildēja apstiprinoši, B. Jeļcins tomēr neatlaidās un centās viņu pārliecināt palikt PSRS sastāvā, atgādinot par Krievijas un Ukrainas kopīgo vēsturi, ilgstošo draudzību un ekonomiskajām saitēm.⁶³ Tomēr, kad arī šie argumenti L. Kravčuku nepārliecināja, B. Jeļcins paziņoja, ka KPFSR neparakstīs jauno savienības līgumu bez Ukrainas.⁶⁴ Šajā situācijā L. Kravčuks, izmantojot B. Jeļcina vēlmi atbrīvoties no M. Gorbačova ietekmes, ierosināja KPFSR deleģācijai nākt klajā ar iniciatīvu par jauna līguma izstrādi, PSRS vietā izveidojot Neatkarīgo Valstu Sadraudzību (NVS).⁶⁵ Vienošanās par tās izveidi tika izstrādāta naktī no 7. uz 8. decembri un tajā pašā dienā arī parakstīta. Vienošanās noteica, ka „PSRS ir pārstājusi pastāvēt kā starptautisko tiesību subjekts”, bet kā NVS mērķi tajā tika definēti kopējas militārās un stratēģiskās telpas saglabāšana, ieskaitot kopīgu kodolieroču saglabāšanu, ārpolitikas koordinācija, kooperācija kopīgas ekonomiskās telpas izveidē un formēšanā.⁶⁶ 1991. gada 8. decembra NVS izveides dokumentos bija neskaidri norādījumi, ka Maskava ir gatava atzīt Ukrainas un Baltkrievijas robežas tikai tik ilgi, kamēr tās piekrīt integrēties Krievijas veidotajos projektos: „Vienojušās puses atzīst un ciena viena otras teritoriālo integritāti, kā arī viena otras robežu integritāti sadraudzības [NVS] ietvaros.”⁶⁷

⁶⁰ PLOKHY. *The Last Empire*, p. 295

⁶¹ Ibidem, 49. lpp.

⁶² Lietoti republiku nosaukumi, kādi pastāvēja 1991. gada 8. decembrī Belovežas deklarācijas pieņemšanas brīdī. Laikā no 1989. līdz 1991. gadam vairākums PSRS republiku, atskaitot KPFSR, pieņēma suverenitātes deklarācijas, un tika mainīti to nosaukumi. Piemēram, 1991. gada 30. augustā Uzbekijas PSR tika pārdēvēta par Uzbekistānas Republiku, 1991. gada 9. septembrī Tadžikijas PSR – par Tadžikistānas Republiku, bet Turkmēnijas PSR 1991. gada 27. oktobrī – par Turkmenistānu.

⁶³ PLOKHY. *The Last Empire*, pp. 304–305.

⁶⁴ DMITRIJ GORDON. *Kravčuk: Nikogda, ni pri kakih uslovijah, dazhe klochkom svoej territorii postupat'sja nel'zja, i esli menja sprosjat: "Zemlju otdat' ili umeret?"* – ja vybiraju poslednee. Pieejams: <http://bit.ly/2if6RGw>

⁶⁵ KUZIO. *Ukraine: Perestroika to Independence*, p. 193.

⁶⁶ WOJCIECH KONONCZUK. *The failure of integration. The CIS and other international organisations in the post-Soviet area, 1991–2006*. Warsaw, 2007, p. 30. Pieejams: <http://bit.ly/2jIEv5k>

⁶⁷ HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, p. 69.

Tādējādi PSRS sabrukums nenozīmēja Krievijas gatavību līdz galam atzīt Ukrainas robežas, neatkarību vai suverenitāti, un Maskavas ieskatā šo jautājumu tālākā atrisināšana bija atkarīga no Ukrainas iespējamās dalības NVS un citos postpadomju telpas reintegrācijas projektos.⁶⁸ No tā izriet, ka Ukrainas un Krievijas savstarpējo attiecību dinamiku vēsturiski ir noteikuši ne tikai divpusējo attiecību jautājumi un citu aktoru ietekme uz tām, bet arī Krievijas postpadomju telpas reintegrācijas centieni.

1.2. Galvenie Ukrainas un Krievijas attiecību problēmjaudājumi pēc PSRS sabrukuma

Ukrainas neatkarības pasludināšana tās 1991. gada administratīvajās, nevis etniskajās robežās atstāja būtisku iespaidu uz tās iekšpolitiku un ārpolitiku. Pēc 1989. gada tautas skaitīšanas datiem, 72,7 % Ukrainas iedzīvotāju bija ukraiņi, bet 22,1 % – krievi.⁶⁹ Neraugoties uz šīm etniskajām proporcijām, krievvalodīgo iedzīvotāju īpatsvars Ukrainā ir ievērojami lielāks. Krievu valodas izplatības Ukrainā noteikšana, ņemot vērā daudzu valsts iedzīvotāju faktisko bilingvismu, ir apgrūtināta⁷⁰, tomēr kopš Ukrainas neatkarības iegūšanas veiktās socioloģiskās aptaujas liecina, ka ikdienā ukraiņu un krievu valodu lieto līdzīgs skaits cilvēku. No 1991. līdz 1998. gadam veiktās socioloģiskās aptaujas liecina, ka Ukrainas iedzīvotāju skaits, kuriem ērtāk ir lietot ukraiņu valodu, šajā laikā palielinājies no 44 % līdz 46 %, bet krievu valodas lietotāju skaits – samazinājies no 56 % līdz 54 %. Vienlaikus to iedzīvotāju skaits, kas laikā no 1992. līdz 2010. gadam ģimenē izmantoja vienīgi ukraiņu valodu, palielinājies no 37 % līdz 42 %, bet to, kas izmantoja vienīgi krievu valodu, samazinājies no 39% līdz 35%.⁷¹

Krievu valodas plašā izplatība ir veicinājusi ukraiņu daļēju asimilāciju – aptuveni piektdaļai etnisko ukraiņu ir raksturīga nenoteikta identitāte gan ar ukraiņu, gan arī krievu identitātes elementiem.⁷² Šis fenomens vēsturiski ir veicinājis šīs sabiedrības grupas politisku, reliģisku un kulturālu orientāciju uz Krieviju. Tādējādi pēc neatkarības

⁶⁸ RILKA DRAGNEVA, KATARYNA WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge*. Palgrave Macmillan, 2015, p. 11.

⁶⁹ Uz Ukrainas etnisko sastāvu būtisku ietekmi atstājuši 20. gadsimta notikumi – laikā no 1933. līdz 1944. gadam Ukrainas PSR (tās 1938. gada robežās) iedzīvotāju skaits mākslīgā bada (Golodomora), represiju un kara dēļ samazinājās par apmēram trešdaļu jeb 10 miljoniem cilvēku. 1946. gadā Ukrainas PSR dzīvoja 25 miljoni cilvēku, bet 1959. gadā Ukrainas iedzīvotāju skaits bija pieaudzis līdz 42 miljoniem. Šo iedzīvotāju skaita pieaugumu noteica ne tik daudz dabiskais pieaugums, cik imigrācija. Laikā no 1939. līdz 1970. gadam Ukrainas PSR no citām PSRS republikām ieradās apmēram deviņi miljoni etnisko krievu. No 1959. līdz 1989. gadam krievu skaits Ukrainas PSR bija pieaudzis par 60 %. Sevišķi strauji tas palielinājās industriāli attīstītajos Ukrainas dienvidaustrumu reģionos. Piemēram, Harkovas apgabalā krievu skaits palielinājās par 192 %, Dņepropetrovskas apgabalā – par 200 %, bet Zaporožjes apgabalā – par 227 %. Skat. sīkāk TADEUSZ A. OLSZAŃSKI. *The language issue in Ukraine: An attempt at a new perspective*. Warsaw, 2012, pp. 10–11. Pieejams: <http://bit.ly/2jūim1N>

⁷⁰ Piemēram, 1989. gadā krievu valodu par dzimto nosauca 32,8 % Ukrainas iedzīvotāju, no kuriem 11 % nebija krievi (pārsvarā ukraiņi). Skat. DANILENKO. *Rozpad SRSR ta Ukrajina*, s. 51. Tomēr šie dati neatspoguļo reālo Ukrainas lingvistisko situāciju, un krievu valodas izplatība Ukrainā ir daudz plašāka, jo daudzi etniskie ukraiņi, kuri ikdienā vairāk izmanto krievu valodu, dažādās aptaujās kā dzimto valodu bieži min ukraiņu valodu. Skat. OLSZAŃSKI. *The language issue in Ukraine*, pp. 14–15.

⁷¹ Ibidem, 19. lpp.

⁷² TARAS KUZIO. *Ukraine: democratization, corruption, and the new Russian imperialism*. Santa Barbara, Denver, 2015, p. 235.

iegūšanas ilgstoši liela Ukrainas sabiedrības daļa, īpaši valsts dienvidaustrumu reģionos, neredzēja loģisku pamatu atdalīties no Krievijas⁷³, kas veicināja valsts iekšēju sašķeltību starp valsts rietumu un centrālajiem reģioniem, no vienas puses, un dienvidu un austrumu reģioniem, no otras puses.

Ukrainas iekšpolitiskā sašķeltība, kā arī tautsaimniecības ciešā integrācija Krievijas ekonomikā padarīja to ārpolitiski ievainojamu, tādēļ Ukrainas politiskā vadība pēc neatkarības iegūšanas centās konsolidēt valsts suverenitāti, īstenojot piesardzīgu balansēšanas politiku. Visu neatkarības periodu Ukraina saskārās ar vairākām dilemmām. No vienas puses, Ukrainas politiķi bija ieinteresēti labās attiecībās ar Krieviju, kas iekšpolitiski bija svarīgs prokrieviskā elektorāta piesaistes, bet ārpolitiski – ekonomiskās sadarbības priekšnoteikums. No otras puses, Ukrainas politiskā elite izvirījās no augsta līmeņa iesaistes Krievijas izstrādātajos postpadomju telpas reintegrācijas projektos, kurus tā vērtēja kā Krievijas centienus atjaunot kontroli pār Ukrainu. Tādējādi Kijevas un Maskavas attiecību pamatā bija divu faktoru mijiedarbība: alkas pēc neatkarības, ko Ukrainas elite uzlūkoja kā personīgās bagātības bāzi un barjeru pret Krievijas oligarhiem, un Ukrainas elites vitālās politiskās un ekonomiskās intereses, kas bremzēja Ukrainas attālināšanos no Krievijas.⁷⁴ Šajā situācijā Kijeva mēģināja konsolidēt savu neatkarību, attīstot sakarus ar Rietumiem, ko tā uzlūkoja kā pretsvaru Maskavas centieniem saglabāt Ukrainu savā ietekmes sfērā.

Papildu emocionalitāti Ukrainas un Krievijas attiecībās ienesa līdz ar PSRS sabrukumu Krievijā vērojamā identitātes krīze, ko noteica krievu apziņā pastāvošais uzskats par krievu, ukraiņu un baltkrievu tautas vienotību. Šo uzskatu vēl vairāk nostiprināja PSRS īstenotā politika – termini „padomju” un „krievu” kļuva par sinonīmiem ne tikai ār pasaulei, bet arī pašu PSRS iedzīvotāju apziņā.⁷⁵ Tādējādi Ukrainas neatkarības pasludināšana nozīmēja ne tikai tās izstāšanos no PSRS, bet arī nostāšanos opozīcijā tam, ko daudzi krievi uztvēra kā vēsturisko „Krieviju”.⁷⁶ Turklāt līdz ar PSRS sabrukumu ārpus Krievijas Federācijas palika daudzas apdzīvotās vietas un objekti (piemēram, Odesa, Sevastopole, Kijeva, Poltava, Kijevas Svētās Sofijas katedrāle utt.), kas krievu apziņā nesaraujami saistījās ar Krievijas vēsturi un identitāti. Šis vēsturiskais fons ne tikai sarežģīja Krievijas un Ukrainas nākotnes starpvalstu attiecību formas izveidi, bet arī apgrūtināja padomju mantojuma (finanšu aktīvu, Melnās

---

⁷³ Kā apgalvo L. Kravčuks, daudzi Ukrainas dienvidaustrumu reģionu iedzīvotāji 1991. gadā balsoja par valsts neatkarību, jo iestājās par lielāku Ukrainas ekonomisko un politisko patstāvību, taču vienlaikus viņi uzskatīja, ka Ukrainai un Krievijai ir jāpaliek vienas valsts sastāvā. IRINA VOROB'EVA, TAT'JANA FEL'GENGAUER. *Razbor poleta: v gostjah Leonid Kravchuk*. Pieejams: <http://bit.ly/2kgzXEN>; Pie līdzīga secinājuma ir nonācis arī publicists Mikola Rjabčuks – viņaprāt, plašais atbalsts komunistiskās nomenklatūras pārstāvim L. Kravčukam 1991. gada 1. decembra prezidenta vēlēšanās, kurās viņš saņēma 61,6 % vēlētāju atbalstu, liecina par Ukrainas iedzīvotāju vairākuma vēlmi saglabāt līdzšinējo kārtību nedaudz mainītā veidā. MYKOLA RIABCHUK. *Ambivalence or Ambiguity?: Why Ukraine Is Trapped Between East and West*. STEPHEN VELYCHENKO (ed.). *Ukraine, the EU and Russia: History, Culture and International Relations*. Basingstoke, New York, 2007, p. 86.

⁷⁴ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, pp. 12–14.

⁷⁵ SERHII PLOKHY. The City of Glory: Sevastopol in Russian Historical Mythology. *Journal of Contemporary History*, Vol. 35, No. 3 (Jul., 2000), p. 370.

⁷⁶ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 13.

jūras flotes u. c.) sadali.⁷⁷ Tādēļ 20. gadsimta 90. gadu sākumā Ukrainas un Krievijas attiecībās galveno lomu ieņēma Maskavas centieni panākt visa Ukrainas teritorijā esošā kodolarsenāla izvešanu uz Krieviju un saglabāt militāro klātbūtni Sevastopolē. Šīs domstarpības veicināja nopietnu saspīlējumu abu valstu attiecībās, tādējādi Krievija izvērsa pret Ukrainu plaša mēroga politisku, ekonomisku un diplomātisku spiedienu.

Minētajā situācijā Krievijas parlamenta (Augstākās padomes) Ārlietu un starptautisko ekonomisko sakaru komiteja 1992. gada janvāra vidū (neilgi pēc Belovežas vienošanās parakstīšanas) aktualizēja Krimas teritoriālās piederības jautājumu. Savukārt 23. janvārī Krievijas Augstākā padome ar lielu balsu vairākumu pieņēma rezolūciju, ar kuru uzdeva parlamenta Ārlietu un starptautisko ekonomisko sakaru un Likumdošanas komitejai kopā ar Ārlietu ministriju izpētīt 1954. gadā notikušās Krimas nodošanas Ukrainas PSR likumību un rekomendēt Ukrainai darīt to pašu. Lai gan Ukrainas parlaments 1992. gada 6. februārī bija pieņēmis rezolūciju, kurā Krievijas teritoriālās pretenzijas tika novērtētas kā „centieni destabilizēt sabiedriski politisko situāciju Ukrainā un Krievijā”, Krievijas Augstākā padome 21. maijā pieņēma rezolūciju, kurā tika norādīts, ka 1954. gadā notikusī Krimas nodošana Ukrainas PSR bijusi pretrunā PSRS konstitūcijai. Krievijas Augstākās padomes balsojumu lielākoties noteica Krievijā plaši izplatītais uzskats, ka Krīma ir vēsturiskā Krievijas teritorija, kura ir iekļauta Ukrainas sastāvā pārpratuma pēc.⁷⁸ Šo Krievijas sabiedrības noskaņojumu vēl vairāk pastiprināja Krimas iedzīvotāju simpātijas pret Krieviju⁷⁹ un tobrīd pussalā vērojamās separātisma tendences (piemēram, 1992. gada 5. maijā, Krievijas iedrošināts, Krimas parlaments ar 118 balsīm „par” un 28 balsīm „pret” pieņēma deklarāciju par pussalas neatkarību no Ukrainas⁸⁰), kas gan neīstenojās.

Kā liecina šajā laikā notikušās Krievijas parlamentāriešu debates, Krievijas teritoriālo pretenziju pamatā bija ne tikai sentimentālas jūtas, bet arī centieni izmantot Krimas piederības jautājumu kā spiediena līdzekli, lai panāktu Ukrainas ciešāku piesaisti NVS. Šīs debates caurvija ideja, ka Ukrainas saglabāšanās tās starptautiski atzītajās robežās būs iespējama vienīgi tik ilgi, kamēr tā saglabās ciešu savienību ar Krieviju. Piemēram, neilgi pēc 1992. gada 23. janvāra rezolūcijas pieņemšanas viens no tās projekta iesniedzējiem – deputātu grupas „Rossija” pārstāvis Sergejs Baburins – paziņoja: „Mums ir pienākums deklarēt: ja Ukraina sarauj tās trīssimtgadīgo savienību ar Krieviju, tad tam ir jāseko kādām negatīvām konsekvencēm.”⁸¹ Līdzīga ideja tika

⁷⁷ ROMAN WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*. London and New York, 2003, p. 27.

⁷⁸ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*. p. 160.

⁷⁹ Kaut arī Krimas iedzīvotāji iestājās par ciešām attiecībām ar Krieviju, pussalas iedzīvotāju vidū trūka vienprātības par Krimas turpmāko tiesisko statusu. Kamēr viena 1993. gadā veiktā socioloģiskā aptauja liecināja, ka Krimas pievienošanu Krievijai atbalsta 20 % pussalas iedzīvotāju, no citas šajā pašā laikā notikušās aptaujas izrietēja, ka 41 % respondentu atbalsta Krimas neatkarību, bet 37 % – vēlas palikt Ukrainas sastāvā. Vēl kāda cita aptauja liecināja, ka 57 % Krimas iedzīvotāju iestājās par „neatkarību Ukrainas sastāvā”, bet 23 % – par „neatkarību NVS ietvaros”. SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 192.

⁸⁰ VOLODYMYR GOLOVKO, STANISLAV KUL'CHYK'KYJ, LARYSA JAKUBOVA. 1992–2004: derzhava shukaje sebe. VALERIJ SMOLIJ (ed.). *25 rokiv nezalezhnosti: narysy istoriji tvorennja nacji ta derzhavy*. Kyjiv, 2016, s. 155; RAJAN MENON, EUGENE RUMER. *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*. Cambridge, Massachusetts, London, 2015, p. 3.

⁸¹ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 167.

ietverta arī Krievijas Augstākās padomes 1992. gada 21. maija rezolūcijā, kurā gandrīz precīzi bija atkārtots 1991. gada 8. decembra NVS izveides dokumentā paustais formulējums, ka Krievija ir gatava atzīt Ukrainas robežas tikai NVS ietvaros.⁸²

1992. gada Krievijas iekšpolitisko debašu laikā Krimas jautājums tika saistīts arī ar Krievijas un Ukrainas domstarpībām par Melnās jūras flotes piederību. Piemēram, toreizējais Krievijas Augstākās padomes Ārlietu un starptautisko ekonomisko sakaru komitejas vadītājs V. Lukins piedāvāja izmantot Krimas teritoriālās piederības jautājumu, lai piespiestu Kijevu piekāpties jautājumā par Melnās jūras flotes sadali.⁸³

Pēc NVS izveides Maskava un Kijeva bija panākušas vienošanos, ka Melnās jūras flote veidos daļu no apvienotajiem Sadraudzības spēkiem, tomēr ne Ukraina, ne arī Krievija negrasījās šo vienošanos pildīt (Kijeva iestājās vai nu par flotes sadali starp Ukrainu un Krieviju, vai arī pilnīgu flotes nodošanu Ukrainas jurisdikcijā, savukārt Maskava uzstāja uz flotes piederību Krievijai). Šajā situācijā Ukrainas prezidents L. Kravčuks 1992. gada 5. aprīlī izdeva dekrētu par Melnās jūras flotes pakļaušanu Ukrainas jurisdikcijai, uz ko B. Jeļcins reaģēja, 7. aprīlī izdodot analogisku dekrētu par flotes pakļautību Krievijai. Šajos apstākļos daļa flotes kuģu pacēla Ukrainas karogu, bet daļa – Krievijas Jūras kara flotes (tā saukto Andreja) karogu, kas veicināja dažāda veida konfliktus starp Ukrainai un Krievijai lojālām vienībām. Saprotot, ka šī situācija var izraisīt plaša mēroga Krievijas un Ukrainas militāro konfliktu, L. Kravčuks un B. Jeļcins telefonsarunā vienojās par iepriekš izdoto dekrētu vienlaicīgu atcelšanu.⁸⁴ Tomēr tas pilnīgi nenovērsa dažādu Melnās jūras flotes vienību starpā pastāvošo spriedzi. Piemēram, pēc tam, kad 1992. gada 21. jūlijā Melnās jūras flotes kuģis – fregate „SKR-112” – ar Ukrainas karogu atstāja Sevastopoli, lai dotos uz Odesu, uz to tika atklāta artilērijas uguns. „SKR-112” atbalstam tika nosūtīts Ukrainas Gaisa spēku iznīcinātājs un krasta apsardzes kuģi. Apzinoties militāras konfrontācijas risku, Krievijas jūrnieki izšķīrās nepildīt Melnās jūras flotes štāba pavēli par „SKR-112” apturēšanu „par katru cenu”⁸⁵.

Lai novērstu līdzīgu situāciju atkārtošanos, 1992. gada 3. augustā L. Kravčuks un B. Jeļcins parakstīja vienošanos par Melnās jūras flotes dubulto pakļautību Ukrainai un Krievijai uz pieciem gadiem.⁸⁶ Šī vienošanās ļāva mazināt spriedzi starp Maskavu un Kijevu, tomēr papildu nervozitāti to attiecībām radīja regulārie Krievijas amatpersonu paziņojumi par Krimas piederību Krievijai. 1992. gada 23. maijā laikraksts „*Golos Ukrajini*” apgalvoja, ka S. Baburins ir draudējis Ukrainas vēstniekam Krievijā Volodimiram Križanivskim ar karu, ja Kijeva neatteiksies no tiesībām uz Krimu. Pēc dažām dienām S. Baburins intervijā Krievijas laikrakstam „*Izvestija*” izvirzīja teritoriālas pretenzijas jau uz visu Ukrainas teritoriju: „Vai nu Ukraina atkalapvienosies ar Krieviju, vai arī būs karš.” Ar līdzīga rakstura teritoriālajām pretenzijām, 1992. gada

---

⁸² Ibidem, 170. lpp.

⁸³ HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, p. 72; WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, p. 29.

⁸⁴ GORDON. *Kravchuk: Nikogda, ni pri kakih uslovijah*.

⁸⁵ JAROSLAV MEZENCEV. *Holodna vijna za Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/2o2SPIG>; Uhod SKR-112 v Odessu. Pieejams: <http://bit.ly/2nmPN3L>

⁸⁶ GOLOVKO, KUL'CHYCH'KYJ, JAKUBOVA. *1992–2004: derzhava shukaje sebe*, s. 156.

7. jūnijā apmeklējot Simferopoli, klajā nāca arī Krievijā populārais Liberāli demokrātiskās partijas līderis Vladimirs Žirinovskis, kurš pauda pārliecību, ka Krievijai pieder ne tikai Krima, bet visa Ukrainas teritorija.⁸⁷ Neilgi pirms un pēc 23. jūnijā notikušajām L. Kravčuka un B. Jeļcina pārrunām, kuru laikā tika apspriesti ar Melnās jūras flotes pakļautību saistītie jautājumi, Krievijas viceprezidents A. Ruckojs paziņoja, ka Krima un Melnās jūras flote nekad nepiederēs Ukrainai, deklarējot, ka Ukraina ir „īslaicīgi zaudēta teritorija”, kas ar laiku tiks atgūta.⁸⁸ Krievijas viceprezidents regulāri izcēlās ar asiem, pret kaimiņvalstīm vēršiem paziņojumiem. Piemēram, jau 1992. gada 30. janvārī (mēnesi pēc NVS izveides) laikraksts „Pravda” publicēja A. Ruckoja rakstu, kurā tika izvirzītas teritoriālas pretenzijas ne tikai Ukrainai, bet arī citām Krievijas kaimiņvalstīm. „Krievijas iedzīvotāju vēsturiskā apziņa neļaus nevienam mehāniski savietot Krievijas un Krievijas Federācijas robežas, atsakoties no tā, kas veidoja slavas pilnās krievu vēstures lappuses. [...] Robežu demarkācija un tikai robežu demarkācija var salikt visus punktus uz „i” un nodefinēt Krieviju kā valsti, nevis trūkumcietēju NVS ietvaros. Un tas Krievijas slavas dēļ visādā ziņā tiks izdarīts, lai kā politiskie līderi–nacionālkarjeristi arī censtos to iedzīt 12. gadsimta robežās,” rakstīja A. Ruckojs.⁸⁹ Satraukumu raisīja arī Krievijas ārlietu ministra Andreja Kozireva tā paša gada 7. jūnijā intervijā Francijas izdevumam „Le Monde” paustie izteikumi par iespējamo Krievijas robežu maiņu un Krimas atgūšanu.⁹⁰

Ņemot vērā, ka Kijeva atteicās iesaistīties jebkāda veida sarunās par Krimas teritoriālo piederību, Krievijas parlaments 1993. gadā mainīja savu sākotnējo pieeju un nāca klajā ar jaunu iniciatīvu – pieteica teritoriālas pretenzijas ne vairs uz visu Krimu, bet tikai uz Sevastopoli. Lai pamatotu savas prasības, Krievijas parlamentārieši atsaucās uz KPFSR Augstākās padomes prezidija 1948. gada 29. oktobra dekrētu, ar kuru Sevastopolei tika piešķirts „neatkarīga administratīvi ekonomiskā centra ar pašam savu speciālu budžetu” statuss un tā tika iekļauta „republikas pakļautības pilsētu kategorijā”. Krievijas parlamentārieši uzskatīja, ka ar šo lēmumu tika mainīta Sevastopoles juridiskā pakļautība. Pēc šādas loģikas 1954. gadā Ukrainas PSR tika pievienota vienīgi Krima, bet ne Sevastopole, kas juridiski it kā turpināja piederēt KPFSR.⁹¹

1993. gada 9. jūlijā Krievijas Augstākā padome vienbalsīgi piešķīra Sevastopolei Krievijas federālo statusu, pasludinot to par „galveno vienotās Melnās jūras flotes bāzi”. Tomēr B. Jeļcins un Krievijas Ārlietu ministrija šo parlamenta lēmumu denonsēja.⁹² Šī epizode ilustrēja ne tik daudz Krievijas politiskās elites viedokļu atšķirības par Krimas un Sevastopoles statusu, jo, kā apgalvo L. Kravčuks, privātu sarunu laikā B. Jeļcins norādījis, ka uzskata Krimu par Krievijas teritoriju⁹³, cik Krievijas iekšpolitiskās pretrunas. Proti, Krievijā kopš 1992. gada bija vērojama konfrontācija starp B. Jeļcinu

⁸⁷ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, pp. 172, 182.

⁸⁸ MAGDA. *Gibridnaja vojna*, s. 213.

⁸⁹ DANILENKO. *Rozpad SRSR ta Ukrajina*, s. 148.

⁹⁰ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 172.

⁹¹ Ibidem.

⁹² OLEKSANDR KOPYLENKO. Krym jak nevid’jemna skladova chastyna Ukrainy: pravovi aspekty. VALERIJ SMOLIJ (ed.). *Krym vid antychnosti do s’ogodennja*. Kyjiv, 2014, s. 627; MAGDA. *Gibridnaja vojna*, s. 217–219.

⁹³ GORDON. *Kravchuk: Nikogda, ni pri kakih uslovijah*.

un likumdevējvaru, kas 1993. gada septembrī un oktobrī pārauga konstitucionālā krīzē un beidzās ar Augstākās padomes un Tautas deputātu kongresa vardarbīgu atlaišanu un jaunu parlamenta vēlēšanu izsludināšanu un jaunas konstitūcijas pieņemšanu.

1993. gada decembrī notikušās Krievijas parlamenta vēlēšanas uzskatāmas par tā saucamās sarkanbrūnās opozīcijas (komunistu un nacionālistu) revanšu, kurā lielāko atbalstu saņēma V. Žirinovska vadītā Liberāli demokrātiskā partija, bet trešajā vietā ierindojās Genādija Zjuganova vadītā Komunistiskā partija, tomēr jaunievēlētā Krievijas divpalātu parlamenta (Valsts Dome un Federācijas padome) deputāti Krimas jautājumā ieņēma daudz mērenāku nostāju nekā tā priekšteči.

Pēc 1993. gada konstitucionālās krīzes Krievijas parlaments vairs neizvirzīja Ukrainai tik atklātas teritoriālas pretenzijas kā iepriekš, tomēr kopš 1994. gada Krimas jautājuma aktualitāti noteica pussalas iekšpolitiskie procesi. 1994. gada 30. janvārī, saņēmis 73 % vēlētāju atbalstu, par Krimas prezidentu kļuva separātiskās „Krimas Republikāņu kustības” līderis Jurijs Meškovs, kurš vēlējās ieviest Krimā Krievijas rubli, pāriet uz Maskavas laiku, piešķirt pussalas iedzīvotājiem Krievijas pilsonību un noslēgt ar Krieviju militāri politisku savienību.⁹⁴ Separātisko spēku pozīcijas pussalā nostiprināja 1994. gada maijā notikušās Krimas parlamenta vēlēšanas, kurās uzvarēja J. Meškovu atbalstošais bloks „*Rossija*”. 1994. gada 20. maijā jaunievēlētais Krimas parlaments atjaunoja pussalas 1992. gada 6. maija konstitūciju, kas noteica, ka Krimas un Ukrainas attiecības tiks reglamentētas ar savstarpēja līguma un vienošanos palīdzību un tiks ieviesta Krimas pilsonība. Ukrainas parlaments tajā pašā dienā pieņēma rezolūciju, bloķējot Krimas parlamenta lēmumu un aicinot izstrādāt jaunu, Ukrainas konstitūcijai atbilstošu Krimas konstitūciju.⁹⁵ Šajā situācijā Maskava ieņēma nogaidošu pozīciju. Krievijas Valsts Dome pieņēma rezolūciju, aicinot atturēties no spēka lietošanas Krimā un paužot gatavību sekmēt krīzes „konstruktīvu atrisinājumu”⁹⁶. Savukārt Krievijas ārlietu ministrs A. Kozirevs paziņoja, ka Krimas jautājums ir Ukrainas iekšēja lieta, tādēļ Maskava neiejauksies Ukrainas iekšpolitikā. Krievijas valdība arī atteicās atbalstīt Sevastopoles pilsētas padomes 1994. gada 24. augustā pieņemto rezolūciju, ar kuru Sevastopole tika pasludināta par Krievijas pilsētu.⁹⁷

Daži autori šo Maskavas attieksmes maiņu Krimas jautājumā skaidro ar Budapeštas memoranda⁹⁸ noslēgšanu – Krievijas vadība izvairījās no rīcības un paziņojumiem, ko varētu vērtēt kā Ukrainas teritoriālās integritātes apšaubīšanu.⁹⁹ Vienlaikus, kā pēc Krievijas agresijas Ukrainā 2014. gadā apgalvoja bijušie Ukrainas Drošības dienesta *SBU* un Ārējās izlūkošanas dienesta *SZRU* vadītāji Jevhēns Marčuks

⁹⁴ TARAS BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym. Hroniky «gibrydnoji vijny»*. Kyjiv, 2015, s. 28; MAGDA. *Gibridnaja vojna*, s. 220.

⁹⁵ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 194.

⁹⁶ *Ibidem*, 175. lpp.

⁹⁷ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 29.

⁹⁸ 1994. gadā Ukraina, pievienojoties līgumam par kodolieroču neizplatīšanu, atteicās no kodolvalsts statusa un parakstīja ar ASV, Lielbritāniju un Krieviju vienošanos, ar kuru šis valstis garantēja Ukrainas neatkarību un teritoriālo nedalāmību. Vēlāk ar paziņojumiem par Ukrainas drošības garantijām nāca klajā arī Francija un Ķīna.

⁹⁹ DEBORAH SANDERS. *Security Co-operation between Russia and Ukraine in the Post-Soviet Era*. Hampshire, New York. 2001, pp. 125–126; WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, p. 30.

un Mikola Malomužs, Krievijas specdienesti 20. gadsimta 90. gadu pirmajā pusē turpinājuši destabilizēt situāciju Krimā. J. Marčuks un M. Malomužs, kuri ir nākuši klajā ar vairākiem satura ziņā līdzīgiem, bet savstarpēji papildinošiem paziņojumiem, apgalvo, ka 1992.–1994. gadā Krievija centusies īstenot slēptu Krimas ieņemšanas operāciju, kas toreiz tā arī nesekmējās. Minētās operācijas pirmā fāze faktiski pilnīgi līdzinājusies Krievijas 2014. gadā veiktajai Krimas operācijai. Pēc J. Marčuka teiktā, operācijas atklātā fāze sākusies 1993. gadā ar Kubaņas kazaku festivālu Simferopolē. Visi kazaki bijuši jauni, īsi apgrieztiem matiem un „klausījuši vecāko”. Paralēli antiukrainiska noskaņojuma radīšanai tikušas iesaistītas vietējās politiskās partijas un Krievijas Melnās jūras flote, kam bija savi mediji (radio, televīzija, laikraksti), kā arī militārā izlūkošana un pretizlūkošana, kas pārzināja situāciju Krimā. Operācijas laikā bijis plānots ieņemt televīzijas kanālu „TRK” un atlaist Krimas Augstāko padomi.¹⁰⁰ Turklāt, kā norāda J. Marčuks, šajā laikā tikusi izsludināta trauksme Krievijas Jūras kājnieku brigādē un ticis gatavots referendums par Krimas neatkarības pasludināšanu.¹⁰¹ Maskavas plāns paredzējis, ka pēc referenduma toreizējam Krimas prezidentam J. Meškovam vajadzējis oficiāli vērsties pie Krievijas politiskās vadības ar lūgumu pievienot pussalu Krievijai.¹⁰² Krimas pirmais vicepremjers tobrīd bija Krievijas pilsonis Jevgeņijs Saburovs, kura viens no tuvākajiem palīgiem, pēc J. Marčuka teiktā, bija Krievijas specdienestu darbinieks Viktors Miņins. Brīdī, kad Krievijas specdienesti 1994. gadā sākuši gatavot Ukrainas Drošības dienesta *SBU* Krimas pārvaldes ēkas ieņemšanu, Kijeva izšķīrusies desantēt ar helikopteriem Krimā specvienības „Alfa” kaujiniekus, kuri paspējuši ieņemt ēku pirms Krievijas operācijas sākuma. „Tas visiem bija negaidīti, pat Ukrainas Drošības dienesta Krimas [pārvaldes] priekšniekam. Kad viņš atnāca uz darbu, viņu jau sagaidīja Kijevas „Alfa”,” specoperācijas norisi atcerējās J. Marčuks.¹⁰³

B. Jeļcina 1992.–1994. gada reakcija uz Krimas jautājuma saasināšanos liek domāt, ka minētā specoperācija nebija apstiprināta Krievijas vadības augstākajā līmenī, tomēr J. Marčuka un M. Malomuža sniegto liecību kontekstā ir svarīgi konstatēt, ka Krievijā vienmēr ir pastāvējuši spēki, kas Krimā ir veicinājuši separātisma tendences.

Šajā situācijā Ukrainas parlaments 1995. gada martā likvidēja Krimas prezidenta amatu un anulēja līdzšinējo Krimas konstitūciju. Krievijas vadība šajā jautājumā ieņēma pasīvu nostāju, paziņojot, ka tā ir Ukrainas iekšēja lieta. Literatūrā šī Krievijas nostāja ir skaidrota ar Čečenijas kara sākumu 1995. gadā, kā rezultātā starp Kijevu un Maskavu tika panākta neoficiāla vienošanās, kurā Ukraina oficiālā līmenī Čečenijas problēmu vērtēja kā Krievijas iekšpolitisku lietu, bet Krievija nekritizēja Ukrainu par tās rīcību Krimā.¹⁰⁴ Neraugoties uz to, Ukrainas un Krievijas attiecībās būtisku lomu turpināja

¹⁰⁰ ELENA POSKANNAJA. *Marchuk: Vse zabyli, chto razmeshhennye v Ukraine raketnye vojska SSSR byli naceleny na SShA*. Pieejams: <http://bit.ly/1BSeLIU>

¹⁰¹ IVAN KAPSAMUN. *Evgenij Marchuk: «Krym možno vernut'»*. Pieejams: <http://bit.ly/29g3Anp>; Iepriekšminēto faktiski ir atzinis arī J. Meškova. – Skat. MARINA PEREVOZKINA. *Jurij Meshkov: «Togda v Krymu vysadilsja ukrainskij armejskij specnaz»*. Pieejams: <http://bit.ly/29aH4vo>

¹⁰² TAT'JANA OREL. *Malomuzh: Janukovicha upustili umyshlenno*. Pieejams: <http://bit.ly/298jBb9>

¹⁰³ POSKANNAJA. *Marchuk: Vse zabyli*.

¹⁰⁴ SANDERS. *Security Co-operation between Russia and Ukraine*, p. 127; KOPYLENKO. *Krym jak nevid'jemna skladova chastyna Ukrajiny*, s. 631; MAGDA. *Gibridnaja vojna*, s. 222.

ieņemt Melnās jūras flotes sadales un bāzēšanās jautājums. Piemēram, 1996. gadā B. Jeļcins atlika savu 4. aprīlī plānoto vizīti Kijevā, kur bija paredzēts parakstīt līgumu „Par draudzību, kooperāciju un partnerību”, paziņojot, ka Krievija vēlas, lai Sevastopolē bāzētos vienīgi Krievijas, bet ne Ukrainas flote.¹⁰⁵ Neilgi pēc B. Jeļcina pārvēlēšanas prezidenta amatā Krievijas Valsts Dome 1996. gada 16. oktobrī gandrīz vienbalsīgi (334 deputāti balsoja „par”, viens „pret”, un trīs atturējās) pieņēma rezolūciju, kurā apšaubīja Sevastopoles piederību Ukrainai, bet 24. oktobrī Valsts Dome pieņēma jaunu rezolūciju, kurā norādīja, ka Sevastopole ir Krievijas jurisdikcijas pilsēta. Savukārt pēc mēneša (26. novembrī) Krievijas aizsardzības ministrs Igors Radionovs paziņoja, ka Krievija nepiekrīt, ka Sevastopolē vienlaikus bāzējas gan Krievijas, gan arī Ukrainas flote.¹⁰⁶

Krievijas un Ukrainas attiecībās kopš 20. gadsimta 90. gadu vidus arvien lielāku nozīmi ieguva *NATO* paplašināšanās jautājums. Proti, Ukraina arvien atklātāk sāka brīdināt Maskavu, ka tās centieni „iedzīt Ukrainu stūrī” spiež Kijevu tuvināties *NATO*.¹⁰⁷ Jau 1995. gada jūnijā Ukrainas prezidents Leonīds Kučma, tiekoties ar toreizējo *NATO* ģenerālsekretāru Villiju Klāsu (*Claes*), paziņoja, ka Ukraina ir ieinteresēta „īpašās” attiecībās ar *NATO*. Turklāt privātu sarunu laikā Ukrainas amatpersonas neslēpa, ka dalība aliansē ir Kijevas ilgtermiņa ārpolitikas mērķis un vienīgais iemesls, kādēļ par to nerunā atklāti, ir nevēlēšanās saasināt attiecības ar Krieviju.¹⁰⁸ Šajā situācijā Maskava sākotnēji centās novilcināt līguma „Par draudzību, kooperāciju un partnerību” parakstīšanu, jo līdz ar teritoriālo domstarpību noregulēšanu tiktu likvidēts pēdējais šķērslis, kas traucēja Ukrainai tuvināties *NATO*.¹⁰⁹ Tomēr pakāpeniski Maskavā arvien lielāku atbalstu guva viedoklis par nepieciešamību piekāpties Sevastopoles piederības un Melnās jūras flotes jautājumā apmaiņā pret Ukrainas atteikšanos pievienoties *NATO*.¹¹⁰ 1997. gada 31. maijā starp Krieviju un Ukrainu tika parakstīts līgums „Par draudzību, kooperāciju un partnerību”, ar kuru tika

---

¹⁰⁵ WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, p. 30.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 32. lpp.

¹⁰⁷ Šis Kijevas arguments sasauca ar bijušā ASV diplomāta K. Beneta secinājumu, ka *NATO* paplašināšanos pēc Aukstā kara primāri noteica Krievijas rīcība. Pēc K. Beneta trāpīgā novērojuma, tikai viena Konstantīna Zatuļina preses konference rada lielāku Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu vēlmi pievienoties *NATO* nekā alianses informācijas centru 25 gadu kumulatīvais darbs. Tādēļ, ja Maskava neatbalsta *NATO* paplašināšanos, tai vajadzētu beigt radīt apstākļus, kas daudzu tās kaimiņvalstu uztverē padara dalību *NATO* par kārotu mērķi (KIRK BENNETT. *The Myth of Russia's Containment*. Pieejams: <http://bit.ly/2mvqf19>). Šajā kontekstā pieminēšanas vērta ir ASV ģenerāļa Veslija Klārka (*Clark*) sniegtā liecība par 1994. gada vasarā Maskavā notikušām militārajām konsultācijām, kuru laikā kāds Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba virsnieks viņam uzdevis jautājumu: „Kad jūsu NATO kuģi būs mūsu Rīgas ostā?” V. Klārks šim virsniekam aizrādījis, ka viņš runā nevis par Krievijas, bet gan neatkarīgas valsts ostu, uzsverot, „jo vairāk tiek uzdots šāds jautājums, jo ātrāk tur būs NATO kuģi” (*General Wesley Clark: Exclusive Briefing from Ukraine's Front Lines*. Pieejams: <http://bit.ly/1ahlkcm>).

¹⁰⁸ ASMUS. *Opening NATO's Door*, pp. 156–157.

¹⁰⁹ Kā apgalvo K. Benets, kurš 20. gadsimta 90. gadu vidū piedalījās ārlietu un drošības ekspertu apspriedē par iespējamo *NATO* paplašināšanos Krievijas Valsts Domē, šajā laikā Krievijas ekspertu galvenās bažas izraisīja nevis *NATO* radītie potenciālie militārie draudi, bet gan fakts, ka alianses paplašināšanās likvidētu „noteiktas iespējas”, kas Maskavai varētu rasties Austrumeiropā līdz ar Krievijas vājuma perioda pārvarēšanu. Līdz ar to, pēc K. Beneta domām, Krievijas neapmierinātības ar *NATO* paplašināšanos pamatā (vismaz sākotnēji) bija ne tik daudz bailes no iespējamā Rietumu iebrukuma, cik centieni atgūt zaudētās pozīcijas (BENNETT. *Condemned to Frustration*).

¹¹⁰ WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, p. 32.

garantēta Ukrainas suverenitāte un teritoriālā integritāte.¹¹¹ Simboliski, ka Krievija minēto līgumu piekrita ratificēt tikai apmaiņā pret Ukrainas ciešāku integrāciju NVS¹¹², tādējādi kārtējo reizi sasaistot Ukrainas teritoriālās integritātes jautājumu ar tās atrašanos Krievijas ietekmes sfērā. Šajā sakarā, no mūsdienu pozīcijām raugoties, pravietiska šķiet ASV pētnieču Fionas Hillas (*Hill*) un Pamelas Džūetas (*Jewett*) 1994. gadā izteiktā prognoze, ka „vienīgā neatkarīgā Ukraina, ko Maskava pacietīs ārpus NVS, būs „kastrēta” un apcirpta versija, kurai būs atņemti kodolieroči, Krīma, Melnās jūras flote un austrumu provinces un kura būs ekonomiski sagrauta”¹¹³.

1.3. Krievijas centieni reintegrēt postpadomju telpu

Kopš PSRS sabrukuma līdzās teritoriālajām domstarpībām un padomju mantojuma sadalei Ukrainas un Krievijas attiecības ietekmējošs faktors bija abu valstu atšķirīgā nostāja pret NVS. L. Kravčuks uzlūkoja NVS kā „civilizētas šķiršanās mehānismu” – transformācijas modeli, ar kura palīdzību virzīties prom no PSRS uz daudz vājāku savienību. Kopš PSRS sabrukuma Ukraina ir pretojusies visa veida Krievijas piedāvātajām integrācijas iniciatīvām, jo uzlūkoja tās kā līdzekli, ar kura palīdzību Krievija cenšas atgūt hegemoniju postpadomju telpā.¹¹⁴ Savukārt B. Jeļcins uz NVS raudzījās kā uz organizāciju, kas ar laiku palīdzēs izveidot PSRS republiku konfederāciju vai pat federāciju, ļaujot saglabāt Krievijas ietekmi postpadomju telpā. To apstiprina B. Jeļcina 1996. gada izteikumi, ka NVS izveide ir bijusi „sava veida mēģinājums glābt vismaz kaut ko”, lai nepieļautu, ka PSRS „republikas aizbēgtu viena no otras uz visiem laikiem”¹¹⁵.

NVS nākotnes forma tika izlemta 1991. gada 21. decembrī Alma-Atā (kopš 1998. gada Almatī) notikušajā samitā, kur līdzās Belovežas vienošanās parakstītājvalstīm – Krievijai, Ukrainai un Baltkrievijai – piedalījās arī citas bijušās PSRS republikas (izņemot Baltijas valstis un Gruziju). Alma-Atas deklarācija noteica, ka NVS pastāvēs uz tās dalībvalstu vienlīdzības principa, sadarbojoties NVS institūcijās. Kaut arī NVS veidols sākotnēji netika skaidri definēts, tomēr nākamo divu gadu laikā tika parakstītas vairākas vienošanās, kas pakāpeniski institucionalizēja NVS, pārveidojot sākotnēji amorfo valstu grupu par konsolidētāku struktūru. Pirmkārt, 1992. gada 13. martā visas NVS dalībvalstis, izņemot Ukrainu, parakstīja vienošanos par kopīgas muitas politikas principiem, kas paredzēja pakāpenisku Muitas savienības izveidi. Otrkārt, 1992. gada 15. maijā Krievija, Armēnija, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna un Uzbekistāna Taškentā parakstīja Kolektīvās drošības līgumu, kas paredzēja kolektīvu aizsardzību. Treškārt, 1992. gada 9. oktobrī NVS valstis, izņemot Azerbaidžānu,

---

¹¹¹ *Dogovor pro družbu, spivrobotnyctvo i partnerstvo mizh Ukrai'noju i Rosijs'koju Federacijaju*. Pieejams: <http://bit.ly/2hq0Jt7>

¹¹² DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 19.

¹¹³ HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, pp. 85–86.

¹¹⁴ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 15; WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, pp. 54–55.

¹¹⁵ KUZIO. *Ukraine: Perestroika to Independence*, p. 180; DANILENKO. *Rozpad SRSR*, s. 146.

Gruziju, Tadžikistānu un Turkmenistānu, parakstīja vienošanos par kopēju monetāro sistēmu un fiskālās un kredītu politikas koordinēšanu.¹¹⁶

Neraugoties uz šīm deklarācijām un Maskavas centieniem izmantot NVS kā instrumentu, lai saglabātu politisko un ekonomisko ietekmi postpadomju telpā, jau kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma bija vērojams straujš NVS kā organizācijas dezintegrācijas process, ko, pēc poļu pētnieka Vojceha Konoņčuka (*Konończuk*) domām, noteica vairāki faktori. Pirmkārt, ņemot vērā 20. gadsimta 90. gadu sākumā vērojamo Krievijas ekonomisko vājumu, premjerministra vietnieks Jegors Gaidars uzskatīja, ka vājākas saites ar postpadomju valstīm palīdzēs reformēt Krievijas ekonomiku. Tādēļ sākotnēji Krievija ne tikai netraucēja NVS valstu decentralizācijas procesiem, bet arī uzskatīja, ka sadraudzības valstīm ir racionāli attīstīt attiecības ar trešajām valstīm, jo tas palīdzēs samazināt Krievijas budžeta nastu, ko tā būtu spiesta tērēt NVS valstu subsidēšanai. Otrkārt, Maskava 1993. gadā pieņēma lēmumu padomju rubļa vietā ieviest Krievijas rubli, un arī NVS valstis bija spiestas radīt savas nacionālās valūtas. Treškārt, koordinācijas trūkums starp Krievijas Ārlietu, Aizsardzības un Ekonomikas ministriju un Prezidenta administrāciju, kas noveda pie iekšēji pretrunīgas politikas.¹¹⁷

Kopš 1993. gada vidus B. Jeļcins pret postpadomju valstīm sāka īstenot ambiciozāku politiku, ko noteica pieaugošā opozīcija līdzšinējam Krievijas ārpolitikas kursam. Jau kopš PSRS sabrukuma Krievijā iezīmējās iekšpolitiskā cīņa starp vairākām politisko uzskatu grupām, tādējādi sekmējama ļoti strauju Krievijas ārpolitiskās orientācijas evolūciju. Sākotnēji Krievija iestājās par tuvināšanos Rietumvalstīm un pat norādīja uz gatavību pievienoties *NATO*¹¹⁸, bet pakāpeniski tās ārpolitika kļuva arvien agresīvāka, galveno uzsvaru liekot uz ietekmes nostiprināšanu postpadomju telpā.¹¹⁹ Daži autori to saista ar 1993. gada decembrī notikušajām Krievijas parlamenta vēlēšanām, kurās lielāko atbalstu saņēma V. Žirinovska vadītā nacionālistiskā Liberāli demokrātiskā partija. Pēc šīm vēlēšanām Krievijas politiskā vadība, piemērojoties Krievijas vēlētāju vēlmēm, bija spiesta koriģēt savu līdzšinējo pieeju, sākot realizēt impēriskāku ārpolitiku.¹²⁰ Tiesa, Krievijā vēl pirms šīm vēlēšanām bija vērojama dažādu ārpolitisko uzskatu grupu radikalizēšanās, ar laiku notika šo grupu tuvināšanās un pat faktiskā saplūšana.¹²¹ Šo uzskatu evolūciju attēloja dažādi kopš 1992. gada izstrādātie oficiālie un neoficiālie ārpolitikas dokumenti un koncepcijas.

---

¹¹⁶ BERTIL NYGREN. *The Rebuilding of Greater Russia. Putin's foreign policy towards the CIS countries.* London and New York, 2008, p. 24; KONOŃCZUK. *The failure of integration*, p. 31.

¹¹⁷ Ibidem, 32. lpp.

¹¹⁸ Skat. sīkāk: ANDREI P. TSYGANKOV. *Russia's Foreign Policy. Change and Continuity in National Identity.* Third Edition. New York, Toronto, Plymouth, 2013, pp. 74–78; CHRISTIAN THORUN. *Explaining Change in Russian Foreign Policy.* New York, 2009, pp. 59–60.

¹¹⁹ TĀLAVS JUNDZIS. *Latvijas drošība un aizsardzība.* Rīga, 1995, 296.–297. lpp.; THORUN. *Explaining Change in Russian Foreign Policy*, p. 2.

¹²⁰ TSYGANKOV. *Russia's Foreign Policy*, p. 87.

¹²¹ Latvijas zinātnieks Tālavš Jundzis uzskata, ka sākotnēji Krievijā pastāvēja četras politisko uzskatu grupas: proriētumnieciskā grupa, kas iestājās par Krievijas integrāciju eiroatlantiskajās struktūrās; mērenie liberāļi, kas iestājās par sadarbību ar Rietumiem, taču kā galveno prioritāti izvirzīja attiecību attīstību ar postpadomju valstīm; centristi un mērenie konservatīvie, kas uzstāja, ka Krievijai jā saglabā lielvalsts statuss un sava „ietekmes sfēra”; neokomunisti un nacionālisti, kas iestājās attiecīgi par PSRS vai Krievijas impērijas atjaunošanu ar militāra spēka palīdzību. Pēc T. Jundža domām, Krievijas

Jau 1992. gada 19. augustā laikraksts „*Nezavisimaja Gazeta*” publicēja B. Jeļcina padomnieka, Eiropas institūta direktora vietnieka S. Karaganova ārpolitikas koncepciju „Stratēģija Krievijai”, kurā bija uzsvērtā nepieciešamība par galveno ārpolitikas prioritāti pasludināt Krievijas nacionālo interešu nodrošināšanu postpadomju telpā. Pēc S. Karaganova ieceres, postpadomju telpa starptautiski tiktu atzīta par Krievijas „īpašo interešu” zonu, kurā Maskava iegūtu tiesības brīvi rīkoties un nepieciešamības gadījumā lietot savus „miera uzturēšanas” spēkus.¹²² S. Karaganovs piedāvāja četras stratēģijas, kā Maskavai veidot turpmākās attiecības ar Ukrainu, lai saglabātu to Krievijas ietekmes sfērā. Pirmkārt, ar militāra spēka palīdzību, ko S. Karaganovs uzskatīja par nepieņemamu. Otrkārt, tuvas un draudzīgas attiecības, Krievijai piekāpjoties daudzos jautājumos. Treškārt, Ukrainas pārvēršana par „daļēji neatkarīgu” valsti ar ekonomiskā un politiskā spiediena palīdzību. Ceturtkārt, diferencētas pieejas īstenošana, saglabājot draudzīgas attiecības un attīstot sadarbību, bet vienlaikus īstenojot spiedienu ar plaša spektra instrumentu palīdzību.¹²³

1994. gada pavasarī S. Karaganovs nāca klajā ar jaunu ārpolitikas koncepcijas „Stratēģija Krievijai” variantu, sabalansētākā veidā atkārtojot viedokli par Krievijas ārpolitiskajām interesēm. Galvenā loma šajā koncepcijā tika ierādīta Krievijas politikai postpadomju telpā jeb „tuvajās ārvalstīs”. Pēc S. Karaganova domām, daudzas (ja ne lielākā daļa) pēc PSRS sabrukuma izveidojušās valstis nespēj pastāvēt pilnīgi neatkarīgi, cieši nesadarbojoties ar Krieviju. Būtiska koncepcijas iezīme bija S. Karaganova viedokļa maiņa jautājumā par nepieciešamību postpadomju telpā atjaunot vai izveidot kādu federatīva tipa valsti, tā vietā piedāvājot radīt ap Krieviju satelītvalstu sistēmu. Formāli šīs valstis būtu neatkarīgas, bet tajā pašā laikā Krievija iegūtu neierobežotu pieeju to tirgiem, kapitāla aprītei, kā arī varētu veidot efektīvu militāri politisku savienību.¹²⁴

Sākotnēji Krievijas politiskā vadība noliedza šādas S. Karaganova piedāvātās stratēģijas realizācijas centienus „tuvajās ārvalstīs”, tomēr jau 1993. gada sākumā prezidenta B. Jeļcina un ārlietu ministra A. Kozireva oficiālajās runās parādījās apgalvojumi, ka uz Krieviju gulstas īpaša atbildība par stabilitātes nodrošināšanu postpadomju telpā.¹²⁵ Kopš 1993. gada Krievija skaidri lika saprast, ka nepieļaus citu valstu ietekmes pieaugumu savu „privileģēto interešu zonā”. Šajā sakarā B. Jeļcina ārpolitikas padomnieks Andraņiks Migranžans un Krievijas Augstākās padomes Starptautisko jautājumu un ārējo ekonomisko attiecību komitejas vadītājs Jevgeņijs Ambarcumovs, atsaucoties uz 19. gadsimtā izstrādāto Monro doktrīnu, kas definēja Rietumu puslodi kā ASV interešu zonu, paziņoja par Krievijas īpašajām interesēm postpadomju telpā.¹²⁶ Cenšoties pamatot Krievijas leģitīmās tiesības postpadomju telpā, „tuvo ārvalstu” nozīmība tika uzsvērtā arī tā sauktajā Kozireva doktrīnā – tajā tika

---

iekšpolitiskajā cīņā palika tikai divas galvenās uzskatu grupas: mēreni konservatīvie un nacionālisti – „stingrās līnijas” piekritēji. JUNDZIS. Latvijas drošība un aizsardzība, 303.–308. lpp.

¹²² SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 50.

¹²³ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 69.

¹²⁴ JUNDZIS. Latvijas drošība un aizsardzība. 308.–309. lpp.

¹²⁵ Ibidem, 311.–312. lpp.

¹²⁶ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 68.

akcentēts, ka NVS un Baltijas valstis veido reģionu, kur koncentrētas Krievijas vitālās intereses. Tādēļ, pēc Krievijas ārlietu ministra domām, Krievijai „nevajadzētu atkāpties no reģioniem, kas bijuši Krievijas interešu sfērā gadsimtiem ilgi”¹²⁷.

Šis uzskats sakņojas Krievijas impēriskajās tradīcijās (*державность*), kuru ietekmē Maskava „tuvās ārvalstis” neuzskata par pilnīgi suverēnām. No šīs pieejas izriet Kremļa pārliecība, ka Krievijas intereses postpadomju telpā ir pārākas par tās kaimiņu (piemēram, Ukrainas) interesēm. Līdz ar to Maskavas mēģinājumus panākt tās starptautisku „privileģēto interešu zonas” atzīšanu nosaka nevis reģionālas hegemonijas centieni, bet gan vēlme pēc protektorāta.¹²⁸ Tādējādi Krievijas ārpolitikas un drošības stratēģijas pamatā ir kaimiņu suverenitātes ierobežošana. Kā trāpīgi formulējis britu analītiķis Dž. Šerris, Maskava ir gatava pieņemt Ukrainas juridisko neatkarību, taču nav gatava akceptēt tās patstāvību¹²⁹, un, kamēr Krievija formāli ciena bijušo PSRS republiku suverenitāti, tā vienlaikus patur tiesības noteikt šīs suverenitātes saturu un šo valstu teritoriālo integritāti.¹³⁰

Šādas pārliecības dēļ Krievija vēsturiski ir pretojusies tās iedomātajā ietekmes sfērā ietilpstošo valstu centieniem tuvināties citām valstīm vai reģionālajām organizācijām. To apstiprina bijušā Ukrainas prezidenta L. Kravčuka izteikumi, ka 1993. gadā B. Jeļcins viņu brīdinājis, ka nepieļaus Ukrainas centienus pamest Krievijas ietekmes sfēru: „Tas nekad nenotiks. Krievija un Ukraina 330 gadu ir bijušas kopā. Kā Ukrainas un Krievijas tauta uztvers šādu „dzīvas miesas” sadalīšanu? Jūsaprāt, tā domāju tikai es? Es esmu gatavs tūlīt pat ar jums iziet Sarkanajā laukumā, izvēlēsimies 100 tur esošos Krievijas iedzīvotājus, neko par viņiem nezinot, no kurienes viņi ir, no kādiem reģioniem. Jūs viņiem uzdosiet jautājumu: „Vai piekrītat, ka Ukraina aizietu no mūsu ietekmes sfēras uz Eiropu?” 99 % atbildēs noliedzīgi.”¹³¹

Arī citas Krievijas amatpersonas šajā laikā neslēpa, ka uzskata Ukrainu par Krievijas ietekmes sfēras sastāvdaļu. Piemēram, 1993. gadā B. Jeļcina padomnieks Sergejs Stankevičs centās atturēt Poliju no militārās kooperācijas ar Ukrainu, paziņojot, ka Ukraina ietilpst Krievijas ietekmes zonā, tādēļ Maskava neatbalsta Varšavas un Kijevas arvien ciešākās attiecības. Vienlaikus Krievijas vēstnieks Ukrainā Leonīds Smoļakovs privātā sarunā Rietumvalstu kolēģiem paziņoja, ka Krievija atbalsta Krimas iedzīvotāju pašnoteikšanās tiesības un Ukrainas neatkarība ir pagaidu fenomēns. To, ka šie izteikumi neatspoguļoja tikai diplomāta personīgo pozīciju, apliecina šajā laikā vairāku Krievijas amatpersonu Austrumeiropas valstīm paustie aicinājumi „nepūlieties ar lielu vēstniecību izveidi Kijevā, jo 18 mēnešu laikā tās tiks pazeminātas līdz konsulātu līmenim”¹³².

¹²⁷ ANDRIS SPRŪDS. Krievijas attiecības ar Eiropas „jaunajām kaimiņvalstīm”: partnerības vai dominēšanas meklējumos? ATIS LEJIŅŠ (red.). *Paplašināta Eiropa un tās kaimiņu politika: Austrumu dimensija*. Rīga, 2005, 17. lpp.; SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 50.

¹²⁸ WOOD et al. *Roots of Russia's War in Ukraine*, pp. 29–30.

¹²⁹ JAMES SHERR. Ukraine: Door Closed? FREDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014, p. 122.

¹³⁰ SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 61–62.

¹³¹ LANA SAMOHVALOVA. *Leonid Kravchuk: Pid chas vijny ne mozhe buty steryl'noji demokratiji*. Pieejams: <http://bit.ly/299HIs2>

¹³² HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, p. 76.

Kopš 1993. gada, cenšoties atgūt kontroli pār postpadomju telpu, Maskava sāka īstenot aktīvāku ārpolitiku, ko līdzās Krievijas un Ukrainas attiecību konfrontācijas pieaugumam apliecināja notikumu attīstības gaita arī vairākās citās postpadomju valstīs. Pirmkārt, 1993. gada vasarā Krievija atkārtoti atbalstīja Abhāziju karā ar Gruziju. Otrkārt, 1993. gada rudenī tā iejaucās Gruzijas pilsoņu karā, palīdzot tās faktiskajam vadītājam Eduardam Ševardnadzem sakaut 1992. gadā gāztā prezidenta Zviada Gamsahurdijas atbalstītājus, kā rezultātā Gruzija pievienojās NVS un Kolektīvās drošības līgumam. Treškārt, 1993. gada jūlijā, visticamāk, ar Krievijas atbalstu tika gāzts pretkrieviskais Azerbaidžānas prezidents Abulfazs Elčibejs (*Elçibəy*).¹³³ Viņa vietā pie varas nāca Heidars Alijevs (*Əliyev*), kura viens no pirmajiem lēmumiem bija apstiprināt Azerbaidžānas dalību NVS un pievienošanos Kolektīvās drošības līgumam. Ceturtkārt, Moldovai, kur valdīja skeptiska attieksme pret NVS, tika izvirzīts ultimāts, lai tā apstiprinātu gatavību palikt NVS sastāvā.¹³⁴

Krievijas ambīcijas postpadomju telpā apliecināja arī NVS ilgtermiņa integrācijas stratēģijas izstrāde, kā arī par NVS lietām atbildīgā vicepremjera amata izveide. Paralēli 1994.–1995. gadā Krievijas Ārējās izlūkošanas dienesta SVR direktora Jevgeņija Primakova vadībā tika izstrādāti vairāki konceptuālie dokumenti, kuri par ārpolitikas prioritāti pasludināja ciešāku NVS valstu integrāciju.¹³⁵ Tam, pēc J. Primakova priekšstatiem, vajadzēja novest pie jaunas postpadomju valstu savienības ar pārnacionālām institūcijām, kurām NVS dalībvalstis deleģētu daļu drošības un ekonomisko pilnvaru, nodrošinot Krievijas dominanci šajā savienībā.¹³⁶

1996. gada janvārī J. Primakovs kļuva par ārlietu ministru, kas viņam ļāva realizēt plānus par nepieciešamību koncentrēties uz attiecībām ar postpadomju valstīm. Pēdējā intervijā pirms kļūšanas par ārlietu ministru S. Primakovs paziņoja, ka SVR izmantos „visus līdzekļus”, lai paātrinātu centriskos (uz reintegrāciju vērstos) procesus postpadomju telpā.¹³⁷ Tomēr par spīti sākotnēji ambiciozajiem plāniem laika gaitā kļuva arvien uzskatāmāk redzams, ka Krievijai nepietiek resursu, lai nodrošinātu visu divpadsmit NVS valstu reintegrāciju. Tādēļ kopš 1995. gada Krievija bija mainījusi stratēģiju, sākot ekonomisku integrāciju ar dažām postpadomju valstīm, kam, pēc Maskavas priekšstatiem, galu galā vajadzēja novest pie pakāpeniskas citu valstu

---

Kā apgalvo bijušais Ukrainas vēstnieks Krievijā Volodimirs Jeļčenko (2010.–2015. gadā), šāda Krievijas iedzīvotāju attieksme gan valsts vadības, gan arī ierindas pilsoņu līmenī saglabājusies pat viņa darbības laikā, kad sarunu biedri nav slēpuši savu necieņu pret Ukrainas neatkarību un atklāti vaicājuši, vai Ukraina nav sākusi apzināties, ka 1991. gadā, atdaloties no Krievijas, pielāvusi kļūdu (МЯХАЛО ГЛУХОВС'КЫЙ, СТАНИСЛАВ ГРУЗДЖЕВ. *Posol Ukrainy v OON Volodymyr Jel'chenko: Rosija prosto skorystalasja «shansom» na Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/2oiOnEN>).

¹³³ HILL, JEWETT. *Back in the USSR*, p. 11.

¹³⁴ KONOŃCZUK. *The failure of integration*, p. 33.

¹³⁵ SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 72.

¹³⁶ WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, pp. 58–59.

¹³⁷ 1994. gada aprīlī B. Jeļcins, tiekoties ar SVR vadību, paziņoja par Maskavas gatavību cīnīties par „ģeopolitisko ietekmes sfēru”. Viņaprāt, svarīgs šī mērķa sasniegšanas instruments bija „piekļuve citu valstu tirgiem”, ko Krievijai, pēc B. Jeļcina teiktā, vajadzēja panākt ar aktīvas ārpolitikas un specdienestu palīdzību. Mēnesi vēlāk, tiekoties ar Federālā pretizlūkošanas dienesta FSK (vēlākais Federālais drošības dienests FSB) vadību, B. Jeļcins uzstāja, lai FSK būtu tiesības īstenot izlūkošanas operācijas ārvalstīs, kas 1995. gada aprīlī tam tika piešķirtas. – SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 52.

pievienošanās šiem projektiem.¹³⁸ Šī stratēģija deva zināmu rezultātu, jo 1995. gada jūnijā Krievija un Baltkrievija parakstīja līgumu par Muitas savienības izveidi, tā paša gada martā līgumam pievienojās arī Kazahstāna, bet attiecīgi 1996. un 1999. gadā – Kirgizstāna un Tadžikistāna. Tomēr minētā vienošanās tā arī netika pilnīgi realizēta, jo Krievija, ņemot vērā tās ekonomisko vājumu, nevēlējās subsidēt citas NVS valstis.¹³⁹

Ciešāku postpadomju valstu ekonomisko kooperāciju bremsēja arī Ukrainas, kuras iesaisti Krievija uzlūkoja kā nozīmīgu faktoru Muitas savienības efektīvai funkcionēšanai, atturīgā nostāja par pievienošanos šim projektam. Lai piespiestu Ukrainu pievienoties Muitas savienībai, Krievija kopš 1996. gada īstenoja pret to ekonomisku spiedienu, ieviešot naftas un gāzes eksporta akcīzes nodokli un norādot, ka tas paliks spēkā tik ilgi, kamēr Ukraina nepievienosies Muitas savienībai.¹⁴⁰ Kaut arī Kijeva bija ieinteresēta ekonomiskā kooperācijā ar Krieviju un citām NVS valstīm, Ukrainas nevēlēšanos pievienoties Muitas savienībai noteica tās stratēģija neiesaistīties organizācijās, kas eventuāli varēja vājināt Ukrainas suverenitāti un veicināt Krievijas dominances postpadomju telpā pieaugumu. Tādēļ, pretojoties Krievijas postpadomju telpas reintegrācijas centieniem, Ukraina īstenoja divu veidu pieeju. Pirmkārt, tā izvaiījās no daudzpusēju līgumu slēgšanas, priekšroku dodot divpusējiem līgumiem ar Krieviju.¹⁴¹ Piemēram, 1993. gadā starp Ukrainu un Krieviju tika parakstīts brīvās tirdzniecības līgums, ar kura palīdzību abas valstis centās samazināt divpusējo politisko un ekonomisko attiecību kritumu. Otrkārt, Kijeva centās ap sevi konsolidēt citas pret Krievijas īstēnotajiem postpadomju telpas reintegrācijas centieniem kritiski noskaņotās valstis, izveidojot alternatīvu subreģionālu projektu. 1997. gadā tika dibināta *GUAM*, kura apvienoja Gruziju, Ukrainu, Azerbaidžānu un Moldovu un kuras izveide hronoloģiski sakrita ar Ukrainas publiski pausto deklarāciju par plāniem pievienoties ES. Šīs apvienības izveides pamatā bija centieni vājināt Krievijas dominanci, un tā bija kā platforma, kurā saskaņot *GUAM* dalībvalstu pozīciju jautājumā par eiroatlantisko integrāciju un centieniem izveidot vienotu „fronti” pret Maskavu.¹⁴²

Ņemot vērā postpadomju valstu pretestību ciešākai integrācijai NVS, 2001. gadā toreizējais Krievijas Drošības padomes sekretārs Sergejs Ivanovs nāca klajā ar jaunu stratēģiju, kas noteica, ka postpadomju telpas reintegrācija NVS ietvaros tuvākajā nākotnē nav iespējama, tādēļ Krievija koncentrēsies uz divpusējo attiecību attīstību ar atsevišķām NVS valstīm.¹⁴³ Tomēr drīz vien kļuva skaidri saskatāmi Krievijas

¹³⁸ EVGENY VINOKUROV. Russian Approaches to Integration in the Post-Soviet Space in the 2000s. KATLIJN MALFLIET, LIEN VERPOEST, EVGENY VINOKUROV (eds.). *The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration*. Hampshire, New York, 2007, pp. 28–29; KONOŃCZUK. *The failure of integration*, pp. 32–35.

¹³⁹ IWONA WIŚNIEWSKA. *Eurasian integration. Russia's attempt at the economic unification of the post-soviet area*. Warsaw, 2013, p. 7. Pieejams: <http://bit.ly/2ICE9if>

¹⁴⁰ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 17.

¹⁴¹ STEVEN PIFER. *The Eagle and the Trident: U.S.–Ukraine Relations in Turbulent Times*. Washington, D.C., 2017, p. 29.

¹⁴² DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, pp. 17–18; JOHN P. WILLERTON, MIKHAIL A. BEZNOV. Russia's Pursuit of its Eurasian Security Interests. KATLIJN MALFLIET, LIEN VERPOEST, EVGENY VINOKUROV (eds.). *The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration*. Hampshire, New York, 2007, p. 63.

¹⁴³ KONOŃCZUK. *The failure of integration*, p. 32; NYGREN. *The Rebuilding of Greater Russia*, p. 29.

prezidenta V. Putina centieni atjaunot Krieviju kā globāla mēroga lielvalsti. Šajā situācijā Krievijas politiskā vadība uzlūkoja postpadomju telpas reģionālo integrāciju kā instrumentu, ar kura palīdzību pārvarēt Krievijas ģeopolitisko un ekonomisko marginalizāciju.¹⁴⁴

21. gadsimta pirmās desmitgades sākumā Krievija nāca klajā ar diviem postpadomju telpas reintegrācijas priekšlikumiem.

Pirmkārt, 2000. gadā Baltkrievija, Kazahstāna, Kirgizstāna, Krievija un Tadžikistāna izveidoja Eirāzijas Ekonomisko kopienu, kuras mērķis bija brīvās tirdzniecības zonas izveide, kopējas ievadmitas noteikšana un tās dalībvalstu attiecību koordinēšana ar Pasaules Tirdzniecības organizāciju.¹⁴⁵ Lai panāktu Ukrainas pievienošanos Eirāzijas Ekonomiskajai kopienai, Krievija centās vienlaikus izmantot gan burkāna, gan arī pātagas politiku. Pirmkārt, Ukrainas neatkarība netika apstrīdēta tik tieši kā iepriekšējā dekadē. Tā vietā V. Putins centās uzsvērt abu valstu brālīgās un vienlīdzīgās attiecības. Krievija sniedza atbalstu Ukrainai starptautiskās izolācijas apstākļos pēc žurnālista Georgija Gongadzes slepkavības.¹⁴⁶ Otrkārt, Maskava sāka izmantot skaidri izteiktu ekonomisko nosacījumu politiku, lai pārorientētu Ukrainu ar ekonomisko stimulu un bremzējošu faktoru palīdzību, izmantojot Ukrainas ekonomisko un enerģētisko atkarību. Treškārt, Krievija aktīvi lobēja Eirāzijas Ekonomiskās kopienas projektu. 2001. gada maijā par Krievijas vēstnieku Ukrainā tika iecelts bijušais Krievijas premjerministrs Viktors Černomirdins, kurš, ārēji saglabājot atbalstu Ukrainas suverenitātei, aktīvi centās veidot Ukrainas sabiedrisko domu par nepieciešamību tuvināties Krievijai, paralēli veicinot separātisma tendences. Piemēram, viņš Luhanskā prezentēja piektās klases skolniekiem paredzētu mācību grāmatu „*Stranovedenije. Rossija. Putušestvije po Rusi i Rossii*” („Valsts vadīšana. Krievija. Ceļojums pa Krievzemi un Krieviju”), kuras ievadu bija sarakstījis toreizējais Krievijas izglītības ministrs Andrejs Fursenko un kurā Ukraina bija nodēvēta par mākslīgu veidojumu.¹⁴⁷ Turklāt šajā grāmatā bija ievietota karte, kurā Ukraina bija attēlota bez Krimas un

¹⁴⁴ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 19.

¹⁴⁵ RICHARD WEITZ. The Customs Union and Eurasian Union: A Primer. FREDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014. p. 31.

¹⁴⁶ G. Gongadze bija L. Kučmam opozīcijā esošā izdevuma „*Ukrainska Pravda*” redaktors. Žurnālists pazuda 2000. gada 16. septembrī pēc izešanas no drauga dzīvokļa Kijevā, bet vēlāk viņa līķis tika atrasts mežā netālu no Kijevas. Plašu skandālu izraisīja bijušā prezidenta apsardzes dienesta darbinieka majora Mikolas Meļņičenko publiskotie L. Kučmas kabinetā 1999.–2000. gadā nesankcionēti veiktie prezidenta un viņa apmeklētāju audioieraksti, kuri, pēc tā laika opozīcijas domām, pierādīja, ka žurnālista slepkavības pasūtītājs ir bijis L. Kučma. Skandāls izraisīja masu demonstrācijas, kurās tika pieprasīta prezidenta atstādināšana. Tomēr jāatzīst, ka no šiem audioierakstiem nevar nepārprotami secināt, ka L. Kučma būtu pavēlējis G. Gongadzi nogalināt, kaut arī toreizējā Ukrainas prezidenta replikas liecina, ka viņš pret žurnālistu izturējās krasi negatīvi un viņa padotie varēja uztvert šos izteikumus kā netiešus mājienus par G. Gongadzes likvidācijas nepieciešamību. Skat. sīkāk: JURIJ FEL'SHTINSKIJ, MIHAIL STANCHEV. *Tret'ja mirovaja: Bitva za Ukrainu*. Kiev, 2015, s. 67–74; ANDREW WILSON. *Ukraine's Orange Revolution*. New Haven and London, 2005, pp. 53–54.

¹⁴⁷ Chernomyrdin privez v Lugansk ucbebniki po istorii. Pieejams: <http://bit.ly/2orKZLK>; NATALIJA DVALI. Byvshij separatist, a sejchas boec ATO: V fevrale 2014-go Efremov pri mne govoril, chto privez 70 tysjach pasportov RF dlja zHITELEJ Luganska. Pieejams: <http://bit.ly/2fstFy7>; MARYNA KRUK. Anatomija pronyknennja: jak pracjuvaly specsLUzhby RF cherez rosij's'ku agenturu na Donbasi. Pieejams: <http://bit.ly/2n39UFw>

Donbasa.¹⁴⁸ Ceturkārt, Krievijas amatpersonas centās izmantot Ukrainas un ES attiecību sarežģīšanos savās interesēs – L. Kučma, ņemot vērā iekšpolitisko sāncensību un starptautisko izolētību, 2002. gadā piekrita Ukrainas kļūšanai par Eirāzijas Ekonomiskās kopienas novērotājvalsti.¹⁴⁹

Otrkārt, Maskava 2003. gada februārī piedāvāja jaunu postpadomju telpas reintegrācijas projektu – Vienoto ekonomisko telpu, kuras mērķis bija izstrādāt kopēju muitas tarifu, transporta, komunikāciju politiku, kā arī brīvu cilvēku un preču kustību.¹⁵⁰ Iniciatīva par Vienotās ekonomiskās telpas izveidi sakrita ar Ukrainas un NATO attiecību institucionalizāciju, kā arī ES plašākās Eiropas iniciatīvu, kas 2004. gadā pārtapa par ES Eiropas kaimiņattiecību politiku („*EU European Neighbourhood Policy*”) un ko Maskava uzlūkoja kā izaicinājumu tās ietekmei postpadomju telpā un draudu tās suverenitātei.

Pretēji iepriekšējai nostājai, kad Ukraina pauda rezervētu attieksmi pret postpadomju valstu integrācijas projektiem, Kijeva piekrita pievienoties Vienotajai ekonomiskajai telpai. 2003. gada oktobrī L. Kučma kopā ar Baltkrievijas, Kazahstānas un Krievijas līderiem Aleksandru Lukašenko, Nursultanu Nazarbajevu un V. Putinu parakstīja deklarāciju par Vienotās ekonomiskās telpas izveidi, bet 2004. gada aprīlī to ratificēja Ukrainas parlaments. Ukraina izmantoja dalību šajā projektā, lai pārvarētu ārpolitisko izolētību, ko izraisīja G. Gongadzes slepkavība un tā sauktais Koļčuga skandāls, kad L. Kučma tika apsūdzēts radiotehniskās izlūkošanas staciju „*Koļčuga*” pārdošanā Irākai, pret kuru tobrīd bija noteikts ieroču piegādes embargo.¹⁵¹

Ukrainas tālāku integrāciju Krievijas veidotajos postpadomju telpas projektos apturēja pēc Ukrainas prezidenta 2004. gada novembra vēlēšanām notikusī Oranžā revolūcija, pēc kuras tika rīkotas atkārtotas prezidenta vēlēšanas, kurās Maskavas atbalsfītais prezidenta amata kandidāts Viktors Janukovičs cieta sakāvi.¹⁵² Jaunievēlētais Ukrainas prezidents Viktors Juščenko vairākkārt apliecināja, ka dalība Vienotajā ekonomiskajā telpā joprojām ir viena no Ukrainas ārpolitikas prioritātēm, tomēr Kijeva piekrita pievienoties šim projektam „tikai tik daudz, cik tas neradīs traucējumus Ukrainas virzībai uz Eiropu”¹⁵³. Šajā situācijā Krievija 2006. gadā atteicās no Vienotās ekonomiskās telpas projekta kā ārpolitikas prioritātes. Tas apliecina, ka Krievija uzlūko Ukrainas piesaisti kā galveno priekšnoteikumu postpadomju telpas reintegrācijas projektu sekmīgai funkcionēšanai, ko primāri nosaka Ukrainas demogrāfiskais un ekonomiskais potenciāls, militāri tehniskais komplekss, kā arī tās stratēģiskā atrašanās vieta starp Krieviju un ES.¹⁵⁴

---

¹⁴⁸ *Na Luganshhyini shhe z 2006 roku shkoljariv vchyly, shho Krym i Donbas ne je Ukrai'noju* (FOTO). Pieejams: <http://bit.ly/2nNcvQX>

¹⁴⁹ WIŚNIEWSKA. *Eurasian integration*, p. 8; DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, pp. 21–22.

¹⁵⁰ NYGREN. *The Rebuilding of Greater Russia*, p. 39.

¹⁵¹ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 24.

¹⁵² Par Krievijas atbalstu V. Janukovičam sīkāk skat. VINOKUROV. *Russian Approaches to Integration in the Post-Soviet Space in the 2000s*, p. 35.

¹⁵³ NYGREN. *The Rebuilding of Greater Russia*, p. 40.

¹⁵⁴ VINOKUROV. *Russian Approaches to Integration in the Post-Soviet Space in 2000s*, p. 33; WOLCZUK. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*, p. 55.

Krievijas virzītie postpadomju telpas reintegrācijas projekti stagnēja līdz 2009. gadam, kad V. Putins pēc tikšanās ar Baltkrievijas un Kazahstānas līderiem paziņoja par Muitas savienības izveidi. Vienošanās par to tika parakstīta 2009. gada novembrī, un tā sāka funkcionēt no 2010. gada 1. janvāra. Muitas savienības izveidei bija vairāki priekšnoteikumi. Pirmkārt, 2008. gada pasaules finansiāli ekonomiskā krīze atstāja ietekmi uz Krieviju un citām NVS valstīm, veicinot šo valstu vēlmi liberalizēt savstarpējo tirdzniecību, kas savukārt ļautu palielināt šo valstu preču noieta tirgu. Otrkārt, ES nāca klajā ar Austrumu partnerības programmu, ko Krievija uztvēra kā jaunu izaicinājumu. Treškārt, tā bija nobažījusies par Ķīnas ietekmes pieaugumu Centrālāzijā.¹⁵⁵ To, ka Muitas savienības projektam bija ne tikai ekonomiska, bet arī ģeopolitiska dimensija, apliecina tās izveides pamatā ietvertā ideja, ka visas Muitas savienības dalībvalstis nosaka vienādus ievadomuitas tarifus trešajām valstīm, tādējādi tās faktiski ir nodevušas kontroli pār to ārējo tirdzniecību Maskavai.¹⁵⁶ Muitas savienības izveidei vajadzēja vājināt ārvalstu pozīcijas Maskavas iedomātajā ietekmes sfērā, radot priekšnoteikumus Krievijas kļūšanai par nozīmīgu multipolāras pasaules spēka polu.¹⁵⁷

Ņemot vērā iepriekšminēto, kā arī to, ka 2011. gadā Krievija, Ukraina, Moldova, Armēnija, Kazahstāna, Kirgizstāna un Tadžikistāna parakstīja vienošanos par NVS brīvo tirdzniecības zonu, pēc kuras izveides tika likvidēti iekšējie muitas tarifi, taču tika saglabātas līguma dalībvalstu tiesības noteikt atšķirīgus ievadomuitas tarifus trešajām valstīm, Ukraina nebija ieinteresēta pievienoties Muitas savienībai. Tā vietā Ukraina vēlējās parakstīt asociācijas līgumu ar ES, lai tai būtu brīvās tirdzniecības līgumi ar abiem tās lielākajiem partneriem – ES un Krieviju.

1.4. Ukrainas un Eiropas Savienības attiecības 1991.–2013. gadā

Atsakoties no Krievijas piedāvātajiem postpadomju telpas integrācijas projektiem, Ukraina vēlējās integrēties ES, cenšoties panākt kompleksu un sistemātisku savstarpējās atkarības izveidi (tiesa, šī iniciatīva palika galvenokārt deklaratīvu paziņojumu līmenī, kam nesevoja praktiski darbi). Kijevas vēlmi pievienoties ES noteica centieni mazināt Krievijas ietekmi. Vienlaikus pievienošanās ES Ukraina uzlūkoja kā iespēju, ar kuras palīdzību pārvarēt valsts iekšpolitisko sašķeltību, panākot labklājību, mieru un stabilitāti.¹⁵⁸

Ukrainas un ES attiecības sākotnēji attīstījās divpusējā līmenī, ārpus plašākām ES ārpolitiskajām iniciatīvām, un Ukraina bija pirmā NVS valsts, kas 1994. gada jūnijā parakstīja ar ES Partnerības un kooperācijas līgumu, kas formas ziņā bija līdzīgs Asociācijas līgumiem, ko ar ES parakstīja Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis. Tā mērķis bija harmonizēt Ukrainas un ES tirdznieciski ekonomiskās attiecības, tuvinot Ukrainu Pasaules Tirdzniecības organizācijas standartiem, taču atšķirībā no Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu un ES noslēgtajiem Asociācijas līgumiem

¹⁵⁵ WIŚNIEWSKA. *Eurasian integration*, pp. 8–9, 27.

¹⁵⁶ WOOD et al. *Roots of Russia's War in Ukraine*, p. 54.

¹⁵⁷ BLANK. *The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project*, p. 21.

¹⁵⁸ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, pp. 31–32.

Ukrainas un ES Partnerības un kooperācijas līgumā nebija minēta perspektīva Ukrainai kļūt par ES dalībvalsti. ES un Ukrainas Partnerības un kooperācijas līgums stājās spēkā 1998. gada jūnijā, bet trīs mēnešus vēlāk L. Kučma parakstīja rīkojumu „Ukrainas Stratēģija integrācijai ES”, kas pasludināja dalību ES par Ukrainas stratēģisko mērķi.¹⁵⁹ Tomēr Ukrainas un ES sadarbību apgrūtināja L. Kučmam opozīcijā esošā žurnālista G. Gongadzes nogalināšanas izraisītais skandāls, kas veicināja L. Kučmas tuvināšanos Maskavai un gatavību pievienoties Krievijas kūrētajam Vienotās ekonomiskās telpas projektam. Tiesa, Ukrainas amatpersonas sarunās ar ASV diplomātiem 2003.–2004. gadā turpināja uzsvērt, ka Ukrainas stratēģiskais mērķis joprojām ir integrācija ES.¹⁶⁰ Ar līdzīgu vēstījumu 2003. gadā publiski nāca klajā arī Ukrainas ārlietu ministrs Konstantīns Hriščenko, kurš apliecināja Ukrainas gatavību tuvināties ES. Vienlaikus viņš kritizēja Briseli, ka tā neizrāda Ukrainai lielāku pretimnākšanu.¹⁶¹

Neraugoties uz Kijevas kritiku, ES, būdama aizņemta ar paplašināšanās politiku un jauna Savienības līguma izstrādi, ilgstoši nesteidzās iesaistīties jaunās iniciatīvās postpadomju telpā. Situācija mainījās līdz ar 2004. gadā notikušo ES paplašināšanos, kad tai pievienojās 10 jaunas dalībvalstis. Šajā situācijā ES nāca klajā ar Eiropas kaimiņattiecību politikas iniciatīvu, kas paredzēja stabilitātes un labklājības veicināšanu ES kaimiņos, attīstot sadarbību ar 16 Austrumeiropas un Vidusjūras valstīm. Šīs Eiropas Komisijas ierosinātās stratēģijas mērķis bija nodrošināt stabilitāti ES perifērijā, veicinot kaimiņvalstu iekšpolitiskās reformas un tuvinot šīs valstis ES vērtībām un principiem.¹⁶² Minētajā stratēģijā īpaši ieinteresētas bija tā saucamās jaunās ES dalībvalstis Centrāleiropā un Austrumeiropā, īpaši Polija un Baltijas valstis, kas ar šīs programmas palīdzību, piesaistot Ukrainu un citas Austrumeiropas valstis Eiropai, neoficiāli cerēja izveidot buferzonu, kas tās atdalītu no Krievijas.¹⁶³ Tādēļ daži autori, lielākoties atkārtojot Kremļa retoriku, cenšas attēlot šo un tai sekojošās ES programmu kā pret Krieviju vērstus projektus.¹⁶⁴ Kaut arī nav noliedzams, ka, piemēram, Polijas stratēģija jau kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma bija vērsta uz Krievijas ietekmes postpadomju telpas rietumu perifērijā mazināšanu¹⁶⁵, minētie autori neņem vērā šīs ES iniciatīvas

¹⁵⁹ Ibidem, 38. lpp.; OLEKSIY SEMENIY. Ukraine's European Policy as an Alternative Choice – Achievements, Mistakes and Prospects. STEPHEN VELICHENKO (ed.). *Ukraine, the EU and Russia: History, Culture and International Relations*. Basingstoke, New York, 2007, p. 126.

¹⁶⁰ PIFER. *The Eagle and the Trident*, pp. 241–242, 256.

¹⁶¹ SEMENIY. *Ukraine's European Policy as an Alternative Choice*, p. 126.

¹⁶² RAFAŁ SADOWSKI. *Partnership in times of crisis. Challenges for the Eastern European countries' integration with Europe*. Warsaw, 2013, p. 12. Pieejams: <http://bit.ly/2lsOhfE>

¹⁶³ MENON, RUMER. *Conflict in Ukraine*, pp. 69–70.

¹⁶⁴ Skat., piem., ALEKSANDR SYTIN. *Evropejskij i Evrazijskij Sojuz: stolknovenija integracij. Vostochnoukrainskij konflikt v kontekste global'nyh transformacij*. Kiev, 2015, s. 17. SAKWA. *Frontline Ukraine*, pp. 26–27, 223, 233.

¹⁶⁵ JOANNA KAMINSKA. *Poland and EU Enlargement: Foreign Policy in Transformation*. New York, 2014, p. 77.

Polijas attieksmi pret Krieviju pēc PSRS sabrukuma spilgti ilustrē bijušā Polijas prezidenta Leha Valensas (*Wałęsa*; 1990.–1995. gads) saruna ar ASV vēstnieku Polijā Nikolasu Reju (*Rey*), kuram viņš paziņoja: „Vēstnieka kungs, mums ir jāiesprosto lācis [Krievija].” Kad N. Rejs brīdināja, ka iesprostots lācis var būt bīstams, L. Valensa atbildēja: „Kamēr tas ir iesprostots, tam nav nozīmes” (*ASMUS. Opening NATO's Door*, pp. 55–56). Tiesa, Polijas ārpolitiku nevar uzskatīt par konsekventi pretkrievisku. Piemēram, kā liecina Polijas Ārlietu ministrijas atslepenotais dokuments, 2008. gadā toreizējā Polijas premjerministra Donalda Tuska (*Tusk*) valdība izšķīrās tuvināties Krievijai, atsakoties no līdzšinējā

plašāko kontekstu un lēmumu pieņemšanas gaitu ES. Pirmkārt, Eiropas kaimiņattiecību politika tika īstenota ne tikai postpadomju telpā, bet arī Vidusjūras reģionā, līdz ar to šīs politikas izvēli nevar uzskatīt par specifiski pret Krieviju vērstu projektu. Otrkārt, dažādām ES dalībvalstīm ir atšķirīgas ārpolitikas prioritātes, tādēļ daudzas ES dalībvalstis iebilda pret ciešāku kooperāciju ar Ukrainu, jo neuzlūkoja to par prioritāti un/vai uzskatīja, ka tā atstās negatīvu iespaidu uz attiecībām ar Krieviju.¹⁶⁶ Ņemot vērā šīs viedokļu atšķirības un ES ārpolitikas lēmumu pieņemšanas konsensa principu, apgalvojumi, ka Polija un Baltijas valstis, pārvarot ietekmīgāko Eiropas lielvalstu pretestību, būtu spējušas panākt pret Krieviju vērsta ES politikas īstenošanu, ir uzlūkojami kā patiesībai neatbilstoši.

Eiropas kaimiņattiecību politiku nevar skatīt atrauti no citu Eiropas valstu, īpaši Vācijas, ārpolitikas. Attiecības ar Maskavu Vācijas ārpolitikā ir ieņēmušas īpašu vietu jau kopš Vācijas kanclera Villija Branta (*Brandt*; 1969.–1974. gads) realizētās Austrumu politikas (*Ostpolitik*) laikiem, tomēr īpaši cieši tās attīstījās kanclera Gerharda Šrēdera (*Schröder*; 1998.–2005. gads) laikā. Kaut arī G. Šrēdera pēctece kanclera amatā Angela Merkele (*Merkel*) arvien atklātāk sāka runāt par cilvēktiesību pārkāpumiem Krievijā, Berlīnē joprojām prevalēja uzskats, ka bez Krievijas nebūs iespējams atrisināt nevienu nozīmīgu ārpolitikas jautājumu.¹⁶⁷ Tādēļ, lai veicinātu Krievijas tuvināšanos Eiropai, Vācijas Ārlietu ministrija 2006. un 2008. gadā izstrādāja attiecīgi Jaunās Austrumu politikas (*Neue Ostpolitik*) un Partnerības modernizācijai programmas, kas paredzēja sadarbības attīstību ar Krieviju. Tām vajadzēja veicināt Krievijas modernizāciju, demokratizāciju un stabilitātes pieaugumu Eiropā. Ar šo stratēģiju Vācija bija ieinteresēta stiprināt tiesiskās institūcijas arī Krievijas kaimiņvalstīs, kam eventuāli vajadzēja veicināt Krievijas demokratizāciju. Tādēļ, kaut arī Krievija nepievienojās Eiropas kaimiņattiecību politikas programmai, Vācijas politikas noteicēji vairākkārt uzsvēra, ka uzskata Krieviju par šīs politikas sastāvdaļu.¹⁶⁸ Šī Vācijas un ES nostāja izrietēja no Eiropas pēckara integrācijas pieredzes, ka iekšēju reformu atbalsts un ciešāku ekonomisko attiecību attīstība rada valstu savstarpējo atkarību, kas savukārt veicina mieru, drošību un labklājību.¹⁶⁹

Lai gan Eiropas kaimiņattiecību politikai bija cēli nolūki par „stabilitātes un labklājības veicināšanu Savienības kaimiņos”, tā saturiski bija neskaidra, un tās mērķi bija vāji definēti, tādēļ Ukraina šo iniciatīvu uzņēma dalītām jūtām. No vienas puses, Ukraina to apsveica, bet, no otras puses, kritizēja, ka tajā iesaistītajām valstīm nav

---

proukrainiskā kursa. Skat. *V Pol'she rassekretili dokument ob otkaze ot proukrainskogo kursa*. Pieejams: <http://bit.ly/2m4Ksi1>

¹⁶⁶ KAMINSKA. *Poland and EU Enlargement*, pp. 87–88.

¹⁶⁷ ANNA KWIATKOWSKA-DROŹDŹ. *Germany on Russia: Yes to links, no to rapprochement*. Warsaw, 2014, pp. 10, 15. Pieejams: <http://bit.ly/2lgpoDS>

¹⁶⁸ ANNA LENA KIRCH. *Germany and the European Neighbourhood Policy*. NIKLAS HELWIG (ed.). *Europe's New Political Engine: Germany's role in the EU's foreign and security policy*. Helsinki, 2015, p. 83. Pieejams: <http://bit.ly/2lHkWPY>

¹⁶⁹ KRISTI RAIK. *Geopolitics, values and the ideational battle over the EU's Eastern neighbourhood*. KRISTI RAIK & SINIKUKKA SAARI (eds.). *Key Actors in the EU's Eastern Neighbourhood: Competing perspectives on geostrategic tensions*. Helsinki, 2016, p. 64. Pieejams: <http://bit.ly/2lbHJjy>

piedāvāta perspektīva kļūt par ES dalībvalstīm. Tāpat Ukrainas neapmierinātību izraisīja apstākļi, ka tā ir iekļauta vienā kategorijā ar Vidusjūras reģiona valstīm.¹⁷⁰

Kad 2004. gada jūlijā ES noraidīja Kijevas prasību garantēt Ukrainai kandidātvalsts statusu, L. Kučma, tiekoties ar V. Putinu, paziņoja par nodomu pārskatīt 2003. gada jūnijā pieņemtajā Militārajā doktrīnā iekļautos punktus, kuros bija izteikta nepieciešamība Ukrainai kļūt par pilntiesīgu NATO un ES dalībvalsti, aizstājot tos ar neskaidrākiem formulējumiem par Ukrainas „eiroatlantiskās integrācijas centieniem”. Drīz pēc šī L. Kučmas paziņojuma bija vērojama prietumnieciski noskaņoto ministru atkāpšanās vai atstādināšana, kas, pēc daudzu novērotāju domām, apliecināja Ukrainas gatavību tuvināties Krievijai pirms 2004. gada rudenī Ukrainā notikušajām prezidenta vēlēšanām.¹⁷¹

Pēc Oranžās revolūcijas jaunā valsts vadība aicināja ES reaģēt uz Ukrainas demokrātiskajām pārmaiņām, piešķirot Ukrainai kandidātvalsts statusu. Tomēr ES iekšienē šajā jautājumā trūka vienotības, tādēļ tika panākts kompromiss, piedāvājot Ukrainai sākt sarunas par jaunu līgumu pēc 2006. gada parlamenta vēlēšanām, ja tās būs brīvas un godīgas. Sarunas par Ukrainas un ES jaunā līguma politisko sadaļu tika uzsāktas 2007. gadā, bet par ekonomisko sadaļu – 2008. gadā, kad Ukraina pievienojās Pasaules Tirdzniecības organizācijai.¹⁷² Ukrainas un ES redzējums par jauno līgumu bija atšķirīgs. Kamēr ES piedāvāja padziļināt 1994. gadā ar Ukrainu noslēgto ES Partnerības un kooperācijas līgumu, kura termiņš bija 2008. gads, Ukraina vēlējās, lai jaunais asociācijas līgums būtu līdzīgs tiem, ko 20. gadsimta 90. gados ES bija noslēgusi ar Centrāleiropas valstīm.¹⁷³ Šo uzskatu atšķirību noteica Briseles piesardzība jautājumā par ES kandidātvalsts statusa piešķiršanu Ukrainai. ES skatījumā, jau pati tās gatavība ar Eiropas kaimiņattiecību politikas palīdzību veicināt Ukrainas „labklājību un stabilitāti” ar tās integrāciju vienotajā ES tirgū nozīmēja lielu Briseles piekāpšanos.¹⁷⁴ Galu galā ES piekrita izstrādāt jaunu ambiciozu sadarbības līgumu, kas paredzētu dziļāku Ukrainas integrāciju ES. Tomēr Ukraina šim Briseles piedāvājumam pievērsa maz uzmanības, jo tajā nebija pieminēta iespēja Ukrainai perspektīvā saņemt ES kandidātvalsts statusu.¹⁷⁵

Ņemot vērā, ka uzturēt vienotu ES politiku ar politiski un kulturāli atšķirīgajām Savienības dienvidu un austrumu kaimiņvalstīm bija sarežģīti, Eiropas kaimiņattiecību politika tika sadalīta divās programmās, attiecīgi 2008. un 2009. gadā uzsākot sadarbības iniciatīvas „Savienība Vidusjūrai” (“*Union for the Mediterranean*”) un „Austrumu partnerība”. Austrumu partnerības programmas, kas aptvēra sešas Austrumeiropas un Dienvidkaukāza valstis (Armēniju, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Gruziju, Moldovu un Ukrainu), uzsākšana bija saistīta ne tikai ar drošības apsvērumiem, bet arī ar ES ambīcijām stiprināt tās kā globāla dalībnieka lomu.¹⁷⁶ Tāpat Austrumu partnerība bija kā

¹⁷⁰ Ibidem, 56. lpp.; SEMENIY. *Ukraine's European Policy as an Alternative Choice*, p. 127.

¹⁷¹ CHARLES C. PENTLAND. *Ukraine and the European Neighbourhood Policy*. JOAN DEBARDELEBEN (ed.). *The Boundaries of EU Enlargement Finding a Place for Neighbours*. New York, 2008, p. 135.

¹⁷² DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, pp. 39–42.

¹⁷³ KAMINSKA. *Poland and EU Enlargement*, p. 84.

¹⁷⁴ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 43.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ SADOWSKI. *Partnership in times of crisis*, p. 13.

ES atbilde uz Krievijas agresīvo ārpolitiku, īpaši 2008. gada iebrukumu Gruzijā.¹⁷⁷ Šī Krievijas rīcība un postpadomju telpas reintegrācijas centieni veicināja tās kaimiņvalstu mēģinājumus stiprināt attiecības ar Briseli, vienlaikus radot ES, Austrumu partnerībā iesaistīto valstu un Krievijas interešu nesakritību. Kamēr ES šo programmu primāri uzlūkoja kā tās perifērijā esošo valstu demokratizāciju veicinošu platformu, Austrumu partnerībā iesaistītās valstis kā prioritāti izvirzīja drošības aspektus.¹⁷⁸

Ar Austrumu partnerībā iesaistītajām valstīm bija plānots noslēgt asociācijas līgumus, kas, pirmkārt, paredzēja plašu kooperāciju, tostarp sadarbību drošības un aizsardzības jomā. Otrkārt, tie ietvēra Austrumu partnerības valstu ekonomisku integrāciju ES vienotajā tirgū, noslēdzot līgumu par padziļinātas un visaptverošas brīvās tirdzniecības zonas *DCFTA* izveidi. Treškārt, asociācijas līgums ir savietojams ar citiem tirdzniecības līgumiem, tomēr tajā ietvertās saistības ierobežo Ukrainas un citu Austrumu partnerības valstu potenciālo iesaisti citos integrācijas projektos, t. i., dažāda veida muitas un ekonomiskajās savienībās. Šis punkts ir ļāvis vairākiem pētniekiem apsūdzēt ES Ukrainas krīzes izraisīšanā.¹⁷⁹ Pēc šādas notikumu interpretācijas, Maskava pilnīgi pamatoti uztvērusi ES Austrumu partnerības programmu kā pret to vērstu ģeopolitisku projektu ar mērķi izolēt Krieviju no tās kaimiņvalstīm un ierobežot tās dominanci postpadomju telpā.¹⁸⁰ Plašsaziņas līdzekļos nopludinātais V. Putina padomnieka, akadēmiķa Sergeja Glazjeva ekspertu grupas 2013. gada aprīlī–jūnijā sagatavotais ziņojums apliecina, ka Maskava iebilda pret Ukrainas tuvināšanos ES tieši šī asociācijas līguma punkta dēļ, jo tādējādi nebūtu pieļauta republikas dalība Muitas savienībā.¹⁸¹ Līdzīgu argumentāciju S. Glazjevs ir lietojis arī publiski, norādot, ka ES Austrumu partnerības programma ir apzināta pret Krieviju vērsta Rietumvalstu (primāri ASV) politika, lai panāktu Maskavas starptautisko izolāciju.¹⁸² Šī argumentācija apliecina, ka Maskava uz pasauli raugās 19. gadsimta diplomātijas un *zero-sum game* kategorijās, kur, vienai pusei iegūstot, otra neizbēgami kaut ko ir spiesta zaudēt.

Kaut arī ES gatavība noslēgt ar Ukrainu asociācijas līgumu bija viens no būtiskākajiem Krievijas iebrukumu Ukrainā veicinošajiem faktoriem, apgalvojumi, ka Ukrainas krīzes izraisīšanā galvenā atbildība gulstas uz ES, kā to precīzi raksturojis

---

¹⁷⁷ Zinātniskajā literatūrā ir izplatīts viedoklis, ka Krievijas iebrukuma Gruzijā mērķis bija sūtīt signālu, ka Krievija nepieļaus postpadomju valstu tuvināšanos Rietumiem (skat., piem.: MENON, RUMER. *Conflict in Ukraine*, p. 73; SAKWA. *Frontline Ukraine*, p. 55.). Šo apgalvojumu faktiski apstiprina D. Medvedeva 2011. gada paziņojums, ka gadījumā, „ja nebūtu bijis kara pret Gruziju [...], vairākas valstis būtu pievienojušās NATO”. Šajā sakarā jānorāda, ka V. Putins 2012. gadā ir atzinis, ka Krievija iebrukumam Gruzijā ir gatavojusies jau kopš 2006. gada (SVANTE E. CORNELL. *The European Union: Eastern Partnership vs. Eurasian Union*. FREDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014, p. 181). Lielbritānijas bijušais premjerministrs Tonijs Blērs (*Blair*) gan apgalvojis, ka V. Putins par iespējamo intervenci Gruzijā ir ieminējies jau 2003. gada aprīlī (JĀNIS TAURĒNS, INESIS FELDMANIS. *Latvijas ārpolitika un diplomātija 20. gadsimtā*. 3. sējums. Rīga, 2016, 181. lpp.).

¹⁷⁸ RAIK. *Geopolitics, values and the ideational battle*, p. 57.

¹⁷⁹ WOOD et al. *Roots of Russia's War in Ukraine*, pp. 35–36.

¹⁸⁰ SYTIN. *Evropejskij i Evrazijskij Sojuz*, s. 17.

¹⁸¹ *O komplekse mer po vovlecheniju Ukrainy v evrazijskij integracionnyj process*. Pieejams: <http://bit.ly/297BII4>

¹⁸² SERGEJ GLAZ'EV. *Ukrainskaja katastrofa: ot amerikanskoj agressii k mirovoj vojne?* Moskva, 2015, s. 153–154.

Viļņas Universitātes Orientālistikas centra pētnieks Fabio Belafatti (*Belafatti*), ir vērtējami kā koloniālisma laikmeta recidīvs. Šajā naratīvā Austrumeiropas valstis tiek attēlotas kā pasīvi subjekti vai ģeopolitisks laukums, kurš pēc definīcijas ir pakļauts Krievijai un kurā Rietumi ir iesaistījušies bīstamā spēlē pret tā „likumīgo” saimnieku. Viņaprāt, šāda pieeja ir ne tikai rasistiska, bet arī zinātniski nekorekta, jo neņem vērā lokālo dalībnieku intereses, tādējādi liedzot izprast dažādu notikumu patiesos cēloņus.¹⁸³ Kā argumentē Birmingemas Universitātes pētnieces Rilka Dragņeva (*Dragneva*) un Katarina Volčuka (*Wolczuk*), apgalvojums, ka Austrumu politika ir specifiski pret Krieviju vērsta programma, ignorē to, ka *DCFTA* ietvertie ierobežojumi dalībai citos integrācijas projektos ir pašsaprotami no starptautiskās tirdzniecības teorijas viedokļa, tādēļ šī prasība sarunu ar ES laikā neizraisīja Ukrainas iebildumus. Turklāt Austrumu partnerības programma ne tikai nemainīja Ukrainas un ES attiecību dinamiku, jo, kā iepriekš minēts, Kijeva jau pirms tam bija uzsākusi sarunas par asociācijas līgumu, bet arī veicināja Ukrainas neapmierinātību, ka Austrumu partnerības programmā tai nav paredzēts īpašs statuss. Ukraina nebija apmierināta, ka ir iekļauta vienā kategorijā ar citām Austrumeiropas un Dienvidkaukāza valstīm, kuru ambīcijas pievienoties ES bija daudz vājāk izteiktas nekā Kijevai.¹⁸⁴

Lai gan Kijevai bija rezervēta attieksme pret Austrumu partnerības programmu, raugoties no Ukrainas viedokļa, šai ES iniciatīvai bija arī pozitīvas konsekvences, jo kopš 2009. gada notika regulāri ES un Austrumu partnerības programmā iesaistīto postpadomju valstu līderu samiti. Daudzu ES dalībvalstu vadītājiem šie samiti nebija svarīgāko prioritāšu sarakstā, tomēr to norise paaugstināja ES un Austrumu partnerības programmas dalībvalstu divpusējo attiecību līmeni.¹⁸⁵ ES ietilpstošās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis centās tikšanās izmantot, lai veicinātu Austrumu partnerības valstu ciešāku tuvināšanos ES. Pēc tam, kad 2011. gadā Varšavā notikušajā samītā šajā jautājumā netika gūti vērā ņemami rezultāti, Lietuva savas prezidentūras ES laikā pirms samita Viļņā 2013. gadā izvirzīja ambiciozus plānus par asociācijas līguma ar Ukrainu noslēgšanu. Tādējādi līdz ar Viļņas samita tuvošanos, ņemot vērā Krievijas centienus panākt Ukrainas pievienošanos Muitas savienībai, bija vērojams spriedzes pieaugums Maskavas un Kijevas attiecībās, kas eventuāli veicināja Ukrainas krīzi.

2. Pirms krīzes (piecas minūtes pirms pusnakts)

2.1. Iekšpolitisko faktoru ietekme uz Ukrainas ārpolitisko attīstības vektoru 2010.–2013. gadā

Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanu Viļņas samita laikā apgrūtināja pēc Viktora Janukoviča uzvaras 2010. gada 7. februāra prezidenta vēlēšanās Ukrainā vērojamās iekšpolitiskās tendences un pakāpeniskā varas koncentrācija V. Janukoviča rokās.

---

¹⁸³ FABIO BELAFATTI. *Orientalism reanimated: colonial thinking in Western analysts' comments on Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/2iPR65W>

¹⁸⁴ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 48.

¹⁸⁵ Ibidem, 45. lpp.; SADOWSKI. *Partnership in times of crisis*, p. 36.

Pirmkārt, pēc stāšanās prezidenta amatā V. Janukovičs ar sev lojālo deputātu palīdzību panāca savas sīvākās politiskās konkurentes Jūlijas Timošenko atstādināšanu no premjerministres amata. Par šo lēmumu 2010. gada 3. martā nobalsoja 243 no 450 parlamenta deputātiem, turklāt septiņi no tiem pārstāvēja J. Timošenko politisko spēku „*Blok Juliji Timošenko*” (*BJUT*), bet 15 bija tā koalīcijas partneres, V. Juščenko līdzgaitnieku „*Naša Ukrajina–Narodna samooborona*” (*NUNS*) deputāti.¹⁸⁶ Ņemot vērā, ka V. Janukoviča politiskajam spēkam – Reģionu partijai (kļūstot par prezidentu, viņš no partijas formāli izstājās) – pietrūka balsu jaunas koalīcijas izveidei, 9. martā parlaments (ar 235 deputātu balsīm) mainīja valdošās koalīcijas veidošanas nosacījumus, nosakot, ka tajā var ietilpt ne tikai parlamentārās frakcijas, bet arī ārpusfrakciju deputāti, kas radīja priekšnoteikumus V. Janukovičam lojālā Mikolas Azarova¹⁸⁷ iecelšanai par premjerministru. Minētās likuma izmaiņas bija pretrunā ar Konstitucionālās tiesas 2008. gada lēmumu, kas aizliedza ārpusfrakciju deputātu dalību valdošajā koalīcijā.¹⁸⁸ Tādēļ jau pēc M. Azarova valdības izveidošanas V. Janukovičs ar sev lojālu tiesnešu palīdzību 2010. gada aprīlī panāca šī Konstitucionālās tiesas lēmuma atcelšanu. Līdz ar M. Azarova valdības izveidi valdošajai koalīcijai pievienojās vairāki *BJUT* un *NUNS* deputāti. Ukrainas plašsaziņas līdzekļos šī deputātu rīcība tika saistīta ar merkantiliem apsvērumiem. Piemēram, *NUNS* deputāts Oļess Donijs apgalvoja, ka viņam par valdošās koalīcijas atbalstu piedāvāti 10 miljoni dolāru, bet viņa partijas biedriem – 1,5 miljoni dolāru.¹⁸⁹ Šos O. Donija apgalvojumus lielākoties apstiprina *BJUT* parlamentārās frakcijas deputāta Romāna Zabzaļuka 2012. gadā publiskotais audioieraksts, kurā dzirdams, kā deputātu grupas „*Reformi zaradi majbutnogo*” (apvienoja no *BJUT* un *NUNS* pārbēgušos deputātus) līderis Ihors Ribakovs viņam piedāvā 450 000 dolāru par *BJUT* frakcijas pamešanu, kā arī papildus 25 000 dolāru mēnesī par valdošās koalīcijas atbalstu.¹⁹⁰

Otrkārt, 2010. gadā V. Janukovičam ar Konstitucionālās tiesas palīdzību izdevās panākt 2004. gadā pieņemtās konstitūcijas atcelšanu un atgriešanos pie 1996. gada valsts konstitūcijas, kas viņam kā prezidentam piešķīra tiesības vienpersoniski iecelt apgabalu gubernatorus, Nacionālās bankas un *SBU* priekšsēdētāju, ģenerālprokuru, nominēt parlamenta apstiprināšanai premjerministru utt. Konstitucionālā reforma bija nepieciešama, un uz to norādīja arī tā sauktās Oranžās komandas pārstāvji, jo 2004. gadā pieņemtā valsts konstitūcija, ar kuru Ukraina 2006. gadā no prezidentālas republikas tika pārveidota par parlamentāri prezidentālu republiku, radīja varas duālismu, kas negatīvi

¹⁸⁶ VOLODYMYR GOLOVKO, LARISA JAKUBOVA. 2005–2010: suspil'stvo shukaje sebe. VALERIJ SMOLIJ (ed.). *25 rokiv nezalezhnosti: narysy istoriji tvorennja naciji ta derzhavy*. Kyjiv, 2016, s. 435.

¹⁸⁷ Šeit un turpmāk Ukrainas pilsoņu personvārdi ir atveidoti atbilstoši to ukrainiskajai formai, kaut arī saprotams, ka Kalugā dzimušais etniskais krievs Azarovs, kurš Ukrainā ieradās tikai pusmūžā, sevis apzīmēšanai lietoja šī vārda krievisko formu „Nikolajs”. Tas attiecas arī uz citiem Ukrainas pilsoņiem, kuru dzimtā valoda ir krievu. Atkāpe no šīs normas pieļauta vienīgi attiecībā uz Krimas separātistiem, kuri pēc reģiona aneksijas pieņēma Krievijas pilsonību.

¹⁸⁸ SŁAWOMIR MATUSZAK, ARKADIUSZ SARNA. *From stabilisation to stagnation. Viktor Yanukovych's reforms*. Warsaw, 2013, p. 12. Pieejams: <http://bit.ly/2IPA1Pw>

¹⁸⁹ SONJA KOSHKINA. *Donij: osobysto meni za nevhodzhennja v odnu koaliciju proponuvaly 10 mil'joniv, za vhdzhennja v inshu – o dyn mil'jon*. Pieejams: <http://bit.ly/2mOwjFI>; Koalīcija roste, ale superechky posyljujut'sja. Pieejams: <http://bbc.in/2mW4sTU>

¹⁹⁰ «*Plenki Zabzaljuka*»: chem zamanivajut v «*tushki*» (AUDIO). Pieejams: <http://bit.ly/2mW4NGm>

ietekmēja valsts iekšpolitisko stabilitāti.¹⁹¹ Tomēr jautājumus radīja veids, kādā 2010. gadā tika atcelta līdzšinējā, Oranžās revolūcijas laikā pieņemtā konstitūcija. Toreiz L. Kučma, reaģējot uz prezidenta vēlēšanu rezultātu falsifikāciju, piekrita organizēt jaunas vēlēšanas, ja tiks veikta konstitucionāla reforma – tiks būtiski samazinātas prezidenta un attiecīgi palielinātas premjerministra pilnvaras. Tādējādi 2004. gada 8. decembrī notikušais parlamenta balsojums par valsts konstitūcijas maiņu, kuru atbalstīja ne tikai vairākums V. Juščenko partijas „*Naša Ukrajina*”, bet arī Reģionu partijas deputātu¹⁹², bija uzskatāms par kompromisu, kas, ņemot vērā V. Juščenko paredzamo uzvaru 2004. gada 26. decembrī noteiktajās prezidenta vēlēšanās, atbilda Reģionu partiju atbalstošo oligarhu interesēm. Laikā no 2005. līdz 2009. gadam Reģionu partijas pārstāvji vairākkārt paziņoja, ka atbalsta 2004. gadā veikto konstitūcijas maiņu un iebilst pret tās atcelšanu, tostarp V. Janukovičs 2006. gada septembrī paziņoja, ka „konstitucionālās reformas” atcelšanai nav juridiska pamata.¹⁹³ Tomēr 2010. gada jūlijā 252 parlamenta deputāti¹⁹⁴ (Reģionu partija un to atbalstošie deputāti) nosūtīja Konstitucionālajai tiesai izskatīšanai prasību par 2004. gadā pieņemtās konstitūcijas likumību. Rezultātā, kā jau iepriekš minēts, Konstitucionālā tiesa 2010. gada 30. septembrī pieņēma lēmumu par 2004. gadā veiktās konstitūcijas maiņas nelikumību un atgriešanos pie 1996. gada konstitūcijas. Ukrainas opozīcija un konstitucionālo tiesību eksperti šo tiesas lēmumu traktēja kā V. Janukoviča varas uzurpāciju, jo konstitūcijas maiņa ir Ukrainas parlamenta, bet ne Konstitucionālās tiesas prerogatīva, tādēļ Konstitucionālā tiesa varēja vienīgi vērsties pie parlamenta ar aicinājumu par konstitūcijas atcelšanu.¹⁹⁵ Iepriekšminētais ļāva apšaubīt V. Janukoviča kā prezidenta leģitimitāti. Piemēram, Eiropas Padomes Venēcijas komisija, izvērtējot Ukrainas Konstitucionālās tiesas 2010. gada 30. septembra lēmumu, norādīja, ka „Ukrainas Konstitucionālās tiesas lēmums par 1996. gada konstitūcijas atjaunošanu [...] liek apšaubīt pašreizējo valsts institūciju leģitimitāti, jo prezidents un parlaments tika ievēlēti atbilstoši konstitūcijas normām, kas ir atzītas par spēkā neesošām”¹⁹⁶.

Pēc 2014. gadā notikušās varas maiņas Ukrainas varasiestādes par minētajiem 2010. gada notikumiem sāka kriminālprocesu, traktējot tos kā V. Janukoviča, Konstitucionālās tiesas tiesnešu un augstāko valsts amatpersonu „sazvērestību ar mērķi izmainīt konstitucionālo iekārtu un uzurpēt varu”¹⁹⁷. 2016. gadā bijušais *SBU*

---

¹⁹¹ VIKTOR JUSHHENKO. *Nederzhavni tajemnyci: notatky na beregah pam'jati*. Harkiv, 2014, s. 423.

¹⁹² WILSON. *Ukraine's Orange Revolution*, pp. 149–150; *Politreforma iz „paketa”: kto chto poluchit i kogda*. Pieejams: <http://bit.ly/2mW5jnD>

¹⁹³ *Bogatyreva prizyvaet Jushhenko prodolzhit' politreformu*. Pieejams: <http://bit.ly/2mf91oM>; *Otmenit' politreformu nereal'no*. Pieejams: <http://bit.ly/2v6HmOH>

¹⁹⁴ Pēc 2014. gadā Ukrainā notikušās varas maiņas uzsāktās izmeklēšanas laikā ir noskaidrots, ka daļa deputātu parakstu bijuši viltoti. Skat. GPU: *Janukovyh uzurpuvav vladu sfal'syfikovanyh pidpysamy nardepiv*. Pieejams: <http://bit.ly/2mZIXD8>

¹⁹⁵ *Konstitucionnyj Sud usilil Janukovicha*. Pieejams: <http://bit.ly/2lQcIKT>; EVGENIJA NOVIKOVA. *Legitimnost' pod voprosom*. Pieejams: <http://bit.ly/2mP16Sp>; VITALIJ PORTNIKOV. *Vazhko skazaty, jaka Konstytucija zaraz dije – Musijaka*. Pieejams: <http://bit.ly/2meQjwN>

¹⁹⁶ VOLODYMYR GOLOVKO, SERGIJ JANISHEVS'KYJ. *Revoljucija gidnosti*. VALERIJ SMOLIJ (ed.). *25 rokov nezalezhnosti: narysy istoriji tvorennja naciji ta derzhavy*. Kyjiv, 2016, s. 549.

¹⁹⁷ *SBU: Janukovyh na moment yzbranyja prezidentom uzhe organizoval sgovor po uzurpacyy vlasty*. Pieejams: <http://bit.ly/2mWxpz1>

priekšsēdētāja pirmais vietnieks Viktors Trepaks nodeva Nacionālajam antikorupcijas birojam dokumentus, kas, viņaprāt, apliecina, ka 2010. gada prezidenta vēlēšanu rezultāti ir bijuši falsificēti un V. Janukovičs ir nācis pie varas nelikumīgi. V. Trepaks apgalvo, ka minētie dokumenti satur informāciju par Reģionu partijas melno kasi, no kuras politiķu un dažādu līmeņu amatpersonu uzpirkšanai Reģionu partija ir izlietojusi vismaz divus miljardus dolāru. Pēc V. Trepaka teiktā, V. Janukoviča korupcijas shēmās ir bijis iesaistīts ne tikai V. Juščenko, kurš ir veicinājis V. Janukoviča nākšanu pie varas¹⁹⁸, bet arī daudzas pašreizējās augsta līmeņa amatpersonas.¹⁹⁹ Ukrainas Nacionālā antikorupcijas biroja vadītājs Artjoms Sitniks un Ģenerālprokuratūras Īpašo izmeklēšanas lietu departamenta vadītājs Serhijs Horbatjuks ir apliecinājuši, ka V. Trepaka nodotie materiāli apstiprina, ka laikā, kad Konstitucionālā tiesa atcēla 2004. gada konstitūcijas maiņu, Reģionu partijas grāmatvedībā parādījusies atzīme par „milzīgas summas” pārskaitījumu Konstitucionālajai tiesai.²⁰⁰ Izdevums „*Ukrajinska Pravda*” ir publicējis daļu dokumentu par Reģionu partijas izdevumiem 2012. gada 6. jūnijā–6. decembrī (tiesa, publikācijā trūkst dokumentu par laika periodu pirms un pēc 28. oktobrī Ukrainā notikušajām parlamenta vēlēšanām). No publikācijas izriet, ka 2012. gada otrajā pusē Reģionu partija amatpersonu un politiķu uzpirkšanai izlietojusi 66 miljonus dolāru. Publicētie materiāli liecina arī, ka minētajā laika periodā no Reģionu partijas melnās kases V. Juščenko partijai „*Naša Ukrajina*” un Centrālajai vēlēšanu komisijai katrai tika piešķirti apmēram trīs miljoni dolāru.²⁰¹

Treškārt, kopš 2010. gada bija vērojama Ukrainas varasiestāžu vērsšanās pret V. Janukoviča politiskajiem oponentiem. Jau 2010. gada 28. aprīlī M. Azarovs paziņoja, ka bijušās premjerministres J. Timošenko valdība ir radījusi valstij zaudējumus 100 miljardu grivnu apmērā (pēc toreizējā kursa apmēram 9,36 miljardi eiro). 2010. gada 12. maijā M. Azarovs informēja par nodomu uzsākt J. Timošenko vadītās valdības darbības auditu, kas tika pabeigts tā paša gada 31. oktobrī. Pēc audita Ģenerālprokuratūra J. Timošenko valdībai izvirzīja divas apsūdzības. Pirmkārt, ka tā nepareizi izlietojusi 320 miljonus eiro, ko tā bija ieguvusi, Kioto protokola ietvaros pārdodot Japānas un Spānijas kompānijām Ukrainas siltumnīcas efekta gāzu izmešu kvotu. No iegūtajiem līdzekļiem bija paredzēts veidot speciālu fondu siltumnīcas efekta gāzu izmešu mazināšanai, tomēr J. Timošenko šo summu pārskaitīja Ukrainas Pensiju fondā. Otrkārt, ka 2009. gadā Ukrainas valdība lauku apvidu medicīnas vajadzībām ir iepirkusi 1000 automobiļus „*Opel Combo*”, kaut arī to nav paredzējis 2009. gada budžets. 2011. gada 17. martā pēc Reģionu partijas iniciatīvas parlamentā tika izveidota

¹⁹⁸ Par V. Juščenko iespējamo gatavību sadarboties ar savu bijušo oponentu V. Janukoviču atliek tikai spekulēt. Tomēr domājams, ka to nenoteica tikai materiāli apsvērumi, bet arī V. Juščenko naidīgās attiecības ar J. Timošenko (tās strauji pasliktinājās 2005. gadā), tāpēc viņš nebija ieinteresēts savas bijušās sabiedrotās J. Timošenko uzvarā 2010. gada prezidenta vēlēšanās.

¹⁹⁹ OKSANA DENYSOVA. *Viktor Trepak: „Ja peredal v NABU dokazatel'stva total'noj korrumpirovannosti vlasti”*. Pieejams: <http://bit.ly/2mfv3rn>

²⁰⁰ VALERIJ KALNYSH, MAKSIM KAMENEV. *Artem Sytnik: Esli na nashej storone budet obshhestvo, my vystoim*. Pieejams: <http://bit.ly/2mA6fwU>; OKSANA DENYSOVA. *Prokuror Sergej Gorbatjuk: „Cel'ju davlenija na menja javljaetsja ustanovlenye kontrolja nad ekonomyčeskymy prozvodstvamy”*. Pieejams: <http://bit.ly/2ncmvFV>

²⁰¹ SERGEJ LESHHENKO, ANTON MARCHUK, SEVGIL' MUSAEVA-BOROVIK. *Rukopisi ne gorjat. Chernaja buhgalterija Partii regionov: familii, daty, summy*. Pieejams: <http://bit.ly/2mfCn6B>

pagaidu izmeklēšanas komiteja, kas izvērtēja 2009. gada janvārī J. Timošenko valdības laikā starp Ukrainas un Krievijas enerģētikas koncerniem „Naftogaz-Ukraini” un „Gazprom” noslēgto gāzes piegādes līgumu, kurā tika mainīta gāzes cenas Ukrainai aprēķināšanas formula un nostiprināts „Gazprom” kā gāzes piegādātāja monopolstāvoklis. Šis līgums veicināja caurskatāmību Ukrainas un Krievijas enerģētiskajā sadarbībā, tomēr tas vairāku apstākļu dēļ nebija Ukrainai izdevīgs. Pirmkārt, līgumā tika ietverta tā saucamā „take or pay” formula. Tajā bija fiksēts konkrēts Krievijas ikgadējo gāzes piegāžu Ukrainai apjoms, par kuru Kijeva bija spiesta norēķināties neatkarīgi no reālā gāzes patēriņa (piemēram, 2013. gadā „Gazprom” izvirzīja Ukrainai septiņu miljardu dolāru finansiālās pretenzijas, motivējot šo prasību ar 2009. gada līguma normu, ka pēc līguma Ukrainai 2012. gadā vajadzēja iepirkt 41,6 miljardus m³ gāzes, bet tā iepirkusi tikai 33 miljardus m³).²⁰² Otrkārt, par spīti tam, ka līgums noteica minimālo ikgadējo Krievijas gāzes tranzīta caur Ukrainu apjomu 110 miljardu m³ apmērā, „Gazprom” šo līguma normu tā arī neievēroja.²⁰³

Minētais līgums tika noslēgts otrā Krievijas un Ukrainas gāzes konflikta laikā, kad Krievija pārtrauca gāzes piegādes Ukrainai. Gāzes konflikta izraisīšanos galvenokārt sekmēja J. Timošenko un V. Juščenko domstarpības – J. Timošenko centās atbrīvoties no starpniekkompānijas „RosUkrEnergo”, kas vienādās daļās piederēja „Gazprom” un kompānijai „Centragas Holding AG”, kuras īpašnieki bija Ukrainas oligarhi Dmitro Firtašs (piederēja 90 % akciju) un Ivans Fursins (10 %). Šī kompānija laikā no 2006. gada līdz 2009. gadam darbojās kā starpnieks Krievijas gāzes piegādēs Ukrainai. 2008. gada oktobrī premjerministri J. Timošenko un V. Putins parakstīja memorandu – „Gazprom” no 2009. gada 1. janvāra vajadzēja atsākt tiešas gāzes piegādes „Naftogaz-Ukraini”. Pret to iebilda V. Juščenko, paziņodams, ka šādā gadījumā pieaugs Ukrainai piegādātās Krievijas gāzes cena. „Naftogaz-Ukraini” un „Gazprom” līguma parakstīšanas dienā – 2008. gada 31. decembrī – V. Juščenko deva rīkojumu „Naftogaz-Ukraini” vadītājam Oļeham Dubinam pārtraukt sarunas Maskavā, neparakstīt līgumu un nekavējoties atstāt Krieviju. Pēc tam, kad Ukrainas delegācija pameta sarunas, V. Juščenko apsūdzēja J. Timošenko, paziņojot, ka starp Maskavu un J. Timošenko ir panāktas slēptas vienošanās un ka viņa ir Krievijas aģente. Reaģējot uz šo Kijevas demaršu, „Gazprom” 2009. gada 1. janvārī pārtrauca gāzes piegādi Ukrainai.²⁰⁴

Ņemot vērā V. Juščenko saistību ar D. Firtašu, iespējams, ka prezidenta centienus nepieļaut minētā līguma parakstīšanu primāri noteica merkantīlas intereses. Tādēļ ir vērts tuvāk aplūkot V. Juščenko saistību ar „RosUkrEnergo” un D. Firtašu, kurš, 2008. gada decembrī tiekoties ar ASV vēstnieku Ukrainā, sevi raksturoja kā tuvu

---

²⁰² Skat., piem.: TAT’JANA URBANSKAJA. *Bor’ba za Ukrainu: gaz kak poslednij argument*. Pieejams: <http://bit.ly/2nScXgi>; Ukraina neatzina šī gāzes parāda esamību, uzskatot, ka līdz ar 2010. gada aprīli starp Ukrainu un Krieviju Harkovā noslēgto vienošanos par Melnās jūras flotes bāzēšanos Krimā līguma pagarināšanu līdz 2042. gadam tika mainīti dabasgāzes iepirkuma noteikumi, un Ukraina nedrīkstēja iepirkt mazāk par 33 miljardiem m³ dabasgāzes.

²⁰³ ANDERS ÅSLUND. *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*. Washington, D.C., 2015, pp. 76–77.

²⁰⁴ FEL’ŠTINSKIJ, STANCHEV. *Tret’ja mirovaja*, s. 140–143; Skat. sīkāk Firtaša argumentāciju: *Ukraine: Firtash Returns To Set The Record Straight*. Pieejams: <http://bit.ly/2npUEPq>; *Firtash pro Timoshenko* (Polnaja versija). Pieejams: <http://bit.ly/2mp9GEo>.

V. Juščenko draugu un neoficiālu padomnieku enerģētikas jautājumos.²⁰⁵ Pēc bijušā Ukrainas valsts sekretāra (2005.–2006. gads) Ihora Ribačuka liecības, 2005. gadā Maskavas apmeklējuma laikā V. Putins piedāvājis viņam ar „RosUkrEnergo” palīdzību iesaistīties korupcijas shēmā, kas Ukrainas amatpersonām ļautu gadā nopelnīt divus miljardus dolāru. Pēc I. Ribačuka teiktā, faktiski bija runa par Kremļa centieniem piekukuļot Ukrainas augstāko politisko vadību. I. Ribačuks apgalvo, ka viņš šo piedāvājumu noraidījis, taču Ukrainā bijis liels pieprasījums pēc korupcijas, bet Krievijā – liela gatavība to nodrošināt.²⁰⁶ Šajā situācijā par V. Juščenko un Kremļa starpnieku kļuvis D. Firtašs. Turklāt 2006. gada septembrī V. Putins I. Ribačuku brīdinājis, ka gadījumā, ja Ukraina atteiksies no starpnieka pakalpojumiem, Krievija pārtrauks gāzes piegādes Ukrainai. V. Juščenko pret šiem brīdinājumiem izturējies ar sapratni, norādot, ka tas ir veids, kā V. Putins pelna naudu.²⁰⁷

2011. gada 11. aprīlī Ukrainas ģenerālprokurora pirmais vietnieks Renats Kuzmins paziņoja, ka pret J. Timošenko ir sākta krimināllieta par dienesta pilnvaru pārsniegšanu, noslēdzot 2009. gadā gāzes piegādes līgumu ar Krieviju, kura dēļ „Naftogaz-Ukraini” ir nodarīti zaudējumi 194,6 miljonu dolāru apjomā. 2011. gada oktobrī tiesa atzina J. Timošenko par vainīgu viņai izvirzītajās apsūdzībās par 2009. gada gāzes līguma noslēgšanu, piespriežot septiņu gadu cietumsodu un liedzot trīs gadus pēc tā izciešanas izvirzīt savu kandidatūru vēlēšanās.²⁰⁸

Kā liecina 2014. gadā V. Janukoviča rezidencē „Mežhirje” atrastie dokumenti, arestējot J. Timošenko, V. Janukovičs pārkāpa 2009. gadā – dažus mēnešus pirms Ukrainas prezidenta vēlēšanām – ar J. Timošenko noslēgto vienošanos par varas sadali līdz 2029. gadam – tajā bija paredzēts veikt izmaiņas valsts konstitūcijā, nosakot, ka prezidentu ievēl parlaments. Vienošanās paredzēja, ka pirmos divus prezidenta termiņus par prezidentu kļūtu V. Janukovičs, bet J. Timošenko tika garantēts premjerministres amats. Savukārt pēc V. Janukoviča prezidenta pilnvaru termiņa beigām pusēm vajadzēja

²⁰⁵ Skat. sīkāk: *Ukraine: Firtash Makes His Case To The USG*. Pieejams: <http://bit.ly/1KBBYxq>

²⁰⁶ ANDREW WILSON. *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven and London, 2014, pp. 46–47.

²⁰⁷ *Rybachuk: Firtash pri Jushhenko vyigral ogromnyj konkurs na rol' gazovogo posrednika*. Pieejams: <http://bit.ly/2IU24xk>

Pieņemot šos I. Ribačuka apgalvojumus par patiesiem, rodas jautājums, kādu apsvērumu dēļ V. Putins 2008. gadā piekrita no šīs shēmas atteikties? Iespējams, ka atbildi sniedz jau iepriekš pieminētās V. Juščenko pret J. Timošenko vērstās apsūdzības. V. Juščenko apgalvo, ka 2005. gada septembrī divas nedēļas pēc tam, kad viņš bija atstādinājis J. Timošenko no premjerministres amata, viņa noslēgusi neoficiālu sadarbības līgumu ar V. Putinu (JUSHHENKO. *Nederzhavni tajemnyci*, s. 421–422). Kaut arī, ņemot vērā viņa naidīgās attiecības ar J. Timošenko, šie V. Juščenko apgalvojumi ir jāvērtē kritiski, ar līdzīgiem paziņojumiem klajā ir nācis arī labi informētais Krievijas politologs Staņislavs Belkovskis, kurš savulaik bija J. Timošenko politiskais konsultants. Viņš apgalvo, ka 2005. gada septembrī J. Timošenko ir piedalījies toreizējā Krievijas Drošības padomes sekretāra Igora Ivanova dzimšanas dienas svinībās, ko ir apmeklējis arī V. Putins. Viesību laikā starp J. Timošenko un V. Putinu, pēc S. Belkovska teiktā, ir ticis noslēgts „stratēģiskās savienības pakts” (*Belkovskij: Putin uvazhaet tol'ko Timoshenko, ostal'nyh ukrainiskih politikov on schitaet kidalami*). Pieejams: <http://bit.ly/2moS6A5>). Šajā kontekstā pieminēšanas vērtā ir izdevuma „Forbes” publikācija, ka 2010. gadā Krievijas valsts banka „Vņešekonombank” finansēja viena no lielākajiem Ukrainas metalurģiskā holdinga „Industrialnij sojuz Donbasa” iegādi miljarda dolāru apmērā. No šīs summas apmēram 30 % jeb 300 miljoni dolāru tika izlietoti J. Timošenko priekšvēlēšanu kampaņai (ELENA ZUBOVA, IGOR' POPOV, ORHAN DZHEMAL'. *Neboevye poteri: kak VEB mozhet poterjat' \$10 mlrd na Ukraine*). Pieejams: <http://bit.ly/2pwGMXe>).

²⁰⁸ Skat sīkāk: FEL'SHTINSKII, STANCHEV. *Tret'ja mirovaja*, s. 150–160.

mainīties vietām un par prezidenti vajadzēja kļūt J. Timošenko.²⁰⁹ Šī dokumenta autentiskumu ir apliecinājis bijušais V. Janukoviča līdzgaitnieks Tarass Čornovils, kurš apgalvo, ka Reģionu partijas pārstāvju sarunas ar J. Timošenko politiskā spēka pārstāvjiem sākušās jau 2008. gadā.²¹⁰

Līdz ar J. Timošenko tika notiesātas arī citas bijušās augsta līmeņa amatpersonas. Pēc bijušā ASV vēstnieka EDSO Jana Kellija (*Kelly*) aprēķiniem, kopumā līdz 2012. gada maijam tika arestētas un notiesātas 13 bijušās augsta līmeņa amatpersonas, tostarp četri ministri un pieci ministru vietnieki.²¹¹ Minētā situācija Ukrainas un ES attiecībās veicināja nenoteiktību. No vienas puses, ņemot vērā, ka V. Janukovičs integrāciju ES izvirzīja kā Ukrainas ārpolitisko prioritāti, viņa prezidentūras laikā tika panākts būtisks progress sarunās par asociācijas līguma noslēgšanu. Piemēram, 2012. gada martā Ukrainas parlaments parafēja asociācijas līgumu ar ES, bet 2013. gada martā–aprīlī ES un Ukrainas parlaments šīs vienošanās ratificēja. No otras puses, ņemot vērā J. Timošenko arestu, Brisele jau 2011. gadā paziņoja, ka asociācijas līgums netiks parakstīts, kamēr netiks atrisināts „selektīvās tiesvedības” jautājums, ko ES saprata kā Ukrainas varasiestāžu politiski motivētu vērsanos pret valdošā režīma opozīciju. Vairāku ES dalībvalstu skepsi par asociācijas līguma ar Ukrainu noslēgšanu vēl vairāk padziļināja 2012. gada Ukrainas parlamenta vēlēšanas, kas, raugoties no demokrātijas viedokļa, salīdzinot ar iepriekšējām vēlēšanām, bija vērtējamās kā „solis atpakaļ”²¹².

Ņemot vērā ES dalībvalstu starpā pastāvošās viedokļa par asociācijas līguma noslēgšanas ar Ukrainu atšķirības, Briseles attieksmē pret V. Janukoviča centieniem tuvināties ES bija vērojams pretrunīgums, tostarp ES dalībvalstis nespēja vienoties, vai nosodīt Ukrainā vērojamās autoritārisma tendences vai arī turpināt ar Kijevu sadarboties, tādējādi cenšoties panākt Ukrainas iekšpolitisko stabilitāti.²¹³ Šajā situācijā ES 2013. gada februārī izvirzīja Ukrainai neoficiālu sarakstu ar politiskiem priekšnoteikumiem (tā sauktais Fīles saraksts), kas Ukrainai jāatrisina, lai tiktu parakstīts asociācijas līgums, tostarp ES uzstāja uz prezidenta pilnvaru samazināšanu, veicot konstitūcijas un vēlēšanu sistēmas reformu, uzņēmējdarbības vides un investīciju klimata uzlabošanu un tieslietu reformu.²¹⁴ Kaut arī minētajā sarakstā tas netika noformulēts tieši, ES galvenā prasība Ukrainai bija apcietināto amatpersonu, pirmām kārtām J. Timošenko, atbrīvošana.²¹⁵ J. Timošenko lietas atrisināšanai 2012. gada jūnijā Eiropas Parlaments izveidoja speciālu monitoringa misiju, ko vadīja bijušais Eiropas Parlamenta priekšsēdētājs Pets Kokss (*Cox*) un bijušais Polijas prezidents Aleksandrs Kvasņevskis (*Kwaśniewski*). Kopumā laikā no 2012. gada jūnija līdz 2013. gada

---

²⁰⁹ SERGIJ LESHHENKO. „*ShyrkaGejt*”. *Jak Tymoshenko i Janukovyh zbyralysja pravyty razom do 2029 roku*. Pieejams: <http://bit.ly/2w9fDcM>

²¹⁰ GRIGORIJ VALER’JANOV. *Taras Chornovil: Timoshenko svjazana s Putynym*. Pieejams: <http://bit.ly/2qkzALV>

²¹¹ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 51.

²¹² *Evropejskij parlament kritikuet vybory v Ukraine: tekst rezoljucii*. Pieejams: <http://bit.ly/21QBPYR>

²¹³ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 58.

²¹⁴ *19 vymog, jaki postavyv Brjussel’ Janukovychu* (SPYSOK). Pieejams: <http://bit.ly/2nz0EVk>

²¹⁵ KATERYNA PESHKO, STANISLAV GRUZDJEV. *Leonid Kozhara: Bezviz distanet’sja Ukrai’ni v takij spotvorenij formi, shho legshe bude otrymaty vizu*. Pieejams: <http://bit.ly/2cr17qB>

novembrim P. Kokss un A. Kvasņevskis apmeklēja Ukrainu 27 reizes²¹⁶, un šo vizīšu laikā viņi izstrādāja mehānismu, kam vajadzēja palīdzēt V. Janukovičam, „saglabājot pašcieņu”, izpildīt ES prasības. Pirmkārt, P. Kokss un A. Kvasņevskis piedāvāja V. Janukovičam humānu apstākļu dēļ saistībā ar viņa veselības stāvokli amnestēt vai apžēlot bijušo iekšlietu ministru Juriju Lucenko, kuram bija cukura diabēts, hepatīts un aknu ciroze. Otrkārt, viņi aicināja V. Janukoviču atļaut J. Timošenko, kurai tika diagnosticēta mugurkaula starpskriemeļu diska trūce, doties ārstēties uz Berlīni. 2013. gada februārī V. Janukovičs piekrita šiem piedāvājumiem ar nosacījumu, ka Vācijā J. Timošenko tiks liegta pieeja plašsaziņas līdzekļiem.²¹⁷

2013. gada 3. aprīlī ģenerālprokurors Viktors Pšonka uzdeva nodrošināt J. Timošenko ārstēšanu ārpus viņas cietumsoda izciešanas vietas Harkovā²¹⁸, bet trīs dienas vēlāk (6. aprīlī) V. Janukovičs parakstīja rīkojumus par J. Lucenko un bijušā apkārtējās vides aizsardzības ministra Heorhija Filipčuka apžēlošanu.²¹⁹ Tomēr V. Janukovičs nesteidzās ar J. Timošenko nosūtīšanu uz Berlīni. To noteica pušu atšķirīgais redzējums par bijušās premjerministres statusu Vācijā. Kamēr J. Timošenko došanos uz Berlīni uzlūkoja kā daļēju amnestiju, kas nodrošinātu viņas brīvu pārvietošanos pa Eiropu, V. Janukovičs bija gatavs piekrist bijušās premjeres ārstēšanai Vācijā tikai tad, ja viņa pēc tam atgriezīsies apcietinājumā Ukrainā.²²⁰ Kaut arī V. Janukovičs tā arī nekad neizšķīrās atrisināt J. Timošenko problēmu, tās iespējamā risinājuma apspriešana radīja Maskavas nervozitāti. Līdz 2013. gada vasarai Kremlis bija pārliecināts, ka ES un Ukrainas asociācijas līgums J. Timošenko lietas dēļ netiks parakstīts, tomēr jūnija sākumā Maskava ieguva informāciju, ka Vācijas kanclere A. Merkele ir mainījusi savu sākotnējo kategorisko nostāju un ir gatava piekrist P. Koksa un A. Kvasņevska izstrādātajam J. Timošenko problēmas risinājumam.²²¹ Līdz tam brīdim Maskavā, saskaņā ar bijušā Krievijas Valsts Domes deputāta Iļjas Ponomarjova liecību, tika izveidota darba grupa, kuras uzdevums bija meklēt veidus, kā nepieļaut Ukrainas un ES asociācijas līguma prakstīšanu. Šo procesu uzticēja vadīt V. Putina palīgam Vladislavam Surkovam, Prezidenta administrācijas Starpreģionālo un kultūras sakaru ar ārvalstīm pārvaldes vadītājam Vladimiram Černovam un Valsts Domes spīkeram Sergejam Nariškinam. Tāpat Krievijas valdībai vicepremjera Igora Šuvalova vadībā tika uzdots atrast ekonomiskus instrumentus, ar kuru palīdzību noturēt Ukrainu Krievijas ietekmes sfērā.²²² Šajā procesā iesaistījās arī Ukrainā dzimušais V. Putina

²¹⁶ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 63.

²¹⁷ SERGIJ LESHHENKO. *Janukovyč: ostannij brjussel's'kyj vojazh?* Pieejams: <http://bit.ly/2nhy5P2>

²¹⁸ VALERIJ KUCHERUK, VALERIJ KALNYSH, OL'GA VASIL'COVA. *S diagnozom na vyhod.* Pieejams: <http://bit.ly/2mWRj4m>

²¹⁹ *Janukovyč pomiloval Lucenko i Filipčuka.* Pieejams: <http://bit.ly/2o9BiO3>; Atbrīvojot J. Lucenko un G. Filipčuku, V. Janukovičs pārkāpa apžēlošanas procedūru, kas noteica, ka apžēlošanas līgumu prezidentam var izteikt tikai pats apcietinātais, bet J. Lucenko un G. Filipčuks atteicās to darīt, tādēļ V. Janukovičs viņus apžēloja pēc Ukrainas parlamenta pilnvarotās cilvēktiesību jautājumos Valērijas Lutkovskas lūguma (GALINA KORBA. *Vyhod est'*. Pieejams: <http://bit.ly/2mZ5JGw>).

²²⁰ TAT'JANA SILINA. *U perekrestka paralelej.* Pieejams: <http://bit.ly/2mtCnE4>

²²¹ JULIJA MOSTOVAJA, TAT'JANA SILINA. *Russkij plan, osmyslennyj i besposhhadnyj.* Pieejams: <http://bit.ly/2nfnId0>

²²² *Sud nad Janukovyčem: dopros eks-deputata Gosdumy RF Ponomareva. Stenogramma zasedanija.* Pieejams: <https://bit.ly/2t4MPTu>

padomnieks S. Glazjevs, kurš, reaģējot uz Rietumvalstu un Ukrainas sarunām par J. Timošenko jautājuma atrisināšanu²²³, piedāvāja īstenot plašu pasākumu kopumu, izmantojot Ukrainas uzņēmēju atkarību no Krievijas noieta tirgus, aktivizējot darbu ar Ukrainas prokremliskajām organizācijām, Ukrainas politisko un ekonomisko eliti, kā arī vājinot proeiropeisko politiķu un mediju pozīcijas.²²⁴

Atbilstoši S. Glazjeva piedāvātajam plānam, Kremlis 2013. gada vasarā nosūtīja uz Ukrainu vairākus emisārus, kuri tikās ar republikas biznesa eliti, cenšoties to pārliecināt par Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanas neizdevīgumu. Augstākā līmeņa emisārs bija V. Surkovs, kurš 2013. gada augustā ieradās Kijevā, bet 13. un 14. augustā uzturējās Krimā. Pēc V. Surkova vizītes Ukrainā 14. augustā Krievijas Federālais muitas dienests uzsāka faktiski pilnīgu Ukrainas tirdznieciski ekonomisko blokādi.²²⁵ Jau pirms tam – 2013. gada 29. jūlijā – Krievijas Federālais patērētāju tiesību aizsardzības un cilvēku labklājības uzraudzības dienests „Rospotrebnadzor” (uzreiz pēc V. Putina vizītes Ukrainā) aizliedza ievest Krievijā pašreizējā Ukrainas prezidenta P. Porošenko konditorejas uzņēmuma „Roshen” produkciju.²²⁶ Pēc sākotnējiem Ukrainas aprēķiniem, Krievijas noteiktā embargo dēļ Ukrainas zaudējumi 2013. gadā bija 2 līdz 2,5 miljardi dolāru jeb 1,5 % no IKP. Tiesa, vēlāk šo Krievijas pasākumu ietekme uz Ukrainas ekonomiku tika vērtēta „tikai” 500 miljonu dolāru apmērā.²²⁷ Daži autori šo Maskavas ekonomisko spiedienu pret Kijevu uzskata par faktisko Ukrainas krīzes sākumu.²²⁸ Šis viedoklis ir labi pamatots, jo Krievijas ekonomiskais spiediens pret Ukrainu ne tikai radīja spriedzi Maskavas attiecībās ar Kijevu un Briseli, bet arī veicināja ES gatavību atteikties no lielākās daļas iepriekš Ukrainai izvirzīto asociācijas līguma parakstīšanas priekšnoteikumu.²²⁹ Kaut arī Brisele turpināja uzstāt uz J. Timošenko jautājuma atrisināšanu, tomēr 2013. gada novembrī ES iekšējās diskusijās arvien biežāk sāka izskanēt arguments, ka J. Timošenko atbrīvošana ir iespējama arī pēc Viļņas samita.²³⁰

Šo ES nostājas maiņu noteica ne tikai J. Timošenko lūgums ES līderiem parakstīt asociācijas līgumu, neņemot vērā viņas cietumsodu²³¹, bet arī arguments, ka asociācijas līguma ar Ukrainu parakstīšana būtu labākā atbilde uz tobrīd vērojamo Krievijas spiedienu pret Austrumu partnerības programmā iesaistītajām valstīm. Saskaņā ar šo

²²³ Skat. sīkāk: SERGEJ RAHMANIN. *A znachit nam nuzhna odna svoboda...* Pieejams: <http://bit.ly/2nw9JBz>

²²⁴ Interesanti atzīmēt, ka, analizējot S. Glazjeva ziņojuma saturu, Ukrainas autoritārais izdevums „Zerkalo Nedeli” jau 2013. gada septembrī rakstīja, ka ir vērojama ziņojumā iekļauto priekšlikumu realizācija dzīvē un ka Kremlis, iespējams, gatavojas destabilizēt situāciju Ukrainā. – VALENTINA SAMAR. *Otkroet li Rossija krymskij front?* Pieejams: <http://bit.ly/297BIlg>

²²⁵ TAT'JANA IVZHENKO. *Torgovye vojny vylilis' v ekonomicheskiju blokadu.* Pieejams: <http://bit.ly/299HnWc>

²²⁶ OLEG TRUTNEV, ALEKSANDR CHERNOVALOV. *Zapret sladok: Rossija otkazalas' ot produkcii Roshen.* Pieejams: <http://bit.ly/297H7V7>

²²⁷ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 64.

²²⁸ MYKHAILO GONCHAR, ANDRIY CHUBAK, OKSANA ISHCHUK. The Next Phase of the Hybrid War. *New Eastern Europe*. March–April No. 2 (XVI)/2015, p. 87.

²²⁹ PAVLO VUJEC'. *Evropa szhalilas' nad Janukovichev.* Pieejams: <http://bit.ly/2ogZvDc>

²³⁰ RP: *Associaciju mogut podpisat', dazhe esli Timoshenko budet sidet'.* Pieejams: <http://bit.ly/2ngNgVk>; *Komorovskij: Ukraina mozhet vypolnit' chast' uslovij ES i posle Vil'njusa.* Pieejams: <http://bit.ly/2o7n4RJ>;

²³¹ *Timoshenko prosit liderov stran ES podpisat' Associaciju.* Pieejams: <http://bit.ly/2nvnKgE>

viedokli, Ukraina jau vēsturiski kā ārpolitikas prioritāti bija izvirzījusi tuvināšanos ES un nevēlējās pievienoties Muitas savienībai, tādēļ Ukrainas „atgrūšanai” varēja būt negatīvas sekas. ES iekšējo diskusiju laikā izskanēja arī argumentācija, ka ES nepieciešams īstermiņā piekāpties V. Janukovičam, lai panāktu ilgtermiņa mērķus par Ukrainas demokratizāciju.²³² Šīs diskusijas skaidri apliecina, ka Krievijas agresīvā ārpolitika mainīja ES sākotnējos Austrumu partnerības programmas mērķus, veicinot tās gatavību kā prioritāti izvirzīt ģeopolitiskus, nevis uz vērtībām balstītus apsvērumus.

2.2. Ukrainas un Eiropas Savienības asociācijas līguma parakstīšanas atlikšana

No Ukrainas ekonomikas attīstības un tirdzniecības ministra vietnieka Valerija Muntijana atskaites par vizīti Krievijā 2013. gada augustā izriet, ka Maskava Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanas gadījumā draudēja ar faktiski pilnīgu ekonomisko attiecību pārtraukšanu.²³³ Tādēļ 2013. gada rudenī turpinājās intensīvas Kijevas un Maskavas sarunas par Ukrainas un ES asociācijas līguma noslēgšanu saistītajiem jautājumiem. 2013. gada oktobra nogalē un novembra sākumā notika vismaz trīs V. Janukoviča un V. Putina tikšanās. Viena no tām norisinājās Piemaskavas bunkurā, lai sarunu nevarētu noklausīties.²³⁴ Kaut arī nav zināms, par ko šo tikšanos laikā Ukrainas un Krievijas līderi runāja, tomēr, kā apgalvo tālaika Ukrainas valdošā politiskā spēka Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāte Inna Bohoslovka, pēc vienām no šīm pārrunām, kas notika Sočos (domājams 2013. gada 27. oktobrī), Janukovičs „sasauca savus tuvākos līdzgaitniekus un paziņoja, ka ne uz kādu Eiropu mēs neejam”.²³⁵ Tiesa, komentējot šo lēmumu publiski, M. Azarovs 2013. gada 21. novembrī paziņoja vienīgi par nodomu atlikt, nevis atcelt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu. Tomēr arī šis M. Azarova 21. novembra paziņojums daudziem bija negaidīts, jo tas bija pretrunā ar V. Janukoviča 2013. gada septembrī Reģionu partijas parlamentārajai frakcijai pausto, ka ar Krieviju nav iespējams vienoties, tādēļ ir jātuvinās ES.²³⁶ Pēc Augstākās Radas (parlamenta) bijušā spīkera Volodimira Ribaka liecības, M. Azarovs un V. Janukovičs par šo lēmumu nav apspriedušies pat ar sava politiskā spēka – Reģionu partijas – pārstāvjiem.²³⁷ To apstiprina arī pašreizējā Ukrainas ārlietu ministra Pavlo Kļimkina apgalvojums, ka dienu pirms M. Azarova paziņojuma par asociācijas līguma ar ES parakstīšanas atlikšanu toreizējais ārlietu ministrs Leonīds Kožara viņam teicis, ka Ukraina nekad neatteiksies no līguma parakstīšanas

²³² RAIK. *Geopolitics, values and the ideational battle*, p. 59.

²³³ SERGEJ LJAMEC. *Janukovich otvernulsja ot Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/29atZE6>

²³⁴ SONJA KOSHKINA. *Majdan. Nerasskazannaja istorija*. Kiev, 2015, s. 25.

²³⁵ NATASHA VLASHHENKO. *Krazha, ili Beloe solnce Kryma*. Harkov, 2017.

²³⁶ *Tak kakim budet vash polozhitel'nyj otvet? Kratkij otchet o vstreche prezidenta s primknuvshimi tovarishhami*. Pieejams: <http://bit.ly/29iUgzQ>; MUSTAFA NAJEM. *Inna Bogoslovskaja: Janukovich ugrobil sebja kak prezidenta v 2015-m*. Pieejams: <http://bit.ly/29gafhM>

²³⁷ KOSHKINA. *Majdan*, s. 53.

(P. Kļimkins, tolaik būdams Ukrainas vēstnieks Vācijā, bija tieši iesaistīts sarunās par J. Timošenko jautājuma risināšanu un asociācijas līguma parakstīšanas noteikumiem).²³⁸

Kā jau minēts iepriekš, tieši V. Janukoviča prezidentūras laikā tika panākts būtisks progress jautājumā par tuvināšanos ES, līdz ar to nav skaidri motīvi, kādēļ V. Janukovičs 2013. gada rudenī izlēma atteikties no asociācijas līguma parakstīšanas. Tam ir sniegti vairāki skaidrojumi, no kuriem vairākums cits citu pilnīgi noliedz.

Pirmkārt, asociācijas līguma ieviešanas lielās izmaksas. Jau 2013. gada oktobra sākumā M. Azarovs paziņoja, ka asociācijas līguma tehnisko reglamentu adaptācija Ukrainai nākamo 10 gadu laikā izmaksās 165 miljardus eiro. Savukārt novembra sākumā M. Azarovs lika noprast, ka gadījumā, ja Ukrainai neizdosies piesaistīt minētos finanšu līdzekļus, asociācijas līguma ar ES, kas ietver brīvās tirdzniecības zonas izveidi, parakstīšana Ukrainai draud ar katastrofālām sekām. Pēc V. Janukoviča novembra vidū paustās versijas, Ukrainas uzņēmumu modernizācijai atbilstoši ES prasībām nepieciešami 100 līdz 500 miljardi dolāru. Savā pēdējā intervijā pirms Viļņā notikušā ES Austrumu partnerības samita viņš paziņoja, ka Ukrainas ekonomikas pārejai uz ES standartiem būs nepieciešami vismaz 20 miljardi eiro gadā jeb kopumā 160 miljardi eiro.²³⁹ Pēc oficiālās versijas, šo summu bija aprēķinājuši Ukrainas Nacionālās Zinātņu akadēmijas Ekonomikas un prognozēšanas institūta darbinieki, taču izteikti arī apgalvojumi, ka minēto pētījumu Ukrainas varasiestāžu ietekmēšanai patiesībā ir veikusi Krievijas „Gazprombank”. Šajā pētījumā Ukrainas un ES asociācijas līguma ieviešanas izdevumi tika aprēķināti, par pamatu ņemot informāciju, cik integrācija ES kopš 1991. gada bija izmaksājusi Čehijai, Polijai, Slovākijai un Ungārijai. Iegūto summu 149 miljardu eiro apmērā zinātnieki izdalīja ar šo valstu iedzīvotāju skaitu, tādējādi, pēc aprēķiniem, integrācija ES šīm valstīm izmaksāja 2290 eiro uz vienu iedzīvotāju. Ņemot vērā Ukrainas 45,5 miljonu cilvēku lielo iedzīvotāju skaitu, Ukrainas integrācijai ES, pēc šīs metodoloģijas, ir nepieciešami 104 miljardi eiro. Turklāt Ukrainas zinātnieki šo summu sareizināja ar 1,5, skaidrojot to ar valsts infrastruktūras slikto stāvokli.²⁴⁰ Kaut arī nav neiespējami, ka šis pētījums varēja izmainīt Ukrainas politiskās vadības nostāju par asociācijas līguma noslēgšanas ar ES ekonomisko izdevīgumu, šādas versijas ticamību mazina fakts, ka sarunas ar ES par asociācijas līguma noslēgšanu vadīja ietekmīgais Ukrainas Nacionālās drošības un aizsardzības padomes (NDAP) sekretārs Andrijs Kļujevs. Šis apstāklis ir nozīmīgs, jo ne tikai apliecina, ka V. Janukovičs personīgi bija ieinteresēts asociācijas līguma noslēgšanā, bet arī parāda, ka V. Janukoviča apgalvojumi par asociācijas līguma neizdevīgumu nebija patiesi, jo V. Janukoviča uzticības personas A. Kļujeva iesaiste sarunās ar ES nepieļauj iespēju, ka līgumā būtu varējušas tikt iekļautas kādas V. Janukovičam iepriekš nezināmas vai nevēlamas normas.²⁴¹

Otrkārt, Krievijas spiediens. pēc 2013. gada 22. novembrī notikušās telefonsarunas ar V. Janukoviču Lietuvas prezidente Daļa Grībauskaitē (*Grybauskaitė*)

²³⁸ MUSTAFA NAJEM. *Pavlo Klimkin: My ne budemo graty v zruchnyj dlja kogos' scenarij*. Pieejams: <http://bit.ly/299HQYr>

²³⁹ MIHAJLO ORLJUK. *Neevropeskaja cena*. Pieejams: <http://bit.ly/29dQ81N>

²⁴⁰ TAT'JANA SILINA. *On vse nam pereputin*. Pieejams: <http://bit.ly/29atPN0>

²⁴¹ DRAGNEVA, WOLCZUK. *Ukraine Between the EU and Russia*, p. 57.

sacīja, ka Ukrainas prezidents lēmumu neparakstīt asociācijas līgumu skaidrojis ar Krievijas ekonomisko spiedienu.²⁴² Krievijas faktoru kā iemeslu asociācijas līguma neparakstīšanai V. Janukovičs izmantoja arī 28. un 29. novembrī Viļņā notikušajā ES Austrumu partnerības samitā²⁴³, kā arī 11. decembrī, tiekoties Kijevā ar ASV valsts sekretāra palīdzi Eiropas un Eirāzijas jautājumos Viktoriju Nūlandi (*Nuland*). Pēc V. Janukoviča teiktā, ja viņš būtu parakstījis asociācijas līgumu, nesaņemot Rietumu finansiālās garantijas, Krievija būtu sagrāvusi Ukrainas ekonomiku.²⁴⁴ Šis V. Janukoviča paziņojums zināmā mērā sasaucas ar Vācijas izdevuma „*Der Spiegel*” publicēto informāciju, ka V. Putins 2013. gada 27. oktobrī, tiekoties ar V. Janukoviču, Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanas gadījumā solījis sākt plašu „tirdzniecības karu”, bet līguma atlikšanas gadījumā piedāvājis ik gadu subsīdijas un ekonomiskās priekšrocības.²⁴⁵ Saskaņā ar bijušā Krievijas Valsts Domes deputāta I. Ponomarjova liecību, Krievijas valdība I. Šuvalova vadībā līdz 2013. gada septembrim bija izstrādājusi shēmu, kā panākt V. Janukoviča personīgo finansiālo ieinteresētību asociācijas līguma ar ES neparakstīšanā. „Šī shēma bija saistīta ar Ukrainas valsts eiroobligācijām. Krievija apņēmas nopirkt noteiktu skaitu obligāciju. Pirmais pārskaitījums bija trīs miljardi dolāru. Kopējam apjomam bija jābūt 15 miljardiem dolāru. Pēc tam obligāciju cenai bija strauji jāpieaug, un viņi [V. Janukoviča līdzgaitnieki] gūtu personīgu labumu. Cik man zināms, galvenais sarunu veicējs bija [Ukrainas prezidenta vecākais dēls] Oleksandrs Janukovičs.”²⁴⁶

Kā apgalvo A. Kvasņevskis, Viļņas samita laikā (2013. gada 28. un 29. novembrī) ievērojamu finansiālo palīdzību Ukrainai piedāvājuši arī toreizējais Eiropas Padomes priekšsēdētājs Hermans van Rompejs (*van Rompuy*), Eiropas Komisijas prezidents Žozē Manuels Barozu (*Barroso*) un A. Merkele, taču V. Janukovičs nav bijis gatavs to pat apspriest.²⁴⁷ Pieļaujams, ka šo Ukrainas prezidenta nostāju noteica apziņa, ka Rietumu finansiālā palīdzība nespētu kompensēt Krievijas ekonomiskās blokādes radītās sekas, kā arī tās saņemšana būtu saistīta ar konkrētu priekšnoteikumu izpildi un stingru finanšu līdzekļu izlietojuma kontroli. Turklāt asociācijas līguma ar ES parakstīšanas gadījumā Kijevai būtu jāsāk nopietnas iekšpolitiskās reformas, kas būtu vērstas pret Ukrainā pastāvošo autoritāro un koruptīvo sistēmu, kura veidoja V. Janukoviča varas bāzi. Līdz ar to lēmumu atlikt asociācijas līguma parakstīšanu ir iespējams skaidrot ar V. Janukoviča pašsaglabāšanās instinktu.²⁴⁸

Treškārt, V. Janukovičs, iespējams, patiesībā nemaz nebija ieinteresēts noslēgt asociācijas līgumu ar ES, bet izmantoja šo faktoru, lai šantažētu gan Rietumus, gan arī Krieviju, cenšoties izspiest no tām pēc iespējas lielākas preferences par eventuālo

---

²⁴² *Janukovich soobshhil prezidentu Litvy o nevozmozhnosti podpisat' asociaciju s ES iz-za shantazha Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/297GsD6>

²⁴³ MUSTAFA NAJEM. *Viktor Janukovich vyshel iz istorii*. Pieejams: <http://bit.ly/29atHNo>

²⁴⁴ PIFER. *The Eagle and the Trident*, p. 300.

²⁴⁵ CHRISTIANE HOFFMANN, MARC HUIJER. *Summit of Failure: How the EU Lost Russia over Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29gHNeh>

²⁴⁶ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-deputata Gosdumy RF Ponomareva*.

²⁴⁷ SERGIJ SYDORENKO. *Kvasnjevs'kyj: cja vijna, jakshho stanet'sja, bude strashnoju, v tomu chysli za kil'kistju zhertv*. Pieejams: <http://bit.ly/29xfhCK>

²⁴⁸ MENON, RUMER. *Conflict in Ukraine*, pp. 51–52.

tuvināšanos ES vai Muitas savienībai.²⁴⁹ Par labu šādai versijai netieši runā fakts, ka 2013. gadā Maskavas uzsāktā Kijevas ekonomiskā šantāža V. Janukovičam nevarēja būt negaidīta, jo jau 2011. gadā Krievija, cenšoties piespiest Ukrainu pievienoties Muitas savienībai, uzsāka plaša mēroga Ukrainas preču blokādi un V. Janukoviča diskreditācijas kampaņu.²⁵⁰ Ņemot vērā šo pieredzi, nav saprotams, kādēļ Ukrainas varasiestādes, ja V. Janukovičs patiešām vēlējās tuvināties ES, kopš 2011. gada neko nedarīja, lai mazinātu Krievijas eventuālās pretdarbības iespējamās sekas. Pēc nedaudz atšķirīgas versijas, V. Janukoviča aktīvākie eiointegrācijas centieni sakrita ar 2012. gada V. Putina trešo prezidentūras termiņu, kura viena no galvenajām prioritātēm bija Muitas savienības izveide. Tādējādi, publiski deklarējot vēlmi tuvināties ES, V. Janukovičs cerēja izslēgt no divpusējo Ukrainas un Krievijas attiecību jautājuma loka Maskavas prasību par nekavējošu Ukrainas pievienošanu Kremļa kūrētajiem integrācijas projektiem. Šī Kijevas stratēģija noveda pie zināmas akcentu maiņas: par Maskavas primāro mērķi kļuva ne vairs Ukrainas piesaistīšana Muitas savienībai, bet gan centieni nepieļaut asociācijas līguma ar ES parakstīšanu.²⁵¹ No minētās versijas izriet, ka Kijevas lēmumam apturēt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu, tā vietā 2013. gada decembrī parakstot sadarbības līgumu ar Krieviju²⁵², bija nevis stratēģisks, bet gan situatīvs raksturs.²⁵³ Pēc šās versijas, Ukraina arī turpmāk censtos īstenot balansēšanas politiku starp Krieviju un ES, jo pievienošanās Muitas savienībai veicinātu Krievijas ekonomiskās ietekmes pieaugumu Ukrainā, kas bija pretrunā ar V. Janukoviča ekonomiskā grupējuma „Ģimene”²⁵⁴ un viņam tuvo oligarhu ekonomiskajām interesēm.²⁵⁵ Turklāt dalība Muitas savienībā un eventuāli arī Eirāzijas Ekonomiskajā savienībā samazinātu Ukrainas IKP izaugsmi un radītu tūlītēju negatīvu efektu uz ārējo tirdzniecību, jo pēc Pasaules Tirdzniecības organizācijas, kam Ukraina pievienojās 2008. gadā, noteiktais importa tarifs ir 5,8 %, kamēr Eirāzijas Ekonomiskajā savienībā tas ir 10 %.²⁵⁶

---

²⁴⁹ NATALJA DMYTRUK. *Ekspert: Charternoju dyplomatiyeju Janukovyh namagajet'sja shantazhuvaty ES i Mytnyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/297oFvn>

²⁵⁰ ANDRIJ JANIC'KIJ. *Nu chto, gospoda, eto vojna?* Pieejams: <http://bit.ly/299H3a7>

²⁵¹ EVGENIJ KURMASHOV. *Vil'njus kak dobavlennaja stoimost'*. Pieejams: <http://bit.ly/29g9Uf1>

²⁵² Pēc Kijevas un Maskavas sarunām 2013. gada 17. decembrī tika organizēta Ukrainas un Krievijas starpvaldību komisijas sēde, kuras laikā tika parakstīti 14 sadarbības līgumi, tostarp Ukrainas un Krievijas enerģētikas koncernu „Naftogaz-Ukraini” un „Gazprom” 2009. gada dabasgāzes līguma papildvienošanās par Ukrainai piegādātās dabasgāzes cenas samazinājumu no 410 līdz 268,5 dolāriem par 1000 m³ dabasgāzes, kā arī panākta vienošanās, ka Krievija Ukrainai piešķirs 15 miljardu dolāru kredītu.

²⁵³ VADIM OMEL'CHENKO, VIKTOR SOKOLOV, EVGENIJ KURMASHOV. *Nekotorye ocenki razvitiija ukraino-rossijskih otnoshenij v 2013 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/29g9PIe>

²⁵⁴ Ar šo terminu, norādot uz radnieciskajām saitēm, tiek apzīmēts V. Janukoviča dēlam Oleksandram pietuvināto personu grupējums, kas pēc V. Janukoviča kļūšanas par prezidentu 2010. gadā strauji nostiprināja savas ekonomiskās pozīcijas. Īpaši aktīva grupējuma ekspansija notika pēc 2012. gada parlamenta vēlēšanām, kad tās pārstāvji kļuva par finansiāli ienesīgāko nozaru (ienākumu un nodokļu, ekoloģijas, enerģētikas u. c.) ministriem.

²⁵⁵ Skat sīkāk, piem.: JURIJ MACIJEVS'KIJ. *Chomu Janukovichu ne mozhna vstupati u Mitnij sojuz?* Pieejams: <http://bit.ly/299GUDB>; VITALIJ PORTNIKOV. *Pochemu ukrainiskaja elita ne hochet v Tamozhennyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/298o8KE>

²⁵⁶ ÅSLUND. *Ukraine*, p. 96.; SHERR. *Ukraine: Door Closed?* p. 124.

Ceturktārt, V. Janukoviča atteikšanās no tuvināšanās ES noteica iekšpolitiski apsvērumi. Proti, viņa sākotnējā vēlme parakstīt asociācijas līgumu ar ES bija saistīta ar centieniem atņemt visus opozīcijas līderu trumpjus pirms 2015. gadā paredzētajām prezidenta vēlēšanām. Vienlaikus Ukraina saskārās ar arvien lielākām finansiālajām problēmām, ko galvenokārt veicināja nesabalansētais budžets, valdības politiski motivētā vēlme noturēt stabilu grivnas kursu un bagātīgās valdības sociālās programmas, kas veicināja valūtas rezervju samazināšanos līdz 20 miljardiem dolāru. Ar šo valūtas apjomu pietika, lai segtu Ukrainas importu mazāk nekā divarpus mēnešu ilgā periodā (par bīstamu tiek uzskatīts rādītājs, kas ir mazāks par trim mēnešiem). Lielais budžeta deficīts mazināja Ukrainas un ārvalstu uzņēmēju uzticību, kas savukārt negatīvi ietekmēja investīciju piesaisti, jaunu darbavietu izveidi, Ukrainas konkurētspēju un budžeta ieņēmumus. Šajā situācijā V. Janukovičs centās saņemt 15 miljardu dolāru aizdevumu no Starptautiskā Valūtas fonda (SVF), taču nespēja to izdarīt bez sāpīgiem taupības pasākumiem, kurus, ņemot vērā 2015. gada prezidenta vēlēšanas, viņš nebija gatavs īstenot.²⁵⁷ Valdošās Reģionu partijas deputāts Volodimirs Oļijniks apgalvo, ka V. Janukovičs lēmumu atlikt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu pieņēmis pēc tam, kad 2013. gada 20. novembrī saņēmis SVF vēstuli, kurā fonds noraidījis Ukrainas lūgumu mīkstināt iepriekš izvirzītos kredīta piešķiršanas priekšnoteikumus, kā arī prasījis 2014. gadā atmaksāt 3,7 miljardus dolāru no 16,5 miljardu dolāru aizņēmuma 2008. gadā J. Timošenko valdības laikā. Pēc V. Oļijnika teiktā, V. Janukoviču aizvainojis arī tas, ka Brisele atteikusies dot Ukrainai garantijas, ka pēc asociācijas līguma parakstīšanas ar to tiks uzsāktas sarunas par pievienošanos ES.²⁵⁸ Tādēļ pēc tam, kad V. Putins neoficiālās sarunās piedāvājis piešķirt aizdevumu un samazināt dabasgāzes cenu, V. Janukovičs vairāku līdzgaitnieku ietekmē piekritis atteikties no asociācijas līguma ar ES parakstīšanas. Krievijas finansiālais atbalsts ļautu stabilizēt valsts ekonomiku, tādējādi palīdzot izvairīties no sabiedrībā nepopulāriem lēmumiem (tostarp algu samazināšanas budžeta iestādēs strādājošajiem un komunālo maksājumu un dabasgāzes rēķinu paaugstināšanas mājsaimniecībām).²⁵⁹ Vienlaikus ietekmīgais Ukrainas oligarhs Ihors Kolomoiskis, kuru par galīgo apņemšanos neparakstīt asociācijas līgumu Viļņas samita laikā V. Janukovičs informēja oligarha Ihora Surkisa dzimšanas dienas svinībās 2013. gada 27. novembrī²⁶⁰, ir paudis neizpratni par šo lēmumu. Pēc viņa teiktā, šis V. Janukoviča paziņojums izraisījis svinību viesu (viesībās bez I. Kolomoiska piedalījās vairāki ietekmīgi biznesa elites pārstāvji, tostarp D. Firtašs, Jurijs Ivaņuščenko, Vagifs Alijevs u. c.) izbrīnu, jo, pēc viņu domām, noslēdzot asociācijas līgumu ar ES, V. Janukovičs atņemtu opozīcijas pārstāvjiem galvenos

---

²⁵⁷ MENON, RUMER. *Conflict in Ukraine*, pp. 50., 61. lpp.; ÅSLUND. *Ukraine*, pp. 85–86.

²⁵⁸ ELIZABETH PIPER. *Why Ukraine spurned the EU and embraced Russia*. Pieejams: <http://reut.rs/2vvy6kX>

²⁵⁹ MUSTAFA NAJEM. *Viktor Janukovich: mezhdū vojnoj i porazheniem*. Pieejams: <http://bit.ly/29xfF4s>

²⁶⁰ Pēc M. Azarova 21. novembra paziņojuma bija izplatīts viedoklis, ka V. Janukovičs patiesībā nav atteicies no nodoma parakstīt asociācijas līgumu, bet izmanto šo faktoru, lai panāktu izdevīgākus līguma parakstīšanas noteikumus. – Skat., piem.: *Kakie uslovija vydvīnul Azarov vmesto spiska Fjule*. Pieejams: <http://bit.ly/29al6a0>

priekšvēlēšanu trumpjus un 2015. gadā plānotajās prezidenta vēlēšanās garantēti tiktu ievēlēti uz otru termiņu.²⁶¹

Piektkārt, 2014. gada 2. septembrī toreizējais Ukrainas parlamenta Maidana pagaidu izmeklēšanas komisijas vadītājs Henādijs Moskaļs norādīja, ka ir izdevies iegūt liecības, ka V. Janukoviča lēmums ir bijis saistīts ar V. Putina 2013. gada 9. novembrī Maskavā tikšanās laikā izteiktajiem draudiem, ka Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanas gadījumā viņš atņems Krimu un Sevastopoli, bet pēc tam arī citus Ukrainas dienvidaustrumu apgabalus. Pēc H. Moskaļa teiktā, pēc šīs vizītes V. Janukovičs sasaucis slepenu sapulci, kurā informējis par lēmumu neparakstīt asociācijas līgumu. Atbildot uz brīdinājumiem, ka šis lēmums var izraisīt sabiedrības neapmierinātību, V. Janukovičs norādījis: „Vienreiz ar laukumu un revolūciju mēs tikām galā.”²⁶² Putins skaidri pateica, ka asociācijas līguma parakstīšanas gadījumā atņems Krimu un Sevastopoli, bet pēc tam – Luhansku, Doņecku, Hersonu, Nikolajevu, Odesu, Zaporožji un Harkovu. Kad es prasīju, kā paskaidrot cilvēkiem asociācijas līguma neparakstīšanu, viņš teica: „Lūk, tev deviņi miljardi [dolāru], tā arī paskaidro, ka tā ir kompensācija no Krievijas.” Pēc H. Moskaļa teiktā, par šo V. Putina ultimātu ir zinājuši toreizējais *SBU* priekšsēdētājs Oleksandrs Jakimenko, iekšlietu ministrs Vitālijs Zaharčenko un citi V. Janukoviča līdzgaitnieki, kuri tagad slēpjas Maskavā.²⁶³ Kaut arī H. Moskaļa liecībās sastopamas atšķirības par V. Putina V. Janukovičam piedāvāto summu (kādā citā intervijā H. Moskaļs apgalvoja, ka V. Putins V. Janukovičam piedāvājis trīs miljardus dolāru²⁶⁴), šādu draudu esamību netieši apliecina V. Putina padomnieka S. Glazjeva 2013. gada septembrī Jaltā notikušās starptautiskās diplomātijas konferences „*Yalta European Strategy*” kuluāros paustais paziņojums, ka, parakstot asociācijas līgumu ar ES, Kijeva pārkāpj 1997. gadā noslēgto Krievijas un Ukrainas stratēģiskās sadarbības līgumu. Pēc S. Glazjeva teiktā, šajā situācijā „Krievija vairs nevar garantēt Ukrainas kā [neatkarīgas] valsts statusu un, iespējams, varētu iejaukties, ja prokrieviskie valsts reģioni tiešā veidā vērsīsies pie Maskavas”²⁶⁵.

Sestkārt, Krievijai bija kompromitējoši materiāli par V. Janukoviča jaunībā izciesto cietumsodu²⁶⁶ un tālāko politisko darbību, kas ļāva viņu kontrolēt. Sākotnēji viņš mēģināja Maskavas spiedienam pretoties, tomēr pirms asociācijas līguma parakstīšanas Krievija viņu pārliecināja, ka Rietumi vēlas destabilizēt situāciju Ukrainā,

---

²⁶¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 52–53.

²⁶² Domāti pret V. Janukoviča 2004. gadā falsificēto uzvaru prezidenta vēlēšanās notikušie protesti, pēc kuriem tika rīkotas atkārtotas vēlēšanas, kurās uzvarēja prietumniecisko spēku līderis V. Juščenko, un V. Janukoviča vēlākais revanšs.

²⁶³ *Putin preduprezhdal Janukovicha, chto otberet Krym i Jugo-Vostok Ukrainy – Moskal’*. Pieejams: <http://bit.ly/299GMnx>

²⁶⁴ DMITRIJ GORDON. *Moskal’: Za sdachu vlasti Janukovichu Jushhenko, Baloga i Ul’janchenko poluchili milliard dollarov na troih*. Pieejams: <http://bit.ly/2nGnBFW>

²⁶⁵ SHAUN WALKER. *Ukraine’s EU trade deal will be catastrophic, says Russia*. Pieejams: <http://bit.ly/2nGB8NN>

²⁶⁶ V. Janukoviča oficiālā biogrāfija noklusēja, ka viņš bija divas reizes tiesāts. 17 gadu vecumā viņam tika piespriests trīs gadus ilgs cietumsods par krāpniecību, bet pēc trim gadiem divus gadus ilgs cietumsods par vidēji smagu miesas bojājumu nodarīšanu. FEL’SHTINSKIJ, STANCHEV. *Tret’ja mirovaja*, s. 91.

gāzt viņu no prezidenta amata un bloķēt viņa banku kontus, savukārt asociācijas līguma neparakstīšanas gadījumā solīja viņu atbalstīt nākamajās vēlēšanās.²⁶⁷

Kā savā grāmatā, kas sarakstīta, aptaujājot V. Putina līdzgaitniekus, apgalvo bijušais Krievijas televīzijas kanāla „Doždj” galvenais redaktors Mihails Zigars, Krievijas prezidents izmantojis Ukrainas kolēģa bailes no J. Timošenko²⁶⁸, kuras atbrīvošanu no apcietinājuma Vācijas kanclere A. Merkele bija izvirzījusi kā asociācijas līguma noslēgšanas priekšnoteikumu. M. Zigars apgalvo, ka V. Putinam izdevies V. Janukovičam iegāvēt, ka šo Berlīnes prasību mērķis ir panākt režīma maiņu un sekmēt J. Timošenko kļūšanu par prezidentu.²⁶⁹

Maskavai bija arī citi Ukrainas varasiestāžu ietekmēšanas līdzekļi, tostarp Kremlis kontrolēja Austrijas holdinga kompānijas, kur V. Janukovičs, M. Azarovs un NDAP sekretārs A. Kļujevs slēpa savus noziedzīgi iegūtos līdzekļus.²⁷⁰ Tāpat nav izslēgts, ka V. Janukoviča ietekmēšanai, lai panāktu atteikšanos no asociācijas līguma ar ES parakstīšanas, tika izmantota viņa reliģiozitāte un Maskavas patriarhāta Ukrainas Pareizticīgās baznīcas garīdznieku ietekme uz viņu.²⁷¹ Cilvēki, kas V. Janukoviču pazinuši ilgi, apgalvo, ka pēc 2013. gada novembrī notikušajām sarunām ar V. Putinu viņš ievērojami mainījies un atstājis iebaidīta cilvēka iespaidu.²⁷²

3. Maidans

3.1. Ukrainas protesta akciju izcelšanās un tās veicinošie faktori

Kādreizējie Ukrainas opozīcijas partijas „Batkivščina” līderi Oleksandrs Turčinovs un Serhijs Pašinskis apgalvo, ka opozīcijai, ņemot vērā varasiestāžu vilcināšanos pieņemt visus likumus, ko ES neoficiāli bija izvirzījusi kā asociācijas līguma parakstīšanas priekšnoteikumu, vēl pirms M. Azarova 2013. gada 21. novembra paziņojuma bija skaidrs, ka varasiestādes negrasās parakstīt līgumu. Tādēļ opozīcija jau iepriekš sāka gatavot 24. novembrī paredzēto mītiņu.²⁷³

Tomēr, kā liecina Ukrainas žurnālists Mustafa Najjems – viens no galvenajiem protesta akciju organizētājiem –, opozīcijas politiķi, ņemot vērā pret valdību vērsto protesta akciju „Vstavaj Ukrajina!”²⁷⁴ 2013. gada pavasarī neveiksmīgo pieredzi, ir

²⁶⁷ ELENA GEDA. *Eks-glava Služby vneshej razvedki Ukrainy – o tom, kak „sdavali” Krym i Donbass*. Pieejams: <http://bit.ly/29bGTh2>

²⁶⁸ Par Ukrainas prezidenta bailēm no J. Timošenko sīkāk skat. Doņeckas oligarha Serhija Tarutas liecību: KOSHKINA. *Majdan*, s. 110.

²⁶⁹ MIHAIL ZYGAR’. *Vsja kremlevskaja rat’*. *Kratkaja istorija sovremennoj Rossii*. Moskva, 2016, s. 317.

²⁷⁰ GRAHAM STACK. *Janukovyč’s „family business” links him to Russia*. Pieejams: <http://bit.ly/29a15mt>

²⁷¹ NAJEM. *Inna Bogoslovskaja: Janukovich ugrobil sebja kak prezidenta*.

²⁷² KOSHKINA. *Majdan*, s. 26; KATERINA PESHKO, NATAL’JA LITVINOVA. *Vasilij Hara: Ja poprosil Janukoviča: dajte nashim komandu «zashit’» karmany na dva goda*. Pieejams: <http://bit.ly/297FAPa>

²⁷³ KOSHKINA. *Majdan*, s. 29.

²⁷⁴ 2013. gada 12. martā toreizējo opozīcijas partiju „Batkivščina” un „Svoboda” līderi Arsēnijs Jaceņuks un Oļehs Tjagņiboks preses konferencē paziņoja par protesta akciju rīkošanu visā valsts teritorijā, lai panāktu V. Janukoviča atkāpšanos. Protesta akcijas bija vāji apmeklētas, tomēr 18. maijā Kijevā notikušajā noslēguma pasākumā piedalījās līdz pat 50 000 cilvēku.

uzskatījuši, ka sabiedrība nav gatava atbalstīt opozīcijas pasākumus.²⁷⁵ Toreizējās opozīcijas pārstāvis J. Lucenko apgalvo, ka politiķi pirms viņu organizētās protesta akcijas uzskatījuši, ka to apmeklēs līdz 10 000 cilvēku. Tolaik opozīcijas līderi savstarpējās sarunās protesta akcijas organizēšanas nepieciešamību esot pamatojuši ar politiskiem apsvērumiem, paužot, ka gadījumā, ja Ukrainas asociācijas līgums ar ES „tiks parakstīts, tad varēs teikt, ka to panācām mēs, bet, ja netiks – tad būs protests”.²⁷⁶

Tomēr sākotnēji galvenie protesta akciju organizētāji bija pilsoniskie aktīvisti un žurnālisti, kuru sociālajos tīklos izplatītajam aicinājumam cilvēkiem pulcēties Kijevas centrā, lai protestētu pret valdības lēmumu atlikt asociācijas līguma parakstīšanu, 2013. gada 21. novembra vakarā atsaucās apmēram 1500 cilvēku.²⁷⁷ Līdzīga rakstura mītiņi 22. novembrī notika arī vairākās citās Ukrainas pilsētās – Ļvovā, Ivanofrankivskā, Rivnē, Ternopiļā un Vinnicā –, kur sapulcējās 2000–3000 cilvēku.²⁷⁸

22. novembra protesta akciju iezīme bija, ka tajās piedalījās galvenokārt pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, tomēr, redzot cilvēku aktivitāti, protestiem pievienojās arī politiskā opozīcija, sākot paralēlu protesta akciju.²⁷⁹ Savukārt pēc mītiņa Kijevā 2013. gada 24. novembrī, kurā piedalījās apmēram 100 000 cilvēku²⁸⁰, opozīcija, redzot iedzīvotāju lielo atbalstu, nolēma pasludināt protesta akciju par beztermiņa un piebiedroties pilsonisko aktīvistu mītiņam.²⁸¹

Līdzās pieminētajām protesta akcijām kopš 22. novembra Ļvovā, bet vēlāk arī citās Ukrainas pilsētās notika arī tā saucamais studentu mītiņš, kura dalībnieki pauda neapmierinātību ne tikai ar asociācijas līguma neparakstīšanu, bet arī ar toreizējo izglītības ministru Dmitro Tabačņiku.²⁸² Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts Nestors Šufričs apgalvo, ka, neskatoties uz šo pret Ukrainas politisko vadību vērsto protestētāju retoriku, t.s. studentu Maidanu patiesībā organizēja Ukrainas Prezidenta administrācija, lai „slāpētu” opozīcijas politiķu rīkotās protesta akcijas.²⁸³

---

²⁷⁵ *V den' nachala Evromajdana Jacenjuk ne veril, chto ukraincy vyjdut na massovye protesty*. Pieejams: <http://bit.ly/29bGnj1>

²⁷⁶ DMITRIJ GORDON. *Lucenko: Janukovich mne skazal: „Sho ty, suka, znaesh' pro chifir'”? Takie, kak ty, u menja na lagere sopli mertvjakov sosali!*”. Pieejams: <https://bit.ly/2GalYN9>

²⁷⁷ GOLOVKO, JANISHEVS'KYJ. *Revoljucija gidnosti*, s. 558.

²⁷⁸ FEL'SHTINSKIJ, STANCHEV. *Tret'ja mirovaja*, s. 178.

²⁷⁹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 30–31.

²⁸⁰ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 68.

²⁸¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 44.

²⁸² VJACHESLAV HRIPUN. *Est' chemu pouchit'sja*. Pieejams: <https://bit.ly/2uHNpHo>

Vairāki pret D. Tabačņiku vērsti studentu protesti notika jau kopš viņa iecelšanas amatā 2010. gadā. Nepatiku veicināja ne tikai viņa sāktā izglītības reforma un iespējamā saistība ar vairākiem korupcijas skandāliem, bet arī Tabačņika ideoloģiskie uzskati – būdams vēstures zinātnu doktors, viņš noliedza, ka 1932./1933. gadā Ukrainā notikušais mākslīgais bads (golodomors) bija ukraiņu tautas genocīds, kā arī neatzina ukraiņu nācīgas pastāvēšanu, uzskatot, ka Ukrainā dzīvo divas tautas – krievi un galicieši. 1996. gadā, kad D. Tabačņiks bija L. Kučmas administrācijas vadītājs, viņš tika apsūdzēts Krievijas specdienestu interešu lobēšanā.

²⁸³ PAVLO VUJEC', KATERYNA PESHKO, STANISLAV GRUZDJEV. *Nestor Shufrych: Students'kyj Majdan buv rozrobkoju Bankovoi'*. Pieejams: <http://bit.ly/2w2jxFk>; DMITRIJ GORDON. *Shufrych: Po pros'be Turchinova noch'ju ja vyletel v Krym k Konstantinovu i Aksenovu. Vernuvshis', govornju Valentynychu: „Dogovorilis', vse zakonchitsja”*. Pieejams: <https://bit.ly/2VdQP0g>

Tādu pašu pārliecību par studentu protestiem kā Bankovas tehnoloģiju, lai šķeltu demonstrantus, ir paudis arī viens no opozīcijas līderiem J. Lucenko.²⁸⁴

Demonstrāciju pamatā bija arī vēl pirms valdības lēmuma apturēt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu vērojams iedzīvotāju protesta noskaņojuma pieaugums. Piemēram, 2013. gada jūnijā publicētajā O. Razumkova vārdā nosauktā ekonomisko un politisko pētījumu centra aptauja liecina, ka ar situāciju valstī nebija apmierināti 74 % iedzīvotāju – tas galvenokārt bija saistīts ar sociāli ekonomisko stāvokli valstī (zemo atalgojumu, dzīves dārdzību, sociālo neaizsargātību, korupciju u. c.). Pēc socioloģiskās aptaujas datiem, 51 % respondentu uzskatīja, ka pie neapmierinošās situācijas valstī ir vainīgs prezidents V. Janukovičs un M. Azarova valdība, kā arī 30 % aptaujāto to saistīja ar valdošo Reģionu partiju.²⁸⁵ 2013. gada vasarā publicētie I. Kučeriva vārdā nosauktā Demokrātiskās iniciatīvas fonda socioloģiskās aptaujas dati liecināja, ka, protestējot pret dzīves līmeņa kritumu vai aizstāvēt savas tiesības un brīvības, 25 % respondentu puda gatavību piedalīties pret varasiestādēm vērstās ielu protesta akcijās (par 5 % vairāk nekā 2012. gada oktobrī).²⁸⁶

Pilsoniskās sabiedrības, kā arī mazo un vidējo uzņēmēju neapmierinātības pamatā bija arī pieaugošās autoritārisma iezīmes V. Janukoviča administrācijā, vēršanās pret vārda brīvību un nogurums no tiesiskā nihilisma valstī.²⁸⁷ V. Janukoviča līdzstrādnieki, kā iegāstu izmantojot cīņu pret korupciju, nodarbojās ar reiderismu. V. Janukoviča prezidentūras laikā EDSO pārstāvji fiksēja vairāk nekā 50 gadījumu, kad prezidenta līdzgaitnieki, izmantojot administratīvo resursu, piesavinājās veiksmīgi funkcionējošus uzņēmumus. Savukārt, kā apgalvo Ukrainas Antireideriskās uzņēmēju savienības pārstāvji, V. Janukoviča prezidentūras laikā tika sagrābti vismaz 7000 Ukrainas uzņēmumu.²⁸⁸ Šīs varasiestāžu politikas dēļ, neraugoties uz sabiedrības vairākuma apolitiskumu, ko veicināja pēc Oranžās revolūcijas vērojamā iedzīvotāju vilšanās politiķos, V. Janukoviča prezidentūras laikā visā valsts teritorijā bija vērojami sociālekonomiski motivēti protesti. Šādā kontekstā nepieciešams uzlūkot arī sabiedrības sākotnējo reakciju uz valdības lēmumu atlikt asociācijas līguma parakstīšanu, jo Ukrainas iedzīvotāju vairākums uzskatīja, ka asociācijas līguma ar ES parakstīšana veicinās dzīves līmeņa uzlabošanu.²⁸⁹

Ukrainas varasiestāžu 21. novembra negaidītais un vāji argumentētais lēmums atlikt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu radīja plašu rezonansi ar pastāvošo situāciju neapmierinātajā sabiedrībā. Vēl jo vairāk tādēļ, ka Ukrainas varasiestādes pašas bija veicinājušas ievērojamu ažiotāžu ap asociācijas līgumu noslēgšanu. To noteica Reģionu partijas centieni nezaudēt savu prokremliski orientēto elektorātu, tādēļ tā izvērta masīvu informācijas kampaņu par asociācijas līguma ar ES parakstīšanas priekšrocībām. Ņemot

²⁸⁴ GORDON. *Lucenko: Janukovich mne skazal: „Sho ty, suka, znaesh' pro chifir'?*

²⁸⁵ *Tri chetverti ukraincev nedovol'ny situaciej v strane.* Pieejams: <http://bit.ly/29aMvut>

²⁸⁶ *Ukraincy vse gromche vozmushhajutsja na kuhnjah, no vyhodit' na ulicy ne speshat.* Pieejams: <http://bit.ly/29akPUy>

²⁸⁷ KOSHKINA. *Majdan*, s. 37.

²⁸⁸ FEL'SHTINSKIJ, STANCHEV. *Tret'ja mirovaja*, s. 167–168.

²⁸⁹ TOM DZHUNS. *Evromajdan i Revoljucija dostoinstva: studencheskij protest, katalizirujushhij politicheskie peremeny. Forum novejshej vostochnoevropejskoj istorii i kul'tury*, № 1, 2016, s. 13. Pieejams: <http://bit.ly/2oA35Iv>

vērā šo ažiotāžu, kā to precīzi raksturojis politiskais apskatnieks Fjodors Mihailovskis, 2013. gada rudenī ierindas Ukrainas iedzīvotājam varēja rasties iespāids, ka Ukraina nevis gatavojas parakstīt asociācijas līgumu, bet – iestāties ES.²⁹⁰

Tādējādi Tādējādi valdības 21. novembra lēmums kļuva par jau iepriekš pastāvošo protesta noskaņojumu impulsu. Tomēr pēc Viļņā notikušā ES Austrumu partnerības samita protesta akcijas sāka noplakt. Par sabiedrību mobilizējošu faktoru kļuva 2013. gada 29. un 30. novembra notikumi, kad Iekšlietu ministrijas (IeM) specvienības „*Berkut*” kaujinieki nežēlīgi piekāva demonstrantus. Protestējot pret protestu vardarbīgas izklīdināšanas mēģinājumu, 2013. gada 1. decembrī Kijevas centrā, pēc dažādām aplēsēm, sapulcējās no 500 000 līdz miljons cilvēku.²⁹¹ Viens no tik plašas sabiedrības reakcijas iemesliem bija sabiedrībā jau ilgstoši pastāvošā neapmierinātība ar pieaugošo milicijas darbinieku patvaļu, ko veicināja V. Janukoviča prezidentūras laikā pieņemtais varasiestāžu lēmums likvidēt IeM struktūrvienības cilvēktiesību ievērošanas kontroles apakšvienības. Ukrainas cilvēktiesību aktīvistu apkopotā statistika liecina, ka šī lēmuma rezultātā, salīdzinot ar V. Juščenko prezidentūras laiku, tiesībsargājošo iestāžu darbinieki ievērojami biežāk sāka nepamatoti pielietot spēku: ja 2005.–2009. gadā (piecu gadu laikā) no šādas vardarbības kopumā cieta 1,32 miljoni cilvēku, tad 2010. gadā – 790 000, bet 2011. gadā – 984 000. Turklāt prokuratūra piesedza miliciju, izskatot tikai līdz 1% iesniegumu par milicijas patvaļu.²⁹² Šo apstākļu rezultātā, saskaņā ar O. Razumkova vārdā nosauktā ekonomisko un politisko pētījumu centra 2012. gadā veikto aptauju, 31,2 % Ukrainas pilsoņu, ieraugot naktī uz tukšas ielas milīci, uztvertu viņu kā potenciālo draudu avotu un tikai 20,7 % – kā drošības garantu.²⁹³ Tādēļ nav jābrīnās, ka „*Berkut*” kaujinieku 2013. gada 29. un 30. novembra uzbrukums protestētājiem, ņemot vērā tābrīža politiski nokaitēto atmosfēru valstī, izsauca tik plašu rezonansi. Viens no toreizējiem „*Batkivščina*” līderiem O. Turčinovs norāda, ka 2013. gada 29. novembrī protesta akcijā bija palikuši vairs tikai 200–400 dalībnieku (pārsvarā studenti), kuri jau sāka izklīst. Līdz ar to, viņaprāt, ja varasiestādes nebūtu izmantojušas spēku, protesta akcijas būtu beigušās.²⁹⁴

Pēc 2013. gada 10. decembrī publiskotajiem Kijevas Starptautiskā socioloģijas institūta un Demokrātiskās iniciatīvas fonda sabiedriskās aptaujas datiem, 70 % demonstrantu kā galveno motīvu dalībai protesta akcijās minēja tieši naktī no 29. uz 30. novembri notikušo specvienības „*Berkut*” vēršanos pret studentiem. 53,5 % atzina, ka iebilst arī pret lēmumu atlikt asociācijas līguma ar ES parakstīšanu. Tāpat 39 % cilvēku dalību protesta akcijās motivēja ar centieniem panākt V. Janukoviča atkāpšanos.²⁹⁵

Tajā pašā laikā veiktās Goršeņina vārdā nosauktā Kijevas Vadības problēmu institūta sabiedriskās aptaujas rezultāti liecināja, ka 55,9 % protestētāju piedalījās

²⁹⁰ FEDOR MIHAJLOVSKIJ. *Mif ob asociacii: Ukraina ne vstupaet v ES*. Pieejams: <http://bit.ly/2bhAI0d>

²⁹¹ GOLOVKO, JANISHEVS'KYJ. *Revoljucija gidnosti*, s. 561.

²⁹² LEONID BELKIN, JULJA JURINEC. Analiz sobytij 2013–2014 gg. v Ukraine: juridicheskij i sociologicheskij aspekty. *Chasopis Akademiji advokaturi Ukraini*, 2014, T. 7, s. 7. Pieejams: <https://bit.ly/2WTid52>

²⁹³ Ibidem.

²⁹⁴ KOSHKINA. *Majdan*, s. 56.

²⁹⁵ *Majdan-2013: kto stoit, pochemu i za chto?* Pieejams: <http://bit.ly/29dP9yN>

manifestācijās, lai panāktu prezidenta V. Janukoviča un valdības atkāpšanos, 27,9 % demonstrantu vēlējas Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanu, 18 % gribēja panākt „cilvēku cienīgu dzīvi civilizētā valstī”, 11,7 % iestājās par savu bērnu aizsardzību (iebilda pret tiesībsargājošo iestāžu vēšanos pret miermīlīgajiem protestētājiem), bet 8,1 % uzskatīja, ka piedalīšanās protesta akcijās ir viņu pilsoņu pienākums.²⁹⁶

Principiāli svarīgi ir norādīt, ka, pēc minētajām aptaujām, tikai līdz 5 % respondentu piedalīšanos protesta akcijās skaidroja ar atsaukšanos uz opozīcijas („*Batkivščina*”, „*Svoboda*” un „*UDAR*”) aicinājumu. Minētais apstāklis ierobežoja opozīcijas politiķu iespējas ietekmēt protestētāju viedokli un darbības. Pēc toreizējās opozīcijas pārstāvju domām, tieši šis faktors bija galvenais iemesls, kādēļ V. Janukovičs Maidanā tika gāzts, jo viņš tā arī nesaprata, ka opozīcija situāciju nekontrolē un darbojas vienīgi kā protestētāju un varasiestāžu starpnieki. Tādējādi varasiestāžu nevēlēšanās ieklausīties sabiedrības sākotnēji mērenajās prasībās, kā arī pret protestētājiem rīkotās dažāda veida provokācijas un aresti veicināja viņu radikalizēšanos un laika gaitā faktiski padarīja neiespējamu kompromisu ar varasiestādēm.²⁹⁷

Pēc 2014. gada februārī Demokrātiskās iniciatīvas fonda un Kijevas Starptautiskā socioloģijas institūta publiskotajiem sabiedriskās aptaujas datiem, ja sākotnēji protestētāju galvenās prasības bija asociācijas līguma ar ES parakstīšana un 2013. gada 30. novembra notikumu izmeklēšana, 2014. gada februārī protestētāju galvenā prasība bija prezidenta V. Janukoviča atstādināšana (atbalstīja 62 % respondentu). Vienlaikus palielinājās protestētāju īpatsvars, kas uzskatīja, ka ar varasiestādēm nav iespējams panākt kompromisu – 2013. gadā uz varas un opozīcijas sarunu nepieciešamību uzstāja 45 % respondentu (47 % tās noraidīja), toties 2014. gadā tās atbalstīja tikai 27 % aptaujāto (63 % bija pret). Tāpat laikā no 2013. gada novembra līdz 2014. gada februārim pieauga protestētāju skaits, kuri bija gatavi izmantot vardarbīgas metodes: boikotēt, atteikties pakļauties tiesībsargājošo iestāžu pavēlēm (pieaugums no 31 % līdz 40 %), piedalīties nesankcionētos mītiņos un piketos (no 28 % līdz 45 %), streikot (no 32 % līdz 47 %), bloķēt (no 38 % līdz 56 %) un sagrabt (no 19 % līdz 41 %) administratīvās ēkas, kā arī veidot bruņotas vienības (no 21 % līdz 50 %).²⁹⁸

Socioloģisko aptauju dati liecina, ka pret varasiestādēm vērstās protesta akcijas polarizēja Ukrainas sabiedrību. Pēc 2013. gada decembrī publiskotajiem Ukrainas socioloģisko pētījumu kompānijas „*Research & Branding Group*” sabiedriskās aptaujas datiem, demonstrācijas Kijevā atbalstīja 48,6 % valsts iedzīvotāju, bet neatbalstīja – 45,2 %. Protesta akcijas atbalstīja galvenokārt valsts rietumu un centrālo reģionu iedzīvotāji – attiecīgi 84,2 % un 65,8 % no to kopējā īpatsvara. Valsts dienvidos un austrumos demonstrācijas atbalstīja attiecīgi 32,8 % un 13,3 % respondentu, bet neatbalstīja – 59,9 % un 81 %.²⁹⁹ Līdzīga sabiedrības attieksmes proporcija saglabājās visu Maidana laiku.

²⁹⁶ *Protestujushhie nazvali osnovnye trebovaniya – opros*. Pieejams: <http://bit.ly/29at0DQ>

²⁹⁷ KOSHKINA. *Majdan*, s. 227.

²⁹⁸ *Majdan-dekabr' i Majdan-fevral': chto izmenilos'?* Pieejams: <http://bit.ly/29at86x>

²⁹⁹ *Ukraina raskolota Majdanom i ne gotova otavat' vlast' oppozicii – sociologija R&B Group*. Pieejams: <http://bit.ly/29gGR9C>

Demokrātiskās iniciatīvas fonda 2014. gada novembrī publicētās socioloģiskās aptaujas dati liecina, ka kopumā Maidanā piedalījās 20 % Ukrainas iedzīvotāju: 5 % valsts iedzīvotāju piedalījās protesta akcijās Kijevā, 6 % citās pilsētās un ciemos, bet 9 % atbalstīja demonstrantus finansiāli, ar pārtiku un mantām. Visaktīvāk protesta akcijās iesaistījās un sniedza atbalstu rietumu un centrālo reģionu iedzīvotāji (attiecīgi 65 % un 19 %), kamēr dienvidu un austrumu reģionos – tikai 2 % iedzīvotāju.

Minētās socioloģiskās aptaujas atklāj, ka iedzīvotāju piedalīšanos Maidanā noteica ne tikai reģionālais faktors, bet arī izglītības līmenis: protesta akcijās piedalījās 25 % valsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību, ar vidējo profesionālo – 15 %, ar vidējo – 14 %, ar nepabeigtu vidējo izglītību – tikai 7 %.³⁰⁰

3.2. Ukrainas iekšpolitiskā situācija Maidana laikā

Sabiedrības negatīvā reakcija (protesta akciju sākšanās) uz M. Azarova lēmumu apturēt darbu pie Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanas V. Janukovičam nebija negaidīta, tomēr viņš tai sākotnēji nepievērsa uzmanību, jo uzskatīja, ka protesta akcijas ir apmaksātas un tāpēc ātri rimsies.³⁰¹ Pēc Doņeckas oligarha Serhija Tarutas teiktā, V. Janukovičs bija pilnīgi pārliecināts, ka demonstrācijas ir organizējusi un kontrolē J. Timošenko. Tādēļ S. Taruta pēc saskaņošanas ar V. Janukoviču devās uz Harkovu, lai nodotu apcietinājumā esošajai bijušajai premjerei prezidenta vēstījumu, ka protestētāju izklīšanas gadījumā pret viņu tiks atceltas apsūdzības. Darījums nav noticis, jo J. Timošenko paskaidrojusi, ka nespēj izpildīt šo V. Janukoviča prasību.³⁰²

Viens no iemesliem, kādēļ Ukrainas varasiestādes sākotnēji neuztvēra demonstrācijas Kijevā nopietni, bija Ukrainā kopš 2005. gada izmantotā prakse rīkot apmaksātus mītiņus. Turklāt, mācoties no 2004. gada Oranžās revolūcijas pieredzes, varasiestādes, lai pretdarbotos protesta akcijām, rīkoja alternatīvas apmaksātas demonstrācijas, savedot cilvēkus no valsts reģioniem.³⁰³ Tādējādi, sākoties Maidanam, Ukrainas tautas protesta akciju ideja bija diskreditēta, jo jebkurš mītiņš tika uzverts kā apmaksāts.³⁰⁴ Reģionu partijas īpatnība bija, ka tā savos mītiņos izmantoja sportiskas miesasbūves jaunekļus, kuri pēc opozīcijas mītiņa „*Vstavaj Ukrajina!*” 2013. gada 18. maijā Kijevā, kad varasiestāžu nolīgts aktīvis V. Tituško uzbruka TV5 žurnālistei Olhai Sinčarčukai, ieguva apzīmējumu „tituškas”³⁰⁵.

³⁰⁰ *V Majdane prinimal uchastie kazhdyj pjatyj ukrainec – opros.* Pieejams: <http://bit.ly/295nQ5Z>

³⁰¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 36; NAJEM. *Viktor Janukovich: mezhdru vojnoj i porazheniem.*

³⁰² KOSHKINA, *Majdan*, s. 109–111.

³⁰³ Samaksas lielums demonstrantiem dažādos reģionos ievērojumi atšķīrās. Piemēram, 2013. gada decembrī Kijevā notikušā V. Janukoviča atbalsta mītiņa dalībnieki no Zaporozjes apgabala par divu dienu mītiņu saņēma 400 grivnu (pēc toreizējā kursa apmēram 35 eiro), bet no Krimas – 760 grivnu (67 eiro). – VJACHESLAV HRIPUN. *Gosti stolicy: Partija regionov sozvala sobstvennyj Majdan.* Pieejams: <http://bit.ly/29iT4fX>

³⁰⁴ KOSHKINA. *Majdan*, s. 39.

³⁰⁵ Interesanti, ka pats V. Tituško Maidana laikā atbalstīja protestētājus Kijevā (kā patiesībai neatbilstošs ir noraidāms Latvijas žurnālista Imanta Liepiņa apgalvojums, kas acīmredzot ir balstīts uz Ukrainas politiķa Oļeha Ļaško izteikumiem, ka V. Tituško būtu piedalījies pret protestētājiem vērstās akcijās. Par to sīkāk skat. IMANTS LIEPIŅŠ. *Ukraina: Dzīvība, nāve un iekšējā revolūcija.* Rīga, 2015, 109. lpp.). V. Tituško, neskatoties uz liegumu piedalīties publiskās akcijās (to viņam piesprieda tiesa saistībā ar

Ukrainas varasiestādes „tituškas”, kuru darbību koordinēja V. Zaharčenko uzticības persona Viktors Zubrickis³⁰⁶, demonstrantu iebiedēšanai izmantoja arī Maidana laikā. Maskējušies par protestētājiem, aktīvi darbojās arī apmaksāti provokatori, lai radītu ieganstu spēka struktūru pārstāvjiem demonstrācijas izklīdināt. Atbildot uz varasiestāžu provokācijām un demonstrāciju izklīdināšanas mēģinājumiem (pirmais demonstrantu izklīdināšanas mēģinājums, kā jau minēts, notika naktī no 2013. gada 29. uz 30. novembri, bet atkārtots – naktī no 10. uz 11. decembri), protestētāji sāka veidot Maidana paš aizsardzības vienības, kurās pirmajā nedēļā pieteicās apmēram 4000 cilvēku³⁰⁷, kā arī ieņēma vairākas administratīvās ēkas un sāka barikāžu būvi Kijevas centrā.

2014. gada janvāra vidū, redzot, ka demonstrāciju dalībnieki neizklīst, V. Janukoviča nostāja sāka mainīties, taču viņš joprojām bija pārliecināts, ka kontrolē situāciju. Pēc bijušā Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieka Serhija Larina teiktā, šādu bijušā prezidenta nostāju noteica fakts, ka viņš dzīvoja „informācijas burbulī”. Bijušajam prezidentam ļoti nepatika sliktas ziņas, tādēļ viņam pietuvinātas personas V. Janukovičam teica tikai to, ko viņš vēlējās dzirdēt. Tādējādi prezidents bija vāji informēts par procesiem valstī.³⁰⁸

2014. gada 16. janvārī, pārkāpjot balsošanas procedūru, Ukrainas parlaments demonstrāciju ierobežošanai pieņēma 10 pretrunīgi vērtētus likumus, kas paredzēja pēc Krievijas likumdošanas parauga būtiski ierobežot iedzīvotāju pulcēšanās un vārda brīvību.³⁰⁹ Reaģējot uz šiem likumiem, 19. janvārī Kijevas centrā notika pret Ukrainas varasiestādēm vērsta manifestācija, pēc kuras vairāki simti protestētāju devās uz valdības kvartālu, kuru bija ielenkuši specvienības „*Berkut*” un IeM Iekšējā karaspēka (IeK) apakšvienību pārstāvji. Kad protestētāji nereaģēja uz IeM pārstāvju aicinājumiem netuvoties valdības rajonam, sākās demonstrantu un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku sadursme, kuras laikā IeM IeK pārstāvji, lietojot asaru gāzi, ūdensmetējus un gumijas lodes, centās demonstrantus izklīdināt. Plašsaziņas līdzekļu ietekmē 19. janvāra notikumi bieži tiek saistīti ar nacionālistisko organizāciju „*Pravij sektor*”, tomēr realitātē šīs organizācijas pārstāvji veidoja tikai nelielu daļu no sadursmēs Hruševska ielā iesaistītajiem aktīvistiem.³¹⁰

---

uzbrukumu O. Sinčarčukai), kopā ar citiem aktīvistiem savā dzimtajā pilsētā Bila Cerkva (Kijevas apgabals) bloķēja autobusu ar tituškām iebraukšanu galvaspilsētā, kā arī centās citādi atbalstīt protestētājus Kijevā. – *Vadim Titushko rvetsja na Majdan: hochet podderzhat' ljudej*. Pieejams: <http://bit.ly/299GmNW>

³⁰⁶ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 79.

³⁰⁷ ALEKSEJ BELOVOL. *Parubij: Dlja oborony Majdana nuzhno eshhe 6000 dobrovol'cev*. Pieejams: <http://bit.ly/29atutw>

³⁰⁸ KOSHKINA. *Majdan*, s. 209.

³⁰⁹ OL'GA KARETIKOVA, VIKTOR OGIJENKO. *Kak Rada vvela sankcii dlja ukraincev*. Pieejams: <http://bit.ly/29bGgUM>

³¹⁰ „*Pravij sektor*” izveidojās Maidana sākumā kā neformāla nacionālistu apvienība uz vienas no Maidana paš aizsardzības vienību (sotņas), kuras kodolu veidoja Stepana Banderas vārdā nosauktās nacionāli konservatīvās organizācijas „*Trizub*” biedri, bāzes. Par „*Pravij sektor*” nosaukuma rašanos pastāv vairākas versijas. Viena vēsta, ka apvienības nosaukums radies naktī no 24. uz 25. novembri, kad viens no Maidana dalībniekiem, cenšoties novērst milicijas uzbrukumu protestētājiem, kuri atradās pa labi no laukumā izvietotās skatuves, aicināja nacionālistus „turēt labo sektoru”, t. i., aizstāvēt labo/pareizo pusi (VJACHESLAV LIHACHEV. «Pravij sektor» i drugie: nacional-radikaly i ukrainiskij politicheskiy krizis

Pēc 2014. gada 19. un 20. janvāra notikumiem Hruševska ielā, kad situācijai Ukrainā atkārtoti tika pievērsta pastiprināta pasaules uzmanība, V. Janukovičs apjauta iekšpolitiskās krīzes nopietnību un, pēc Reģionu partijas sponsora Rinata Ahmetova teiktā, savu līdzgaitnieku ietekmē nopietni apsvēra iespēju izsludināt valstī ārkārtas stāvokli.³¹¹ Bijušais Ukrainas Bruņoto spēku Ģenerālštāba (BS ĢŠ) priekšnieks ģenerālpulkvedis Volodimirs Zamana apgalvo, ka šajā laikā varasiestādes izskatīja iespēju protestu apspiešanā iesaistīt armiju. Pēc V. Zamanas teiktā, aizsardzības ministrs Pavlo Lebedevs viņam pavēlēja nosūtīt Maidana apspiešanai četras vienības katru 1000 cilvēku sastāvā. „Personīgi prezidenta pavēli par BS iesaisti es nesaņēmu – ne mutisku, ne rakstisku –, taču tajā brīdī jau bija paziņots par pretterorisma operācijas sākumu,” atklāja V. Zamana.³¹²

Par varasiestāžu vēlmi ieviest ārkārtas stāvokli liecina arī vairāki citi faktori. Pirmkārt, 2014. gada 22. janvārī notika valdības sēde, kurā tika ievērojami palielinātas IeM struktūru darbinieku pilnvaras. Otrkārt, 2014. gada 22. un 24. janvārī no Krievijas Ukrainā tika nogādāti speciālie līdzekļi (dūmu granātas, gaismas trokšņu granātas u. tml.).³¹³ Šajā pašā dienā Maidanā dažādās vietās tika nošauti trīs protestētāji, kuru slepkavības apstākļi ir ļāvuši Ukrainas Ģenerālprokuratūrai izdarīt pieļāvumu, ka par šo noziegumu ir atbildīgi „Berkut” kaujinieki.³¹⁴ Tiesa, izmeklēšanai joprojām nav izdevies iegūt informāciju par šo slepkavību iemesliem, tomēr labi informētā Ukrainas žurnāliste Soņa Koškina ir izteikusi versiju, ka varasiestādēm cilvēku upuri bija nepieciešami kā ārkārtas stāvokļa izsludināšanas iegansts.³¹⁵ Cita, tikpat grūti pierādāma

---

konca 2013 g. – nachala 2014 g. ANDREJ VERHOVSKIJ (ed.). *Rossija – ne Ukraina: sovremennye akcenty nacionalizma*. Moskva, 2014, s. 253). Cita versija apgalvo, ka Maidana laikā „Trizub” sotņai centās pievienoties arī citu labējo organizāciju pārstāvji, tādēļ, ņemot vērā sotņas dalībnieku tuvo ideoloģisko ievirzi un daļas tās dalībnieku iebildumus pret „Trizub” vārda izmantošanu tās nosaukumā, sotņa tika pārdēvēta par „Labējo sektoru” (KOSHKINA. *Majdan*, s. 179.). Ņemot vērā tā veidošanos procesu, „Pravij sektor” nebija ideoloģiski viendabīgs. Kā jau minēts, Maidana laikā lielākā daļa tā biedru nāca no „Trizub”, ko radikālo kustību pētnieki raksturo kā nacionālkonservatīvu organizāciju, kas konsekventi iestājas pret etnocentriskumu, antisemitismu un ksenofobiju. Kaut arī „Pravij sektor” ietilpa vairākas neonacistiskas organizācijas („Patriot Ukrajini”, „S14” un „Bilij molot”), to nozīme „Pravij sektor” iekšienē bija margināla (LIHACHEV. «Pravij sektor» i drugie, s. 248; ANDREAS UMLAND, ANTON SHEHOVCOV. Ukrainiskie pravye radikaly, evrointegracija i neofashistskaja ugroza. *Forum novejshej vostochnoevropejskoj istorii i kul'tury*. № 1, 2014, s. 53. Pieejams: <http://bit.ly/2pKxk3C>; SVIATOSLAV VYSHYNSKYJ. *Oblychchja nacionalizmu: «Pravij sektor»*. Pieejams: <http://bit.ly/2pW3Fjh>). Krievija, mēģinot attaisnot savu iejaukšanos Ukrainas iekšpolitikā, centās uzsvērt, ka labējie radikāļi bija Maidana virzošais spēks, tomēr realitātē viņu loma protestu norisē bija nebūtiska, jo 2014. gada janvāra beigās „Pravij sektor” rindās bija tikai 300 biedru (UMLAND, SHEHOVCOV. *Ukrainiskie pravye radikaly*, s. 51). Pēc Krievijas pētnieka Vjačeslava Ļihačeva aprēķiniem, 2014. gada februāra sākumā Maidana paš aizsardzības struktūrās bija 12 000 cilvēku, kuri ietilpa 39 sotņās. No šīm sotņām tikai divas: 2. („Svoboda”) un 23. („Pravij sektor”) sotņu veidoja labēji radikālo organizāciju biedri. Ņemot vērā, ka protesta akcijās kopumā piedalījās divi miljoni cilvēku, labējo radikāļu īpatsvars Maidanā bija nenozīmīgs (LIHACHEV. «Pravij sektor» i drugie, s. 238, 266).

³¹¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 195.

³¹² NATALIJA DVALI. *Eks-nachal'nik Genshtaba Zamana: Janukovich ne otdaval prikaz streljat' po Majdanu*. Pieejams: <http://bit.ly/29gGJqX>

³¹³ KOSHKINA. *Majdan*, s. 186–187.

³¹⁴ 4 goda bez Nigojana i Zhiznevskogo: chto izvestno o pervyh ubijstva na Majdane. Pieejams: <https://bit.ly/2FxRjYv>

³¹⁵ Ibidem, 183.–184. lpp.

versija, ko paudis viens no toreizējiem opozīcijas līderiem, bijušais iekšlietu ministrs J. Lucenko, – 22. janvārī notikusī V. Janukoviča atgriešanās pie plāniem par ārkārtas stāvokļa ieviešanu tiešā veidā ir bijusi saistīta ar apzinātu ārēju spēku provokāciju. J. Lucenko uzskata, ka par 22. janvāra upuriem ir atbildīgs Kremlis, kurš nav vēlējis pieļaut prezidenta un opozīcijas kompromisu (viņš apgalvo, ka V. Janukovičs jau 21. janvārī sarunās ar opozīcijas līderiem ir paudis gatavību piekāpties demonstrantu prasībai un atbrīvot no amatiem M. Azarovu un iekšlietu ministru V. Zaharčenko).³¹⁶ Kaut arī šis apgalvojums, ņemot vērā Maidana laikā vērojamo Ukrainas varasiestāžu svārstīgumu un atsevišķu spēka struktūru vadītāju ciešo saistību ar Krieviju, nav pilnībā atmetams, jānorāda, ka V. Janukoviča prezidentūras laikā opozīcija tradicionāli visās valsts nebūšanās saskatīja „Kremla roku”. Tas rada šaubas, vai šie paziņojumi vienmēr atspoguļoja reālu, personīgo kontaktu ceļā iegūtu informāciju, vai arī šī retorika bija vienīgi Ukrainas iekšpolitiskās cīņas sastāvdaļa. Tiesa, pie tāda paša viedokļa J. Lucenko turpināja pieturēties arī vēlāk, būdams ģenerālprokurors. Pēc viņa teiktā, V. Janukoviča komandas pārstāvjiem sākotnēji ir izdevies apslāpēt protestus, taču Kremla iejaukšanās ir veicinājusi to intensitātes pieaugumu. „Tagad es pilnīgi noteikti zinu – tas ir izmeklēšanas materiāls, ka Kijevā pastāvīgi ieradās *FSB* cilvēki. Viņu telefonus mēs redzam valdības kvartālā: t.i., tā ir vai nu [Prezidenta] administrācija, Ministru kabinets, vai arī IeM. Un, protams, vardarbības pret mierīgajiem demonstrantiem viņi sakrīt ar šiem ierašanās laikiem.”³¹⁷

Neskatoties uz plāniem par ārkārtas stāvokļa ieviešanu, varasiestādes tomēr nesāka protestētāju vardarbīgu izklīdināšanu, kas, pēc opozīcijas pārstāvju domām, bija saistīts ar Rietumvalstu spiedienu un V. Janukoviča bailēm zaudēt kontroli pār valsts rietumu un centrālajiem rajoniem. Proti, redzot spēka struktūru koncentrēšanos Kijevā, demonstranti 2014. gada 23. janvārī izšķīrās aktivizēt protestus reģionos³¹⁸ – vairākās Ukrainas pilsētās aktīvisti bloķēja vietējo administratīvo centru darbu. Tajā pašā dienā vairāki tūkstoši cilvēku iebruka Ļvovas apgabala administrācijas ēkā un ieņēma gubernatora Oļeha Salo kabinetu. Iespaidojušies no notikumiem Ļvovā, vairāki simti protestētāju ieņēma Rivnes apgabala administrācijas ēku, bet 2014. gada 24. un 25. janvārī protestētāji ieņēma Čerņihivas, Čerņivcu, Hmeļnickas, Ivanofrankivskas, Poltavas, Sumu, Ternopiļas, Vinnicas un Volīnijas apgabala administrācijas ēkas valsts rietumos un centrālajā daļā. Vairākumā apgabalu pēc administrācijas ēku ieņemšanas protestētāji paziņoja par tā saucamo tautas padomju izveidi, kurās ietilps reģionālie deputāti un sabiedriski aktīvisti. Tautas padomēm tika deleģētas daļa apgabalu padomju pilnvaru.

Šajā situācijā prezidents bija spiests koriģēt savus plānus un taktisku apsvērumu dēļ meklēt kompromisu ar opozīciju, 25. janvārī paziņojot par gatavību piekāpties opozīcijas prasībai par aizturēto demonstrantu amnestiju, ja protestētāji atbrīvos sagrābtās valsts un pašvaldību iestāžu ēkas. Tāpat V. Janukovičs piedāvāja premjera un

³¹⁶ Lucenko: *Janukovich byl gotov sdāt' Azarova i Zaharchenko, no vmeshalsja Kreml'*. Pieejams: <http://bit.ly/29aMypY>

³¹⁷ GORDON. *Lucenko: Janukovich mne skazal: „Sho ty, suka, znaesh' pro chifir'?*

³¹⁸ KOSHKINA. *Majdan*, s. 188.

vicepremjera amatu opozīcijas partiju „Batkivščina” un „UDAR” līderiem A. Jaceņukam un Vitālijam Kļičko, bet 28. janvārī pieņēma līdzšinējā premjera M. Azarova demisiju. Pēc toreizējā parlamenta spīkera V. Ribaka teiktā, 2014. gada februāra sākumā daudziem Ukrainas politiķiem jau bija skaidrs, ka V. Janukovičs sāk zaudēt kontroli pār politiskajiem procesiem valstī, tādēļ M. Azarova atkāpšanās bija saistīta ar premjera apziņu, ja neaizies pats, viņu no amata atlaidīs parlaments, jo šajā brīdī Reģionu partija jau bija destabilizēta un varasiestādes tikai ar grūtībām spēja saglabāt kontroli pār tās parlamentāro frakciju.³¹⁹

Daļa uz ietekmīgajiem oligarhiem R. Ahmetovu un D. Firtašu orientēto Reģionu partijas deputātu janvāra beigās un februāra sākumā apsvēra domu par frakcijas pamešanu. Šādu R. Ahmetova un D. Firtaša kontrolēto deputātu nostāju noteica oligarhu centieni izvairīties no iespējamajām Rietumvalstu sankcijām.³²⁰ Tāpat šajā laikā bija izplatītas grūti pārbaudāmas baumas, ka šī oligarhu rīcība ir skaidrojama ar viņu vēlmi izmantot iespēju, lai atbrīvotos no „Ģimenes” ministriem.³²¹ Proti, pēc 2012. gadā notikušajām parlamenta vēlēšanām V. Janukovičs attālinājās no politiskajiem procesiem valstī, nododot kontroli pār tiem savam vecākajam dēlam Oleksandram.³²² Līdz ar to tika izjaukta līdzšinējā kārtība, kad valdības tika veidotas, sabalansējot dažādu oligarhu intereses. Tā vietā par ministriem tika ieceltas ar O. Janukoviču saistītas personas (Serhijs Arbutovs, Jurijs Kolobovs, Oleksandrs Kļimenko, Eduards Stavickis, V. Zaharčenko u. c.).³²³ Šādas ministru izvēles radītos konfliktus savos 2015. gadā Krievijā izdotajos memuāros ir atzinis pat M. Azarovs³²⁴, kurš apzināti ir centies izvairīties no V. Janukoviča prezidentūras (un tādējādi arī savas) kritikas, attēlojot to kā idillisku Ukrainas iekšpolitiskās stabilitātes un iedzīvotāju sociālekonomiskā nodrošinājuma pieauguma periodu.

V. Janukoviča atrašanās pie varas viņam tuvajiem oligarhiem bija ekonomiski izdevīga (piemēram, R. Ahmetovs kopš V. Janukoviča kļūšanas par prezidentu 2010. gadā līdz 2013. gada rudenim savu kapitālu bija palielinājis 2,5–3 reizes, bet D. Firtašs – pat 10 reižu³²⁵), tomēr šāda amatpersonu izvēles politika oligarhus nostādīja

³¹⁹ Ibidem, 198. lpp.

Reģionu partijas deputāti premjera demisiju frakcijas slēgtā sēdē pieprasīja jau 2013. gada decembrī. – Skat. sīkāk: MAKSIM KAMENJEV, TETJANA NIKOLAJENKO. *Partija regionov vosstala protiv Kabmina*. Pieejams: <http://bit.ly/29akqRR>

³²⁰ HENRY MEYER, KATERYNA CHOURSINA, DARYNA KRASNOLUTSKA. *Ukraine Billionaires Desert Yanukovych After EU Reversal*. Pieejams: <http://bit.ly/29iSPRQ>

³²¹ MAKSIM KAMENJEV. *Hod Azarovym: pochemu prem'er ushel v otstavku*. Pieejams: <http://bit.ly/2olq2Sk>

³²² KOSHKINA. *Majdan*, s. 206; PESHKO, LITVINOVA. *Vasilij Hara: Ja poprosil Janukovicha*.

³²³ Skat., piem.: JULIJA MOSTOVAJA. *Obojudoostroj tupik*. Pieejams: <http://bit.ly/297AjLb>; SERGEJ SHHERBINA, SERGEJ LJAMEC. „Edinoe okno” *Sem'i*. Pieejams: <http://bit.ly/29gGoEw>

³²⁴ NIKOLAJ AZAROV. *Ukraina na pereput'e: zapiski prem'er-ministra*. Moskva, 2015, s. 450.

³²⁵ VOLODIMIR LANOVIIJ. „Skromna” *charivnist' oligarhiji*. Pieejams: <http://bit.ly/291f5b5>

Patiesībā V. Janukovičam tuvu oligarhu ienākumi varēja būt arī mazāki, jo apmaiņā pret iespēju kontrolēt kādu valsts ekonomikas sektoru oligarhiem bija jādala ar V. Janukoviču daļa peļņas. Kā liecina pēc 2014. gada februārī Ukrainā notikušās varas maiņas V. Janukoviča rezidencē atrastie dokumenti un citas liecības, V. Janukovičs, vēl būdams Doņeckas apgabala gubernators, slēpa nelikumīgi iegūtos finanšu aktīvus sev pietuvināto uzņēmēju – Reģionu partijas biedru – biznesa struktūrās. Piemēram, V. Janukovičam tuvais uzņēmējs Antons Prihodskis, kurš skaitījās Ukrainas lielākās kravu pārvadāšanas kompānijas „Lemtrans” īpašnieks, apgalvo, ka realitātē viņam piederēja tikai 20 % kompānijas akciju,

viņiem neierastajā jaunāko partneru lomā. Tādēļ V. Janukovičam pietuvinātie oligarhi centās izmantot Maidana faktoru savu pozīciju uzlabošanai. Reģionu partijas bijusī deputāte Inna Bohoslovska apgalvo, ka Maidanu tieši vai netieši finansēja visi ietekmīgākie Ukrainas oligarhi.³²⁶ Šie I. Bohoslovskas atzinumi sasauca ar ietekmīgā „*Batkivščina*” deputāta S. Pašinska liecību. No tās izriet, ka 90 % Maidanam nepieciešamā finansējuma (pēc S. Pašinska teiktā, izmaksas (brīvprātīgo ēdināšana, skatuves īre, maksa par elektrību utt.) dienā bija 50 000 līdz 100 000 dolāru) nodrošināja tautas ziedojumi un toreizējās opozīcijas partijas „*Batkivščina*”, „*Svoboda*” un „*UDAR*”.³²⁷ Tāpat protestētājus finansiāli atbalstīja oligarhs I. Kolomoiskis un uzņēmēji Mikola Martinenko un Andrijs Ivančuks, bet informatīvu atbalstu nodrošināja arī D. Firtašam un Serhijam Ļovočkinam piederošais televīzijas kanāls „*Inter*”.³²⁸ Turklāt S. Ļovočkins, protestējot pret naktī no 29. uz 30. novembri notikušo demonstrantu izklīdināšanas mēģinājumu, paziņoja par atkāpšanos no Prezidenta administrācijas vadītāja amata. Tādēļ Ukrainā pastāvēja aizdomas, ka 2013. gada 29. un 30. novembra demonstrantu izklīdināšanu un 2014. gada 19. janvārī Hruševska ielā notikušās sadursmes organizējis S. Ļovočkins³²⁹, lai stiprinātu savas iekšpolitiskās pozīcijas (par viņa konfliktu ar „*Ģimeni*” un drīzumā gaidāmo atstādināšanu, sākoties Maidanam, tika runāts jau ilgstoši³³⁰). Šīs versijas piekritēji akcentē S. Ļovočkina un viņa biznesa partnera D. Firtaša saistību ar radikālās organizācijas „*Pravij sektor*” līderi Dmitro Jarošu, kurš pirms Maidana bija opozīcijas partijas „*UDAR*” deputāta Valentīna

---

bet atlikušās daļas kontrolēja V. Janukovičs un R. Ahmetovs. – Skat. sīkāk: VLADIMIR GOLOVKO. *Oligarhi iz goroda roz. Stanovlenie i razvitie krupnogo kapitala Donbassa 1991–2014 gg.* – Kiev, 2014, s. 54–55.

³²⁶ DMITRIJ GORDON. *Bogoslovskaja: Kogda vo vremja Majdana my s suprugom vyshli iz Partii regionov, jeto byl ad! Avtomatchiki podoshli k nashemu domu, i muzh otstrelivalsja po l'du.* Pieejams: <http://bit.ly/2r6fXdY>

³²⁷ Kā apgalvo partijas „*Svoboda*” biedrs Ihors Kriveckis, kopumā opozīcijas partijas Maidana laikā ir iztērējušas apmēram 10 miljonus dolāru. No šīs summas 40 % nodrošinājusi „*Batkivščina*”, bet pa 30 % – „*UDAR*” un „*Svoboda*” – ALEKSANDRA NEKRASHHUK, ROMAN CHERNYSHEV. *Igor' Kriveckij: Scena Majdana sejchas u menja, zhdet svoego chasa.* Pieejams: <http://bit.ly/2g4ermW>

³²⁸ SERGIJ LESHHENKO. Sergij Pashyns'kyj: *U Putina na stoli bachyly gotovyj plan aneksiji Ukrajiny. Shhe u travni mynulogo roku.* Pieejams: <http://bit.ly/29dOEew>

Jāpaskaidro, ka „*Inter*” sākotnēji detalizēti atspoguļoja notikumus Maidanā, tostarp 30. novembrī notikušo „*Berkut*” kaujinieku fizisko izrēķināšanos ar protestētājiem. Tomēr decembrī kanāla sižeti ievērojami mainījās. Ukrainas žurnālisti pieļauj, ka tas bija saistīts ar D. Firtaša kompānijas „*Ostchem*” sarunām par jauna gāzes līguma noslēgšanu ar „*Gazprom*” (paralēli sarunas ar „*Gazprom*” par līguma noslēgšanu veica „*Ģimenei*” pietuvinātā Serhija Kurčenko kompānija „*VETEK*”). Skat. sīkāk: MAKSIM KAMENJEV, TETJANA NIKOLAJENKO. *Levockhina „vytalkivajut” iz Administracii prezidenta.* Pieejams: <http://bit.ly/29aM8jC>

Pēc tam, kad D. Firtašs piekrita mainīt „*Inter*” redakcionālo politiku, par kanāla saturu, līdzīgi kā citos Ukrainas plašsaziņas līdzekļos, atbildēja prokremliskais Ukrainas politologs Mihailo Pohrebinskis, kurš arī pašlaik notikumus Ukrainā komentē Maskavai vēlamā garā, Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieks Jurijs Čmirs un V. Janukoviča padomniece Anna Hermana. – Skat. sīkāk: SERGIJ LESHHENKO. *Majdan na kanikulah.* Pieejams: <http://bit.ly/29asEgE>; JULIJA MOSTOVAJA. *Vremja boja.* Pieejams: <http://bit.ly/297Anuy>

³²⁹ MAKSIM KAMENJEV. *Kogo vlast' obvynyt v „vojne na Grushevskogo”.* Pieejams: <http://bit.ly/29aMczZ>; GORDON. *Shufrich: Po pros'be Turchinova noch'ju ja vyletel v Krym.*

³³⁰ Skat. piem.: ANNA SERGEEVA. *Eksperty: Firtash i Levockhin razvjazali vojnu protiv Semji i ee stavlennika v MVD Zaharchenko.* Pieejams: <http://bit.ly/2rBqL4J>; Administraciju prezidenta vozglavit Sergej Larin. Pieejams: <http://bit.ly/299FTLO>

Naļivaičenko palīgs.³³¹ Par V. Naļivaičenko un „UDAR” saistību ar S. Ļovočkinu un D. Firtašu Ukrainā tiek runāts jau sen.³³² „UDAR” pārstāvji šīs apsūdzības noraida, tomēr 2015. gada aprīlī Vīnes tiesā D. Firtašs atzina, ka kopš 2012. gada ir finansējis „UDAR” kā pretsvaru V. Janukovičam, jo līdz ar V. Janukoviča ievēlēšanu par prezidentu, pieaugušas viņu pretrunas.³³³

S. Ļovočkinu iekšpolitiskās situācijas destabilizēšanā jau pēc bēgšanas no Ukrainas publiski apsūdzēja arī V. Janukovičs, paziņojot, ka 2013. gada 29. un 30. novembra notikumi Kijevā ir bijuši apzināta S. Ļovočkina organizēta provokācija.³³⁴

Tiesa, šīs V. Janukoviča S. Ļovočkinam izvirzītās apsūdzības nesakrīt ar bijušā prezidenta netiešo atzīšanos, ka studentu izklīdināšanas operāciju ir organizējis NDAP sekretārs A. Kļujevs.³³⁵ Uz A. Kļujeva saistību ar 29. un 30. novembra notikumiem norāda arī demonstrantu izgaiņāšanā tieši iesaistīto Ukrainas amatpersonu nopratināšanas protokoli.³³⁶

Par varasiestāžu lēmumu apspiest minēto demonstrāciju, kuras dalībnieki, kā jau iepriekš minēts, sāka izklīst, ir paustas atšķirīgas versijas. Saskaņā ar vienu no tām, 2013. gada novembra notikumi ir saistīti ar V. Janukovičam raksturīgo iezīmi, ka viņš visās delikātajās situācijās, lai izvairītos no personiskas atbildības uzņemšanās, lika padotajiem netieši noprast un izpildīt savas vēlmes, atstājot sev manevra iespēju un izliekoties, ka viņš par notikušo nav atbildīgs. Tādējādi A. Kļujevs vienkārši pārprata V. Janukoviča mājienu un rīkojās asāk, nekā prezidents bija vēlējis.³³⁷ Cita, nedaudz atšķirīga versija, ko, atsaucoties uz A. Kļujeva vietnieka Volodimira Sivkoviča privātas sarunas laikā it kā teikto, paudis V. Ribaka priekštecis parlamenta spīkera amatā Oleksandrs Morozs, 30. novembra incidents noticis „Berkut” darbinieku neprofesionalitātes dēļ – viņi pārpratuši pavēli „izspiest” demonstrantus ārpus protesta akcijas norises vietas un bez vajadzības lietojuši spēku.³³⁸ Pēc vēl vienas versijas, 29. un 30. novembra notikumi bija saistīti ar apzinātu prokremlisko spēku provokāciju. Šīs

³³¹ JURIJ ROMANENKO. *Janukovich kak instrument Poroshenko protiv Levochkina i Firtasha*. Pieejams: <http://bit.ly/2oUuwf4>

³³² Jāuzsver, ka visas V. Janukoviča laikā parlamenta opozīcijā pārstāvētās partijas – „Batkivščina”, „UDAR” un „Svoboda” – tiek saistītas ar valsts ietekmīgākajiem oligarhiem. Kaut arī šo politiķu un oligarhu saistību ir grūti pierādīt, tomēr šādu saišu pastāvēšanu parāda gan dažādu oligarhu mediju īstenotais konkrētu politiķu informatīvais atbalsts, gan arī šo politiķu konkrētajam oligarham labvēlīgie lēmumi. Par „UDAR” un V. Naļivaičenko sakariem ar D. Firtašu un S. Ļovočkinu sīkāk skat. SERGIJ LESHHENKO. *Skelet Firtasha u shafi Nalyvajchenka*. Pieejams: <http://bit.ly/1Imkjeb>; SERGIJ LESHHENKO. *Oligarhy na vyborah: grupa L'ovochkina-Firtasha druzhyt' z Klychkom ta stavyt' na okrugy*. Pieejams: <http://bit.ly/2qrYwjw>; MYHAJLO TKACH, OLENA LOGINOVA. *Valentyn Nalyvajchenko: sekrety shpyguna (rozsliduvannja)*. Pieejams: <http://bit.ly/2oLduoy>; *Levochkin rasstavljaet „svoih” ljudej v partijah Klichko i Ljashko, gotovjas' k blickrigu na vyborah v Radu*. Pieejams: <http://bit.ly/2ptUxE9>

³³³ *Firtash v sude zajavil, chto podderzhival „UDAR” s 2012 goda: Ja nashel Klichko kak al'ternativu Janukovichu na vyborah-2015*. Pieejams: <http://bit.ly/2oXktqv>

³³⁴ NIKOLAJ ZJAT'KOV. *Viktor Janukovich: «Narod dogovoritsja, i Ukraina stanet edinoj»*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajEV9>

³³⁵ KOSHKINA. *Majdan*, s. 71.

³³⁶ SERGIJ LESHHENKO. *Jak Popov zdav Kļujeva. Novi protokoly dopytiv pro rozgin JevroMajdanu*. Pieejams: <http://bit.ly/297mRmm>

³³⁷ KOSHKINA. *Majdan*, s. 25, 74.

³³⁸ DMITRIJ GORDON. *Moroz: Semenjuk-Samsonenko ubili. Ona ochen' mnogo znala*. Pieejams: <http://bit.ly/2iIjawY>

versijas piekritēji akcentē A. Kļujeva tuvo draudzību ar V. Putinu saistīto oligarhu Viktoru Medvedčuku.³³⁹ Arī uz S. Ļovočkinu orientētā Reģionu partijas deputāte I. Bohoslovskā, kura pēc 30. novembra notikumiem pameta frakciju, protestētāju izklīdināšanu saistīja ar apzinātu Ukrainas varai tuvu stāvošu prokremlisko spēku provokāciju, lai panāktu varas vakuumu Ukrainā: „Mums jāsaprot, ka Putina Krievija ir ieņēmusi starta pozīcijas: tiklīdz mēs kļūsim par iekšēji nevadāmu valsti, t. i., mums tiks deleģitimēta valdība, prezidents un parlaments, – Putins Ukrainu pārraus uz pusēm. Viņš sāks ar Krimu un Luhanskas apgabalu, jo Doņeckā viņš sastapsies ar pretestību. Krimā un Luhanskas apgabalā viņam ir tik daudz ietekmes aģentu, ka tas ir absolūti iespējams.”³⁴⁰ I. Bohoslovskas paziņojums, ka 30. novembra notikumi bija apzināta provokācija, ņemot vērā viņas saistību ar S. Ļovočkinu, ir jāvērtē kritiski, tomēr ir acīm redzams, ka viņas turpmāko notikumu attīstības prognoze bijusi samērā precīza.

Uz provokācijām, kas traucēja situācijas normalizēšanu Maidana laikā, ir vērsuši uzmanību arī citi Ukrainas politiķi. Piemēram, Maidana bijušais komandants Andrijs Parubijs ir norādījis, ka protesta akciju laikā Ukrainā darbojās Krievijas spēcīgu darbinieki, kuri atšķirībā no saviem Ukrainas kolēģiem, kas visos iespējamajos veidos centās demonstrācijas lokalizēt, tieši pretēji – centās situāciju saasināt, provocējot sadursmes. Pēc viņa teiktā, Maidana paš aizsardzības spēkiem bija sava pretizlūkošana, tāpēc tie zināja, ka Ukrainas spēcīgu darbinieki vervēja cilvēkus un piedāvāja viņiem naudu tikai par to, lai viņi pamestu Maidanu un lai uz skatuves izietu kāds paš aizsardzības dalībnieks, paziņojot, ka „mana vienība no šejienes aiziet, jo šeit nav ko darīt”. Pēc A. Parubija vārdiem, Krievijas spēcīgu darbinieki rīkojās pilnīgi pretēji un centās maksimāli saasināt konfliktu.³⁴¹

Uz Maidana laikā pastāvējušajām provokācijām un situācijas destabilizācijas centieniem ir vērsis uzmanību arī V. Janukovičs. Tiesa, viņš norāda uz Rietumvalstu, nevis Krievijas spēcīgu darbinieku darbību, uzsverot, „katru reizi, kad Maidana reakcija izsīka, notika provokācija, kura lika cilvēkiem sašust ar vēl lielāku spēku”³⁴².

Analizējot protesta akciju dinamiku, bez jau pieminētās varasiestāžu nevēlēšanās uzklaut demonstrantu prasības ir iespējams izcelt vairākus galvenos notikumus, kas sekmēja situācijas eskalāciju: pirmkārt, naktī no 2013. gada 29. uz 30. novembri notikušā „Berkut” kaujinieku fiziskā izrēķināšanās ar protestētājiem. Otrkārt, demonstrantu izklīdināšanas mēģinājums naktī no 10. uz 11. decembri. Treškārt, 2014. gada 16. janvāra vārda un pilsonisko brīvību ierobežojošo likumu pieņemšana. Ceturtkārt, 2014. gada 19. janvāra radikāļu un spēka struktūru kaujinieku sadursmes Hruševska ielā. Piektkārt, 2013. gada 25. decembra uzbrukums žurnālistei Tatjanai Čornovolai; 2014. gada 21.–23. janvārī notikušā pazīstamu aktīvistu nolaupīšana un aresti, kā arī protestētāju slepkavības šajā laikā. Apkopojot šos faktus, ir redzams, ka no nosauktajiem

³³⁹ SERGIJ LESHHENKO, MUSTAFA NAJEM. *Den' i nich Viktora Janukovyča. Hto utopyv JevroMajdan u krovī*. Pieejams: <http://bit.ly/29asHsF>

³⁴⁰ MYHAJLO GLUHOVS'KYJ. *Inna Bogoslovs'ka: Sim'ju ne mozhna zaganjaty v gluhyj kut. Jim treba zalyshyty vyhid*. Pieejams: <http://bit.ly/29aLP8m>

³⁴¹ VALERIJ KALNYSH. *Andrij Parubij: „Na Majdani i po nas, i po „Berkutu” „pracjuvav” rosij's'kyj spēcnaz”*. Pieejams: <http://bit.ly/29bFCXm>

³⁴² ZJAT'KOV. *Viktor Janukovich: Narod dogovoritsja*.

pieciem punktiem vismaz trīs (pirmais, otrais un trešais) ir tiešā veidā saistīti ar varasiestāžu lēmumiem. Gan mediji³⁴³, gan arī opozīcija šos lēmumus Maidana laikā tieši saistīja ar Kremļa spiedienu uz V. Janukoviču, norādot, ka 2013. gada 6. decembra tikšanās laikā V. Putins protesta akciju apspiešanu ar spēku ir izvirzījis kā finansiālās palīdzības sniegšanas priekšnoteikumu.³⁴⁴ To apliecina pēc V. Janukoviča bēgšanas no Ukrainas viņa Kijevas rezidencē „Mežhirje” atrastā dienasgrāmata, kura vēsta par viņa kārtējo tikšanos ar V. Putinu 2014. gada 8. janvārī Valdajā, kurā ir panākta vienošanās par Ukrainas protesta akciju apspiešanu ar spēku.³⁴⁵ Vienlaikus bijušais Krievijas Valsts Domes deputāts I. Ponomarjovs apgalvo, ka jau 2013. gada 4. decembrī V. Surkova līdzgaitnieks, Politiskās konjunktūras centra vadītājs Aleksejs Česnakovs viņu informējis, ka viņš palīdz Ukrainas Prezidenta administrācijai „tikt galā ar protestiem”. „[Česnakovs] teica, ka Ukrainas Prezidenta administrācijai tiek sniegta metodiska palīdzība, tiek sniegti padomi, kā tikt galā ar situāciju. Tomēr viņš arī pauda kritiku, ka Ukrainas vadība rīkojas nekoncektīvi [..], neveic stingrus pasākumus un tādēļ protesti turpinās.”³⁴⁶

Pats V. Putins Maidana laikā notikumus Ukrainā komentēja skopi, tomēr 2015. gada 15. martā „Pervij kanal” demonstrētajā filmā „Krim. Putj na Rodinu” viņš netieši atzina, ka ir izdarījis spiedienu uz V. Janukoviču. Pēc V. Putina teiktā, V. Janukoviča lēmums atteikties no Maidana izklīdināšanas ar spēku ir radījis „smagas sekas”: „Es negribu vērtēt viņa darbu. Viņš teica: „Es nevarēju parakstīt pavēli par ieroču lietošanu. Man necēlās roka.” Vai viņu par to var vainot? Es nezinu un arī negrāso to darīt. Neuzskatu, ka esmu tiesīgs to darīt. Vai tas ir labi vai slikti – bezdarbības sekas ir smagas. Tas ir acīm redzams.”³⁴⁷

Tāpat jānorāda, ka, pēc L. Kučmas teiktā, V. Putins uz demonstrāciju apspiešanu ar spēku uzstājis jau 2004. gadā Oranžās revolūcijas laikā.³⁴⁸ Uz Maskavas centieniem nepieļaut konflikta mierīgu noregulējumu norāda arī V. Putina padomnieka S. Glazjeva 2014. gada 31. janvāra paziņojums, ka V. Janukovičam jāizvēlas – apspiest revolūciju vai arī pazaudēt valsti.³⁴⁹

3.3. Varasiestāžu un opozīcijas sarunas par krīzes noregulējumu

Kopš 2014. gada janvāra beigām, kad V. Janukovičs piedāvāja partiju „Batkivščina” un „UDAR” līderiem A. Jaceņukam un V. Kļičko uzņemties premjera un vicepremjera pienākumus, kā arī pauda gatavību uzsākt sarunas par izejas no politiskās

³⁴³ Skat., piem.: IRINA SHEVCHENKO. *Zamarannye krov'ju. Komu vygodna izoljacija Janukovicha*. Pieejams: <http://bit.ly/295mqbG>; ROMAN GONCHARENKO. *Russia's covert role in the Ukrainian crisis*. Pieejams: <http://dw.com/p/1BBGM>

³⁴⁴ *Gotovitsja zhestkoe silovoe podavlenie Majdana, – opozicija*. Pieejams: <http://bit.ly/29as2r8>

³⁴⁵ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 81.

³⁴⁶ „Noch'ju Putin sobral soveshhanie”. *Kak nachinalos' vtorzhenie v Krym*. Pieejams: <https://bit.ly/2OgYGXi>

³⁴⁷ «My podderzhali svoih».

³⁴⁸ *V 2004 godu Putin sovetoval Kuchme podavit' Majdan siloj*. Pieejams: <http://bit.ly/29le7M1>

³⁴⁹ *Sovetnik Putina prizval Janukovicha podavit' „mjatezh” i sohranit' vlast'*. Pieejams: <http://bit.ly/297D8bc>

krīzes izstrādes mehānismu, notika regulāras varasiestāžu un parlamentārās opozīcijas konsultācijas. Pirmā šāda tikšanās risinājās 25. janvārī Prezidenta administrācijā, un tajā tika panākta vienošanās par krīzes neregulējuma plāna izstrādi. Pirmkārt, V. Janukoviča izveidotās darba grupas pārstāvji – tieslietu ministre Aļona Lukaša, A. Kļujevs un Andrijs Portnovs, kuri dienu iepriekš bija iecelti attiecīgi par Prezidenta administrācijas vadītāju un vadītāja pirmo vietnieku, – pauda gatavību atbrīvot protestu laikā aizturētos demonstrantus, ja tiks nojauktas barikādes Hruševska ielā. Otrkārt, apmaiņā pret sagrābto administratīvo ēku atbrīvošanu tiks amnestēti protestētāji. Treškārt, tika pārrunāta 16. janvāra likumu atcelšana. Tāpat tika panākta vienošanās mainīt Centrālās vēlēšanu komisijas sastāvu atbilstoši proporcionālajam principam (atbilstoši katras partijas frakcijas lielumam) un izveidot darba grupu, kas izstrādās izmaiņas konstitūcijā un likumā „Par Ukrainas referendumu”. Vienošanās paredzēja, ka pēc šo pasākumu īstenošanas gan protestētājiem, gan arī spēka struktūru pārstāvjiem vajadzēja pamest Kijevas laukumus un ielas.³⁵⁰

Pēc šīm sarunām A. Jaceņuks paziņoja, ka ir gatavs uzņemties premjera amatu, ja varasiestādes izpildīs visus vienošanās punktus.³⁵¹ Tiesa, viņš neslēpa, ka V. Janukoviča priekšlikums opozīcijas līderiem rada sarežģītu dilemmu: „Ja paziņosim, ka atsakāmies [no valdības veidošanas], viņi [varasiestādes] mūs apsūdzēs, ka viņi piedāvāja mums iegūt varu un vest valsti uz Eiropu, bet mēs atteicāmies. Ja pieņemam šo piedāvājumu, cilvēki apsūdzēs mūs nodevībā.”³⁵² Savukārt V. Kļičko, visticamāk, apzinoties, ka darbs valdībā diskreditētu viņu potenciālo vēlēšanu acīs, šo piedāvājumu noraidīja, paziņojot, ka nestrādās valdībā, kamēr V. Janukovičs būs prezidents.³⁵³

Opozīcijas pārstāvjiem iesaiste valdībā nebija pievilcīga arī tādēļ, ka viņiem problēmas radītu valsts budžeta izpilde, jo 2014. gadā plānotie budžeta ienākumi bija noteikti par 16,5 % lielāki nekā reālie budžeta ienākumi 2013. gadā, savukārt izdevumi – par 10,9 % lielāki nekā pirms gada. Ekonomistu aprēķini 2014. gada janvārī liecināja, ka pat gadījumā, ja piepildītos M. Azarova valdības nepamatoti optimistiskā prognoze un valsts IKP 2014. gadā pieaugtu par 3 % (2013. gadā Ukrainas IKP izaugsme bija 0 %, bet 2012. gadā – 0,2 %), budžeta deficīts sasniegtu vismaz 4,3 % no IKP. Tomēr, ņemot vērā, ka reālais IKP pieaugums, pēc 2014. gada janvāra aprēķiniem, nebūtu lielāks par 1,5 %, budžeta deficīts 2014. gadā sasniegtu 7 % no IKP. Budžeta izpildi apgrūtināja arī tas, ka valdībai 2014. gadā bija jāveic 3,7 miljardu dolāru maksājums SVF (2014. gada 1. februārī Ukrainas valūtas rezerves bija 17,8 miljardi dolāru).³⁵⁴ Turklāt valūtas rezervju trūkuma dēļ Ukrainas Nacionālā banka pārstāja grivnas oficiāli noteiktā kursa uzturēšanai nepieciešamās valūtas operācijas, tādējādi tās vērtība attiecībā pret dolāru 2014. gada februāra sākumā kritās par gandrīz 10 %.³⁵⁵

---

³⁵⁰ ALINA SABITOVA. *Viktor Janukovich predlozhit Arseniju Jacenjuku post prem'er-ministra*. Pieejams: <http://bit.ly/2x50FFe>

³⁵¹ OL'GA KIRILLOVA. *Ukrainskaja opozicija ne prinjala, no i ne otvergla predlozhenija prezidenta*. Pieejams: <http://bit.ly/2wfx7rl>

³⁵² OL'GA KURISHKO. *Ispytanie postom*. Pieejams: <http://bit.ly/2v29Uod>

³⁵³ *Klichko ne vidit sebja v novom Kabmine pri prezidente Janukoviche*. Pieejams: <http://bit.ly/2i7jghB>

³⁵⁴ BORIS DAVIDENKO. *Nasledie Azarova*. Pieejams: <http://bit.ly/2wup1Ji>

³⁵⁵ DELPHINE STRAUSS. *Ukraine's hryvnia sinks to five-year low*. Pieejams: <http://on.ft.com/2fu0iRf>

Viens no galvenajiem sabiedrības atbalsta V. Janukovičam iemesliem ilgu laiku bija spēja nodrošināt nosacītu ekonomisko stabilitāti, tādēļ valsts finanšu krīzes apstākļos opozīcijas pārstāvju iecelšana premjerministra un citu ministru amatos varēja sniegt V. Janukovičam politiskus bonusus, jo ļautu pirms 2015. gadā plānotajām prezidenta vēlēšanām apsūdzēt opozīcijas līderus Ukrainas sociālekonomiskajās problēmās.

Kopš 2013. gada sākuma dažādu socioloģisko aptauju kompāniju veiktie pētījumi liecināja, ka V. Janukovičam uzvarēt 2015. gadā plānotajās prezidenta vēlēšanās būtu problemātiski un, visticamāk, par to uzvarētāju kļūtu V. Kļičko. Piemēram, Kijevas Starptautiskā socioloģijas institūta 2013. gada 28. novembrī publiskotā aptauja liecināja, ka prezidenta vēlēšanu pirmajā kārtā par V. Janukoviču balsotu 16,7 %, bet par V. Kļičko – 16,3 % respondentu (par A. Jaceņuku un O. Tjagņiboku balsotu attiecīgi 8 % un 3,6 %). Vēlēšanu otrajā kārtā, saņemot 37 % balsu, uzvarētu „UDAR” līderis, savukārt V. Janukoviču atbalstītu tikai 22 % respondentu. Vēlēšanu otrajā kārtā V. Janukovičs, visticamāk, zaudētu arī A. Jaceņukam (atbalstīja attiecīgi 23 % un 27 %), taču uzvarētu O. Tjagņiboku (25 % un 19 %).³⁵⁶

Ņemot vērā, ka opozīcijas līderi vēlēšanu pirmajā kārtā konkurēja par vienu un to pašu elektorātu, V. Kļičko, kurš vienīgais no opozīcijas līderiem bija paziņojis par nodomu kandidēt 2015. gada prezidenta vēlēšanās, aicināja opozīciju izvirzīt vienu prezidenta amata kandidātu. A. Jaceņuks un O. Tjagņiboks ilgstoši nevēlējās šo piedāvājumu akceptēt un uzstāja uz vairāku opozīcijas kandidātu izvirzīšanas nepieciešamību, tomēr 2014. gada 10. janvārī A. Jaceņuks paziņoja par opozīcijas plāniem izstrādāt kopēju 2015. gada prezidenta vēlēšanu stratēģiju. Minētā stratēģija paredzēja tā saucamā kāpņu principa izstrādi – formāli pirmā opozīcijas kandidāte būtu J. Timošenko, tomēr, ņemot vērā viņas atrašanos apcietinājumā, kā vienotais opozīcijas prezidenta kandidāts tiktu virzīts V. Kļičko. Savukārt gadījumā, ja varasiestādes nepieļautu viņa kandidēšanu³⁵⁷, nākamie kandidāti rindas kārtībā būtu A. Jaceņuks un O. Tjagņiboks.³⁵⁸ Tiesa, „*Batkivščina*” un „*Svoboda*” pārstāvji norādīja, ka ir gatavi atbalstīt vienota opozīcijas kandidāta izvirzīšanu tikai gadījumā, ja tiktu mainīta valsts konstitūcija un samazinātas prezidenta pilnvaras.³⁵⁹ Līdz ar to valsts konstitūcijas maiņa kļuva par vienu no galvenajām prasībām, ko varasiestādēm izteica opozīcija.

Kaut arī opozīcijas pārstāvji bija skeptiski noskaņoti par V. Janukoviča gatavību pildīt panāktās vienošanās par izejas no krīzes politisko mehānismu, 28. janvārī parlaments atcēla deviņus no divpadsmit 16. janvāra likumiem. Tomēr pušu

³⁵⁶ *Elektoral'nye preferencii izbiratelej Ukrainy, nojabr' 2013*. Pieejams: <http://bit.ly/2w0AJ0F>

³⁵⁷ Uz varasiestāžu centieniem nepieļaut V. Kļičko, kuram bija pastāvīgās uzturēšanās atļauja Vācijā, dalību 2015. gada prezidenta vēlēšanās norādīja Ukrainas parlamenta 2013. gada 24. oktobrī pieņemtais likums „Par izmaiņām Nodokļu kodeksā”, kurā tika noteikts, ka personas, kurām ir pastāvīgās uzturēšanās atļaujas ārvalstīs, netiek uzskatītas par Ukrainas pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Minētā likuma norma deva Ukrainas varasiestādēm iespēju nepieļaut V. Kļičko dalību prezidenta vēlēšanās, jo, pēc Ukrainas konstitūcijas, par valsts prezidentu var kļūt tikai Ukrainas pilsonis, kurš ir pastāvīgi dzīvojis Ukrainā vismaz pēdējos 10 gadus. V. Kļičko 2013. gada martā bija atzinis, ka viņš Ukrainā ir pastāvīgi nodzīvojis tikai pēdējos sešus gadus. – Skat. sīkāk: *Vitalij Klichko zajavil, chto budet ballotirovat'sja v prezidenty*. Pieejams: <http://bit.ly/2wQ6rLD>

³⁵⁸ SONJA KOSHKINA. „*Lesenka*” dlja opozicii. *Kuda vedut stupeni?* Pieejams: <http://bit.ly/2x4mvJb>

³⁵⁹ OL'GA KURISHKO. *Ot partijnogo k obshhemu*. Pieejams: <http://bit.ly/2vD0dhL>

domstarpības iezīmēja nākamajā dienā notikušais balsojums par protesta akciju laikā aizturēto demonstrantu amnestiju. Balsojumā valdošais vairākums atbalstīja Reģionu partijas deputāta Jurija Mirošņičenko iesniegto likumprojektu, kas paredzēja, ka likums stāsies spēkā tikai tad, ja protestētāji 15 dienu laikā pametīs sagrābtās ēkas un Hruševska ielu (opozīcija vēlējās, lai protestētāji tiek amnestēti, pirms tiks atbrīvotas ieņemtās ēkas). Opozīcija par minēto likumu nebalsoja, turklāt tā pieņemšana bija iespējama tikai pēc V. Janukoviča personīgas ierašanās Reģionu partijas frakcijas telpās un draudiem, ja netiks atbalstīts J. Mirošņičenko izstrādātais likumprojekts, viņš paziņos par parlamenta atlaišanu.³⁶⁰ Nepieciešamība V. Janukovičam personīgi pārliecināt Reģionu partijas deputātus atbalstīt Prezidenta administrācijas virzītos likumprojektus bija bezprecedenta gadījums. To noteica uz V. Janukoviču orientēto oligarhu gatavība atbalstīt opozīcijas izvirzītos iekšpolitiskās krīzes noregulēšanas priekšnoteikumus, kā rezultātā 29. janvārī vairākums Reģionu partijas deputātu bija gatavi nobalsot ne tikai par visu arestēto Maidana aktīvistu amnestiju, bet arī par atgriešanos pie 2004. gada konstitūcijas (prezidenta pilnvaru samazināšanu). Turklāt 60 Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāti bija gatavi pāriet opozīcijā.³⁶¹

Reģionu partijas deputātu gatavības atbalstīt J. Mirošņičenko izstrādāto likumprojektu pamatā bija ne tikai V. Janukoviča izteiktie draudi par parlamenta atlaišanu, bet arī Krievijas 29. janvārī uzsāktā pastiprinātā muitas kontrole, ko Ukrainas oligarhi uztvēra kā brīdinājumu par 2013. gada vasarā īstenotās ekonomiskās blokādes atkārtosānās iespējamību un signālu V. Janukovičam, kādas sekas var būt šim krīzes noregulējuma scenārijam.³⁶² Krievijas valdība paziņoja arī par Ukrainas kreditēšanas pārtraukšanu līdz brīdim, kamēr Kijevā netiks izveidota jauna valdība, kā arī brīdināja, ka gadījumā, ja par Ukrainas premjerministru tiks iecelta kāda Maskavai nevēlama persona, Krievija var pārskatīt 2013. gada 17. decembrī panāktās vienošanās.³⁶³

Būtiska ietekme uz Ukrainas iekšpolitisko stāvokli Maidana laikā bija arī Rietumvalstīm, kas pret Ukrainas varasiestādēm izturējās divējādi. No vienas puses, tās draudēja Ukrainas krīzes eskalācijas un protesta akciju izklīdināšanas gadījumā ieviest sankcijas pret V. Janukoviča līdzgaitniekiem. No otras puses, Rietumi centās veicināt Ukrainas varasiestāžu un opozīcijas kompromisu, nākot klajā ar finansiālās palīdzības plānu, kuram bija vairāki mērķi. Pirmkārt, pārliecināt V. Janukoviču veikt politiskās reformas, atturēties no protesta akciju izklīdināšanas ar spēku un izveidot tehnokrātu valdību, kas sāktu sadarbību ar SVF. Otrkārt, mazināt Maskavas iespējas veikt pret Ukrainu politisko un ekonomisko spiedienu.³⁶⁴

Iespēja par Rietumu finansiālās palīdzības piešķiršanu Ukrainai tika pārrunāta 50. Minhenes Drošības konferencē, kura notika no 2014. gada 31. janvāra līdz

³⁶⁰ Rybak ne isključuaet vozmožnost' rospuska Rady prezidentom. Pieejams: <http://bit.ly/2vFXyUM>; Jacenjok: v Ukraine net legitimnogo pravitel'stva. Pieejams: <http://bit.ly/2fIyx7n>

³⁶¹ MAKSIM KAMENJEV, TETJANA NIKOLAJENKO. Janukovich podavil bunt v Partii regionov. Pieejams: <http://bit.ly/29iS5MN>; NAJEM. Viktor Janukovich: mezhdū vojnoj i poraženiem.

³⁶² Ibidem.

³⁶³ Rossiya vse zhe možhet peresmotret' dogovorennosti s Ukrainoj. Pieejams: <http://bit.ly/2w2xJkx>; Putin i Medvedev posporili ob ispolnenii dogovorennostej s Ukrainoj. Pieejams: <http://bit.ly/2vJzGQ0>

³⁶⁴ LAURENCE NORMAN, ADAM ENTOUS, ALAN CULLISON. U. S., EU Wade Deeper Into Ukraine Standoff With Aid Plan. Pieejams: <http://on.wsj.com/2fiXSos>

2. februārim un uz kuru bija ieradušies gandrīz 90 valstu pārstāvji, tostarp Ukrainas ārlietu ministra pienākumu izpildītājs L. Kožara un opozīcijas līderi A. Jaceņuks, V. Kļičko un P. Porošenko. Kaut arī formāli konferences programmā nebija iekļauta neviena Ukrainai veltīta paneldiskusija, Ukrainas iekšpolitiskā situācija tajā bija viens no galvenajiem dienaskārtības jautājumiem. Piemēram, 1. februārī Centrāleiropai un Austrumeiropai veltītajā paneldiskusijā, kuru vadīja ES paplašināšanās komisārs Štefāns Fīle (*Füle*), tika runāts tikai par situāciju Ukrainā. Par Ukrainas iekšpolitisko stāvokli diskusijā ziņoja arī V. Kļičko un L. Kožara. Šajā paneldiskusijā Rumānijas prezidents Trajans Basesku (*Băsescu*) pauda viedokli, ka Eiropa varētu veicināt iekšpolitiskās krīzes noregulējumu, ja ES Austrumu partnerības programmas valstīm piedāvātu ilgtermiņā kļūt par pilntiesīgām ES dalībvalstīm. Reaģējot uz šo Rumānijas prezidenta viedokli, Š. Fīle atzina, ka T. Basesku ir paudis „spēcīgus argumentus”, lai šīm valstīm tiktu sniegta perspektīva par dalību ES, un aicināja Austrumu partnerības dalībvalstu politiķiem publiski uzsvērt, cik šīm valstīm ir svarīga dalība ES. Š. Fīle arī lika saprast, ka ir gatavs ES iekšienē lobēt ideju par Austrumu partnerības valstu pilntiesīgu dalību ES.³⁶⁵

Minhenes Drošības konferences kuluāros Ukrainas opozīcijas līderi tikās ar ASV valsts sekretāru Džonu Keriju (*Kerry*), ar kuru pārrunāja Ukrainas iekšpolitiskās krīzes noregulējuma plānu, kurā, pēc A. Jaceņuka teiktā, bija vairāki punkti: vardarbības pārtraukšana, varasiestāžu sagrābto ķīlnieku atbrīvošana, protestētāju piekaušanas, nolaupīšanas un spīdzināšanas faktu izmeklēšana un konstitucionālās reformas veikšana un atgriešanās pie 2004. gada konstitūcijas. A. Jaceņuks arī apgalvoja, ka opozīcijas līderi, tiekoties ar Dž. Keriju un citiem Rietumvalstu pārstāvjiem, pārrunājuši finansiāli ekonomiskās palīdzības sniegšanu Ukrainai. „Ja tiks veikta konstitucionāla reforma un ja opozīcija iegūs pilnīgu atbildību par situāciju valstī, Ukraina varēs iegūt ekonomisko palīdzību nevis prezidenta V. Janukoviča valdībai, bet Ukrainas valstij,” teica A. Jaceņuks. Atbildot uz žurnālista jautājumu par ekonomiskās palīdzības apmēru, A. Jaceņuks norādīja: „Pēc mūsu aprēķiniem, minimālā nepieciešamā summa, lai stabilizētu situāciju Ukrainā, ir 15 miljardi dolāru.” Vienlaikus viņš uzsvēra, ka Rietumi finansiālo palīdzību piešķirs tikai opozīcijas valdībai: „Tā ir gan plaša SVF atbalsta programma, gan ES un citu starptautisko institūciju makroekonomiskā palīdzība.”³⁶⁶

Rietumu gatavību sniegt Kijevai finansiālo palīdzību apstiprināja arī ES amatpersonas. Piemēram, ES Augstā pārstāve ārlietās un drošības politikas jautājumos Ketrīna Eštone (*Ashton*) 2014. gada 2. februārī norādīja, ka ES un ASV ir gatavas sniegt Ukrainai finansiālo palīdzību, finansējuma piešķiršanu sasaistot ar Ukrainas jaunās valdības gatavību veikt politiskās un ekonomiskās reformas. Turklāt viņa akcentēja, ka finansiālās palīdzības saņemšanai Kijevai sākotnēji nebūs nepieciešams slēgt ilgtermiņa vienošanos ar SVF.³⁶⁷ Atšķirīgu nostāju 3. februārī pauda Eiropas Komisijas prezidents Ž. M. Barozu, kurš ne tikai lika saprast, ka Rietumu finansiālās palīdzības piešķiršana

³⁶⁵ ELENA CHERNENKO. *Ukrainece v potropili v budushhee*. Pieejams: <http://bit.ly/2wRUFQ9>

³⁶⁶ V *Mjunhene opozicija obnarodovala plan uregulirovanija krizisa v Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/2vIXypm>

³⁶⁷ NORMAN, ENTOUS, CULLISON. *U.S., EU Wade Deeper Into Ukraine Standoff*.

būs saistīta ar konkrētu nosacījumu izpildi, bet arī paziņoja, ka Ukraina saņems ES palīdzību tikai pēc tam, kad noslēgs vienošanos ar SVF. Ž. M. Barozu arī uzsvēra, ka ES finansiālās palīdzības sniegšana nebūs atkarīga no Ukrainas gatavības parakstīt asociācijas līgumu ar ES: „Mēs nepiekrītam idejai, ka mums būtu jāmaksā valstij, lai tā pievienotos šim līgumam. ES dalībvalstis ir skaidri norādījušas, ka negrasās piedalīties vairāksolišanā.”³⁶⁸ Savukārt Vācijas Ārlietu ministrijas sadarbības ar Krieviju koordinators Gernots Erler (*Erlers*) 4. februārī paziņoja, ka ES un ASV finansiālā palīdzība tiks piešķirta tikai pārejas valdībai, kuru izveidos Ukrainas opozīcijas pārstāvji. Viņa izteikumi bija pretrunā ar A. Jaceņuka apgalvojumu, ka Rietumu finansiālās palīdzības Ukrainai priekšnoteikums ir atgriešanās pie 2004. gada konstitūcijas.³⁶⁹

Lai pārrunātu Rietumu finansējuma piešķiršanas priekšnoteikumus, K. Eštone 4. un 5. februārī apmeklēja Kijevu, kur tikās ar V. Janukoviču un opozīcijas pārstāvjiem. Aprakstot šo vizīti, Rietumvalstu prese norādīja, ka K. Eštones priekšlikumi paredz ES un ASV gatavību piešķirt Ukrainai finansējumu, ja V. Janukovičs piekritīs mierīgam krīzes noregulējumam, samazināt savas pilnvaras, veicot konstitucionālo reformu, izmainīt vēlēšanu likumdošanu un piešķirt opozīcijas pārstāvjiem finanšu un ekonomikas ministra amatu.³⁷⁰ Komentējot vizītes rezultātus, preses rakstīto apstiprināja arī pati K. Eštone, paziņojot, ka ES ir gatava sniegt Ukrainai ilgtermiņa finansiālo palīdzību, ja Kijeva piekritīs sākt ekonomiskās reformas.³⁷¹ Viņa informēja, ka viens no galvenajiem sarunu jautājumiem ir bijis nepieciešamība atgriezties pie Ukrainas 2004. gada konstitūcijas, bet jaunās valdības sastāvam ir ticis pievērsts maz uzmanības.³⁷²

Nākamajā dienā pēc K. Eštones vizītes Ukrainā ieradās ASV valsts sekretāra palīdzē Eiropas un Eirāzijas jautājumos V. Nūlande, kurai V. Janukovičs apliecināja gatavību sešu mēnešu laikā veikt konstitucionālo reformu. V. Nūlande reaģēja uz šo Ukrainas prezidenta paziņojumu, aicinot nevilcināties ar reformas norisi, citādi pēc pusgada vairs var nebūt Ukrainas valsts.³⁷³ Par spīti šim brīdinājumam V. Janukovičs 7. februārī norādīja, ka darbam pie jaunās konstitūcijas izstrādes tiks piesaistīti Eiropas Padomes un Venēcijas komisijas eksperti.³⁷⁴ Ņemot vērā, ka Ukrainas varasiestādes neatbalstīja atgriešanos pie 2004. gada konstitūcijas, bet jauna valsts pamatlikuma izstrāde ilgtu vairākus mēnešus, V. Janukoviča solījums īstenot konstitūcijas reformu ir

³⁶⁸ ANDREW GARDNER. *Ashton returns to Ukraine*. Pieejams: <http://politi.co/2wxEhF7>

³⁶⁹ OLENA PEREPADJA. *Erlers: finansovu dopomogu z ES otrymaje lyshe opozycijnyj urjad Ukrai'ny*. Pieejams: <http://p.dw.com/p/1B2Ni>

³⁷⁰ ANDREW RETTMAN. *Ashton off to Kiev with new financial offer*. Pieejams: <http://bit.ly/2vT0jV1>; NEIL BUCKLEY, ROMAN OLEARCHYK, PETER SPIEGEL. *West steps up bid to woo Ukraine as hryvnia falls to five-year low*. Pieejams: <http://on.ft.com/2hOnvOC>

³⁷¹ *Ashton u Kyjevi govoryla pro vazhlyvist' pidgotovky konstytucijnoi' reformy*. Pieejams: <http://bit.ly/2wGcNx9>

³⁷² *Eshton: ES gotov finansovo pomoch' Ukraine pri provedenii ekonomicheskikh reform*. Pieejams: <http://bit.ly/2vuCulI>

³⁷³ WARREN STROBEL, MATT SPETALNICK. *Insight: In Ukraine standoff, echoes of U.S.–Russia Cold War tensions*. Pieejams: <http://reut.rs/2uU4dJU>

³⁷⁴ *Janukovich poobeshhal pri neobhodimosti obsudit' vse „chuvstvitel'nye voprosy” s narodom*. Pieejams: <http://bit.ly/2vMpoyW>

vērtējams vienīgi kā taktisks gājiens, lai demonstrētu savu „labo gribu”, leģitimētu sevi starptautiskās sabiedrības acīs un novilcinātu protestētāju prasību izpildi.

Rietumu gatavība iesaistīties Ukrainas krīzes risināšanā raisīja Maskavas neapmierinātību, ko apliecināja Krievijas valdībai pietuvinātajam oligarham Ališeram Usmanovam piederošajā izdevumā „*Kommersant Ukraina*” 6. februārī publicētā intervija ar Krievijas prezidenta padomnieku S. Glazjevu, kurš apsūdzēja Rietumus centienos panākt režīma maiņu Ukrainā. Pēc S. Glazjeva teiktā, V. Nūlande savas iepriekšējās vizītes Kijevā laikā (2013. gada 11. decembrī) ir draudējusi V. Janukovičam pietuvinātajiem oligarhiem ar sankcijām, ja V. Janukovičs neļaus „opozīcijai pārvaldīt valsti”. Tāpat S. Glazjevs paziņoja, ka Vašingtona finansē protesta akcijas Ukrainā, nedēļā tam izlietojot 20 miljonus dolāru, turklāt daļa šo līdzekļu tiek piešķirta protestētāju apbruņošanai. „[Krievijai] ir informācija, ka ASV vēstniecības teritorijā tiek instruēti kaujinieki, viņi tiek apbruņoti,” apgalvoja S. Glazjevs. „Ja ASV pārtrauks finansēt protestus, situācija Ukrainā ātri normalizēsies, jo opozīcijas politiķi, nesajutuši ASV atbalstu, vairs neuzvedīsies tik nekaunīgi un asi un būs spiesti vienoties.” Krievijas prezidenta padomnieks, atsaucoties uz 1994. gadā noslēgto Budapeštas memorandu, arī norādīja uz Kremļa iespējamo intervenci Ukrainā. „Saskaņā ar šo dokumentu, Krievija un ASV ir Ukrainas suverenitātes un teritoriālās integritātes garantī, un, atklāti sakot, tām ir pienākums iejaukties, kad rodas šāda veida konfliktsituācijas. Bet tas, ko tagad dara amerikāņi, vienpusēji rupji iejaucoties Ukrainas iekšlietās, ir acīm redzams šī līguma pārkāpums,” uzsvēra S. Glazjevs.³⁷⁵

Tāpat pirms V. Nūlandes vizītes internetā tika publicēti laikā starp 2014. gada 27. un 29. janvāri notikušu telefonsarunu audioieraksti, kuros V. Nūlande un ASV vēstnieks Ukrainā Džefrijs Pajjets (*Pyatt*), kā arī Eiropas Ārējās darbības dienesta ģenerālsekretāra vietniece Helga Šmite (*Schmid*) ar ES vēstnieku Ukrainā Janu Tombinski (*Tombiński*) apspriēž politisko situāciju Ukrainā (minētie audioieraksti tika publicēti 4. februārī, tomēr plašu rezonansi tie ieguva tikai pēc tam, kad uz tiem savā mikroblogošanas vietnē „*Twitter*” 6. februārī vērsa uzmanību Krievijas vicepremjera D. Rogozina palīgs Dmitrijs Loskutovs). No Dž. Pajjeta un V. Nūlandes sarunas izrietēja, ka ASV ir nolēmušas atbalstīt A. Jaceņuku un nevēlas, lai „*UDAR*” līderis V. Kļičko ieņemtu amatu Ukrainas valdībā, jo tas varētu negatīvi ietekmēt viņa reitingu pirms 2015. gada prezidenta vēlēšanām. V. Nūlande arī aicināja panākt V. Jaceņuka un V. Kļičko distancēšanos no trešā opozīcijas līdera O. Tjagņiboka, kuru, viņasprāt, savās interesēs izmantoja V. Janukovičs.³⁷⁶ V. Nūlande pauda neapmierinātību ar dažu ES

³⁷⁵ SERGEJ SIDORENKO. *Sergej Glaz'ev: federalizacija – uzhe ne ideja, a ochevidnaja neobhodimost'*. Pieejams: <http://bit.ly/2wJv2lj>

³⁷⁶ 2013. gada sākumā medijos parādījās informācija par O. Tjagņiboka sakariem ar A. Kļujevu un ka Bankova par optimālo 2015. gada prezidenta vēlēšanu otrās kārtas konfigurāciju uzskata V. Janukoviča un O. Tjagņiboka cīņu. Tam nav neapgāzamu pierādījumu, taču to netieši apstiprina vairāki fakti. Pirmkārt, „*Svoboda*” pārstāvjiem bija pieeja medijiem, kas V. Janukoviča prezidentūras laikā Ukrainā nebija iespējams bez tieša varasiestāžu akcepta. Otrkārt, 2013. gada vasarā Doņeckā ieradās vairāki „*Svoboda*” līderi, kas, neskatoties uz oficiāli deklarēto ideoloģisko nesamierinātību, tikās ar Reģionu partijas pārstāvjiem un apmeklēja rūpnīcu, kas piederēja Donbasā dzimušajam Krievijas oligarham Viktoram Nusenkisam, kurš aktīvi sponsorēja uz krievu pasaules popularizēšanu Ukrainā vērstus projektus (skat. sīkāk: STANISLAV KMET'. *Strannye otnoshenija «Svobody» i PR v Donecke*. Pieejams: <http://bit.ly/2xfl1eW>). Treškārt, pastāv vairākas norādes, ka „*Svoboda*” ir finansējuši ar V. Janukoviču

dalībvalstu nevēlēšanos aktīvāk iesaistīties Ukrainas iekšpolitiskās krīzes noregulēšanā, norādot, ka nav vērts censties mainīt šo Eiropas partneru nostāju, bet ir nepieciešams tos ignorēt. „Būtu brīnišķīgi, ja mēs varētu realizēt šo ideju un ja tajā iesaistītos ANO,” paziņoja V. Nūlande. Savukārt H. Šmites iespējamajā telefonsarunā ar J. Tombinski (tās autentiskums atšķirībā no V. Nūlandes un Dž. Pajjeta sarunas nav ticis apstiprināts) tika apspriesta sankciju ieviešana pret Ukrainas amatpersonām. H. Šmite pauda neapmierinātību, ka „amerikāņi visur stāsta, ka ES ieņem pārāk maigu nostāju”. Savukārt J. Tombinskis norādīja, ka ES neplāno sacensties ar ASV, kam šajā jautājumā ir stingrāka nostāja, piebilstot, ka „ES ir citi ietekmes līdzekļi”³⁷⁷.

Minēto telefonsarunu publiskošana ne tikai demonstrēja ASV iejaukšanos Ukrainas iekšpolitikā, bet arī iezīmēja konkrēta Rietumu rīcības plāna neesamību un ASV un ES atšķirīgo pieeju Ukrainas krīzes noregulēšanai. Kamēr Vašingtona uzskatīja, ka krīzi nepieciešams risināt, ieviešot pret V. Janukoviča līdzgaitniekiem sankcijas, Brisele šajā jautājumā ieņēma daudz mērenāku nostāju. Šo atšķirību noteica ne tikai tradicionāli asākā un robustākā (salīdzinot ar Eiropu) ASV pieeja ārpolitisko krīžu risināšanā, bet arī Vašingtonas uzskats, ka ir nepieciešams panākt V. Janukoviča izolāciju, jo protestos viņu var gāzt. Savukārt Briseles nostāju Ukrainas iekšpolitiskās krīzes jautājumā ietekmēja bažas, ka sankciju piemērošana pret Kijevu varētu veicināt vēl lielāku V. Janukoviča tuvināšanos Krievijai.³⁷⁸

Pieļaujams, ka minēto audioierakstu publiskošanai bija vairāki mērķi: attēlot Ukrainas opozīcijas līderus kā Rietumu marionetes, šķelt ASV un ES, kā arī Ukrainas opozīcijas vienotību un, veicinot Ukrainas varasiestāžu un opozīcijas neuzticību pret Rietumiem, nepieļaut to starpniecības mēģinājumus Ukrainas krīzes noregulēšanā. Domājams, ka audioierakstu publiskošana kalpoja arī kā atbilde uz Rietumvalstu apsūdzībām, ka Maskava iejaucas Ukrainas iekšlietās. Šis skandāls hronoloģiski sakrita ar Eiropas Parlamenta 6. februārī pieņemto rezolūciju, kurā Krievija tika kritizēta par iejaukšanos suverēnu valstu iekšpolitikā.³⁷⁹ Pirms tam šāda veida pārmetumus Krievijai bija paiduši arī vairāki citi Rietumvalstu pārstāvji. Piemēram, H. van Rompejs 50. Minhenes Drošības konferencē apsūdzēja Maskavu „negodīgā spēlē” un spiediena izdarīšanā pret Kijevu. A. F. Rasmusens paziņoja, ka nav pieļaujami ārvalstu centieni ietekmēt Ukrainas ārpolitikas vektoru. Savukārt Dž. Kerijs uzsvēra, ka „Ukrainas nākotne nedrīkst būt atkarīga no vienas valsts dominēšanas un tā nedrīkst kļūt par piespiešanas objektu”³⁸⁰.

---

saistītie oligarhi. Piemēram, izdevuma „*Ukrainska Pravda*” publicētās Reģionu partijas melnās kases izdrukas liecina, ka 2010. gada novembrī „*Svoboda*” pārskaitīti 200 000 dolāru (skat.: SERGEJ LESHHENKO, ANTON MARCHUK. *Rukopisi ne gorjat. Pol Manafort v tenevoj buhgalterii partii Janukoviča*. Pieejams: <http://bit.ly/2vOubRQ>). Tāpat uz „*Svoboda*” finansiālo saistību ar V. Janukoviča līdzgaitniekiem ir norādījuši gan Reģionu partijas pārstāvji, gan arī bijušais „*Svoboda*” sponsors, Ļvovas kriminālā autoritāte Volodimirs Diduhs (skat. *Volshebnik Kljuev i polnyj chemodan fashistov*. Pieejams: <http://bit.ly/29dE0y4>; TETJANA SLJUSARCHUK. «*Ja dav «Svobodi» \$48 mln gotivkoju*», – *Vova Morda*. Pieejams: <http://bit.ly/2v2B7bh>).

³⁷⁷ PAVEL TARASENKO, ELENA CHERNENKO. *SSHA i ES stalo luchshe slyshno*. Pieejams: <http://bit.ly/2uQ6Uw0>

³⁷⁸ PAUL TAYLOR. *Neither U.S. nor EU has strategy for Ukraine*. Pieejams: <http://reut.rs/2wJB9X1>

³⁷⁹ SERGEJ SIDORENKO. *Imenem rezoljucii*. Pieejams: <http://bit.ly/2hZ3IMK>

³⁸⁰ CHERNENKO. *Ukraincevi potropili*.

Lielvalstu ģeopolitiskā konfrontācija un spiediens pret Ukrainu nostādīja V. Janukoviču dilemmas priekšā: piekrist Krievijas vai Rietumu piedāvātajam krīzes noregulējuma variantam, kas attiecīgi ļautu saņemt nākamo Krievijas aizdevuma daļu – divus miljardu dolāru – vai arī cerēt uz Rietumvalstu finansējumu. Komentējot K. Eštones un V. Nūlandes vizītes Kijevā 4.–6. februārī, R. Ahmetova laikraksts „*Segodņa*”, kas bija neoficiāls Reģionu partijas rupors, rakstīja, ka Rietumvalstis ir gatavas piešķirt Ukrainai 20 miljardus dolāru. No tiem 15 miljardi dolāru būtu SVF kredīts, četrus miljardus piešķirtu Eiropas Investīciju banka un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, bet vienu miljardu dolāru – Eiropas Komisija.³⁸¹ Tādu pašu Rietumu finansiālās palīdzības Ukrainai apjomu 2014. gada februārī minēja arī Polijas ārlietu ministrs Radoslavs Sikorskis (*Sikorski*)³⁸², savukārt P. Porošenko apgalvoja, ka minētā summa var sasniegt pat 25 miljardus dolāru.³⁸³

Lai gan V. Janukovičs nebija apmierināts ar Rietumvalstu izvirzītajiem finansējuma piešķiršanas priekšnoteikumiem (kā jau minēts, viņš nebija gatavs atgriezties pie 2004. gada konstitūcijas un piekāpties SVF noteikumiem) un tāpēc nesteidzās šo piedāvājumu pieņemt, šis faktors vismaz teorētiski ļāva stiprināt viņa pozīcijas sarunās ar Kremli. 7. februārī viņš ieradās uz Ziemas olimpisko spēļu Sočos atklāšanas ceremoniju, kur, kā apgalvoja „*Segodņa*”, grasījās lūgt V. Putinu atjaunot Ukrainas kreditēšanu. Apmainā pret to V. Janukovičs sagaidīja, ka Kremlis vēlēšies saskaņot jaunā Ukrainas premjerministra kandidatūru.³⁸⁴ Kaut arī oficiālā līmenī šī V. Janukoviča un V. Putina tikšanās tika komentēta skopi, par tās rezultātiem un Maskavas gatavību palielināt uz Kijevu ekonomisko spiedienu liecināja Krievijas finanšu ministra Antona Siluanova 8. februāra paziņojums, ka Ukraina nesaņems nākamo divu miljardu dolāru aizdevumu līdz brīdim, kamēr neatmaksās vairāk nekā 3,3 miljardu dolāru parādu par gāzes piegādi (no šīs summas 2,63 miljardi dolāru bija parāds par 2013. gadu, bet 685,4 miljoni dolāru – par 2014. gada janvāri, kad, pēc 2013. gada 17. decembrī panāktās vienošanās, gāze Ukrainai tika piegādāta jau par samazinātu cenu). A. Siluanovs arī brīdināja, ka gadījumā, ja Ukraina divu dienu laikā nenorēķināsies par saņemto gāzi, „*Gazprom*” turpmāk par tās piegādēm prasīs priekšapmaksu.³⁸⁵

Šajos apstākļos „*Segodņa*”, komentējot V. Janukoviča vizīti Sočos, 2014. gada 10. februārī norādīja, ka prezidents ir pārstājis izskatīt Rietumu finansiālās palīdzības piedāvājumu, jo „visi redz, ka nopietna nauda no ES nebūs, iespējams, tā būs no SVF, taču joprojām ar stingriem nosacījumiem”. Reģionu partijas parlamentārās frakcijas vadītāja pirmais vietnieks Mihailo Ččetovs šajā publikācijā paziņoja, ka Sočos

---

³⁸¹ *Chem Evrosojuz i SSHA gotovy pomoch' Ukraine i chto trebujut vzamen*. Pieejams: <http://bit.ly/2wMihpe>

³⁸² JAN CIENSKI. *Poland's Sikorski urges Ukraine protesters to seek compromise*. Pieejams: <http://on.ft.com/2uu8EuQ>

³⁸³ MAKSIM KAMENEV. *Zapad predlozhit \$25 mlrd za tehničeskogo prem'era*. Pieejams: <http://bit.ly/2vT4ZLb>

³⁸⁴ *Janukovich otpravitsja v Sochi s individual'noj programoj i mozhet privezti zoloto*. Pieejams: <http://bit.ly/2vGD4gi>

³⁸⁵ OLEG GAVRISH, JURIJ PANCHENKO, ANDREJ LEDENEV. *Kredit platezhom obespechen*. Pieejams: <http://bit.ly/2wjt1NR>

notikušās V. Janukoviča un V. Putina pārrunas „ir noņēmušas daudzus jautājumus un tās bez šaubām radīs impulsu mūsu sadarbības ar Krieviju padziļināšanai”. M. Čečetovs arī lika saprast, ka V. Janukovičs ir gatavs iekļaut valdības sastāvā dažus opozīcijas pārstāvjus, taču tikai tādā gadījumā, ja viņu pārstāvētās partijas iekļausies jaunajā koalīcijā un „balsos par prezidenta programmu”.³⁸⁶

Lai gan 11. februārī parlamenta spīkers V. Ribaks paziņoja, ka V. Janukoviča piedāvājums A. Jaceņukam kļūt par premjerministru joprojām ir spēkā³⁸⁷, pēc divām dienām Reģionu partijas parlamentārās frakcijas vadība nāca klajā ar aicinājumu prezidentam nominēt premjera amatam Reģionu partijas pārstāvi un kategoriski noraidīja iespēju, ka frakcija premjerministra amatā varētu atbalstīt A. Jaceņuka kandidatūru.³⁸⁸ Šie Reģionu partijas deputātu paziņojumi tika izteikti pēc ES paplašināšanās komisāra Š. Fīles vizītes Kijevā 12.–13. februārī un faktiski apliecināja, ka V. Janukovičs ir pārstājis izskatīt Rietumu piedāvāto krīzes noregulējuma variantu. Šajā situācijā A. Jaceņuks 16. februārī paziņoja, ka nepieņem V. Janukoviča 25. janvāra priekšlikumu uzņemties valdības vadību.³⁸⁹

Tādējādi līdz 2014. gada februāra vidum sarunas par krīzes noregulēšanu bija beigušās nesekmīgi un Ukrainā bija izveidojusies, šaha terminoloģijā runājot, pata situācija: opozīcija, neskatoties uz iepriekš ar varasiestādēm panākto vienošanos, nespēja panākt protestētāju prasību izpildi, savukārt V. Janukovičs – neitralizēt valstī notiekošos protestus un pārvarēt Reģionu partijas iekšējo sašķeltību, kas spilgti izpaudās jautājumā par jaunā premjera apstiprināšanu.³⁹⁰

3.4. Notikumi Kijevā 2014. gada 18.–20. februārī

Līdz ar sarunu par krīzes noregulējumu izjukšanu protestētāji 14. februārī pieņēma lēmumu sākt mierīgu gājieni uz parlamentu, lai prasītu atgriešanos pie

³⁸⁶ Chem „odarit” Ukrainu Putin posle Sochi. Pieejams: <http://bit.ly/2wjCB16>

³⁸⁷ SERGEJ BOBOK, OL’GA KURISHKO. Jarko proveli. Pieejams: <http://bit.ly/2x9E22H>

³⁸⁸ SERGEJ SIDORENKO. Kak v kreslo gljadjat. Pieejams: <http://bit.ly/2wS42Ae>

³⁸⁹ Jacenjuk otkazalsja ot dolzhnosti prem’era i ob#javil o sozdanii oppozicionnogo pravitel’stva. Pieejams: <http://bit.ly/2wl8uK5>

³⁹⁰ Kopš 2014. gada februāra vidus V. Janukovičs premjera amatam izskatīja vairākus kandidātus, tomēr, pēc V. Ribaka liecības, prezidents sliecies izvirzīt S. Arbuzovu vai A. Kļujevu, taču viņu apstiprināšanai trūcis nepieciešamo balsu parlamentā (KOSHKINA. *Majdan*, s. 231.) Šo Reģionu partijas nostāju noteica fakts, ka S. Arbuzova iecelšana par premjerministru vēl vairāk nostiprinātu „Ģimenes” pozīcijas, tādēļ viņa apstiprināšanai pretojās uz oligarhiem R. Ahmetovu un D. Firtašu orientētie Reģionu partijas deputāti. Savukārt S. Kļujeva kandidatūru parlaments nebija gatavs atbalstīt, jo pastāvēja bažas, ka A. Kļujeva iecelšana varēja veicināt vēl lielāku protestētāju neapmierinātību, jo viņš kā NDAP sekretārs bija koordinējis spēka struktūru darbības Maidana laikā.

Parlamenta balsojums par jauno valdību bija plānots 18. februārī, tomēr pēdējā brīdī tas tika atlikts, jo V. Janukovičs līdz tam tā arī nebija nominējis nevienu premjera amata kandidātu (*Kandidatura prem’erministra v VR segodnja vnesena ne budet*). Pieejams: <http://bit.ly/2wlhTRL>). Ietekmīgais Reģionu partijas deputāts Nestors Šufričs (saistīts ar V. Medvedčuku) apgalvo, ka tas noticis S. Arbuzova intrigu dēļ. Pēc N. Šufriča teiktā, 17. februārī viņam ar A. Kļujeva starpniecību izdevies pārliecināt V. Janukoviču nominēt premjera amatam kādu kompromisa figūru, tomēr pēdējā brīdī prezidents pēc sarunas ar S. Arbuzovu, kurš apgalvojis, ka tas nelabvēlīgi ietekmēs „Ģimenes” ekonomiskās intereses, no šī nodoma atteicies. (PAVLO VUJEC’, KATERYNA PESHKO, STANISLAV GRUZDJEV. *Nestor Shufrych: Students’kyj Majdan buv rozrobkoju Bankovoi*). Pieejams: <http://bit.ly/2w2jxFk>).

2004. gada konstitūcijas. Savukārt varasiestādes brīdināja, ka šis gājiens novedīs pie konfrontācijas. Šajā pašā dienā, saskaņā ar „*Batkivščina*” deputāta Andrija Senčenko teikto, IeM IeK pavēlnieka pirmais vietnieks Serhijs Konopļaniks viņu brīdinājis, ka pēc IeM IeK pavēlnieka Staņislava Šuļaka rīkojuma Maidanā ir ieradusies snaiperi, kuru uzdevums ir atklāt uguni, ja protestētāji uzbruks „*Berkut*” kaujiniekiem.³⁹¹ Turklāt 14. februārī tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem tika izsniegtas kaujas patronas.³⁹² 17. februārī notika Ukrainas opozīcijas līderu un varasiestāžu pārstāvju sarunas, kurās varasvīri uzstāja, lai protestētāji atteiktos no nodoma doties uz parlamenta ēku, citādi sadursmes nebūs novēršamas.³⁹³

Neraugoties uz varasiestāžu brīdinājumu, 18. februārī sākās demonstrantu gājiens uz valdības kvartālu, ko bija ielenkuši spēka struktūru pārstāvji. Demonstrantiem mēģinot nokļūt pie parlamenta ēkas, izcēlās sadursmes, kuru laikā „*Berkut*” kaujinieki atklāja uz protestētājiem uguni. Pēc pirmajiem cilvēku upuriem, kā liecina O. Turčinovs, kurš tobrīd tikās ar V. Janukoviču, lai pārrunātu situācijas mierīgu noregulējumu, prezidents atradās afekta stāvoklī un solīja O. Turčinovam fiziski iznīcināt visus opozīcijas līderus.³⁹⁴ Šajā situācijā, pēc S. Tarutas teiktā, varasiestādes 18. februārī pieņēma lēmumu par demonstrāciju apspiešanu ar spēku (pirms tam 18. februārī notikušās sadursmes varasiestādes nebija sankcionējušas).³⁹⁵

Naktī no 18. uz 19. februāri tika sākta pretterorisma operācija, tomēr varasiestādes nespēja gūt vērā ņemamus panākumus, tādēļ 19. februārī uz Kijevu protesta akciju apspiešanai tika nosūtīti Dņepropetrovskas 25. gaisa desanta brigādes karavīri.³⁹⁶ Paralēli protestu apspiešanai tika piesaistīti arī „tītuškas”, kam tika izsniegtas 408 triecienšautenes un apmēram 90 000 patronu.³⁹⁷

Pēc V. Ribaka liecības, jau 19. februārī, nespēdams apspiest protesta akcijas Kijevā un redzēdams saspringto situāciju valsts reģionos (šajā laikā protestētāji valsts rietumu apgabalos ieņēma administratīvās ēkas), V. Janukovičs bija gatavs uz jebkādiem kompromisiem – pārtraukt pretterorisma operāciju un sākt ar opozīciju sarunas par stāvokļa normalizēšanu.³⁹⁸ Pēc A. Parubija domām, V. Janukoviča gatavību uz sarunām ar opozīciju noteica arī publiski izskanējusi informācija, ka Rietumukrainā ir sagrābti lieli ieroču krājumi.³⁹⁹

Lai gan varasiestādes bija deklarējušas gatavību kompromisiem, 20. februārī plkst. 7:00 kāds no Kijevas Konservatorijas puses atklāja uguni uz „*Berkut*” kaujiniekiem. Turklāt šāvēji, pēc Dņepropetrovskas „*Berkut*” komandiera Andrija Tkačenko teiktā, bija acīm redzami profesionāļi un šāva, nevis lai nogalinātu, bet pa

---

³⁹¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 247.

³⁹² Ibidem.

³⁹³ Ibidem, 229. lpp.

³⁹⁴ Ibidem, 244. lpp.

³⁹⁵ Ibidem, 248. lpp.

³⁹⁶ Ibidem, 269. lpp.

³⁹⁷ „*Titushkam*” *razdali 408 avtomatov i 90 tys. patronov so skladov MVD*. Pieejams: <http://bit.ly/297DbDV>

³⁹⁸ KOSHKINA. *Majdan*, s. 270.

³⁹⁹ KALNYSH. *Andrij Parubij: „Na Majdani i po nas, i po „Berkutu” „pracjuvav” rosijs’kyj specnaz”*.

rokām un kājām.⁴⁰⁰ Šajā brīdī A. Tkačenko piezvanīja aktīvistam Andrijam Ševčenko, ar kuru bija iepriekš pazīstams, un izstāstīja par notikušo. A. Ševčenko sazinājās ar Maidana komandantu A. Parubiju, kurš uz Konservatorijas ēku situācijas noskaidrošanai nosūtīja Maidana pašsardzības vienību, taču, kā liecinājis A. Parubijs, tās dalībnieki ēkā nevienu nav satikuši.⁴⁰¹ Tiesa, šie A. Parubija apgalvojumi nesakrīt ar Lielbritānijas raidorganizācijas „BBC” aptaujāto liecinieku teikto: viņi apgalvo, ka Maidana pašsardzības vienība, ierodoties Konservatorijas ēkā, apturējusi šaušanu, taču šāvējus nav aizturējusi.⁴⁰² Pēc „BBC” datiem, no Konservatorijas šāvis viens no Maidana dalībniekiem (iespējams, runa ir par Ļvovas iedzīvotāju Ivanu Bubencuku⁴⁰³), kuru janvāra beigās savervējis kāds atvaļināts virsnieks. Kaut arī pats šāvējs uzskata, ka viņu neviens nav piespiedis lietot ieroci, tomēr iespējams, ka viņš ir ticis izmantots kā bandinieks „lielākā spēlē”.⁴⁰⁴

A. Ševčenko šaušanu no Konservatorijas uzskata par apzinātu provokāciju, jo tobrīd bija zināms, ka IeM darbiniekiem ir izsniegtas „Kalašnikov” tipa triecienšautenes ar kaujas patronām, tādēļ Maidana dalībniekiem bija kategoriski aizliegtas jebkādas darbības, ko varasiestādes varētu izmantot kā ieganstu uguns atklāšanai. Pēc A. Ševčenko teiktā, lai gan nav neiespējams, ka no Konservatorijas puses šāva kāds Maidana dalībnieks, kurš vēlējās „atriebties” par 19. februāra uzbrukumu, pēc kura daudzi protestētāji atklāti atzina, ka vēlas izrēķināties ar „Berkut” kaujiniekiem, tomēr zīmīgi, ka snaiperi no Konservatorijas šāva tā, lai tiesībsargājošo iestāžu darbinieki netiktu nogalināti, bet tikai ievainoti.⁴⁰⁵

Redzot šaušanu no Konservatorijas puses, „Berkut” vienību komandieri deva pavēli savām vienībām atkāpties no Konservatorijas rajona. A. Tkačenko liecina, ka tobrīd apkārt valdījis liels haoss un nav bijis iespējams sazināties ar priekšniecību, tādēļ daudzu spēka struktūru vienību vadītāji lēmumu par atkāpšanos pieņēmuši paši (centralizēta atkāpšanās pavēle netika saņemta).⁴⁰⁶ Šajā brīdī, nesaņēmuši pavēli, uz protestētājiem uguni atklāja Kijevas centrā izvietotie snaiperi, kuri, nezinot „Berkut” atkāpšanās iemeslu, to novērtēja kā protestētāju uzbrukumu, un rīkojās atbilstoši iepriekš saņemtajai pavēlei par tiesībsargājošo iestāžu darbinieku piesegšanu.⁴⁰⁷ Paralēli tam uz Oktobra pili valdības kvartālā, lai atbrīvotu tajā palikušos IeM IeK kaujiniekus, tika nosūtīta „Berkut” specrota Dmitro Sadovņika vadībā, kura atklāja uz protestētājiem uguni no triecienšautenēm.⁴⁰⁸

20. februārī no šautām brūcēm gāja bojā 53 cilvēki, no kuriem četri bija tiesībsargājošo iestāžu darbinieki. Tiesu medicīnas ekspertīzes rezultāti liecina, ka viens upuris nošauts ar kartečas šāviņu (pildīts ar dzelzs gabaliem, akmeņu šķembām), viens ar pistoli, 16 ar 7,62 x 39 mm kalibra ieroci (atbilst „Kalašnikov” tipa triecienšautenei)

⁴⁰⁰ KOSHKINA. *Majdan*, s. 273.

⁴⁰¹ Ibidem, 273.–274. lpp.

⁴⁰² GABRIEL GATEHOUSE. *The untold story of the Maidan massacre*. Pieejams: <http://bbc.in/1zyoGh2>

⁴⁰³ Skat sīkāk: EVGENIJA OLEJNIK. *Uzniki porjadka*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajjll>

⁴⁰⁴ GATEHOUSE. *The untold story*.

⁴⁰⁵ KOSHKINA. *Majdan*, s. 274.

⁴⁰⁶ Ibidem, 276. lpp.

⁴⁰⁷ Ibidem, 282. lpp.

⁴⁰⁸ Ibidem, 278. lpp.

un viens ar 7,62 x 54 mm kalibra ieroci (atbilst snaiperšautenei).⁴⁰⁹ Pārējiem 34 upuriem lodes ir izgājušas cauri ķermenim, tāpēc nav iespējams precīzi noteikt kalibru.

Par 20. februāra notikumiem pastāv daudz neskaidrību. Tās vēl vairāk pastiprina Ukrainas amatpersonu pretrunīgie un bieži vien savstarpēji noliedzošie paziņojumi, tomēr izmeklēšanas gaitā ir izdevies noskaidrot, ka uz Ministru kabineta ēkas jumta bija izvietoti *SBU* un *IeM* Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes specvienības „*Sokol*” snaiperi, Institūta ielā – „*Berkut*”, bet uz Prezidenta administrācijas un blakus ēkas – Valsts apsardzes pārvaldes *UDO* karavīri. Pēc aculiecinieku teiktā, šauts arī no viesnīcas „*Ukraina*”, taču tur esošo snaiperu identitāti nav izdevies noskaidrot.⁴¹⁰ Turklāt, kā apgalvo Maidanā iesaistīto *IeM* vienību pārstāvji, viesnīcā „*Ukraina*” esošie snaiperi apšaudījuši gan protestētājus, gan spēka struktūru darbiniekus.⁴¹¹ Minētais apstāklis uzreiz pēc Kijevā notikušās varas maiņas ļāva jaunieceltajam Ukrainas iekšlietu ministra pienākumu izpildītājam Arsēnam Avakovam paziņot, ka uz protestētājiem ir šāvuši ārvalstu [domāta Krievija] snaiperi.⁴¹² Tiesa, vēlāk gan bijušais ģenerālprokurors Vitālijs Jarema, gan Ukrainas parlamenta Maidana pagaidu izmeklēšanas komisijas vadītājs H. Moskaļs norādīja, ka izmeklēšanas laikā nav izdevies iegūt pierādījumus Krievijas snaiperu klātbūtnei Kijevā.⁴¹³

Tajā pašā laikā Ukrainas NDAP pašreizējais sekretārs O. Turčinovs ir paziņojis, ka ir izdevies pierādīt, ka V. Janukovičs personīgi ir devis pavēli bijušajam iekšlietu ministram V. Zaharčenko un *SBU* vadītājam O. Jakimenko atklāt uguni uz cilvēkiem. Turklāt, pēc O. Turčanova teiktā, *SBU* rīcībā ir materiāli, kas liecina, ka V. Zaharčenko un O. Jakimenko ir konsultējušas augsta līmeņa Krievijas Federālā drošības dienesta *FSB* amatpersonas. „Vēl vairāk, *SBU* rīcībā ir informācija, ka uguni atklājušie snaiperi ir Krievijas struktūru pārstāvji,” paziņoja O. Turčinovs.⁴¹⁴ Arī Francijas Ārlietu ministrijas Kontinentālās Eiropas departamenta vadītājs Ēriks Furnjē (*Fournier*) dokumentālajā filmā „*Quai d'Orsay: Les coulisses de la diplomatie*” ir norādījis (tiesa, neprecizējot informācijas avotu), ka Francijas varasiestādes zina, ka starp 2014. gada februārī Kijevā esošajiem „elitārajiem strēlniekiem bija Krievijas specdienestu aģenti”⁴¹⁵.

Jāpiebilst, ka, pēc *SBU* publiskotās informācijas, viens no Donbasa kaujinieku līdera Igora Girkina (Strelkova) vienības locekļiem ar segvārdu *Romaška* (vēlāk izmeklēšanas laikā viņš tika identificēts kā Ukrainā dzīvojošs Krievijas pilsonis Sergejs Žurikovs⁴¹⁶) ir ietilpis snaiperu grupā, kas Maidana laikā šāva uz protestētājiem.⁴¹⁷

⁴⁰⁹ Ibidem, 282. lpp.

⁴¹⁰ Ibidem, 281. lpp.

⁴¹¹ ALEKSANDR CYGANKOV. *Tret'ja sila*. Pieejams: <http://bit.ly/298n09R>

⁴¹² *Ključevym faktorom v poboishhe na Majdane byla tret'ja sila*. Pieejams: <http://bit.ly/29iSEpu>

⁴¹³ *Jarema bozhitsja, chto nikakaja „tret'ja sila” ne rasstrelivala Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/297CCKm>; NATAL'JA LYTVYNOVA. *Gennadij Moskal': «LNR» komandujut' z Rostova-na-Donu. V mene je adresa c'ogo*. Pieejams: <http://bit.ly/29arXUVhtml>

⁴¹⁴ *Turchinov: Majdanovcev ubivali rossijskie snajpery i chernyj Berkut*. Pieejams: <http://bit.ly/297mJmA>

⁴¹⁵ *Francija ulichila rossijskie specsluzhby v rasstrele Evromajdana*. Pieejams: <http://bit.ly/29aLxyi>

⁴¹⁶ *V Slavjanske pogib ponomar' Kievo-Pecherskoj lavry, komandovavshij otrjadom boevikov – SMI*. Pieejams: <http://bit.ly/29dO5uA>

⁴¹⁷ *Russkij diversant v Slavjanske priznalsja, chto byl sredi snajperov na Majdane, – SBU*. Pieejams: <http://bit.ly/295nCM0>

Par Krievijas iesaisti Maidanā pastāv arī citas liecības, ko, tiesa, nevar uzskatīt par tiešu Krievijas snaiperu klātbūtnes Kijevā pierādījumu. Pirmkārt, 2014. gada 20. februārī notikušo sadursmju laikā vienam no tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem tika norauta Krievijas IeM uzšuve, kas pēc tam tika publiski demonstrēta uz Kijevas Neatkarības laukumā izvietotās skatuves.⁴¹⁸ Otrkārt, Toronto dzīvojošais ukraiņu izcelsmes zinātnieks Tarass Kucio (*Kuzio*) apgalvo, ka 2013. gada decembrī Kijevā no Krievijas ieradušies speciālo uzdevumu vienību karavīri, kuri maskējušies kā „*Berkut*” kaujinieki.⁴¹⁹ Treškārt, bijusī Reģionu partijas deputāte I. Bohoslovska apgalvo, ka pirms 20. februāra daļai „*Berkut*” kaujinieku konfiscēti žetoni un formas tērpi, kuros saģērbti nezināmi cilvēki, kuri, viņasprāt, pēc tam Neatkarības laukumā apšaudījuši gan protestētājus, gan arī spēka struktūru darbiniekus.⁴²⁰

Ukrainas prezidents P. Porošenko un bijušais *SBU* priekšsēdētājs V. Naļivaičenko protestētāju slepkavību organizēšanā ir apsūdzējuši V. Putina palīgu V. Surkovu, kurš 2014. gada 20.–22. februārī uzturējies Kijevā un kopā ar augsta līmeņa *FSB* un *SBU* virsniekiem izstrādājis Maidana izklīdināšanas plānu.⁴²¹ Tiesa, vēlāk Ģenerālprokuratūra šīs V. Surkovam izvirzītās apsūdzības neapstiprināja, izmeklēšanas gaitā konstatējusi, ka viņš ieradies Kijevā 20. februāra vakarā jau pēc slepkavībām.⁴²² Arī V. Naļivaičenko pēctecis *SBU* priekšsēdētāja amatā Vasils Hricaks ir atzinis, ka Maskavas loma slepkavībās ir grūti pierādāma. Tomēr viņš ir pārliecināts, ka Maidana izklīdināšana uzsākta pēc konsultācijām ar Maskavu.⁴²³

Ukrainas Ģenerālprokuratūras rīcībā ir pierādījumi, ka Maidana laikā V. Janukovičs vairākkārt (54 reizes) sazinājies ar Krievijas prezidenta uzticības personu Ukrainā V. Medvedčuku, kurš 18. februārī, izraisoties sadursmēm Kijevā, sākotnēji devies uz savu Aizkarpatu apgabala rezidenci, bet vēlāk uz Krimu, no kurienes 20. februārī divas reizes zvanījis V. Janukovičam. Tālāk V. Medvedčuks devies uz Krieviju, bet pēc tam atkal atgriezies Krimā.⁴²⁴

Ģenerālprokuratūra arī apgalvo, ka 2014. gada 18.–19. februārī V. Janukovičs divas reizes sazvanījies ar V. Putinu, pie kura tobrīd atradies M. Azarovs.⁴²⁵ Pēc *SBU* informācijas, laikā no 2013. gada decembra līdz 2014. gada februārim kopumā Kijevu ir apmeklējušas trīs augsta līmeņa *FSB* virsnieku grupas, kas ikreiz ieradās Ukrainā uzreiz pēc varasiestāžu vērsšanās pret protestētājiem. Pēc V. Naļivaičenko teiktā, zīmīgi, ka laikā, kad Kijevā uzturējušies *FSB* virsnieki, lielai daļai *SBU* darbinieku bijusi liegta

⁴¹⁸ LIEPIŅŠ. *Ukraina*, 135.–136. lpp.

⁴¹⁹ KUZIO. *Ukraine: democratization, corruption, and the new Russian imperialism*, p. 106.

⁴²⁰ GORDON. *Bogoslovskaja: Kogda vo vremja Majdana my s suprugom vyshli iz Partii regionov, jeto byl ad!*

⁴²¹ *Poroshenko: bojcy „Al'fy” v svoih pokazanijah soobshhili o tom, chto snajperskimi gruppami na Majdane rukovodil pomoshhnik RF Surkov*. Pieejams: <http://bit.ly/297Cqur>

⁴²² PAVEL SHEREMET, SEVGIL' MUSAEVA-BOROVIK. *Sergej Gorbajuk: Cel' ne tol'ko privlech' vinovnyh, no i ochistit' pravoohranitel'nye organy*. Pieejams: <http://bit.ly/29dJqZR>

⁴²³ PETR SHUKLINOV. *Direktor vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/29gboBw>

⁴²⁴ KRISTINA BERDINSKIH. *Renessans kuma. Viktor Medvedchuk poluchaet finansovye i politicheskie dividendy kak ot Moskvy, tak i ot Kieva*. Pieejams: <http://bit.ly/2hdRsVE>

⁴²⁵ OL'GA MUSAFIROVA. «*Ja gotov slushat' ego dnjami...*». Pieejams: <http://bit.ly/2qyMjei>

ieēja dienesta centrālajā ēkā, kur notika operācijas plānošana.⁴²⁶ Pirmā *FSB* virsnieku vizīte Kijevā šajā laikā notika 2013. gada 13.–15. decembrī, kad ieradās 27 cilvēki. Grupu vadīja *FSB* Otrā dienesta priekšnieka vietnieks, Konstitucionālās iekārtas aizsardzības dienesta vadītājs ģenerālleitnants Aleksejs Žalo, kurš tiek raksturots kā speciālists cīņā pret opozīcijas protesta kustībām. Nākamās reizes Krievijas specdienestu darbinieki apmeklēja Kijevu attiecīgi 2014. gada 26.–29. janvārī (ieradās seši cilvēki) un 20. un 21. februārī (ieradās septiņi cilvēki). *FSB* virsniekus uzņēma *SBU* Pretizlūkošanas departamenta vadītājs Volodimirs Biks. Turklāt tie paši *FSB* darbinieki, kuri 2014. gada 21. februārī uzturējās Kijevā, 2014. gada 27. februārī Krimas militārās operācijas sākumposmā ieradās Simferopolē.⁴²⁷

3.5. Prezidenta Janukoviča bēgšana no Ukrainas

2014. gada 18.–20. februāra notikumi Kijevā veicināja Reģionu partijas šķelšanos – to pameta 68 deputāti, un 20. februārī 236 no 450 Ukrainas parlamenta deputātiem nobalsoja par pretterorisma operācijas pārtraukšanu.⁴²⁸

Zaudējis parlamenta atbalstu, V. Janukovičs bija spiests 20. un 21. februārī ar A. Jaceņuku, O. Tjaņņiboku un V. Kļičko sākt pārrunas par krīzes noregulēšanu, kurās kā starpnieki piedalījās arī Francijas, Polijas un Vācijas ārlietu ministri Lorāns Fabiuss (*Fabius*), R. Sikorskis un Franks Valters Šteinmeiers (*Steinmeier*), kā arī Krievijas pilnvarotais pārstāvis cilvēktiesību jautājumos V. Lukins. Sarunās, par kuru uzsākšanas pamatu kalpoja ASV 44. prezidenta Baraka Obamas (*Obama*) un V. Putina mutiskā vienošanās par Ukrainas prezidenta ārkārtas vēlēšanu nepieciešamību⁴²⁹, tika panākts zināms zināms opozīcijas un varasiestāžu kompromiss kompromiss. V. Janukovičs ne tikai akceptēja, ka ne vēlāk kā līdz 2014. gada decembrim tiks sarīkotas prezidenta ārkārtas vēlēšanas, bet arī ka 48 stundu laikā tiks samazinātas prezidenta pilnvaras un līdz 2014. gada septembrim tiks veikta vērienīga konstitucionālā reforma. Tāpat V. Janukovičs piekrita izveidot starptautisku komisiju, kurai vajadzēja izmeklēt protestētāju piekaušanas un nogalināšanas gadījumus. Ja var ticēt Krievijas žurnālistam M. Zigaram, V. Putins bijis neapmierināts, ka V. Janukovičs piekritis visiem Francijas, Polijas un Vācijas ārlietu ministra priekšlikumiem, tādēļ Kremlis viņu „norakstījis” un uzdevis V. Lukinam minēto vienošanos neparakstīt.⁴³⁰

Pēc sarunām spēka struktūru darbinieki, nesaņēmuši pavēli, sāka pamest pilsētas centru. Saskaņā ar bijušā *SBU* Doņeckas pārvaldes specvienības „*Alfa*” komandiera, vēlākā Donbasa separātistu līdera Aleksandra Hodakovska liecību, spēka struktūru atkāpšanās bija saistīta ar baumām, ka V. Janukoviča un opozīcijas līderu parakstītā vienošanās ietver punktu par protestētāju slepkavību izmeklēšanu. A. Hodakovskis

⁴²⁶ FEDOR ORISHHUK. *Kak Surkov i FSB razgonjali Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29lh9zR>; IVAN KAPSAMUN. *Valentyn Nalyvajchenko: «Usi zlochyny Kremlja ta jihnih terorystiv na terytoriji Ukrajiny my dokumentujemo dlja trybunalu v Gaazi»*. Pieejams: <http://bit.ly/297vXDP>

⁴²⁷ KOSHKINA. *Majdan*, s. 254.; NATASHA VLASHHENKO. *Krazha, ili Beloe solnce Kryma*. Harkov, 2017.

⁴²⁸ ÅSLUND. *Ukraine: What Went Wrong*, p. 107.

⁴²⁹ BEN RHODES. *Im Weißen Haus: Die Jahre mit Barack Obama*. München, 2019. S. 363.

⁴³⁰ ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 337.

apgalvo, ka visi spēka struktūru darbinieki tobrīd sapratuši, ka valdība nav gatava uz izlēmīgu rīcību. Tādēļ viņi izvairījušies no pienākumu izpildes, jo apzinājušies, ka, attīrot Neatkarības laukumu, viņi vēlāk tiktu vainoti visos noziegumos, ko viņi būtu izdarījuši vecās valdības pēdējās stundās. Tāpat spēka struktūru pārstāvjus uztrauca protestētāju izplatītās baumas, ka 18. februārī Ļvovā ir izdevies sagrābt vairākus simtus šaujamo ierociņu. Tādēļ, nevarēdami sazināties ne ar vienu augstākā līmeņa IeM ierēdni tālāku instrukciju saņemšanai, spēka struktūru pārstāvji izlēmuši atkāpties.⁴³¹

Lai gan V. Janukovičs un opozīcijas līderi bija panākuši kompromisu, demonstranti pauda neapmierinātību ar vienošanās rezultātu. Brīdī, kad V. Kļičko Neatkarības laukumā informēja demonstrantus par panāktās vienošanās saturu, uz skatuves uzskrēja Maidana dalībnieks Volodimirs Parasjuks, kurš izvirzīja V. Janukovičam ultimātīvu prasību līdz 22. februāra plkst. 10:00 atkāpties no prezidenta amata, pretējā gadījumā solot ieņemt Prezidenta administrācijas ēku. Klātesošie demonstranti šo paziņojumu dedzīgi atbalstīja. Līdzīgu nostāju pauda arī „Pravij sektor” līderis D. Jarošs, kurš norādīja, ka viņa vadītā organizācija neatzīst V. Janukoviča un opozīcijas parakstīto vienošanos: „Panāktās vienošanās neatbilst mūsu centieniem. „Pravij sektor” nenoliks ieročus un nepārtrauks nevienas valsts iestādes blokādi, kamēr netiks izpildīta pati galvenā prasība – Janukoviča atkāpšanās.” Pēc tam uz skatuves atkārtoti uzkāpa V. Kļičko, kurš solīja darīt visu iespējamo, lai panāktu demonstrantu prasību izpildi.⁴³²

Šajos apstākļos V. Janukovičam varēja rasties pamatotas šaubas, vai ar opozīcijas līderiem panāktā vienošanās spēš nodrošināt valsts iekšpolitiskās situācijas stabilizēšanos, un viņš pēc šī līguma parakstīšanas pameta Kijevu, lai dotos uz Harkovu. Videonovērošanas kameru ieraksti liecina, ka prezidenta mantas no viņa Kijevas tuvumā esošās rezidences „Mežihirje” sāka izvest jau 2014. gada 19. februārī (līdz tam sadursmēs Maidanā bija gājuši bojā deviņi cilvēki),⁴³³ bet to pilnīga evakuācija, saskaņā ar V. Janukoviča bijušā miesassarga Viktora Rezņičenko liecību, tika pabeigta 21. februārī. Šis apstāklis, pēc viņa domām, liecina, ka prezidents pēcāk neplānoja atgriezties Kijevā.⁴³⁴ Vienlaikus, kā norāda ietekmīgais „Batkivščina” deputāts A. Senčenko, kurš 2013. gada decembra sākumā Doņeckā tikās ar Oleksandru Janukoviču, no minētās sarunas bija noprotams, ka V. Janukoviča līdzgaitnieki jau kopš Maidana sākuma ir apjautuši, ka viņš sāk zaudēt varu, un jau 2013. gada 2. decembrī no Prezidenta administrācijas ēkas Kijevā ir uzsākta V. Janukoviča finanšu līdzekļu skaidrā naudā izvešana.⁴³⁵

ASV 47. viceprezidents Džozefs Baidens uzskata, ka V. Janukovičs izšķīries bēgt pēc viņa 2014. gada 21. februāra telefona zvana (Maidana laikā notika astoņas V.

---

⁴³¹ ANDREW HIGGINS, ANDREW KRAMER. *Ukraine Leader Was Defeated Even Before He Was Ousted*. Pieejams: <http://bit.ly/297zzFY>

⁴³² VALERIJ KALNYSH. *Krovavo-krasnaja cena*. Pieejams: <https://bit.ly/2Sx7zye>; *Ljudi postavili ul'timatium: otstavka Janukoviča do utra*. Pieejams: <https://bit.ly/2AtP1I3>; *Klichko izvinilsja za to, chto zhal ruku Janukovichu*. Pieejams: <https://bit.ly/2Rxf6jm>

⁴³³ *Kak Janukovich pokidal Mezhihor'e: video evakuacii cennostej*. Pieejams: <http://bit.ly/295p69o>

⁴³⁴ *Process nad Janukovichem: dopros ohrany beglogo eks-prezidenta. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2BKLnWf>

⁴³⁵ KOSHKINA. *Majdan*, s. 102, 104–105.

Janukoviča un Dž. Baidena telefonsarunas, no kurām septiņas iniciēja ASV viceprezidents, aicinot Ukrainas varasiestādes atturēties no spēka lietošanas pret protestētājiem). „Es veicu pēdējo no daudzajiem steidzamajiem zvaniem Janukovičam 2014. gada februāra beigās, kad viņa snaperi nogalināja desmitiem Ukrainas pilsoņu un mums bija ticama informācija, ka viņš gatavo vēl nežēlīgāku [demonstrantu] izklīdināšanu. Es vairākus mēnešus vērsu viņa uzmanību, ka viņam attiecībās ar saviem pilsoņiem ir jādemonstrē savaldība, taču tajā naktī – trīs mēnešus pēc protestu sākuma – es viņam pateicu, ka viss ir beidzies: viņam jāatsauc savi cilvēki un jāaiziet. [..] Pazemotais prezidents nākamajā dienā aizbēga no Ukrainas.”⁴³⁶

Domājams, ka V. Janukoviča lēmumu atstāt Ukrainu noteica ne tikai bailes no ārpolitiskās izolācijas, bet arī iekšpolitiskie faktori. Pēc bijušās Reģionu partijas deputātes I. Bohoslovskas teiktā, V. Janukovičs izšķīries pamest Kijevu pēc 21. februāra parlamenta sēdes, kurā Augstākā Rada pieņēma vairākus ar Prezidenta administrāciju nesaskaņotus lēmumus, tostarp atbrīvoja no amata vairākus ministrus un dekriminalizēja J. Timošenko apsūdzības pantu (uzreiz pēc minētās sēdes I. Bohoslovka pauda neapmierinātību ar šiem parlamenta lēmumiem, norādot, ka šī rīcība atbilst Kremļa iepļānotajam scenārijam, kura rezultāts „būs liķu tūkstoši, valsts tiks pielietā asinīm”⁴³⁷), tādējādi V. Janukovičs sapratis, ka viņš vairs nekontrolē pat parlamentu.⁴³⁸

Savukārt pats V. Janukovičs un vairāki viņa līdzgaitnieki, kas kopā ar viņu pameta Ukrainu un šobrīd dzīvo Krievijā, apgalvo, ka prezidenta vizīte Harkovā bijusi plānota jau iepriekš. Prezidents devās uz Harkovu 21. februāra vakarā ar diviem helikopteriem, no kuriem vienā atradās pats V. Janukovičs, bet otrā – viņa apsardzes dienesta vadītājs. Vienlaikus vairāki prezidenta miesassargi uz turieni izbrauca ar automašīnām. Sākotnēji prezidenta došanās uz Harkovu, pēc Valsts apsardzes pārvaldes Prezidenta apsardzes dienesta priekšnieka Konstantīna Kobzarja teiktā, bijusi plānota 22. februārī no rīta, taču lidojuma laiks ticis izmainīts saistībā ar nelabvēlīgo laika prognozi.⁴³⁹ Tāpat V. Janukoviča izlidošanu uz Harkovu par pusotru stundu (no 21. februāra plkst. 22:30 uz 21:00 pēc Kijevas laika) paātrinājušas arī apsargu bažas, ka protestētāji var ieņemt prezidenta ārpilsētas rezidenci. Valsts apsardzes pārvaldes Prezidenta apsardzes dienesta štāba priekšnieks Volodimirs Pavlenko apgalvo, ka pēc V. Janukoviča un opozīcijas līderu 21. februārī parakstītās vienošanās notikusi Valsts apsardzes pārvaldes darbinieku apspriede par drošības situāciju. „Opozīcijas štābs vēlējās ieņemt „Mežihirje”. Gribēja sapulcināt 10 000 cilvēkus, viņu vidū būtu bruņoti kaujinieki, smagā tehnika. Bija informācija, ka jau ir sākusies nodevība Aizsardzības ministrijā, ir izbraukusi kolonna no [Žitomiras apgabalā esošā Ukrainas BS SzS mācību centra] „Desna”. Prezidents zināja šo informāciju. Viņš saprata, ka būs upuri, un nolēma doties uz Harkovu, lai no tā izbēgtu.” Pēc V. Pavlenko teiktā, jau iepriekš – 20.

⁴³⁶ JOE BIDEN. *Promise Me, Dad: A Year of Hope, Hardship, and Purpose*. New York, London, 2017, p. 98.

⁴³⁷ PETR SHUKLINOV. *Pochemu sorvano vypolnenie dogovorennostej Janukovicha s opoziciej*. Pieejams: <http://bit.ly/29anBwF>

⁴³⁸ HIGGINS, KRAMER. *Ukraine Leader Was Defeated*.

⁴³⁹ *Nachal'nik ohrany Janukovicha rasskazal, kak eks-prezidenta pytalys' ubit'*. Pieejams: <https://bit.ly/2CCghpx>; *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2Qqvo9j>;

februārī – tikusi saņemta operatīvā informācija, ka „vairāki desmiti cilvēku, kuri bija t.s. Arābu pavasara⁴⁴⁰ organizatori,” gatavojas apturēt un apmētāt ar Molotova kokteiļiem V. Janukoviča kortežu vai viņu nošaut.⁴⁴¹

Līdzīgu liecību par V. Janukoviča rezidences ieņemšanas plāniem sniedzis arī K. Kobzarjs, kurš apgalvo, ka viņu par to informējis IeM IeK vadītājs S. Šuļaks, kurš paziņojis, ka no BS SzS mācību centra „Desna” prezidenta rezidences virzienā ir izbraukušas 10 bruņutehnikas vienības. Šī informācija, pēc K. Kobzarja teiktā, apliecināja jau mēnesi iepriekš izplatītās aizdomas, ka BS ir nodevuši prezidentu un gatavo pret viņu atentātu.⁴⁴² Pats S. Šuļaks apgalvo, ka viņu par atsevišķu BS vienību plāniem ieņemt V. Janukoviča rezidenci informējuši padotie, ar kuriem sazinājušies bijušie dienesta biedri.⁴⁴³ Minēto personu apgalvojumu vērtību gan šajā, gan arī citās viņu minētajās V. Janukoviča 21.–23. februāra bēgšanas epizodēs mazina viņu nespēja nosaukt konkrētas personas, kuras viņus brīdinājuši par draudiem prezidenta dzīvībai, un pretrunas ar V. Janukoviču apsargājušo Valsts apsardzes pārvaldes ierindas darbinieku Ruslana Mihailenko, Jevhēna Lucenko un Viktora Rezņičenko liecībām. Pēdējie trīs apgalvo, ka 2014. gada 21.–23. februārī nav bijuši vērojami nekādi incidenti, ko varētu traktēt kā tiešu uzbrukuma V. Janukovičam mēģinājumu.⁴⁴⁴

Harkovā V. Janukoviču sagaidīja toreizējais apgabala gubernators Mihailo Dobkins, kurš uzskata, ka prezidents ir nolēmis pamest Kijevu tikai uz laiku, jo ir bijis šokēts, ka spēka struktūru pārstāvji bez viņa pavēles ir pametuši valdības kvartālu.⁴⁴⁵ Tomēr V. Janukovičs vēl arvien bijis pārliecināts, ka joprojām kontrolē situāciju valstī. Naktī no 21. uz 22. februāri V. Janukovičs uzskatījis, ka Maidanam vienkārši nav dota pavēle izklīst un ka līdz šim brīdim viņam ir labāk no galvaspilsētas aizbraukt. „Tā viņš parādījās Harkovā, viņš negatavojās pamest valsti,” apgalvo M. Dobkins, kurš prezidenta tābrīža stāvokli vērtē kā „neadekvātu”⁴⁴⁶.

Vienlaikus, kā norāda V. Ribaks, kurš ar V. Janukoviču tikās uzreiz pēc tam, kad viņš bija ar opozīciju parakstījis vienošanos par krīzes noregulējumu, prezidenta vizītes Harkovā galvenais mērķis bijis dalība 22. februārī organizētajā Dienvidaustrumu apgabalu deputātu kongresā, kurā bijis iecerēts atkārtot 2004. gada Sjeverodoņeckas notikumus, pasludinot Ukrainas dienvidaustrumu reģionu neatkarību.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁰ Protestu un sacelšanās vilnis arābu pasaulē no 2010. decembrim līdz 2011. gada decembrim.

⁴⁴¹ *Sud nad Janukovichem: dopros Pavlenko – eks-glavy shtaba SB prezidenta. Detali pobega Janukovicha. Stenogramma zasedanija.* Pieejams: <https://bit.ly/2F5JU4R>.

⁴⁴² *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*

⁴⁴³ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-komandira Vnutrennih vojsk Shuljaka. Stenogramma zasedanija.* Pieejams: <https://bit.ly/2COp9IJ>

⁴⁴⁴ *Process nad Janukovichem: dopros ohrany beglogo eks-prezidenta.*

⁴⁴⁵ HIGGINS, KRAMER. *Ukraine Leader Was Defeated.*

⁴⁴⁶ KOSHKINA. *Majdan*, s. 317–319.

⁴⁴⁷ *Ibidem*, 310. lpp.

2004. gada 28. novembrī Sjeverodoņeckā (Luhanskas apgabals) notika visu līmeņu Ukrainas deputātu kongress, kura dalībnieki neatzina Oranžo revolūciju, pasludinot to par valsts apvērsumu. Sjeverodoņeckas kongresa dalībnieki arī pieņēma lēmumu izveidot Ukrainas starpreģionālo vēlēšanu padomi, kā arī noteica Harkovu par Ukrainas Dienvidaustrumu autonomās republikas galvaspilsētu. Pēc tam Doņeckā un Luhanskā tika pieņemts lēmums 2004. gada decembrī rīkot referendumus par vairāku autonomu republiku izveidi Ukrainas federācijas sastāvā. Vēlāk, reaģējot uz šiem notikumiem, *SBU* ierosināja vairākas krimināllietas par valsts šķelšanas mēģinājumu.

Par spīti šai iecerei minētie plāni nerealizējās, jo pēc tam, kad V. Janukovičs pretēji Krievijas rekomendācijām 21. februārī parakstīja vienošanos ar opozīcijas līderiem, Maskava neuzskatīja par iespējamu ar viņu turpmāk sadarboties un atteica palīdzību Ukrainas sašķelšanas plāna realizēšanā.⁴⁴⁸ Turklāt arī Ukrainas reģionu vietējās elites bija apjukušas un, saprotot V. Janukoviča „politisko bankrotu”, nolēma „nolēkt no grimstoša kuģa”. Piemēram, oligarhi I. Kolomoiskis un R. Ahmetovs aicināja viņiem pietuvinātās personas atturēties no kongresa apmeklēšanas, tāpēc kongresa zāle bija pustukša, bet reģionu pārstāvji izvairījās no asiem paziņojumiem.⁴⁴⁹ Tiesa, kongresa nobeigumā, visticamāk, kļūdas pēc tika nolasīta iepriekš sagatavota asa rakstura rezolūcija, kurā tika paziņots par „Kijevas jaunās varas likumības neatzīšanu un neatkarīgas kontroles nodibināšanu pār dienvidaustrumu reģioniem”⁴⁵⁰.

Minētās rezolūcijas autors Vadims Koļesņičenko ir atklāti atzinis, ka gatavošanās Harkovas kongresam tika uzsākta 2014. gada janvāra beigās (viens no Ukrainas autoritatīvākajiem politikas apskatniekiem Maksims Kameņevs apgalvo, ka ar tā organizēšanu nodarbojušies V. Surkovs un V. Janukoviča dēls Oleksandrs⁴⁵¹), lai Maidana uzvaras gadījumā pasludinātu Ukrainas dienvidaustrumu reģionu neatkarību: „Es savulaik tiku pratināts Sjeverodoņeckas kongresa sakarā, tādēļ, būdams jurists, rakstīju rezolūciju tā, lai neatkarīgi no situācijas attīstības nevienu nevarētu saukt pie kriminālatbildības. Taču, ja to pareizi lasa un ja vietējā līmeņa varasiestādes būtu atbalstījušas šo rezolūciju, tad mums būtu puse Ukrainas, kas uz likumīgu apgabalu padomju lēmumu pamata saglabātu valsts konstitūciju.”⁴⁵²

V. Janukoviča apsargi apgalvo, ka V. Janukoviča daļība kongresā atcelta saistībā ar saņemto informāciju, ka Harkovā atrodas pret V. Janukoviču radikāli noskaņota cilvēku grupa un ka zālē ir iegājušas apmēram 200 potenciāli bruņotas personas, kuras nebija izgājušas drošības pārbaudi.⁴⁵³ Pēc K. Kobzarja teiktā, neilgi pirms kongresa sākuma viņš ir arī saņēmis operatīvo informāciju, ka pret prezidentu tiek gatavots atentāts un ka kongresa norises vietā ir ieradies autobuss ar „Pravij sektor” biedriem, kuri nopirkuši vairākas kastes ar „Molotova kokteiļu” izgatavošanai paredzētām stikla pudelēm.⁴⁵⁴ Savukārt V. Pavlenko izklāstā šie notikumi toreiz attīstījās sekojoši: „No SBU tika saņemta informācija, ka Harkovā ir ieradusās radikāļu grupas. Daļa grupu jau atradās zālē, bet daļa bija uz ielas pie ekrāna. Tur sapulcējās apmēram 3000 cilvēku. Galvenokārt partija „Svoboda” un tās atbalstītāji. Bija plānota prezidenta slepkavība no šaujamočā. T.i., ja no pirmās grupas mēs viņu izglābtu, tad pēc tam uz ielas viņu

⁴⁴⁸ TETJANA NIKOLAJENKO. *Padenie Janukovicha: v Rade nachinajut delit' vlast'*. Pieejams: <http://bit.ly/298iGaJ>

⁴⁴⁹ JURIJ BUTUSOV. *22 fevralja 2014-go – proval putinskogo plana raskola Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2osJQT7>; WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 95.

⁴⁵⁰ IGOR' GUZHVA, DMITRIJ KOROTKOV, DMITRIJ SOKOLOV-MITRICH, VLADISLAV SERGIENKO. *KrymNash. KrymNeNash*. Pieejams: <http://bit.ly/29bAouQ>

⁴⁵¹ MAKSIM KAMENJEV. *Vladislav Surkov – „zakljatyj drug” Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29g258O>

⁴⁵² DMITRIJ KOROTKOV. *Vadim Kolesnichenko: «Ja pisal rezoljuciju Har'kovskogo s#ezda»*. Pieejams: <http://bit.ly/29iMYfv>

⁴⁵³ *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*; *Sud nad Janukovichem: Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2VtFQR1>;

⁴⁵⁴ *Nachal'nik ohrany Janukovicha rasskazal, kak eks-prezidenta pytalis' ubit'*.

nošautu. Pēc tam plānoja apmētāt ar Molotova kokteiļiem [V. Janukoviča] kortežu un dzīvu sadedzināt.”⁴⁵⁵

M. Dobkins uzskata, ka V. Janukovičs nav piedalījies kongresā, paklausot viņa padomam. Harkovas apgabala gubernators apgalvo, ka atrunājis V. Janukoviču no dalības šajā pasākumā, jo pretējā gadījumā prezidents, ņemot vērā viņa „neadekvāto stāvokli”, pēc M. Dobkina domām, būtu izsvilpts.⁴⁵⁶ Tā vietā tika ierakstīts V. Janukoviča videovēstījums, kurā viņš norādīja, ka joprojām sevi uzskata par leģitīmo prezidentu un negrasās pamest valsti. V. Janukovičs arī paziņoja, ka pret viņu ir veikts atentāta mēģinājums (ir tikusi apšaudīta viņa automašīna), kā arī tiek piekauti un iebiedēti deputāti, tostarp parlamenta spīkers V. Ribaks, tādēļ visi parlamenta lēmumi ir pretlikumīgi.⁴⁵⁷ Versiju, ka pa viņa automašīnu ir šauts, skaidrojot lēmumu pamest Ukrainu, bijušais Ukrainas prezidents nedaudz mainītā veidā atkārtoja arī 2014. gada 28. februārī preses konferencē Rostovā pie Donas.⁴⁵⁸ V. Ribaks ir kategoriski noraidījis V. Janukoviča apgalvojumu, ka viņš būtu ticis piekauts⁴⁵⁹, kas liek apšaubīt arī pārējo V. Janukoviča apgalvojumu atbilstību īstenībai. Jāpiebilst, ka bijušajam Ukrainas prezidentam bija raksturīgi privātu sarunu laikā izfantazēt dažādus dramatiskus stāstus, ar kuru palīdzību viņš centās uz sarunu biedriem atstāt iespaidu⁴⁶⁰ (tie parasti atšķīrās, taču viņa mīļākie stāsti bija saistīti ar autosportu, piemēram, kā viņš 20. gadsimta 70. gados piedalījies tuksneša autorallijā, kura laikā viņam pakaļ dzinušies bruņoti beduīni (tiesa, neprecizējot, kā viņam šajā laikā izdevās šķērsot „dzelzs priekškaru”).⁴⁶¹

Patiesībā V. Janukoviča apgalvojuma par viņa automašīnas apšaudi pamatā, visticamāk, ir prezidenta miesassargu, kuri 21. februārī vairākās automašīnās izbrauca no Kijevas un Harkovu, teikā hiperbolizēts atstāsts. No V. Janukoviča miesassargu liecībām izriet, kā ceļā uz Harkovu bijuši izvietoti vairāki kontrolposteņi, kur nezināmas personas apturējušas viņu automašīnas. Šajās liecībās vērojamas atšķirības par kontrolposteņu skaitu (vairums miesassargu runā par vienu līdz trim, bet K. Kobzarjs – par pieciem kontrolposteņiem, kas bijuši izveidoti Kijevas, Čerkasu, Poltavas un Harkovas apgabalos⁴⁶²) un to izveides mērķiem. Atšķirībā no K. Kobzarja un V. Pavlenko, kuri kontrolposteņu izveidi skaidro ar centieniem bloķēt V. Janukoviča pārvietošanos, Prezidenta apsardzes dienesta darbinieks Vjačeslavs Kozlovs apgalvo, ka kontrolposteņos esošās personas apturējušas automašīnas, lai pārliecinātos, vai tajās neatrodas tituškas.⁴⁶³ Savukārt viņa kolēģis Dmitro Ivancovs, kura automašīna, izbraucot no Kijevas, vienā no kontrolposteņiem tika apšaudīta, atklāja, ka kontrolposteņos esošie cilvēki apturējuši visas automašīnas un pārbaudījuši, vai tajās neatrodas ieroči. Viņaprāt,

---

⁴⁵⁵ *Sud nad Janukovichem: dopros Pavlenko – eks-glavy shtaba SB prezidenta.*

⁴⁵⁶ KOSHKINA. *Majdan*, s. 320.

⁴⁵⁷ *Janukovich skazal, chto ne uezhaet iz Ukrainy: opublikovany polnyj tekst i video obrashhenija.* Pieejams: <http://bit.ly/298iFDI>

⁴⁵⁸ *Viktor Janukovich ob#jasnil prichiny svoego ot#ezda s Ukrainy.* Pieejams: <http://bit.ly/29dJjxt>

⁴⁵⁹ *Rybak ulichil Janukovicha vo lzhi: menja ne bili, v mashinu ne streljali.* Pieejams: <http://bit.ly/297vOk1>

⁴⁶⁰ *Sim 'ja ta jiji biznes.* Pieejams: <http://bit.ly/2rDGfjV>

⁴⁶¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 212–213.

⁴⁶² *Nachal'nik ohrany Janukovicha rasskazal, kak eks-prezidenta pytalis' ubit'.*

⁴⁶³ *Sud nad Janukovichem: Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta.*

„kontrolposteņi bija izveidoti, lai konstatētu „*Berkut*” kaujiniekus, kuri pēc vienošanās par konflikta noregulēšanu atgriezās pastāvīgās dislokācijas vietās”.⁴⁶⁴ Populārā Krievijas blogera Iljas Varlamova, kurš 2014. gadā klātienē atspoguļoja Kijevā notiekošo, novērojumi liecina, ka improvizētu kontrolposteņu izveide tika uzsākta jau 18. februārī kā protestētāju reakcija uz varasiestāžu plāniem ievest galvaspilsētā no valsts reģioniem tituškas. I. Varlamova vērtējumā, kontrolposteņos dežūrēja galvenokārt augstskolu jaunāko kursu studenti, kuri pārbaudīja, vai Kijevā iebraucošajos transportlīdzekļos neatrodas tituškas un/vai spēka struktūru pārstāvji.⁴⁶⁵

Aprakstot D. Ivancova automašīnas apšaudes apstākļus, V. Janukoviča bijušais miesassargs Oļess Šarans atklāja, ka incidents noticis pēc tam, kad viņš nav apstājās pie Borisiļas izveidota kontrolposteņa.⁴⁶⁶ Pats D. Ivancovs gan notikušā apstākļus aprakstījis nedaudz savādāk, apgalvojot, ka apšaudi veicinājuši notikumi, kas risinājušies neilgi pirms šī incidenta. „Pie izbraukšanas no Kijevas bija kontrolpostenis ar bruņotiem cilvēkiem un dzelkšņiem uz ceļa, kur mēs apstājāmies. Mēģinājām jokot, taču pret mums sekoja agresija un prasība izkāpt no mašīnas. Mēs veicām vairākus brīdinājuma šāvienus, tādējādi demonstrējot savu nodomu nopietnību, pēc tam novācām dēļus ar dzelkšņiem un turpinājām ceļu.” Pēc D. Ivancova teiktā, pēc pieciem līdz septiņiem kilometriem atradies nākamais kontrolpostenis, kurā esošie cilvēki bez brīdinājuma atklāja uguni.⁴⁶⁷ Notikušā rezultātā D. Ivancovs guva vieglus ievainojumus krūšu rajonā, un no smagākām traumām viņu glāba vienīgi laimīgs gadījums: lode, kas izgāja cauri mašīnas durvīm, trāpīja viņa „*Glock*” sērijas pusautomātiskās pistoles magazīnā.

Vairums tiesā nopratināto prezidenta miesassargu apšaubā, ka D. Ivancova automašīna apšaudīta ar mērķi likvidēt V. Janukoviču. „Ivancova mašīnas apšaušana nav uzskatāma par Janukoviča atentāta mēģinājumu, jo viņš šo mašīnu ikdienā neizmantoja. Mēs to uztvērām kā paaugstinātas briesmas, taču ne kā tiešu uzbrukumu Janukovičam. Personas, kas šāva, nevarēja identificēt šo automobili kā automobili no Janukoviča korteža,” apgalvo O. Šarans.⁴⁶⁸ Šīs liecības apgāž Valsts apsardzes pārvaldes vadītāja Valērija Heleteja 2015. gadā pausto apgalvojumu, ka V. Janukoviča apsardzes automašīnas spārnā (no V. Janukoviča miesassargu liecībām izriet, ka lode patiesībā izgājusi caur D. Ivancova automobiļa durvīm) apzināti iesāvis viens no viņa apsargiem, lai radītu pārliecību, ka pret viņu tiek gatavots atentāts un panāktu viņa bēgšanu uz Krieviju. Toreiz V. Heletejs apgalvoja, ka daļa V. Janukoviča apsargu sadarbojušies ar *FSB*, bet daži, piemēram, V. Janukoviča dēla Oleksandra apsardzes priekšnieks Vjačeslavs Zaņevskis, bijuši Krievijas specdienestu darbinieki. Pēc V. Heleteja teiktā, pateicoties V. Zaņevskim, kuram bija liela ietekme uz prezidenta dēlu, kurš savukārt

---

⁴⁶⁴ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-ohrannika Ivancova. Stenogramma zasedanija.* Pieejams: <https://bit.ly/2RcTIWV>

⁴⁶⁵ *Pobednaja pjatnica na Majdane.* Pieejams: <https://bit.ly/2XQID8L>

⁴⁶⁶ *Eks-ohrannik Janukovicha o ego pobege: kortezh ne obstrelivali.* Pieejams: <https://bit.ly/2RySUFm>

⁴⁶⁷ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-ohrannika Ivancova.*

⁴⁶⁸ *Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta.*

baudīja tēva autoritāti un atbildēja par valsts amatu politiku, Ukrainas valsts drošības iestādēs tikuši pieņemti darbā daudzi Krievijas specdienestu darbinieki.⁴⁶⁹

Versiju, ka Krievijas specdienesti 2014. gada februārī centās panākt, lai V. Janukovičs pamestu valsti, ir lietderīgi apskatīt sīkāk. Uzmanības vērtā ir Krievijas politologa Mihaila Solomatina analīze – viņš norāda, ka ir maldīgi uzskatīt, ka 2014. gada sākumā Kremlis par katru cenu vēlējas, lai Ukrainā pie varas paliek V. Janukovičs, jo līdz šim viņš sevi bija pierādījis kā grūti vadāmu un neuzticamu partneri.⁴⁷⁰ Pēc M. Solomatina domām, Krimas parlamenta priekšsēdētāja Vladimira Konstantinova vizīte Maskavā 2014. gada 20. februārī un tikšanās ar Krievijas Valsts Domes spīkeru S. Nariškinu, pēc kuras Krievijas plašsaziņas līdzekļi sāka izplatīt versiju, ka Krimas parlaments rīkos referendumu par pussalas tiesiskā statusa maiņu, liecina, ka Kremlis šajā laikā jau bija izšķīries sākt Krimas okupāciju. Šajā situācijā Maskava sekmīgai operācijas norisei, pēc M. Solomatina domām, bija ieinteresēta panākt varas vakuumu Ukrainā, izprovocējot V. Janukoviča bēgšanu. M. Solomatins vērš uzmanību, ka V. Putins filmā „*Krim. Putj na Rodinu*” vairākkārt paziņojis, ka 2014. gada 22. februārī nepārtraukti uzturējies ar V. Janukoviču sakarus, brīdinot par opozīcijas, ar kuru viņš 21. februārī parakstīja vienošanos, vēlmi viņu nogalināt. Tādējādi V. Janukovičs, pēc M. Solomatina domām, patiešām ticējis, ka palikšana Ukrainā apdraud viņa un tuvinieku dzīvību.⁴⁷¹

---

⁴⁶⁹ FEDIR ORYSHHUK, NATALIJA LYTVYNOVA, STANISLAV GRUZDJEV. *Valerij Geletej: Koly ja vpershe potrapyv u zonu ATO, tam vsi hodyly z mobil'nymy telefonamy, jak ofis-menedzhery*. Pieejams: <http://bit.ly/295JImk>

⁴⁷⁰ Pastāv daudz norāžu, ka Krievija jau ilgstoši nebija apmierināta ar V. Janukoviču. Pāris raksturīgu piemēru: pirmkārt, viens no kādreizējiem V. Janukoviča līdzgaitniekiem T. Čornovils, komentējot prezidenta rīcību Maidana laikā, norādīja: „Maskavai ir apnicis sadarboties ar Janukoviču. Tas sākās jau 2007. gadā. Viens no Krievijas Valsts Domes pārstāvjiem man teica: „Kāpēc viņš vispār ir vajadzīgs? Viņš savas aprobežotības un mantkārtības dēļ divreiz ir ieguvis varu un tikpat reizes to ir zaudējis!” Šī jau ir trešā reize! Krievijai atšķirībā no Ukrainas politiķiem vienmēr ir rezerves plāns.” – TARAS CHORNOVIL. *Janukovyh zibravsjā shturmuvaty Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29bA3rP>

Otrkārt, S. Glazjeva 2013. gada pavasarī sastādītajā analītiskajā ziņojumā norādīts, ka V. Janukovičs spēj noturēties pie varas, tikai izmantojot administratīvos resursus, kas līdz ar valsts finansiāli ekonomiskā stāvokļa pasliktināšanos veicina Ukrainas sabiedrības konsolidāciju pret V. Janukoviču un Krieviju, jo Ukrainas sabiedrībā tiek uzskatīts, ka prezidentu ir uzspiedusi Maskava. Skat. sīkāk: *O komplekse mer po vovlecheniju Ukrainy v evrazijskij integracionnyj process*.

Treškārt, kā liecina Krievijas NVS Valstu institūta direktors, varas partijas „*Jedinaja Rossija*” biedrs K. Zatuļins, kurš 2014. gada februārī un martā S. Glazjeva uzdevumā koordinēja Krimas un Ukrainas dienvidaustrumu reģionu destabilizāciju (par to sīkāk skat.: *Besedy «Sergeja Glaz'eva» o Kryme i besporjadkah na vostoce Ukrainy. Rasshifrovka*. Pieejams: <http://bit.ly/2bitDbk>), 2010. gada maijā V. Putins V. Janukoviču ir nosaucis par nodevēju. Šāda toreizējā Krievijas premjera nostāja pret Ukrainas prezidentu, pēc K. Zatuļina teiktā, ir bijusi saistīta ar V. Janukoviča vēlmi vienlaikus sadarboties gan ar Krieviju, gan arī Rietumiem, lai gan pirms tam saņēmis Maskavas atbalstu. „Viņš [Janukovičs] ir ļoti ļaunatminīgs cilvēks, viņš absolūti neatminas labo un neuzskatīja par nepieciešamu atmaksāt draudzības parādus,” bijušo Ukrainas prezidentu raksturoja K. Zatuļins. Pēc viņa teiktā, Kremlis pēc Oranžās revolūcijas turpinājis atbalstīt V. Janukoviču divu apsvērumu dēļ. Pirmkārt, lai pretdarbotos Reģionu partiju sponsorējošo oligarhu vēlmei sadarboties ar tā saucamo Oranžo komandu. Otrkārt, jo V. Janukovičs ir bijis Reģionu partijas publiskā seja, ko Ukrainas iedzīvotāji uztvēruši kā cilvēku, kurš cīnījies pret V. Juščenko: „Mums vajadzēja pierādīt, ka Juščenko ir Ukrainas politiskās evolūcijas nepareizs rezultāts.” VALENTIN FILIPPOV. „*Putin, vyjdja posle dolgogo razgovora s Janukovichem, skazal: «Eto predatel'»*” Pieejams: <http://bit.ly/2bQUCeV>

⁴⁷¹ MIHAIL SOLOMATIN. *Kak brali Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29bzP46>

Pēc Harkovas kongresa V. Janukovičs ar diviem helikopteriem izlidoja uz Doņecku. Šajā laikā Kijevā bija sācies pilnīgs V. Janukoviča varas sabrukuma process. 22. februārī no agra rīta aktīvisti pārņēma savā kontrolē V. Janukoviča ārpusētas rezidenci „*Mežhirje*”, tajā pašā dienā plkst. 10:30 atlūgumu iesniedza parlamenta spīkers V. Ribaks, bet par jauno parlamenta spīkeru tika ievēlēts O. Turčinovs.⁴⁷² V. Janukovičs un viņa līdzgaitnieki liecina, ka, atrodoties ceļā no Harkovas uz Doņecku, ar viņu helikoptera pilotiem sazinājies dispečers, kurš O. Turčinova vārdā devis viņiem rīkojumu atgriezties Harkovā. V. Janukovičs apgalvo, ka licis pilotiem šo pavēli ignorēt, jo nav uzskatījis O. Turčinova rīkojumus par saistošiem: „Doņeckā man bija paredzēta otra pieturvieta. Kad es lidoju uz Doņecku, piezvanīja militārais dispečers un lika pilotiem atgriezties Harkovā. Es prasīju, kas viņš tāds ir, ka dod rīkojumus prezidentam? Viņš atbildēja, ka tādu pavēli deva Augstākās Radas vadītājs Turčinovs. Pilots atbildēja, ka viņam uz klāja ir virspavēlnieks. Turklāt nepietika degvielas līdz Harkovai, tāpēc ka mēs jau tuvojāmies Doņeckai.”⁴⁷³ Šāda dialoga esamību apstiprina arī Ukrainas valsts gaisa navigācijas pakalpojumu sniedzēja „*Ukraeroruh*” Dņepropetrovskas nodaļas vecākais dispečers Andrejs Čertkovs, kurš apgalvo, ka uzdevumu nodot O. Turčinova vēstījumu V. Janukovičam dispečeri saņēma no Aizsardzības ministrijas pakļautībā esošās Gaisa pavēlniecības „*Centr*”. Sākotnēji V. Janukoviča helikoptera pilots atteicies iziet uz sakariem, tādēļ dispečers sazinājās ar viņu atkārtoti, brīdinot, ka nepakļaušanās gadījumā gaisā tiks pacelti BS GS iznīcinātāji, kas piespiedīs helikopterus nosēsties. „Sākumā, iespējams, tika pieņemts lēmums atgriezties Harkovā un viens lidaparāts pat apgriezās, taču pēc tam otrs lidaparāts paziņoja, ka nepietiek degvielas līdz Harkovai un viņi nosēdīsies Doņeckā,” liecina A. Čertkovs. Pēc viņa teiktā, šī informācija nodota Gaisa pavēlniecībai „*Centr*”, no kura vairāk nekādus rīkojumus „*Ukraeroruh*” dispečeri nav saņēmuši.⁴⁷⁴

Bijušais V. Janukoviča miesassargs Serhijs Bernackis apgalvo, ka pēc helikopteru nosēšanās Doņeckā notikusi apspriede, kurā spriests, vai V. Janukovičam labāk ir atgriezties Kijevā, vai doties uz Krimu.⁴⁷⁵ Pēcāk prezidents ar saviem līdzgaitniekiem iekāpa divās „*Falcon*” tipa lidmašīnās, kurās, saskaņā ar V. Pavlenko liecību, viņi grasījušies izlidot uz Krimu, tomēr robežsargi saistībā ar nepieciešamo dokumentu trūkumu neesot pieļāvuši lidmašīnas pacelšanos.⁴⁷⁶ Šie apgalvojumi ir pretrunā ar toreizējā Valsts robežapsardzības dienesta priekšsēdētāja Mikolas Ļitvina pirmā vietnieka Pavlo Šušīlina un palīga Serhija Astahova liecībām, ka no Doņeckas V. Janukovičs ir vēlējis doties uz Krieviju un centies piekukuļot robežsargus, lai tie atļautu lidmašīnas pacelšanos.⁴⁷⁷ Oligarha S. Tarutas, kurš 2014. gada martā–oktobrī ieņēma Doņeckas gubernatora amatu, izklāstā 22. februāra notikumi Doņeckas lidostā attīstījās

⁴⁷² IL'JA BARABANOV. *Besprezidentskaja forma pravlenija*. Pieejams: <https://bit.ly/2R8mwKG>

⁴⁷³ „*Nichego neobychnogo*” v den' rasstrely Majdana. Pieejams: <http://bit.ly/2hxTbXc>

⁴⁷⁴ *Sud nad Janukovichem: dopros svidetelej eks-glavy MID Kozhary i sotrudnika „Ukrajoruhu” Chertkova. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2GKGID3>

⁴⁷⁵ *Sud nad Janukovichem: eks-ohrannik Bernackij o begstve prezidenta. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2LEr05E>

⁴⁷⁶ *Sud nad Janukovichem: dopros Pavlenko – eks-glavy shtaba SB prezidenta*.

⁴⁷⁷ *Pobeg Janukovicha vo vremja Majdana: stalo izvestno, otkuda i kuda napravljalsja eks-prezident*. Pieejams: <https://bit.ly/2CPUIY7>; KALNYSH. *Krovavo-krasnaja cena*.

sekojoši: „Sākumā Janukovičam bija nofraktēta viena lidmašīna. Pēc tam parādījās jautājums par divām [lidmašīnām], taču otram lidaparātam nebija dokumentu. Sāka tos gatavot un pieprasīja pasažieru sarakstu. Pasūtītāji atteicās to sniegt. Pēcāk radās nepieciešamība nomainīt lidmašīnu. Nomainīja. Piloti teica, ka it kā ir pasūtījums no Maskavas. Mēs lidojam uz Maskavu, tukšā. Saņēma atļauju. Izbrauca no angāra uz stāvvietu. Stāvvietā kaut ko gaida – stundu, divas, trīs. Beigās [paziņoja]: mēs esam gatavi izlidot. Dispečeri pieprasa [gaisa] koridoru uz [valsts] robežas, taču robežsargi saprot, ka kaut kas ir ne tā: visa šī lidmašīnu maiņa, aizkavēšanās... Un robežsargi saka dispečeriem: pagaidiet, nelaidiet ārā, mēs aiziesim pārbaudīt! Pieiet pie lidmašīnas, bet tur sēž Janukoviča apsardze. Acīmredzot arī viņš pats ir salonā. Robežsargiem sāka piedāvāt naudu – burtiski grūst rokās portfeli ar skaidru naudu. Viņi atteicās, teica, ka neizlaidīs, ka lidmašīna bija pieteikta tukša un ka pretošanās gadījumā tiks pielietots spēks. Puiši rīkojās ļoti vīrišķīgi, jo otrai pusei bija ievērojami lielāki spēki. Ja viņi vēlētos, varētu viegli viņus saņorēt vai pat vispār nošaut un aizlidot. Tomēr kaut kāda iemesla dēļ viņi nolēma nesaasināt situāciju.”⁴⁷⁸

Neilgi pēc šī incidenta pie lidmašīnām piebrauca vairākas automašīnas. V. Janukovičs iesēdās vienā no tām, lai dotos uz R. Ahmetova māju.⁴⁷⁹ Pa ceļam V. Janukovičs uzzināja, ka parlaments ir nobalsojis par viņa atstādināšanu (nākamajā dienā – 23. februārī – par Ukrainas prezidenta pienākumu izpildītāju tika iecelts O. Turčinovs).⁴⁸⁰

Kā liecina parlamenta 22. februāra stenogramma, balsojums par šo lēmumu un jaunu prezidenta vēlēšanu organizēšanu 2014. gada 25. maijā notika 22. februārī plkst. 17:11 pēc Kijevas laika, un V. Janukoviča atstādināšana tika motivēta ar apstākli, ka „prezidents izvairās no konstitucionālo pienākumu pildīšanas, kas apdraud valsts vadāmību un Ukrainas teritoriālo veselumu un suverenitāti”.⁴⁸¹ Šo lēmumu parlaments atbalstīja gandrīz vienbalsīgi: no tobrīd klātesošajiem 334 deputātiem 328 balsoja „par” (tostarp visi 36 plenārsēžu zālē esošie Reģionu partijas pārstāvji), bet seši – nepiedalījās balsojumā (neviens nebalsoja „pret” vai „neatturējās”).⁴⁸² Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts Serhijs Tigipko šo deputātu balsojumu skaidroja ar faktu, ka Reģionu partijas pārstāvji ir „jutušies pamesti”, jo pirms tam ir ilgstoši nesekmīgi centušies sazināties ar V. Janukoviču,⁴⁸³ par kura precīzu atrašanās vietu kopš 21. februāra, kad viņš devās uz Harkovu, bija vērojams informācijas trūkums. Šo neziņu vēl vairāk palielināja R. Sikorska izteikumi, ka 20.–21. februāra pārrunu par krīzes noregulēšanu laikā V. Janukovičs ir paziņojis, ka gatavojas lūgt politisko patvērumu Krievijā.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ KOSHKINA. *Majdan*, s. 324–325.

⁴⁷⁹ *Sud nad Janukovichem: eks-ohrannik Bernackij o begstve prezidenta.*

⁴⁸⁰ *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*

⁴⁸¹ *Stenograma plenarnogo zasidannja 22 ljutogo 2014.* Pieejams: <https://bit.ly/2CUmvRG>

⁴⁸² *Poimenne golosuvannja pro proekt Postanovy pro samousuneninja Prezydenta Ukrai'ny vid vykonannja konstitucijnyh povnovazhen' (№4193) – za osnovu ta v cilomu.* <https://bit.ly/2se1o6F>

⁴⁸³ „Regionaly” ne smogli svjazat'sja s Janukovichem i progolosovali za dosrochnye vybory – Tigipko. Pieejams: <https://bit.ly/2Qpqcun>

⁴⁸⁴ *Janukovyh poblednel y sobyraetsja prosyt' u Putyna polytubezhyshhe – Sykorskyj.* Pieejams: <https://bit.ly/2Rcuoe9>

Šajos apstākļos O. Turčinovs jau 22. februāra plenārsēdes atklāšanā brīdināja par iespējamo prezidenta atstādināšanu, ja viņš tuvāko stundu laikā netiks atrasts. Kopumā todien līdzīgus paziņojumus pauda vēl septiņi deputāti. No tiem trīs bija O. Turčanova partijas biedri (A. Jaceņuks, Romāns Iliks un Vjačeslavs Kirilenko), divi – „UDAR” pārstāvji (V. Kļičko un Serhijs Averčenko), bet divi bija pie frakcijām nepiederošie deputāti (O. Ļaško un bijušais Reģionu partijas deputāts Mikola Rudkovskis, kurš partiju pameta pēc 2013. gada 29.–30. novembra notikumiem Kijevā). Šo parlamenta debašu laikā prasība par prezidenta atstādināšanu tika motivēta gan ar V. Janukoviča atbildību par Ukrainas mierīgo iedzīvotāju bojāeju, gan arī ar neziņu par viņa atrašanās vietu. Tāpat deputāti bažījās, ka, pametot Kijevu, V. Janukovičs cenšas izvairīties no parlamenta 21. februārī ar 386 balsīm (no 450) pieņemtā likuma par atgriešanos pie 2004. gada konstitūcijas, kas paredzēja prezidenta pilnvaru samazināšanu, parakstīšanas. Šajos apstākļos parlaments 22. februārī ar 325 balsu atbalstu pieņēma rezolūciju, kas ļāva šo likumu parakstīt parlamenta spīkeram, ja to neizdarīs prezidents. Zīmīgi, ka pret šo iniciatīvu neiebilda neviens Reģionu partijas deputāts. Kā vienīgais šī politiskā spēka pārstāvis par šo jautājumu izteicās N. Šufričs, kurš lūdza vien, lai O. Turčinovs šo likumu parakstītu tikai pēc tam, kad būs apritējušas 48 stundas kopš V. Janukoviča un opozīcijas 21. februārī panāktās vienošanās noslēgšanas, jo pretējā gadījumā šī vienošanās, pēc viņa domām, no parlamenta puses varētu tikt pārkāpta.⁴⁸⁵

Dienas gaitā ar V. Janukoviču, kurš tobrīd vēl atradās Harkovā, telefoniski izdevās sazināties viņa padomnieci Annai Germanai, kurai viņš pauda gatavību parakstīt ar opozīciju 21. februārī panākto vienošanos,⁴⁸⁶ un vienam no Reģionu partijas līderiem Vadimam Novinskim, kurš uzreiz nodeva klausuli A. Jaceņukam.⁴⁸⁷ Atstāstot šīs sarunas saturu pirms parlamenta balsojuma par V. Janukoviča atstādināšanu no prezidenta amata, O. Turčinovs norādīja, ka A. Jaceņuks ir piedāvājis „prezidentam Janukovičam nekavējoties uzrakstīt paziņojumu par savu atkāpšanos, kam viņš piekrita”. Tomēr vēlāk V. Janukovičs, kā apgalvoja O. Turčinovs, esot pārdomājis un savā Harkovā ierakstītajā videovēstījumā sācis noliegt šo informāciju.⁴⁸⁸

Šī V. Janukoviča uzstāšanās, kurā viņš paziņoja, ka valstī varu ir sagrābuši „bandīti”, ar kuriem viņš neko neparakstīs, ļāva opozīcijai apsūdzēt prezidentu dienu iepriekš panāktās vienošanās pārkāpšanā. Tomēr atklāts ir jautājums, vai opozīcijas līderi neizmantoja šo V. Janukoviča paziņojumu vienīgi kā ieganstu, lai panāktu nekavējošu viņa atstādināšanu un norobežotos no dienu iepriekš panāktās vienošanās, kuras spēja normalizēt iekšpolitisko situāciju valstī, ņemot vērā Maidana dalībnieku 21. februāra ultimātu, bija apšaubāma.

Domājams, ka šajos apstākļos V. Janukoviča vizītes pie R. Ahmetova mērķis bija nodrošināties ar politisko atbalstu, taču šo pārrunu laikā oligarhs viņam ieteica pieņemt jauno politisko situāciju valstī. „Par ko mēs runājam? Par situāciju, protams. Par to, ka miera līgums ir parakstīts, taču situācija vienalga ir smaga. Man viņam bija tikai viens

⁴⁸⁵ Stenograma plenarnogo zasidannja 22 ljutogo 2014.

⁴⁸⁶ Janukovyč nahodytsja v Har'kove, no na svezd ne pojdet, – German. Pieejams: <https://bit.ly/2C2X8v1>

⁴⁸⁷ Sud nad Janukovičem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.

⁴⁸⁸ Stenograma plenarnogo zasidannja 22 ljutogo 2014.

vēstījums, un atslēgas vārds pat nebija „miers”, bet gan tas, ka viņam jāatkāpjas,” apgalvo R. Ahmetovs.⁴⁸⁹

Pēc šo pārrunu noslēguma V. Janukoviča korteža 22. februāra vakarā sadalījās vairākās grupās un devās uz Krimu. Pa ceļam uz turieni V. Janukovičam netālu no Doņeckas pievienojās viņa jaunākais dēls Viktors.⁴⁹⁰ Tomēr brauciena maršrutu nācās mainīt, jo naktī no 22. uz 23. februāri V. Pavlenko, kura automašīna virzījās 20 km pa priekšu pārējām grupām, netālu no Meļitopoles (Zaporožjes apgabals) ziņojis, ka priekšā ir kontrolpostenis, kurā, pēc V. Janukoviča teiktā, atradušās nekonkretizētā svešvalodā runājošas militārpersonas bez atpazīšanas zīmēm.⁴⁹¹ Pats V. Pavlenko šo situāciju aprakstījis sekojoši: „Piebraucot pie Meļitopoles, ieraudzījām, ka ceļu aizšķērso smagā tehnika un betona bloki. Tur bija cilvēki taktiskā formā ar Maidana simboliku un automātiskajiem ieročiem – pārsvarā „Kalašnikov” [tipa trieciensautenēm]. Viņiem bija arī divi ložmetēji.” V. Pavlenko apgriezies un braucis atpakaļ. Kontrolpostenī esošie cilvēki esot viņu pamanījuši un sākuši dzīties pakaļ, taču viņam ir izdevies aizbēgt. Vēlāk ar V. Pavlenko esot sazinājies kāds Valsts autoinspekcijas darbinieks, kura vārdu viņš nespēja nosaukt, un informējis, ka saņēmis rīkojumu likvidēt V. Janukoviču.⁴⁹² Pārējie V. Janukoviča tiesas procesa ietvaros nopratinātie liecinieki atminējās, ka V. Pavlenko patiešām ir zvanījis un norādījis, ka viņam priekšā ir kontrolpostenis, tādēļ ir ticis pieņemts lēmums mainīt brauciena maršrutu, taču viņi neko nemin par V. Janukoviča atentāta plāniem.⁴⁹³

K. Kobzarjs apgalvo, ka pēc V. Pavlenko zvana viņš pieņēmis lēmumu sazināties ar kādu Krievijas Federālā apsardzes dienesta *FSO* virsnieku, kuram viņš lūdzis palīdzību nokļūt Krimā.⁴⁹⁴ Vienlaikus Ukrainas prokuratūrai ir izdevies iegūt pierādījumus, ka šajā laikā S. Bernackis ir telefoniski sazinājies ar Krievijas Dienvidu kara apgabala pavēlnieku ģenerālleitnantu Aleksandru Galkinu.⁴⁹⁵ Pēc tam V. Janukoviča korteža, virzoties ar izslēgtām gaismām pa otrās nozīmes ceļiem, sasniedza pie Berdjanskas (Zaporožjes apgabals, apmēram 130 km uz austrumiem no Meļitopoles) esošu pļavu, kur viņus gaidījuši trīs Krievijas militārie helikopteri. No V. Janukoviča miesassargu liecībām nekļūst viennozīmīgi skaidrs, uz kurieni viņi ar tiem tikuši nogādāti (viņi liecina, ka lidojuši pāri jūrai un piezemējušies „nezināmā lidostā”, kur viņus sagaidījušas Krievijas BS militārpersonas⁴⁹⁶), tomēr Ukrainas prokuratūra apgalvo, ka tai izdevies noskaidrot, ka nosēšanās notikusi Jeiskā (Krasnodaras novads, Krievija).⁴⁹⁷

---

⁴⁸⁹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 326.

⁴⁹⁰ *Svidetel' na sude rasskazal, kto pomog bezhat' Janukovichu*. Pieejams: <https://bit.ly/2F7MmrQ>

⁴⁹¹ *Janukovyh pro vijs'kovyh RF na Donbasi: Ce pryj'haly rodychi*. Pieejams: <http://bit.ly/2hS3rGa>

⁴⁹² *Sud nad Janukovichem: dopros Pavlenko – eks-glavy shtaba SB prezidenta*.

⁴⁹³ Skat. *Sud nad Janukovichem: Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta.; Sud nad Janukovichem: dopros eks-ohrannika Ivancova*.

⁴⁹⁴ *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja*.

⁴⁹⁵ *Sud nad Janukovichem: eks-ohrannik Bernackij o begstve prezidenta*.

⁴⁹⁶ *Process nad Janukovichem: dopros ohrany beglogo eks-prezidenta*.

⁴⁹⁷ MUSAFIROVA. «Ja gotov slushat' ego dnjami...»; SONJA KOSHKINA. *Sergij Gorbatjuk: «My gotujemo klopotannja pro dopyt Viktora Janukovyha vzhe jak pidozrjuvanogo»*. Pieejams: <http://bit.ly/2hBhyjm>

K. Kobzarjs šo nosēšanos skaidro ar nepieciešamību papildināt helikopteru degvielas krājumus. „Pie helikopteriem piebrauca divi automobiļi. Mēs sasēdāmies automašīnās un piebraucām pie ēkas. Mums ierādīja divas istabas, teica, lai iekārtojamies, kamēr notiek uzpilde,” atcerējās K. Kobzarjs.⁴⁹⁸ Nākamajā rītā V. Janukovičs kopā ar līdzgaitniekiem „Antonov” markas lidmašīnā izlidoja uz Krimu, tomēr tehniskas kļūmes dēļ lidmašīnai nācās mainīt lidojuma virzienu un nosēsties nezināmā lidostā (V. Janukoviča miesassargi, spriežot pēc tur redzēto transportlīdzekļu uzrakstiem, pieļauj, ka piezemēšanās notika Anapā (Krasnodaras novads)). Tur viņi pārsēdās citā lidmašīnā, ar kuru viņi aptuveni plkst. 12:00 pēc Kijevas laika ieradās Krimā, kur viņus sagaidīja apmēram 30 Krievijas BS militārpersonas. Sākotnēji, kā apgalvo K. Kobzarjs, viņi grasījušies doties uz Jaltas tuvumā esošo 9. valsts vasarnīcu, tomēr šos plānus nācies mainīt, jo tikusi saņemta informācija, ka ieradušies A. Avakovs un V. Naļivaičenko, kurus parlaments 22. februārī bija iecēlis attiecīgi par ministra pienākumu izpildītāju un SBU faktisko vadītāju (V. Naļivaičenko tika iecelts par SBU priekšsēdētāju tikai 24. februārī, līdz tam viņa oficiālais amata nosaukums bija „parlamenta pilnvarotais SBU darbības uzraudzībā”). Pēc K. Kobzjara teiktā, A. Avakovu un V. Naļivaičenko Krimā pavadījusi SBU specvienība „Alfa” un angļu valodā runājoši kaujinieki, kuri, pēc viņa domām, vēlējušies V. Janukoviču aizturēt un nogādāt Kijevā, lai tur ar viņu izrēķinātos⁴⁹⁹

Patiesībā A. Avakovu un V. Naļivaičenko, kuri ieradās Krimā naktī no 22. uz 23. februāri, pavadīja nevis „angļu valodā runājoši kaujinieki”, bet gan 12 IeM struktūru darbinieki un seši SBU Krimas pārvaldes specvienības „Alfa” kaujinieki.⁵⁰⁰ Vienlaikus, kā izriet no V. Naļivaičenko liecībām, viņi patiešām vēlējušies aizturēt V. Janukoviču, kuru, viņaprāt, ir bijis nepieciešams saukt pie atbildības par „centieniem izveidot Ukrainas dienvidaustrumos jaunu valsti”⁵⁰¹ un cilvēku bojāeju Maidanā.⁵⁰² Pretēju liecību par šīs vizītes mērķiem 2018. gadā tiesā sniedza A. Avakovs, kurš apgalvoja, ka ir devies uz Krimu tādēļ, lai pārliecinātos par V. Janukoviča atrašanās vietu un saprastu, vai viņš plāno atgriezties pie prezidenta pienākumu izpildes.⁵⁰³ Tomēr šī liecība nesaskan ar viņa 2014. gada izteikumiem, ka V. Janukovičs Krimā nav ticis arestēts tikai saistībā ar Ukrainas jauno varasiestāžu nevēlēšanos saasināt situāciju Krimā: „Mums ar V. Naļivaičenko, atrodoties Krimā, bija visas iespējas pielietot spēku V. Janukoviča aizturēšanai. Tomēr mēs to nedarījām, lai neprovocētu sabiedrību, tostarp prokrieviski noskaņotos Krimas iedzīvotājus.”⁵⁰⁴ Pēcāk A. Avakovs mainīja arī šo versiju, apgalvojot, ka viņam nav bijusi iespēja V. Janukoviču aizturēt. „Mēs steidzāmies pakal Janukovičam – pa karstām pēdām. Starp citu, viņš [V. Janukovičs] zināja, ka mēs

⁴⁹⁸ *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*

⁴⁹⁹ *Sud nad Janukovichem: dopros Pavlenko – eks-glavy shtaba SB prezidenta.; Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*

⁵⁰⁰ NATASHA VLASHHENKO. *Krazha, ili Beloe solnce Kryma. Harkov, 2017.*

⁵⁰¹ Ibidem.

⁵⁰² *Sud nad Janukovichem: dopros Nalivajchenko, Tenjuha i Cimbaljuka. Stenogramma zasedanija. Pieejams: <https://bit.ly/2GVdyeX>*

⁵⁰³ *Sud nad Janukovichem: dopros Jacenjuka i Avakova. Stenogramma zasedanija+video. Pieejams: <https://bit.ly/2SBJdDH>*

⁵⁰⁴ *Avakov ne arestoval Janukovicha iz-za Kryma. Pieejams: <https://bit.ly/2LQwfzk>*

lidojam, un pameta valsti caur Krimu. [...] Mēs nobloķējām Beļbeku [lidosta Sevastopoles ziemeļrietumos], domājot, ka uz turieni vai no turienes var izlidot Janukovičs. Tāpēc mēs [no Kijevas] lidojām uz Simferopoli, bet no turienes braucām tieši uz Beļbeku. [...] Mēs pārliecinājāmies, ka Beļbekā Janukoviča nav, ka viņš tur nav bijis un ka tur stāv mūsu vienības, un braucām uz viņa vasarnīcu Masandrā. Tikai pēc tam mums kļuva skaidrs, ka mēs viņam sekojām ar divu līdz trīs stundu nokavēšanos.”⁵⁰⁵

Saskaņā ar V. Janukoviča apsargu liecību, uzzinot par A. Avakova un V. Naļivaichenko atrašanos Krimā, viņi mainījuši sākotnējos plānus apmesties V. Janukoviča rezidencē Krimā, tā vietā dodoties uz Krievijas BS atpūtas bāzi Jaltā, bet vēlāk ticis pieņemts lēmums doties uz Krievijas BS bāzi Sevastopolē.⁵⁰⁶ Tur V. Janukovičs 23. februārī apmēram plkst. 23:00 pēc Kijevas laika parakstīja rīkojumu par atteikšanos no Valsts apsardzes pārvaldes pakalpojumiem un piedāvāja miesassargiem doties viņam līdzī, neprecizējot uz kurieni.⁵⁰⁷ No 21 V. Janukoviča miesassarga šim priekšlikumam piekrita 15 cilvēki.⁵⁰⁸

Ukrainas prokuratūra apgalvo, ka pēc tam V. Janukovičs naktī no 23. uz 24. februāri ar Krievijas militāro kuģi pārvests uz Krieviju. V. Janukoviča pārvietošanās maršrutu esot koordinējis kāds Krievijas Bruņoto spēku ģenerālis un nekonkretizēts V. Putina apsardzes darbinieks⁵⁰⁹ (pēc vienas versijas, V. Janukoviča bēgšanu no Krimas bija izstrādājis un organizējis Krievijas Speciālo operāciju spēku pavēlnieks ģenerālmajors Aleksejs Djumins⁵¹⁰, kurš gan minēto informāciju oficiāli noliedz⁵¹¹).

Ņemot vērā toreizējās Ukrainas Valsts Robežapsardzības dienesta vadības liecībās balstīto faktu, ka V. Janukovičs jau 22. februārī grasījās izlidot uz Krieviju, bet pēc tam, kad viņam tas bija izdevies, viņš atgriezās Ukrainā (Krimā), lai pēc tam atkal dotos prom, secināms, ka galīgo lēmumu pamest Ukrainu V. Janukovičs pieņēma pēc tam, kad Krimā bija ticis ar saviem tuvākajiem līdzgaitniekiem. No V. Janukoviča miesassargu liecībām izriet, ka šajās sanāksmēs ir piedalījušies A. Kļujevs, V. Zaharčenko, O. Jakimenko, Sevastopoles gubernators Volodimirs Jacuba, kā arī, iespējams, ar J. Iljins un P. Ļebedevs.⁵¹²

Pats V. Janukovičs apgalvo, ka izlēmis pamest Ukrainu, jo, nonākot Krimā, konstatējis, ka tur tiek gatavots referendums par izstāšanos no Ukrainas. Šajā situācijā

⁵⁰⁵ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 47.

⁵⁰⁶ *Sud nad Janukovichem: Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta.*

⁵⁰⁷ *Process nad Janukovichem: dopros ohrany beglogo eks-prezidenta.*

⁵⁰⁸ *Marshrut vtechi Janukovicha: ekskluzivni podrobeci.* Pieejams: <http://bit.ly/Qr04Zd>; *Geletej: telohraniteli Janukovicha, kotorye ostalis' v UGO, – chisty pered zakonom.* Pieejams: <https://bit.ly/2F7syDX>

⁵⁰⁹ MUSAFIROVA. «*Ja gotov slushat' ego dnjami...*»; KOSHKINA. *Sergij Gorbatjuk: «My gotujemo klopotannja».*

⁵¹⁰ *Vot Tula priletela: Aleksej Djumin smenil Vladimira Gruzdeva na postu gubernatora.* Pieejams: <http://bit.ly/29aek4a>

⁵¹¹ ANDREJ KOLEJNIKOV. „*V konce koncov, zhizn' ne raz kruto menjalas'.*” Pieejams: <http://bit.ly/295iuHY>

⁵¹² *S kem videlsja Janukovich pered begstvom v RF: Pokazaniya svidetelja.* Pieejams: <https://bit.ly/2EUX0lg>; *Sud nad Janukovichem: dopros nachal'nika SB prezidenta Kobzarja.*; *Sud nad Janukovichem: eks-ohrannik Bernackij o begstve prezidenta;* *Sud nad Janukovichem: dopros eks-ohrannika Ivancova.*

viņš ir nonācis izvēles priekšā: vai nu viņam kā Ukrainas prezidentam būtu jānostājas pret šo Krimas iedzīvotāju vēlmi, vai arī vajadzētu pamest Ukrainu. Pēc V. Janukoviča teiktā, viņš nav atbalstījis Krimas atdalīšanos no Ukrainas, tomēr izšķīries par pēdējo variantu.⁵¹³ Ņemot vērā to savstarpējās pretrunas, pret V. Janukoviča paziņojumiem ir jāizturas piesardzīgi, tomēr šis bijušā Ukrainas prezidenta apgalvojums sniedz vismaz daļēju viņa šķietami iracionālās uzvedības skaidrojumu. Tāpat nav atmetama versija, ko, būdams ģenerālprokurors, pauda J. Lucenko. Viņš uzskata, ka lēmumu par Krimas pamešanu V. Janukovičs ir pieņēmis nevis viņš pats, bet Kremlis. „Tas, kā Janukoviču vadāja no Rostovas uz Krimu un no Krimas atpakaļ uz Rostovu, Harkovu un Doņecku, pierāda, ka Putins šaubījās, vai atšķelt pusi Ukrainas, vai arī apmierināties ar Krimu. Vai veikt pilnīgu Krimas okupāciju, vai arī ir nepieciešama dekorācija prezidenta, kurš aizbēga no savas valsts un nodeva to, parakstot vēstuli par Krievijas karaspēka ievešanu Ukrainā, veidā.”⁵¹⁴

Tiklīdz V. Janukovičs pameta Harkovu, viņa bijušie līdzgaitnieki centās vienoties ar jaunajām varasiestādēm. 23. februārī Reģionu partijas parlamentārās frakcijas vadītājs Oleksandrs Jefremovs nosauca V. Janukoviču par nodevēju⁵¹⁵, tādējādi signalizējot, ka „reģionāli” no viņa novēršas un atzīst jauno varu. Tomēr tālākā notikumu attīstība liecina, ka šajā brīdī situācijā iesaistījās Kremlis. Sākotnēji Krievija oficiāli atsauca vēstnieku Ukrainā Mihailu Zurabovu un izsludināja plašas pēkšņas BS mācības. Turklāt tieši šajā datumā (23. februārī) tika paziņots par jaunu Krievijas *online* datorspēli „Maidan”. Tās ievadrakstā bija norādīts, ka spēles notikumi norisinās 2017. gadā, kad Ukrainā notiek pilsoņu karš. Spēles interneta vietnē notika atpakaļejoša laika atskaite – tā iznāca 27. februārī (laikā, kad Krievijas speciālās nozīmes vienības ieņēma Krimas administratīvās ēkas).

4. Krimas okupācija un aneksija

4.1. Iekšpolitiskā situācija Krimā Maidana laikā

Kopumā situācija Krimā Maidana laikā bija nosacīti mierīga. Izņēmums bija Sevastopole, kur jau 2013. gada rudenī vietējā uzņēmēja Alekseja Čalija vadībā sākās prokremlisko organizāciju konsolidācija.⁵¹⁶ Vērts atzīmēt, ka A. Čalija holdinga „Tavrida Electric” drošības dienests atradās Maskavā un tā darbinieki bija atvaļināti SVR virsnieki. Tas ļauj izdarīt pieņēmumu, ka „Tavrida Electric” patiesībā bija Krievijas spēcīgu piesegkompānija.⁵¹⁷

Jau pašā Maidana sākumā – 2013. gada 2. decembrī – Krimas Republikas Augstākā padome (parlaments) vērsās pie V. Janukoviča ar aicinājumu „veikt

⁵¹³ „Vyhoda.net”: Janukovich priznal vlijanie voennyh ChF Rossii na provedenie referendumu v Krymu. Pieejams: <http://bit.ly/2gEwrQJ>

⁵¹⁴ GORDON. Lucenko: Janukovich mne skazal: „Sho ty, suka, znaesh' pro chifir'?”

⁵¹⁵ Aleksandr Efremov: Janukovich predal Partiju regionov. My byli zalozhnikami Sem'i. Pieejams: <http://bit.ly/297ieZj>

⁵¹⁶ GUZHVA et al. KrymNash.

⁵¹⁷ VLASHHENKO. Krazha.

pasākumus konstitucionālās kārtības atjaunošanai”, ieviešot valstī ārkārtas stāvokli. Minēto priekšlikumu atbalstīja 76 no 78 Krimas parlamentāriešiem, kas toreiz bija balsojuma zālē.⁵¹⁸ Paralēli tam Sevastopoles domes deputāts Sergejs Smoljaņinovs (Reģionu partija) sāka parakstu vākšanu aicinājumam Krievijas prezidentam V. Putinam ievest Ukrainā karaspēku.⁵¹⁹

2013. gada 9. decembrī Krimas parlamenta Prezidijs izplatīja vēstījumu, kurā uzsvēra, ka neatdos pussalu „eirointegratoru, neonacistu un rusofobu saplošīšanai”. Savukārt Krimas parlamenta deputāts Sergejs Šuvaiņikovs („*Russkoje jedinstvo*”) paziņoja, ja Ukrainas opozīcija nāks pie varas, Krimas iedzīvotāji uzstās uz referendumu rīkošanu par pussalas turpmāko statusu.⁵²⁰

2014. gada 27. janvārī Krimas un Sevastopoles Vietējās pašpārvaldes iestāžu asociācija pieņēma lēmumu par brīvprātīgo vienību veidošanu visos Krimas rajonos, tajā pašā dienā uzsākot to formēšanu uz prokremlisko un kazaku organizāciju, kā arī IeM IeK specvienību bāzes. Pēc A. Čalija mediju grupā ietilpstošā Sevastopoles ziņu izdevuma „*Forpost*” galvenā redaktora Sergeja Kažanova teiktā, lēmums par prokremlisko spēku konsolidāciju ir ticis pieņemts pēc 2014. gada 19. janvāra notikumiem Hruševska ielā Kijevā. Pirmā prokremlisko spēku apvienotās organizācijas „*Respublika*” sēde notika 24. janvārī „*Forpost*” redakcijā, bet 28. janvārī tā sarīkoja pret Kijevu vērstu demonstrāciju.⁵²¹

Kopš 2014. gada februāra Krimas prokremlisko organizāciju pārstāvji rīkoja vairākas apaļā galda diskusijas, kurās dažādās formās izskanēja aicinājumi atgriezties pie Krimas 1992. gada konstitūcijas (plašas autonomijas).⁵²² 2014. gada 4. februārī daļa Krimas parlamenta deputātu paziņoja par darba grupas izveidi izmaiņu veikšanai Krimas konstitūcijā un aicināja vērsties pie Krievijas varasiestādēm ar lūgumu garantēt „Krimas autonomijas statusa neaizskaramību”. „Ņemot vērā, ka Krīma ir krievu autonomija, kas nacionāli, kulturāli un lingvistiski ir krieviska, mūsu aizstāve var būt tikai Krievija,” paziņoja viens no aicinājuma pieņemšanas iniciatoriem Sergejs Cekovs.⁵²³

Tajā pašā dienā (4. februārī) vairākas Sevastopoles prokremliskās organizācijas sagatavoja uzsaukumu pilsētas iedzīvotājiem, norādot, ka valsts apvērsuma gadījumā „Sevastopole, izmantojot pašnoteikšanās tiesības, izstāsies no Ukrainas juridiskās pakļautības”⁵²⁴. Vienlaikus Krimas partijas „*Russkoje jedinstvo*” līderis Sergejs Aksjonovs kopā ar Krievijas partijas „*Rodina*” priekšsēdētāju, vicepremieram Dmitrijam Rogozinam pietuvināto Alekseju Žuravļovu izveidoja tā saukto Slāvu antifasistu fronti. Toreiz A. Žuravļovs paziņoja, ka Krievijas Valsts Domē izveidota parlamentāriešu grupa, kas pārskatīs Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas (PSKP CK) Prezidija 1954. gada lēmumu par Krimas nodošanu

⁵¹⁸ *Hroniki Kryma. Anneksija poluostrova*. Pieejams: <http://bit.ly/29x61hT>

⁵¹⁹ *Putina poprosili vvesti vojska na Ukrainu*. Pieejams: <http://bit.ly/29aeMPy>

⁵²⁰ ANNA LUKINOVA. *Kryms'kyj zakolot: shho lyshylosja za kadrom*. Pieejams: <http://bit.ly/29gzTSl>

⁵²¹ GUZHVA et al. *KrymNash*.

⁵²² LUKINOVA. *Kryms'kyj zakolot*.

⁵²³ *Krymskij parlament sobraljsja menjat' Konstituciju avtonomii i prosit' zashhity u Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/295gwaJ>

⁵²⁴ *Hroniki Kryma*.

Ukrainai, kā arī brīdināja par Ukrainas sašķelšanās iespējamību: „Ja [Ukrainas] varasiestādes skatīsies tikai uz Rietumiem, dienvidaustrumu reģioni ies savu ceļu.”⁵²⁵

Par spīti šiem asajiem paziņojumiem Krimas parlamenta deputāti praktiski visā Maidana laikā izvairījās no rīcības, ko varētu vērtēt kā tiešus separātisma mēģinājumus. Taču, tiklīdz 2014. gada 19. februārī Kijevā parādījās cilvēku upuri, Ukrainas parlamenta deputāts no Krimas V. Koļesņičenko⁵²⁶ atklāti sāka runāt par Krimas atdalīšanos: „Šodien mēs sakām, ka tas, kas notika pirms 60 gadiem, kad Krimu atdalīja no Krievijas un nodeva Ukrainai, ir ļoti briesmīgs notikums, kuram mums ir jāatrod pareizs risinājums. Manuprāt, ja situācija Ukrainā neuzlabosies, mums – Krimas iedzīvotājiem un pirmām kārtām deputātiem – jāizvirza jautājums par Krimas atdošanu Krievijai.”⁵²⁷

Jau nākamajā dienā – 2014. gada 20. februārī – Krimas parlamenta priekšsēdētājs V. Konstantinovs devās uz Maskavu, kur tikās ar Krievijas Federācijas padomes un Valsts Domes spīkeriem Valentīnu Matvijenko un S. Nariškinu, kuriem kā Krievijas Drošības padomes locekļiem vajadzēja piedalīties 2014. gada 21. februāra Drošības padomes sēdē, kurā tika apspriesta situācija Ukrainā. Kaut arī, pēc S. Nariškina teiktā, tikšanās laikā ar V. Konstantinovu galvenā uzmanība tikusi pievērsta Krimas un Krievijas parlamenta sadarbībai un humanitārajiem jautājumiem⁵²⁸, tomēr nav šaubu, ka V. Konstantinova vizīte Maskavā bija tiešā veidā saistīta ar 21. februārī gaidāmo Drošības padomes sēdi. Zīmīgi – kā galvenais eksperts par notikumiem Kijevā tika uzaicināts Ukrainas perifērijā esošās Krimas pārstāvis.

Pēc šīs Krimas parlamenta priekšsēdētāja vizītes vairāki Krievijas ziņu izdevumi izplatīja informāciju, ka V. Konstantinovs paziņojis, ka Ukrainas legītīmās varas maiņas gadījumā Krīma atdalīsies no Ukrainas.⁵²⁹ Šajā kontekstā zīmīgs ir arī Kremļa rupora „Izvestija” 21. februārī publicētais raksts „Vairākums Krievijas pilsoņu uzskata Krimu par Krievijas teritoriju”, kurā bija uzsvērts, ka Ukrainai piederošo Krimu par Krievijas teritoriju uzskata 56 % Krievijas iedzīvotāju, kamēr Dagestānu un Čečenijas Republiku – tikai apmēram 40 % respondentu.⁵³⁰

Kā apgalvo „*Batkivščina*” deputāts no Krimas A. Senčenko, V. Konstantinovs sācis gatavoties Krimas aneksijai jau 2013. gada rudenī. Par to, pēc A. Senčenko domām, liecina fakts, ka Krimas Augstākās padomes spīkers 2013. gada rudenī, vēl pirms Maidana sākuma, pēc brauciena uz Maskavu izsaucis Krimas parlamenta juridiskā

⁵²⁵ MARIUS LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine: what consequences await its architects?* Pieejams: <http://bit.ly/297v8er>

⁵²⁶ Viņš tiek saistīts ar A. Čaliju. Kā apgalvo kādreizējais Sevastopoles pilsētas domes deputāts Vasils Zeļenčuks, A. Čalijs gadiem ir finansējis V. Koļesņičenko, lai viņš Ukrainas parlamentā virzītu likumprojektus, kas diskreditētu valsts varu un veicinātu Ukrainas šķelšanos. – MIHAJLO GLUHOVSKIJ. *Vasilij Zelenchuk: K predprinimateljam v Krymu uzhe prihodjat bratki*. Pieejams: <http://bit.ly/298eLuu>

⁵²⁷ VIKTOR VOROB'EV. *God okkupacii. Kak krymskie deputaty «dokatilis'» do separatizma*. Pieejams: <http://bit.ly/298idoL>

⁵²⁸ *Spiker GD Naryshkin obsudil s krymskim kollegoj situaciju na Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29aloRT>

⁵²⁹ Skat., piem.: *Krym podnimet vopros ob otdelenii pri smene legitimnoj vlasti Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29fYU16>; *Spiker krymskogo parlamenta: Krym mozhet otdelit'sja ot Ukrainy, esli „strana razvalitsja”*. Pieejams: <http://bit.ly/29abHix>; *Sovet bezopasnosti obsudit besporjadki na Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29aAIMP>

⁵³⁰ SONTAG. *Putin's Nationalist Gamble*.

dienesta vadītāju un lūdzis viņam atnest materiālus par 1954. gadā notikušo Krimas nodošanu Ukrainas PSR.⁵³¹ To faktiski ir apstiprinājis arī pats V. Konstantinovs – viņš apgalvo, ka kopš 2013. gada decembra ir regulāri konsultējies ar juristiem, lai „atrastu tiesisku Krimas atdošanas Krievijai pamatojumu”, jo viņam jau sākotnēji ir bijis skaidrs, un uz to viņš vairākkārt vērsis arī Maskavas uzmanību, ka V. Janukoviča režīms zemā sabiedrības atbalsta dēļ ilgstoši nenoturēsies.⁵³² A. Senčenko un V. Konstantinova paziņojumu starpā vērojama zināma disonanse par notikušā laiku, ko, iespējams, nosaka fakts, ka kāds no viņiem laika gaitā ir piemirsis precīzu datumu (iespējams, ka šī pretruna ir tikai šķietama, jo teorētiski V. Konstantinova minētās 2013. gada decembrī uzsāktās juridiskās konsultācijas varēja būt tiešā veidā saistītas ar A. Senčenko pieminēto V. Konstantinova braucienu uz Maskavu vēl pirms Maidana), tomēr nozīmīgs ir tieši V. Konstantinova atzinums, ka Krimas aneksijas priekšdarbi tika uzsākti jau pirms 2014. gada februārī Kijevā notikušās varas maiņas. Pēc A. Senčenko teiktā, V. Konstantinova darbību pamatā bija ne tik daudz ideoloģiski, cik finansiāli apsvērumi, jo viņš bija pilnīgi apolītisks un pievērsās politikai tikai tāpēc, lai paglābtos no kriminālvaļāšanas (ņemot vērā Konstantinova uzņēmējdarbības metodes, ko raksturoja līgumsaistību nepildīšana un slikta darba kvalitāte, viņam bija ļoti daudz nelabvēļu).⁵³³

4.2. Krievijas faktors

Nozīmīgu liecību par V. Konstantinova un Krievijas lomu Maidana laikā Krimā ir sniedzis bijušais Krimas vicepremjers Rustams Temirgalijevs⁵³⁴, kurš, kā pats atzīst, amatā tika iecelts tieša Krievijas spiediena dēļ. Pēc bijušā vicepremjera vārdiem, ar V. Konstantinovu Krimas iespējamo atdalīšanos no Ukrainas viņš ir sācis apspriest jau pašā Maidana sākumā.⁵³⁵

2014. gada 30. janvārī Krimā ieradās Kremlim tuvais oligarhs Konstantīns Malofejevs⁵³⁶ un varas partijas „*Jedinaja Rossija*” Valsts Domes deputāti Oļegs Ļebedevs un Dmitrijs Sabļins. Ar pēdējā palīdzību R. Temirgalijevs savulaik bija iecelts Krimas vicepremjera amatā. D. Sabļins regulāri apmeklēja Krimu un ietilpa Maskavas apgabala gubernatora ģenerālpulkveža Borisa Gromova komandā. B. Gromovam bija draudzīgas attiecības ar bijušo Krimas premjeru S. Kunicinu, uz kuru savukārt savulaik

⁵³¹ KOSHKINA. *Majdan*, s. 353–354; *Senchenko: Konstantinov gotovilsja k aneksii Kryma eshhe osen'ju 2013 goda*. Pieejams: <http://bit.ly/29abRXk>

⁵³² VLADIMIR VETROV. *Vladimir Konstantinov schytaet sebja predatelem №1*. Pieejams: <http://bit.ly/298gsIu>

⁵³³ KOSHKINA. *Majdan*, s. 346.

⁵³⁴ Pēc Krimas tatāru līdera Mustafas Džemiļeva (*Cemilev*) liecības, V. Janukovičs kādas privātas sarunas laikā viņam apgalvojis, ka R. Temirgalijevs ir Krievijas BS ĢŠ Galvenās izlūkošanas pārvaldes GRU aģents. – WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 107.

⁵³⁵ Šeit un turpmāk R. Temirgalijeva liecības citētas no PETER KOZLOV. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru, rezhisseru nuzhno postavit' pjat' s pljusom» Rustam Temirgaliev o razvitii sobytij, privedshih k referendumu v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/1C8nVRP>

⁵³⁶ K. Malofejeva ilggadējs partneris ir V. Putina palīgs Igors Ščegaļovs, kā arī Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja Sergeja Ivanova dēls Sergejs – *Marshall Malofeev. Kak rossijskij rejder zahvatil Jugo-Vostok Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/295fFqr>; LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine*.

orientējās R. Temirgalijevs.⁵³⁷ 2014. gadā D. Sabļins ieņēma vadošu amatu Krievijas veterānu organizācijā „Bojevoje bratstvo”, kas tiek saistīta ar Krievijas kaujinieku Donbasā vervēšanu.⁵³⁸ K. Malofejeva vadītā delegācija atveda pareizticīgo kristiešu relikviju „Dari Volhov”, kuru bija uzticēts sargāt vēlākajam Donbasa diversantu komandierim I. Girkinam.

Vizītes laikā D. Sabļins un K. Malofejevs gribēja tikties ar Krimas premjeru Anatoliju Mogiļovu, lai pārrunātu politisko situāciju Kijevā, taču Mogiļovs no tikšanās atteicās. Tādēļ viņi situāciju Ukrainā pārrunājuši ar R. Temirgalijevu, bet vēlāk šai sarunai pievienojies arī V. Konstantinovs, kuram K. Malofejevs jautāja, vai viņš noteiktā situācijā būtu gatavs uz radikālu rīcību, pasludinot Krimas neatkarību. V. Konstantinovs šajā brīdī izvairījies no tiešas atbildes. „Tajā brīdī svarīgie lēmumi, kas tika pieņemti vēlāk, jau virmoja gaisā, taču netika tieši izteikti. Tika izskatītas dažādas teorētiskas iespējas. Taču, atklāti sakot, tieši šajā dienā es sapratu, ka vēlāk notikušo pasākumu iespējamība ir ļoti augsta. Piemēram, diskusijā ar K. Malofejevu un D. Sabļinu es teicu: „Pieņemsim, ka Kijevā iestājas pilnīgs haoss, kā mēs rīkosimies?” Viņi atbildēja: „Ir nepieciešams pasludināt neatkarību vai vismaz absolūtu Krimas autonomiju,”” atcerējās R. Temirgalijevs. No sarunas viņam radies iespaids, ka D. Sabļins nav izpratis visu Maskavas plānu, bet ticis atsūtīts uz Krimu, lai, ņemot vērā ilgstošās draudzīgās attiecības ar R. Temirgalijevu, noskaidrotu viņa nostāju. „Atskatoties atpakaļ, var apgalvot, ka visa šī operācija neapšaubāmi bija ļoti nopietni analītiski pārdomāta. Šeit, Maskavā, Kremļī kāds bija pārdomājies. Uz mani, protams, atstāja iespaidu tas, cik smalki bija izskaitļoti visu šī procesa dalībnieku psihotipi un, pats galvenais, cik dziļa bija pussalas sabiedriskās domas izpratne. Ja mēs saprotam, ka šis viss bija noteiktā veidā režisēts, tad režisoram ir nepieciešams ielikt pieci ar plusu,” paziņoja R. Temirgalijevs.

Tā kā A. Mogiļovs atteicās tikties ar K. Malofejevu, pēc R. Temirgalijeva teiktā, Simferopolē ieradās V. Surkovs. Taču, spriežot pēc tā, ka A. Mogiļovs pēc šīs tikšanās bija manāmi satraucies un sadrūmis, nekāda vienošanās tikšanās laikā nav tikusi panākta.⁵³⁹

No plašsaziņas līdzekļu publikācijām noprotams, ka R. Temirgalijeva pieminētā V. Surkova un A. Mogiļova tikšanās Krimā notika 2014. gada februāra vidū.⁵⁴⁰ Turklāt pirms tam (27.–29. janvārī) V. Surkovs Maskavā bija ticis ar V. Konstantinovu. Zīmīgi, ka pēc V. Konstantinova pārrunām ar V. Surkovu un K. Malofejevu tika pieņemts lēmums iekļaut Krimas parlamenta dienaskārtībā jautājumu par referendumu organizēšanu par Krimas tiesisko statusu, kā arī savas aktivitātes Krimā sāka izvērst kustība „Stop Maidan”, kuras darbības principi bija pārņemti no V. Surkova savulaik

---

⁵³⁷ VLASHHENKO. *Krazha*.

⁵³⁸ *Zhurnalisty z'jasuvaly, jak Putin vykorystovuje cerkvu u vijni*. Pieejams: <http://bit.ly/2rpf3cb>; *Boevoe bratstvo: kak Kreml' organizoval ukrainskuju avantjuru*. Pieejams: <http://bit.ly/29abUCr>

⁵³⁹ KOZLOV. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru*.

⁵⁴⁰ NATAL'JA GALIMOVA. *Tajnyj poslanik*. Pieejams: <http://bit.ly/1kFcVoR>; SONJA KOSHKINA. *Vladislav Surkov. Ukrainskij sled*. Pieejams: <http://bit.ly/1EvQ2NK>

izveidotās jauniešu prokremliskās kustības „*Naši*”.⁵⁴¹ Informatīvu atbalstu „*Stop Maidan*” pasākumiem nodrošināja V. Medvedčuka mediji.⁵⁴²

K. Malofejevs, komentējot 30. janvāra vizīti Krimā, apgalvo, ka pēc tās sācis aktīvi interesēties par situāciju pussalā, jo sapratis, ka „visi Krimas iedzīvotāji vēlas pievienoties Krievijai”⁵⁴³.

Ja var ticēt Krievijas izdevuma „*Novaja Gazeta*” publikācijai, K. Malofejevs pēc tikšanās ar V. Konstantinovu un R. Temirgalijevu iesniedza Krievijas Prezidenta administrācijai rekomendāciju sākt militāru iebrukumu Ukrainā.⁵⁴⁴

Pirmkārt, rekomendācija sastādīta laikā starp 2014. gada 2. un 12. februāri – tātad pirms Kijevā notikušās varas maiņas. Respektīvi, rekomendācija ir sagatavota pirms notikumiem, kas Kremļa propagandā tiek definēti kā valsts apvērsums un kalpoja kā arguments Krievijas agresijai Ukrainā.

Otrkārt, rekomendācijā nievājoši raksturots V. Janukovičs, kuru pēc tam Kremļa propaganda pasniedza kā apvērsuma upuri un vienīgo leģitīmo Ukrainas līderi.

Treškārt, rekomendācijā ir ieturēts pragmatisks stils, tajā nav ne vārda par vēlāk Kremļa propagandā agresijas Ukrainā attaisnošanai paustajām garīgajām un vēsturiskajām saiknēm, krievvalodīgo aizstāvēšanu un preventīvu pretdarbību tā saucamajai „krāsainajai revolūcijai”. Rekomendācijas pamatā ir ģeopolitiski un pragmatiski apsvērumi (kontrolē pār Ukrainas gāzes transportsistēmu, militārās klātbūtnes stiprināšana, sadarbības ar Ukrainas militāri rūpniecisko kompleksu turpināšana un Ukrainas eiropintegrācijas centienu bloķēšana).

Ceturtkārt, rekomendācijā ir iekļauta virkne puspatiesību un melu. Piemēram, Maidana līderi ir raksturoti kā kriminālo aprindu un radikālo futbola fanu pārstāvji, kurus kontrolē Polijas un Lielbritānijas spēcīgie dienesti. ES ir apsūdzēta ģeopolitiskajā intrigā ar mērķi sašķelt Ukrainu.

„*Novaja Gazeta*” publicētajā dokumentā ir sastopamas vairākas frāzes, kas ļauj apšaubīt tā autentiskumu, jo norāda uz tā iespējamo sastādīšanu pēc 2014. gada februāra beigās Kijevā notikušās varas maiņas. Pirmām kārtām runa ir par apgalvojumu, ka „nekārtībās Ukrainas galvaspilsētā bojāgājušo skaits tiešā veidā liecina par pilsoņu kara nenovēršamību un nespēju panākt konsensu”. Kaut arī Kremlis 2013. gada nogales un 2014. gada sākuma notikumus Ukrainā varēja uztvert kā pilsoņu kara izpausmi, jāatgādina, ka tobrīd (laikā starp 2014. gada 2. un 12. februāri) bija gājuši bojā ne vairāk kā pieci protestētāji. Tāpat dokumentā ir vairākas grūti izskaidrojamas faktoloģiskas kļūdas. Piemēram, toreizējais Harkovas apgabala gubernators Mihailo Dobkins nodēvēts par Harkovas mēru „N. Dobkinu”.

Bijušais Krievijas Stratēģisko pētījumu institūta *RISI*⁵⁴⁵ analītiķis Aleksandrs Sitins uzskata, ka „*Novaja Gazeta*” publicētais dokuments ir visu 2013. gada *RISI*

⁵⁴¹ VALENTINA SAMAR. *Rossija otkryla krymskij front*. Pieejams: <http://bit.ly/297oQYc>; LUKINOVA. *Kryms'kyj zakolot*.

⁵⁴² SERGEJ MOKRUSHYN. *Obraz vraga. Vtyrat' v golovu*. Pieejams: <http://bit.ly/2q8HJp1>

⁵⁴³ COURTNEY WEAVER. *Malofeev: the Russian billionaire linking Moscow to the rebels*. Pieejams: <http://on.ft.com/29bwgef>; ELIZAVETA SER'GINA, PETR KOZLOV. *Interv'ju – Konstantin Malofeev, osnovatel' «Marshal kapitala»*. Pieejams: <http://bit.ly/1HnHyoU>

⁵⁴⁴ ANDREJ LIPSKIJ. *Predstavljaetsja pravil'nym iniciirovat' prisoedinenie vostochnyh oblastej Ukrainy k Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/1LzGqQc>

ziņojumu par Ukrainu kopsavilkums. Dokumenta formāts nedaudz atšķiras no Institūta ziņojumiem, tomēr saturiski tas ir ļoti līdzīgs *RISI* ziņojumiem par Ukrainu, kas, pēc A. Sitina domām, liecina, ka minēto dokumentu ir izstrādājusi Krievijas Prezidenta administrācija uz *RISI* ziņojumu pamata.⁵⁴⁶

Vēl pirms minētās „*Novaja Gazeta*” publikācijas A. Sitins savā „*Facebook*” kontā ievietoja rakstu, kurā pieļāva, ka V. Putina lēmumu anektēt Krimu un uzsākt iebrukumu Donbasā, iespējams, noteikušas *RISI* analīzes kļūdas. Proti, pirms 2013. gada novembrī Viļņā notikušā ES samita *RISI* savos ziņojumos Prezidenta administrācijai norādīja, ka nospiedošs Ukrainas sabiedrības vairākums iestājas par republikas pievienošanu Krievijai, bet prietumnieciskajam noskaņojumam ir margināls raksturs. Visas liecības par pretējo tika skaidrotas ar ASV Valsts departamenta, Briseles, Varšavas un Viļņas finansētu nevalstisko organizāciju darbību. Šajā laikā *RISI* aicināja Prezidenta administrāciju, izmantojot enerģētisko un tirdzniecisko šantāžu, izdarīt maksimāli lielu spiedienu uz V. Janukoviču, lai tādējādi viņu piespiestu atteikties no asociācijas līguma ar ES parakstīšanas.

Pēc Maidana sākuma, lai attaisnotu pieļautās analīzes kļūdas, *RISI* savos turpmākajos ziņojumos Ukrainas protesta akciju izcelšanos skaidroja ar fašisma izpausmēm un ASV Valsts departamenta un Centrālās izlūkošanas pārvaldes CIA intrigām (kā uzsver A. Sitins, Krievijas analītiķi šos skaidrojumus izmanto visos gadījumos, kad pieļāvuši kļūdas vai viņiem trūkst informācijas par kādiem procesiem). Vienlaikus uz Prezidenta administrāciju tika sūtīti ziņojumi, ka Krimas iedzīvotāji vēlas pievienoties Krievijai, jo baidās no ukrainizācijas un pareizticības aizstāšanas ar uniātismu. Pēc A. Sitina teiktā, ir grūti ar pārliecību pateikt, vai šie ziņojumi veidoja Kremļa koncepciju pret Ukrainu vai arī tikai to nostiprināja, iekļaujoties jau iepriekš pieņemtos lēmumos. Acīm redzama ir tikai teju pilnīga *RISI* materiālu satura un Krievijas vadības ārpolitisko darbību sakritība.⁵⁴⁷

„*Novaja Gazeta*” publikācija nav vienīgais atklātajos informācijas avotos pieejamais materiāls, kurā atspoguļota Krievijas iespējamā reakcija uz notikumiem Maidanā. Proti, 2014. gada 24. martā Ukrainas izdevuma „*Kyiv Post*” galvenā redaktore Jekaterina Horčinska izplatīja dokumentu, kuru, kā tiek apgalvots, 2014. gada janvārī ir izstrādājusi Krievijas Drošības padome.⁵⁴⁸ No dokumenta satura izriet, ka Krievijas augstākā vadība Ukrainas valstiskumā saskata draudus Krievijas drošībai, jo, pirmkārt, ASV un to sabiedrotie šādā veidā vēlas graut krievu tautas vēsturisko vienotību. Otrkārt, Ukrainas varasiestādes nespēj garantēt Krievijas pilsoņu un tautiešu mieru un drošību. No dokumenta satura redzams, ka tā autori neuzskata Ukrainu par pilnvērtīgu starptautisko tiesību subjektu, jo tajā konsekventi tiek lietots termins „tā sauktais Ukrainas valstiskums”. Dokumentā secināts, ka, izmantojot politiskas un ekonomiskas

---

⁵⁴⁵ *RISI* līdz 2009. gadam ietilpa Krievijas Ārējā izlūkošanas dienestā SVR, un tā galvenais uzdevums bija uz atklāto informācijas avotu pamata pētīt un analizēt Krievijas ārpolitiku interesējušos jautājumus. 2009. gadā *RISI* tika pārveidota par struktūru, kuras dibinātājs un galvenais pasūtītājs bija Krievijas Prezidenta administrācija.

⁵⁴⁶ KSENJA KIRILLOVA. *Rossija hochet utverdit' svoe gospodstvo vo vsej Vostochnoj Evrope – ekspert*. Pieejams: <http://bit.ly/2xdg5dG>

⁵⁴⁷ Pieejams: <http://bit.ly/29x0DeF>

⁵⁴⁸ *Zhurnalistsam sliki „plan” Putina po Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/1hUq1rA>

metodes, Ukrainas atgūšana Krievijas kontrolē nav iespējama. To pierādot 1994. gadā notikusī „L. Kučmas nodevība”⁵⁴⁹, 2004. gada „Oranžā revolūcija” un 2013. un 2014. gada protesti Kijevā (dokumentā tiek apzīmēti kā „fašistu dumpis Kijevā”). Tāpat tiek secināts, ka Ukrainas prezidents V. Janukovičs ir vājš, nekompetents, neizlēmīgs un sevi sakompromitējis partneris, kurš ne tikai pārkāpis 2010. gada Harkovas vienošanos⁵⁵⁰, bet arī nav spējīgs izpildīt 2013. gada 17. decembrī Maskavā panākto norunu par protestu apspiešanu ar spēku. Tādējādi, pēc dokumenta autoru domām, ir jāanektē vairāki Ukrainas apgabali (attiecīgi Čerņivcu, Dņepropetrovskas, Doņeckas, Harkovas, Hersonas, Kijevas, Krimas, Luhanskas, Nikolajevas, Odesas, Sumu un Zaporozjes). Dokumenta autori uzskata, ka pilnīga šī mērķa realizācija ir iespējama vienīgi, nodibinot pilnīgu kontroli pār „krievu pilsētu māti” Kijevu.

Dokumenta nobeigumā piedāvāts realizēt pasākumu kopumu, uzaicinot V. Janukoviču uz Ziemas olimpisko spēļu Sočos atklāšanu un pieprasot izpildīt visas 2013. gada 17. decembrī Maskavā panāktās vienošanās, tostarp rakstiski lūgt ievest Ukrainā Krievijas BS un uzsākt protestu apspiešanu ar spēku. Dokumenta autori V. Janukoviča atteikuma gadījumā piedāvā sākt plānot Krievijas spēku ieviešanu Ukrainā, „lai īstenotu Kijevas un citu Ukrainas reģionu stabilizēšanas operāciju”.

Kaut arī J. Horčinskas publicētā dokumenta autentiskumu nav iespējams pārbaudīt, dokumentā ietvertā informācija samērā precīzi atspoguļo tālāko notikumu attīstības gaitu.

Ieskatu Kremļa agresijas pret Ukrainu plānošanā sniedz arī aģentūras „Bloomberg” publikācija, no kuras izriet, ka Soču olimpisko spēļu laikā 2014. gada februārī V. Putins ar tuvākajiem līdzgaitniekiem vairāku slepenu sanāksmju laikā pārrunājis, vai Krievijas ekonomika spēs izturēt Krimas aneksijas iespējamās negatīvās sekas. Kā ziņu aģentūrai norādīja divas šajās apspriedēs piedalījušās amatpersonas, sanāksmēs ir secināts, ka Krievijai ir pietiekami daudz valūtas rezervju (2014. gada 3. janvārī Krievijas valūtas rezervju apjoms bija 510,5 miljardi dolāru), lai veiktu Krimas aneksiju un izturētu iespējamās Rietumu sankcijas. Savukārt trīs valdības ierēdņi aģentūrai atklāja, ka Soču olimpisko spēļu laikā notikušās diskusijas bijis galvenais faktors, kura ietekmē V. Putins ir galīgi izšķīries sākt iebrukumu Ukrainā.⁵⁵¹ Lēmumu pieņemšanas norisi Krievijā spilgti ilustrējošs fakts ir, ka šo apspriežu laikā, kā apgalvo finanšu ministra pirmā vietniece Tatjana Nesterenko, Kremlis tā arī nav konsultējies ar Finanšu ministrijas ierēdņiem.⁵⁵²

---

⁵⁴⁹ Iespējams, domāti L. Kučmas neizpildītie 1994. gada priekšvēlēšanu solījumi panākt Ukrainas un Krievijas savienības izveidi un ieviest krievu valodu kā otru oficiālo valodu, kas būtiski sekmēja viņa kļūšanu par prezidentu. – KUZIO. *Ukraine*, pp. 237–238; FEL’SHTINSKIJ, STANCHEV. *Tret’ja mirovaja*, s. 49.

⁵⁵⁰ 2010. gada aprīlī starp Ukrainas un Krievijas prezidentu V. Janukoviču un D. Medvedevu noslēgtā vienošanās paredzēja Krievijas Melnās jūras flotes bāzēšanās Krimā pagarināšanu līdz 2042. gadam apmaiņā pret Ukrainai piegādātās Krievijas dabasgāzes cenas samazinājumu par 30 % (taču ne vairāk kā par 100 dolāru).

⁵⁵¹ EVGENIA PISMENNAYA, ILYA ARKHIPOV, BRAD COOK. *Putin’s Secret Gamble on Reserves Backfires Into Currency Crisis*. Pieejams: <http://bloom.bg/29dEIEa>

⁵⁵² WOOD et al. *Roots of Russia’s War in Ukraine*, p. 88.

Lielbritānijas izdevums „*Financial Times*”, atsaucoties uz vārdā neminētām Krievijas Ārlietu ministrijas amatpersonām, apgalvo, ka iekšējās diskusijās iespēja izmantot Ukrainā spēku tika apspriesta jau ilgstoši, taču galīgais lēmums ticis pieņemts tikai dažas dienas pirms iebrukuma sākuma.⁵⁵³ Aizsteidzoties notikumiem nedaudz priekšā, jāatzīmē, ka pats V. Putins apgalvo, ka lēmumu par Krimas pievienošanu Krievijai ir pieņēmis naktī pirms Ziemas olimpisko spēļu Sočos noslēguma ceremonijas 2014. gada 23. februārī: „Es visiem saviem kolēģiem (viņi bija četri) teicu: „Situācija Ukrainā ir attīstījies tādā veidā, ka mēs esam spiesti sākt darbu pie Krimas atgriešanas Krievijas sastāvā, jo mēs nevaram pamest šo teritoriju un cilvēkus, kas tur dzīvo, likteņa varā zem nacionālistu ceļa ruļļa.”⁵⁵⁴ Saskaņā ar bijušā Krievijas Valsts Domes deputāta I. Ponomarjova liecību, vairums sanāksmes dalībnieku ir iebilduši pret tiešu pussalas aneksiju, norādot, ka šāds lēmums būtu pretrunā valsts konstitūcijai, tomēr V. Putins uzstājis uz Krimas aneksijas nepieciešamību. Pēc I. Ponomarjova teiktā, šī V. Putina lēmuma pieņemšanu ir ietekmējusi aviokatastrofa, kurā gandrīz 22. februārī Sočos ir cietis viņa helikopters. „Bija asa [helikoptera] nosēšanās, un viņš to uztvēra kā atentāta mēģinājumu ar ārvalstu specdienestu iesasti. Tajā pašā dienā notika Janukoviča bēgšana. Tādēļ viņam [V. Putinam] bija noskaņojums, ka apkārt ir sazvērētība.”⁵⁵⁵

Pēc vairāku Krievijas žurnālistu rīcībā esošās informācijas, ar iniciatīvu izmantot armiju Krimas aneksijas nodrošināšanai klajā ir nākuši toreizējais Prezidenta administrācijas vadītājs S. Ivanovs un Drošības padomes sekretārs Nikolajs Patruševs.⁵⁵⁶

4.3. Krievijas plašsaziņas līdzekļu faktors

Krievija Maidana laikā strādāja ne tikai ar Krimas politisko un ekonomisko eliti, bet arī izvērta aktīvu informācijas kampaņu, kas perspektīvā atviegloja Ukrainas reģionu destabilizāciju. Ir sastopami pat apgalvojumi, ka „bez Krievijas televīzijas Ukrainā nebūtu kara”⁵⁵⁷.

Ņemot vērā Kremļa kontroli pār lielākajiem Krievijas televīzijas kanāliem, ko nodrošina gan to saistība ar V. Putinam pietuvinātajiem oligarhiem un reklāmas budžeta piešķiršana no lielo valsts uzņēmumu puses, gan arī Kremļa pārstāvju (primāri Prezidenta administrācijas vadītāja pirmā vietnieka Alekseja Gromova un V. Putina preses sekretāra Dmitrija Peskova) iknedēļas sanāksmes ar televīzijas kanālu un preses

⁵⁵³ KATHRIN HILLE. *Russia watchers say military manoeuvre was long in the making*. Pieejams: <http://on.ft.com/297sjtV>

⁵⁵⁴ «*My podderzhali svoih*».

⁵⁵⁵ „*Noch'ju Putin sobral soveshhanie*”. *Kak nachinalos' vtorzhenie v Krym*. Pieejams: <https://bit.ly/2OgYGXi>

⁵⁵⁶ VALERIJ SHIRJAEV. *Krym. God spustja. Chto my znaem teper'*. Pieejams: <http://bit.ly/298fhIW>; ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 338; OL'GA ZHURAVLEVA. *Sut'' sobytij. v gostjah: Aleksej Venediktov*. Pieejams: <http://bit.ly/2pITS19>

⁵⁵⁷ SIMONAS A. SPURGA, NERIJUS MALIUKEVIČIUS. *Russian Media Politics Before and After the Annexation of Crimea*. ANDIS KUDORS (ed.). *Fortress Russia: Political, Economic, and Security Development in Russia Following the Annexation of Crimea and its Consequences for the Baltic States*. Rīga, 2016, p. 51.

izdevumu vadību, lai koordinētu ziņu sižetu galvenās vadlīnijas⁵⁵⁸, televīzijas raidījumu saturs ļauj spriest par Kremļa attieksmi pret dažādiem procesiem. Tādējādi, izvērtējot Krievijas televīzijas kanālu tonalitāti, ir iespējams prognozēt Kremļa tālāko uzvedības modeli. Piemēram, Krievijas žurnālists Nikolajs Usovs, analizējot Krievijas plašsaziņas līdzekļu sižetus, jau 2014. gada 14. februārī secināja, ka Krievija gatavojas iebrukt Ukrainā. Komentējot televīzijas kanāla „TVC” sarunu šova „Pravo golosa” 2014. gada 14. februāra raidījumu, žurnālists norādīja: „Šobrīd tika apspriesta situācija Ukrainā un Krimas problēma. Ierasta tēma, taču raidījuma vadītājs Romāns Babajans jau no paša sākuma lika saprast: raidījuma mērķis ir attaisnot Krievijas iejaukšanos Ukrainas iekšējās lietās un, iespējams, pat Krimas aneksiju.”⁵⁵⁹

Aplūkojot Krievijas plašsaziņas līdzekļu saturu Ukrainas krīzes laikā, konstatējams, ka jau kopš Maidana sākuma Krievijas plašsaziņas līdzekļi pievērsa pastiprinātu uzmanību situācijai Krimā un Sevastopolē. Laikā no 2013. gada decembra līdz 2014. gada februārim tur uzturējās „Pervij kanal”, „Rossija” un „Rossija 24”, NTV, TVC, „Zvezda” un „Ren-TV” speciālkorespondenti, kuri savās reportāžās uzsvēra pussalas iedzīvotāju atbalstu V. Janukovičam un vēlmi padziļināt Ukrainas sadarbību ar Krieviju.

Sākot jau ar 2013. gada decembri Krievijas televīzijas kanāli norādīja uz iespējamo Ukrainas šķelšanos un Krimas atdalīšanos.⁵⁶⁰ Šādos gadījumos vārds parasti tika dots dažādiem „ekspertiem” vai Ukrainā uz ielas „nejauši satiktiem garāmgājējiem”. Raksturīgs piemērs šeit ir 2013. gada 4. decembrī „Pervij kanal” raidījumā „Vremja” demonstrētais sižets, kurā korespondents Jevgeņijs Ļamins norādīja: „Analītiķi uzskata: ja haoss uz ielām ieilksies, tas var pāraugt ekonomiskā haosā, bet tas jau var draudēt ar valsts izjukšanu, kad darbaļaudis Ukrainas dienvidaustrumos, kur koncentrējas ražošana, gribēs finansiālo un politisko patstāvību.”⁵⁶¹ Minētās tēzes pierādīšanai tika uzsvērtā Ukrainas dienvidaustrumu iedzīvotāju vēlme panākt kārtības atjaunošanu valstī. Piemēram, televīzijas kanāla „Rossija 24” raidījumā „Vesti” demonstrētajā sižetā Sevastopoles iedzīvotāja Tatjana Jermakova paziņoja: „Sevastopolei absolūti nav nepieciešama integrācija ES, un es ceru, ka šis murgs ar Krievijas palīdzību pēc iespējas ātrāk beigsies.”⁵⁶²

Ukrainas mediju eksperts Andrijs Mežihirskis uzskata, ka Krimas kā īpaša Ukrainas subjekta izcelšana bija vērsta uz to, lai Krimas iedzīvotāji sāktu apjaust šo savu „savdabību” (daudzi pussalas iedzīvotāji skatās tieši Krievijas televīzijas kanālus⁵⁶³).

---

⁵⁵⁸ KUDORS et al. Krievijas informācijas kampaņa. 13., 16. lpp; DMITRIJ SIDOROV. *Kak delajut TV-propagandu: chetyre svidetel'stva*. Pieejams: <http://bit.ly/1IuRJI7>; IGOR' SOLOVEJ. «Nigde v mire shpionam ne doverjajut upravljat' gosudarstvom – oni professional'nye paranoiki», – *rossijskij politolog*. Pieejams: <http://bit.ly/29n7QyA>

⁵⁵⁹ *Kreml' gotovit v Ukraine vojnu srodne gruzinskoj*. Pieejams: <http://bit.ly/29iIK7j>

⁵⁶⁰ *15 dnej Majdana: Ukraina nachinaet treshhat' po regional'nym shvam*. Pieejams: <http://bit.ly/29aaeJb>

⁵⁶¹ EVGENIJ LJAMIN. *Eksperty delajut prognozy o tom, kakoe budushhee zhdet Ukrainu*. Pieejams: <http://bit.ly/29azssX>

⁵⁶² KONSTANTIN PANJUSHKIN. *Zhiteli Sevastopolja – protiv sblizhenija s Evropoj*. Pieejams: <http://bit.ly/29gvNcl>

⁵⁶³ Pēc 2014. gada aprīlī veiktās sabiedriskās aptaujas datiem, populārākais Krimas iedzīvotāju informācijas ieguves līdzeklis bija Krievijas televīzijas kanāli. Kaut arī minētā aptauja tika veikta jau pēc Krimas okupācijas, kad reģionā tika pārtraukta Ukrainas televīzijas kanālu apraide, tomēr tikai 19 %

Šādas virtuālās „Krimas vai Sevastopoles iedzīvotāja” identitātes konstruēšanai tika izmantots „svešā” vai „citādā” tēls: sižeti no Krimas tika pasniegti kā pretstats Maidanā notiekošajām „šausmām” un „neonacistu” sagrabtajiem Rietumukrainas apgabaliem.⁵⁶⁴ Līdz ar to Krievijas televīzijas kanālu sižeti apzināti bija vērsti uz nacionāla naida kurināšanu Ukrainas iedzīvotāju starpā un Krievijas iedzīvotāju atbalsta veicināšanu Kremļa iespējamajai intervencei Ukrainā.

Analizējot Krievijas plašsaziņas līdzekļu materiālus par Maidanu, A. Mežihirskis ir izšķīris trīs galvenos vēstījumus jeb rāmējumus. Pirmkārt, opozīcijas līderi nekontrolē protestētājus. Protesta akciju virzošais spēks ir rusofobiski⁵⁶⁵ labējie radikāļi.⁵⁶⁶ Otrkārt, vērojama Maidanā notikušās vardarbības hiperbolizēšana un protestētāju fašistiskā noskaņojuma uzsvēršana, kā arī Ukrainas spēka struktūru noziegumu noklusēšana.⁵⁶⁷ Treškārt, Rietumvalstis, īpaši ASV, aktīvi iejaucas Ukrainas iekšpolitikā un atbalsta nekārtības.⁵⁶⁸ Šī vēstījuma nodošanā kā rupori bieži tika izmantoti Ukrainas Reģionu partijas un Komunistiskās partijas deputāti.⁵⁶⁹

Pēc sadursmēm Kijevā 20. februārī un varas maiņas pēc tām Krievijas plašsaziņas līdzekļi centās radīt iespaidu par politisko un ekonomisko haosu Ukrainā⁵⁷⁰, uzsverot, ka varu valstī ir pārņēmuši ekstrēmisti, kuru dēļ iedzīvotāji baidās pamest mājas.⁵⁷¹ Šiem vēstījumiem, pēc A. Mežihirska domām, no vienas puses vajadzēja radīt mērķauditorijas pārliecību, ka palikšana Ukrainas sastāvā ir bezperspektīva un pat

---

respondentu šajā laikā norādīja, ka tas ir ietekmējis viņu informācijas ieguves paradumus. Skat. *Broadcasting Board of Governors (2014). News-gathering and policy perceptions in Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/1kCRnbd>

Jau ilgstoši pirms reģiona okupācijas Krievijas mediji baudīja lielāko Krimas iedzīvotāju uzticību. Piemēram, 2009. gadā tiem pilnīgi vai daļēji uzticējās 51,9 % visu pussalas iedzīvotāju (atsevišķi izdalot krievvalodīgos, uzticības līmenis sasniedza pat 56,9 %), kamēr neuzticējās 31,3 %. Salīdzinājumam – Krimas vietējiem un Ukrainas medijiem 2009. gadā uzticējās attiecīgi 49,2 % un 45,5 %, neuzticējās – 33,7 % un 39,1 % reģiona iedzīvotāju. – Skat. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2009, № 5, s. 54.

⁵⁶⁴ ANDRIJ MEZHIGIRSKIJ. *Kak rossijskie SMI pooshhrjali separatizm v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/2bcMMeT>

⁵⁶⁵ Terminam „rusofobija” ir vēsturiski dziļas saknes – tas radās un tika izplatīts 19. gadsimta vidū, lai pretstatītu Krievijas impēriju kā tradicionālo vērtību aizstāvi „deģenerētajiem” Rietumiem. Kopš 20. gadsimta šis termins ir kļuvis par daļu no Kremļa informācijas kara, ar kura palīdzību tas cenšas realizēt vairākus iekšpolitiskos un ārpolitiskos mērķus: disciplinēt un konsolidēt Krievijas iedzīvotājus, iztēlojot ārējo ienaidnieku (rusofobu) briesmas, attaisnot Krievijas agresīvo ārpolitiku (piemēram, kādreizējais Krievijas Prezidenta administrācijas vadītājs Sergejs Ivanovs ir paziņojis, ka Krievijas īstenotā Krimas okupācija ir „ļāvusi novērst rusofobu plānus veikt etniskās tīrīšanas”), cenšas nepieļaut ES un NATO paplašināšanos utt. Maskava izmanto rusofobijas jēdzienu arī Krievijā un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu psiholoģiskā komforta nodrošināšanai, skaidrojot jebkuru Kremļa agresīvās politikas nosodījumu ar rusofobijas izpausmi. Skat. sīkāk: JOLANTA DARCEWSKA, PIOTR ŻOCHOWSKI. *Russophobia in the Kremlin's strategy*. Warsaw, 2015, pp. 5–14. Pieejams: <http://bit.ly/1kAeLsg>

⁵⁶⁶ Skat., piem.: IRADA ZEJNALOVA. *Ukrainskaja opozicija ne prinimaet predlozhenij vlasti dazhe pered licom real'noj ugrozy razvala strany*. Pieejams: <http://bit.ly/297nGMI>

⁵⁶⁷ Skat., piem.: VITALIJ KADCHENKO. *Radikaly v Kieve opjat' idut v ataku*. Pieejams: <http://bit.ly/298flsf>

⁵⁶⁸ Skat., piem.: *Situacija v Kieve: komentarii i ocenki ekspertov*. Pieejams: <http://bit.ly/29iIghy>

⁵⁶⁹ MEZHIGIRSKIJ. *Kak rossijskie SMI pooshhrjali separatizm v Krymu*.

⁵⁷⁰ Skat., piem.: ALEKSANDR BOTUHOV. *V Kieve nachalis' zatrudnenija s produktami i benzinom*. Pieejams: <http://bit.ly/29av8vo>; OLEG SHISHKIN. *Na Ukraine ob#javili v rozysk Janukovicha. V strane ostryy finansovyy krizis – ugroza defolta*. Pieejams: <http://bit.ly/29azbGx>

⁵⁷¹ ANTON VERNICKIJ. *Po mnogim regionam Ukrainy proshla volna besporjadkov*. Pieejams: <http://bit.ly/29akox9>

bīstama, bet no otras puses – attaisnot tā saukto Krimas paš aizsardzības vienību izveidi.⁵⁷²

Krievijas televīzijas kanāli par Krimas atdalīšanos tieši sāka runāt jau 20. februārī (vēl pirms V. Janukoviča bēgšanas), bet īpaši aktīvi pēc 26. februāra, norādot, ka palikšana Ukrainas sastāvā apdraud Krimas iedzīvotājus. Piemēram, „*Pervij kanal*” 25. februāra vakara ziņās Sevastopoles iedzīvotāja Jeļena Varinova uzsvēra: „Mūs apdraud fašisms. Pats īstākais fašisms. Tas, ko viņi dara, ir briesmīgi. Viņi pat kauc aiz niknuma Sevastopolē notiekošā dēļ. Viņi mēģinās te iekļūt.”⁵⁷³ Baiļu atmosfēras pastiprināšanai tika izmantoti Sevastopoles iedzīvotājas Marinas Kostrovas apgalvojumi, ka Ukrainas jaunās varasiestādes ir sākušas atslēgt vietējos, krievu valodā raidošos televīzijas kanālus un ka „rīt visus mūsu bērnus piespiedīs savstarpēji sarunāties ukraiņu valodā”⁵⁷⁴.

Minēto Krievijas plašsaziņas līdzekļu vēstījumu ticamību Krimas iedzīvotāju uztverē palielināja vairāki faktori.

Pirmkārt, tie lielākoties sakrita ar notikumu atspoguļojumu vienā no Krimā skatītākajiem Ukrainas televīzijas kanāliem „*Inter*”⁵⁷⁵ (daļa tā akciju (29 %) tolaik piederēja Krievijas „*Pervij kanal*”, bet atlikusī daļa – Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītājam S. Ļovočkinam un oligarham D. Firtašam, kuru Kremlis izmantoja kā vienu no V. Janukoviča prezidenta priekšvēlēšanu kampaņas finansējuma avotiem⁵⁷⁶).

Otrkārt, šie vēstījumi iekļāvās jau kopš 2003. gada V. Janukoviča polittehnologu izstrādātajā, pret V. Juščenko vērstajā manipulatīvajā kampaņā, kuras laikā tika ekspluatēta dažādu Ukrainas reģionu atšķirīgā vēstures interpretācija. Ar šīs tehnoloģijas palīdzību V. Janukoviča elektorāta mobilizācijas un tā sauktās „Oranžās komandas” diskreditācijas nolūkā tika iztēloti no „rietumukraiņiem – nacionālistiem” izrietošie draudi.⁵⁷⁷ Šo tehnoloģiju papildināja līdz ar V. Juščenko uzvaru 2004. gada prezidenta vēlēšanās pret Ukrainu izvērsta Krievijas informācijas karš⁵⁷⁸, kā arī Krievijā kopš šī gadsimta sākuma attīstītais tā sauktā Lielā tēvijas kara kults, kurā Rietumukrainas iedzīvotāji tiek pasniegti kā banderovieši – nacistiskās Vācijas atbalstītāji.⁵⁷⁹ Tādējādi Krievijas informācijas kampaņa pirms iebrukuma Krimā atbilda priekšstatiem, kādi lielai daļas pussalas iedzīvotāju bija izveidojušies jau iepriekš. Šis faktors ir nozīmīgs, jo Krievijas informācijas kara efektivitāti, pirmkārt, nosaka

---

⁵⁷² MEZHIGIRSKIJ. *Kak rossijskie SMI pooshhrjali separatizm v Krymu.*

⁵⁷³ ANTON VERNICKIJ. *Na politicheskoj karte Ukrainy pojavljajutsja vse novye „gorjachie tochki”.* Pieejams: <http://bit.ly/297naxK>

⁵⁷⁴ Ibidem.

⁵⁷⁵ Tas ilgstoši baudīja lielāko Krimas iedzīvotāju uzticību starp Ukrainas kanāliem. – Skat. *Nacional'na bezpeka i oborona.* 2009 № 5, s. 58.

⁵⁷⁶ Skat. sīkāk: STEPHEN GREY, TOM BERGIN, SEVGIL MUSAIEVA, ROMAN ANIN. *Putin's allies channelled billions to Ukraine oligarch.* Pieejams: <http://reut.rs/29x0jN9>

⁵⁷⁷ Skat., piem.: EVGENIJ KURMASHOV. *Vseukrainskoe ob#edinenie «Svoboda».* Pieejams: <http://bit.ly/29iI3v5>; *Volshebnyj Kljuev i polnyj chemodan fashistov.* Pieejams: <http://bit.ly/29dE0y4>

⁵⁷⁸ Skat. sīkāk: VJACHESLAV GUSAROV. *Informacionnaja agressija Rossii v Krymu.* Pieejams: <http://bit.ly/29gvuyx>

⁵⁷⁹ KUDORS et al. Krievijas informācijas kampaņa, 24. lpp.

mērķauditorijas „sagatavotība” (ideoloģiskais atbalsts Krievijas naratīvam).⁵⁸⁰ Otrkārt, Krievijas informācijas karš balstās uz ilgstošu un masīvu kumulatīvo propagandu (jau pieminētā rietumukraiņa-banderovieša stereotipa radīšana) un mērķauditorijai vēlamās informācijas paušanu (Krievijas proponētā tautiešu tiesību aizstāvība), kā arī acīmredzamības principu, kas liek asociēt propagandas tēzi ar kādu noteiktu politisku mītu (atbalsts Krimas separātismam ir patriotisms, banderovieši ir fašisti, Maidans ir haoss).⁵⁸¹

4.4. Okupācijas operācija un aneksijas organizēšana

Pēc Kijevā notikušās varas maiņas Krimā 2014. gada 23. februārī tika organizētas vairākas paralēlas demonstrācijas. Pirmkārt, Simferopolē notika 15 000 cilvēku liels Krimas tatāru mītiņš. Kaut arī tas bija iepļānots jau iepriekš par godu Krimas tatāru valstsvīra un politiskā darbinieka Nomana Čelebidžihana (*Čelebicihan*) piemiņai, tomēr, redzot politiskās situācijas attīstību, pasākums izvērtās par Ukrainas teritoriālās integritātes atbalsta akciju.⁵⁸² Otrkārt, Simferopolē pie Krimas parlamenta ēkas pulcējās S. Aksjonova partijas „*Ruskoje jedinstvo*” atbalstītāji, kas pasākuma laikā veidoja tā sauktās paš aizsardzības vienības.⁵⁸³ Treškārt, „*Ruskoje jedinstvo*” atbalstītāju demonstrācija norisinājās arī Kerčā, kurā piedalījās 10 000 cilvēku.⁵⁸⁴ Ceturtkārt, Sevastopolē notika apmēram 20 000 cilvēku liels prokremlisko partiju un organizāciju mītiņš, kurā tika pieņemts lēmums nemaksāt Kijevai nodokļus un par pilsētas mēru „ievēlēja” Krievijas pilsoni, vietējo uzņēmēju A. Čaliju.⁵⁸⁵ Oficiāli tika norādīts, ka mītiņš ir bijusi spontāna reakcija uz tajā pašā dienā Ukrainas parlamenta pieņemto lēmumu atcelt tā saukto Kivalova-Koļesņičenko reģionālo valodu likumu⁵⁸⁶, taču patiesībā akcija bija pieteikta jau divas dienas iepriekš, un ar tā organizēšanas tehnisko pusi nodarbojās A. Čalija brālis Mihails.⁵⁸⁷ Arī pats A. Čalijs faktiski ir

⁵⁸⁰ ROD THORNTON. The Changing Nature of Modern Warfare. *The RUSI Journal*. Vol. 160, Issue 4, 2015, p. 43.

⁵⁸¹ JOLANTA DARCEWSKA. *The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study*. 2014, p. 25. Pieejams: <http://bit.ly/1kZWwR5>

⁵⁸² ANDREJ JANICKIJ. *Chubarov: Krymskih negodjaev poshagovo vvodili v uzhe sushhestvujushhij plan, chtoby oni ne „sokochili”*. Pieejams: <http://bit.ly/29fWyzb>

⁵⁸³ LUKINOVA. *Kryms'kyj zakolot*.

⁵⁸⁴ IVAN ZHILIN. «*Byl plan ostavit' Krym i okopat'sja v Sevastopole*». Pieejams: <http://bit.ly/2rEVcSU>

⁵⁸⁵ SMI: *v Sevastopole mitingujushhie vybrali novogo mera – rossijanina, i otkazalis' platit' nalogi Kievu*. Pieejams: <http://bit.ly/298eZ4E>

⁵⁸⁶ Likums tika pieņemts 2012. gada 3. jūlijā, bet V. Janukovičs to parakstīja 2012. gada 8. augustā. Likums nosaka, ka vietējā līmeņa varasiestādes ir tiesīgas nolemt, ka lietvedībā tiek izmantota kāda mazākumtautības valoda, ja reģionālā valodas grupa noteiktajā teritorijā veido ne mazāk kā 10 % no tās iedzīvotājiem. Pēc likuma pieņemšanas krievu valoda 13 Ukrainas apgabalos ieguva reģionālas valodas statusu.

Dažos rajonos reģionālās valodas statusu ieguva arī bulgāru, rumāņu un ungāru valoda. Pēc 2012. gada 3. jūlija parlamenta balsojuma toreizējais parlamenta spikers Volodimirs Lītvins atzina, ka likuma pieņemšana notikusi ar rupjiem reglamenta pārkāpumiem. Pēc likuma pieņemšanas Kijevā un vairākos valsts reģionos notika plaši iedzīvotāju protesti. Likumu kritizēja arī Eiropas Padomes ģenerālsēkretārs Tūrbjērnš Jaglans (*Jagland*): „Likums aizsargā tikai vienas mazākumtautības – krievu – tiesības, neparedzot tādu pašu aizsardzību citu mazākumtautību valodām”. – SERGEJ SIDORENKO. *Turb'ern Jagland: Viktor Janukovich zjavljal, chto budet uzvazhat' reshenie suda*. Pieejams: <http://bit.ly/2bi7dsi>

⁵⁸⁷ GUZHVA et al. *KrymNash*.

noliedzis 23. februāra akcijas saistību ar toreizējajiem notikumiem Kijevā: „Atrodies Austrijā, es uzzināju par V. Janukoviča bēgšanu. Man kļuva skaidrs, ka tā ir iespēja, kuru nedrīkst laist vējā. [...] Tam, ka Sevastopole var atgriezties Krievijas sastāvā, mēs gatavojāmies jau 2004. un 2008. gadā. Taču toreiz situācija nebija tik ārkārtēja kā pērn [2013. gadā], kad V. Janukovičs atteicās parakstīt asociācijas līgumu ar ES. Kad Kijevā attīstījās Maidans, mēs šeit aktīvi gatavojām savu atbildes Maidanu.”⁵⁸⁸

Bijušais Sevastopoles pilsētas domes deputāts, Ukrainas Jūras spēku pirmā ranga kapteinis Oleksejs Kiseļovs apgalvo, ka A. Čalijs 23. februārī ieradās Krimā nevis no Austrijas, bet gan no Maskavas.⁵⁸⁹ Pēc O. Kiseļova teiktā, jau 2014. gada 21. februārī Sevastopolē Melnās jūras flotes pavēlnieks sapulcē deva pavēli Melnās jūras flotes militārpersonām un apkalpojošajam personālam obligātā kārtā civilā apģērbā piedalīties 23. februāra mītiņā.⁵⁹⁰ Pēc tam Melnās jūras flotes pavēlnieks paziņoja, ka Krievija sāk karu ar Ukrainu. Sanāksmes laikā apspriesti ar Melnās jūras flotes kuģu un vienību kaujas gatavību saistītie jautājumi, kā arī akcentēta nepieciešamība evakuēt ģimenes locekļus.⁵⁹¹

O. Janukovičam pietuvinātā O. Kļimenko kontrolētais izdevums „Reporter” raksta, ka 2014. gada 25. februārī Krievijas un Krimas parlamentārieši izstrādāja plānu, kas paredzēja, ka Krimas Augstākā padome izsludinās referendumu par autonomijas pilnvaru paplašināšanu, kā arī iecels S. Aksjonovu par premjerministru. Tobrīd vēl nebija runa par Krimas pievienošanu Krievijai, kaut arī bija paredzēts operācijā iesaistīt pussalā dislocētos Krievijas BS, ja Kijeva mēģinās ar spēku gāzt Krimas jauno „valdību”.⁵⁹²

Kopš 2014. gada 22. februāra⁵⁹³ pussalā uzturējās toreizējais Krievijas Aizsardzības ministrijas uzņēmuma „Slavjanka” ģenerāldirektors Oļegs Belavencevs⁵⁹⁴, kurš bija galvenais atbildīgais par Krimas operācijas norisi uz vietas Krimā.⁵⁹⁵ To netieši apstiprina gan R. Temirgalijevs (pēc viņa vārdiem, „O. Belavenceva loma Krimas un Krievijas atkalapvienošanās procesā bija ļoti liela”⁵⁹⁶), gan arī 2016. gada februārī

⁵⁸⁸ MIHAIL TJURKIN. «Ja ponjal: begstvo Janukoviča – shans». Pieejams: <http://bit.ly/297mxnQ>

⁵⁸⁹ ALEKSEJ KISELEV. *Kak Rossija brala Sevastopol’*. *Podrobnaja hronika*. Pieejams: <http://bit.ly/295eB5Y>; Šo O. Kiseļova informāciju apstiprina arī daži prokremliskie izdevumi. – EKATERINA CHALOVA. *Geroi Krymskoj vesny: Chalyj, rycar’ v svitere*. Pieejams: <http://bit.ly/29a9yn8>

⁵⁹⁰ To faktiski ir apstiprinājis arī V. Janukovičs, kurš 2014. gada 23. februārī uzturējās Krimā. Pēc viņa teiktā, A. Čalijs ievēlēšanu par „tautas mēru” un lēmumu organizēt referendumu par Krimas atdalīšanos no Ukrainas tiešā veidā sekmējušas Krievijas MJF militārpersonas („Vyhoda net”: *Janukovich priznal vlijanie voennyh ChF Rossii na provedenie referendum v Krymu*). Kaut arī V. Janukoviča liecībām, ņemot vērā to pretrunīgumu un acīm redzamo fantāzijas devu tajās, ir izteikti zema vērtība, tomēr šajā gadījumā arī citi liecinieki ir norādījuši, ka mītiņā piedalījās galvenokārt Melnās jūras flotes militārpersonas un to ģimenes locekļi (BEREZOVEC’. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 48).

⁵⁹¹ KISELEV. *Kak Rossija brala Sevastopol’*.

⁵⁹² GUZHVA et al. *KrymNash*.

⁵⁹³ TREISMAN. *Why Putin Took Crimea*, p. 52.

⁵⁹⁴ Pēc neapstiprinātiem datiem, O. Belavencevs 1985. gadā par spiegošanu tika izsūtīts no Lielbritānijas, kur PSRS vēstniecībā bija zinātnes un tehnoloģiju trešā sekretāra amatā. Tiek uzskatīts par vienu no tuvākajiem Krievijas aizsardzības ministra Sergeja Šoigu līdzgaitniekiem.

⁵⁹⁵ ZYGAR’. *Vsja kremlevskaja rat’*, s. 338–339; Natal’ja Galimova. «My idem v Rossiju. Kak – ne znaju». Pieejams: <http://bit.ly/29iHrWf>

⁵⁹⁶ KOZLOV. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru*.

iznākusi, ar Krievijas varasiestāžu atbalstu uzņemtā propagandas filma „Četvjortaja oborona Sevastopola”.⁵⁹⁷ Tajā O. Belavenceva iesaiste Krimas okupācijā aprakstīta šādi: „Visu Krimas atbrīvošanas operāciju galvenokārt vadīja viens cilvēks – O. Belavencevs. Viņš bija šīs operācijas gan militārais, gan arī politiskais vadītājs, t. i., vadīja pārrunas ar [Krimas un Sevastopoles] varasiestādēm, deputātiem, ietekmīgiem cilvēkiem un šejienes uzņēmējiem. [...] Ja nebūtu viņa konkrētu lēmumu, mēs daudzus tā sauktos „krievu pavasara varoņus” pat nezinātu.”⁵⁹⁸

Krimas operācijas realizēšanai „premjerministra” amatā S. Aksjonova vietā Maskava izskatīja arī toreizējā Krimas premjerministra A. Mogiļova un bijušā Krimas parlamenta spīkera Leonīda Grača kandidatūru.⁵⁹⁹ Kā apgalvo pats L. Gračs, viņš kopš 2005. gada sadarbojies ar Krievijas Federālo drošības dienestu *FSB* un ir ticis ar kādreizējo dienesta vadītāju N. Patruševu, kurš Krimas okupācijas un aneksijas laikā ieņēma Krievijas Drošības padomes sekretāra amatu. L. Gračs N. Patruševu raksturojis kā cilvēku, kurš ne tikai ilgstoši atbalstījis Krimas prokremliskos spēkus, bet arī daudz paveicis, „lai mēs šeit varētu sacelties”⁶⁰⁰.

Kaut arī L. Gračs 2014. gada februārī piekrita Maskavas sadarbības piedāvājumam, tomēr Kremlis no viņa kandidatūras vēlāk atteicās.⁶⁰¹ Tam sniegti vairāki skaidrojumi, kas cits citu pilnīgi nenoliedz. Pirmkārt, L. Grača kandidatūru noraidījis Krievijas aizsardzības ministrs Sergejs Šoigu, kurš pēc telefonsarunas ar viņu secinājis, ka L. Gračs nav noderīgs, jo sen vairs Krimā neko nekontrolē.⁶⁰² Otrkārt, pret L. Grača kandidatūru kategoriski iebildis V. Konstantinovs, ar kuru viņam bija sarežģītas attiecības.⁶⁰³ Treškārt, S. Šoigu emisārs O. Belavencevs Krimas „premjerministra” amatā vēlējies redzēt S. Aksjonovu, kuru viņš jau ilgstoši pazina.⁶⁰⁴ Austrumeiropas pētniecības centra Lietuvā vecākais analītiķis Marjus Laurinavičs (*Laurinavičius*) apgalvo, ka S. Aksjonova izvirzīšanu operācijas veikšanai ir sekmējusi viņa tēva pazīšanās ar Krievijas vicepremieru D. Rogozinu – S. Aksjonova tēvs 20. gadsimta 90. gadu sākumā bija krievu kopienas Moldovā līderis un aktīvi centās veicināt separātismu Piedņestrā. Toreiz D. Rogozins ne tikai sniedza palīdzību „krievu kopienām”, bet arī kopā ar ģenerāli Aleksandru Ļebedju sekmēja Piedņestras atdalīšanos no Moldovas.⁶⁰⁵ Ceturtkārt, S. Aksjonova kļūšanu par „premjerministru”, iespējams, veicināja Krimas kriminālā autoritāte Sergejs Voronkovs (palama „*Voronok*”), kurš bija izveidojis ciešus sakarus ar Krievijas spēcīgiem un uz kuru orientējās daļa Krimas parlamenta deputātu, tostarp S. Aksjonovs (palama „*Goblin*”), kurš 20. gadsimta 90.

⁵⁹⁷ *Kreml' boitsja poterjat' Sevastopol'*. Pieejams: <http://bit.ly/297IMLF>

⁵⁹⁸ *4 oborona. Sevastopolja pochemu geroi ne te?* Pieejams: <http://bit.ly/29wZc01>

⁵⁹⁹ OL'GA DUHNICH. „Aksen byl real'no bezbashennyj i avantjurnyj” – blizhajcshee okruzenie o novom glave nepriznannoj Respubliki Krym. Pieejams: <http://bit.ly/29a9bZH>; GALIMOVA. *My idem v Rossiju*.

⁶⁰⁰ IL'JA ZHEGULEV. «Esli by nas ne podderzhal Patrushev, v Krymu stojal by amerikanskij flot». Pieejams: <http://bit.ly/2nlBkFt>

⁶⁰¹ PILAR BONET. *Missija Kremlja: vybrat' svoego cheloveka v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/2g4Fo67>;

MYHAJLO GLUHOVS'KYJ. «Krymchanyn boi't'sja i postijno ozyrajat'sja». P'jat' rokiv okupacii': svidchennja ochevydciv. Pieejams: <https://bit.ly/2W6d8VD>

⁶⁰² ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 339.

⁶⁰³ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 69; TREISMAN. *Why Putin Took Crimea*, p. 52.

⁶⁰⁴ GALIMOVA. *My idem v Rossiju*.

⁶⁰⁵ LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine*.

gados bija S. Voronkova vadītā organizētās noziedzības grupējuma „Salem” loceklis.⁶⁰⁶ Saskaņā ar bijušā Krievijas Valsts Domes deputāts I. Ponomarjova liecību, tieši S. Aksjonova saistība ar kriminālo pasauli ir bijis galvenais faktors, kādēļ Maskava izšķīrusies par labu viņa kandidatūrai „premjera” amatā, jo ticis uzskatīts, ka viņš spēs izrādīt reālu pretdarbību Krimas tatāriem.⁶⁰⁷

Lai gan vairāki Krimas deputāti apgalvo, ka iniciatīva par Krimas pievienošanu Krievijai ir nākusi no vietējiem politiķiem, Krimas parlamenta priekšsēdētājs V. Konstantinovs jautājumu par referendumu rīkošanu par pussalas turpmāko statusu iesniedza deputātu izskatīšanai tikai pēc telefonsarunas ar V. Putinu.⁶⁰⁸

25. februārī situāciju Krimā apsprieda Ukrainas varasiestādes. Ukrainas politiķi saprata, ka situācija pussalā ir sarežģīta, tomēr uzskatīja, ka to izdosies stabilizēt, jo tobrīd Kijevā valdīja pārliecība, ka Kremlis Krimas okupāciju mēģinās maskēt, cenšoties to attēlot kā maksimāli leģitīmu. Tāpēc okupācija noritēs vairākus mēnešus: vispirms Krimas iedzīvotājiem tiks izsniegtas Krievijas pasēs, pēc tam tiks paziņots par draudiem Krievijas pilsoņiem, un tikai pēc tam sāksies atklātas Krievijas BS darbības. Situācija, ka Krievijas BS operācijā varētu tik iesaistīti kā „Krimas paš aizsardzības vienības”, netika izskatīta, līdz ar to Kijeva kļūdaini uzskatīja – lai atjaunotu kontroli pār pussalu, tās rīcībā ir vismaz trīs mēneši.⁶⁰⁹

Kijeva izvēlējās atjaunot kontroli pār pussalu, veicot autonomijas politiskās vadības maiņu. Uz Krimu atlidoja „Batkivščina” un „UDAR” deputāti A. Senčenko un Serhijs Kunicins (savulaik viņi bija ieņēmuši attiecīgi Krimas vicepremjera un premjera amatu), lai sāktu sarunas par jaunas izpildvaras izveidi. Bija plānots, ka S. Kunicins tiks iecelts par Ukrainas prezidenta pienākumu izpildītāja īpašo pārstāvi Krimā, A. Senčenko – par premjerministru, bet Medžlisa⁶¹⁰ vadītājs, bijušais rīdzinieks Refats Čubarovs (Čubarov) – par pirmo vicepremieru.⁶¹¹ Šādu sarunu esamību netieši ir apstiprinājis arī V. Konstantinovs. Tiesa, pēc viņa teiktā, R. Čubarovs esot vēlējis saņemt Krimas parlamenta priekšsēdētāja amatu.⁶¹² Medžlisa vadītājs šos apgalvojumus noliedz, taču atceras, ka vienā no tikšanās reizēm ar Tatarstānas prezidentu Rustamu Minihanovu, kurš martā trīs reizes apmeklēja Krimu kā V. Putina emisārs, Krimas tatāriem apmaiņā pret deputātu frakcijas „Kurultaj-Ruh” dalību Krimas parlamenta 2014. gada 11. marta sēdē, kur bija plānots formēt jauno „Ministru kabinetu”, solīti vadošie amati jaunajā „valdībā”, bet R. Čubarovam piedāvāts izvēlēties starp Krimas parlamenta spīkera un Krievijas prezidenta pastāvīgā pārstāvja Krimā amatu.⁶¹³ Pēc R. Čubarova teiktā, viņš šo piedāvājumu noraidījis, taču vienlaikus no viņa izteikumiem izriet, ka Medžlisa pārstāvji

⁶⁰⁶ KONSTANTIN VETROV. *Portrety krymskoj «vlasti»*. Sistema Aksenova. Pieejams: <https://bit.ly/2Or1cxI>

⁶⁰⁷ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-deputata Gosdumy RF Ponomareva*. Stenogramma zasedanija. Pieejams: <https://bit.ly/2t4MPTu>

⁶⁰⁸ GALIMOVA. *My idem v Rossiju*.

⁶⁰⁹ GUZHVA et al. *KrymNash*.

⁶¹⁰ 1991. gadā izveidota Krimas tatāru pašpārvalde, kuras funkcijas līdzinās parlamentam un kura par savas darbības mērķiem ir pasludinājusi Maskavas īstenotā Krimas tatāru genocīda seku pārvarēšanu.

⁶¹¹ GUZHVA et al. *KrymNash*.

⁶¹² *Konstantinov: Chubarov hotel poluchit' kreslo glavy krymskogo parlamenta*. Pieejams: <http://bit.ly/297dTVZ>

⁶¹³ ANNA STESHENKO. „Refat Chubarov: „Krymskie tatory delajut vse vozmozhnoe, chtoby ostat'sja zhit' v Krymu””. Pieejams: <https://bit.ly/2PVeFuw>

šo sarunu laikā turpināja uzstāt uz kvotu ieviešanu Krimas pārvaldē. Šķēršļus vienošanās panākšanai ir radījusi nespēja vienoties par Krimas tatāru kvotas apmēru: Medžliss uzstājis, lai tā būtu 33%, bet Krievija bijusi gatava piešķirt tikai 20% kvotu.⁶¹⁴ Savukārt bijušais Medžlisa vadītājs M. Džemiļevs apgalvo, ka Maskava Krimas tatāru iespējamo gatavību sadarboties sākusi pētīt jau 2014. gada 15. februārī, kad viņam piezvanījis bijušais Tatarstānas prezidents, neformālais Kazaņas tatāru līderis Mintimers Šaimijevs, kurš informējis par V. Putina vēlmi tikties ar M. Džemiļevu, lai pārrunātu „Krimas nākotni”⁶¹⁵.

S. Kunicins, kuram vēsturiski bija ļoti tuvas attiecības ar V. Konstantinovu,⁶¹⁶ apgalvo, ka viņam līdz 2014. gada 26. februārim par Krimas vadības maiņu bija izdevies vienoties ar lielāko daļu Krimas Augstākās padomes deputātu, bet, pēc A. Senčenko teiktā, jau 2014. gada 23. februārī bija panākta vienošanās ar 76 no 100 Krimas parlamenta deputātiem par atbalstu Kijevai, taču balsojuma norisi izjauca „UDAR” līderis V. Kļičko. Pirmkārt, viņš paziņoja, ka amatus Krimā ir nepieciešams noteikt valdošajā koalīcijā ietilpstošo partiju kvotu ietvaros, tādēļ vispirms nepieciešams izveidot valdību Kijevā un tikai pēc tam noteikt kvotas reģionos (tostarp Krimā). Ņemot vērā, ka Kijevā balsojums par jauno Ukrainas valdību notika tikai 2014. gada 27. februārī, jautājums par Krimas vadības nomaiņu uz laiku tika atlikts.⁶¹⁷ Otrkārt, V. Kļičko uzstāja, ka visa reālā vara Krimā ir jānodod S. Kunicinam, kam, cik var spriest, pretojās „Batkivščina” un „Svoboda” pārstāvji.⁶¹⁸

Informāciju par Krimas vietējo politiku gatavību sadarboties ar jaunajām Kijevas varas iestādēm ir apstiprinājuši arī citi liecinieki, kuri apgalvo, ka A. Senčenko, R. Čubarovs un S. Aksjonovs sākuši sarunas par varas sadali vienādās daļās starp pussalas trim lielākajām etniskajām grupām – ukraiņiem, krieviem un tatāriem (katra no tām iegūtu trešdaļu amatu valsts pārvaldē).⁶¹⁹ Šobrīd Kijevā dzīvojošais bijušais Ukrainas parlamenta deputāts no Sevastopoles Dmitrijs Belocerkovecs apgalvo, ka A. Senčenko ir bijis tik pārliecināts par šo sarunu pozitīvu iznākumu, ka paziņojis A. Turčinovam, ka aktīva Kijevas iejaukšanās situācijā nav nepieciešama, un atrunājis viņu no Krimas apmeklējuma.⁶²⁰ Tiesa, pēc O. Belavenceva teiktā, O. Turčinovs atcēlis savu lidojumu uz pussalu saistībā ar Maskavas gatavību notriekt viņa lidmašīnu. „Viņš gatavojās lidot šurp [uz Krimu] ar divām lidmašīnām: vienā viņš pats, bet otrā –

---

⁶¹⁴ MYHAJLO GLUHOVS'KYJ. *Refat Chubarov: Navesni 2014-go my proponuvaly Moskvi obraty parlament Krymu za kvotnym pryncypom*. Pieejams: <http://bit.ly/2n4kt6p>

⁶¹⁵ DMITRIJ GORDON. *Dzhemilev: V tom, chto Krym Putin vynuzhden budet vernut', nikakogo somnenija net*. Pieejams: <http://bit.ly/2wKO11J>

⁶¹⁶ KONSTANTIN VETROV. *Portrety krymskoj „valsti”. Sistema Konstantinova*. Pieejams: <https://bit.ly/2JtdUHq>

⁶¹⁷ *Ul'timatam Klichko privek potere Kryma, – Senchenko*. Pieejams: <http://bit.ly/2g4GI9a>

⁶¹⁸ KATERYNA PESHKO, STANISLAV GRUZDJEV. *Volodymyr Bondarenko: Subsdydji prjamo z bjudzhetu jdut' do postachal'nykiv gazu*. Pieejams: <http://bit.ly/2gud9mi>

⁶¹⁹ ZHILIN. *«Byl plan ostavit' Krym i okopat'sja v Sevastopole»*; OLES' CHEREMSHINA. *Anneksija Kryma: Jurij Meshkov razoblachaet Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajNeY>

⁶²⁰ VLASHHENKO. *Krazha*.

sagatavota *specnaz* grupa. Taču mēs (lieta tā, ka mēs šeit pieņemām lēmumus, mums neviens netraucēja) paziņojām: ja viņš šķērsos robežu, mēs viņu notrieksim.”⁶²¹

Pēc Ukrainai naidīgā bijušā Krimas prezidenta J. Meškova domām, Krimas politiķu gatavība 2014. gada februārī sadarboties ar Kijevas jaunajām varasiestādēm apliecina, ka reģiona aneksija bija iespējama, nevis pateicoties vietējo politiķu iniciatīvai, bet Kremļa lēmumam uzsākt pussalā militāru operāciju. „Visu cieņu Krievijas analītiķiem un spēka struktūru pārstāvjiem, kas veica Krimas atdošanas operāciju – viņi prata vajadzīgajā veidā „motivēt” S. Aksjonovu un V. Konstantinovu. S. Aksjonovam bija jāatdod no viena moldāvu uzņēmēja⁶²² paņemtais kredīts sava biznesa projekta „*Russkoje jedinstvo*” popularizēšanai, bet V. Konstantinova uzņēmumiem bija gandrīz miljardu grivnu lielas parādsaistības Ukrainas bankās.⁶²³ Galu galā S. Aksjonovs acīmredzot nokārtoja saistības ar savu novadnieku, bet V. Konstantinovs – ar bankām,” paziņoja J. Meškova.⁶²⁴

Jāpiebilst, ka Krimas elites kolaboracionisma pamatā bija ne tikai materiāls aprēķins, bet arī revanšisma elementi. Tā pamatā bija pēc V. Janukoviča uzvaras prezidenta vēlēšanās 2010. gadā īstenotā personāla politika – no amatiem atbrīvoja autonomijas vadošās amatpersonas, kā arī nomainīja Reģionu partijas Krimas nodaļas vadību, piesaistot cilvēkus no prezidenta dzimtajā Donbasa reģionā.⁶²⁵ Piemēram, jau 2010. gada 17. martā Krimas Augstākā padome, pakļaujoties V. Janukoviča spiedienam, par Krimas premjeru iecēla tā saukto „makejeviešu komandas” pārstāvi Vasilu Džarti (apzīmējums „makejeviešu komanda” radies no Makijivkas (Makejevkas) pilsētas Doņeckas apgabalā, no kurienes Krimā ieradās liela daļa jaunās Reģionu partijas Krimas komandas; vēlāk šīs grupas pārstāvjus sāka dēvēt par „maķedoniešiem” – šī idioma bija ne tikai asprātīgs vārdu „Makejevka” un „Doņeckā” salikums, bet arī norādīja uz līdzību ar Seno Grieķiju, kur pie varas nāca ārvalstu valdnieks no ziemeļiem)⁶²⁶. „Janukovičs Džarti nekad neatteica, kad viņš prasīja naudu, pilnvaras utt. Sākās Džarti diktatūra – viņš atveda simtiem „maķedoniešu”, un viņi sāka apspiest Krimas eliti, nospieda to

---

⁶²¹ Belavencev – v interv'ju NTV: dali ponjat' Turchinovu, chto do Simferopolja on ne doletit. Pieejams: <https://bit.ly/2G9rQay>

⁶²² Domāts Krimas uzņēmējs un politiķis Nikolajs Kirilčuks, kurš, tāpat kā S. Aksjonovs, ir dzimis Beļcos. – Skat. sīkāk: *Russkij dolg Aksenova – bessmyslennyj i besposhhdnyj*. Pieejams: <http://bit.ly/297Ik02>
Jāatzīmē, ka S. Aksjonovs piecus miljonus dolāru bija parādā arī prokremliskajam Ukrainas oligarham D. Firtašam, kurš finansēja viņa 2010. gada vēlēšanu kampaņu (WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 109.). Ņemot vērā S. Aksjonova parādsaistības, 2013. gada oktobrī tiesa arestēja viņa īpašumu (*Vse nedvizhimoe imushhestvo Sergeja Aksenova arestovano eshhe do anneksii Kryma – dannye ukrainskogo reestra*. Pieejams: <http://bit.ly/2saH7AQ>).

⁶²³ Tostarp V. Konstantinovam bija arī parādsaistības pret Krievijas bankām „Sberbank” un „VTB bank”, un viņš bija iesaistīts vairāku Ziemas olimpisko spēļu Sočos objektu celtniecībā, ko Kremlis varēja izmantot kā spiediena līdzekli pret viņu. – *Kremlevskaja marionetka Konstantinov zadolzhal ukrainskim bankam svyshe milliarda griven*. Pieejams: <http://bit.ly/2prEH05>; VETROV. *Portrety krymskoj „valsti”*. *Sistema Konstantinova*.

⁶²⁴ CHEREMSHINA. *Anneksija Kryma*.

⁶²⁵ Minētā amatpersonu aizstāšana ar cilvēkiem no Donbasa neattiecās tikai uz Krimu, bet V. Janukoviča prezidentūras laikā bija raksturīga valstij kopumā. Skat. sīkāk: VIKTOR TREGUBOV. *Ja b v „doneckie” poshel – pust’ menja nauchat*. Pieejams: <http://bit.ly/2wDnuAW>

⁶²⁶ BEREZOVEC’. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 26; WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 107.

grīdas līmenī. Tā attiecībās dzima naidis,” liecina S. Kunicins.⁶²⁷ Pēc V. Džarti nāves 2011. gadā par jauno Krimas premjeru tika iecelts cits „maķedonietis” – A. Mogiļovs.

Zīmīgi, ka Krimas separātists R. Temirgalijevs ir atzinis, ka viens no Krimas vietējās elites kolaboracionismu ar Krieviju sekmējošajiem faktoriem bija „makejeviešu komandas” nostiprināšanās un A. Mogiļova iecelšana par premjeru. Pēc viņa teiktā, Krimas politiķi pēc V. Džarti nāves centušies pierunāt V. Janukoviču, lai par Krimas premjeru tiktu iecelts kāds vietējais, taču šīs cerības nav piepildījušas. Tādēļ šajā brīdī Krimas elitē „iestājās pilnīga vilšanās”, un tās pārstāvji savstarpējās sarunās nonāca pie secinājuma: „Ai nu, to Ukrainu [...] mums jāmeklē citi varianti.” Kopš šī brīža, pēc viņa teiktā, „visi gaidīja izdevību, un tā pienāca”⁶²⁸.

R. Čubarovs, komentējot 2014. gada februārī notikušās sarunas par jaunās valdības izveidi, norāda, ka viņu darījis bažīgu tas, ka V. Konstantinovs nav vēlējies ievērot visas premjera nomaināi nepieciešamās procedūras un steidzies ar parlamenta ārkārtas sēdes izsludināšanu. Pēc R. Čubarova teiktā, 25. februārī viņš ticies ar V. Konstantinovu un Krimas parlamenta deputātiem Sergeju Doniču un Grigoriju Joffi, kuri, reaģējot uz viņa prasībām uz divām līdz trīs dienām izsludināt parlamenta sēdes norises moratoriju un kopīgi aizbraukt uz Kijevu, lai saskaņotu Krimas premjera kandidatūru, nenogurstoši atkārtoja, ka viņi pat nedomā saukt palīgā Maskavu. Tomēr, kā uzsver R. Čubarovs, jau tobrīd viņš Krimas parlamentā redzējis cilvēkus, ko nav spējis identificēt. Viņi izcēlušies ar savu uzsvērtu nerunību un centušies būt nemanāmi. „Septiņi līdz astoņi cilvēki sestajā stāvā, kur sēdēja V. Konstantinovs, katru rūpīgi nopētīja un fiksēja [...], bija sajūta, ka viņi tur ir galvenie,” liecina R. Čubarovs – bijis redzams, ka V. Konstantinovs lēmumus nepieņem pats un no kāda paniski baidās.⁶²⁹

Pēc tam, kad V. Konstantinovs paziņoja par nodomu 26. februārī sasaukt Krimas parlamenta sēdi, Medžliss, lai nepieļautu tās norisi, pieņēma lēmumu pie Krimas Augstākās padomes rīkot protesta akciju, kurā pulcējās 12 000–14 000 cilvēku.⁶³⁰ Tiesa, pēc R. Čubarova teiktā, viņš tobrīd nav varējis iedomāties, ka Krievija izšķirsies par militāru iebrukumu Krimā, un tobrīd vadījies no pārliecības, ka Krimas parlaments gatavojas pieņemt kādu lēmumu, ko Kremlis varētu izmantot kā spiediena līdzekli pret Ukrainu.⁶³¹

Uzzinājuši par Medžlisa atbalstītāju demonstrāciju, pie Krimas parlamenta ēkas alternatīvu, apmaksātu protesta akciju⁶³² rīkoja arī „*Russkoje jedinstvo*”. 26. februāra protesta akcijas pārauga sadursmēs, kuras, saskaņā ar R. Čubarova vietnieka Ahtema Čijogoza liecību, sākās brīdī, kad mītiņa norises vietā organizēti ieradušies vienādā melnā apģērbā gērbušies cilvēki. A. Čijgozs, kuru Krievijas varasiestādes aizturēja 2015. gada janvārī, inkriminējot viņam apsūdzības masu nekārtību organizēšanā saistībā ar

⁶²⁷ VLASHHENKO. *Krazha*.

⁶²⁸ KOZLOV. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru*.

⁶²⁹ JANICKIJ. *Chubarov: Krymskih negodjaev poshagovo vvodili*; Līdzīgu liecību par V. Konstantinova psiholoģisko stāvokli un FSБ kuratoru klātbūtni ir sniedzis arī A. Senčenko. Skat.: BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 61–62.

⁶³⁰ *Sud nad Janukovichem: Dopros Chubarova i ohrany eks-prezidenta*.

⁶³¹ EKATERINA NEKREHAJA, INNA ANNITOVA. *Refat Chubarov o 26 fevralja 2014 goda: «My sorvali process legitimizacii prestupnyh dejstvij v Krymu»*. Pieejams: <http://bit.ly/29dCEU2>

⁶³² KOZLOV. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru*.

2014. gada 26. februāra mītiņa norisi, apgalvo, ka viņa krimināllietā ir bijusi sastopama Krievijas varasiestāžu izziņa, ka minētie cilvēki ir bijuši tā sauktās Krievijas privātās militārās kompānijas „Vagner”⁶³³ algotņi. „Vēlāk manā lietā bija divas izziņas. Izmeklētājs iesniedza pieprasījumus visā Krimā un saņēma atbildi no Sevastopoles. Noskaidrojās, ka tā ir privātā militārā kompānija „Vagner”, kas jau bija Sevastopolē. Tā bija izmeklētāja nolaidība: [izziņu lietā] iešuva, bet izņemt to nepaspēja. Mēs to, rūpīgi pētot, atradām. Savukārt, kad mēs viņus [melnajās drēbēs tērptos cilvēkus] redzējām personīgi, viņiem zem jūrnieku pusmēteļiem bija redzamas bruņuvestis un trieciensautenes,” apgalvo A. Čijgozs.⁶³⁴

26. februāra sadursmēs gāja bojā divi prokremliskie aktīvisti: pūlī tika nospiesta sieviete, un jau pēc mītiņa no sirdstriekas nomira kāds pensionārs. Turklāt pēc medicīniskās palīdzības vērsās vēl vairāki cilvēki.⁶³⁵ Tādējādi, kaut arī Medžlisa aktīvistiem izdevās panākt, ka parlamenta balsojums deputātu kvoruma dēļ tika atlikts, notikumi pie Krimas parlamenta ēkas veicināja daudzu parlamentāriešu pārliecību, ka palikšana Ukrainas sastāvā var novest pie etniski motivētām sadursmēm.⁶³⁶

Uzskatīdami, ka viņiem separātisma draudus ir izdevies novērst⁶³⁷, Krimas tatāru mītiņa dalībnieki izklīda, bet naktī no 26. uz 27. februāri Krimas Augstākās padomes ēku ieņēma apmēram 120 „Berkut” un Krievijas BS Gaisa desanta karaspēka 45. speciālās nozīmes pulka karavīri.⁶³⁸ A. Čubarovs apgalvo, ka neilgi pirms ēkas ieņemšanas ticis izmainīts tās apsardzības režīms: „Es lasīju Medžlisa priekšsēdētāja vietnieka A. Čijgoza krimināllietas materiālus. Šajos materiālos ir Ukrainas miliča, kurš vēlāk pārgāja Krievijas pusē, liecība. Viņš stāsta, ka līdz plkst. desmitiem vakarā saglabājās pastiprinātas apsardzības režīms, bet pēc tam tas tika izmainīts uz parastu.”⁶³⁹

Vienlaikus ar Krimas Augstākās padomes ēkas sagrābšanu „Berkut” un „Krimas paš aizsardzības vienību” pārstāvji uzsāka reidus Perekopā (zemes šaurums, kas savieno Krimu ar pārējo Ukrainu), pārbaudot visas mašīnas, kas iebrauc Krimā. Sociālajos tīklos publicētās fotogrāfijas liecina, ka vismaz daļa „Berkut” kaujinieku patiesībā bija maskētas Krievijas BS militārpersonas.⁶⁴⁰ Pēc gada – 2015. gada 26. februārī – V. Putins parakstīja rīkojumu par ikgadēju Speciālo operāciju spēku dienas atzīmēšanu

---

⁶³³ „Vagner” Krievijā nav nekāda juridiska statusa, tomēr tiek uzskatīts, ka patiesībā tā ir Krievijas BS struktūrvienība. Uz to norāda fakts, ka 2015. gada augustā Krasnodaras novada ciematā Moļkino izveidotā „Vagner” nometne ir dislocēta turpat, kur Krievijas BS Ģenerālštāba Galvenās izlūkošanas pārvaldes GRU 10. atsevišķā brigāde – faktiski *specnaz* kaujinieki un „Vagner” algotņi atrodas vienā teritorijā. Skat. IL'JA ROZHDESTVENSKIJ, ANTON BAEV, POLINA RUSJAEVA. Prizraki vojny: kak v Sirii pojavilas' rossijskaja chastnaja armija. Pieejams: <https://bit.ly/36JrfpZ>; RINAT SAGDIEV, ANTON ZVEREV, MARIA TSVETKOVA. Exclusive: Kids' camp on a defense base? How Russian firms masked secret military work. Pieejams: <https://reut.rs/2quhmMn>

⁶³⁴ KATERINA NEKRECHAJA. «U Konstantinova v glazah byl strah». Ahtem Chijgoz – o mitinge 26 fevralja 2014 goda. Pieejams: <https://bit.ly/2JXorfk>

⁶³⁵ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 34.

⁶³⁶ GALIMOVA. *My idem v Rossiju*.

⁶³⁷ ALEKSANDRA GORCHINSKAJA. *Kogda nuzhno bylo reshat' po Krymu, pravitel'stvo delilo portfeli*. Pieejams: <http://bit.ly/2914nRW>

⁶³⁸ KOSHKINA. *Majdan*, s. 344; WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 110.

⁶³⁹ VLASHHENKO. *Krazha*.

⁶⁴⁰ *Okkupanty v forme „Berkuta”: kak desantniki iz Ul'janovska umirajut v Ukraine* (foto). Pieejams: <http://bit.ly/29a8O1s>

27. februārī. Lai gan rīkojumā nav sīkāk paskaidrota šī datuma izvēle, tomēr Krievijas oficiozs „*Rossijskaja Gazeta*” to komentējis šādi: „Kāpēc par Speciālo operāciju spēku dienu izvēlējās 27. februāri, lai gan Speciālo operāciju spēku izveides datums ir cits? Atcerieties, kas un kur notika pirms gada un ar ko tas toreiz viss beidzās.”⁶⁴¹

Pēc Krimas parlamenta un Ministru kabineta ēku sagrābšanas Ukrainas iekšlietu ministra pienākumu izpildītājs A. Avakovs izsludināja trauksmi Krimas IeM IeK un milicijā, liekot aplenkt Krimas Augstākās padomes un Ministru kabineta ēkas. Spēka struktūru darbinieki norobežoja tikai valdības kvartālu, neļaujot tajā iekļūt nepiederošām personām. Neskatoties uz pasivitāti, vairākums pussalas spēka struktūru pārstāvju, kā apgalvo I. Girkins, kurš līdzdarbojās Krimas okupācijas norisē, atklāti nenostājās ēku sagrābēju pusē: „Jā, jaunās varas pavēles viņi pildīja nelabprāt, vienaldzīgi, simulēja slimības un sabotēja pavēles, taču turpināja pakļauties Kijevai.”⁶⁴²

2014. gada 27. februārī ieņemtajā Krimas parlamenta ēkā ieradās V. Konstantinovs, kurš paziņoja par parlamenta sēdes sasaukšanu tajā pašā dienā. Pēc I. Girkina liecības, deputāti nav vēlējušies sēdi apmeklēt, tādēļ deputātu sapulcēšanai viņš kopā ar „Krimas paš aizsardzības vienībām” bijis spiests apbraukāt visu pilsētu, „lai sadzītu viņus zālē un lai viņi pieņemtu lēmumu par referendumu”⁶⁴³.

2014. gada 27. februāra vakarā Krimas parlaments pieņēma lēmumu 25. maijā rīkot „tautas aptauju” par autonomijas pilnvaru palielināšanu (vēlāk referenduma norises laiks tika pārcelts uz 30. martu, bet pēc tam – uz 16. martu).⁶⁴⁴ Tāpat parlamenta sēdes laikā no amata tika atbrīvots Krimas premjers A. Mogiļovs. ASV politologs Deniels Treizmans (*Treisman*), atsaucoties uz O. Belavencevam tuvu informācijas avotu, apgalvo, ka ar A. Mogiļovu jau iepriekš bija panākta vienošanās par viņa atstādināšanas nepieciešamību.⁶⁴⁵ Šādas vienošanās esamību, vai vismaz A. Mogiļova priekšnojautu, ka viņam būs problemātiski saglabāt amatu, netieši apliecina Krimas vicepremjera Aziza Abualijeva palīga Oleksandra Zvezdina liecība, ka dienu pirms Krimas Ministru kabineta ēkas sagrābšanas no A. Mogiļova kabineta ir izvāktas vērtīgas Krimas mākslinieku gleznas.⁶⁴⁶ Viens no Medžlisa līderiem A. Čijgozs ir raksturojis A. Mogiļovu kā prokremlisku politiķi, kura darbība Krimas premjerministra amatā ilgtermiņā ir radījusi priekšnoteikumus Krimas aneksijas norisei. „Viņš aktīvi piedalījās visos ar krievu pasuali saistītajos Krimas dienvidu krastā notiekošajos pasākumos. Viņš ir opurtūnits – tādi cilvēki domā tikai par savu labklājību. Esmu pārliecināts, ja Krievijas okupācijas režīms piedāvātu Mogiļovam to lomu, ko šobrīd spēlē Aksjonovs, viņš

---

⁶⁴¹ SERGEJ PTICHKIN. *Vezhlyvye ljudi poluchili svoj Den’*. Pieejams: <http://bit.ly/297r1Oo>

⁶⁴² Girkin: «*Opolchency*» sgonjali krymskih deputatov v zal dlja golosovaniya. Pieejams: <http://bit.ly/29iHqBA>

⁶⁴³ Ibidem.

⁶⁴⁴ Kā apgalvo Ukrainas Militāri politisko pētījumu centra vadītājs D. Timčuks, referenduma pārcelšana bija saistīta ar Krievijas rīcībā nonākušo informāciju, ka Ukrainas BS ĢŠ ir izstrādājis un gatavojās uzsākt Krimas militārās atbrīvošanas plānu. – DENIS POPOVICH. *Ukrainsko-rossijskaja vojna: pervyj uchebnyj god*. Pieejams: <http://bit.ly/2971W5k>

⁶⁴⁵ TREISMAN. *Why Putin Took Crimea*, p. 52.

⁶⁴⁶ VLASHHENKO. *Krazha*.

piekristu. Taču uz skatuves tika izvirzīti citi spēlētāji. Mogiļovam ir absolūti svešs viss ukraiņskais un, vēl jo vairāk – viss Krimas tatārisksais.”⁶⁴⁷

A. Mogiļova vietā par „premjerministru” tika iecelts S. Aksjonovs. Pēc Krievijas oficiālās versijas, sēdē piedalījās 64 no 100 deputātiem, tomēr vairāki Augstākās padomes deputāti paziņoja, ka balsojumā nav bijis kvoruma. Piemēram, deputāts Nikolajs Sumulidi apgalvo, ka balsojumā piedalījušies apmēram 40 deputāti, lai gan Krimas Augstākās padomes oficiāli izplatītajā informācijā teikts, ka viņš ir atbalstījis referenduma norisi, patiesībā N. Sumulidi balsojumā nav piedalījies.⁶⁴⁸ Savukārt, kā izriet no bijušā Sevastopoles vicegubernatora, Krimas krievu kopienas līdera Volodimira Kazarina teiktā, balsojumā piedalījušies 43–44 deputāti.⁶⁴⁹ Labi informētā Krimas žurnāliste Valentīna Samara apgalvo, ka Krimas parlamenta balsojuma norise tika nodrošināta, izmantojot V. Konstantinova rīcībā esošos 64 deputātu balsojuma karšu dublikātus.⁶⁵⁰ Balsojuma piespiedu raksturu apliecina arī Krimas parlamenta deputātu liecības, ka viņi pa parlamenta ēku ir varējuši pārvietoties tikai kaujinieku pavadībā.⁶⁵¹

Ņemot vērā, ka Krimas konstitūcija noteica, ka autonomijas parlaments par premjera maiņu un referenduma izsludināšanu varēja balsot tikai pēc saskaņošanas ar Ukrainas prezidentu, V. Konstantinovs, lai juridiski pamatotu balsojumu leģitimitāti, paziņoja, ka par Ukrainas prezidentu uzskata V. Janukoviču, ar kuru Krimas parlamenta lēmumi ir bijuši saskaņoti. Kā apgalvo R. Temirgalijevs, kurš 2014. gada 27. februārī tika „iecelts” par Krimas parlamenta priekšsēdētāja pirmo vietnieku, sēdes laikā tikuši izskatīti trīs „premjerministra” kandidāti: S. Aksjonovs, R. Temirgalijevs un Viktors Plakida. Sēdes laikā sakarus ar deputātiem uzturējis V. Janukovičs, kurš paudis gatavību pa faksu atsūtīt Krimas konstitūcijā noteikto saskaņojumu kandidātam, kuru atbalstīs vairākums deputātu. Pēc R. Temirgalijeva teiktā, „ņemot vērā, ka zālē atradās nedaudz vairāk nekā nepieciešams – 51 deputāts⁶⁵² –, bet situācija bija ārkārtīgi saspringta un zālē bija nepieciešams steidzams kompromiss”, viņš pieņēmis lēmumu atsaukt savu kandidatūru un lūdzis atbalstīt S. Aksjonovu. Deputāti šim aicinājumam paklausījuši – S. Aksjonovs ticis iecelts par „premjeru”, bet viņš – par „vicepremjeru”. Pēc dažām minūtēm balsojuma rezultātus pa faksu apstiprinājis arī V. Janukovičs.⁶⁵³ Kaut arī, kā jau iepriekš minēts, L. Sluckis jau 2014. gada 25. februārī ar Krimas parlamentāriešiem bija saskaņojis, ka par Krimas „premjeru” kļūs S. Aksjonovs, tomēr šim lēmumam pretojās viens no Krimas ietekmīgākajiem cilvēkiem Aleksandrs Meļņiks (palama „Meļa”), kurš, saskaņā ar Ukrainas Iekšlietu ministrijas datiem, tāpat kā S. Aksjonovs (palama „Gobļin”), 20. gadsimta 90. gados ietilpa Krimas ietekmīgākajā organizētās

⁶⁴⁷ NATALIJA DVALI. *Chijgoz: Mne govorili: „Ahtem-aga, nam nuzhen svoj Kadyrov v Krymu”. Predlagali \$3 mln. Cifru lichno Aksenov ozvuchil.* Pieejams: <https://bit.ly/32s83um>

⁶⁴⁸ *Na golosovanii v krymskom parlamente ne bylo i poloviny deputatov.* Pieejams: <http://bit.ly/297yXjN>

⁶⁴⁹ IL'JA ABISHEV. *Deputat ot opozicii Kryma: menja v parlament ne puskajut.* Pieejams: <http://bbc.in/29aiVD8>

⁶⁵⁰ VALENTINA SAMAR. *Hotjat li russkie vojny?* Pieejams: <http://bit.ly/29gF2tr>

⁶⁵¹ ALEKSEJ BOJARSKIJ. *Poluostryj Krym.* Pieejams: <http://bit.ly/29xcJo7>; MAKSIM KAMENJEV. *Sergej Kunicyn: Reshenie o prisoedinenii Kryma k Rossii možno protjanut' tol'ko na shtykah.* Pieejams: <http://bit.ly/29ar8et>

⁶⁵² Šis R. Temirgalijeva paziņojums ir simptomātisks, jo parāda, ka balsojuma laikā parlamenta zālē neatradās oficiāli deklarētie 64 deputāti.

⁶⁵³ GUZHVA et al. *KrymNash.*

noziedzības grupējuma „Salem”. Pēc tam, kad 1998. gadā grupējuma līderim S. Voronkovam (palama „Voronok”) tika piespriests septiņu gadu cietumsods, „Salem” sašķēlās. Daļa tā pārstāvju sāka orientēties uz A. Meļņiku, bet daļa, tostarp S. Aksjonovs, saglabāja uzticību S. Voronkovam.⁶⁵⁴ Ņemot vērā sarežģītās attiecības ar S. Voronkova grupējumu, A. Meļņiks 2014. gadā Krimas okupācijas laikā nevēlējās pieļaut S. Aksjonova nākšanu pie varas un mēģināja panākt V. Plakidas kļūšanu par „premjeru”.⁶⁵⁵ Kaut arī šie A. Meļņika centieni nevainagojās ar panākumiem, šī epizode ilustrē, ka daļa Krimas elites jutās pietiekami neatkarīga, lai ignorētu Maskavas vēlmes.

2014. gada 28. februārī Krimā atklāti sāka parādīties Krievijas BS militārpersonas bez atpazīšanās zīmēm (tā saucami „zaļie cilvēciņi”), kas ieņēma Simferopoles lidostu un citus stratēģiskos objektus, sākot pussalā dislocēto Ukrainas BS vienību blokādi. Līdz ar to Krievijas BS faktiski 48 stundu laikā bija pārņēmuši kontroli pār Krimu. Tiesa, Krimas un Krievijas amatpersonas apgalvoja, ka Krimā darbojas tikai vietējās pašsardzības vienības, kas neatbilda realitātei.

Paralēli tam 28. februārī Krievijas partijas „Spravedļivaja Rossija” līderis, bijušais desantnieks Sergejs Mironovs iesniedza Valsts Domē iepriekš Kremli sagatavotu likumprojektu, kas atvieglāja jaunu teritoriju uzņemšanu Krievijas sastāvā.⁶⁵⁶

1. martā V. Putins vērsās pie Federācijas padomes ar lūgumu izskatīt jautājumu par Krievijas karaspēka ievešanu Ukrainā, un jau pēc dažām stundām Federācijas padome šo prezidenta prasību apmierināja. Pēc tam Kremlis varēja ievest karaspēku Ukrainā jau atklāti, formāli vairs nepārkāpjot Krievijas likumdošanu, kaut arī oficiāli Maskava vēl ilgi neatzina, ka BS militārpersonas uzturas ārpus Krievijas Melnās jūras flotes bāzēs vietām.

Krimas okupācijā bija iesaistīti apmēram 73 000 Krievijas spēka struktūru pārstāvju, kuri Soču olimpisko spēļu laikā tika koncentrēti Ziemeļkaukāzā: no tiem 12 000 BS karavīri, 47 000 IeM, 11 000 Ārkārtas situāciju ministrijas un 3000 FSB darbinieki.⁶⁵⁷ Okupācijas pirmajā posmā, kas ilga līdz 28. februārim, piedalījās galvenokārt BS vienības: Krievijas Melnās jūras flotes 810. atsevišķā jūras kājnieku brigāde, Uljanovskas 31. atsevišķā desanttriecienbrigāde, Gaisa desanta karaspēka 45. speciālās nozīmes pulks, BS ĢŠ Galvenās izlūkošanas pārvaldes GRU 22. speciālās nozīmes brigāde, Ivanovskas 98. gaisa desanta divīzija u. c.⁶⁵⁸ Zināms, ka Krimā minēto vienību personālsastāvs tika nogādāts ar militārajām transporta lidmašīnām *Il-76* un lielajiem desantkuģiem no Novorosijskas. To apstiprinājis bijušais Melnās jūras flotes pavēlnieks admirālis Igors Kasatonovs: „Kaut ko, protams, [ukraiņi] zināja. Man stāstīja,

---

⁶⁵⁴ VETROV. *Portrety krymskoj «vlasti». Sistema Aksenova.*

⁶⁵⁵ VLASHHENKO. *Krazha.*

⁶⁵⁶ Tiesa, likumprojekta pieņemšana ieilga, jo Krievijas politiskajā elitē pastāvēja domstarpības, vai Krimai ir jākļūst par „patstāvīgu valsti” vai arī to ir nepieciešamas anektēt. Pret Krimas aneksiju iebilda valdība, kas norādīja uz Abhāzijas un Dienvidosetijas, ko D. Medvedevs 2008. gadā atzina *de iure*, taču nepievienoja Krievijai, negatīvo piemēru. Tomēr galu galā lēmumu par Krimas aneksiju V. Putins pieņēma, vēlākais, 2014. gada 3.–4. martā. – GALIMOVA. *My idem v Rossiju; ZYGAR’. Vsja kremlevskaja rat’*, s. 344–345.

⁶⁵⁷ *Kak Moskva gotovilas’ k anneksii Kryma: dannye razvedki.* Pieejams: <http://bit.ly/29iRg6n>

⁶⁵⁸ MAKSYM BUGRIY. *The Crimean Operation: Russian Force and Tactics.* Pieejams: <http://bit.ly/29aqUDU>

ka ukraiņi ieguva informāciju, ka februārī Kačā bija pieteikta trīs helikopteru nosēšanās, bet nosēdās seši, Gvardejskā tika pasūtīta viena Il-76 nosēšanās, bet nosēdās trīs, nogādājot aptuveni 500 cilvēku. Tās bija diversantu apakšvienības, novērotāji, vadītāji, kas darbojās kopā ar flotes grupējumu. Protams, arī jūras kājnieki saņēma kaujas pavēles.”⁶⁵⁹

Krimā dislocētās Krievijas Melnās jūras flotes karavīrs Aleksejs Karuna, kurš piedalījās Krimas okupācijā, apgalvo, ka par Krievijas plāniem iebrikt Krimā viņš pirmo reizi uzzinājis jau 2014. gada februāra sākumā, jo šajā laikā, pēc viņa apgalvojuma, Krimā tika sākta Melnās jūras flotes grupējuma palielināšana.⁶⁶⁰ Savukārt, pēc Krievijas BS 31. desanttrieciena brigādes (Uljanovska) seržanta Oļega Terjušina teiktā, viņa vienība ir saņēmusi rīkojumu gatavoties Krimas okupācijai jau 2014. gada 22. februārī (laikā, kad V. Janukovičs vēl atradās Ukrainā). „Mēs Krimas pussalā bijām vieni no pirmajiem – 24. februārī. Divas dienas pirms tam mūsu kazarmā izsludināja trauksmi. Saformēja bataljonu taktiskajās grupās un ar lidmašīnu nosūtīja uz Anapu. No Anapas ar KAMAZ kravas mašīnām mūs pārsveda uz Novorosijsku, no kurienes ar lielo desantkuģi mēs ieradāmies Sevastopolē,” atklāja O. Terjušins.⁶⁶¹

Ja ticam informācijai, ko sniedzis Krimas operācijas norises vadītājam O. Belavencevam tuvs informācijas avots, trauksme Sevastopolē un Novorosijskā dislocētajās Krievijas BS vienībās tika izsludināta jau 2014. gada 18. februārī – brīdī, kad Kijevā starp Ukrainas spēka struktūrām un protestētājiem sākās sadursmes. Pēc divām dienām – 20. februārī – Krimā dislocētās vienības saņēmušas pavēli bloķēt pussalā esošās Ukrainas spēka struktūras un nepieļaut sadursmes starp prokremliskajiem un Maidana aktīvistiem, taču tās šo pavēli sākušas pildīt tikai 23. februārī.⁶⁶²

Krievijas žurnālists M. Zigars, atsaucoties uz vārdā neminētu amatpersonu, kas ir bijusi tieši iesaistīta Krimas militārās operācijas gatavošanā, apgalvo, ka pirmie Krievijas kuģi ar okupantiem no Novorosijskas uz Sevastopoli devušies jau 20. februārī – laikā, kad ES starpnieku klātbūtnē notikušas Ukrainas prezidenta sarunas ar opozīciju, jo tolaik Kremlis V. Janukoviču jau bija „norakstījis”.⁶⁶³ Šī informācija faktiski sasauca ar bijušā Ukrainas aizsardzības ministra pienākumu izpildītāja Ihora Teņuha liecību, ka Ukrainas specdienestiem jau 2014. gada 20. februārī ir izdevies fiksēt, ka Novorosijskas un Anapas rajonā Krievija ir uzsākusi Gaisa desanta karaspēka kaujinieku pārdislokāciju, kā arī no Novorosijskas uz Krimu tiek pārdislocēta militārā tehnika.⁶⁶⁴ Jānorāda, ka ar 20. februāri Krimas operācijas sākums ir datēts arī par godu Krimas okupācijai Krievijas Aizsardzības ministrijas izdotajā medaļā „*Za vozvrašhenie Kryma*” [„Par Krimas atgūšanu”]. Proti, kā operācijas sākums minēts laiks, kad V. Janukovičs vēl bija prezidents un kad nezināmi snaiperi Maidanā atklāja uguni uz demonstrāciju

⁶⁵⁹ Admiral Kasatonov: *Sevastopol' gotovitsja k bazirovaniju „Mistralja”*. Pieejams: <http://bit.ly/297yHKT>

⁶⁶⁰ DMITRIJ PASHINSKIJ. *Kto oni? Monologi voennyh, poluchivshih medali «Za vozvrashhenie Kryma»*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqZHJ>

⁶⁶¹ Ibidem.

⁶⁶² TREISMAN. *Why Putin Took Crimea*, p. 52.

⁶⁶³ ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 337.

⁶⁶⁴ GLUHOVS'KYJ, GRUZDJEV. *Igor Tenjuh: Pislja mojeji vidstavky*.

dalībniekiem.⁶⁶⁵ Kā Krimas operācijas nobeigums medaļā norādīts 2014. gada 18. marts, kad Maskavā tika parakstīts formāls līgums par Krimas „uzņemšanu” Krievijas sastāvā, pamatojoties uz 16. martā Krimā notikušo „referendumu”.

Operācijas norise tika koordinēta no Dienvidu kara apgabala komandcentra Rostovā pie Donas. Par to liecina kaut vai fakts, ka Krimā dislocēto Ukrainas karavīru vervēšanu organizēja Dienvidu kara apgabala pavēlnieka vietnieks ģenerālleitnants Igors Turčeņuks.⁶⁶⁶

Operācijas īstenošanā uz vietas Krimā bija iesaistīts atvaļinātais *FSB* pulkvedis, vēlākais separātiskās organizācijas Doņeckas tautas republika *DNR*, kas 2014. gada pavasarī sagrāba varu Doņeckas apgabalā, „aizsardzības ministrs” I. Girkins.⁶⁶⁷ Pēc *SBU* versijas, I. Girkins Ukrainas robežu ir šķērsojis legāli un ieradies Simferopolē 2014. gada 26. februārī⁶⁶⁸, turpretim pats I. Girkins apgalvo, ka Krimā ieradies jau 2014. gada 21. februārī (vēl pirms V. Janukoviča atstādināšanas no amata).⁶⁶⁹

Uzlauztā I. Girkina elektroniskā pasta sarakste liecina, ka viņš jau 2010. gadā norādījis, ka kāds no viņa draugiem šobrīd cenšas panākt, lai Ukrainā tiktu atkārtots Piedņestras scenārijs.⁶⁷⁰ Tāpat no viņa sarakstes redzams, ka viņš kopš 2013. gada ir sazinājies ar V. Medvedčuka vadītās organizācijas „*Ukrainskij vibor*” aktīvistu Ihoru Druzu⁶⁷¹ (viens no autoritatīvākajiem Ukrainas politikas apskatniekiem Maksims Kameņevs apgalvo, ka ar „*Ukrainskij vibor*”, kuras darbību koordinēja arī V. Surkovs un S. Glazjevs⁶⁷², palīdzību divu gadu laikā tika izveidots separātistu tīkls, kas 2014. gadā tika izmantots Ukrainas destabilizācijā⁶⁷³).

Informācija par to, vai I. Girkinu Krimas operācijas veikšanai ir rekomendējuši Krievijas spēcienesti⁶⁷⁴ vai arī viņu uz Krimu nosūtījis K. Malofejevs, kurš jau sen bija pazīstams ar S. Aksjonovu⁶⁷⁵, ir pretrunīga. Kaut arī pats K. Malofejevs šo versiju nekomentē, 2014. gada nogalē intervijā Krievijas izdevumam „*Vedomosti*” viņš publiski

---

⁶⁶⁵ Drīz pēc tam, kad plašsaziņas līdzekļi pievērsa uzmanību medaļā norādītajam Krimas operācijas sākuma datumam, no Aizsardzības ministrijas oficiālās vietnes tika izņemts vienīgais medaļas „*Za vozvraščenje Krima*” attēls. Tomēr tas joprojām ir saglabājies Krievijas uzņēmuma „*Russkaja Lenta*”, kas izgatavo visus oficiālos Krievijas apbalvojumus, oficiālajā vietnē. Pieejams: <http://bit.ly/2ydVpUQ>

⁶⁶⁶ VLADIMIR LICHKO. *Za kulisami specoperacii «Krymskaja vesna»*. Pieejams: <http://bit.ly/291dnWT>

⁶⁶⁷ *Girkin priznalsja, chto rabotal na FSB: videointerv'ju*. Pieejams: <http://bit.ly/2971LqN>

⁶⁶⁸ *SBU: Zahvatom inspektorov OBSE v Slavjanske rukovodil rossijanin Igor' Girkin*. Pieejams: <http://bit.ly/29ara68>

⁶⁶⁹ *Girkin: «Opolchency» sgonjali krymskih deputatov v zal.*

⁶⁷⁰ SERGIJ GOLOVN'OV. *Kto takoj Igor' Girkin*. Pieejams: <http://bit.ly/291dsKn>

⁶⁷¹ Ibidem.

⁶⁷² MAKSIM KAMENJEV. *Viktor Medvedchuk – vozvrashhenie „zlogo genija”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oL527p>

⁶⁷³ GOLOVN'OV. *Kto takoj Igor' Girkin; Parubij peredal materialy na Medvedchuka v GPU*. Pieejams: <http://bit.ly/2pcHYwj>

Ukrainas Ģenerālprokuratūrai ir aizdomas, ka Krievija Ukrainas destabilizāciju finansējusi ar V. Medvedčuku saistītā uzņēmēja Oļeha Nohinska vadīto asociāciju „*Postačaļniki mitnogo sojuzu*”. Skat. sīkāk: *Genprokuratura: radnyk Putina mig finansuvaty separatyzm cherez kyjivs'ku firmu*. Pieejams: <http://bit.ly/2mKBp2Y>

⁶⁷⁴ GALIMOVA. *My idem v Rossiju*.

⁶⁷⁵ OLEG KASHIN. *Iz Kryma v Donbass: priključenija Igorja Strelkova i Aleksandra Borodaja*. Pieejams: <http://bit.ly/2971GmL>

atzina, ka S. Aksjonovam par padomnieku rekomendējis savu konsultantu Aleksandru Borodaju.⁶⁷⁶

A. Borodajs tiek saistīts ar Krievijas Prezidenta administrāciju. Viņš savulaik pārstāvēja V. Putinam tuvā uzņēmēja Arkādija Rotenberga intereses.⁶⁷⁷ Turklāt A. Borodajs nenoliedz, ka kopš 2014. gada vasaras ir sadarbojies ar V. Surkovu.⁶⁷⁸ Vienlaikus nav izslēgts, ka līdz tam A. Borodaja, tāpat kā I. Girkina, kurators bija V. Surkova politiskais konkurents, toreizējais Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieks Vjačeslavs Volodins. Uz šādu minēto personu iespējamo saistību norāda ne tikai Ukrainas specdienestu pārstāvju paziņojumi⁶⁷⁹, bet arī A. Borodaja 2013. gada izteikumi viņa vadītajā interneta portālā „*Djeņ TV*”, kritizējot V. Surkovu un atbalstot V. Volodinu.⁶⁸⁰

Vērts atzīmēt, ka A. Borodajs ir aktīvi komentējis ne tikai Krievijas iekšpolitiskos notikumus, bet arī situāciju Ukrainā. Ar 2014. gada 21. februāri datēta (uzreiz pēc V. Janukoviča, opozīcijas līderu un Francijas, Polijas un Vācijas ārlietu ministra panāktās vienošanās par valsts politiskās krīzes noregulēšanu) videoieraksta nosaukums ir „Kā sadalīt Ukrainu”⁶⁸¹.

2002. gadā Krievijas izdevums „*Pravda*” publicēja informāciju, ka A. Borodajs ir iecelts par FSB direktora vietnieku informācijas politikas un speciālo projektu jautājumos.⁶⁸² Tomēr Krievijas politologs S. Belkovskis apgalvo, ka šī publikācija bija joks un tā A. Borodajam tika pasniegta kā dzimšanas dienas dāvana.⁶⁸³

A. Borodajs, tāpat kā viņa tēvs Jurijs, kurš 1994. gadā ideoloģiski noformulēja Krievijas impērijas atjaunošanas nepieciešamību⁶⁸⁴, ir ilgstoši pazīstams ar Krievijas nacionālistiskā izdevuma „*Zavtra*” redaktoru Aleksandru Prohanovu. Prohanovs tiek uzskatīts par pietuvinātu Krievijas vicepremieram D. Rogozinam.⁶⁸⁵ Turklāt A. Borodajs oficiāli tiek minēts kā viens no pēc D. Rogozina iniciatīvas sagatavotās „*Russkaja Doktrina*”⁶⁸⁶ līdzautoriem.⁶⁸⁷

---

⁶⁷⁶ SER'GINA, KOZLOV. «*V sankcionnye spiski vključali po sovokupnosti zaslug*».

⁶⁷⁷ IL'JA SHEPELIN. *Naznachenie novogo prem'era Doneckoj narodnoj respubliki – «karnaval na grani krovi»*. Pieejams: <http://bit.ly/2rDNJnJ>

⁶⁷⁸ ANDREW ROTH. *Former Russian rebels trade war in Ukraine for posh life in Moscow*. Pieejams: <http://wapo.st/2oA1yoz>

Par V. Surkova un A. Borodaja saistību skat. arī: VLADIMIR DERGACHEV. *God haosa i nezavisimosti*. Pieejams: <http://bit.ly/2ozGGxu>

⁶⁷⁹ VIKTOR STEPANENKO. *Kto i pochemu hochet smestit' glavarja DNR*. Pieejams: <http://bit.ly/29ais42>;

VIKTOR STEPANENKO. *Surkov v Donbasse i igra kremlevskih bashen*. Pieejams: <http://bit.ly/295lc0b>

⁶⁸⁰ GEORGIJ POCHENCOV. *Operatory smyslov i konstruktory smyslov*. Pieejams: <http://bit.ly/2sW0DRM>

⁶⁸¹ Pieejams: <http://bit.ly/2zhft8o>

⁶⁸² PETR BELYJ. *Lubjanka nachinaet zhit' zavtrashnim dnem*. Pieejams: <http://bit.ly/298IPan>

⁶⁸³ SHEPELIN. *Naznachenie novogo prem'era Doneckoj narodnoj respubliki*; S. Belkovska ieraksts sociālajā tīklā „*Facebook*”. Pieejams: <http://bit.ly/2rSAGTp>

⁶⁸⁴ FEDIR TURCHENKO, GALYNA TURCHENKO. *Proekt «Novorosija»: 1764-2014 rr. Juvilej na krovi*. Zaporozh'e, 2015, s. 132.

⁶⁸⁵ MARIUS LAURINAVIČIUS. *Dmitry Rogozin's clan: Visionaries and executors behind aggression towards Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29dMMvQ>

⁶⁸⁶ Autoru kolektīva 2007. gadā izdots rakstu krājums „*Russkaja Doktrina*”, kurā apkopoti raksti un koncepcijas par draudiem Krievijai un tās iespējamajiem nākotnes attīstības scenārijiem. Darbā norādīts, ka Maskavu neapmierina pašreizējā pasaules kārtība, jo tajā „Krievijai ir atvēlēta pati pazemojošākā loma”, tādēļ tā savā pašreizējā veidolā ir lemta iznīcībai. Autori uzsver, ka PSRS sabrukums ir izjaucis spēku līdzsvaru pasaulē un veicinājis starptautisko nestabilitāti, līdz ar to Krievijas pienākums ir atjaunot

Savukārt D. Rogozins tiek uzskatīts par „*Izborskij klub*” (apvieno vairākus ietekmīgākos Krievijas nacionālistus) neformālo vadītāju – kaut arī D. Rogozins oficiāli neskaitās tā dalībnieks, tomēr „kluba” līderis Aleksandrs Dugins ir atzinis, ka D. Rogozins ir viens no tā dibinātājiem.⁶⁸⁸

Par D. Rogozina attieksmi pret Krimas jautājumu liecina viņa 2006. gada intervija izdevumam „*Novij Region*”, kurā viņš paziņoja, ka nekad nesamierināsies ar Krimas un Sevastopoles zaudējumu: „Es esmu pret to, ka Ukraina sevi pozicionē kā unitāru valsti. Ja Krievija sevi pozicionē kā federāciju, Ukrainai vēl jo vairāk ir jābūt federatīvai valstij. Es uzskatu, ka Sevastopoles statuss ir noteikts jau sen, un tā ir izeja no situācijas, lai atzītu Sevastopoli par Krievijas pilsētu.”⁶⁸⁹ Krimas jautājumu var atrisināt. Krima neapšaubāmi ir krievu. Es domāju, ka tā kļūs par pamatu grandiozām Krievijas un Ukrainas atkalapvienošanās darbām. Ja to piedzīvotu, es dzīvi nebūtu nodzīvojis velti. Ja es kā ierindas Krievijas pilsonis varētu nospēlēt kādu lomu Krimas un citu Krievijas zemju apvienošanā ar Krievijas Federāciju, es būtu laimīgs!”⁶⁹⁰

„*Izborskij klub*” ietekmi Krievijas politikā demonstrē fakts, ka lielas daļas Krievijas politiķu (tostarp V. Putina) un diplomātu publiskā retorika par notikumiem Ukrainā kopš Krievijas iebrukuma Krimā saskan ar „*Izborskij klub*” 2014. gada 13. februāra manifesta „*Spasti Ukrainu*” paustajām tēzēm.⁶⁹¹

Ar D. Rogozinu un „*Izborskij klub*” ir saistīts arī K. Malofejevs, kurš sponsorē A. Dugina darbību ārvalstīs, attīstot sadarbību ar Eiropas labējiem radikāļiem.⁶⁹² Minētajā jautājumā K. Malofejevs sadarbojas arī ar *RISI*, ar kura kādreizējo direktoru,

---

impēriju. Doktrīnā prezentēta tā saucamā „vēsturiskā Krievijas telpa”, kas ietver mūsdienu Krieviju un krievu etniskos anklāvus – Tauriju (Krimu), Novorosiju (Ukrainas dienvidaustrumus), Narvas apgabalu (Igaunijas austrumus), Latgali (Latvijas austrumus), Dienvidsibīriju (Ziemeļkazahstānu) un Rutēniju (Ukrainas Aizkarpatu apgabalu). Pēc darba autoru domām, kopš 2001. gada ir sācies jauns ģeopolitisks periods, kuru raksturo „pilnīga ASV pasaules hegemonijas pārvarēšana, un to izspiešana no ģeopolitisks arēnas”, tādēļ nepieciešams izrādīt pretestību „terroristiskajam globālismam”, t. i., cīnīties pret ASV un to atbalstītajām starptautiskajām organizācijām. – VITALIJ USENKO. *Mnogourovnevij harakter gibridnoj vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/29bDvD4>

⁶⁸⁷ LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine*.

⁶⁸⁸ LAURINAVIČIUS. *Dmitry Rogozin's clan*.

⁶⁸⁹ Zīmīgi, ka šīs D. Rogozina 2006. gadā formulētās prasības lielākoties sasaucas ar jau pēc Krievijas iebrukuma Krimā Krievijas ārlietu ministra Sergeja Lavrova paustajām prasībām, ko viņš kā krīzes neregulēšanas priekšnoteikumus 2014. gada 14. martā Londonā notikušo sarunu laikā izvirzīja ASV valsts sekretāram Dž. Kerijam. Proti, 2014. gada martā Maskava uzstāja „uz Krimas pašnoteikšanās tiesībām” [Krimas aneksijas likumības atzīšanu] un nepieciešamību mainīt Ukrainas konstitūciju, pārvēršot valsti par federāciju un piešķirot krievu valodai otras valsts valodas statusu. – *V hode peregovorov po Krymu Lavrov i Kerri tak i ne dostigli konsensusa. Rossija peredala SSHa svoj plan vyhoda iz krizisa*. Pieejams: <http://bit.ly/297yw9h>

Krievijas piedāvātās jaunās Ukrainas konstitūcijas izstrādē bija iesaistīts arī A. Portnovs, kurš pēc Kijevā notikušās varas maiņas pameta valsti un pieņēma Krievijas pilsonību. – TETJANA NIKOLAJENKO, MAKSYM KAMENJEV. *U Putina pishut novuju Konstituciju dlja Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/299Esg1>; „*Esli my zablokiruem Zaporozh'e, my vyigraem. Eto plotina, mosty i energetika. Bez energetiki Krym nezhižnesposoben*”. *Plenki Glaz'eva. Chast' 4*. Pieejams: <https://bit.ly/2U0JpRH>

⁶⁹⁰ Citēts no: EVGENIJ MARCHUK. *Nelegkoe chtenie. K voprosu o strategicheskom myshlenii*. Pieejams: <http://bit.ly/29ldy4Bchtenie>

⁶⁹¹ *Spasti Ukrainu! Memorandum ekspertov Izborskogo kluba*. Pieejams: <http://bit.ly/29iQiqU>

⁶⁹² LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine*.

bijušo SVR Analīzes pārvaldes priekšnieku ģenerālleitnantu Leonīdu Rešetņikovu viņu saista draudzība.⁶⁹³

Pēc A. Dugina priekšstatiem, pastāv neatrisināms konflikts starp Atlantisko pasauli (galvenokārt ASV un Lielbritāniju) un Eirāziju (galvenokārt Krieviju, Centrāleiropu un Austrumeiropu, kā arī Āziju), kas pretojas ASV vadītajam globalizācijas procesam. Pēc A. Dugina domām, Eirāzijas impērijas izveidei ir kritiski svarīgi radīt Maskavas un Berlīnes savienību, kas kalpotu kā divi ģeopolitiskie spēka centri. Pēc šās koncepcijas, Krievijas ietekmes sfēra ietvertu valstis Balkānu pussalas ziemeļos, Moldovu, Ukrainu (izņemot Rietumukrainu), Baltkrieviju, Centrālāziju un Mongoliju.⁶⁹⁴ Tādējādi būtu iespējams ne tikai apvienot valstis ar kopīgu kulturālo mantojumu, bet arī novērst, viņaprāt, ASV īstenotos Krievijas aplenkšanas un „nožņaugšanas” plānus.⁶⁹⁵

Līdzīgi kā L. Rešetņikovs, arī A. Dugins tiek saistīts ar Krievijas spēcīgiem (uz to norāda ne tikai tas, ka viņa tēvs Gelijs Dugins bija PSRS GRU ģenerālleitnants, bet arī vairākas citas viņa biogrāfijas detaļas).⁶⁹⁶

Minēto personu saites ir ļāvušas Lietuvas pētniekam M. Laurinavičam apgalvot, ka tieši D. Rogozins ir uzskatāms par Krimas aneksijas galveno arhitektu.⁶⁹⁷ Tiesa, pēc M. Laurinaviča teiktā, šajā jautājumā D. Rogozinu ir atbalstījuši gandrīz visi tā saukto *siloviku* klanu pārstāvji – militāri rūpnieciskā kompleksa kūrētājs Sergejs Čemezovs, Krievijas Dzelzceļa RŽD vadītājs Vladimirs Jakušins, bijušais premjerministrs J. Primakovs, aizsardzības ministrs S. Šoigu un „Rosneftj” vadītājs Igors Sečins.⁶⁹⁸ Līdzīgu Krimas okupācijas atbalstītāju sarakstu, atsaucoties uz informācijas avotiem Kremli, minējis arī M. Zigars, tiesa, pēc viņa informācijas, galvenais operācijas plānotājs bijis drošības padomes sekretārs N. Patruševs.⁶⁹⁹

Šajā sakarā ir vērts sīkāk pievērsties N. Patruševa uzskatiem, kas sakņojas sazvērētības teorijās balstītā antiamerikānismā. Pēc N. Patruševa domām, ASV vēlas

---

⁶⁹³ KIRILLOVA. *Rossija hochet utverdit' svoje gospodstvo*.

⁶⁹⁴ ANTON SHEKHOVTSOV. *Putin's Brain? New Eastern Europe*. No 4 (XIII)/2014, pp. 74–75.

Arī V. Putins 2005. gada 7. maijā (dažus mēnešus pēc Oranžās revolūcijas Ukrainā) nāca klajā ar priekšlikumu par „lielās Eiropas” izveidi. Šajā vīzijā apvienotās Eiropas pamatā bija jābūt diviem pilāriem: ES telpai, kur dominētu Vācija, un NVS telpai, kur dominētu Krievija. MAREK MENKISZAK. *Greater Europe: Putin's vision of European (dis)integration*. Warsaw, 2013, pp. 12, 15, 34. Pieejams: <http://bit.ly/29gE942>

A. Dugina izstrādātā konfrontējošā ideoloģija ar ASV lielā mērā ataino J. Primakova savulaik īstenoto stratēģiju par postpadomju telpas reintegrāciju un Eirāzijas valstu (primāri Krievijas, Ķīnas un Indijas) bloka izveidi, lai tādējādi mazinātu ASV dominanci pasaulē. Kaut arī J. Primakovs mūža nogalē neieņēma nekādus stratēģiski svarīgus valsts amatus, viņa iespējas ietekmēt Krievijas politiskos procesus 2014. gadā joprojām bija ļoti lielas, ko noteica viņa saistība ar Krievijas ārlietu ministru Sergeju Lavrovu, Federācijas padomes spīkeri V. Matvijenko, SVR vadītāju Mihailu Fradkovu un toreizējo Prezidenta administrācijas vadītāja pirmo vietnieku V. Volodinu. – MARIUS LAURINAVIČIUS. *Putin's Russia. Roots of today's regime date back to KGB under Andropov*. Pieejams: <http://bit.ly/295168J>

⁶⁹⁵ BEZNOSIUK. *The roots of Russia's neo-Eurasianism*.

⁶⁹⁶ Skat. sīkāk: MARIUS LAURINAVIČIUS. *Putin's Russia. Do traces of KGB, FSB and GRU lead to Islamic State?* Pieejams: <http://bit.ly/297yLB4>

⁶⁹⁷ LAURINAVIČIUS. *Aggression in Ukraine*.

⁶⁹⁸ *Ibidem*.

⁶⁹⁹ ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 338.

iznīcināt Krieviju. Šādu slēdzienu Krievijas Drošības padomes sekretāram rosinājušas šādas pārdomas: „Mums pieder milzīgas bagātības, bet amerikāņi uzskata, ka mums tās pieder nelikumīgi un nepamatoti [..]. Jūs varbūt atceraties bijušās ASV valsts sekretāres Madlēnas Olbraitas izteikumus, ka Krievijai nepieder ne Tālie Austrumi, ne arī Sibīrija.” Pēc N. Patruševa domām, Vašingtona 2014. gadā ir organizējusi Ukrainā valsts apvērsumu, lai tādējādi novājinātu Krieviju un veicinātu tās sabrukumu. Šo savu apgalvojumu viņš balsta uz ASV valsts sekretāra vietnieces V. Nūlandes it kā pausto paziņojumu, ka ASV „valsts apvērsuma” Ukrainā organizēšanai ir izlietojušas piecus miljardus dolāru.⁷⁰⁰ Šie N. Patruševa M. Olbraitam un V. Nūlandei piedēvētie izteikumi patiesībā ir Krievijas propagandas radīti mīti. Pirmkārt, pirmavots M. Olbraitas it kā paustajiem izteikumiem ir atvaļinātā Krievijas Federālā apsardzes dienesta FSO ģenerālmajora Borisa Ratņikova intervija izdevumam „*Rossijskaja Gazeta*”, kurā viņš norādīja, ka Krievijas specdienesti ir izstrādājuši slepenu ierīci, kas spēj lasīt Rietumu politiķu domas. Pēc B. Ratņikova teiktā, ar šīs ierīces palīdzību ir izdevies konstatēt, ka M. Olbraita jūt „patoloģisku naidu pret slāviem”. Turklāt M. Olbraitu esot mulsinājis „tas, ka Krievijai ir pasaulē lielākie derīgo izrakteņu krājumi”⁷⁰¹. Uzskatam, ka M. Olbraita, kura pēc etniskās izcelsmes ir čehiete, ienīst slāvus un vēlas sagrābt Krievijas dabas resursus ir noticējis ne tikai N. Patruševs, bet arī V. Putins.⁷⁰² Otrkārt, N. Patruševa pieminētajā intervijā V. Nūlande norādīja, ka ASV kopš 1991. gada Ukrainas demokrātisko institūciju attīstībā ir ieguldījušas piecus miljardus dolāru.⁷⁰³

N. Patruševa pieminētie izdomātie vai sagrozītie ASV amatpersonu izteikumi ir faktiski vienīgie pierādījumi, ko Krievijas amatpersonas izmanto, lai pamatotu tēzi, ka ASV organizējušas Ukrainā valsts apvērsumu.⁷⁰⁴ Šo apgalvojumu savā Ukrainas krīzei veltītajā grāmatā „Ukrainas katastrofa: no amerikāņu agresijas līdz pasaules karam?” atkārtojis arī D. Rogozinam pietuvinātais S. Glazjevs⁷⁰⁵, kuru Ukrainas Ģenerālprokuratūra minējusi kā vienu no Krimas aneksijas autoriem.⁷⁰⁶ Līdzīgi kā N. Patruševs, S. Glazjevs uzskata, ka ASV izmanto Ukrainu, lai novājinātu vai iznīcinātu Krieviju.

Bijušais Krievijas Valsts Domes deputāts I. Ponomarjovs apgalvo, ka ar Krievijas iebrukuma Ukrainā organizēšanu nodarbojies arī V. Surkovs.⁷⁰⁷ Ar līdzīgiem izteikumiem klajā nācis arī „*Izborskij klub*” loceklis, prokremliskā izdevuma „*Posoļskij prikaz*” galvenais redaktors Vadims Andrjuhins, saskaņā ar kura pausto, tieši V. Surkovs

⁷⁰⁰ ELENA CHERNENKO. «*Za destabilizaciej Ukrainy skryvaetsja popytka radikal'nogo oslablenija Rossii*». Pieejams: <http://bit.ly/2oVUKP7>

⁷⁰¹ ROBERT MACKEY. *Putin Cites Claim About U.S. Designs on Siberia Traced to Russian Mind Readers*. Pieejams: <http://nyti.ms/2oJ9aGc>

⁷⁰² *Bol'shaja press-konferencija Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/2pIKRsh>

⁷⁰³ *Russia can't be 'firefighter and arsonist' in Ukraine, says U.S.* Pieejams: <http://cnn.it/2qiFoFw>

⁷⁰⁴ Kā Krievijas centienus pierādīt ASV iesaisti valsts apvērsuma Ukrainā gatavošanā var uzskatīt uzlauztās ASV miljardiera, mecenāta Džordža Sorosa (*Soros*) interneta sarakstes publicēšanu, no kuras izriet, ka viņš 2013. gadā ir piešķīris 50 miljonus grivnu (pēc toreizējā kursa, apmēram 4,6 miljoni eiro) vairāku Ukrainas mediju atbalstam. *Hakery obnarodovali perepisku Sorosa: hotel vlozhit' milliard v oboronu Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2qqiFGW>

⁷⁰⁵ GLAZ'EV. *Ukrainskaja katastrofa*, s. 144.

⁷⁰⁶ *Lucenko: 18 chinovnikov RF uvedomleny o podozrenii*. Pieejams: <http://bit.ly/2bLqLUP>

⁷⁰⁷ *Sud nad Janukovichem: dopros eks-deputata Gosdumy RF Ponomareva*.

un K. Malofejevs bija galvenie militārās agresijas pret Ukrainu sagatavotāji. Pēc V. Andriuhina teiktā, K. Malofejevs pildījis I. Sečina un D. Rogozina norādījumus.⁷⁰⁸ Par K. Malofejeva darbību Ukrainas jautājumā koordināciju ar Kremli, visticamāk, liecina arī fakts, ka 2015. gada martā Krievijas valsts banka „VTB” atteicās no pret K. Malofejevu izvirzītajām finansiālajām prasībām 496 miljonu dolāru apjomā.⁷⁰⁹ Tā, visticamāk, ir maksa par „nopelniem dzimtenes labā”.

Pirms Krimas aneksijas (2014. gada 12. martā) Krievijas izdevums „*Kommersant*” rakstīja, ka Maskava finansē Krimas separātistus no trim fondiem, no kuriem vienu vada K. Malofejevs, otru V. Jakuņins, bet trešo – starpreģionālā sabiedriskā organizācija „*Veče*”, kas ir cieši saistīta ar D. Rogozinam tuvajiem uzņēmējiem Konstantīnu Babkinu, Mihailu Deļaginu un Vladimiru Kučerenko (pazīstams kā Maksims Kalašņikovs (viens no „*Russkaja Doktrina*” autoriem)).⁷¹⁰

Pievēršoties V. Surkova faktoram agresijas pret Ukrainu plānošanā, interesi raisa V. Surkova uzlauztajā elektroniskajā pastā⁷¹¹ atrodami dokumenti, kas netieši liecina, ka Kremlis Krimas aneksiju apsvēra jau 2013. gada rudenī. Pirmkārt, 2013. gada 29. novembrī Krievijas Prezidenta administrācijas Sociālekonomiskās sadarbības ar NVS valstīm, Abhāziju un Dienvidosetiju pārvaldes vadītāja vietnieks Boriss Rapoports nosūtīja V. Surkovam dokumentu, kurā analizēta Krimas Autonomās Republikas un Sevastopoles vēlēšanu sistēmas kārtība. Otrkārt, 2013. gada 5. decembrī Kremlī V. Surkova vadībā notika sēde, kurā tika apspriestas „Krimas sociālekonomiskās attīstības perspektīvas”. Zīmīgi, ka šajā apspriedē nepiedalījās neviens Ukrainas pārstāvis.⁷¹²

Par V. Surkova iesaisti Krievijas agresijas gatavošanā netieši liecina arī sakarības starp viņa biežajām vizītēm Ukrainā 2013. un 2014. gadā un tām sekojošajiem notikumiem. Tādēļ ir vērts atkārtoti uzsvērt jau iepriekš pieminētos faktus. Pirmkārt, pēc V. Surkova 2013. gada 13. augusta Krimas apmeklējuma Krievija 14. augustā sāka Ukrainas preču blokādi. Otrkārt, 2014. gada 20. un 21. janvārī V. Surkovs Kijevā tikās ar V. Janukoviču. Pēc šīs tikšanās parādījās informācija, ka V. Janukovičs nopietni apsver ārkārtas stāvokļa ieviešanu valstī. Treškārt, 2014. gada 29. janvārī viņš Maskavā tikās ar V. Konstantinovu. Pēc tam tika pieņemts lēmums iekļaut Krimas parlamenta dienaskārtībā jautājumu par referenduma organizēšanu par Krimas tiesisko statusu. Ceturtkārt, neilgi pēc V. Surkova vizītes Ukrainā 2014. gada februāra vidū Kijevas IeM struktūru pārstāvjiem tika izsniegtas kaujas patronas. Nākamo reizi V. Surkovs Kijevu

⁷⁰⁸ VADIM ANDRIUHIN. *Donbass – bol'shaja igra Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/299Ee8V>; Par V. Surkova lomu Krimas aneksijas gatavošanā skat. arī: VLADIMIR DERGACHEV. *Ne raskachali lodku*. Pieejams: <http://bit.ly/297ykqA>; KAMENJEV. *Vladislav Surkov – „zakljatyj drug”*.

⁷⁰⁹ VLADISLAV NOVYJ, MARIJA KOLOMYCHENKO. *Kreditnoe peremirie*. Pieejams: <http://bit.ly/295kKz1>

⁷¹⁰ DMITRIJ BUTRIN. *Kakie rossijskie blagotvoritel'nye fondy sponzirujut Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29ahyEM>

⁷¹¹ 2016. gada oktobrī Ukrainas hakeru grupējums „*Kiberhunta*” publicēja V. Surkova uzlauztā elektroniskā pasta arhīvu, kurā atrodamo vēstuļu autentiskumu apstiprināja ne tikai ārvalstu eksperti, bet arī dažas korespondencē iesaistītās personas. – MARK KRUTOV. *Pochta Surkova. Tajny serogo kardinala*. Pieejams: <http://bit.ly/2iDreez>; *Borodaj priznalsja, chto vo vzlomannoj pochte Surkova byli ego dokumenty*. Pieejams: <http://bit.ly/2puwnYD>

⁷¹² ROMAN ZAJCEV. *Pis'ma Surkova: 5 dekabrja 2013 goda. Vopros napadenija na Ukrainu v Kremlje uzhe davno reshen*. Pieejams: <http://bit.ly/2dVv9EF>

apmeklēja 20. februārī, lai kopā ar *FSB* 5. dienesta vadītāju ģenerālpulkvedi Sergeju Besedu, Krievijas vēstnieku Ukrainā M. Zurabovu un Krievijas tiesībsargu V. Lukinu pirms Ukrainas prezidenta un opozīcijas vienošanās parakstīšanas tiktos ar V. Janukoviču un A. Kļujevu. S. Besedas cilvēki Kijevu pameta 21. februārī, bet jau pēc Krimas parlamenta un Ministru kabineta ēkas sagrābšanas 27. februārī desantējās Simferopoles lidostā.⁷¹³

Kaut arī V. Surkovs nav iekļauts starp tām personām, ko V. Putins apbalvoja „par Krimas atdošanu”, tomēr tur ir atrodamī Krievijas Prezidenta administrācijas Iekšpolitikas pārvaldes priekšnieks Oļegs Morozovs un viņa vietnieki Aleksejs Aņisimovs un Viktors Seļiverstovs⁷¹⁴, kuri 2014. gadā strādāja plecu pie pleca ar V. Surkovu.

4.5. Krimas demogrāfisko, sociālo un politisko procesu raksturojums

Aplūkojot Krievijas iebrukumu Ukrainā, neitrālam vērotājam var rasties loģisks jautājums, kādēļ par Kremļa primāro uzbrukuma objektu kļuva tieši Krīma? Lai atbildētu uz šo jautājumu, nepieciešams apskatīt reģiona specifiku: tas bija vienīgais reģions, kam Ukrainā bija autonomija, kurā atradās Krievijas militārās bāzes un kur iedzīvotāju vairākums bija etniskie krievi (pēc 2001. gada Ukrainas tautas skaitīšanas datiem, 60,67 %). Šie faktori 2014. gada pavasarī ne tikai atvieglāja Krimas okupācijas norisi, bet arī ļāva jau ilgstoši attīstīt pussalā irredentisma kustību. Krimas specifiku noteica arī reģiona valstiskās piederības jautājums – kā jau iepriekš minēts, 1992.–1997. gadā tas bija viens no galvenajiem Krievijas un Ukrainas savstarpējo attiecību attīstības šķēršļiem. Kaut arī šo jautājumu starpvalstu līmenī galu galā izdevās juridiski atrisināt, 1997. gadā parakstot Krievijas un Ukrainas stratēģiskās sadarbības līgumu, tomēr Krievijas politiķi periodiski turpināja to aktualizēt.⁷¹⁵ Tādējādi jau kopš Ukrainas neatkarības pasludināšanas ir bijusi vērojama jautājuma par Krimas 1954. gada nodošanas aktu no Krievijas PFSR Ukrainas PSR politizācija – pirmkārt, Krimas statusa maiņa tiek attēlota kā PSKP CK pirmā sekretāra Ņikitas Hruščova „dāvana”. Otrkārt, pat oficiālā līmenī tiek uzsvērtā Krimas nodošanas Ukrainas PSR nelikumība, jo šis process noticis bez referendumā, pārkāpjot PSRS konstitūciju.⁷¹⁶ Tajā pašā laikā šīs teorijas piekritēji ignorē ne tikai to, ka PSRS konstitūcija formāli tika pārkāpta arī gadījumos, kad KPSFR tika pievienotas citu savienoto republiku teritorijas⁷¹⁷, bet arī pussalas sociālekonomisko stāvokli nodošanas brīdī. Toreizējo situāciju Krimā raksturo Ukrainas KP CK Prezidija 1954. gada protokols, kurā atzīmētas reģiona lauksaimniecības un pārtikas apgādes problēmas, neapmierinošais dzīvojamā fonda stāvoklis un izglītības,

⁷¹³ KOSHKINA. Vladislav Surkov. *Ukrainskij sled.*

⁷¹⁴ SERGEJ KANEV. *Geroi pod grifom «Sekretno».* Pieejams: <http://bit.ly/1Ui4U4Y>

⁷¹⁵ VALERIJ SMOLIJ (red.). *Krym vid antychnosti do s'ogodennja.* Kyjiv, 2014. s. 499; GUSAROV. *Informacionnaja agressija Rossii v Krymu.*

⁷¹⁶ *Sovet Federacii hochet otnenit' reshnie Politybjuo o peredache Kryma Ukraine v 1954 godu.* Pieejams: <http://bit.ly/29iQeYe>

⁷¹⁷ EDGARS ANDERSONS. Kā Narva, Pečori un Abrene tika iekļauta Krievijas Sociālistiskajā Federatīvajā Republikā. *Latvijas Vēsture*, 1991. Nr. 1, 55. lpp.

medicīnas un kultūras iestāžu trūkums.⁷¹⁸ Kā nopietna reģiona attīstības problēma salīdzinājumā ar 1939. gadu tika uzlūkota arī gandrīz divkārtšā iedzīvotāju skaita samazināšanās no 1,126 miljoniem līdz 633 000 cilvēku 1945. gadā, ko noteica karā ar Vāciju mobilizēto iedzīvotāju zaudējumi frontē, nacistu represīvā politika, kā arī 1941. un 1944. gadā padomju represīvo struktūru veiktās vāciešu un Krimas tatāru deportācijas.⁷¹⁹ Šī represīvā politika, kuras laikā 1944. gada 18. maijā no Krimas „par dzimtenes nodevību” uz PSRS iekšējiem rajoniem tika deportēti apmēram 180 000 Krimas tatāru (ņemot vērā vēlāk veikto Sarkanajā armijā mobilizēto Krimas tatāru deportāciju, kopumā tika izsūtīti 191 000 Krimas tatāru), kā arī 15 040 grieķu, 12 442 bulgāru, 9621 armēņu, 1119 vāciešu, rumāņu un itāļu⁷²⁰, iezīmēja radikālas pārmaiņas pussalas etniskajā kopainā.

Lai risinātu reģiona demogrāfiskās problēmas, padomju valdība pieņēma lēmumu par piespiedu brīvprātīgu iedzīvotāju pārvietošanu – no pieciem KPFSR (Voroņežas, Kurskas, Orlas, Tambovas un Rostovas) un četriem Ukrainas PSR (Kijevas, Vinnicas, Žitomiras un Podoliskas) apgabaliem uz Krimu tika nosūtīti 62 000 zemnieku. Tomēr līdz 1950. gada sākumam, nespējuši iedzīvoties, vairāk nekā puse (56,6 %) pārceļotāju to atstāja. Līdzīga tendence bija vērojama arī laikā no 1950. līdz 1953. gadam, kad uz Krimu pārcēlās 11 976 ģimenes, bet 3071 ģimene – to pameta.⁷²¹

Jauns pussalas nacionālās vēstures posms sākās līdz ar Krimas nodošanu Ukrainas PSR, kad tika izstrādāta valsts pārceļošanas programma – masveida tipveida dzīvojamo māju celtniecība, tādējādi 1959. gadā Krimas iedzīvotāju skaits bija palielinājies līdz 1,201 miljonam, bet nākamo 30 gadu laikā – līdz 2,430 miljoniem cilvēku.⁷²²

Minēto tendenču dēļ, pēc 2001. gada tautas skaitīšanas datiem, tikai 49,1 % Krimas iedzīvotāju bija dzimuši pussalā. 18,8 % Krimas iedzīvotāju bija dzimuši Krievijā, 16,1 % Ukrainā un 8,2 % Uzbekistānā (galvenokārt 1944. gadā deportēto Krimas tatāru pēcnācēji).⁷²³ Turklāt Krievija kopš B. Jeļcina prezidentūras laika sāka izsniegt Krimas iedzīvotājiem pasas, un katru gadu kopā ar ģimenēm Krimā ieradās vairāki tūkstoši Krievijas militārpersonu, kas pēc dienesta atvaļinājās Krimā. Tādējādi katru gadu Krievijas pilsoņu skaits Krimā palielinājās par vairākiem desmitiem tūkstošu cilvēku.⁷²⁴

Lielu iespaidu uz Krimas iedzīvotāju mentalitātes veidošanos atstāja tas, ka kopš 20. gadsimta 60. gadiem Krima kļuva par prestižu Komunistiskās partijas, arodbiedrību un militārās elites pensionēto pārstāvju dzīvesvietu. Ņemot vērā, ka padomju laikā Krimā iegūt apmešanās atļauju varēja tikai cilvēki ar augstākā līmeņa sakariem Maskavā vai Kijevā, vairākums Krimā iebraukušo pensionāru bija bijušie PSKP funkcionāri un par Padomju armijas vienību izglītojoši audzinošo un organizatorisko darbu atbildīgie

⁷¹⁸ *Krym vid antychnosti*, s. 508–509.

⁷¹⁹ *Ibidem*, 500. lpp.

⁷²⁰ *Ibidem*, 582.–583. lpp.

⁷²¹ *Ibidem*, 583.–584. lpp.

⁷²² *Ibidem*.

⁷²³ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 25.

⁷²⁴ *Ibidem*.

virsnieki, kas veicināja īpašas, tā saucamās *veļikoderžavņiku*⁷²⁵ mentalitātes nostiprināšanos.⁷²⁶ Šīs mentalitātes iespaidā liela daļa Krimas iedzīvotāju sāpīgi uztvēra PSRS sabrukumu un Ukrainas neatkarības pasludināšanu.⁷²⁷ Antiukrainisko noskaņojumu Krimā veicināja arī „dzelzs priekšvara” krišana, pēc kuras bijušās PSRS iedzīvotājiem radās brīvas ceļošanas iespējas, kas attiecīgi nelabvēlīgi ietekmēja Krimas tūrisma industriju. Krimas iedzīvotāju vairākums neaizdomājās par šo pārmaiņu patiesajiem iemesliem, reducējot to līdz uzskatam, ka krīze tūrisma industrijā ir saistīta ar neatkarīgās Ukrainas izveidi.⁷²⁸ Turklāt vairāk nekā 50 % Krimas iedzīvotāju līdz Krimas aneksijai 2014. gadā ne reizi nebija apmeklējuši citus Ukrainas reģionus, kas veicināja etniski noslēgta anklāva veidošanos un reģiona iedzīvotāju orientāciju uz Krieviju.⁷²⁹

Krimas iedzīvotāju mentalitāti ietekmē arī militārās vēstures faktors. Pirmkārt, stāsti par pussalas iedzīvotāju varonīgo aizstāvēšanos pret Rietumiem (Lielbritāniju, Franciju, Vāciju) un Turciju Krimas kara (1853.–1856. gads) un Otrā pasaules kara laikā. Īpaši spilgti šī mentalitāte ir izteikta tā dēvētajās varonpilsētās Sevastopolē un Kerčā. Otrkārt, vēl kopš PSRS laika Krimas iedzīvotājiem izveidojās pussalas īpašā statusa stereotips, ko noteica Krimas ilgstošā noslēgtība no ār pasaules – pat Varšavas bloka valstu pilsoņi varēja apmeklēt tikai Aluštu un Jaltu, bet Sevastopoli bez atļaujas nevarēja apmeklēt pat citu Krimas pilsētu iedzīvotāji.⁷³⁰ Treškārt, pēc 1954. gadā notikušās Krimas iekļaušanas Ukrainas PSR sastāvā vairākums pussalas lielo rūpniecības uzņēmumu, kā arī militāro un zinātnisko institūciju palika vissavienības ministriju un par militāri rūpnieciskā kompleksa attīstību atbildīgo iestāžu pakļautībā. Tas savukārt veicināja vietējās elites pieradumu orientēties nevis uz Kijevu, bet uz Maskavu.⁷³¹ Krievijas ietekmes palielināšanu Krimas politiskajā vidē veicināja arī Krimas elites jau kopš padomju laikiem izveidotie tiešie kontakti ar Maskavu un Krimas (pirmām kārtām Jaltas) kā neoficiālās PSRS vasaras galvaspilsētas, kur atpūtās teju visa PSRS vadība, statuss. Tādējādi pēc PSRS sabrukuma Krievijas faktora lomu Krimā pirmām kārtām noteica reģiona iedzīvotāju ciešie radnieciskie un kulturālie sakari ar Krievijas reģioniem.⁷³²

Pēc PSRS sabrukuma Krievija savu ietekmi Krimā centās palielināt vairākos galvenajos virzienos: nostiprinot savas pozīcijas politiskajā elitē, ekonomikā (nekustamo īpašumu uzpirkšana), ar propagandas kampaņām un kulturāli izglītojošām akcijām, kā

⁷²⁵ Ar impērisku domāšanu apveltīti lielvalsts ideoloģiskie piekritēji, kuriem raksturīga nacionālā pārkāpuma apziņa.

⁷²⁶ Šādu mentalitāti spilgti ilustrē A. Čalijs, kurš pēc Krimas okupācijas vairākkārt publiski ir atzinis, ka ilgstoši ir centies panākt Ukrainas sašķelšanos un Krimas pievienošanu Krievijai, jo viņš PSRS sabrukumu ir personīgi dziļi pārdzīvojis un viņam ir bijis pazemojoši dzīvot „vājā valstī”: „Es esmu imperiālists. Uzskatu, ka valstij ir jābūt lielai, jo tikai tad tā spēj būt neatkarīga.” – PAUL SONNE, ANTON TROIANOVSKI. *Crimean Separatist Alexei Chaly, CEO of Tavrida Electric, Dodges Sanctions*. Pieejams: <http://on.wsj.com/1Sgs6BG>

⁷²⁷ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 25.

⁷²⁸ PAVEL KAZARIN. *Poluostrov nevezhenija. Krym kak Saraevo*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqdL9>

⁷²⁹ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 25–26.

⁷³⁰ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 131.

⁷³¹ *Ibidem*.

⁷³² *Ibidem*, 2009 № 5, 73. lpp.

arī ar prokremlisko politisko un sabiedrisko organizāciju atbalstu. Kremļis Krimā vēsturiski ir veikli manipulējis ar krievu mentalitātei saprotamiem simboliem un mītiem. Šajā sakarā jāuzsver Krievijas politiskās vadības permanentie un sistemātiskie centieni jau kopš Ukrainas neatkarības pasludināšanas 1991. gadā konstruēt un izplatīt Krimas neoimpērisko diskursu ne tikai politiskajā, bet arī sabiedriskajā, kulturālajā, humanitārajā un mediju telpā.

Kopš 2004. gada Ukrainā (tostarp Krimā) izveidojās liels skaits prokremlisko kustību, no kurām daudzskaitlīgākās bija Krimas Republikas organizācija, Krimas krievu kopiena, „*Russkij blok*”, „*Ruskoje jedinstvo*”, „*Rodina*”, Tautas fronte „*Sevastopole–Krima–Krievija*”, Ukrainas Progresīvā sociālistiskā partija, Eirāzijas Jaunatnes savienības Krimas nodaļa un kustība „*Proriv!*”. To aktivitātes un politiskās nozīmes pieaugumu (pirms tam laikā no 1994. līdz 2004. gadam prokremliskās organizācijas Krimā bija lielā mērā marginalizētas) tiešā veidā veicināja Reģionu partijas lēmums pirms 2006. gada Krimas parlamenta vēlēšanām apvienoties ar Krimas krievu kopienu un „*Russkij blok*” kopīgā blokā „*Za Janukoviča*”, kas Krimas Augstākajā padomē ieguva 44 no 100 deputātu vietām.⁷³³

Prokremlisko organizāciju darbības pamatvirziens bija slāvu vienotības uzsvēršana un sabiedriskā viedokļa par Krimu kā par vēsturisku krievu zemi veidošana.⁷³⁴ Minēto organizāciju aktivitātes ietekmēja Krimas un zināmā mērā arī visas Ukrainas politisko dienaskārtību, kā arī atstāja iespaidu uz pussalas sabiedrisko domu, veidojot par Krimu priekšstatu kā par visprokremliskāko reģionu.

Īpašu kategoriju prokremlisko organizāciju vidū veidoja kazaku organizācijas, no kurām aktīvākās bija Krimas kazaku savienība, Krimas kazaku apvienība „*Krimskaja Palanka*”, Feodosijas rajona kazaku savienība un kazaku kopiena „*Soboļ*”. To mērķi nedaudz atšķīrās no citu prokremlisko organizāciju mērķiem: prokremliskās politiskās organizācijas par savu mērķi bija izvirzījušas Krimas nokļūšanas Krievijas kontrolē veicināšanu, turpretim kazaku mērķis bija popularizēt uzskatu, ka Krīma ir neatņemama Krievijas garīgi reliģiskā un kulturālā telpa; kazaku organizācijas par savas darbības prioritātēm pasludināja arī Krimas aizsardzību no „musulmaņu [Krimas tatāru] tīkojumiem”, kā arī reliģisko un memoriālo simbolu, ka Krīma ir Krievijas teritorija, izplatīšanu. Šo mērķu sasniegšanai to pārstāvji izvērsa izglītojoši audzinošo darbu, rīkoja publiskas, tostarp pret Krimas tatāriem vērstas akcijas, apsargāja dažāda veida reliģiskos un sabiedriskos pasākumus, kā arī attīstīja sadarbību ar Krievijas kazaku organizācijām.⁷³⁵

Prokremlisko sabiedrisko un politisko organizāciju pārstāvji aktīvi rīkoja uz krievu kopienas konsolidāciju vērstus komemorācijas (piemiņas) pasākumus, kam vajadzēja pierādīt Krimas un citu Ukrainas dienvidaustrumu reģionu vēsturisko piederību Krievijai. Prokremlisko organizāciju pārstāvji attīstīja imperatores Katrīnas II kā Krievijas dienvidu zemju „savācējas” un Odesas, Sevastopoles un Simferopoles dibinātājas piemiņas kultu. Šī kulta izplatību veicināja attiecīgi 2007. un 2008. gadā

⁷³³ TARAS KUZIO. *The Crimea: Europe's Next Flashpoint?* Washington D.C., 2010, pp. 12–13.

⁷³⁴ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2009 № 5, s. 63.

⁷³⁵ *Ibidem*.

Odesā un Sevastopolē Katrīnai II atklātie pieminekļi. Pie Sevastopoles pieminekļa prokremlisko organizāciju pārstāvji ik gadu aprīlī atzīmēja 1783. gadā notikušās „Krimas pievienošanas Krievijai” gadadienu.⁷³⁶

Prokremlisko organizāciju darbība tiešā veidā korelēja ar Krievijas ārpolitikas prioritātēm. Visaktīvākās tās bija V. Juščenko prezidentūras laikā, kad to galvenās prasības bija krievu valodas kā otras oficiālās valsts valodas statusa noteikšana, vēršanās pret noteiktiem ukraiņu vēsturiskās atmiņas politikas elementiem (Ukrainas Sacelšanās armijas *UPA* un tās vadītāja Stepana Banderas heroizācija, golodomora kā pret ukraiņiem vērsta genocīda piemiņa utt.), kā arī protesti pret Ukrainas virzību uz *NATO*⁷³⁷, kurus, pēc bijušā Krimas parlamenta spīkera L. Grača teiktā, koordinēja Krievijas Federālais drošības dienests *FSB*.⁷³⁸

Prokremliskie spēki apvienoja sabiedrības grupas, kas iebilda pret Krimas piederību Ukrainai un centās panākt Krievijas ietekmes pieaugumu. Krievijas attiecības ar prokremliskajām organizācijām tika veidotas pēc klientu un patronu attiecību principa. Organizācijas vadīja šaurs uzticības personu loks, kas spēja nodrošināt finansējumu Maskavā, tādējādi ievērojami mazinot šo organizāciju pašdarbības iespējas.⁷³⁹ Uz šo organizāciju atkarību no Maskavas V. Juščenko prezidentūras laikā uzmanību vērta arī Ukrainas valsts drošības iestādes, kas norādīja, ka Krievijas specdienesti pussalā īsteno subversīvas (graujošas) darbības, veicinot separātismu un īstenojot Ukrainas kā valsts diskreditācijas kampaņas. Pret Ukrainu vērsto graujošo darbību īstenošanu ievērojami atviegloja Melnās jūras flotes klātbūtne, kas ļāva iesaistīt flotes personālsastāvu dažādās pret Ukrainu un tās īstenoto ārpolitisko kursu vērstās protesta akcijās.⁷⁴⁰

Cits Krievijas izmantotais Krimas sabiedriskās domas ietekmēšanas līdzeklis bija mediji. Pussalā jau ilgstoši bija izveidota atbilstoša organizatoriskā infrastruktūra: Krievijas kulturāli informatīvais centrs un Krievijas Melnās jūras flotes televīzijas centrs, kura produkciju plaši retranslēja Krimas vietējie mediji. Krievijas propagandas darbs Krimā bija tik efektīvs, ka Ukrainas valsts bija pazaudējusi ietekmi pat pār tiem Krimas medijiem, kuru dibinātāja tā skaitījās. Par Krievijas ietekmes līmeni uz Krimas informatīvo telpu liecina Ukrainas Valsts televīzijas un radioaprāides komitejas kolēģijas 2008. gada atzinums, ka „pussalas teritorija atrodas spēcīgā kaimiņvalstu informatīvajā ietekmē. Autonomijas teritorijā tiek veiktas informatīvi psiholoģiskās operācijas, kas dezinformē sabiedrību, rada draudus valsts teritoriālajai vienotībai un traucē valsts eiropeskās un eirotlantiskās politikas īstenošanu.”⁷⁴¹ Galvenās Krimas mediju retranslētās Krievijas propagandas tēmas līdz V. Janukoviča 2010. gada uzvarai Ukrainas prezidenta vēlēšanās bija pret ASV un *NATO* vērsta noskaņojuma radīšana,

---

⁷³⁶ *Krym vid antychnosti*, s. 652.

⁷³⁷ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 53.

⁷³⁸ ZHEGULEV. «Ešli by nas ne podderzhal Patrushev, v Krymu stojal by amerikanskij flot».

⁷³⁹ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 54.

⁷⁴⁰ KUZIO. *The Crimea*, pp. 28–30.

⁷⁴¹ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2009 № 5, s. 52.

ksenofobijas veicināšana, iztēlojot tatāru un musulmaņu draudus, separātisma inspirēšana utt.⁷⁴²

Krievijas propagandas darbam komfortablus apstākļus radīja vairāki faktori.

Pirmkārt, efektīvas un konsekventas Ukrainas centrālās varas politikas trūkums. Ukrainas politiķi ilgstoši ignorēja pussalā pastāvējušās tendences, un oficiālās Kijevas sadarbība ar reģionu, kā to trāpīgi raksturojis bijušais Krimas parlamenta deputāts Leonīds Pilunskis, jau vēsturiski veidojās pēc Maskavas un Groznijas attiecību parauga. Proti, Kijeva apmaiņā pret Krimas vietējās elites solījumu nodrošināt reģionā šķietamu stabilitāti piešķīra finansējumu un garantēja neiejaukšanos reģiona iekšējās lietās.⁷⁴³

Otrkārt, Ukrainas varasiestāžu nespēja apkarot korupciju, kas savukārt atstāja negatīvu iespaidu uz to autoritāti. Par korupcijas izplatību Krimā var spriest pēc socioloģisko aptauju datiem – 2011. gadā 67,7 % respondentu atzinuši, ka viņiem ir zināms par konkrētiem korupcijas gadījumiem veselības aprūpes nozarē, 60,9 % – saskarē ar ceļu policiju, 59,8 % – izglītības sistēmā, 59,3 % – nekustamo īpašumu jautājumos.⁷⁴⁴

Treškārt, politiskā nestabilitāte Kijevā: kamēr Ukraina kopš Oranžās revolūcijas 2004. gadā pārdzīvoja vairākas politiskās krīzes, tikmēr 21. gadsimta pirmajā desmitgadē vērojamā Krievijas straujā ekonomiskā izaugsme, tās militārās varenības un ārpolitiskā prestiža pieaugums, kā arī tās līdera V. Putina personības kults veicināja daļas pussalas iedzīvotāju vēlmi pievienoties Krievijai.

Ceturtkārt, Krimas iedzīvotāju noskaņojumu iespaidoja līdz ar Oranžās revolūcijas uzvaru kopš 2004. gada vērojamā valsts virzība uz ES un NATO, ko vairākums reģiona iedzīvotāju uztvēra negatīvi (piemēram, 2009. gadā Ukrainas dalību NATO neatbalstīja 77,7 %, bet atbalstīja tikai 7,6 % Krimas iedzīvotāju⁷⁴⁵).

Piektkārt, valodas lietojums. Laikā no 2004. līdz 2009. gadam vairākums Kijevas un Krimas savstarpējo attiecību problēmjautājumu bija saistīti ar valodas lietojumu. No 15 Krimas parlamenta šajā laikā pieņemtajām rezolūcijām par valodas lietojumu 12 bija vērstas uz krievu valodas, divas uz ukraiņu un tikai viena uz Krimas tatāru valodas aizsardzību. Šo lēmumu saturs ļauj runāt par Krimas parlamenta neobjektivitāti valodas jautājumā, tostarp par centieniem aizsargāt tikai krievvalodīgo intereses.⁷⁴⁶ Šo lēmumu neobjektivitāti vēl uzkrītošāku padara fakts, ka, piemēram, 2009. gadā 98 % no Krimā reģistrētajiem medijiem bija krievu valodā⁷⁴⁷, bet krievu valodā mācījās 89,6 %, kamēr ukraiņu valodā – tikai 7,2 % pussalas skolēnu.⁷⁴⁸ Tiesa, minētais valodas lietojums skolās zināmā mērā korelēja ar lingvistisko situāciju reģionā. Lai gan, kā jau iepriekš minēts, pēc 2001. gada tautas skaitīšanas datiem, etniskie krievi veidoja 60,67 %, bet ukraiņi 24,12 % no Krimas iedzīvotāju skaita, tomēr krievu valodu par dzimto uzskatīja

---

⁷⁴² Ibidem, 75. lpp.

⁷⁴³ МЫХАЙЛО ГЛУХОВС'КЫЙ. *Leonid Pylunskij: Golovni pravyla – movchy, uhylyajsja, prykydajsja durnem. Inakshe v Krymu teper ne vyzhyty*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqlKs>

⁷⁴⁴ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 76.

⁷⁴⁵ Ibidem, 2008 № 10, 9. lpp.

⁷⁴⁶ Ibidem, 2009 № 5, 35. lpp.

⁷⁴⁷ Ibidem, 75. lpp.

⁷⁴⁸ Ibidem.

81,3 %, bet ukraiņu valodu – tikai 6,4 % pussalas iedzīvotāju.⁷⁴⁹ Šo tendenci noteica tas, ka absolūtais vairākums (85,1 %) pussalā dzīvojošo ukraiņu par dzimto valodu atzina krievu valodu, bet mājās tajā sarunājas – pat 98,5 % (etnisko krievu vidū šie rādījumi bija attiecīgi 99,6 % un 98,4 %). Turklāt vairākums (52,7 %) pussalā dzīvojošo ukraiņu 2009. gadā sevi asociēja ar krievu kultūru (14,4 % – ar padomju un tikai 9,7 % – ar ukraiņu kultūru).⁷⁵⁰ Ukraiņu valodu 2008. gadā prata tikai 43,9 % Krimā dzīvojošo ukraiņu, 20 % krievu un 16,2 % Krimas tatāru.⁷⁵¹ Starp Krimas tatāriem, kas, pēc 2001. gada aptaujas skaitīšanas datiem, veidoja 10,26 % pussalas iedzīvotāju, krievu valodu par dzimto uzskatīja 6 % respondentu, kaut arī salīdzinoši liela daļa (31,5 %) tajā sarunājās mājās. Krimas tatāri arī distancējās no krievu kultūras (par tai piederīgiem sevi uzskatīja tikai 0,5 %, kamēr 91,9 % sevi asociēja ar Krimas tatāru kultūru).⁷⁵² Tādējādi var apgalvot, ka Krimā pastāv tikai divas etnokulturālās grupas – krievvalodīgie (krievi un gandrīz asimilētie ukraiņi), ko Ukrainas pētnieku kolektīvs ir definējis kā „slāvu kopu”, un Krimas tatāri.⁷⁵³ Pārējās etniskās grupas Krimā ir samērā mazskaitlīgas, turklāt to pārstāvji, tāpat kā pussalā dzīvojošie ukraiņi, lielākoties ir asimilējušies. Piemēram, 2009. gadā krievu valodu par dzimto uzskatīja 97 % Krimas ebreju, 89 % vāciešu, 82 % baltkrievu, 79 % korejiešu, 78 % bulgāru un 73 % grieķu.⁷⁵⁴

Kaut arī Krimas iedzīvotājiem bija grantēta plaša kulturālā autonomija, minētā lingvistiskā situācija veicināja absolūtā vairākuma Krimas iedzīvotāju pārliecību, ka pussalā vienīgajai valsts valodai vajadzētu būt krievu valodai. 2009. gadā tikai aptuveni puse visu Krimas iedzīvotāju uzskatīja, ka katram valsts iestāžu darbiniekam vajadzētu zināt ukraiņu valodu. Turklāt vislielākais atbalsts ukraiņu valodai bija Krimas tatāru vidū (57,6 %).⁷⁵⁵

Kā galvenos krievu valodas ierobežojumus respondenti norādīja faktus, ka medikamentu instrukcijas, preču anotācijas un valsts dokumentācija ir ukraiņu valodā, kā arī kinoteātros filmas tiek dublētas ukraiņu, nevis krievu valodā.⁷⁵⁶ Īpašu pussalas iedzīvotāju neapmierinātību izraisīja kopš 2005. gada vērojamā krievu valodas lietojuma samazināšanās vietējos radio un televīzijas kanālos.⁷⁵⁷ Proti, laikā no 1999. līdz 2007. gadam krievu valodas īpatsvars tajos samazinājās no 76,3 % līdz 40,7 % no kopējā raidlaika, kamēr ukraiņu valodas palielinājās attiecīgi no 11,7 % līdz 52,9 %.⁷⁵⁸

Sestkārt, kopš 2008. gada Ukrainā vērojamā finansiāli ekonomiskā krīze, kad valsts nespēja nodrošināt visas sabiedrības vajadzības, veicināja dažādu sabiedrības grupu savstarpējo attiecību politizāciju, korupcijas un radikālo uzskatu pieaugumu. Turklāt Krimā sociālekonomiskā situācija bija sliktāka nekā citos valsts reģionos. 2010. gadā vidējā darba alga reģionā bija 89 % no vidējā Ukrainas līmeņa un 58 % – no

---

⁷⁴⁹ Ibidem, 2008 № 10, 5. lpp.

⁷⁵⁰ Ibidem, 2009 № 5, 3. lpp.

⁷⁵¹ Ibidem, 2008 № 10, 5. lpp.

⁷⁵² Ibidem, 2009 № 5, 3. lpp.

⁷⁵³ Ibidem, 7. lpp.

⁷⁵⁴ Ibidem, 80. lpp.

⁷⁵⁵ Ibidem, 16. lpp.

⁷⁵⁶ Ibidem, 19. lpp.

⁷⁵⁷ Ibidem, 21. lpp.

⁷⁵⁸ Ibidem, 43. lpp.

atalgojuma Kijevā.⁷⁵⁹ Nemaz nerunājot par arvien pieaugošo atalgojuma atšķirību ar Krievijas iedzīvotājiem. Piemēram, Krimā dienāšo obligātā militārā dienesta Melnās jūras flotes karavīru atalgojums grivnu ekvivalentā bija 4000 grivnas, līgumdienesta karavīru – 10 000–12 000 grivnas, kamēr Ukrainas BS pulkvedis saņēma 4500 grivnu.⁷⁶⁰

Minēto faktoru ietekmē Ukrainas pētnieku kolektīvs jau 2008. gada otrajā pusē norādīja, ka Krimā pastāv augsts konflikta risks⁷⁶¹, ko noteica ne tikai spriedze starpnacionālajās attiecībās, bet arī separātisma tendenču pieaugums. Šajā laikā Krimas pievienošanos Krievijai atbalstīja 63,8 % reģiona iedzīvotāju – par to iestājās gan vairākums pussalā dzīvojošo krievu (75,9 %), gan arī ukraiņu (55,2 %), kamēr tatāri – tikai 13,8 %.⁷⁶² Tiesa, Krimas iedzīvotāju separātisma noskaņojumam bija tendence mainīties atkarībā no politiskās varas Kijevā. Piemēram, 2009. gadā par Krimas atdalīšanos no Ukrainas un pievienošanos Krievijai iestājās vairs „tikai” 32,3 % respondentu, bet pēc V. Janukoviča, ko atbalstīja vairākums Krimas iedzīvotāju, uzvaras prezidenta vēlēšanās šis rādītājs 2011. gadā samazinājās līdz 24,4 %.⁷⁶³ Šīs svārstības galvenokārt noteica jaunākās paaudzes uzskatu maiņa: 2011. gadā Krimas pievienošanos Krievijai atbalstīja 17 % iedzīvotāju vecumā līdz 29 gadiem (2009. gadā – 32,7 %), kamēr vecākajā paaudzē (virs 60 gadiem) šis rādītājs saglabājās nemainīgi augsts: attiecīgi 37,2 % 2009. gadā un 36,3 % 2011. gadā.⁷⁶⁴ Līdzīga korelācija bija vērojama arī jautājumā par ārpolitiskajām prioritātēm. Krieviju par prioritāro ārpolitisko sadarbības partneri uzskatīja 66,7 % Krimas iedzīvotāju (tostarp 72,7 % etnisko krievu, 68,4 % ukraiņu un 18,6 % tatāru), tomēr šajā jautājumā dažādās vecuma grupās pastāvēja zināma diferenciācija. Krieviju par svarīgāko ārpolitikās sadarbības partneri uzskatīja 79,6 % vecākās paaudzes respondentu, toties jaunatnes vidū šis rādītājs bija 48,7 %.⁷⁶⁵

Kaut arī minētais jaunatnes noskaņojums nebija pastāvīgs, šīs tendences uztrauca Krimas prokremlisko organizāciju pārstāvjus un, domājams, arī to kuratorus Maskavā. Piemēram, Krimas okupācijas sākumā – 2014. gada 2. martā – Krimas „premjerministra” S. Aksjonova partijas „*Ruskoje jedinstvo*” priekšsēdētāja vietnieks, bijušais reģiona vicepremjers Andrejs Kozenko atklāti atzina, ka gadījumā, „ja mēs būtu palaiduši garām šo brīdi, tad Krievija Krimu būtu pazaudējusi”. Viņa galvenās pretenzijas pret Ukrainu nebija saistītas ar kādiem konkrētiem cilvēktiesību pārkāpumiem, bet gan ar faktu, ka „auga jauna paaudze, kas bija dzimusi jaunajā Ukrainā” un ka „jaunie cilvēki tika audzināti no Ukrainas valstiskuma viedokļa, viņiem tika mācīta atbilstoša nacionāla ideoloģija”⁷⁶⁶.

Neskatoties uz šo tendenci, kopumā jāatzīst, ka separātisma atbalsts Krimā saglabājās augsts. Grūtāk ir noteikt, cik augsts tas bija Krimas okupācijas laikā

⁷⁵⁹ Ibidem, 2011 № 4–5, 71. lpp.

⁷⁶⁰ ROMAN DAVIDENKO. *Sevastopolec – uchasnik ATO, rasskazal pravdu o Sevastopole*. Pieejams: <http://bit.ly/29xavFw>

⁷⁶¹ *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2009 № 5, s. 29.

⁷⁶² Ibidem, 2008 № 10, 19. lpp.

⁷⁶³ Ibidem, 2011 № 4–5, 82. lpp.

⁷⁶⁴ Ibidem.

⁷⁶⁵ Ibidem, 83. lpp.

⁷⁶⁶ IL'JA AZAR. «*Krym pochemu-to stal russkoj zemlej*». Pieejams: <http://bit.ly/299EdSe>

2014. gada pavasarī. Par to zināmā mērā ļauj spriest Kijevas Starptautiskā socioloģijas institūta 2014. gada februārī veiktās aptaujas dati, pēc kuriem Ukrainas un Krievijas apvienošanās vienā valstī atbalstīja 41 % Krimas iedzīvotāju.⁷⁶⁷ Tiesa, aptauja tika veikta pirms 18.–20. februāra notikumiem Kijevā, kad V. Janukovičs vēl joprojām bija prezidents. Ņemot vērā jau iepriekš pieminēto faktu, ka Krimas iedzīvotāju separātisma noskaņojums korelēja ar notikumiem Kijevā (kopš 2010. gada tas bija samazinājies, tieši pateicoties V. Janukoviča ievēlēšanai par prezidentu), pieļaujams, ka 2014. gada februāra beigās un martā Krievijas propagandas ietekmē Krimas iedzīvotāju vēlme pievienoties Krievijai bija ievērojami pieaugusi. Vienlaikus kā absurdi un falsificēti ir jānoraida Krievijas oficiālie dati, ka jau pēc okupācijas – 2014. gada 16. martā – notikušajā nelegitīmajā referendumā⁷⁶⁸ piedalījušies attiecīgi 83,1 % un 89,5 % Krimas un Sevastopoles iedzīvotāju, no kuriem par pievienošanos Krievijai nobalsojuši 89,5 % un 95,6 %. Šie dati runā pretī oficiālajai statistikai, jo, kā apgalvoja Krievijas varasiestādes, minētajā „referendumā” piedalījušies 474 137 Sevastopoles iedzīvotāju, kamēr 2013. gada beigās Sevastopolē, ieskaitot bērnus un pusaudžus, dzīvoja tikai 385 462 cilvēki.⁷⁶⁹ Tādējādi, ja tic Krievijas oficiālajiem datiem, Krimas aneksiju atbalstīja 123 % (sic!) Sevastopoles iedzīvotāju.⁷⁷⁰ Krievijas oficiālo datu patiesumu ir apšaubījis pat Krievijas prezidenta Cilvēktiesību padomes pārstāvis Jevgeņijs Bobrovs un cilvēktiesību centra „Memorial” vadītāja un advokāte Svetlana Ganuškina, kas pēc 2014. gada 15.–18. aprīlī Simferopolē un Sevastopolē notikušas vizītes, kurā viņi tikās ar iestāžu pārstāvjiem, garīdzniekiem, žurnālistiem, sabiedriskajiem darbiniekiem, advokātiem un cilvēktiesību aizstāvjiem, atskaitē norādīja, ka „referendumā” ir piedalījušies lielākā daļa Sevastopoles iedzīvotāju (aktivitāte 50 %–80 %), savukārt Krimā kopumā, pēc dažādiem datiem, piedalījušies tikai 30 %–50 % iedzīvotāju, no kuriem 50 %–60 % atbalstīja reģiona pievienošanu Krievijai. Tādējādi kopumā, pēc J. Bobrova un S. Ganuškinas aprēķiniem, par reģiona pievienošanos Krievijai nobalsoja tikai apmēram 15 %–30 % Krimas iedzīvotāju.⁷⁷¹

⁷⁶⁷ *Dinamika otnoshenija naselenija Ukrainy k Rossii i naselenija Rossii k Ukraine, kakih otnoshenij s Rossiej hoteli by ukraincy*. Pieejams: <http://bit.ly/298lbcR>

⁷⁶⁸ Kā norāda Krievijas juridisko tiesību doktore Jeļena Lukjanova, Maskavas argumentācija par Krimas referendumu likumību ir pretrunā ne tikai starptautiskajai likumdošanai, bet arī Krievijas Konstitucionālās tiesas 1995. gada atzinumam, kas nosaka, ka Krievijas Federācijas subjektam nav tiesību pieņemt vienpusēju lēmumu par juridiskā statusa maiņu un izstāšanos no Krievijas. Šis Konstitucionālās tiesas lēmums, viņasprāt, ir radījis precedentu, ko Krievijai vajadzēja ievērot arī pret Ukrainu. Turklāt, kā uzsver J. Lukjanova, Krimas aneksijas laikā Krievijas politiskā vadība ir rupji pārkāpusi vairākus Krievijas likumus un procesuālās normas – Skat. sīkāk. ELENA LUKJANOVA. #KRYMNASH. *Spor o prave i o skrepah dvuh juristov i ih chitatelej*. Moskva, 2015, s. 11–35.

⁷⁶⁹ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 341.

⁷⁷⁰ Minētie skaitļi vedina uz zināmu analogiju ar 1940. gada Baltijas valstu okupāciju – ja tic Maskavas oficiālajiem datiem, 14. un 15. jūlijā notikušajās „vēlēšanās” par Darba tautas bloku Kauņā „nobalsoja” 106,18 %, bet Viļņā pat 133 % vēlētāju. – EDGARS ANDERSONS. *Latvijas vēsture, 1920–1940. Ārpolitika II*. Stokholma, 1984, 485. lpp.

⁷⁷¹ *Sovet pri prezidente RF priznal, chto zavysil javku na „referendume” v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqjCr>

Pirms tam Medžlisa bijušais vadītājs Mustafa Džemiļevs, atsaucoties uz viņa rīcībā nonākušiem FSB datiem, vairākkārt paziņoja, ka 2014. gada 16. martā notikušā „referendumā” piedalījušies tikai 34,2 % Krimas iedzīvotāju. – ROMAN CHERNYSHEV. *Dzhemilev: FSB predlagaet moim storonnikom v Krymu tri varianta*. Pieejams: <http://bit.ly/29dM1Dc>

4.6. Kijevas reakcija uz Krievijas agresiju Krimā

Spriežot pēc publiskajām aktivitātēm, Ukrainas varasiestādes situācijas nopietnību Krimā saprata tikai 27. februārī pēc Krimas parlamenta ēkas ieņemšanas un deputātu balsojuma pēc tās. Toreizējais prezidenta pienākumu izpildītājs un parlamenta spīkers O. Turčinovs apgalvo, ka viņam jau sākotnēji ir bijis skaidrs, ka administratīvās ēkas Krimā ir sagrābušas Krievijas speciālās nozīmes vienības.⁷⁷² Pēc viņa teiktā, 27. februārī notikušajā apspriedē spēka struktūru pārstāvju prognoze bijusi ļoti pesimistiska: Ukrainai nav spēka aizstāvēt pussalu, tā nekontrolē spēka struktūras Krimā.⁷⁷³ Neskatoties uz iepriekšminēto, viņš devis pavēli IeM IeK atbrīvot ieņemtos objektus un atjaunot likumīgo kārtību (šajā brīdī kārtības nodrošināšanai nav bijis iespējams izmantot milicijas specvienības, jo tās uzreiz pārgāja okupantu pusē). „Karaspēks izgāja, kaut arī bez īpaša entuziasma, un aplenca ēkas, taču burtiski pēc dažām stundām sapulcējās liels vietējo prokrievisko kustību aktīvistu pūlis, kurš milzīgā lokā aplenca mūsu ielenkuma loku,” skaidroja O. Turčinovs.⁷⁷⁴ Šajā situācijā viņš uzdevis spēka struktūru pārstāvjiem izvērtēt iespēju ievest Krimā Ukrainas centrālajos apgabalos dislocētās BS vienības. Pēc diennakts, kas bija dota šim darbam, viņam ticis ziņots, ka BS kopumā ir 4500–5000 militārpersonas, kas ir gatavas izpildīt pavēli. „Tā bija visa Ukrainas armija martā un aprīlī,” norādīja O. Turčinovs.⁷⁷⁵ Bijušā prezidenta pienākumu izpildītāja teikto apstiprina 2016. gadā atslepenotā 2014. gada 28. februāra NDAP sēdes stenogramma, no kuras izriet, ka šajā laikā aizsardzības ministra pienākumu izpildītājs admirālis I. Teņuhs ziņojis, ka Krimā ir koncentrētas vairāk nekā 20 000 Krievijas militārpersonas, kamēr Kijevas pavēlēm bija gatavi pakļauties tikai 1500–2000 Krimas un kopumā apmēram 5000 Ukrainas karavīru.⁷⁷⁶

Bijušais Ukrainas BS ĢŠ priekšnieks V. Zamana varasiestāžu lēmumu nepretoties saista ar I. Teņuha nekompetenci. Pēc V. Zamanas domām, I. Teņuham kā Jūras spēku virsniekam bija vājš priekšstats par Sauszemes spēkiem un mobilizāciju, tādēļ viņš ziņoja, ka BS nav gatavi karot. Tajā pašā laikā, pēc V. Zamanas teiktā, Krimas operācijā Ukraina bija spējīga iesaistīt 12–15 bataljonu taktiskās grupas: Gaisa desanta spēku vienības un apakšvienības, 30. un 72. mehanizētās brigādes, kā arī Gaisa spēku vienības un apakšvienības.⁷⁷⁷ Turklāt, kā norāda V. Zamana, jau 2014. gada 20. janvārī BS ĢŠ sāka pienākt informācija, ka Krievijas spēki ir aktivizējušies Krimā. Reaģējot uz šo informāciju, BS ĢŠ izstrādāja plānu, pēc kura mācību aizsegā uz Krimu no

⁷⁷² To pašu 2014. gada 28. februāra NDAP sēdē ziņoja arī aizsardzības ministra pienākumu izpildītājs I. Teņuhs. – *Stenograma zasedannja Rady nacional'noji bezpeky i oborony pid golovuvannjam v. o. Prezydenta Ukrainy, Golovy Verhovnoji Rady Ukrainy O. V. Turchynova*, s. 10. Pieejams: <http://bit.ly/29aq0Yb>

⁷⁷³ JURIJ BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna: interv'ju s Aleksandrom Turchinovym*. Pieejams: <http://bit.ly/29g5d4v>

⁷⁷⁴ Ibidem.

⁷⁷⁵ Ibidem.

⁷⁷⁶ *Stenograma zasedannja Rady nacional'noji bezpeky*, s. 11–12.

⁷⁷⁷ MARGARITA CHIMIRIS. «*Ne delat' rezkih dvizhenij v Krymu Turchinovu sovetovali zapadnye partnery*». Pieejams: <http://bit.ly/298kYXq>

Dņepropetrovskas tika pārdislocēta BS 25. gaisa desanta brigādes izlūku rota, kā arī Očakovas un Kirovohradas speciālās nozīmes pulku apakšvienības 300 cilvēku sastāvā. Turklāt tika izstrādāts četru Gaisa desanta spēku pulku (1200 cilvēku) nosūtīšanas plāns uz Krimu.⁷⁷⁸ Taču tas netika realizēts, jo jaunais BS ĢŠ priekšnieks ģenerālleitnants Mihailo Kucins un I. Teņuhs, nepārzinot situāciju armijā, to noraidīja. „Nevar teikt, ka viņi savos ziņojumos varasiestādēm meloja, bet vienkārši neadekvāti novērtēja Ukrainas armijas patieso stāvokli, kas nebija tik slikts, kā mums liekas,” uzskata V. Zamana.⁷⁷⁹ Tiesa, viņš pats ir spiests atzīt, ka Krievijas iebrukuma sākumā Krimā bija tikai 1500 Kijevai lojālu kaujas spējīgu militārpersonu.⁷⁸⁰

V. Zamanas apgalvojumu, ka Ukrainas BS ĢŠ jau kopš janvāra beigām ir gatavojies atvairīt Krievijas iespējamo agresiju Krimā, pārdislocējot uz pussalu BS 25. gaisa desanta brigādes apakšvienības, ir apstiprinājis arī Ukrainas BS Mobilo desanta spēku Štāba priekšnieka pulkvedis Serhijs Krivonoss. Saskaņā ar viņa teikto, Ukrainas BS Mobilo desanta spēku vienībās 31. janvārī tikusi izsludināta trauksme, un tās uzākušas realizēt BS ĢŠ izstrādāto plānu par Krievijas regresijas atvairīšanu. Tomēr plāns nav ticis realizēts, jo V. Zamana nav parakstījis rīkojumu par šo apakšvienību izmantošanu kaujas apstākļos.⁷⁸¹

Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka vietnieks ģenerālleitnants Viktors Muženko apgalvo, ka viņš 1. martā kopā ar BS ĢŠ Galvenās operatīvās pārvaldes priekšnieka vietnieku ģenerālmajoru Viktoru Nazarovu izstrādājis jaunu desantoperācijas plānu, kas paredzējis pārsviet uz Krimu Žitomirā dislocētās 95. desanttrieciena brigādes vienību un apakšvienību karavīrus. Plānā bijis paredzēts ieņemt sagrābtās Simferopoles lidostas un Krimas Augstākās padomes ēkas, kā arī desantēties Kerčas pussalā (Krimas austrumi), bloķējot Krievijas BS vienību pārsviešanu uz Krimu. 36. krasta apsardzes brigādes vienībām un apakšvienībām pēc plāna vajadzējis bloķēt automaģistrāles Sevastopole–Simferopole un Jalta–Simferopole. Pēc V. Muženko domām, ja plāns būtu realizēts, Krievija būtu ieņēmusi tikai militāros objektus Krimas piekrastē, bet ne visu pussalas teritoriju, tāpēc nebūtu bijis iespējams organizēt referendumu par Krimas tiesiskā statusa maiņu. V. Muženko apgalvo, ka pēc plāna izstrādes M. Kucins tajā pašā dienā parakstījis rīkojumu par tā realizācijas uzsākšanu. Tomēr pēc 1. marta vakarā notikušās NDAP sēdes (2014. gada februāra beigās un martā tika sasauktas kopumā piecas NDAP sēdes) toreizējais BS ĢŠ priekšnieka pirmais vietnieks ģenerālpulkvedis Viktors Vorobjovs licis šo pavēli atcelt. „Kāpēc tā notika? Es nezinu. Iespējams, NDAP sēdes laikā tika pieņemts attiecīgs rīkojums. Ja nav politiska rīkojuma, militārpersonas tādus lēmumus nepieņem,” rezumēja V. Muženko.⁷⁸²

Apskatot Ukrainas vadības reakciju uz Krievijas iebrukumu Krimā, nepieciešams pieminēt arī reģiona bijušā premjera A. Mogiļova pausto apgalvojumu, ka toreizējā

⁷⁷⁸ DVALI. *Eks-nachal'nik Genshtaba Zamana: Janukovich ne otdaval prikaz streljat' po Majdanu.*

⁷⁷⁹ Ibidem.

⁷⁸⁰ CHIMIRIS. «*Ne delat' rezkih dvizhenij v Krymu Turchinovu sovetovali zapadnye partnery.*»

⁷⁸¹ LEVKO STEK. *General Kryvonos: pro zradu v 2014-mu, Poroshenka, Zelens'kogo, «klouniv» u RNBO i sylove zvil'nennja Donbasu.* Pieejams: <https://bit.ly/3pX9099>

⁷⁸² OKSANA KOVALENKO. *Jak my vtrachaly Krym. Svidchennja pershyh osib Ukrai'ny.* Pieejams: <http://bit.ly/2o05yvb>

Ukrainas vadība it kā apzināti nav pretojusies Krimas okupācijas norisei, jo esot vadījušies pēc pārliecības, “ka mums tā Krima nav vajadzīga, drīz būs vēlēšanas, tur ir pusotrs miljons vēlētāju – viņi taču par mums nebalsos”. A. Mogiļovs arī apgalvo, ka SBU ar radio elektroniskās pārtveršanas metodi ir izdevies noskaidrot, ka „2014. gada februārī [Krimas] parlamentu sagrābušajiem no Maskavas tika dota komanda: ja diennakts laikā aktīvas Ukrainas varas rīcības nebūs – turpiniet ieņemšanu, bet mēs veiksīm parlamenta sesiju un pieņemsim lēmumu par referendumu, bet, ja sāksies aktīva rīcība, mēs jūs evakuēsim”.⁷⁸³ Tiesa, pret šo A. Mogiļova kā ieinteresētās puses, kura vēlas attaisnot savu bezdarbību Krimas okupācijas laikā, paziņojumu nepieciešams izturēties ar lielu piesardzību. Viņš līdz šim ir bijusi vienīgā amatpersonas, kura ir informējusi par šāda Maskavas rīkojuma esamību. Turklāt minētais paziņojums ievērojami disonē ar viņa vairākkārtējiem izteikumiem, izvairoties definēt 2014. gada februāra–marta notikumus Krimā kā pret Ukrainu vērstu Krievijas agresiju. Piemēram, 2018. gadā, liecinot tiesā par 2014. gada notikumiem, uz lūgumu atbildēt, vai viņam ir zināms, kas sagrāba Krimas parlamenta ēku, A. Mogiļovs paziņoja: „Ēkas sagrābšanas brīdī nebija iespējams noteikt šo cilvēku piederību kādai valstij. Šobrīd es uzskatu, ka tie bija prokrieviski noskaņoti cilvēki. Es nevaru apgalvot, ka tie bija cilvēki no kaut kādām specvienībām.”⁷⁸⁴ Šāda veida retorika ir plaši izplatīta Ukrainas prokremlisko politiķu vidū, kuri mēģina izvairīties no Krievijas lomas 2014. gada notikumos apspriešanas, tā vietā cenšoties pārliecināt atbildību par Krimas aneksijas norisi uz toreizējo Ukrainas politisko vadību. Raksturīgs piemērs šāda veida manipulācijām ir kādreizējā Reģionu partijas deputāta V. Novinska 2018. gada janvārī paustie apgalvojumi, ka „Ukraina ir pazaudējusi Krimu” toreizējās valsts politiskās vadības rīcības dēļ. Pēc V. Novinska teiktā, pēc Kijevā notikušās varas maiņas O. Tučinovs ir aicinājis viņu un viņa partijas biedru, V. Medvedčuka līdzgaitnieku N. Šufriču kļūt par Kijevas un Krimas varasiestāžu starpniekiem. „Tobrīd jau Mogiļovs bija atkāpies, un par Krimas premjerministru bija ievēlēts Aksjonovs. Es saslimu, bet Šufričs uz turieni devās agrāk, lai izzondētu situāciju. Viņš veica pārrunas, un viņam tika izteiktas vairākas prasības, ko Krimas varasiestādes grib Krimai. Tur nebija ļoti lielu vēlmju. Visi gribēja mieru reģionā.” Pēc V. Novinska teiktā, minētās sarunas it kā ir noritējušas 2014. gada 23.–25. februārī. „Kad Nestors atgriezās no Krimas, viņš piezvanīja man (bija jau viens naktī), bet no rīta Ukrainas Ģenerālprokuratūrā bija ierosinātas krimināllietas pret Aksjonovu, Konstantinovu un citiem Krimas parlamenta deputātiem,” apgalvo V. Novinskis.⁷⁸⁵ Neilgi pēc šiem V. Novinska paziņojumiem ar līdzīgiem apgalvojumiem klajā nāca arī N. Šufričs. Viņš apgalvo, ka ir izlidojis uz Krimu „naktī, kad pussalā sākās neatgriezeniskie procesi [no viņa izteikumu konteksta ir noprotams, ka runa ir par laika posmu no 2014. gada 27. līdz 28. februārim]”. N. Šufriča tikšanās ar V. Konstantinovu

⁷⁸³ NATALIJA DVALI. Mogilev: „Zelenym chelovechkam” byla komanda iz Moskvyy: esli za sutki aktivnyh dejstvij vlasti Ukrainy ne budet – prodolzajte, esli budut – evakuiruem vas. Pieejams: <https://bit.ly/31rcqEX>

⁷⁸⁴ Sud nad Janukovichem: dopros Parubija, Mogileva i Kushneruka. Stenogramma zasedanija. Pieejams: <https://bit.ly/2MnOBJQ>

⁷⁸⁵ Esli ty ne soglasen s tem, chto oni grabjat, vorujut i unichtozhajut budushhee Ukrainy, znachit ty – agent FSB. Pieejams: <https://bit.ly/2MPpn6d>

un S. Aksjonovu laikā viņi kā vienīgo Krimas palikšanas Ukrainas sastāvā priekšnoteikumu esot izvirzījuši prasību atgriezties pie reģiona 1992. gada konstitūcijas. N. Šufričs par to esot nekavējoties informējis O. Turčinovu. „Naktī pēc atgriešanās [no Krimas Kijevā] es iebraucu pie Turčinova un pateicu: „Puiši ir gatavi, mēs vienojāties, ka pieci Krimas deputāti pirmdien [3. martā] izlidos uz Kijevu, līdz otrdienai saskaņosim Krimas konstitūcijas tekstu un trešdien [par to] nobalsosim Augstākajā Radā, un ar to viss beigsies.” Apmēram četros no rīta nokļuvu mājās, aizgāju gulēt, plkst. 11 pamostoties, atvēru ziņas, un biju šokā! Ir izdots Aksjonova un Konstantinova aresta orderis.”⁷⁸⁶

Šīs V. Novinska un N. Šufriča „liecības” hronoloģiski nesakrīt ar reālo notikumu attīstību. Pirmkārt, S. Aksjonovs kļuva par Krimas „premjerministru” tikai 27. februārī, t.i., pēc tam, kad Krimas valsts iestāžu ēkas jau bija sagrābuši Krievijas BS karavīri. Līdz ar to veikt ar viņu pārrunas 25. februārī nebija iespējams pēc definīcijas. Otrkārt, nākamajā dienā pēc N. Šufriča atgriešanās no Krimas (t.i., 1. martā) Ukrainas varasiestādes neuzsāka S. Aksjonova un V. Konstantinova krimināltiesisko vajāšanu. Šajā datumā O. Turčinovs vienīgi atzina par nelikumīgu Krimas parlamenta lēmumu iecelt S. Aksjonovu par autonomijas premjerministru. Nākamajā dienā (2. martā) minēto Krimas parlamenta lēmumu tiesā pārsūdzēja Ukrainas Ģenerālprokuratūra, un tikai 5. martā Kijevas Ševčenko rajona tiesa pieņēma lēmumu par S. Aksjonova un V. Konstantinova aizturēšanu.⁷⁸⁷ Uz šīm V. Novinska un N. Šufriča apgalvojumu hronoloģiskajām nesakrītībām ir vērsis uzmanību arī O. Turčinovs: „Sacerot savu versiju, Šufričs apzināti aizmirst kādreizējo notikumu hronoloģiju. [Ukrainas ģenerālprokurora pienākumu izpildītājs Oļehs] Mahnickis ierosināja krimināllietu nevis nākamajā dienā, nevis 28. februārī un ne pat 1. martā. Tikai 5. martā pēc tam, kad Krievijas marionetes pieņēma pilnīgi Ukrainas likumdošanai neatbilstošu lēmumu par atdalīšanos no Ukrainas, Mahnickis ierosināja krimināllietu pret Konstantinovu un Aksjonovu un saņēma tiesas lēmumu par viņu arestu.” Vienlaikus O. Turčinovs atzīst, ka Krimas administratīvo ēku sagrābšanas laikā Kijevā patiešām ir bijis izplatīts uzskats, ka situāciju Krimā ir iespējams noregulēt, piešķirot reģionam lielāku autonomiju. „Mēs nesapratām, ka ir jau par vēlu, domājām, ka 27. [februāris] tas ir sākums, bet diemžēl tas faktiski jau bija okupācijas noslēgums. T.i., visus tos, kuriem pussalā bija kaut kāda autoritāte un kuri kaut kā varēja ietekmēt situāciju, es palūdzu doties uz Krimu. No mūsu frakcijas [„Batkivščina”] devās A. Senčenko, no opozīcijas – Šufričs un daži citi. Tobrīd mēs joprojām nesapratām, ka militārās mašīnas spararats jau darbojas ar pilnu jaudu.”⁷⁸⁸

Aplūkojot Ukrainas bijušās politiskās vadības (O. Turčinova un Prezidenta administrācijas vadītāja pienākumu izpildītāja S. Pašinska, NDAP sekretāra A. Parubija

⁷⁸⁶ DMITRIJ GORDON. *Shufrič: Po pros'be Turchinova noch'ju ja vyletel v Krym k Konstantinovu i Aksenovu. Vernuvshis', gorvorju Valentinychu: „Dogovorilis', vse zakonchitsja”. Utrom u menja shok! Mahnickij vypisal order na ih arest.* Pieejams: <https://bit.ly/2VdQP0g>

⁷⁸⁷ *Sud vynes reshene o zaderzhanii Aksenova i Konstantinova.* Pieejams: <https://bit.ly/2J1UcU6>

⁷⁸⁸ DMITRIJ GORDON. *Turchinov: Kogda nachalis' zahvaty nashih chastej, ja pytalsja na vertolete vyletet' v Krym, chtoby organizovat' oboronu ajerodroma. Menja uderzhal Avakov.* Pieejams: <https://bit.ly/2MUREBJ>

u. c.) skaidrojumus, kādēļ Ukraina nepretojās Krimas okupācijai, ir iespējams izcelt vairākus faktorus.

Pirmkārt, ar valsts režīmu maiņu saistītais haoss un ierēdņu (ne tikai Krimas, bet arī Kijevas) izvairīšanās no pienākumu pildīšanas, nepakļaušanās pavēlēm.⁷⁸⁹

Otrkārt, objektīvas informācijas trūkums. Pēc bijušā NDAP sekretāra A. Parubija teiktā, viņam stājoties amatā, pa valsts informācijas sistēmu piegādāta apzināta dezinformācija par notikumiem Krimā.⁷⁹⁰

Treškārt, Ukrainai bija ierobežotas iespējas pretoties, jo Krievijas Melnās jūras flotes spēki Krimā atradās legāli. V. Janukoviča Harkovā parakstītais līgums ļāva Krievijai turēt līdz 46 000 cilvēku lielu militāro kontingentu⁷⁹¹, turklāt līgumā netika reglamentēta Krievijas BS pārvietošanās.⁷⁹²

Ceturtkārt, bija vērojama liela Krievijas karaspēka koncentrācija valsts pierobežā, un Ukrainas izlūkdienesti ziņoja, ka Krievijas iebrukums Krimā ir gatavots kā provokācija, lai panāktu civiliedzīvotāju upurus, kas ļautu Krievijai sākt militāru invāziju pārējā Ukrainā, attaisnojot to ar tautiešu aizsardzību.⁷⁹³ Tobrīd jau bija izstrādāts detalizēts Ukrainas dienvidaustrumu reģionu (Doņeckas, Luhanskas, Harkovas, Dņepropetrovskas, Zaporožjes, Nikolajevas, Hersonas un Odesas apgabala) atdalīšanas plāns, kas paredzēja ieņemt Kijevu.⁷⁹⁴ Ukrainai bija informācija, ka Brjanskas apgabalā 45 km attālumā no Čerņihivas atrodas Krievijas Bruņoto spēku bataljona taktiskā grupa, kurā ietilpa 50 tanku un 200 bruņutransportieru un kājnieku kaujas mašīnu. Tā bija saņēmusi pavēli ar aviācijas atbalstu trīs līdz trīsarpus stundu laikā ieņemt Kijevu.⁷⁹⁵ „Situācijā, kad Krimā krievi savāca līdz 40 000 savu elites spēku, ko atbalsta milzīgs skaits vietējo iedzīvotāju, un gar robežu ir koncentrēta 200 000 cilvēku liela armija ar neierobežotām rezervēm⁷⁹⁶, bet tev uz visu valsti, kas ir pilnīgi neaizsargāta un atvērta iebrukumam, ir tikai 5000 karavīru, izvēle nav pārāk liela,” norāda O. Turčinovs.⁷⁹⁷

⁷⁸⁹ LESHHENKO. *Sergij Pashyns'kyj: U Putina na stoli bachyly*; BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna*.

⁷⁹⁰ MARIJA ZHARTOVSKA, PAVLO SHEREMET. *Andrij Parubij: Korupcija ne maje prizvyshh i imen, ce total'ne zlo*. Pieejams: <http://bit.ly/1IrrQKS>

⁷⁹¹ Publiski pieejamais Harkovas vienošanās variants neapstiprina šo O. Turčanova apgalvojumu (skat. *Dogovor Janukovicha i Medvedeva pro bazuvannja flotu do 2042 roku*). Pieejams: <http://bit.ly/2hmc0wb>). Melnās jūras flotes personālsastāva skaitu reglamentēja 1997. gadā starp Ukrainu un Krieviju noslēgtais līgums, kas noteica, ka Krievija Krimā dislocētajās Melnās jūras flotes bāzēs var turēt līdz 25 000 cilvēku.

⁷⁹² BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna*.

Šis O. Turčanova arguments ir pretrunā ar starptautisko tiesību eksperta Tomasa Granta secinājumiem, kurš norāda, ka Krievijas militārā grupējuma Krimā palielināšana bez Ukrainas atļaujas bija pretrunā ar vairāku Ukrainas un Krievijas nolīgumu punktiem, tādēļ no starptautisko tiesību viedokļa tā ir traktējama kā „agresija”. – THOMAS D. GRANT. *Aggression against Ukraine. Territory, Responsibility, and International Law*. New York, 2015, pp. 45–47.

⁷⁹³ KOSHKINA. Majdan, s. 348–349.

⁷⁹⁴ BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna*.

⁷⁹⁵ *Pashinskij: v 2014 godu rossijskie tanki mogli za tri chasa doйти do Kievа*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCDy2>

⁷⁹⁶ O. Turčanova minētie dati attiecas uz 2014. gada martu, kad, pēc I. Teņuha ziņojuma, Ukrainas pierobežā bija koncentrēti 220 000 Krievijas karavīru, 1800 tanku, vairāk nekā 4000 helikopteru, 150 lidmašīnu un apmēram 60 kuģu. *Na kordoni z Ukrajinoju i v Krymu Rosija maje 220 tysjach vijs'kovyh* – Tenjuh. Pieejams: <http://bit.ly/29agYXC>

⁷⁹⁷ BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna*.

Piektkārt, centieni maksimāli novilcināt laiku armijas kaujasspēju atjaunošanai, vienlaikus pārdislocējot visas kaujas spējīgās vienības uz Perekopu, lai nepieļautu Krievijas BS iebrukumu Ukrainas kontinentālajā daļā.⁷⁹⁸

Sestkārt, Rietumvalstu politiskais spiediens, mudinot neizmantot spēku.⁷⁹⁹ Kā vēlāk atcerējās O. Turčinovs, kad viņš nākamajā dienā pēc 16. martā Krimā notikušā „referenduma” izsludinājis daļēju mobilizāciju, ar viņu sazinājušies vairāku Eiropas valstu līderi un Dž. Kerijs, kas apsūdzējuši viņu Krievijas “provocēšanā”.⁸⁰⁰ Turklāt Rietumvalstis, neskatoties uz diplomātisko atbalstu, šajā laikā atteikušās sniegt Ukrainai arī jebkāda veida militāro palīdzību. “Un tad mēs lūdzām ieročus, militāro palīdzību. Un man neiedeva nevienu patronu. Mums neiedeva nevienu ķiveri, nevienu aizsarglīdzekli. Mums neiedeva pat apģērbu.”⁸⁰¹

---

⁷⁹⁸ SERGIJ LESHHENKO. *Sergij Pashyns'kyj: Turchynovu z pogrozamy dzvonyv spiker Dumy i obicjav, shho nas chekaje Gaaz'kyj trybunal*. Pieejams: <http://bit.ly/295ku2K>

⁷⁹⁹ BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna; Stenograma zasidannja Rady nacional'noji bezpeky*, s. 33; JOSH ROGIN, ELI LAKE. *U.S. Told Ukraine to Stand Down as Putin Invaded*. Pieejams: <http://bv.ms/1EHHO08>

⁸⁰⁰ ASV 45. prezidenta Donalda Trampa (*Trump*) padomnieks nacionālās drošības jautājumos Džons Boltons (*Bolton*), aprakstot viņa un V. Putina 2018. gada jūnijā Maskavā notikušās pārrunas, norāda, ka to laikā Krievijas prezidents ir apgalvojis, ka B. Obama viņam 2014. gada marta sākumā ir paziņojis, ka gadījumā, ja Krievija neies tālāk par Krimas aneksiju, Ukrainas konflikts ir noregulējams. (JOHN BOLTON. *The Room Where It Happened: A White House Memoir*. New York, London, Toronto. p. 131.). Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, 2014. gada marta sākumā notika divas ASV un Krievijas prezidentu telefonsarunas, un to laikā B. Obama kā Ukrainas krīzes atrisināšanas priekšnoteikumu izvirzīja Krimā esošo Krievijas BS vienību atgriešanos to bāzēšanās vietā (skat. <https://bit.ly/3sMyI1S>; <https://bit.ly/38a6JS0>). Tomēr nākamajās divās telefonsarunās, kas norisinājās 28. martā un 14. aprīlī jau pēc Krimas aneksijas noslēguma, viņš runāja vienīgi par nepieciešamību Krievijai atturēties no militāra iebrukuma Donbasā. Turklāt, kā var spriest no ASV Baltā nama preses dienesta izplatītās informācijas, šo sarunu laikā ASV prezidents neaktualizēja Krimas teritoriālās piederības jautājumu (skat. <https://bit.ly/389PRup>; <https://bit.ly/30e6Qrm>). B. Obamas padomnieka nacionālās drošības jautājumos vietnieks Bendžamins Roudss (*Rhodes*) šos abu valstu prezidentu kontaktus aprakstījis sekojoši: „Tās nekad neizskatījās pēc sarunām. Putins runāja kādas 15–20 minūtes no vietas. Pēc tam Obama darīja to pašu. Obama beidza [telefonsarunu] ar brīdinājumu, ka, neskatoties uz mūsu attiecību pārrāvumu, mums joprojām ir laiks, lai atrisinātu lietas tādā veidā, ka tiek respektētas Krievijas intereses. Vienlaikus Obama teica, ka viņš ieviesīs daudz bargākas sankcijas, ja Krievija turpinās virzību Ukrainas austrumos. Šāda scenārija gadījumā, viņš teica, Krievijas un Rietumu attiecības būs saspringtas ilgu laiku. Tas nav vajadzīgs.” (RHODES. *Im Weißen Haus*. S. 366–367.). Šāds notikumu izklāsts, ņemot vērā ASV ilgstošo vilcināšanos ieviest pret Krieviju plašas sankcijas (līdz 2014. gada jūlijam ASV galvenokārt piemēroja sankcijas pret dažādiem indivīdiem, nevis konkrētiem Krievijas ekonomikas sektoriem), atstāj vietu interpretācijām, vai Vašingtona jau sākotnēji, neskatoties uz B. Obamas samierniecisko retoriku, ko V. Putins varēja uztvert kā neoficiāla darījuma piedāvājumu, bija gatava stingri iestāties par Ukrainas suverenitāti, vai arī tieši pretēji – neskatoties uz publiskajiem paziņojumiem, tā pragmatisku attiecību ar Krieviju vārdā bija gatava Krimas jautājumā īstenot tādu pašu pieeju, kādu tā Aukstā kara laikā ieņēma Baltijas valstu okupācijas sakarā (kaut arī oficiālā līmenī ASV neatzina Baltijas valstu inkorporācijas PSRS faktu, šis jautājums neradīja šķēršļus abu valstu attiecībām).

⁸⁰¹ *Turchynov rozpoviv, jak u 2014 roci Obama kynuv Ukrai'nu*. Pieejams: <https://bit.ly/3rkjLDV>

Dž. Baidens savos 2017. gadā iznākušajos memuāros šādu Vašingtonas nostāju (tiesa, rakstot jau par 2015. gadu) skaidroja ar B. Obamas bažām, ka apbruņojuma piegādes Ukrainai var veicināt militārā konflikta eskalāciju (BIDEN. *Promise Me, Dad*: p. 100.). Tomēr 2014. gadā ASV viceprezidents Vašingtonas lēmumu nesniegt Ukrainai militāro palīdzību pamatoja krietni vien ciniskāk: „Mēs vairāku iemeslu dēļ vairs nedomājam Aukstā kara kategorijās. Pirmām kārtām mums nav līdzīgu [valstu]. Neviens nav pat mums tuvu. Putins militārā ziņā neko nevar izdarīt, lai fundamentāli iedragātu amerikāņu intereses (ja nu vienīgi viņš sajūk prātā un nospiež [kodolieroču] pogu).” – EVAN OSNOS. *The Biden Agenda: Reckoning with Ukraine and Iraq, and keeping an eye on 2016*. Pieejams: <https://bit.ly/3e9Px2W>

Septītkārt, kā izriet no 2014. gada 28. februāra NDAP sēdes stenogrammas, jaunieceltais premjerministrs A. Jaceņuks tās laikā norādīja uz Ukrainas sliktu finansiāli ekonomisko stāvokli, argumentējot, ka valstij trūkst karošanai nepieciešamo finanšu līdzekļu.⁸⁰²

V. Zamaņa varasiestāžu lēmumu neizrādīt Krievijai bruņotu pretestību skaidro ar toreizējās politiskās vadības gribas trūkumu, neizlēmību un nekompetenci. Savukārt bijusī politiskā vadība priekšplānā izceļ Ukrainas BS vājumu. Minētā vērtējumu disonanse objektīvi ir skaidrojama ar V. Zamaņa un O. Turčinova kā ieinteresēto pušu centieniem mazināt savu atbildību attiecīgi par BS stāvokli un politisko lēmumu neizrādīt Krievijai bruņotu pretestību.

Izprotot valsts varas maiņu radītās objektīvās grūtības, tomēr ir jāatzīst arī subjektīvas neveiksmes – Ukrainas jauno varasiestāžu darbinieku izvēles pamatā bieži vien bija konkrētu personu partejiskā piederība, nevis viņu kompetence. Kā jau iepriekš minēts, šīs pieejas dēļ Ukraina nokavēja iespēju veikt tai nelojālās Krimas parlamenta vadības nomaiņu, kas atvieglota Krievijai argumentāciju par šķietamo Krimas aneksijas likumību. Tāpat jānorāda, ka Ukrainas varasiestāžu lēmumi amatpersonu jautājumos ne vienmēr bija pārdomāti. Piemēram, 2014. gada februārī iekšlietu ministra pienākumu izpildītājs A. Avakovs par IeM Feodosijas pārvaldes vadītāju iecēla Reģionu partijas Feodosijas nodaļas vadītāju Ihoru Avrucki, kuram bija draudzīgas attiecības ar toreizējo Krimas parlamenta vadību.⁸⁰³ Savukārt par IeM Sevastopoles pārvaldes priekšnieku tika iecelts milicijas ģenerālmajors Vitālijs Maļikovs, kurš pirms tam (2014. gada 26. februārī) ar A. Čaliju bija vienojies par nepieciešamību Sevastopolē izvietot bruņotus separātistu kontrolposteņus.⁸⁰⁴ No otras puses, Ukrainas varasiestāžu lēmumu pieņemšanu darbinieku jautājumos apgrūtināja kopējais noskaņojums ne tikai Krimā, bet arī BS un citās spēka struktūrās, kā dēļ Kijevai nebija pārlicības, uz kurām amatpersonām ir iespējams paļauties.

Kijevas ierobežotās iespējas izrādīt Krievijai bruņotu pretestību noteica arī fakts, ka Krievija jau ilgstoši pirms Maidana mērķtiecīgi bija grāvusi Ukrainas suverenitāti, attīstot plašu aģentu tīklu, uzpērkot un izmantojot politiskās partijas, sabiedriskās organizācijas un plašsaziņas līdzekļus. Tā rezultātā, piemēram, *SBU* darbojās faktiski kā *FSB* filiāle.⁸⁰⁵ Kaut arī minētās tendences pieauga V. Janukoviča prezidentūras laikā, kad dažādos amatos tika iecelti bijušie Krievijas pilsoņi, tomēr kopumā tās Ukrainai bija raksturīgas visu neatkarības laiku. To lielā mērā noteica Ukrainas neatkarības iegūšanas process, kuru veicināja Ukrainas nacionālkomunisti un kurā jaunās Ukrainas valsts institūcijas tika veidotas uz veco padomju struktūru pamata. Izņēmums nebija arī *SBU*, kas tika izveidots, vienkārši pārdēvējot Ukrainas *KGB*.⁸⁰⁶ Līdz ar to *SBU* turpināja dienēt personas, kuru lojalitāte bija apšaubāma. Bijušais Ukrainas Aizsardzības ministrijas Galvenās izlūkošanas pārvaldes *GUR* priekšnieks un *SBU* Doņeckas

⁸⁰² Stenograma *zasidannja Rady nacional'noji bezpeky*, s. 27.

⁸⁰³ KIRILL ZHELEZNOV. *Gennadij Moskal': Krym bol'she nikogda ne budet ukrainskim*. Pieejams: <http://bit.ly/29ah6q5>

⁸⁰⁴ KISELEV. *Kak Rossija brala Sevastopol'*.

⁸⁰⁵ *FSB(U). Ukrajins'ka specsluzhba nasliduje pryklad ChK/KGB SRSR*. Pieejams: <http://bit.ly/297xPbI>

⁸⁰⁶ KUZIO. *Ukraine: Perestroika to Independence*, p. 188.

pārvaldes vadītājs ģenerālleitnants Oleksandrs Skipaļskis atceras kādu (domājams, 20. gadsimta 90. gadu beigās vai 21. gadsimta pirmās desmitgades pirmajā pusē) notikušu sarunu *SBU* priekšnieka kabinetā, kad pēc veiksmīgas Krievijas kolēģu operācijas viens no *SBU* priekšnieka vietniekiem paziņojis: „Vispār ir pienācis laiks beigt šo Ukrainas neatkarības eksperimentu.” Pārsteidzošākais bija tas, ka *SBU* priekšnieks uz šo repliku nekādi nereaģēja. Pēc O. Skipaļska teiktā, minētais paziņojums neatspoguļoja tikai *SBU* vadības nostāju, bet bija plaši izplatīts starp Ukrainas specdienestu darbiniekiem, kuri privātās sarunās atzina, ka nezina, kam viņi jūtas vairāk piederīgi – Ukrainai vai Krievijai.⁸⁰⁷ Līdzīga situācija pastāvēja valsts BS, kur bija daudz cilvēku, kas bija zvērējuši Padomju Savienībai un šim zvērestam palika uzticīgi, arī dienot Ukrainas BS.⁸⁰⁸

Ņemot vērā šo spēka struktūrās izplatīto noskaņojumu, ko vēl vairāk pastiprināja V. Janukoviča prezidentūras laikā īstenotā amatpersonu politika un 2014. gada februārī Kijevā notikusī varas maiņa, kā rezultātā Ukrainas varasiestāžu leģitimitāte varēja likties apšaubāma, nav jābrīnās par plašajiem Ukrainas spēka struktūru pārstāvju nodevības apmēriem. Piemēram, bijušais *SBU* priekšsēdētājs O. Jakimenko, atrodoties amatā, neslēpa savus prokremliskos uzskatus, atklāti nesējot pie krūtīm piespraustu krūšu nozīmi par Krievijas militārās akadēmijas beigšanu, kurā attēlots Krievijas ģerbonis.⁸⁰⁹ O. Jakimenko motivāciju dienēt Ukrainas spēka struktūrās ilustrē viņa 2006. gada ieraksts Jeiskas Augstākās militārās aviācijas skolas (Krievija) absolventu forumā: „Pēc izlaiduma dienēju Mongolijā (Čoibaslana), tālāk pārsūtīja uz Krimu (Gvardejskoje), 1997. gadā pabeidzu [J. Gagarina vārdā nosaukto] Gaisa spēku akadēmiju (Piemaskava), 1998. gadā atvaļinājos, tagad dienu Doņeckas KGB.” Kādā citā ierakstā O. Jakimenko paskaidroja: „Tiem, kuri nesaprata – dienu *SBU* Doņeckas apgabala pārvaldē.” Pēc O. Jakimenko vārdiem, pēc akadēmijas beigšanas viņš sapratis, ka viņa zināšanas nevienam nav vajadzīgas, „bet tie puīši [viņu] ievēroja un atkal iesauca”. Par bijušā *SBU* priekšsēdētāja politiskajiem uzskatiem liecina viņa ieraksts forumā 2009. gadā: „Bet tagad par skumjo: š. g. 1. augustā savā dzīves 72. gadā beidza pastāvēt [Krievijas] Sevastopoles atsevišķais jūras triecienaviācijas pulks. [..] Lūk, tā mūsu [respektīvi, Krievijas] civilpersonas pārvalda Aizsardzības ministriju.”⁸¹⁰

Pēc kādreizējā *SBU* priekšsēdētāja V. Naļivaičenko teiktā, nodevēji ir izrādījušies visi bijušās *SBU* vadības pārstāvji, kas ne tikai pēc Krievijas agresijas pret Ukrainu aktīvi sadarbojās ar Maskavu, bet arī iepriekš nepievērsa Krievijas aktivitātēm pienācīgu uzmanību, 90 % resursu veltot toreizējās prietumnieciskās opozīcijas izsekošanai.⁸¹¹ Bijušais *SZRU* vadītājs M. Malomužs apgalvo, ka V. Janukoviča prezidentūras laikā līdzīga situācija pastāvēja arī citās valsts drošības iestādēs, kam bija aizliegts vākt izlūkinformāciju par Krievijas aktivitātēm. Neskatoties uz šiem

⁸⁰⁷ ELENA GEDA. *Moskovskie tajny. General-lejtenant Aleksandr Skipal'skij rasskazal o rabote rossijskikh specsluzhb v Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/297xC8H>

⁸⁰⁸ OLEKSANDR RUDOMANOV. „*Mne iz Kryma zvonjat, sprashivajut, chego ja stal banderovcem*”. Pieejams: <http://bit.ly/29iOZYQ>

⁸⁰⁹ *Glava SBU ne gnushaetsja nosit' na sebe gerb Rossii*. FOTO. Pieejams: <http://bit.ly/29ah811>

⁸¹⁰ GEORGIJ SEMENEC. *Novyj predsedatel' SBU primitiven, malogramoten i bol'shoj patriot Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCivp>

⁸¹¹ KAPSAMUN. *Valentin Nalivajchenko: «Usi zlochiny Kremlja ta jihnih teroristiv»*.

aizliegumiem, Ukrainas specdienesti ierobežotā apjomā turpinājuši monitorēt Krievijas aktivitātes, taču valsts politiskā vadība ignorējusi šos izlūkdienestu ziņojumus.⁸¹²

Kā norāda V. Naļivaičenko, O. Jakimenko 2014. gadā personīgi nodarbojies ar naudas un ieroču piegādi Donbasa separātistiem, bet bijušais iekšlietu ministrs V. Zaharčenko 2014. gada pavasarī ir koordinējis separātisma kustību Donbasā, apzvanot visus Doņeckas un Luhanskas apgabalu milicijas iecirkņu vadītājus un aicinot viņus veidot kaujinieku vienības no vietējiem kriminālajiem elementiem. Donbasa separātistus finansējis arī bijušais ienākumu un nodokļu ministrs O. Kļimenko.⁸¹³ Bijušais *SBU* priekšsēdētājs ir akcentējis arī citu kādreizējo amatpersonu lomu pret Ukrainu vērstās akcijās: IeM Iekšējā karaspēka pavēlnieks S. Šulaks Rostovas apgabalā 2014. gada vasarā veicis kaujinieku mobilizāciju karošanai Ukrainā⁸¹⁴, bet M. Azarovs apmaksājis protesta akcijas, kuru mērķis bijis panākt situācijas destabilizēšanu, veicinot sabiedrības neapmierinātību ar Ukrainas varasiestādēm.⁸¹⁵

Pēc kādreizējā Ukrainas ģenerālprokurora vietnieka Mikolas Holomšas teiktā, minēto bijušo amatpersonu atbalsts Krievijai neaprobežojās tikai ar separātisma veicināšanu Donbasā un citos dienvidaustrumu apgabalos, bet izmeklēšanas gaitā ir saņemta operatīvā informācija, ka 2014. gada februāra beigās (pēc V. Janukoviča režīma krišanas) O. Jakimenko un V. Zaharčenko vienā no Maskavas viesnīcām ir tikušies ar Krievijas *FSB* virsniekiem un detalizēti informējuši par Ukrainas BS stāvokli, izsakot prognozi, ka Krievijas iebrukuma gadījumā tās tanki piecu dienu laikā spēs sasniegt Ļvovu.⁸¹⁶ Ukrainas varasiestādes apgalvo, ka izmeklēšanas gaitā ir izdevies noskaidrot, ka V. Janukovičs, V. Zaharčenko un O. Jakimenko jau iepriekš (laikā, kad V. Janukovičs vēl bija prezidents) bijuši informēti par Krievijas plāniem okupēt Krimu. Par to, pēc izmeklēšanas domām, liecina fakts, ka no Kijevas uz Krimu vēl līdz V. Janukoviča bēgšanai tika izvesti finanšu līdzekļi, kā arī *SBU* un Ģenerālprokuratūras klasificētie dokumenti.⁸¹⁷

Mērķtiecīgā Krievijas agresijas Ukrainā priekšnoteikumu gatavošanā tiek apsūdzēti arī bijušais Ukrainas aizsardzības ministrs Pavlo Ļebedevs un viņa priekšgājēji – bijušais Krievijas pilsonis Dmitro Salamatins⁸¹⁸ un Mihailo Ježeļs. Viņiem izvirzītas

---

⁸¹² IRYNA ROMALIJS'KA, SERGIJ STUKANOV. *Turchynov znav pro aneksiju Krymu zazdelegid', ale nichogo ne zrobyv*, – *Malomuzh*. Pieejams: <http://bit.ly/2pwt83c>

⁸¹³ SONJA KOSHKINA. *Nalivajchenko: „Fizicheski nahodjas' v Rossii, „byvshie” postavljajut den'gi na vojnu v Ukraine”*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCnyZ>

⁸¹⁴ IVAN KAPSAMUN. *Valentyn Nalyvajchenko: «Zaraz u SBU vidchutnyj patriotyzm. Shhotyzhnja 70–80 oficeriv pyshut' raporty z prohannjam vidpravyty jih na borot'bu z teroryzmom»*. Pieejams: <http://bit.ly/29x9BZz>

⁸¹⁵ SONJA KOSHKINA. *Valentyn Nalyvajchenko: „Vony rozkazujut' nam z moskovs'kyh restoraniv.”*. Pieejams: <http://bit.ly/1Ne6m5B>

⁸¹⁶ FEDOR ORISHHUK, NATAL'JA LITVINOVA. *Nikolaj Golomsha: Posle uhoda iz Minoborony Salamatina srazu naznachili sovetnikom Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/29aJ0UK>

⁸¹⁷ *Janukovich i ego ljudi uchastvovali v organizacii aneksii Kryma – GPU*. Pieejams: <http://bit.ly/295kmk9>; *Pshonka i Jakimenko znali ob aneksii Kryma eshhe v fevrāle, – Moskal'*. Pieejams: <http://bit.ly/298k4u1>; *Petrenko: Janukovich znal ob okkupacii Kryma*. Pieejams: <http://bit.ly/2oCUAyK>

⁸¹⁸ Jau 2012. gadā toreizējās Ukrainas opozīcijas deputāti vērsās pie toreizējās *SBU* vadības ar lūgumu pārbaudīt iespējamo D. Salamatina sadarbību ar Krievijas BS ĢŠ Galveno izlūkošanas pārvaldi *GRU*

apsūdzības par Krimā dislocēto Ukrainas BS vienību skaitliskā sastāva samazināšanu, kas bija klajā pretrunā ar Ukrainas NDAP 2010. gada lēmumu.⁸¹⁹ Tāpat viņi V. Janukoviča prezidentūras laikā atbrīvoja no amatiem lielāko daļu patriotiski noskaņoto virsnieku un tīšuprāt iznīcināja armijas īpašumu, mazinot kaujas spējas.⁸²⁰ Atzīmēšanas vērts ir 501. atsevišķā jūras kājnieku bataljona komandiera vietnieka majora Olekseja Ņikiforova paziņojums, ka pat gadījumā, ja kādai Krimā dislocētajai vienībai būtu dota pavēle pretoties, tai trūktu nepieciešamo resursu – Krimas okupācijas sākumā uz tobrīd viņa rīcībā esošajām 300 tehnikas vienībām (gan bruņutehnikas, gan arī automašīnām) viņam bijuši tikai 16–18 akumulatori.⁸²¹

Par Maskavas aģentu apzinātajām Ukrainas aizsardzības spēju graužošajām darbībām liecina arī Ukrainas prezidenta P. Porošenko paziņojums, ka 2012. gadā pēc toreizējā aizsardzības ministra⁸²² pavēles ir tikusi iznīcināta Ukrainas kara komisariātu iesaucamo elektroniskā datubāze.⁸²³ Tādējādi vairāku Ukrainas augstāko amatpersonu nodevība, radot labvēlīgus priekšnoteikumus Krievijas iebrukumam, objektīvi apgrūtināja Ukrainas augstākās politiskās vadības lēmuma pieņemšanu par bruņotas pretestības izrādīšanu.

Lai izprastu Ukrainas varasiestāžu lēmumu nepretoties Krievijas militārajai agresijai, ir nepieciešams aplūkot komplicēto situāciju, kāda 2014. gada sākumā bija izveidojusies Ukrainas militārajā vadībā, no kuras bija atlaisti vai no pienākumu izpildes izvairījās vairāki vecākie virsnieki. Turklāt dažās epizodēs ir grūti nosakāms, kurā gadījumā šīs militārās vadības neesamību noteica objektīva apstākļu sakritība un kad bija runa par apzinātu valsts interešu nodevību.

Vairāku Ukrainas militārpersonu atcelšana no amata sākās jau 2013. gada rudenī, kad tobrīd faktiski Krievijas kontrolē esošais *SBU*, reaģējot uz V. Zamanas lēmumu

---

20. gadsimta 90. gados. – *Novogo ministra oborony Ukrainy zapodozrili v sotrudnichestve s GRU*. Pieejams: <http://bit.ly/29x8Y2b>

Kaut arī pierādījumu par D. Salamatina sadarbību ar Krievijas spēcīgiem jau no pagājušā gadsimta nogales nav, tomēr ir vērts atzīmēt vairākas D. Salamatina biogrāfijas detaļas. Pirmkārt, līdz 1999. gadam, kad D. Salamatins pārcēlās uz Ukrainu, viņa darba gaitas bija saistītas ar Krievijas un Kazahstānas militāri rūpnieciskajiem kompleksiem. Otrkārt, D. Salamatina sievastēvs Oļegs Soskovecs bija Kazahstānas rūpniecības ministrs, bet no 1993. līdz 1995. gadam – Krievijas vicepremjermministrs, šajā amatā viņš atbildēja arī par Krievijas militāri tehnisko sadarbību ar ārvalstīm. Treškārt, pēc bijušā ģenerālprokurora vietnieka M. Holomšas datiem, D. Salamatins pēc atcelšanas no aizsardzības ministra amata 2012. gadā tika iecelts par Krievijas prezidenta V. Putina padomnieku – ORISHHUK, LITVINOVA. *Nikolaj Golomsha: Posle uhoda iz Minoborony*.

Kā liecina Krievijas žurnālistu pētījumi, kopš amata pilnvaru beigām D. Salamatins dzīvo dārgākajā Maskavas rajonā – *Serebrjanij Bor* – kaimiņos vairākiem bijušajiem *FSB* vadītājiem. – ROMAN SHLEJNOV. *U kogo iz rossijskih chinovnikov i gosmenedzherov byli scheta v HSBC*. Pieejams: <http://bit.ly/29bBZRp>

⁸¹⁹ RUSTEM HALILOV, SEMEN KABAKAEV. *General-lejtenant Igor' Voronchenko: «Zahvat Kryma nachalsja v 2003 godu s konflikta na Tuzle»*. Pieejams: <http://bit.ly/1PU3bjo>

⁸²⁰ Skat., piem.: MYHAJLO GLUHOVS'KYJ, STANISLAV GRUZDJEV. *Igor Tenjuh: Pislja mojeji vidstavky ljudy Ljebjedjeva povernulysja v Zbrojni syly*. Pieejams: <http://bit.ly/295k9xj>; OL'GA BAJVIDOVICH. *Eks-zamkombata kerchenskikh morpehov: za god ja stal „banderovcem”*. Pieejams: <http://bit.ly/29g4wIK>; POSKANNAJA. *Marchuk: Vse zabyli*.

⁸²¹ RUDOMANOV. *Mne iz Kryma zvonjat*.

⁸²² Līdz 2012. gada februārim aizsardzības ministrs bija M. Ježeļs, no februāra līdz decembrim – D. Salamatins, bet no decembra – P. Ļebedevs.

⁸²³ *Elektronnaja baza prizyvnikov byla unichtozhena v 2012 godu po prikazu ministra oborony – Poroshenko*. Pieejams: <http://bit.ly/29agyAf>

likvidēt Sevastopolē slepeni uzstādīto Krievijas izlūkošanas boju, ar kuras palīdzību tika izspiegoti Ukrainas Jūras spēki, pret vairākiem BS ĢŠ virsniekiem ierosināja krimināllietas un uzsāka viņu diskreditācijas kampaņu.⁸²⁴ Pēc šī incidenta *SBU* veica pārbaudi BS ĢŠ, konstatējot valsts noslēpumu saturošu dokumentu glabāšanas noteikumu pārkāpumus, tāpēc 2013. gada 10. decembrī no amata tika atlaists BS ĢŠ priekšnieka pirmais vietnieks admirālis Ihors Kabaņenko. Pielaižu valsts noslēpumam atņemšanas procedūra tika uzsākta arī pret BS ĢŠ priekšnieka vietnieku ģenerālleitnantu Juriju Dumanski un BS ĢŠ Galvenās aizsardzības un mobilizācijas plānošanas pārvaldes priekšnieku ģenerālleitnantu Volodimiru Askarovu.⁸²⁵

2014. gada 19. februārī tika atlaists pats BS ĢŠ priekšnieks V. Zamana, kurš atteicās pakļauties pavēlei par armijas izmantošanu kārtības nodrošināšanai Kijevā.⁸²⁶ Pēc V. Zamanas teiktā, uz armijas izmantošanu Maidana apspiešanā ir uzstājuši aizsardzības ministrs P. Ļebedevs, Prezidenta administrācijas vadītāja pirmais vietnieks A. Portnovs, O. Jakimenko un ģenerālprokurors V. Pšonka.⁸²⁷

2014. gada 21. februārī atlūgumu uzrakstīja arī J. Dumanskis. „Šobrīd notiek militārpersonu iesaiste civilā konfliktā, kas ir nepieņemami. Tas var novest gan pie militārpersonu, gan civiliedzīvotāju nāves. Tā ir mana kā pilsoņa, virsnieka un vadītāja, kurš atbild par padotajiem, personīgā nostāja. Tādēļ es iesniedzu atlūgumu,” teikts J. Dumanska paziņojumā.⁸²⁸ Šis paziņojums ir pretrunā ar J. Dumanska iepriekšējo rīcību, kad viņš BS ĢŠ mēģināja panākt virsnieku atbalstu BS virspavēlniekam (V. Janukovičam), aicinot armiju vērsties pret protestētājiem Kijevā.⁸²⁹

Pēc V. Zamanas atbrīvošanas no amata 2014. gada 19. februārī par jauno BS ĢŠ priekšnieku tika iecelts toreizējais Jūras spēku pavēlnieks viceadmirālis Jurijs Iļins, kurš pavēlēja armijai apspiest protesta akcijas Kijevā.⁸³⁰ Pats J. Iļins liecina, ka protesta akciju apspiešanai ir bijis plānots iesaistīt apmēram 1000–1500 BS 25. atsevišķās gaisa desanta brigādes (Gvardijske, Dņepropetrovskas apgabals) un JS 801. atsevišķās specvienības (Sevastopole) militārpersonas: „Dokumentu projekti bija sagatavoti, tie atbilda Ukrainas likumam par cīņu pret terorismu. Es parakstīju dokumentus un pavēlēju gatavot šīs vienības.”⁸³¹ J. Iļins tiek saistīts ar vienu no bagātākajiem valsts iedzīvotājiem, Krimas oligarhu V. Novinski⁸³², kurš 2012. gadā, atsakoties no Krievijas pilsonības, kļuva par Ukrainas parlamenta deputātu. Ņemot vērā viņa saistību ar bijušo Krievijas vēstnieku Ukrainā V. Černomirdinu, Krievijas Pareizticīgo baznīcu un viņa

⁸²⁴ DVALI. *Eks-nachal'nik Genshtaba Zamana: Janukovich ne otdaval prikaz streljat' po Majdanu.*; NATASHA VLASHHENKO. *Krazha, ili Beloe solnce Kryma*. Harkov, 2017.

⁸²⁵ *SBU ob#jasnila obyski v Genshtabe*. Pieejams: <http://bit.ly/299DiBv>

⁸²⁶ *Janukovich uvolil nachal'nika Genshtaba Zamana*. Pieejams: <http://bit.ly/297xk1v>

⁸²⁷ DVALI. *Eks-nachal'nik Genshtaba Zamana: Janukovich ne otdaval prikaz streljat' po Majdanu*.

⁸²⁸ *Zamglavy Genshtaba podal v ostavku* (Dokument). Pieejams: <http://bit.ly/299Du3x>

⁸²⁹ *Generalov i oficerov Genshtaba zastavljajut prosit' Janukovicha „navesti porjadok”* (dokument). Pieejams: <http://bit.ly/29ag2T1>

⁸³⁰ *Ostannij nachal'nyk Genshtabu Janukovycha nakazuvav okremym chastynam armiji prydušhyty Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29x8J7r>

⁸³¹ *Sud nad Janukovichem: dopros jeks-nachal'nika Genshtaba Il'ina. Stenogramma zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2Br4byn>

⁸³² *Novyj glava Genshtaba – drug Novinskogo i vypolnit ljuboj prikaz, – Gricenko*. Pieejams: <http://bit.ly/29aoYeD>

līdzdalību V. Janukoviča sarunās ar opozīcijas līderiem Maidana laikā, Ukrainas parlamentā jau kopš V. Novinska kļūšanas par deputātu 2012. gadā bija izplatītas baumas par viņu kā V. Putina emisāru Ukrainas Augstākajā Radā.⁸³³

Pēc V. Janukoviča bēgšanas no valsts J. Iļins lika saprast, ka neatzīst jauno Ukrainas varasiestāžu likumību. 27. februārī viņš ieradās Sevastopolē uz pārrunām ar A. Čaliju. Pēc šīs tikšanās viņš Krimā dislocētajām Ukrainas BS nosūtīja telegrammu: „Rezerves grupas izformēt, dežūras vienībām nodot ieročus, ieņemšanas mēģinājumu gadījumā pretestību neizrādīt.”⁸³⁴ Pēc tam viņš it kā ar sirdstrieku tika hospitalizēts Sevastopoles slimnīcā (izvērtējot J. Iļina rīcību Krimas okupācijas laikā, Ukrainas Ģenerālprokuratūra pret viņu 2014. gada septembrī ierosināja krimināllietu par dezertēšanu⁸³⁵). Tādējādi līdz 28. februārim, kad par jauno ĢŠ BS priekšnieku tika iecelts ģenerālleitnants M. Kucins, BS ĢŠ bija rīcībnespējīgs.

Pēc tam, kad J. Iļins 19. februārī tika iecelts par BS ĢŠ priekšnieku, par Jūras spēku pavēlnieka pienākumu izpildītāju tika apstiprināts viceadmirālis Serhijs Jeļisejevs, kurš, tāpat kā viņa pirmais vietnieks kontradmirālis Dmitro Šakuro, kopš 24. februāra, simulējot slimību, izvairījās no pienākumu pildīšanas.⁸³⁶ Turklāt, ņemot vērā Krievijas uzņēmēja P. Lebedeva atrašanos aizsardzības ministra amatā un faktu, ka viņš jau 21. februārī aizbēga uz Sevastopoli, Kijevai līdz 27. februārī notikušajai viņa atstādināšanai nebija iespējams veikt izmaiņas BS sastāvā.

Jaunā aizsardzības ministra pienākumu izpildītāja I. Teņuha jaunieceltais Jūras spēku pavēlnieks kontradmirālis Deniss Berezovskis jau nākamajā dienā pēc stāšanās amatā – 2. martā – „zvērēja uzticību Krimas un Sevastopoles iedzīvotājiem” un aicināja Krimā dislocētos Jūras spēkus nepakļauties Ukrainas pavēlēm. Tajā pašā dienā pret viņu tika ierosināta krimināllietā par valsts nodevību.⁸³⁷ Pēc Ukrainas valdības pilnvarotā pārstāvja Eiropas Cilvēktiesību tiesas jautājumos Ivana Ļiščinas teiktā, Kijevas rīcībā ir pierādījumi, ka D. Berezovskis ticis savervēts par 300 000 dolāru.⁸³⁸ Ietekmīgais „*Batkivščina*” deputāts A. Senčenko, kurš 2014. gada pavasarī ieņēma Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieka pienākumu izpildītāja amatu, apgalvo, ka J. Iļina un

---

⁸³³ Skat., piem.: KAMENJEV, NIKOLAJENKO. *Janukovich podavil bunt v Partii regionov; «Oppozicioner» Novinskij: mezhdū Rinatom i Kremlem.* Pieejams: <http://bit.ly/2pYuCYN>

⁸³⁴ EVGENIJ SHVEC. *Krymskij «kiborg»: «Armija vosstanet, esli vlast' zamorozit konflikt na Donbasse».* Pieejams: <http://bit.ly/299D1P3>

⁸³⁵ *Admiral-predatel', prikazavshij rasstreljat' Majdan, trebuet ot Ukrainy pensiju.* Pieejams: <http://bit.ly/29iOsX7>

⁸³⁶ KISELEV. *Kak Rossija brala Sevastopol'*; Jāatzīmē, ka pēc Krimas aneksijas S. Jeļisejevs un D. Šakuro pārgāja dienēt Krievijas JS un sākotnēji tika iecelti attiecīgi par Baltijas jūras flotes un Kaspijas jūras flotiles pavēlnieka vietniekiem. Tiesa, jau 2016. gada martā D. Šakuro it kā veselības stāvokļa dēļ tika atvaļināts rezervē, un šobrīd viņš strādā P. Lebedeva uzņēmumā Krimā (*Krymskaja izmena: rossijane nachali „slivat” komandirov-perebezhchikov.* Pieejams: <https://bit.ly/2DYSfWw>; *Sud nad Janukoviche: dopros Gajduka, Zamany i Shisholina. Stenogramma zasedanija.* Pieejams: <https://bit.ly/2TBilUL>).

⁸³⁷ VLADIMIR VORONOV. *Krym i Kreml': ot plana «A» k planu «B».* Pieejams: <http://bit.ly/29dKWuY>

⁸³⁸ EKATERYNA PESHKO. *Ivan Lishhyna: Eks-komanduvach VMS Berezovs'kyj pogodyvsja perejty na bik voroga za 300 tysjach dolariv...* Pieejams: <http://bit.ly/2nAMSVB>

D. Berezovska nodevības dēļ nebija iespējams izvest atklātā jūrā Sevastopolē dislocētos Ukrainas Jūras spēku kuģus, tādējādi republika pazaudēja faktiski visu floti.⁸³⁹

Kaut arī pēc D. Berezovska nodevības vairs nebija vērojami atklāti Ukrainas augstāko virsnieku pārbēgšanas gadījumi, apsūdzības par iespējamo darbošanos Krievijas labā ir izvirzītas arī 2014. gada 7. martā ieceltajam D. Berezovska pēctecim Ukrainas Jūras spēku amatā kontradmirālim Serhijam Haidukam un viņa pirmajam vietniekam kontradmirālim Ihoram Timčukam un vietniekam pirmā ranga kapteinim Oleksandram Djakovam. Ukrainas Aizsardzības ministrija izvērtēja informāciju, ka S. Haiduka meita Jūlija Rudja ir precējusies ar *FSB* virsnieku un dzīvo Krievijas okupētajā Sevastopolē. Pārbaudes laikā ir izdevies konstatēt, ka 2014. gada martā S. Haiduks ir nodevis Krievijas specdienestiem informāciju par Ukrainas Jūras spēku personālsastāvu.⁸⁴⁰ Vienlaikus Aizsardzības ministrija izvērtē I. Timčukam izvirzītās apsūdzības, ka viņš Krimas okupācijas laikā kopā ar Krievijas Melnās jūras flotes Kadru dienestu organizējis Ukrainas virsnieku sapulces un aicinājis viņus turpināt dienestu Krievijas Jūras spēkos, kā arī pret O. Djakovu vērstās apsūdzības, ka viņa brālis Jevgeņijs dien Krievijas Melnās jūras flotē.⁸⁴¹

Neraugoties uz Ukrainas Jūras spēku augstāko virsnieku nodevību un D. Berezovska aicinājumu Ukrainas karavīriem pāriet pretinieka pusē, Ukrainas BS vienības pussalā vismaz ārēji saglabāja lojalitāti Kijevai. Tiesa, tās arī neizrādīja nekādu pretestību Krievijas BS, kas bloķēja to bāzes, skaidrojot to ar konkrētu Kijevas pavēļu un instrukciju trūkumu, kā arī aizliegumu lietot šaujamo ierociņus.⁸⁴² Toreizējā Ukrainas augstākā politiskā vadība noraida šos apgalvojumus, uzsverot, ka pavēle, aizsargājot militārās bāzes, lietot ierociņus bija dota jau Krievijas agresijas sākumā. Tomēr situāciju apgrūtināja tas, ka Krievija jau Krimas okupācijas sākumā bija pārņēmusi kontroli pār Ukrainas speciālo sakaru līdzekļiem. Tas Maskavai ļāva dezinformēt Krimā dislocētās Bruņoto spēku vienības, kurām Ukrainas militārās vadības vārdā nepārtraukti tika dotas savstarpēji noliedzošas pavēles.⁸⁴³ Pēc tam, kad 18. martā sākās Krimas vienību un kuģu ieņemšanas mēģinājumi, I. Teņuhš lūdza O. Turčinovam rakstiski apstiprināt pavēli par

---

⁸³⁹ IVAN MARUSENKO. *Andrej Senchenko: „My zabrali iz Kryma vse tanki, chast’ bronetransporterov. Esli by ot del’nye lichnosti iz Genshtaba ne valjali duraka, to my by zabrali bol’she”*. Pieejams: <http://bit.ly/29aHPVg>

Tiesa, vēlāk Krievija piedāvāja atdot Ukrainai sagrābto floti, ja tā paņems arī tā sauktos metāllūžņus: 18 utilizēšanai paredzētus kuģus. Krievijas un Ukrainas sarunās tika izstrādāta formula: ja Ukraina utilizē divus „metāllūžņus”, Krievija atdod vienu kaujas kuģi. Pēc A. Senčenko teiktā, darījuma norisi nav pieļāvis Ukrainas premjers A. Jaceņuks, kurš, nevēloties riskēt ar imidžu, paziņojis: „Jūs gribat, lai Ukrainas sabiedrība apsūdzētu mani, ka es esmu nodevis Ukrainas floti metāllūžņos?” OL’GA MOSKALJUK. *Andrej Senchenko: „Razdelenie problem Kryma i Donbassa iskusstvenno i opasno dlja Ukrainy”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oiPCUO>; ANDREJ SENCHENKO. *Pulja v lob, tak pulja v lob*. Pieejams: <http://bit.ly/2o65sm4>

⁸⁴⁰ *Poroshenko uvovil skandal’nogo komandujushhego VMS Gajduka*. Pieejams: <http://bit.ly/2ojdck8>

⁸⁴¹ ALEKSANDRA GORCHINSKAJA. *Separatisty i sabotazhniki. Za chto hotjat uvolit’ rukovodstvo Voennomorskogo flota*. Pieejams: <http://bit.ly/29bBvL1>

⁸⁴² VORONOV. *Krym i Kremli’: ot plana «A» k planu «B»*.

⁸⁴³ *Anneksija Kryma: nakanune VSU prikazali otpravljat’sja v Kiev*. Pieejams: <http://bit.ly/2pcJf6K>

ieroču izmantošanu, taču situācija neuzlabojās.⁸⁴⁴ Spilgti šo situāciju ir aprakstījis bijušais NDAP sekretārs A. Parubijs: „Izplatītā teorija, ka valsts vadība neļāva izmantot ieročus, ir pilnīga nepatiesība. Es jau pat nerunāju par sardzes dienesta nolikumu, kas to visu paredz. Es atceros, kā mums [Krimā dislocētās militārpersonas] stāstīja, ka brīdī, kad [Krievijas karavīri] ieiet militārajā bāzē, pa priekšu iet civilpersonas un tādēļ nav iespējams šaut. Situācija ar mūsu kuģi – neminēšu tā nosaukumu – manā klātbūtnē O. Turčinovs paņēma klausuli no aizsardzības ministra [I. Teņuha] un teica kuģa kapteinim: „Es esmu virspavēlnieks, es saprotu, kāda situācija var būt [uz sauszemes dislocētajā] vienībā, taču uz kuģa vecmāmuļas un bērni nerāpjas, ne tā? Būtībā šeit nevar runāt, ka viņi piesedzas ar bērniem vai sirmgalvjiem. Uz kuģa rāpjas jauni puīši.” Un viņš [O. Turčinovs] teica: „Es dodu pavēli aizstāvēt kuģi, kaut vai šaujiet gaisā!” Atbilde: „Klausos.” Viss, pēc tam mums sākās [NDAP] sēde, bet pēc stundas izrādījās, ka kuģis ir ieņemts bez neviena šāviena.”⁸⁴⁵

Arī Krimā dislocēto Ukrainas BS karavīri atzīst, ka daudzos gadījumos lēmumu neizrādīt pretestību patiešām noteica vienību komandieru nodevība, kas savukārt atstāja graužošu iespaidu uz karavīru morāli⁸⁴⁶, tomēr viņi akcentē arī Kijevas pavēles, ka ieročus var izmantot vienīgi „ārkārtas gadījumā”, neviennozīmīgo formulējumu. Piemēram, kā norāda Ukrainas 501. atsevišķā jūras kājnieku bataljona komandiera vietnieks majors O. Ņikiforovs, Kijeva jūtīgi reaģējusi uz jebkuriem iniciatīvas izrādīšanas mēģinājumiem. Pēc viņa teiktā, Krimā dislocēto Ukrainas vienību blokādes laikā Perevalnē ieradies O. Turčanova padomnieks drošības jautājumos, bijušais aizsardzības ministrs armijas ģenerālis Oleksandrs Kuzmuks un paziņojis: „Viens šāviens Sarajevā izraisīja Pirmo pasaules karu. Tāpēc domājiet!”⁸⁴⁷ Līdz ar to nav jābrīnās, ka Krimas vienību komandieri, baidoties, ka viņus vēlāk padarīs par grēkāžiem konflikta eskalācijā, izvairījās no aktīvu darbību veikšanas. Jau pieminētais O. Ņikiforovs apgalvo, ka Ukrainas likumdošanā nebija skaidri regulēta ieroču izmantošanas kārtība, ja valstij netiek pieteikts karš. Militārajā nolikumā bija noteikts, ka ieroci var lietot vienīgi gadījumā, ja draud tiešas briesmas pašai vai apkārtējo dzīvībai. Pārējos gadījumos ieročus izmantot bija aizliegts.⁸⁴⁸ Līdzīgu viedokli ir paudis bijušais Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka pirmais vietnieks admirālis I. Kabaņenko – pēc viņa domām, Ukrainas jaunāko virsnieku pasivitāti Krimā noteica Ukrainai raksturīgais birokrātisms un varas vertikāle, kas veicināja virsnieku iniciatīvas trūkumu. Ņemot vērā, ka Krimā konkrēta pavēle par pretošanos netika dota, BS vienības uz vietām bez vadības pavēles pat nepārprotamās situācijās nevarēja pieņemt patstāvīgus lēmumus.⁸⁴⁹

⁸⁴⁴ LESHENKO. *Sergij Pashyns'kyj: Turchynovu z pogrozamy dzvonyv spiker Dumy*; BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna*; GLUHOVS'KYJ, GRUZDJEV. *Igor Tenjuh: Pislja mojeji vidstavky*; BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 118.

⁸⁴⁵ MYKOLA PIDVEZJANYJ, KATERYNA PESHKO. *Andrij Parubij: Golova administraciji Putina podzvonyv Turchynovu zi slovamy: «Vy voennie prestupniki, vy budete sudimy»*. Pieejams: <http://bit.ly/297wOVp>

⁸⁴⁶ *Krym. Shljah do okupaciji*; SHVEC. *Krymskij «kiborg»*: *Armija vosstanet*.

⁸⁴⁷ RUDOMANOV. *Mne iz Kryma zvonjat*.

⁸⁴⁸ BAJVIDOVICH. *Eks-zamkombata kerchenskih morpehov: za god ja stal „banderovcem”*.

⁸⁴⁹ LILJA RAGUCKAJA. *Admiral Kabanenko: kogda rech' idet o Rossii – sleduet gotovit'sja k nemyslimomu*. Pieejams: <http://bit.ly/29gC2gN>

Krimā dislocēto vienību nevēlēšanās izrādīt bruņotu pretestību lielākoties skaidrojama ar faktu, ka 80 % Krimā dislocēto vienību militārpersonu bija vietējie iedzīvotāji.⁸⁵⁰ Liela daļa dienestu Ukrainas BS uzlūkoja tikai kā peļņas avotu un nevēlējās karot pret Krievijas BS, kur dienēja daudzi viņu draugi un radnieki.⁸⁵¹ Šāda situācija veicināja to, ka pēc Krievijas īstenotās Krimas aneksijas no 18 000 Krimā dislocētajiem Ukrainas karavīriem 14 000 palika pussalā, bet no tiem 9200 pārgāja dienēt Krievijas BS.⁸⁵²

Lielo Ukrainas BS dezertieru īpatsvaru bez jau pieminētajiem ideoloģiskajiem un materiālajiem apsvērumiem noteica arī fakts, ka Krimas iedzīvotāji, turpinot dienestu Ukrainas BS, būtu spiesti pamest ģimenes locekļus.⁸⁵³ Tāpat ir jāatzīmē arī Krievijas specdienestu darbs. Pēc A. Senčenko teiktā, tika likti lietā diezgan izsmalcināti vervēšanas paņēmieni. Piemēram, taktiskās aviācijas brigādes komandieris pulkvedis Jūlijs Mamčurs, kurš pirms tam ilgstoši netika pie dzīvokļa un bija spiests to īrēt, 2014. gada 23. februārī saņēma rīkojumu, ka viņam piešķirts trīsistabu dzīvoklis ar skatu uz jūru.⁸⁵⁴ Ar daudzu Krimas vienību komandieriem jau pašā Krimas operācijas sākumā sazinājās „nejauši paziņas”: bijušie klases un kursa biedri, seni draugi, kuri, sniedzot finansiālās un drošības garantijas, aicināja viņus turpināt dienestu Krievijas BS. Šis fakts, pēc bijušā NDAP sekretāra A. Parubija domām, liecina, ka „lielākajai daļai mūsu [Ukrainas BS] komandieru jau sen bija „piestiprināts” kurators”⁸⁵⁵.

5. Ukrainas dienvidaustrumu reģionu destabilizācija

5.1. Iespējamie Krievijas ilgtermiņa Ukrainas sadalīšanas plāni

Ukrainā ir populārs uzskats, ka Kremlis iespējamajai Krimas aneksijai un Ukrainas destabilizācijai sāka gatavoties vēl pirms 2014. gada februārī Kijevā notikušās varas maiņas. Kaut arī Ukrainas amatpersonu paziņojumiem šajā jautājumā ir izteikti deklaratīvs raksturs, kas apgrūtina šo apgalvojumu verifikāciju, to konfrontācija ar Krievijas politiķu izteikumiem vai konkrētiem faktiem ļauj nonākt pie vismaz diviem secinājumiem. Pirmkārt, Krievijā jau vēsturiski ir pastāvējuši ietekmīgi spēki, kas iestājušies par Ukrainas sadali. Otrkārt, Krievijas īstenotā iebrukuma Ukrainā plāna izstrāde tika uzsākta vēl pirms V. Janukoviča režīma krišanas.

Ukrainas iespējamais sabrukums prokremlisko ekspertu vidē ir ticis apspriests jau ilgstoši. Pašas par sevi šādas debates, ņemot vērā Ukrainas iekšpolitisko sašķeltību un neefektīvo valsts pārvaldi, nav pārsteidzošas, taču būtiska iezīme, kas šīs diskusijas

⁸⁵⁰ BUTUSOV. *Tak nachinalas' vojna.*

⁸⁵¹ GALINA KORBA, VIKTOR STEPANENKO. *God posle „referenduma”: pjat' otvetov na voprosy pochemu Ukraina otdala Krym i kak ego vernut'.* Pieejams: <http://bit.ly/297xg1F>

⁸⁵² OL'GA BAJVIDOVICH. *Spiker Genshtaba VSU Vladislav Seleznev: „V Krymu bylo strashnee, chem v ATO”.* Pieejams: <http://bit.ly/29x8p8o>

⁸⁵³ MARIJA SEMENCHENKO, MARIJANA BOLOBAN. *Julij Mamchur: «My bachyly shhe v Bel'beku: Krymom ce vse ne zakinchyt'sja...».* Pieejams: <http://bit.ly/29ag2m6>; OL'GA BAJVIDOVICH. *Polkovnik Mamchur: Rossija prosto zashla v dom i zabrala chuzhoe.* Pieejams: <http://bit.ly/29iOjD4>

⁸⁵⁴ MARUSENKO. *Andrej Senchenko: My zabrali iz Kryma vse tanki.*

⁸⁵⁵ EVGENIJ KUZ'MENKO. *Andrej Parubij: „...I kogda ja prisedal ot gazo-dymovyh granat, odna iz svetoshumovyh zakatilas' pod menja i spalila chast' tela”.* Pieejams: <http://bit.ly/297jvzx>

atšķir no vairākuma Rietumvalstu novērotāju debašu, ir uzskats, ka Ukrainas saglabāšanās tās pašreizējā unitāras valsts veidolā nav nedz iespējama, nedz vēlama, jo apgrūtina Ukrainas piesaisti Krievijai. Tādēļ kā racionāls šī mērķa sasniegšanas instruments ir piedāvāta Ukrainas federalizācija, kas Maskavai ļautu nodrošināt pilnīgu kontroli pār Ukrainas dienvidaustrumu reģioniem, vienlaikus neitralizējot Ukrainas eiroatlantiskos centienus. Tajā pašā laikā prokremlisko ekspertu vidū kā rezerves variants, ja neizdodas panākt visas Ukrainas piesaisti Krievijai, tikusi izskatīta Ukrainas sadalīšanas iespējamība. Tās lietderīgumu (Maskavas ieskatā) spilgti ilustrē bijušā Krievijas Prezidenta administrācijas Starpreģionālo un kultūras sakaru ar ārvalstīm pārvaldes priekšnieka Modesta Koļerova vadītās ziņu aģentūras „Rex” Maidana laikā publicētie raksti, no kuriem izriet, ka Rietumukrainas iedzīvotāji ir galvenais faktors, kas bremzē Ukrainas pievienošanos Krievijas kūrētajiem integrācijas projektiem. „Tādēļ, ja treknu kumosu nevar norīt uzreiz, to ir nepieciešamas sadalīt sīkākos gabaliņos. Kā to panākt? Ar ekonomiskā spiediena, tirdzniecības karu, aktīvu Krievijas informācijas un ideoloģijas ekspansiju Ukrainā. Atsakoties no postimpēriskās leģitimitātes un ignorējot valstu iepriekšējās robežas, nepieciešams izveidot postimpēriskus anklāvus nedraudzīgajās teritorijās. Šajā sakarā Krievijai un tās vadībai vislielāko interesi varētu izraisīt Krima un rūpnieciski attīstītie Ukrainas dienvidaustrumi,” norādīts aģentūras publikācijā.⁸⁵⁶

Šādi vērtējumi par Ukrainas sadales nepieciešamību nav unikāli. Kā jau iepriekš minēts, šis jautājums ilgstoši ir ticis plaši iztirzāts prokremlisko ekspertu vidū. Piemēram, jau 1997. gadā izdevums „*Nezavisimaja Gazeta*” publicēja K. Zatuļina un A. Migranžana ziņojumu „NVS: Vēstures sākums vai beigas?”, kurā tika izklāstīta „vienotas Krievijas valsts” izveide, anektējot ievērojamu daļu Ukrainas, Baltkrievijas un Kazahstānas teritoriju. Runājot par Ukrainas sadalīšanu, K. Zatuļins un A. Migranžans vadās no vairākiem pieļāvumiem. Pirmkārt, ukraiņi kā patstāvīga tauta nepastāv un nekad nav pastāvējusi. Otrkārt, „ukrainisms” ir Rietumukrainas fenomēns. Treškārt, Ukraina „nav vēsturisks veidojums”. Ceturtkārt, Ukrainas kā neatkarīgas valsts pastāvēšana ir Rietumu apmaksāts, pret Krieviju vērstis projekts, kas Krievijai rada „nepārtrauktu” izaicinājumu. Piektkārt, Krievijas un Ukrainas attiecību uzlabošanai ir nepieciešama „brutāla terapija”, kurā var rasties nepieciešamība sekmēt Ukrainas valstiskuma sabrukumu.⁸⁵⁷ Jānorāda, ka A. Migranžans un K. Zatuļins nav uzskatāmi par margināliem Krievijas politiskā spektra pārstāvjiem. Piemēram, K. Zatuļins ir ticis saistīts ar PSRS specdienestiem⁸⁵⁸, viņš ir Krievijas valdošās partijas „*Jedinaja Rossija*” biedrs un pirmais Valsts Domes NVS lietu un sakaru ar tautiešiem komitejas vadītājs. Tagad K. Zatuļins vada ar Kremli saistīto NVS Valstu institūtu⁸⁵⁹, kas apliecina, ka viņa proponētajām idejām piekrīt vismaz daļa Krievijas augstākās politiskās vadības. Krievijas Prezidenta administrācijā K. Zatuļins tiek raksturots kā radikāls, taču noderīgs

⁸⁵⁶ VALERIJ PODJACHIJ. *Fragmentacija Ukrainy vmesto ejo vstuplenija v Tamozhennyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/29anRM2>

⁸⁵⁷ Cītēts no: SOLCHANYK. *Ukraine and Russia*, p. 19.

⁸⁵⁸ JURIJ FEL'SHTINSKIJ, VLADIMIR PRIBYLOVSKIJ. *Korporacija: Rossija i KGB vo vremena prezidenta Putina*. Moskva, 2010, s. 85.

⁸⁵⁹ KRUTOV. *Pochta Surkova. Tajny serogo kardinala*.

politiķis, ko nosaka viņa plašie sakari ar marginālajiem nacionālistiskajiem un radikālajiem pareizticīgajiem grupējumiem visā postpadomju telpā. Tādējādi K. Zatuļins kalpo kā šo organizāciju un Krievijas Prezidenta administrāciju saistošs elements.⁸⁶⁰ To netieši apstiprina Ukrainas Ģenerālprokuratūras publiskotās K. Zatuļina un S. Glazjeva telefonsarunas, no kurām izriet, ka K. Zatuļins 2014. gada pavasarī koordinēja Krimas un Ukrainas dienvidaustrumu reģionu destabilizāciju.⁸⁶¹

Ņemot vērā K. Zatuļina saites ar Kremli, ir vērts aplūkot viņa sniegto 2004.–2005. gada ziemā Ukrainā notikušās Oranžās revolūcijas analīzi. Tajā viņš atkārtο jau iepriekš pausto domu, ka gadījumā, ja nepastāvēs īpaša Ukrainas un Krievijas savienība, Ukrainas valstiskuma pamatā būs pretkrieviskums un tā pārvērtīsies par otru Poliju, t. i., par Krievijai kultūrvēsturiski svešu projektu, ar kuru Krievija „būs spiesta tikt galā”, jo citādi Ukraina to pašu izdarīs ar Krieviju. Lai saglabātu Ukrainu Krievijas ietekmes sfērā vai vismaz nepieļautu tās kļūšanu par Krievijas konkurentu NVS telpā, K. Zatuļins rekomendē panākt Ukrainas federalizāciju (Kremlis kopš 2014. gada to izvirza kā vienu no galvenajiem Ukrainas krīzes noregulēšanas priekšnoteikumiem).⁸⁶²

Ukrainas analītiķis J. Mahda uzskata, ka Kremlis Ukrainas sadalīšanas scenāriju izskatīja jau 2009. gada janvārī notikušā Krievijas un Ukrainas „gāzes kara” laikā, uz ko, viņaprāt, norāda K. Zatuļina 2009. gada janvārī interneta tiešraidē, atbildot uz skatītāja jautājumu, paustais paziņojums, ka Maskava „vajadzīgajā brīdī dos [Ukrainas dienvidaustrumu apgabaliem] zīmi” par pievienošanu Krievijai.⁸⁶³ Tāpat pieminēšanas vērtā ir K. Zatuļina un bijušā Ukrainas aizsardzības ministra Anatolija Hricenko (2005.–2007. gads) diskusija Krievijas televīzijas kanāla „NTV” raidījumā „K barjeru!” 2008. gada 3. aprīlī, kuras laikā K. Zatuļins Ukrainas vēlmi pievienoties NATO nosauca par „nodevību”. Šīs diskusijas vadītājs Vladimirs Solovjovs, kurš 2014. gada aprīlī „par augstu profesionalitāti un objektivitāti, atspoguļojot notikumus Krimas Republikā” tika apbalvots ar Aleksandra Ņevska ordeni, vērsoties pie A. Hricenko, paziņoja: „Drusku vēl paelpojiet, kamēr mēs vēl neesam pievērsušies jūsu Krimai un Austrumukrainai.”⁸⁶⁴ Ņemot vērā Kremļa kontroli pār lielākajiem Krievijas televīzijas kanāliem, šis V. Solovjova paziņojums, visticamāk, nebija nejaušs, bet gan apzināts Krievijas pret Ukrainu vērstā psiholoģiskās operācijas *PSYOP* elements ar mērķi ietekmēt Ukrainas sabiedrību jautājumā par valsts eiroatlantisko integrāciju. Šo pieļāvumu netieši apstiprina fakts, ka šī V. Solovjova replika izskanēja brīdī, kad Bukarestē notika NATO samits, kura laikā V. Putins nāca klajā ar slaveno paziņojumu, ka Ukraina nav īsta valsts⁸⁶⁵, kā arī draudēja ar Ukrainas sadalīšanu, ja tā pievienosies NATO.⁸⁶⁶

⁸⁶⁰ NIKOLAJ MITROHIN. Grubye ljudi: kak russkie nacionalisty sprovocirovali grazhdanskuju vojnu v Ukraine. *Forum novejshej vostochnoevropejskoj istorii i kul'tury*. № 2, 2014, ss. 60–61. Pieejams: <http://bit.ly/2pu4GPO>

⁸⁶¹ Besedy «Sergeja Glaz'eva» o Kryme i besporjadkah na vostoке Ukrainy.

⁸⁶² KONSTANTIN ZATULIN. Bor'ba za Ukrainu: chto dal'she? Pieejams: <http://bit.ly/2lbnlSB>

⁸⁶³ MAGDA. *Gibridnaja vojna*, ss. 143–144.

⁸⁶⁴ OREL. *Malomuzh: Janukovicha upustili umyshlenno*.

⁸⁶⁵ Skat., piem.: OL'GA ALLENOVA, ELENA GEDA, VLADIMIR NOVIKOV. *Blok NATO razoshelsja na blokpakety*. Pieejams: <http://bit.ly/297Bx9m>; *Tak chto zhe skazal Vladimir Putin v Buharestе*. Pieejams: <http://bit.ly/2hnSRqW>

⁸⁶⁶ LALLY WEYMOUTH. *Talking with Poland's foreign minister about the Ukraine crisis and Russia's next moves*. Pieejams: <http://bit.ly/297I148>

Neilgi pēc šiem V. Putina paziņojumiem ar Kremli saistītā politologa Gļeba Pavlovska vadītajā izdevumā „*Russkij Žurnal*” tika publicēts raksts „Operācija „Mehāniskais apelsīns””, kurā Ukrainas integrācijas NATO gadījumā paredzēta sadalīšana.⁸⁶⁷

Pirmkārt, uzmanību piesaista minētā raksta terminoloģija, kurā norādīts, ka Krievija īstenos preventīvu iebrukumu Ukrainā, „lai novērstu etnisko krievu tīrīšanas”. Tāpat rakstā lietotie termini „pirms-Kosovas un pirms-Irākas miers”, visticamāk, liecina par pārliecību, ka Rietumu darbības Kosovā un Irākā ir radījušas sava veida precedentu.

Otrkārt, no raksta izriet, ka Krievijas „preventīvā kara” mērķis ir novērst hipotētisku NATO paplašināšanos, anektēt Krimu un izveidot tā saucamo Novorosiju, „ar 15–20 miljonu [Ukrainā, pēc publikācijas autora domām, dzīvojošo] etnisko krievu palīdzību nostiprināt krievu civilizācijas kodolu” un sagrābt Krievzemes garīgo centru – Kijevu.

Treškārt, izdevumā „*Russkij Žurnal*” aprakstītais Krimas sagrābšanas scenārijs lielākoties saskan ar 2014. gada februārī un martā notikušo Krimas okupācijas scenāriju (tostarp rakstā precīzi norādīta liela daļa Krimas operācijā reāli iesaistīto Krievijas Bruņoto spēku vienību un apakšvienību).

2014. gada 19. oktobrī ASV izdevums „*Politico Magazine*” piedēvēja Polijas ārlietu ministram R. Sikorskim izteikumus, ka 2008. gadā V. Putins ir paziņojis toreizējam Polijas premjeram D. Tuskam, ka Ukraina ir mākslīga valsts un Ļvova ir poļu pilsēta, tādēļ Polijai vajadzētu „pievienoties Ukrainas dalīšanā un nosūtīt uz turieni savu karaspēku”⁸⁶⁸. Kaut arī R. Sikorskis pēc skandāla Polijā no šiem izteikumiem norobežojās, tomēr vēl pirms šīs „*Politico Magazine*” publikācijas viņš atzina, ka Krievijas Valsts Domes vicespīkers V. Žirinovskis 2014. gada martā ir nosūtījis Polijai, Rumānijai un Ungārijai vēstules, kurās aicināts anektēt daļu Ukrainas teritoriju.⁸⁶⁹ Turklāt ir uzkrītoša „*Politico Magazine*” R. Sikorskim piedēvēto izteikumu līdzība ar V. Putina 2014. gada 24. oktobra paziņojumiem Valdaja klubā, ka Ukrainas dienvidaustrumu apgabali ir Krievijas vēsturiskās teritorijas. Savukārt, runājot par Ukrainas rietumiem, viņš paziņoja: „Vai nezināt, ka pēc Otrā pasaules kara daļa teritorijas tika pievienota Ukrainai kā Otrā pasaules kara rezultāts? Daļu nogrieza no Polijas, bet daļu, manuprāt, no Ungārijas.”⁸⁷⁰ Kas Ļvova bija par pilsētu, ja ne poļu? Vai tad jūs par to nezināt?”⁸⁷¹

V. Putina bijušais padomnieks, patlaban ASV dzīvojošais Kremļa kritiķis Andrejs Illarionovs ir veicis Krievijas prezidenta oficiālo dokumentu (pavēļu, rīkojumu,

⁸⁶⁷ IGOR' DZHADAN. *Operacija „Mehaničeskij apel'sin”*. Pieejams: <http://bit.ly/1zAM2WT>

⁸⁶⁸ BEN JUDAH. *Putins Coup*. Pieejams: <http://bit.ly/29lfOsC>

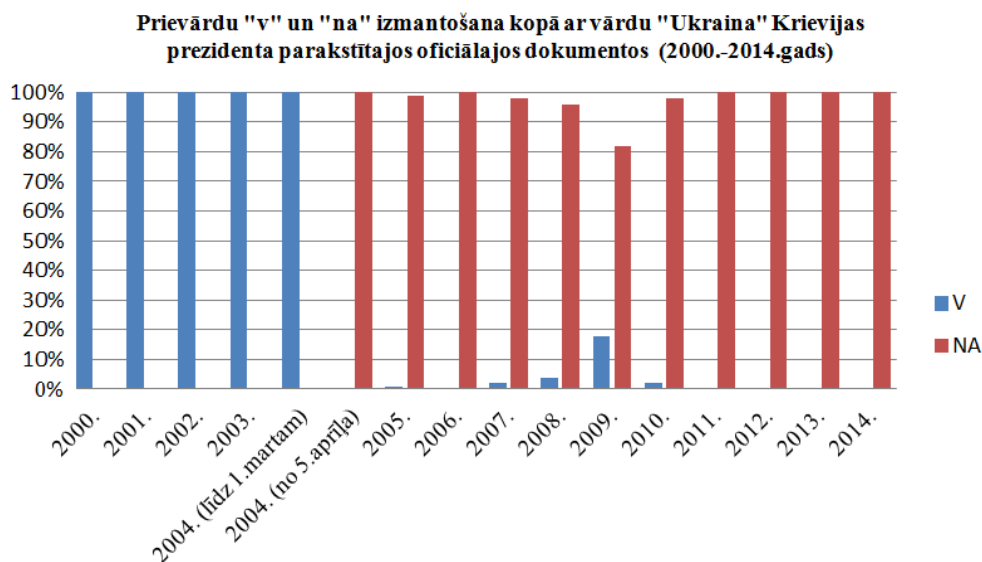
⁸⁶⁹ WEYMOUTH. *Talking with Poland's foreign minister*.

Jāatzīmē, ka V. Žirinovskis par nepieciešamību sadalīt Ukrainu starp tās kaimiņvalstīm runā jau ilgstoši. – Skat., piem.: OL'GA VANDYSHEVA. *Vladimir Zhirinovskij: Ja za raskol Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29dQKEB>

⁸⁷⁰ V. Putins acīm redzami domājis mūsdienu Ukrainas Aizkarpatu apgabalu (Rutēniju), kas starpkaru periodā piederēja Čehoslovākijai. Ungārija šo teritoriju okupēja un anektēja 1939. gada martā – pēc tam, kad Vācija bija iznīcinājusi Čehoslovākijas valstiskumu. Tādējādi Krievijas prezidenta apgalvojums, ka daļa Ukrainas teritorijas piederējusi Ungārijai, nevis Čehoslovākijai, daudz pasaka par V. Putina domāšanas veidu.

⁸⁷¹ *Zasedanie Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valdaj»*.

telegrammu, apbalvoto sarakstu, vēstījumu utt.) analīzi, vēršot uzmanību uz krievu valodas nozīmju niansēm. Proti, līdz 2004. gada 1. martam visos Krievijas Prezidenta administrācijā pieņemtajos dokumentos Ukrainas apzīmēšanai ir izmantots termins „v Ukraine” (šī forma parasti tiek izmantota valstiskuma apzīmēšanai), bet kopš 2004. gada 5. aprīļa Ukrainas sakarā 1963 no 1974 dokumentiem jeb 99,4 % gadījumu tiek izmantots termins „na Ukraine” (šī forma tiek izmantota ģeogrāfisku vietu apzīmēšanai).

Kopš 2004. gada 5. aprīļa konstrukcija „v Ukraine” izmantota tikai 11 reizes, apzīmējot Krievijas ierēdņus Ukrainā (vēstnieku, vēstnieka padomnieku, militāro atašeju utt.), kuri bija iecelti amatos līdz šim datumam. Pēdējo reizi gramatiskā forma „v Ukraine” ir izmantota 2010. gada 1. jūnijā. Kopš šī brīža visos oficiālajos dokumentos ir lietots apzīmējums „na Ukraine”, kas liecina, ka laika posmā starp 2004. gada 1. martu un 5. aprīli ir pieņemts lēmums „par lingvistisku Ukrainas valstiskuma noliegšanu”. Proti, no šī brīža Kremlis Ukrainu sāka uzlūkot nevis kā valsti, bet kā teritoriju. Pēc A. Illarionova domām, ņemot vērā, ka šis V. Putina lēmums ir ticis pieņemts pusgadu pirms Oranžās revolūcijas sākuma, tas nekādā veidā nav bijis saistīts ar Ukrainas varasiestāžu vai sabiedrības rīcību, bet ar Maskavas plāniem par Ukrainas turpmāko likteni.⁸⁷²

Pētnieku uzmanību ir piesaistījis arī 2006. gadā izdots bijušā Krievijas Valsts Domes vicespīkera Mihaila Jurjeva utopiskais romāns „Tretja Imperija. Rossija, kotoraja dolžna bitj” [„Trešā impērija. Krievija, kurai jābūt”], kurā „pareģots”, ka astoņos Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos (Dņepropetrovskas, Doņeckas, Harkovas, Hersonas, Luhanskas, Nikolajevas, Odesas un Zaporožjes), kā arī Krimas Autonomajā Republikā sākas masveidīgas pret Ukrainas eiroatlantiskajiem centieniem vērstas protesta akcijas. To laikā tiek pieņemts lēmums rīkot referendumu, kurā 82 % Ukrainas dienvidaustrumu reģionu iedzīvotāju nobalso par pievienošanos Krievijai. Pēc tam Krievija ieved šajos reģionos karaspēku, bet Rietumi atsakās sniegt Ukrainai militāru

⁸⁷² ANDREJ ILLARIONOV. *Kogda Kreml' otkazal Ukraine v prave na gosudarstvennost'?* Pieejams: <http://bit.ly/298oxfZ>

palīdzību, jo Kremļis demonstrē gatavību „iet līdz galam”. Vēlāk Krievija sāk uzbrukumu arī citām kaimiņvalstīm. Pēc Baltijas valstu iekarošanas tiek pārdēvēti visu apdzīvoto vietu, ielu un upju nosaukumi. Tāpat tiek aizliegta nosaukumu „Latvija”, „Lietuva” un „Igaunija” izmantošana sadzīvē un latviešu, lietuviešu un igauņu valodas publiska lietošana. Lietuviešiem tiek konfiscēts viss kustamais un nekustamais īpašums, taču atšķirībā no latviešiem un igauņiem, kuri tiek pilnībā deportēti, viņiem tiek atstātas tiesības dzīvot Lietuvas teritorijā. Izsūtīti tiek arī Latvijā un Igaunijā dzīvojošie krievvalodīgie, taču viņiem pēc pieciem gadiem tiek ļauts atgriezties iepriekšējās dzīves vietās.⁸⁷³

Kaut arī šī romāna publikācija nevar noderēt par pierādījumu Kremļa agresīvajiem ilgtermiņa plāniem, presē ir sastopama informācija, ka V. Putins šo romānu ir izlasījis ar lielu interesi.⁸⁷⁴ M. Jurjeva romāns nav vienīgais šādas ievirzes daiļdarbs. Piemēram, 2009. gadā tika izdoti romāni „*Poļe boja – Ukraina. Slomannij trezubec*” [„Kaujas lauks – Ukraina. Salauztais trijzūburis”], „*Russko-Ukrainskije vojni*” [„Krievijas–Ukrainas kari”], „*Vojna 2010: Ukrainskij front*” [„2010. gada karš: Ukrainas fronte”], kuros „pareģots”, ka Ukrainā pie varas nāks fašisti, kas novedīs pie valsts pilsoņu kara, kurā Maskava sniegs palīdzību prokremliskajiem kaujiniekiem. Romāna „*Vojna 2010: Ukrainskij front*” autors Fjodors Berezins no 2014. gada jūnija līdz novembrim bija DNR „aizsardzības ministra vietnieks”. Viņa 2014. gadā izdotajā grāmatā „*Ukrainskij front: Krasnie zvezdi nad Majdanom*” [„Ukrainas fronte: Sarkanās zvaigznes pār Maidanu”] norādīts, ka Krievijas humānā intervence Ukrainā bija un joprojām ir ne mazāk svarīga nekā militārs iebrukums.⁸⁷⁵

Pēc bijušā SZRU vadītāja (2005.–2010. gads) M. Malomuža teiktā, Krimas sagrābšanas plāni Krievijai bija jau kopš PSRS sabrukuma⁸⁷⁶, jo tā nespēja samierināties ar pussalas zaudējumu. Maskava uzskatīja, ka tai Krimā ir pietiekami stipras pozīcijas, tādēļ nepieciešams vienīgi sagaidīt Ukrainas politisko novājināšanos un brīdī, kad Kijeva nebūs spējīga pretoties, sākt pussalas aneksijas operāciju. Tiesa, pēc M. Malomuža teiktā, minētais scenārijs neparedzēja Krievijas Bruņoto spēku iesaisti. Tika plānots, ka vispirms tiks destabilizēta situācija, kas ļaus rīkot leģitīmu referendumu par Krimas pievienošanu Krievijai.⁸⁷⁷ Ukraina pastāvīgi ieguvusi izlūkinformāciju, kas liecinājusi, ka Krievija vēlas sagrābt Krimu. Šādi dati tika saņemti 2008. gadā, kad Krievija sākotnēji plānoja divas paralēlas akcijas: vienu Gruzijā, bet otru – Krimā. Pēc šī

⁸⁷³ KONSTANTIN ATOEV. *Plan raschlenenija Ukrainy byl opublikovan v 2006 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/2oN1QsO>

⁸⁷⁴ BEN JUDAH. *Behind the Scenes in Putin's Court: The Private Habits of a Latter-Day Dictator*. Pieejams: <http://bit.ly/1neStdt>

⁸⁷⁵ OLEKSANDR GAVRYLYUK. *Russian Invasion: Improvisation or Long-Term Planning?* Pieejams: <http://bit.ly/298j1dt>

⁸⁷⁶ Šo informāciju ir apstiprinājis arī bijušais (1991.–1992. gads) Melnās jūras flotes komandieris admirālis I. Kasatonovs, kurš 2014. gada Krimas okupācijas veiksmīgo norisi skaidro primāri ar Krimā dislocēto vienību faktoru: „Var apgalvot, ka Melnās jūras flote sagatavoja nopietnu placdarmu, virsnieki zināja, kas notika apkārt, kur izvietotas ukraiņu vienības, notikumu attīstības scenāriji tika izstrādāti uz kartēm. T. i., Melnās jūras flote tika galā ar saviem uzdevumiem.” – *Admiral Kasatonov: Sevastopol' gotovitsja*.

⁸⁷⁷ LILJA RAGUCKAJA. *U Rossii bylo neskol'ko scenarijev po zahvatu Ukrainy, a vojna mogla nachat'sja v 2008 godu – Malomuzh*. Pieejams: <http://bit.ly/297jj3s>

plāna scenārija, bija paredzēts izprovocēt Ukrainas un Krievijas jūras kara flotes sadursmi. Šis scenārijs tika izjaukts tikai Ukrainas preventīvās rīcības dēļ, novēršot provokāciju iespējamību.⁸⁷⁸

Sākotnēji V. Putins vēlējies pārņemt kontroli pār visu Ukrainu ar politiskās, ekonomiskās u. c. nemilitārās ekspansijas palīdzību. Šī scenārija realizēšanai Kremlis atbalstīja cilvēkus ar kriminālu pagātņi, līdz ar to iepriekš krimināli sodītais V. Janukovičs, pats to neapzinoties, bija Krievijas instruments Maskavas stratēģisko mērķu sasniegšanā. V. Putins uzskatījis V. Janukoviču par savu marioneti un publiski viņa apzīmēšanai izmantojis dažādas neglaimojošas iesaukas.⁸⁷⁹ Paralēli Maskavā ir pastāvējis arī Ukrainas sadalīšanas plāns, un V. Putina līdzgaitnieki (īpaši spēka struktūru pārstāvji) ilgstoši centušies viņu pārliecināt sākt agresiju pret Ukrainu, uzsverot, ka Ukrainas dienvidaustrumu iedzīvotāji vēlas pievienošanos Krievijai. Tādēļ Ukrainā ilgstoši (jau L. Kučmas un V. Juščenko, bet īpaši aktīvi – V. Janukoviča prezidentūras laikā) tika veidots konfrontācijas mehānisms, pretnostatot Ukrainas austrumu un rietumu reģionus.⁸⁸⁰

Sākoties Maidanam, Krievija bija spiesta nedaudz koriģēt savus iepriekšējos plānus, taču par lēmumu uzsākt minēto operāciju Kremlis bija izšķīries jau iepriekš, jo saprata, ka V. Janukoviča režīms ilgi vairs nenoturēsies.

Paralēli tika izstrādāts vēl viens scenārijs (tie abi bija pabeigti līdz 2013. gadam), kas paredzēja piesaistīt Ukrainu Krievijai ar V. Janukoviča palīdzību. Šis scenārijs paredzēja, ka Maidans tiek apspiests ar spēku un V. Janukovičs uzvarēs 2015. gada prezidenta vēlēšanās. Krievija viņu atbalstītu gan politiski, gan finansiāli. Apmaiņā pret to V. Janukovičam vajadzēja piekrist iestāties Krievijas veidotajos integrācijas projektos. Šis scenārijs sāka realizēties 2013. gada decembrī, kad V. Janukovičs parakstīja oficiālu vienošanos ar Krieviju, kam bija pievienota arī neoficiālā daļa. Tomēr Maidana uzvara lika Maskavai atgriezties pie plāna par Ukrainas dienvidaustrumu sagrābšanu. Uzsākot šo scenāriju, Krievija pārrēķinājās, jo cerēja uz ļoti plašu dienvidaustrumu reģionu iedzīvotāju atbalstu. Ar destabilizācijas palīdzību bija plānots uz Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu bāzes izveidot tā saucamo Novorosiju, kā arī citas „republikas”. Pēc šā scenārija, tolaik vajadzēja krist centrālajai varai Kijevā, kas nespētu vadīt procesus valstī.⁸⁸¹

Vērts atzīmēt, ka jau 2013. gada 14. decembrī toreizējais Ukrainas parlamenta Nacionālās drošības un aizsardzības komitejas deputāts Jurijs Siroťjuks („*Svoboda*”), atsaucoties uz Ukrainas drošības dienestu sniegto informāciju, paziņoja, ka Krimā notikusi Krievijas ģenerālkonsula Simferopolē Vjačeslava Svetļičņija tikšanās ar Ukrainas valdošās Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputātiem un prokremlisko partiju „*Russkij blok*” un „*Russkoje jedinstvo*” vadītājiem Genādiju Basovu un S. Aksjonovu. Kā toreiz norādīja J. Siroťjuks, tikšanās laikā tika pārrunāta iespēja pussalā rīkot plašas pret proeiropeiskajām manifestācijām Kijevā vērstas demonstrācijas,

---

⁸⁷⁸ Ibidem.

⁸⁷⁹ OREST SOHAR. *Mykola Malomuzh: Rosija davno vzhe kontroljuje Sim'ju cherez potoky*. Pieejams: <http://bit.ly/295kJuE>

⁸⁸⁰ RAGUCKAJA. *U Rossii bylo neskol'ko scenarijev*.

⁸⁸¹ Ibidem.

kuru galvenā prasība būtu rīkot referendumu par Krimas neatkarību. Deputāts tolaik arī uzsvēra, ka Krimā bāzētā Krievijas Melnās jūras flote plāno pussalā rīkot „preterorisma mācības”. „Melnās jūras flotes mācību leģenda paredz tostarp [Krimas] administratīvo ēku ieņemšanu,” toreiz norādīja J. Sirotjuks, piebilstot, ka Krievija uzsāks Krimas destabilizācijas plānu gadījumā, ja V. Janukovičs „zaudēs kontroli pār Kijevu un vairākumu parlamentā”⁸⁸² (šeit ir vērts atgādināt, ka, pēc V. Ribaka teiktā, V. Janukovičs kopš 2014. gada sākuma bija zaudējis kontroli pār Reģionu partiju). Šie J. Sirotjuka paziņojumi ir nozīmīgi, jo skaidri parāda, ka Kremlis iespējamai Krimas okupācijai sāka gatavoties vēl pirms V. Janukoviča bēgšanas, un apliecina, ka Ukrainas specdienestiem par šiem Krievijas plāniem bija zināms visai precīzi. Kaut arī šis apstāklis pats par sevi pašreizējā informācijas kara apstākļos negarantē visu Ukrainas amatpersonu izteikumu atbilstību īstenībai, tomēr tas palielina to ticamību, jo apliecina, ka Ukrainas specdienestu pārstāvju apgalvojumi par ilgstošajiem Krievijas plāniem anektēt Krimu nebalstās tikai uz pieņēmumiem, bet konkrētu izlūkinformāciju.

Ieskatu Ukrainas izlūkdienestu darbā sniedz divi 2018. gadā atslepenotie V. Janukovičam adresētie *SBU* ziņojumi, kas datēti attiecīgi ar 2013. gada 15. janvāri un 2014. gada 17. februāri. Pirmajā no tiem *SBU* brīdināja, ka Krievijas prezidents ir izveidojis starpresoru grupu, ko vada S. Ivanovs, V. Surkovs un *SVR* direktors Mihails Fradkovs un kuras uzdevums ir panākt Krievijas ekonomisko, humanitāro un politisko intervenci Ukrainā. „Viens no neoficiālajiem iepriekšminētās grupas mērķiem ir radīt pozīcijas pastiprināta spiediena uz Ukrainas vadību izdarīšanai jautājumā par valsts iestāšanos Muitas savienībā.” Savukārt otrajā ziņojumā tika norādīts, ka Krievija mēģina inspirēt separātismu Ukrainas reģionus un radīt viedokli par nepieciešamību Krievijai iejaukties Ukrainas iekšlietās. Tāpat *SBU* vērsa valsts vadības uzmanību, ka Krievija propagandē Ukrainas federalizācijas un dienvidaustrumu reģionu autonomijas ideju, kā arī cenšas pārliecināt Ukrainas sabiedrisko domu par nepieciešamību vērsties pie Krievijas pēc palīdzības.⁸⁸³

Kā apgalvo O. Turčinovs, jau kopš 2013. gada sākuma bija vērojams Krievijas izlūkdienestu aktivitāšu pret Ukrainu pieaugums: ievērojami palielinājās Krievijas izlūklidmašīnu lidojumu skaits Ukrainas pierobežā – tas bija saistīts ar toreizējo V. Janukoviča lēmumu tuvināties ES. Ukrainas specdienesti fiksēja, ka jau toreiz Krievijas militārpersonām tika pavēlēts gatavoties iespējamajam iebrukumam, bet reālā Krimas aneksijas gatavošana sākās vēl pirms 2013. gada decembra, jo Krievijas analītiķi saprata, ka V. Janukovičs zaudē varu.⁸⁸⁴ Vienlaikus, kā apgalvo Krievijas žurnālists M. Zigars, konkrēta rīcības plāna Kremli izstrāde ir uzsākta 2013. gada decembrī, kad Krimas parlamenta spīkers V. Konstantinovs Krievijas Drošības padomes sekretāram N. Patruševam paziņojis, ka V. Janukoviča varas krišanas gadījumā autonomā republika ir gatava „iet uz Krieviju”. N. Patruševu šī V. Konstantinova apņēmtība patīkami pārsteigusi, jo tā saucamie *siloviki* jau kopš Maidana sākuma atklāti runājuši par Krimas

⁸⁸² TAT’JANA IVZHENKO. *V Kieve opasajutsja perevorota v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/29aolC1>

⁸⁸³ *Janukovich zna, chto Rossija gotovit vojnu. Rassekrechennye dokumenty*. Pieejams: <https://bit.ly/2taSVS4>

⁸⁸⁴ BUTUSOV. *Tak nachinalas’ vojna*.

pievienošanas Krievijai nepieciešamību. Galu galā N. Patruševam un *FSB* direktoram Aleksandram Bortņikovam, apgalvojot, ka Ukrainas valsts ir dezorganizēta un nepretosies, par Krimas okupācijas nepieciešamību izdevies pārliecināt arī V. Putinu.⁸⁸⁵

Saskaņā ar ģenerālpulkveža V. Zamanas teikto, 2013. gada decembrī–2014. gada janvārī Ukrainas BS ĢŠ saņēma vairākus izlūkdienestu ziņojumus, ka Krievija Krimā gatavo dažādus pasākumus, tomēr, ņemot vērā politisko situāciju Kijevā, varasiestādes šai informācijai nepievērsa uzmanību. Viņš ir pārliecināts, ka Krievija jau ilgstoši gatavoja Krimas sagrābšanas operāciju, taču Maidana izcelšanās dēļ bija spiesta to sākt agrāk, nekā bija plānojusi.⁸⁸⁶ Līdzīgu liecību sniedzis bijušais Ukrainas Jūras spēku štāba Izlūkošanas pārvaldes priekšnieks pirmā ranga kapteinis Anatols Burgomistrenko apgalvo, ka 2014. gada 2. februārī viņa vadītā struktūrvienība nosūtījusi uz *GUR* centrālo biroju Kijevā ziņojumu, kurā bijis norādīts, ka kopš 2013. gada decembra beigām Krievija nostiprina Krimā savus objektus, bet kopš 2014. gada 2. februāra – pārsviež uz Krimu BS speciālās nozīmes vienības.⁸⁸⁷ Savukārt Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks viceadmirālis Ihors Vorončenko liecina, ka Krievija vēl pirms Maidana sākuma – 2013. gada oktobrī – pieņēmusi lēmumu veidot tā saucamās Krimas paš aizsardzības vienības, kas 2014. gada pavasarī tika izmantotas kā piesegs Krievijas īstenotajai pussalas okupācijai. Par šo situāciju Krimā ticis ziņots V. Janukovičam, taču viņš šos brīdinājumus ignorējis.⁸⁸⁸ Viņaprāt, Krievijas agresijas pret Ukrainu gatavošanā ir iespējams izšķirt vairākus posmus, kuru laikā notika Krievijas Bruņoto spēku stiprināšana un Ukrainas Bruņoto spēku vājināšana. Pēc viņa domām, pirmais Krimas aneksijas mēģinājums noticis 2003. gadā tā saucamās Tuzlas krīzes laikā, kad Krievijas Ārkārtas situāciju ministrijas darbinieki Kerčas šaurumā uzsāka dambja būvniecību.⁸⁸⁹

No L. Kučmas atmiņām izriet, ka Maskava izšķīrusies par dambja būvniecību pēc 2003. gada 17. septembrī Birjučijostrivā (Azovas jūrā) notikušajām Ukrainas un Krievijas prezidentu pārrunām par Azovas jūras statusu un Krievijas Melnās jūras flotes bāzēšanos Krimā. Pēc šīm sarunām V. Putins ieradies uz apspriedi Jeiskā, kur piedalījušies arī Krievijas aizsardzības un ārlietu ministri, kā arī *FSB* direktors. Apspriedes laikā Krasnodaras novada pārstāvji piedāvājuši savienot Tamaņas pussalu ar Tuzlu, kas ļautu piesavināties daļu Ukrainas teritorijas. V. Putins šim piedāvājumam piekritis, un jau 29. septembrī Krievija sākusi dambja būvniecību. Kaut arī sākotnēji Kremlis noliedza savu saistību ar šiem darbiem, norādot, ka tā ir reģionālo iestāžu iniciatīva, kas vērsta uz dabas aizsardzību, tomēr dambja būvniecībā iesaistītie resursi liecināja, ka darbi tiek veikti pēc Krievijas centrālo varasiestāžu rīkojuma.

Kijeva raizējās, ka Krievija varētu izmantot dambja faktoru, lai piespiestu Kijevu piekāpties jautājumā par Azovas jūras robežas delimitāciju, pretējā gadījumā sagrābjot

⁸⁸⁵ ZYGAR'. *Vsja kremlevskaja rat'*, s. 338.

⁸⁸⁶ CHIMIRIS. «*Ne delat' rezkih dvizhenij v Krymu Turchinovu sovetovali zapadnye partnery*».

⁸⁸⁷ *Process nad Janukovichem: dopros Senchenko i 5 voennyh. Stenogramma Zasedanija*. Pieejams: <https://bit.ly/2SyCA8c>

⁸⁸⁸ RUSTEM HALILOV, SEMEN KABAKAEV. *General-lejtenant Igor' Voronchenko: «U nas bylo 6 chasov, chtoby polomat' zamysel Kremlja*». Pieejams: <http://bit.ly/20QFDDT>

⁸⁸⁹ HALILOV, KABAKAEV. *General-lejtenant Igor' Voronchenko: Zahvat Kryma nachalsja v 2003 godu*.

Tuzlu ar spēku. Tāpat pastāvēja bažas, ka Maskava iekšpolitisku apsvērumu dēļ⁸⁹⁰ varētu būt ieinteresēta militārā konfliktā, jo „bija izsmelts Čečenijas uzvaru politiskais resurss”. Šīs Kijevas bažas pastiprināja toreizējā Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja Aleksandra Vološina izteikumi Ukrainas žurnālistiem, ka Krievija nesamierināsies ar Ukrainas kontroli pār Kerčas šaurumu un nepieciešamības gadījumā Maskava to sabombardēs.⁸⁹¹

Vienlaikus ar dambja būvniecību Novorosijskā sākās Krievijas Gaisa desanta karaspēka 7. desanttrieciena divīzijas mācības. „Mēs bijām gatavi atvairīt agresiju, jo tur notika štābu vadības mācības, praktiskie divīzijas kaujas gatavības paaugstināšanas pasākumi,” atcerējās I. Vorončenko.⁸⁹² Viņaprāt, pēc Tuzlas krīzes Krievija uzsāka ilgtermiņa Krimas okupācijas plānošanu. Operācijas realizācija, pēc viņa domām, tika uzsākta 2008. gadā, kad Krievija pieteicās Ziemas olimpisko spēļu rīkošanai Sočos. 2010. gadā Krievijā tika izveidotas četras jaunas brigādes, kas 2013. gada oktobrī olimpisko spēļu aizsegā tika nodotas Dienvidu kara apgabala pakļautībā un vēlāk iesaistītas Krimas okupācijā.⁸⁹³ Pie līdzīga secinājuma, analizējot Krievijas BS attīstības izmaiņas Dienvidrietumu stratēģiskajā virzienā, ir nonācis arī Igaunijas analītiķis Vladimirs Juškins, kurš jau 2012. gadā prognozēja Krievijas iebrukumu Krimā. Viņaprāt, par Krievijas agresijas gatavošanu pret Ukrainu var runāt vismaz kopš 2009. gada, kad D. Medvedevs parakstīja grozījumus likumā, kas ļāva izmantot Krievijas Bruņotos spēkus ārpus valsts teritorijas.⁸⁹⁴

Šajā kontekstā atzīmēšanas vērts ir bijušās Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputātes I. Bohoslovska liecība par viņas 2009. gadā Maskavā notikušajām pārrunām ar V. Surkovu, kurš tolaik ieņēma Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja pirmā vietnieka amatu. Pēc I. Bohoslovskas teiktā, V. Surkovs tobrīd bija izstrādājis trīs Ukrainas eiroatlantisko centienu bloķēšanas plānus. Pirmie divi plāni paredzējuši Ukrainas sašķelšanu. Pirmajā gadījumā bijis iecerēts atšķelt no Ukrainas dienvidaustrumu apgabalus, bet otrajā sašķelt Ukrainu pa Dņepras tecējuma līniju,

---

⁸⁹⁰ 2003. gada 7. decembrī un 2004. gada 14. martā notika attiecīgi Krievijas Valsts Domes un prezidenta vēlēšanas, pirms kurām Krievijas politiķu aģitācijā dominēja šovinistiski un revanšistiski lozungi, tostarp viena no galvenajām tēmām bija teritoriālās domstarpības ar Ukrainu par Tuzlas salas piederību. Vēlēšanās uzvarēja V. Putina atbalstītā partija „*Jedinaja Rossija*”, kuras viens no līderiem bija Maskavas mērs Jurijs Lužkovs, kurš izcēlās ar šovinistiskiem, pret Ukrainu vērstiem paziņojumiem. Ukrainas politologs J. Magda ir pārliecināts, ka Tuzlas provokācijas mērķis bija panākt arī partijas „*Rodina*”, kuras ideologi bija D. Rogozins un S. Glazjevs, ievēlēšanu Valsts Domē (MAGDA. *Gibridnaja vojna*, ss. 228. 229.).

Pieļaujams, ka Krievija iniciēja Tuzlas konfliktu ne tikai iekšpolitisku, bet arī ģeopolitisku apsvērumu dēļ. Pirmkārt, Tuzlas piederība nodrošināja Ukrainai kontroli pār visu Kerčas šauruma kuģojamo daļu, kas ļāva tai iekasēt no ārvalstu, tostarp Krievijas, kuģiem maksu par šauruma šķērsošanu (apmēram 15 miljonus dolāru gadā). Otrkārt, Maskava bažījās, ka starp L. Kučmu un NATO vadību it kā ir panākta vienošanās par nepieciešamību lobēt Ukrainas parlamentā likumu, kas noteiktu, ka trešo valstu karakuģiem nebūtu jāprasa Krievijai atļauja ieiet Azovas jūrā. – BORIS DNIPROV. *Nevyuchennye uroki Tuzly: vojna RF protiv Ukrainy nachalas' namnogo ran'she 2014 goda*. Pieejams: <http://bit.ly/2fgBr3F>

⁸⁹¹ LEONID KUCHMA. *Posle majdana: Zapiski prezidenta. 2005 – 2006*. Kiev, Moskva, 2007, ss. 399–403.

⁸⁹² Par militārajām norisēm Tuzlas krīzes laikā skat. sīkāk: Tuzla. *Nevivchenij urok*. Pieejams: <http://bit.ly/297wwO9>; RUDOMANOV. *Mne iz Kryma zvonjat*.

⁸⁹³ HALILOV, KABAKAEV. *General-lejtenant Igor' Voronchenko: Zahvat Kryma nachalsja v 2003 godu*.

⁸⁹⁴ OLEG KUDRIN. *Kreml' vykorystovuje kytajs'ku formulu „zhorstkoji” ta „mjakoji” syl – analityk Jushkin*. Pieejams: <http://bit.ly/2fsrWuS>

izveidojot uz šīs teritorijas bāzes mākslīgu Krievijas satelītvalsti. Trešais scenārijs paredzējis radīt Ukrainā pastāvīgu militāru konfliktu.⁸⁹⁵

Kādreizējais Ukrainas Militāri politisko pētījumu centra vadītājs Dmitro Timčuks apgalvo, ka jau 2012.–2013. gadā Krievijas Aizsardzības ministrija veica Krimas militārpersonu rotāciju, pēc kuras pussalā dislocētās vienības tika „attīrītas” no personām ar ukraiņu izcelsmi vai kurām kontinentālajā Ukrainā dzīvoja radnieki. Minētās militārpersonas tika nosūtītas uz dažādiem Krievijas reģioniem, bet tos, kuri tam nepiekrita, atvaļināja no dienesta. Sākoties Krievijas iebrukumam Krimā, tikai 2 %–3 % Melnās jūras flotes virsnieku bija ukraiņi vai arī viņiem bija radnieki Ukrainā. Šis fakts, pēc D. Timčuka teiktā, ir īpaši zīmīgs, ņemot vērā, ka vismaz 20 % Krievijas Bruņoto spēku virsnieku ir ukraiņu izcelsmes.⁸⁹⁶

Ukrainas Aizsardzības ministrijas Galvenā izlūkošanas pārvalde *GUR* norāda, ka Ukrainas okupācija tika izspēlēta kopīgo Krievijas un Baltkrievijas bruņoto spēku operacionāli stratēģisko militāro mācību „*Zapad 2013*” laikā 2013. gada 19.–28. septembrī. Uzmanības vērts ir šo mācību scenārijs: kādā nekonkretizētā Krievijas kaimiņvalstī politiskās krīzes dēļ ir vērojams protesta intensitātes pieaugums, pret valdību vērstie spēki nacionālo mazākumtautību kompakti apdzīvotajās vietās izveido nelikumīgus bruņotus formējumus, valstī sākas bruņots konflikts un rodas nekārtību izplatīšanās uz Krieviju riski. Šajā situācijā Krievija pārsviež karaspēka grupējumu uz kaimiņvalsts teritoriju, lai neitralizētu nelikumīgos bruņotus formējumus. Turklāt „*Zapad 2013*” iesaistīto Krievijas Bruņoto spēku vienību un apakšvienību pirmā un otrā ešelona, kā arī operatīvo rezervju dislokācija pilnīgi sakrita ar to izvietojumu 2014. gada pavasarī.⁸⁹⁷ Tiesa, kā to precīzi akcentējis britu analītiķis Dž. Šerris, nepieciešams nošķirt iespējamus Krievijas iebrukuma Ukrainā izstrādes plānus, kuri, viņaprāt, tika sagatavoti jau uzreiz pēc PSRS sabrukuma, no politiskās vadības lēmuma par to realizāciju. Tomēr atšķirībā no *NATO* valstīm Krievijas BS ĢŠ, neskatoties uz politiskā lēmuma neesamību, neuztver šāda veida plānus tikai kā rezerves plānu, bet uzsāk to praktisku izspēli.⁸⁹⁸ Iepriekšminēto ilustrē jau pieminētās Krievijas un Baltkrievijas mācības „*Zapad 2013*”. Lai gan šo mācību laikā, kā tiek plaši uzskatīts, tika izspēlēti provokatīvi scenāriji primāri pret Baltijas valstīm⁸⁹⁹, to norise nerezultējās ar šo valstu okupāciju. Tādējādi, kaut arī šāda veida militārās aktivitātes apliecina agresīvu Krievijas plānu esamību, šie plāni un to izspēle noder vienīgi kā rezerves variants, kad Maskavas ieskatā rodas to realizācijai objektīva nepieciešamība un labvēlīgi apstākļi. Šos apsvērumus faktiski apstiprina arī jau minētie M. Malomuža izteikumi, ka Krievijai vienlaikus ir pastāvējuši vairāki Ukrainas piesaistes plāni, kuri atbilstoši situācijai varēja mainīties un no kuriem militārais iebrukums tika izskatīts tikai kā galējā iespēja. Vienlaikus nav

⁸⁹⁵ VLASHHENKO. *Krazha*.

⁸⁹⁶ VORONOV. *Krym i Kreml': ot plana «A» k planu «B»*.

⁸⁹⁷ *Razvedka: Shemu okupacii Donbassa Rossija otrabotala na uchenijah v Belarusi v 2013 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/2oPTUH6>; Identisku secinājumu skat.: LIUDAS ZDANAVIČIUS, MATTHEW CZEKAJ (ed.). *Russia's Zapad 2013 Military Exercise: Lessons for Baltic Regional Security*, pp. 2, 43. Pieejams: <http://bit.ly/2oTwDkx>

⁸⁹⁸ *James Sherr: Russia's Challenge to the West' Part 1*. Pieejams: <http://bit.ly/2nrpGu5>

⁸⁹⁹ Skat. piem.: ZDANAVIČIUS, CZEKAJ. *Russia's Zapad 2013 Military Exercise*, p. 55; STEPHEN BLANK. *What Do the Zapad 2013 Exercises Reveal? (Part Two)*. Pieejams: <http://bit.ly/2pehFF8>

noliedzams, ka Krievijas militāro aktivitāšu pret kādu kaimiņvalsti pieaugums var kalpot kā viens no indikatoriem par Maskavas potenciālo iebrukuma plānu apspriešanu politiskā līmenī. Aplūkojot Krievijas un Ukrainas divpusējās attiecības, ir saskatāma skaidra korelācija starp šo attiecību saasināšanos un Krievijas BS aktivitāšu, kā arī diplomātiskā, ekonomiskā, ideoloģiskā, psiholoģiskā un informatīvā spiediena pieaugumu.

Ir iespējams izvirzīt hipotēzi, ka Krievijas politiskā vadība militārā iebrukuma Ukrainā iespējamību nopietni sāka izskatīt 2013. gada pavasara beigās, vasaras sākumā, kad tika izstrādāts jau iepriekš pieminētais S. Glazjeva ekspertu grupas ziņojums, kā nepieļaut Ukrainas un ES asociācijas līguma noslēgšanu. Jāatgādina, ka Maskava Ukrainas tuvināšanos Rietumiem uzskatīja par „sarkano līniju”, tādēļ rodas loģisks jautājums, kā Kremlis būtu rīkojies, ja tam ar politiska un ekonomiska spiediena palīdzību nebūtu izdevies atturēt V. Janukoviču no asociācijas līguma parakstīšanas? Šīs pārdomas sasaucas ar vairākām Ukrainas amatpersonu liecībām, kā arī dažām netiešām norādēm, ka Krievija Ukrainas okupāciju sāka apsvērt 2013. gada pirmajā pusē.

Pirmkārt, Ukrainas amatpersonas apgalvo, ka 2014. gadā Baltkrievijas līderis A. Lukašenko informēja O. Turčinovu, ka viņš 2013. gada maijā V. Putina kabinetā ir redzējis Ukrainas sadalīšanas un daļas tās teritorijas aneksijas plānu. Plāns bijis fiksēts kartē, kurā, pēc A. Parubija teiktā, bijusi attēlota ne tikai astoņu Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu, bet arī Poltavas un Kijevas sagrābšanas operācija.⁹⁰⁰ Bijušais Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītāja pienākumu izpildītājs S. Pašinskis (2014. gada februāris–maijs) apgalvo, ka V. Putins šo plānu sācis realizēt jau V. Janukoviča prezidentūras laikā.⁹⁰¹ Pēc šā plāna, Krimas aneksijai vajadzēja notikt neatkarīgi no tā, vai V. Janukovičs paliks pie varas vai nē. Ukrainas dienvidaustrumu reģionu (no Harkovas līdz Odesai) destabilizācija bija plānota gadījumā, ja V. Janukovičam neizdosies noturēties pie varas. „Es to paziņoju ar pilnu atbildību: es kā Prezidenta administrācijas vadītājs un mana komanda par to tikām informēti jau divus mēnešus pēc šī plāna uzsākšanas,” norāda S. Pašinskis.⁹⁰²

Otrkārt, Ukrainas bijušais vēstnieks Krievijā V. Jeļčenko (2010.–2015. gads) pieļauj, ka Krievijas vadība iebrukumu Ukrainā ir sākusi plānot 2013. gada maijā, par ko, viņaprāt, liecina tas, ka šajā laikā Maskava pēkšņi zaudējusi interesi par izstrādes stadijā esošajiem vienošanos projektiem, kas reglamentēja Krimā dislocēto Krievijas MJF militārpersonu statusu un viņu pārvietošanos. Kaut arī šīs vienošanās bijušas gandrīz noslēgtas, Krievija apzināti sākusi vilcināt to parakstīšanu. Turklāt šajā laikā kāds augsta līmeņa Krievijas diplomāts esot V. Jeļčenko brīdinājis: „Visai iespējams, jums jāgatavojas ļoti grūtām gada beigām. Jādara viss iespējamais, lai nekļūtu pavisam slikti.”⁹⁰³

⁹⁰⁰ BEREZOVEC'. *Aneksija: ostriv Krym*, s. 178.

⁹⁰¹ LESHHENKO. *Sergij Pashyns'kyj: U Putina na stoli bachyly*.

⁹⁰² KSENIIJA KARPENKO. «*Vy ne predstavljajte, kak tjazhelo bylo zastavit' armiju voevat'*». Pieejams: <http://bit.ly/29gBQOC>

⁹⁰³ ELENA POSKANNAJA. *El'chenko: Komnaty dlja peregovorov v OON tesnye, i my postojanno rjedom s rossijanami*. Pieejams: <http://bit.ly/2kG9oen>

Treškārt, pēc Ukrainas valdības pilnvarotā pārstāvja Eiropas Cilvēktiesību tiesas jautājumos I. Ļiščinas teiktā, Ukrainai ir pierādījumi, ka 2013. gada vasarā Krievija, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, desmitkārtīgi palielināja degvielas un smērvielu piegādes Krimā dislocētajām Melnās jūras flotes vienībām, turklāt vienā no Krievijas militārajiem poligoniem pussalas teritorijā slēpti tika sakoncentrēti liels skaits bruņutransportieru.⁹⁰⁴

Ceturtkārt, iepriekšminēto Ukrainas amatpersonu liecības netieši apstiprina Krievijas militāro domātāju pulkveža Sergeja Čekinova un ģenerālleitnanta Sergeja Bogdanova 2013. gada oktobrī izdevumā „*Vojennaja Misļ*” publicētais raksts „Par jaunās paaudzes kara raksturu un saturu”, kurā apbrīnojami precīzi atainots Krievijas pret Ukrainu 2014. gadā sāktā kara scenārijs. Šajā rakstā viņi tālāk attīstīja Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba priekšnieka Valērija Gerasimova izstrādāto „jaunās paaudzes kara” konceptu⁹⁰⁵, detalizēti aprakstot jaunās paaudzes kara izcelšanos. Autori karu iedala sākuma un nobeiguma posmā. Pirmo raksturo ārkārtīgi intensīva, vairākus mēnešus ilga pret mērķvalsti vērsta nemilitārā kampaņa – diplomātiskais, ekonomiskais, ideoloģiskais, psiholoģiskais un informatīvais spiediens. Vienlaikus S. Čekinovs un S. Bogdanovs iesaka uzsākt spēcīgu propagandas kampaņu, lai vājinātu pretinieka morāli un nomāktu tā vēlmi pretoties, kā arī maldināt un uzpirkt pretinieka politiķus un militārpersonas, iefiltrēt ietekmes aģentus, radot haosu un nestabilitāti. Tikai pēc šiem pasākumiem ir iespējams sākt nobeiguma (militāro) fāzi, kas darbā netiek īpaši detalizēta. Pēc Somijas Ārpolitikas institūta pētnieka Andrāša Rāca (*Rácz*) domām, ņemot vērā, ka S. Čekinova un S. Bogdanova izstrādātā koncepcija pilnā apjomā tika realizēta Krimā, pieļaujams, ka viņu aprakstītais vairāku mēnešu ilgais nemilitārais sagatavošanas periods pret Ukrainu tika uzsākts, vēlākais, 2013. gada vidū – vairākus mēnešus pirms Maidana sākuma.⁹⁰⁶

Piektkārt, J. Lucenko, ieņemdamas ģenerālprokurora amatu, paziņoja, ka izmeklēšanai ir izdevies noskaidrot, ka 2013. gadā *SBU* Hersonas apgabala pārvalde ir ziņojusi Kijevai, ka Hersonā ir parādījušās diversantu grupas, ko atbalsta Krimas politiķi. „Jau tad starp [diversantu] uzvārdiem parādās [līdz 2014. gadam Rostovā pie Donas dzīvojošais vēlākais Donbasa kaujinieks Arsēnijs Pavlovs ar palamu] Motorola. Jau tad bija skaidrs, ka Krima – pirmām kārtām Konstantinovs un Goblins (viņš arī Aksjonovs) – organizē prokrieviskus teroristiskus grupējumus. Tieši tad Slovjanskā vairākas reizes ieradās Strelkovs. Tieši tolaik Slovjanskas milicijas rajona nodaļā, kur jau sākotnēji nevarēja būt daudz ložmetēju, to parādījās ļoti daudz – ierocū noliktavā. Tas viss tika plānots jau iepriekš.”⁹⁰⁷

Bijušais *SBU* priekšsēdētājs V. Naļivaičenko ir paziņojis, ka par Krievijas ilgtermiņa Ukrainas sadalīšanas plāniem un iepriekšējās valsts politiskās elites nodevību liecina tas, ka Donbasā ilgstoši netraucēti darbojušās pret Ukrainas teritoriālo vienotību vērstas organizācijas, kas 2014. gada pavasarī kļuva par pamatu Krievijas iniciētajai

⁹⁰⁴ PESHKO. *Ivan Lishhyna: Eks-komanduvach VMS Berezovs'kyj.*

⁹⁰⁵ VALERIJ GERASIMOV. *Cennost' nauki v predvidenii.* Pieejams: <http://bit.ly/2xxIyv0>

⁹⁰⁶ ANDRÁS RÁCZ. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist.* Helsinki, 2015, pp. 38–39. Pieejams: <http://bit.ly/2ob5rOo>

⁹⁰⁷ GORDON. *Lucenko: Janukovich mne skazal: „Sho ty, suka, znaesh' pro chifir'?*

separātisma kustībai valsts austrumos. Pēc V. Naļivaičenko teiktā, separātistiem jau 2014. gada martā bija izveidota ideoloģija, nodrošināti finansējuma avoti un pat ieroču noliktavas, ko *SBU* iepriekšējos gados apzināti „nievēroja”.⁹⁰⁸ Arī bijušais *SBU* Doņeckas pārvaldes vadītājs ģenerālleitnants O. Skipaļskis apstiprina, ka *SBU* jau vismaz kopš 2000. gadu sākuma ignorējis informāciju, ka daudzi vēlākās *DNR* līderi tiek apmācīti Piemaskavas nometnēs. Tajā pašā laikā *SBU* veicis Ukrainas patriotisko organizāciju diskreditācijas operācijas.⁹⁰⁹

Donbasa separātistu organizāciju vidū īpaši atzīmējama ir „*Doņeckaja Respublika*”, kas 2006. gada 15. februārī sāka vākt parakstus par Donbasa atdalīšanos no Ukrainas. Reaģējot uz šo akciju, V. Juščenko lika valsts drošības iestādēm organizācijas aktivitātes ierobežot. Tomēr, kā liecina organizācijas 2008. gadā sociālajos tīklos izveidotais profils, kurā tās aktīvisti publicēja fotogrāfijas no militārām nometnēm, „*Doņeckaja Respublika*” darbību pilnīgi nav pārtraukusi.⁹¹⁰ 2009. gadā „*Doņeckaja Respublika*” biedri paziņoja par Doņeckas Federālās Republikas izveidi, kurai, saskaņā ar ieceri, vajadzēja apvienot sešus – Doņeckas, Dņepropetrovskas, Harkovas, Hersonas, Luhanskas un Zaporožjes – apgabalus.⁹¹¹ Jau iepriekš – 2008. gadā – organizācija bija izdevusi brošūru „*Otčajannaja Respublika*”, kurā tika izklāstīta „Doņeckas Republikas” vēsture un kurai bija pievienota federalizētas Ukrainas karte.⁹¹²

„*Doņeckaja Respublika*” ir cieši saistīta ar tā dēvētās krievu pasaules ideologa A. Dugina vadīto Eirāzijas Jaunatnes savienību, kas laikā no 2013. līdz 2014. gadam saņēma Krievijas prezidenta grantus 18,5 miljonu dolāru apjomā.⁹¹³ Uz šo saistību, piemēram, norāda fakts, ka Eirāzijas Jaunatnes savienības štābā Maskavā 2012. gadā tika izveidota „*Doņeckaja Respublika*” vēstniecība.⁹¹⁴ Minēto organizāciju sadarbību neslēpj arī A. Dugins, kurš ir atzinis, ka „*Doņeckaja Respublika*” aktīvisti ir piedalījušies Eirāzijas Jaunatnes savienības rīkotās nometnēs⁹¹⁵, tostarp Krievijas politiskās vadības atbalstītajos jaunatnes forumos „*Seļiger*”.⁹¹⁶

Ukrainas vadošais radikālo kustību pētnieks A. Šehovcovs norāda uz tiešu „*Doņeckaja Respublika*” publisko aktivitāšu un Ukrainas iekšpolitisko norišu korelāciju: 2010. gadā pēc V. Janukoviča uzvaras vēlēšanās tās darbībā iestājās apsūkums, bet 2012. gadā tā strauji aktivizējās. Pēc A. Šehovcova domām, tas ir skaidrojams ar 2012. gadā notikušajām parlamenta vēlēšanām, kad Reģionu partija

⁹⁰⁸ KAPSAMUN. *Valentyn Nalyvajchenko: Zaraz u SBU vidchutnyj patriotyzm.*

⁹⁰⁹ GEDA. *Moskovskie tajny.*

⁹¹⁰ Pieejams: <http://bit.ly/29dK5KW>

⁹¹¹ ANTON SHEKHOVTSOV. *How Alexander Dugin's Neo-Eurasianists geared up for the Russian-Ukrainian war in 2005–2013.* Pieejams: <http://bit.ly/295jpbk>

⁹¹² *Kak v Donecke agitirovali za DNR eshhe v 2008 godu* (FOTO fakt). Pieejams: <http://bit.ly/2xh7tDr>

⁹¹³ Ibidem.

⁹¹⁴ *Rossija nachala sozdat' DNR eshhe v 2005 godu.* Pieejams: <http://bit.ly/2q29pNq>

⁹¹⁵ NATAL'JA ROZHKOVA. «*Vezhlyvye ljudi*» iz Donecka: kto oni? *Rezul'taty rassledovanija.* Pieejams: <http://bit.ly/29dJZCT>

⁹¹⁶ Kā 2014. gada aprīlī Ukrainas televīzijas kanāla „1+1” analītiskajam raidījumam „*TSN. Tižden*” apgalvoja par situāciju pilsētā labi informētais Doņeckas sabiedriskais aktīvisks Deniss Kazanskis, situācijas destabilizācijā Donbasā 2014. gada pavasarī īpaši aktīvi iesaistījās personas, kas iepriekš piedalījās „*Seļiger*”, tostarp Doņeckas „tautas gubernators” Pāvels Gubarjovs. – *Na Shodi Ukrajiny regionaly hochut' stvoryty „derzhavu v derzhavi”, shhob jih nihto ne chipav.* Pieejams: <http://bit.ly/29iNxWx>

priekšvēlēšanu kampaņā izmantoja „antifašisma” retoriku⁹¹⁷ un savas aktivitātes izvērša arī vairākas „antifašistu organizācijas”, tostarp „Pasaule bez nacisma”⁹¹⁸, V. Koļešņičenko izveidotā „Starptautiskā antifašistu fronte” un „*Doņeckaja Respublika*”.⁹¹⁹ Vienlaikus 2012. gadā „*Doņeckaja Respublika*” un Eirāzijas Jaunatnes savienība, piesaistot citas prokremliskās organizācijas, piemēram, Krievijas valdošās partijas „*Jedinaja Rossija*” Augstākās padomes locekļa Jurija Šuvalova vadīto Sociāli konservatīvo politikas centru⁹²⁰, rīkoja arī vairākas apaļā galda diskusijas par Donbasa nākotni un Ukrainas integrāciju Krievijas kūrētājā Eirāzijas Ekonomiskajā savienībā. Piemēram, 2012. gada 18. februārī Luhanskā notikušās apaļā galda diskusijas gala rezolūcijā tika norādīts, ka Krievijas un Ukrainas „integrācijas galīgajam mērķim jābūt pārejai no reģionālās integrācijas uz jaunas starpvalstu integrācijas formas izveidi”⁹²¹. Tāpat šīs apaļā galda diskusijā tika paziņots par pilsoniskās iniciatīvas „Donbass par Eirāzijas savienību” izveidi, kā arī pieņemts lēmums par tās biedru iestāšanos Krievijas polittehnologa M. Koļerova vadītajā kustībā „*Internacionaļnaja Rossija*”.⁹²² M. Koļerovs, savulaik ieņemdams Prezidenta administrācijas Starpreģionālo un kultūras sakaru ar ārvalstīm pārvaldes vadītāja amatu, strādāja V. Surkova pakļautībā, attīstot ārvalstīs prokremliskajai Krievijas jaunatnes kustībai „*Naši*” radniecīgas organizācijas „*Proriv!*” (Ukrainā šādas organizācijas, piemēram, tika izveidotas Aizkarpatu apgabālā un Krimā un puda atklāti pretvalstiskas un separātiskas idejas).⁹²³ Šo kustību oficiālais mērķis bija „pretdarboties Rietumu inspirētajām krāsainajām revolūcijām Krievijā”, izmantojot Krievijas „maigo varu” (*soft power*)⁹²⁴ tuvējās ārvalstīs. Kremļa izpratni par

⁹¹⁷ Reģionu partijas pārstāvji savu iekšpolitisko pozīciju stiprināšanai tā saukto „antifašisma retoriku” izmantoja jau kopš 2004. gadā notikušās Oranžās revolūcijas. Īpaši šajā ziņā izcēlās Luhanskas apgabala politiskā elite, kura izvērša aktīvu sadarbību ar Krievijas valdošo partiju „*Jedinaja Rossija*”, organizējot dažādus „humānos forumus”, kuros tika pārrunāti ar „fašisma atdzimšanu”, Ukrainas federalizāciju un krievu valodas aizsardzību saistītie jautājumi. Šajos pasākumos bieži viesi bija „*Jedinaja Rossija*” pārstāvji, piemēram, NVS Valstu institūta vadītājs K. Zatuļins. Vienlaikus Luhanskas apgabala padomes vadītājs Valērijs Golenko bija izveidojis ciešus kontaktus un regulāri tikās ar toreizējo Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieku V. Surkovu, kurš tagad tiek uzskatīts par Donbasa pašpasludināto republiku kuratoru. – Skat. sīkāk: KONSTANTIN SKORKIN. *25 let donbasskogo separatizma. Chast' vtoraja*. Pieejams: <http://bit.ly/1LZUBEz>

⁹¹⁸ Kaut arī tā sevi pozicionē kā starptautisku organizāciju, Latvijas Drošības policija to ir identificējusi kā Krievijas ietekmes organizāciju. – *Publiskais pārskats par Drošības policijas darbību 2013. gadā*. 2014. Pieejams: <http://bit.ly/29aFPwv>

⁹¹⁹ SHEKHOVTSOV. *How Alexander Dugin's*.

⁹²⁰ *Nachinaja s 2012 goda – kto i kak sozdaval «DNR»*. Pieejams: <http://bit.ly/299CgWd>

⁹²¹ SHEKHOVTSOV. *How Alexander Dugin's*.

⁹²² *Nachinaja s 2012 goda – kto i kak sozdaval «DNR»*.

⁹²³ OLEKSANDR DEMCHENKO. *Pomarancheva revoljucija jak ključovyj chynnyk dlja startu pidgotovky majbutnih separatystiv*. Pieejams: <http://bit.ly/29afrAH>

⁹²⁴ Šī koncepta autors Džozefs Najs (*Nye*) maigo varu definē kā spēju ietekmēt citus, lai panāktu sev vēlamo rezultātu. Tomēr vairāku autoru skatījumā Krievijas realizētās politikas gadījumā ir grūti runāt par maigās varas konceptu, jo Kremļa uztverē šis jēdziens ietver ne tikai tradicionālos maigās varas instrumentus – medijus un Krievijas tēlu popularizējošus pasākumus –, bet arī propagandas kampaņas, politisko konfrontāciju, slēptas kampaņas un finansēšanu (GATIS PELNĒNS (ed.). *The Humanitarian Dimension of Russian Foreign Policy toward Georgia, Moldova, Ukraine and the Baltic States*. Rīga, 2009, p. 315). Šīs pieejas rezultātā, kā norāda poļu pētnieks Jaroslavs Čvieks-Karpovičs (*Ćwiek-Karpowicz*), Krievijas spēja ietekmēt kaimiņu ārpolitiku, neskatoties uz tās plašajiem postpadomju telpā rīcībā esošajiem maigās varas instrumentiem (spēcīgajām krievu valodas pozīcijām, radniecīgo kultūru un atvērto darba tirgu, kā arī lielajiem dabas resursiem), ar maigās varas palīdzību ir bijusi ierobežota.

maigo varu apliecina V. Putina apgalvojums, ka maigā vara ir „instrumentu un metožu komplekss ārpolitikas mērķu sasniegšanai bez ieroču izmantošanas, bet ar informatīvo un citu ietekmes sviru palīdzību”⁹²⁵. Vēl atklātāk šo ideju formulējis jau pieminētais M. Koļerovs, kura uztverē „maigā vara nozīmē radīt spiediena punktus [..], iefiltrēšanās punktus, ietekmes tīklus”. Par Krievijas maigās varas realizācijas galīgajiem mērķiem acīmredzot liecina viņa uzskats, ka postpadomju valstis „var cīnīties par neatkarību, taču tas tām dārgi maksās”⁹²⁶.

5.2. Separātisms Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos 2014. gada pavasarī

Vienlaikus ar Krimas aneksijas norisi bija vērojams pret jaunajām Ukrainas varasiestādēm vērstu protestu akciju pieaugums Ukrainas dienvidaustrumu reģionos. Tiesa, pirmajās dienās pēc Kijevā notikušās varas maiņas situācija valsts dienvidaustrumu reģionos bija kopumā mierīga. Vienīgais izņēmums bija Harkova, kur 26. februārī notika pirmais plašais prokremliskais mītiņš, kura laikā pie pilsētas padomes ēkas tika izkārtis Krievijas karogs. Situācija pārējos dienvidaustrumu reģionos mainījās 27. februārī pēc Krimas Augstākās padomes ēkas sagrābšanas un Krievijas Federācijas padomes lēmuma, kas ļāva Krievijas prezidentam izmantot karaspēku ārpus valsts teritorijas. Šajā brīdī dažādas mazpazīstamas prokremliskās organizācijas sociālajos tīklos sāka aicināt Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu iedzīvotājus uz separātiska rakstura mītiņiem. Notikumi strauji mainījās 1. martā, kad protesta akcijas notika vairākās dienvidaustrumu apgabalos pilsētās. Harkovā piedalījās 15 000, Doņeckā uz protestiem pulcējās 10 000–15 000, Luhanskā apmēram 10 000, bet Odesā – 7000 cilvēku. Tajā pašā dienā Dņepropetrovskā notika „antifašistiskais maršs”, kurā piedalījās aptuveni 5000 demonstrantu.⁹²⁷ Mazskaitlīgi mītiņi notika arī citās Ukrainas dienvidaustrumu pilsētās, taču demonstrāciju laikā netika izteiktas konkrētas politiskas prasības. Vienīgie izņēmumi bija Luhanska, kur apgabala padome nobalsoja par jauno Ukrainas varasiestāžu neatzīšanu un deklarēja tiesības vērsties pie Krievijas pēc palīdzības, un Nikolajeva, kur protestētāji aicināja izveidot jaunu federālo subjektu, tajā

To nosaka jau pieminētā Krievijas nespēja izprast maigās varas būtību – tā šo konceptu pamatā ir reducējusi līdz propagandas izplatīšanas platformai, galvenokārt koncentrējoties uz tai jau simpatizējošiem cilvēkiem (pamatā uz ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem). Tādējādi Krievijas maigās varas realizācija ir pretrunā šī koncepta būtībai: tā vietā, lai piesaistītu cilvēkus, kuri neatbalsta Kremļa realizētās ārpolitikas mērķus, Krievija mobilizē tos, kuri jau tiem piekrit (JAROSŁAW ĆWIEK-KARPOWICZ. *Limits to Russian Soft Power in the Post-Soviet Area*. 2012, pp. 5–9; Pieejams: <http://bit.ly/29g2Grd>). Tomēr, kā to precīzi formulējis Dž. Šerrss, maigās varas trūkums nenozīmē, ka Krievijai nav ietekmes vai varas (viņš to definē kā valsts spēju pārliecināt vai pamudināt citus rēķināties vai piekāpties tās vēlmēm, nelietojot spēku vai tiešus draudus). Tādēļ, pēc Dž. Šerra domām, Krievijas sakarā ir pamats runāt nevis par „maigo varu”, bet gan par „maigo piespiešanu” (infiltrāciju, uzpirkšanu, šantāžu utt.). – SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 2, 13.

⁹²⁵ ANDIS KUDORS. Krievijas izpratne par publisko diplomātiju: starp maigo varu un manipulāciju. ANDIS KUDORS (ed.). Krievijas publiskā diplomātija Latvijā: mediji un nevalstiskais sektors. Rīga, 2014, 33. lpp., pieejams arī: <http://bit.ly/295iRCp>

⁹²⁶ WILSON. *Ukraine Crisis*, p. 34.

⁹²⁷ «Russkaja vesna». *Nachalo. Kak god nazad razvivalis' sobytija na Jugo-Vostoke Ukrainy*. Pieejams <http://bit.ly/2fGn87S>

apvienojot Nikolajevas, Hersonas un Odesas apgabalu. Kopš marta sākuma dažāda rakstura protesta akcijas Ukrainas dienvidaustrumu pilsētās notika regulāri, veicinot sadursmes starp patriotiski noskaņoto Ukrainas sabiedrības daļu un separātistiem. Šīs iekšpolitiskās spriedzes kulminācija tika sasniegta 2. maijā Odesā.⁹²⁸

Kaut arī sākotnēji var šķist, ka šīs protesta akcijas bija haotiskas, tomēr vēriņa situācijas analīze liecina par protesta darbību koordināciju. To spilgti apliecina Ukrainas Ģenerālprokuratūras publicētie S. Glazjeva telefonsarunu ieraksti, no kuriem noprotams, ka Kremļa 2014. gada martā centās atkārtot Krimas sagrābšanas scenāriju arī citos Ukrainas dienvidaustrumu reģionos, rīkojot apmaksātas pret oficiālo Kijevu vērstas protesta akcijas, sagrābjot apgabalu padomes ēkas un piespiežot to deputātus paziņot par Ukrainas varasiestāžu nelikumību. Telefonsarunās S. Glazjevs akcentēja, ka Krievijai ir ļoti svarīgi, lai Ukrainas iedzīvotāji masveidīgi vērstos pēc Krievijas palīdzības. Iepriekšminēto spilgti ilustrē S. Glazjeva 2014. gada 1. marta telefonsarunas ieraksts, kurā viņš pauž neizpratni, kādēļ nav ieņemta Zaporožjes apgabala padomes ēka: „Man ir tiešs valdības uzdevums – panākt cilvēku sacelšanos Ukrainā. [Tas] jādara pēc iespējas ātrāk, jo prezidents jau ir parakstījis rīkojumu [par Krievijas karaspēka ievešanu Ukrainā] – jau ir sākusies operācija, jau ziņo, ka karavīri izvirzās. Ko viņi [Zaporožjes iedzīvotāji] vēl gaida!? Mēs to nevaram darīt ar spēku – mēs taču izmantojam spēku, tikai lai palīdzētu cilvēkiem. Taču, ja cilvēku nav, kāda var būt palīdzība!?”⁹²⁹

Uz protesta akciju koordinēto raksturu norāda arī separātistu līderu saistība ar noteiktiem politiskajiem spēkiem vai struktūrām. Aplūkojot 2014. gada pavasarī Ukrainas dienvidaustrumu pilsētās notikušās protesta akcijas, ir iespējams izšķirt divus nosacītos separātisma viļņus. Pirmā viļņa separātistus, kuri bija īpaši pamanāmi laikā no 2014. gada februāra beigām līdz marta beigām, var iedalīt trīs kategorijās. Pirmkārt, tie bija cilvēki, kuri bija saistīti ar Ukrainas Progresīvās sociālistiskās partijas līderi Natāliju Vitrenko, kura savulaik atklāti iestājās par Ukrainas pievienošanos Krievijai. Pie šīs kategorijas pieskaitāmi pirmie tā saucamie Doņeckas, Luhanskas un Nikolajevas apgabalu tautu gubernatori Pāvels Gubarjovs, Aleksandrs Haritonovs un Dmitrijs Ņikonovs, kuri bija Progresīvās sociālistiskās partijas biedri. Otrkārt, Ukrainas Iekšlietu ministrijas struktūru esošie vai bijušie darbinieki, kuri bija saistīti ar 2010. gadā Harkovā dibināto sabiedrisko organizāciju „*Oplot*”, kuras biedri 2014. gadā veidoja Doņeckas separātistu kodolu. Minētās organizācijas vadītājs Jevgeņijs Žilīns līdz 2005. gadam bija strādājis Iekšlietu ministrijas un *SBU* struktūrās. Savukārt par „*Oplot*” Doņeckas nodaļas vadītāju kļuva Aleksandrs Zaharčenko, kurš savulaik bija mācījies (bet nebija absolvējis) Ukrainas Iekšlietu ministrijas Doņeckas juridiskajā institūtā. Līdzīga biogrāfija bija arī separātistu grupējuma „*Narodnoje opolčeniye Donbassa*” līderim Mihailam Čumačenko. Antiukrainiskajā pučā Odesā 2014. gada 2. maijā aktīvi piedalījās apgabala Iekšlietu ministrijas pārvaldes vadītāja vietnieks Dmitrijs Fučedži, kurš ir separātiskā Moldovas Piedņestras reģiona bijušā „iekšlietu ministra” brālis.

⁹²⁸ Skat. sīkāk: VJACHESLAV LIHACHEV. Ukrainskie nacional-radikaly protiv prorossijskih «separatistov»: ulichnaja vojna perioda fevral' – maj 2014 g. *Forum novejshej vostochnoevropejskoj istorii i kul'tury*. № 1, 2016. lpp. Pieejams: <http://bit.ly/2oY4mwo>

⁹²⁹ *Besedy «Sergeja Glaz'eva» o Kryme i besporjadkah na vostoce Ukrainy*.

Treškārt, Reģionu partijas pārstāvji, tostarp Oļegs Carjovs, Arsēns Klinčajevs, Vadims Savčenko un Harkovas apgabala padomes deputāts Igors Masalovs, kurš ir V. Medvedčuka kustības „*Ukrainskij vibor*” biedrs.

2014. gada marta beigās pirmo separātistu līderu paaudzi nomainīja nākamā. Kopš šī brīža mainījās arī separātistu darbības raksturs. Viņu rīcība kļuva koordinētāka, un tika sākota administratīvo ēku ieņemšana (kaut arī sporādiski uzbrukumi administratīvajām ēkām notika arī pirmā separātisma viļņa laikā, tās drīz pēc ieņemšanas tika atbrīvotas, jo separātisti nebija gatavi tajās nakšņot). Otrajā vilnī par separātistu līderiem kļuva spēka struktūru veterāni. Piemēram, bijušais *LNR* vadītājs Valērijs Bolotovs bija Gaisa desanta karaspēka veterānu savienības Luhanskas apgabala nodaļas vadītājs, Slovjanskas tautas mērs Vjačeslavs Ponomorajovs – Afganistānas kara veterāns.⁹³⁰

Līdzīgi kā Krimā, Kremļa īstenoto Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu destabilizāciju atviegloja šo reģionu iedzīvotāju vairākuma negatīvā attieksme pret Maidanu un 2014. gada februārī Kijevā notikušo varas maiņu. Kopš 2014. gada janvāra beigām Ukrainas rietumu un centrālo apgabalu iedzīvotāju īstenotā reģionālo valsts iestāžu ēku ieņemšana veicināja daļas Ukrainas sabiedrības uzskatu, ka ir sācies valsts sabrukums. Tādēļ līdz ar Kijevā notikušo varas maiņu separātistu īstenotā administratīvo ēku sagrābšanas taktika netika uztverta kā kaut kas viennozīmīgi negatīvs, bet gan kā Maidana aktīvistu taktikas atkārtošana. Turklāt, izvērtējot Kijevas Starptautiskā socioloģijas institūta 2014. gada aprīlī veikto aptauju par Ukrainas dienvidaustrumu iedzīvotāju noskaņojumu, konstatējams, ka ievērojama Ukrainas sabiedrības daļa uzskatīja, ka valstī Maidana rezultātā ir noticis valsts apvērsums. Īpaši šāds noskaņojums bija izplatīts Donbasā, kur Maidana notikumus kā valsts apvērsumu vērtēja attiecīgi 70,5 % un 61,3 % Doņeckas un Luhanskas apgabala iedzīvotāju. Prezidenta pienākumu izpildītāju O. Turčinovu par nelegitīmu uzskatīja attiecīgi 74 % un 70 % Doņeckas un Luhanskas apgabala iedzīvotāju, A. Jaceņuka vadīto valdību – 72,1 % un 70,4 %, bet parlamentu – 49,5 % un 46,7 %. Pārējos Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos šis uzskats bija izplatīts nedaudz mazāk, tomēr arī tur ievērojama sabiedrības daļa apšaubīja varas maiņas legimititāti. Šajos reģionos Kijevā notikušo varas maiņu kā apvērsumu vērtēja no 23,6 % (Nikolajevas apgabals) līdz 42,6 % (Harkovas apgabals) aptaujāto (skat. 1. tabulu).

Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu iedzīvotāju attieksme pret varasiestāžu likumību 2014. gada aprīlī (procenti no kopējā respondentu skaita)⁹³¹

	Maidana rezultātā ir noticis valsts apvērsums	O. Turčinovs kā prezidenta p. i. nav legitīms	Valdība nav legitīma	Parlaments nav legitīms
Dienvidaustrumu apgabali kopumā	46 %	50,8 %	49,6 %	36,8 %

⁹³⁰ MITROHIN. *Grubye ljudi*, s. 54–64.

⁹³¹ INNA VEDERNIKOVA, JULIJA MOSTOVAJA, SERGEJ RAHMANIN. *Jugo-Vostok: vetv' dreva nashego*. Pieejams: <http://bit.ly/2rc8jeK>

Dņepropetrovskas apgabals	31,2 %	36,6 %	34,7 %	29,4 %
Doņeckas apgabals	70,5 %	74 %	72,1 %	49,5 %
Harkovas apgabals	42,6 %	51,2 %	50,7 %	20,6 %
Hersonas apgabals	30 %	31,9 %	29,4 %	20,6 %
Luhanskas apgabals	61,3 %	70 %	70,4 %	46,7 %
Nikolajevas apgabals	23,6 %	23,8 %	24,3 %	20,4 %
Odesas apgabals	37 %	38,3 %	39,5 %	29,3 %
Zaporožjes apgabals	38,3 %	43,2 %	39,3 %	31,6 %

Izvērtējot 1. tabulā iekļautos datus, redzams, ka sabiedrības negatīvais noskaņojums pret valstī notikušajām politiskajām pārmaiņām bija nozīmīgs, taču ne noteicošs separātismu veicinošs faktors. Tabulā redzams, ka pastāv zināma korelācija starp dažādu reģionu iedzīvotāju negatīvo attieksmi pret Kijevā notikušo varas maiņu un konkrētajos apgabalos 2014. gada pavasarī vērojamo separātisma kustības plašumu. Īpaši tas ir attiecināms uz Donbasu, tomēr šo faktoru nevajadzētu absolutizēt. Sākotnēji 2014. gada pavasarī plašākās demonstrācijas, spēcīgākā separātisma kustība bija vērojama Harkovas apgabalā, nevis Donbasā, kur neapmierinātība ar Kijevā notikušo varas maiņu bija ievērojami lielāka. Vienlaikus, aplūkojot 1. tabulā iekļautos datus, konstatējams, ka 2014. gada pavasarī Harkovas un Odesas iedzīvotāju noskaņojums īpaši neatšķīrās no, piemēram, Dņepropetrovskas un Zaporožjes apgabala iedzīvotāju noskaņojuma, tomēr pirmajos divos apgabalos 2014. gada pavasarī bija vērojama spēcīga protesta kustība, kamēr Dņepropetrovskas un Zaporožjes apgabalā separātisma draudi tika ātri lokalizēti. Ir grūti nepamanīt, ka varmācīgas sadursmes un administratīvo ēku sagrābšanas mēģinājumi izplatījās tikai tajos apgabalos, kam bija tieša robeža ar Krieviju (Doņeckas, Harkovas un Luhanskas apgabals) vai ar tās kontrolēto Moldovas separātisko Piedņestras reģionu (Odesas apgabals). Ģeogrāfiskais faktors ļāva Kremlim destabilizēt Ukrainu, iesūtot no Krievijas un Piedņestras attiecīgajos Ukrainas reģionos vispirms tā dēvētos tūristus (apmaksātus aktīvistus un provokatorus), kas piedalījās pret Ukrainas varasiestādēm vērstajos protestos, bet vēlāk – arī bruņotus diversantus.

Nozīmīgs faktors Krievijas īstenotajā Ukrainas destabilizācijā bija V. Janukoviča un viņa līdzgaitnieku lielā ietekme valsts dienvidaustrumu reģionos, kur atradās bijušā prezidenta un viņa politiskā spēka – Reģionu partijas – tradicionālā atbalsta bāze. Kontrole pār dienvidaustrumu apgabaliem pēc 2014. gada februārī Kijevā notikušās varas maiņas bijušajai valsts elitei ļāva 2014. gada pavasarī veicināt separātismu dažādos valsts reģionos. Iepriekšminēto spilgti ilustrē bijušās Slovjanskas (Doņeckas apgabals) domes priekšsēdētājas Neljas Štepas liecība par 2014. gada februāra beigās–marta sākumā notikušu neoficiālu Doņeckas apgabala pilsētu mēru tikšanos ar apgabala vadību. Sanāksmē piedalījās Doņeckas apgabala gubernators Andrijs Šišackis un Doņeckas milicijas priekšnieks Romāns Romanovs. Pēc N. Štepas teiktā, sanāksmes

laikā „Šišackis paziņoja, ka pie mums apgabalā centīsies iekļūt „Pravij sektor” [..]. Tādēļ sapulciniet medniekus, veidojiet savu pilsētu paš aizsardzības vienības, ir nepieciešams viņus visus nošaut. [..] Tur bija visu [Doņeckas apgabala] pilsētu mēri, un visi to uztvēra kā rīkojumu”⁹³². Kā apgalvo *SBU* darbinieki, līdzīgi bija arī Luhanskas apgabalā, kur vietējās reģionālās elites mēģināja atkārtot Oranžās revolūcijas laika situāciju, „sašūpojot” situāciju, kas ļautu tām uzsākt ar Kijevu sarunas par tām labvēlīgu stāvokļa noregulējumu.⁹³³

Krievija šo Ukrainas gāztās politiskās elites revanšismu izmantoja savu ārpolitisko mērķu sasniegšanai. Maskavas iespējas palielināja tas, ka Ukrainā par dienvidaustrumu reģionu apgabalu gubernatoriem tika ieceltas tikai personas, kas vienlaikus bija saņēmušas gan Ukrainas prezidenta, gan arī Maskavas akceptu.⁹³⁴ To, pēc viena no Reģionu partijas dibinātājiem Volodimira Landika teiktā, noteica Ukrainas politiskās vadības iesaiste koruptīvos gāzes un naftas piegādes darījumos, pret ko apmaiņā Maskava prasīja iespējas ietekmēt dažu valdības ministru (īpaši ārlietu un aizsardzības) un Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu gubernatoru iecelšanu amatos.⁹³⁵

Lai ilustrētu Krievijas un Ukrainas reģionālo elišu sadarbību 2014. gada pavasarī, aplūkosim situācijas attīstību Luhanskas apgabalā, kur jau ilgstoši liela ietekme bija Reģionu partijas deputātam O. Jefremovam, kurš ir augstākā līmeņa bijusī valsts amatpersona, kas ir tikusi apcietināta saistībā ar apsūdzībām par separātisma veicināšanu.⁹³⁶

No 1998. līdz 2005. gadam O. Jefremovs bija Luhanskas apgabala gubernators, un šajā laikā ar O. Jefremovu saistītās biznesa struktūras apzināti veicināja apgabala lielo rūpniecības uzņēmumu maksātspēju un pēc tam izpārdeva to aprikojumu, tādējādi Luhanskas apgabals kļuva par Ukrainas nabadzīgāko reģionu.⁹³⁷ Minētā situācija ne tikai kalpoja kā sociālās spriedzes avots, bet arī veicināja plašu kontrabandas izplatību, 2014. gadā būtiski atvieglot Luhanskas apgabala destabilizāciju. O. Jefremovs, būdams personiski iesaistīts dažādās kontrabandas shēmās, pretojās visām iniciatīvām, kas bija vērstas uz Ukrainas un Krievijas valsts robežas Luhanskas apgabalā demarkāciju un delimitāciju.⁹³⁸ Turklāt Krievija 2014. gadā izmantoja kontrabandistus tīklus Luhanskas apgabalā Donbasa kaujinieku materiāli tehniskajai apgādei.⁹³⁹

---

⁹³² EVGENIJ PLINSKIJ. *Nelja Shtepa: „Ja vyshila na lifchike imja i datu rozhdenija – chtoby opoznali telo, esli menja vybrojsjat kuda-to mertvoj”*. Pieejams: <http://bit.ly/2p2AT4r>

⁹³³ BOGDAN BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*. Pieejams: <http://bit.ly/2pvkTIK>; BOGDAN BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU. Oficer specslužby pro «russkuju vjesnu»*. Pieejams: <http://bit.ly/2q1NLbh>; OL'GA HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni*. Pieejams: <http://bit.ly/2pgHpnv>

⁹³⁴ NATALIJA DVALI. *Landik: Janukovich govovil: „Ishhite, u menja v Evrope ni kopejki”*. *Ne vral, miliardy Oppobloka hranjatsja u ih druga Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/2p0md4H>

⁹³⁵ VALENTIN TORBA. *Kak «stroilas'» vojna*. Pieejams: <http://bit.ly/2or4Uv0>

⁹³⁶ *Slidstvo otrymalo vsi dokazy, shho Jefremov «vidkryv dveri vijni» – Genprokuror*. Pieejams: <http://bit.ly/2q0b4iJ>

⁹³⁷ *Pavutynnja Jefremova*. Pieejams: <http://bit.ly/2pZQMpE>

⁹³⁸ TAT'JANA ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode iz-za halatnosti pravoohranitel'nyh organov*. Pieejams: <http://bit.ly/2q9I87t>

⁹³⁹ SERGEJ SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*. Har'kov, 2016, s. 272, 326.

O. Jefremova ietekmi Luhanskas apgabalā veicināja spēja panākt, ka budžeta iestādēs strādājošie un pensionāri bija spiesti izmantot viņa izveidotās bankas „Ukrkommunbank”, kuras formālais īpašnieks bija O. Jefremova biznesa partneris Eduards Lozovskis, pakalpojumus. Tas ne tikai nodrošināja O. Jefremova kapitāla pieaugumu, bet arī, ņemot vērā bankas plaši izvērsto kreditēšanas programmu, radīja ievērojamas Luhanskas sabiedrības daļas finansiālu atkarību no O. Jefremova.⁹⁴⁰

2004. gadā Oranžās revolūcijas laikā O. Jefremovs bija viens no Sjeverodoņeckas kongresa, kura laikā tika pasludināta Ukrainas dienvidaustrumu reģionu neatkarība, iniciatoriem.⁹⁴¹ Kaut arī viņš pēc tam tika atstādināts no gubernatora amata, O. Jefremovs vairāku faktoru dēļ joprojām saglabāja būtisku ietekmi Luhanskas apgabalā. Pirmkārt, Ukrainā pastāvošajā klanu sistēmā uz O. Jefremovu turpināja orientēties dažādas amatpersonas un ierēdņi, kuru iecelšanu amatos viņš bija iepriekš sekmējis. Otrkārt, O. Jefremovs panāca neoficiālu vienošanos ar „Batkivščina” parlamentārās frakcijas deputāti Natāliju Koroļevsku par biznesa aktīvu sadali Luhanskas apgabalā. Šī vienošanās, ņemot vērā V. Juščenko prezidentūras laikā vērojamo politisko nestabilitāti, kuras rezultātā valstī pie varas pārmaiņus atradās gan Reģionu partija, gan arī „Batkivščina”, ļāva nodrošināt viņu pozīciju Luhanskas apgabalā stabilitāti.⁹⁴² Vienlaikus šīs vienošanās ietvaros O. Jefremovs attīstīja sadarbību ar N. Koroļevskas brāli Konstantīnu, kurš ieņēma dažādus amatus Krievijas valsts struktūrās (tostarp bija Krievijas reģionālās attīstības ministra vietnieks). Ņemot vērā, ka visi viņa biznesa aktīvi atradās Maskavā, sadarbība ar K. Koroļevski veicināja O. Jefremova atkarību no Krievijas.⁹⁴³

Pēc V. Janukoviča ievēlēšanas par valsts prezidentu O. Jefremovs 2010. gadā tika iecelts par Reģionu partijas parlamentārās frakcijas vadītāju, bet Luhanskas apgabals tika nodots O. Jefremova klana pārziņā: par Luhanskas gubernatoru kļuva Volodimirs Pristjuks, par viņa vietniekiem E. Lozovskis un Mikola Zaporožcevs, bet par Luhanskas apgabala padomes priekšsēdētāju – Valērijs Golenko.⁹⁴⁴

Reģionu partijas parlamentārajā frakcijā O. Jefremovs līdz ar vēl vienu separātiskā Sjeverodoņeckas kongresa organizētāju – bijušo Luhanskas apgabala padomes vadītāju Viktoru Tihonovu – pārstāvēja tā saukto prokremlisko spārnu. V. Janukoviča prezidentūras laikā O. Jefremova līdzstrādnieki Luhanskas apgabalā sāka īstenot pasākumus, kas bija vērsti uz lokālpatriotisma attīstīšanu un Donbasa kā īpaša reģiona pretstatīšanu pārējai Ukrainai. Vienlaikus Luhanskas apgabalā oficiālā līmenī tika intensificēta pēc Oranžās revolūcijas aizsāktā sadarbība ar dažādām tā saucamajām Krievijas tautiešu organizācijām. Luhanskā tika rīkotas regulāras konferences par nepieciešamību tuvināties Krievijai, aizsargāt krievu valodu, nepieļaut fašisma atdzimšanu utt. Luhanskas apgabala vadība plaši izvērta arī Lielā tēvijas kara kultu –

⁹⁴⁰ ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode.*

⁹⁴¹ SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 28.

⁹⁴² NATALIJA DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii uzhe v Kieve i zhdut signala.* Pieejams: <http://bit.ly/2f50WU>

⁹⁴³ ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode.*

⁹⁴⁴ JULIJA POLUHINA. *Vse poshlo po klanu.* Pieejams: <http://bit.ly/2q9ESch>

2010. gadā Luhanskā tika atvērts piemineklis *OUN-UPA*⁹⁴⁵ upuriem⁹⁴⁶, Luhanskas apgabala vadība arī pievērsa lielu uzmanību darbam ar Afganistānas kara veterāniem, bijušajiem desantniekiem un militāri vēsturiskajām organizācijām, kā arī to biedru „patriotiskajai” audzināšanai.⁹⁴⁷ Luhanskas apgabalā tika rīkotas regulāras dažādu vēsturisko kauju rekonstrukcijas. Piemēram, 2013. gadā Luhanskā norisinājās vērienīga Luhanskas atbrīvošanas no nacistiskās Vācijas karaspēka kaujas rekonstrukcija, kurā, pēc Luhanskas vēsturnieka Valērija Šņegireva atzinuma, bija vērojamas vairākas dīvainības. Pirmkārt, lai gan Sarkanā armija Luhansku ieņēma februārī, rekonstrukcija notika aprīlī. Otrkārt, kaujas rekonstrukcija nenotika vietā, kur 1943. gadā norisinājās galvenā karadarbība. Tomēr kaujas rekonstrukcijas norises vieta bija stratēģiski svarīga no reģiona militārās aizsardzības viedokļa. Līdz kaujas rekonstrukcijas sākumam tur tika izveidoti nocietinājumi, kuriem 2014. gada vasarā bija ievērojama nozīme Ukrainas Bruņoto spēku uzbrukumam prokremlisko kaujinieku pozīcijām bloķēšanā. Minētā objekta celtniecību vadīja Luhanskas mēra vietnieks Oleksandrs Tkačenko, kurš vēlāk izveidoja separātisko organizāciju „*Luganskaja gvardija*”. Turklāt uz militāro rekonstrukciju tika uzaicināti Krievijas un Krimas militāri vēsturiskie klubi, kuru dalībnieki vēlāk kļuva par prokrievisko kaujinieku „mugurkaulu”. Savukārt 2014. gada februārī Luhanskā notika autobrauciens, kura oficiāli deklarētais mērķis bija rekonstruēt maršrutu, ko Otrā pasaules kara laikā, cenšoties ieņemt Luhansku, veica 8. kavalērijas korpusa 112. Baškīrijas divīzijas karavīri. Līdzīgi kā Luhanskas atbrīvošanas kaujas rekonstrukcijas gadījumā, autobrauciens neatbilda vēsturiskajam maršrutam, bet precīzi sakrita ar maršrutu, pa kuru, vēlāk apejot Ukrainas blokpostēņus, Luhanskā iebruka Krievijas armija. Arī šo rekonstrukciju vadīja jau pieminētais O. Tkačenko. Piedalīties rekonstrukcijā bija uzaicināti Harkovas kluba „*Oplot*” biedri (minētā organizācija 2014. gadā pārtapa par vienu no separātistu kaujas spējīgākajām vienībām). Tādējādi praktiski visās vietās, kur 2014. gada vasarā notika stratēģiski svarīgākās kaujas, iepriekš bija darbojušies militāri vēsturiskie klubi, pieskaņojot šīs „kaujas” noteiktiem vēsturiskiem notikumiem.⁹⁴⁸ Minētajā kontekstā būtiski ir norādīt, ka ar vēsturisko kauju

---

⁹⁴⁵ Ar šo abreviatūru tiek apzīmēta Ukrainu nacionālistu organizācijas militārais spārsn Ukrainas Sacelšanās armija, kuras dalībnieki Otrā pasaules kara laikā un pēc tā (līdz 1956. gadam) cīnījās par neatkarīgas Ukrainas izveidi, iesaistoties karadarbībā pret nacistiskās Vācijas un PSRS bruņotajiem formējumiem, kā arī Polijas pagrīdes vienībām („*Armia Ludowa*” un „*Armia Krajowa*”). Laikā no 1943. līdz 1945. gadam *UPA* karavīri aktīvi iesaistījās ukraiņu un poļu savstarpējās etniskajās tīrīšanās. Piemēram, 1943. gadā, atbildot uz „*Armia Krajowa*” uzsākto ukraiņu civiliedzīvotāju iznīcināšanu, *UPA* organizēja atriebes akciju (t. s. Volīnijas slaktiņš). Dati par šajās etniskajās tīrīšanās bojāgājušo cilvēku skaitu atšķiras, tomēr savstarpējās etniskajās tīrīšanās tikai Volīnijā vien tika iznīcināti vismaz 50 000 poļu un 10 000 ukraiņu. – ALEKSANDR GOGUN. *Mezhdū Gītlerom i Stalīnym. Ukrainskie povstancy*: Izdanie 3-e, ispravlennoe i dopolnennoe. Kiev, 2014, s. 162; Ņemot vērā šos faktus, šāda veida *OUN-UPA* upuriem veltītu pieminekļu atklāšana pati par sevi ir apsveicama. Tomēr, ņemot vērā Luhanskas amatpersonu centienus politizēt *OUN-UPA* jautājumu, sasaistot to ar nacisma atdzimšanu Rietumukrainā, kā arī to iebildumus pret piemiņas plāksnes atklāšanu 1938.–1942. gadā *NKVD* nošautajiem 5000–10 000 Luhanskas apgabala iedzīvotājiem, pieļaujams, ka *OUN-UPA* upuru pieminekļa atklāšanai Luhanskā primāri bija politiski mērķi, nevis centieni godināt upuru piemiņu.

⁹⁴⁶ SKORKIN. *25 let donbasskogo separatizma*.

⁹⁴⁷ ANDREJ DIHTJARENKO. *Rekonstruktory budushhej vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/2kaeBIId>

⁹⁴⁸ *Ibidem*.

rekonstrukciju nodarbojās arī vēlākais Donbasa kaujinieku līderis I. Girkins, kurš šā iemesla dēļ vairākkārt apmeklēja Ukrainu.⁹⁴⁹

Ukrainas plašsaziņas līdzekļos ir publicēts samērā liels skaits savstarpēji papildinošu interviju ar *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes darbiniekiem, kuri palika uzticīgi Ukrainai un turpināja dienestu arī pēc 2014. gada 6. aprīlī separātistu īstenotās *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšanas. Konfrontējot šīs intervijas ar cita veida liecībām, ir iespējams daļēji rekonstruēt 2014. gada ziemas–pavasara notikumu attīstības gaitu. No Ukrainas specdienestu darbinieku liecībām izriet, ka *SBU* Luhanskas apgabala pārvalde savulaik sagatavojusi ziņojumu par iespējamajiem Luhanskas apgabala destabilizācijas draudiem. Ziņojumā, pirmkārt, norādīts, ka situācijas destabilizācija apgabalā nav iespējama bez O. Jefremova, kurš pilnīgi kontrolē Luhanskas apgabala iekšpolitisko situāciju, līdzdalības. Otrkārt, tajā ticis uzsvērts – O. Jefremovs ir vienīgais, kurš kādreiz varētu izšķirties uz šādu soli.⁹⁵⁰

SBU darbinieku vērtējumā, Luhanskas politiskā elite iespējamajai karadarbībai sāka gatavoties jau 2013. gadā, tomēr 2014. gada janvārī tā veica pasākumus, kas jau liecināja par konkrētiem šādiem nodomiem.⁹⁵¹ 2014. gada 20. janvārī notika separātistu kustības „*Luganskaja gvardija*” izveides sapulce, bet 3. februārī tā tika oficiāli reģistrēta.⁹⁵² „*Luganskaja gvardija*” vadīja sens O. Jefremova līdzgaitnieks A. Klinčajevs.⁹⁵³ Būdams V. Medvedčuka vadītās kustības „*Ukrainskij vibor*”, kas aģitēja par Ukrainas pievienošanu Muitas savienībai, Luhanskas nodaļas vadītājs, A. Klinčajevs pauda krasi negatīvu attieksmi pret Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanu. Piemēram, 2013. gada oktobrī A. Klinčajevs paziņoja, ka asociācijas līguma gadījumā Ukrainā var izcelties pilsoņu karš, jo šādā gadījumā, viņaprāt, būtu gaidāms Ukrainas defolts. „Kad [iedzīvotāji] pārnāks mājās un nevarēs bērniem nopirkt pat maizes kumosīņu, tiks sasniegta kritiskā masa, un cilvēki sāks sacelties un dumpoties. Sākumā tas notiks mazās grupiņās. Tālāk tas sāks pāraugt [lielākos protestos]. Vara centīsies viņus iebiedēt, izdarīt spiedienu. Tas ir tāpat kā uguns degšana – tā vietā, lai rūpīgi visu nodzēstu, viņi mēģina uzliet eļļu un palielināt uguni. Tā uguns uzliesmos ar lielu liesmu,” prognozēja A. Klinčajevs.⁹⁵⁴ Šos vāji slēptos draudus būtu kļūdaini uzskatīt tikai par A. Klinčajeva personīgo viedokli. O. Jefremovs un Luhanskas apgabala padomes priekšsēdētājs V. Golenko izmantoja A. Klinčajevu kā ruporu, kurš, neizvēloties izteicienus, publiski pauda to, ko apgabala elite nevēlējās teikt atklāti. Iepriekšminēto neslēpa arī pats A. Klinčajevs, kurš privātu sarunu laikā ar lepnumu uzsvēra savu saistību ar V. Golenko.⁹⁵⁵

2014. gada 27. janvārī Luhanskas apgabala padome (vienlaikus ar Krimas varasiestādēm) pieņēma lēmumu veidot tā saucamās tautas paš aizsardzības vienības, kurām sākotnēji pievienojās daži tūkstoši cilvēku – kazaki un vietējie aktīvisti –, taču

⁹⁴⁹ GOLOVN'OV. *Kto takoj Igor' Girkin.*

⁹⁵⁰ HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshyni.*

⁹⁵¹ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.*

⁹⁵² SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 131.

⁹⁵³ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.*

⁹⁵⁴ ALEKSANDR BELOKOBYL'SKIJ. *Drozshhi «Russkoj vesny»*. Pieejams: <http://bit.ly/1MMQmXB>

⁹⁵⁵ SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 40.

laika gaitā, noplokot ažiotāžai, to rindas kļuva daudz retākas.⁹⁵⁶ Vietējās amatpersonas arī organizēja Krievijas kazaku organizāciju pārstāvju ierašanos Luhanskā.⁹⁵⁷ Kopš 2014. gada februāra sākuma separātistu kustības „*Luganskaja gvardija*”, „*Molodaja gvardija*” un „*Luganskaja samooborona*”, kuru štābs atradās Luhanskas apgabala valsts administrācijas ēkā, kopā ar kazaku atamanu Leonīdu Rubanu rīkoja sistemātiskus mītiņus, kuru laikā aicināja ievest Krievijas karaspēku.⁹⁵⁸ Vienlaikus Luhanskā tika uzsākta informatīvā operācija, kuras galvenais vēstījums bija – Kijevā pie varas nākot rietumukraiņiem, Ukrainā ir gaidāms krievvalodīgo iedzīvotāju genocīds.⁹⁵⁹

Pēc Kijevā notikušās varas maiņas situācija apgabalā krasi saasinājās. Tam par iemeslu bija ne tikai V. Janukoviča bēgšana, bet arī 22. februārī notikušais incidents, kad viens no partijas „*UDAR*” vietējās nodaļas līderiem, ar Luhanskas kriminālo autoritāti Valēriju Dobroslavski saistītais Vjačeslavs Serpokrillovs, kurš iepriekš regulāri bija mainījis politisko piederību un piedalījies dažādās uz proeuropeisko spēku diskreditāciju vērstās provokācijās⁹⁶⁰, kopā ar domubiedriem imitēja Luhanskas apgabala valsts administrācijas ēkas „ieņemšanu”.⁹⁶¹ Patiesībā neviens no provokācijas dalībniekiem minētajai ēkai pat nepietuvojās, un šī akcija aprobežojās ar politisku mītiņu, kura laikā V. Serpokrillovs paziņoja par V. Janukoviča režīma sabrukumu, uzsverot, ka visa vara pilsētā ir nonākusi Maidana rokās. Jau pēc dažām minūtēm akcijas norises vietā ieradās 20 „*Luganskaja gvardija*” aktīvisti, kas noveda pie masveida kautiņa, kura laikā vieglus ievainojumus ar traumatisko pistoli guva divi „*Luganskaja gvardija*” aktīvisti (viens tika hospitalizēts).⁹⁶² Notikuma vietā operatīvi ieradās Luhanskas apgabala televīzijas „*LOT*” reportieri, kuri šo incidentu pasniedza kā Luhanskas apgabala valsts administrācijas ēkas ieņemšanas mēģinājumu. Kad minētais sižets tika nofilmēts, sadursmes kā uz burvju mājienu beidzās, un V. Serpokrillovs vairākas minūtes draudzīgi komunicēja ar „*Luganskaja gvardija*” aktīvistiem, pēc tam pametot sadursmes norises vietu.⁹⁶³ Šajā brīdī notikuma vietā parādījās O. Jefremovs, kurš tieši šajā dienā bija ieradies Luhanskā, paziņojot, ka nepieļaus asinsizliešanu. Tās pašas dienas vakarā tika sasaukta Luhanskas pilsētas un apgabala padomju deputātu apvienotā ārkārtas sēde, kuras laikā tika pieņemta rezolūcija ar prasībām par Ukrainas parlamenta un prezidenta pirmstermiņa vēlēšanu organizēšanu un visu nelikumīgo bruņoto formējumu atbruņošanu, vienlaikus tika pieņemts lēmums par tautas paš aizsardzības vienību izveidi Luhanskas apgabalā. Kaut arī „*UDAR*” līderis V. Kļičko, reaģējot uz 22. februāra notikumiem, nekavējoties norobežojās no V. Serpokrillova un paziņoja, ka nosoda

---

⁹⁵⁶ Ibidem, 138.–139. lpp.

⁹⁵⁷ ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode; Donskie kazaki voshli v Vostochnye i Juzhnye regiony Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2oM8UVO>

⁹⁵⁸ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

⁹⁵⁹ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*.

⁹⁶⁰ Skat. sīkāk: SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 139–142.

⁹⁶¹ JAROSLAV GREBENJUK. *Hvastalis' chemodanami deneg ot Putina: kto i kak nachal vojnu na Donbasse*. Pieejams: <http://bit.ly/2pdoTug>

⁹⁶² SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 143.

⁹⁶³ Ibidem.

nekārtības Luhanskā, šis incidents izraisīja plašu rezonansi – Luhanskā izplatījās baumas, ka pilsētā ir sākušās asiņainas sadursmes.⁹⁶⁴

Jau nākamajā dienā pēc šiem notikumiem Luhanskā notika pirmais mītiņš, kura laikā izskanēja separātiski lozungi, kā arī aicinājumi vērsties pie Krievijas pēc palīdzības. Kopš šī brīža šāda veida mītiņi Luhanskā notika katru nedēļas nogali. Minētās akcijas bija samērā vienvēidīgas, tādēļ sīkāk aplūkosim tikai marta sākumā notikušās demonstrācijas, kurās bija vērojams augstākais vardarbības līmenis, īslaicīgi tika sagrābtas pilsētas administratīvās ēkas un iezīmējās iespējamā Luhanskas apgabala vadības saistība ar protesta akciju norisi.

Pirmā plaša mēroga protesta akcija Luhanskā, līdzīgi kā citās Ukrainas dienvidaustrumu apgabalā pilsētās, notika 1. martā, un, kā apgalvoja tās organizatori, demonstrācijā piedalījās 10 000 cilvēku. Pirms šī mītiņa nezināmas personas Luhanskas centrālajā laukumā izkāra daudz Krievijas karogu (to bija iespējams izdarīt tikai ar speciālas tehnikas vai kāpņu palīdzību), turklāt varasiestādes tos nesteidzās novākt. Mītiņu vadīja O. Jefremovam pietuvinātais bijušais V. Janukoviča preses sekretārs, televīzijas kanāla „LOT” ģenerāldirektors Rodions Mirošņiks, kurš bija pazīstams ar saviem antiukrainiskajiem izteikumiem. Piemēram, 2012. gadā R. Mirošņiks, runājot par ukraiņu valodu, paziņoja: „Šī valoda ir kā no oranžērijas. Ja mēs šajā valodā audzinām savus bērnus, mēs viņiem atņemam visu. Mēs vienkārši audzinām neveiksminiekus.”⁹⁶⁵ 2014. gadā Donbasa konflikta gaitā R. Mirošņiks regulāri piedalījās separātiskos mītiņos un kopā ar aktīvistiem bloķēja Ukrainas militārās tehnikas pārvietošanos, bet vēlāk ieņēma vadošus amatus separātistu organizācijā Luhanskas tautas republika LNR, kas 2014. gadā pārņēma kontroli pār daļu Luhanskas apgabala teritorijas.⁹⁶⁶

2014. gada 1. marta mītiņa beigās tika pieņemta rezolūcija ar prasību Ukrainas varasiestādēm piešķirt krievu valodai reģionālās valodas statusu, pieņemt likumu, kas uzliek par pienākumu saskaņot apgabala gubernatoru iecelšanu ar vietējām padomēm, kā arī palielināt reģionu finansiālo autonomiju. Mītiņa noslēgumā A. Klinčajevs pie valsts administrācijas ēkas pacēla Krievijas karogu.⁹⁶⁷

2. martā V. Golenko sasauca Luhanskas apgabala padomes sēdi, kurā bija paredzēts izskatīt jautājumu par vēršanos pie Ukrainas parlamenta ar aicinājumu organizēt referendumu par Ukrainas konstitūcijas maiņu, pārveidojot to par federālu republiku, un par otras valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai. Tomēr galu galā apgabala padomes deputāti pieņēma rezolūciju par Ukrainas varasiestāžu likumības neatzīšanu, lielākoties atkārtojot 1. marta mītiņa dalībnieku prasības. Luhanskas žurnālists Serhijs Sakadinskis uzskata, ka šī parlamenta nostājas maiņa ir saistāma ar pūļa spiedienu, jo pirms deputātu sēdes pie apgabala padomes ēkas sapulcējās apmēram 1000 cilvēku, kurus vadīja „Luganskaja gvardija” līderis, Ukrainas Progresīvās

---

⁹⁶⁴ Ibidem, 146. lpp.

⁹⁶⁵ *Piarshhik Janukovicha i terroristov Rodion Miroshnik sbezhal iz Luganska v Kiev*. Pieejams: <http://bit.ly/2oCX5Rk>

⁹⁶⁶ ANATOLIJ AZARENKO. *V Lugansk prishli 90-e: Kak novye vlasti deljat sfery vlijaniya v LNR*. Pieejams: <http://bit.ly/2poWp0c>; Kto est' kto v DNR i LNR. Pieejams: <http://bit.ly/2p6OZBS>

⁹⁶⁷ ARTEM BRJUHANOV. *Rossijskij trikolor nad Luganskom, «sozhzhenie» Bandery i «preduprezhdenie» Efremovu*. Pieejams: <http://bit.ly/2p6VDYZ>

sociālistiskās partijas Luhanskas apgabala komitejas sekretārs A. Haritonovs, kuru pāris dienu vēlāk (5. martā) pūlis „ievēlēja” par Luhanskas tautas gubernatoru. 1. marta deputātu balsojuma laikā A. Haritonovs ienāca plenārsēžu zālē, pieprasot pieņemt 1. marta mītiņa rezolūcijas prasības. Sākumā deputāti šo prasību ignorēja. Taču brīdī, kad V. Golenko paziņoja par padomes sēdes slēgšanu, pūlis iebruka apgabala padomes ēkā, tādējādi deputāti, pēc S. Sakadinska domām, bija spiesti pakļauties pūļa prasībām, pieņemot rezolūciju, kurā Ukrainas parlamentam tostarp bija izvirzītas prasības organizēt referendumu par Ukrainas federalizāciju, kā arī pieņemt likumus par valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai, visu nacionālistisko organizāciju („Svoboda”, „Pravij sektor”, „Trizub” u. c.) aizliegšanu, gubernatoru iecelšanas saskaņošanu ar attiecīgo apgabalu vadību u. c. Rezolūcijā bija uzsvērts, ka prasību neizpildes, kā arī „tālāka civilā konflikta saasināšanās un tiešu draudu Luhanskas apgabala iedzīvotāju dzīvībai un veselībai gadījumā paturam tiesības vērsties pēc palīdzības pie brālīgās Krievijas Federācijas tautas”⁹⁶⁸. Atšķirīgu versiju par deputātu balsojuma iemesliem paudis Luhanskas apgabala padomes deputāts Andrijs Šapovalovs, kurš 2. martā vienīgais nobalsoja pret lēmumu atzīt Ukrainas varasiestādes par nelegitīmām. A. Šapovalovs apgalvo, ka vairākums deputātu pie padomes ēkas esošā pūļa spiedienu neuztvēra nopietni. Viņaprāt, ja deputāti patiešām baidījās no pūļa, viņiem vajadzēja vērsties pie Ukrainas parlamenta nevis ar konkrētu prasību izpildi, bet gan aicināt to organizēt referendumu par visiem jūtīgajiem jautājumiem. Tas, pēc A. Šapovalova domām, palīdzētu nomierināt pūli, kā arī izslēgtu minēto prasību pieņemšanas iespējamību, jo valsts mēroga referenduma gadījumā tās negūtu atbalstu. Līdz ar to, viņaprāt, 2. marta Luhanskas apgabala padomes ēkas ieņemšana bija iestudēta, lai Luhanskas apgabala vadība varētu norobežoties no rezolūcijas satura. A. Šapovalovs arī apgalvo, ka 2014. gada martā Luhanskā notikušās protesta akcijas ir bijušas apmaksātas. Par dalību vienkāršā mītiņā apgabala iedzīvotājiem ir piedāvāts 100 grivnu, bet par dalību provokācijās – 500 grivnu dienā (tobrīd vidējā alga dienā Luhanskā bija desmit reizes mazāka – 50 grivnu).⁹⁶⁹ Šīs A. Šapovalova liecības sasaucas ar citu liecinieku apgalvojumiem, ka pastāv foto un video materiāli, kuros redzams, kā no O. Jefremova biznesa partnera E. Lozovska bankas „Ukrkommunbank” tiek izvesta nauda, kas vēlāk tiek izdalīta protestētājiem.⁹⁷⁰

Sastopamas dažas liecības, ka O. Jefremovs šīs darbības koordinēja ar Krieviju. Pirmkārt, bijušais separātists Mikola Cukurs, kurš vēlāk pārgāja Ukrainas varasiestāžu pusē un šobrīd tiek uzskatīts par galveno liecinieku pret O. Jefremovu vērstaļā kriminālprocesā, apgalvo, ka pēc 22. februārī Harkovā notikušā Dienvidaustrumu apgabalu deputātu kongresa izgāšanās Luhanskā notikusi slēgta sēde, kurā bez viņa piedalījies arī O. Jefremovs, Luhanskas apgabala padomes priekšsēdētājs V. Golenko un viņa vietnieks Jevhēns Harins. Sēdes laikā O. Jefremovs paziņojis, ka no Krievijas uz

⁹⁶⁸ SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 165–170.

⁹⁶⁹ GREBENJUK. *Hvastalis' chemodanami deneg ot Putina*.

⁹⁷⁰ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; IRINA MOROZOVA. *Landik rasskazal o roli Efremova v zahvate Luganska rossijanami*. Pieejams <http://bit.ly/2pdsski>; ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode*; OLEKSANDR KRAMARENKO. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k*. Pieejams: <http://bit.ly/2p0fyaC>

Luhansku ir atvestas 70 000 Krievijas pases, kuras tuvākajā laikā sāks izsniegt Luhanskas iedzīvotājiem, atkārtojot Krimas operācijas norisi.⁹⁷¹ Otrkārt, pēc A. Šapovalova liecības, ar V. Golenko saistītais A. Klinčajevs savām uzticības personām ir paziņojis, ka viņš no Krievijas atvedis vairākus čemodānus ar naudu, aicinot viņus uz aktīvu rīcību.⁹⁷² Treškārt, bijušais Reģionu partijas deputāts V. Landiks apgalvo, ka 2014. gada februārī pēc Kijevā notikušās varas maiņas O. Jefremovs ticies ar S. Glazjevu un K. Koroļevski, lai pārrunātu Krievijas militāro iebrukumu Ukrainā. Pēc V. Landika teiktā, tikšanās laikā panākta vienošanās par Luhanskas apgabala nodošanu neformālā O. Jefremova pārvaldībā, ja viņš palīdzēs iekšpolitiskās situācijas destabilizācijā.⁹⁷³ Kaut arī šāda veida apgalvojumus ir sarežģīti pierādīt un V. Landika izteikumos ir sastopamas pretrunas ar citu liecinieku liecībām⁹⁷⁴, jāatgādina, ka 2014. gada pavasarī S. Glazjevs bija personīgi iesaistīts separātisma akciju Ukrainas dienvidaustrumu reģionos koordinēšanā. Turklāt, kā liecina vairāku žurnālistu veiktie pētījumi, LNR struktūrās jau kopš tās izveides ir bijis daudz ar O. Jefremovu saistītu personu.⁹⁷⁵ Ar līdzīga rakstura paziņojumiem par LNR vadības saistību ar Ukrainas oligarhiem ir nākuši klajā arī daži separātistu līderi. Piemēram, 2014. gada 29. decembrī bijušais tā saucamās „kazaku republikas” (ietvēra Pervomajsku, Brjansku un Stahanovu) kaujinieku vadītājs Pāvels Dremovs izplatīja paziņojumu, kurā norādīja, ka LNR „valdībā” darbojas daudzi ar O. Jefremovu saistīti cilvēki.⁹⁷⁶ Ņemot vērā LNR vadības pilnīgo atkarību no Maskavas, ir grūti iedomāties, ka šādu personu apstiprināšana būtu iespējama bez Krievijas akcepta. Šo pieļāvumu netieši apstiprina LNR izveides process – pēc A. Haritonova aresta par Luhanskas apgabala tautas gubernatoru tika „iecelts” ar O. Jefremovu saistītais V. Bolotovs.⁹⁷⁷ Autoritatīvais Krievijas izdevums „*Novaja Gazeta*” apgalvo, ka lēmumu par V. Bolotova ievēlēšanu par „gubernatoru” ir pieņēmuši divi cilvēki – O. Jefremovam tuvais Luhanskas apgabala gubernatora vietnieks M. Zaporožcevs, kurš vēlāk kļuva par LNR Sabiedriskās padomes vadītāju, un ar Kremli saistītais polittehnologs Pāvels Karpovs, kurš Luhanskā plašāk bija pazīstams kā Nikolajs Pavlovs.⁹⁷⁸ Tagad P. Karpovs neslēpj, ka 2014. gadā ir atradies Luhanskā un bijis V. Bolotova padomnieks.⁹⁷⁹ Zīmīgi, ka P. Karpovs tiek saistīts ar tām pašām personām, ar kurām tiek asociēta Krimas aneksijas norise – viņš ir pazīstams ar „*Izborskij klub*” līderi A. Duginu un Krievijas polittehnologu A. Borodaju, kurš 2014. gadā ieņēma DNR „premjierministra” amatu. P. Karpovs savulaik strādāja

⁹⁷¹ DVALI. *Byvshij separatist, a sejchas boec ATO*.

⁹⁷² GREBENJUK. *Hvastalis' chemodanami deneg ot Putina*.

⁹⁷³ MOROZOVA. *Landik rasskazal o roli Efremova v zahvate Luganska rossijanami*.

⁹⁷⁴ Saīdz., piem., V. Landika un V. Ivanova liecību: *Perekrestnyj dopros Vladimira Medjanika i Vladimira Landika*. Pieejams: <http://bit.ly/2q0LRHN>; *Perekrestnyj dopros Vladimira Medjanika i Vladimira Ivanova*. Pieejams: <http://bit.ly/2q9v0PB>

⁹⁷⁵ Skat., piem.: STANISLAV KMET'. *Ten' Efremova nad „LNR”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oe6600>; POLUHINA. *Vse poshlo po klanu*.

⁹⁷⁶ VJACHESLAV HRIPUN. *Ugol'nye vojny v „LNR”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oHaUMs>

⁹⁷⁷ Par O. Jefremova un V. Bolotova sakariem sīkāk skat.: MOROZOVA. *Landik rasskazal o roli Efremova v zahvate Luganska rossijanami*; ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode*; HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyini*.

⁹⁷⁸ POLUHINA. *Vse poshlo po klanu*.

⁹⁷⁹ ALEKSEJ DOBROV. «*Chelovek Surkova*» u istokov «LNR». Pieejams: <http://bit.ly/2oHDehG>

Krievijas Prezidenta administrācijā, kur bija pakļauts V. Surkovam un atbildēja par darbu ar Krievijas neonacistiskajiem grupējumiem.⁹⁸⁰ P. Karpovs darbošanos *LNR* struktūrās cenšas iztēlot kā privātu iniciatīvu, tomēr Ukrainas hakeru grupējuma „*Kiberhunta*” uzlauztajā V. Surkova elektroniskajā pastā atrodams vēstules apliecināšana, ka viņš 2014. gadā uzturēja kontaktus ar Krievijas Prezidenta administrāciju.⁹⁸¹ Ņemot to vērā, nav jābrīnās, ka P. Karpovs ticis raksturots kā reālais lēmumu pieņēmējs pašpasludinātajā republikā 2014. gadā, bet V. Bolotovs noderējis vienīgi kā „izkārtne”.⁹⁸²

Ukrainas spēka struktūru pārstāvji apgalvo, ka būtiska loma 2014. gada pavasarī Luhanskā notiekošo separātisma akciju koordinēšanā bija televīzijas kanāla „*LOT*” ģenerāldirektoram R. Mirošņikam, kurš palīdzēja izplatīt tā saucamos tautas zemessargu, kurus tēloja maskās tērpti aktieri, internetā ievietotos paziņojumus par gatavību cīnīties pret Rietumukrainas radikāļiem. Šī naratīva izplatīšanai R. Mirošņiks organizēja Krievijas žurnālistu vizīti Luhanskā. Piemēram, pēc R. Mirošņika uzaicinājuma Luhansku apmeklēja Krievijas izdevuma „*Komsomoļskaja Pravda*” korespondents Dmitrijs Stepašins, kuram izvirzītas apsūdzības, ka viņš ir Krievijas valsts drošības iestāžu štata virsnieks un izmanto žurnālista darbu kā piesegu. Šo vēstījumu mērķis bija pieradināt Luhanskas apgabala iedzīvotājus pie domas, ka karš būs nenovēršams.⁹⁸³ Vienlaikus R. Mirošņiks personīgi vadīja prokremliskos mītiņus, aicinot vietējos iedzīvotājus piedalīties pilsoniskās nepakļaušanās akcijās.⁹⁸⁴ Daļa separātisko mītiņu dalībnieku organizēti tika vesti no Krievijas. Luhanskā viņi tika izvietoti viesnīcās un bijušajās pionieru nometnēs.⁹⁸⁵ Kādreizējais *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes vadītājs Oleksandrs Petruļevičs apgalvo, ka Ukrainas specdienestiem ar aģentūras palīdzību ir izdevies noskaidrot, ka daļa šo cilvēku ir ietilpuši diversantu grupā, kas ir izvēršusi sazarotu tīklu astoņās Luhanskas apgabala pilsētās un uzturējusi ciešus kontaktus ar Krievijas specdienestiem (Federālo drošības dienestu *FSB* un Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galveno izlūkošanas pārvaldi *GRU*).⁹⁸⁶

5.3. *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšana

Reaģējot uz Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos vērojamajām separātisma akcijām, Kijeva izvēlējās stabilizēt situāciju reģionā, veicot gubernatora un spēka struktūru vadības nomaiņu. Taču ar šiem lēmumiem drīzāk tika panākts pretējs efekts⁹⁸⁷,

⁹⁸⁰ NADEZHDA PRUSENKOVA. *Okoloborn: Kto kem stal iz okruzhenija nacistskoj bandy BORN i pri chem zdes' Donbass*. Pieejams: <http://bit.ly/2pgH3gZ>

⁹⁸¹ NATALIJA DVALI. *Glavnye pis'ma iz pochty Surkova, o kotoryh nuzhno znat' ukraincam*. Pieejams: <http://bit.ly/2phBcIr>

⁹⁸² „*LNR*” *priehali iz RF dlja grabezha Luganshhiny – byvshij sotrudnik „administracii respubliki”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oHu0lh>

⁹⁸³ HUDEC'KA. *Jak pochynalaja vijna na Luganshhyni*.

⁹⁸⁴ DENYS KAZANS'KYI. *Vijna za «LNR». Jefremov proty Kozicyna*. Pieejams: <http://bit.ly/2pductV>

⁹⁸⁵ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; MOROZOVA. *Landik rasskazal o roli Efremova v zahvate Luganska rossijanami*; ZAROVNAJA. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode*; KRAMARENKO. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k*.

⁹⁸⁶ DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii*.

⁹⁸⁷ OLEKSIJ KONSTANTINOV. *Luganskije siloviki: proklyatye i zabytye*. Pieejams: <http://bit.ly/2p1dHT4>

jo vairākumam jauno darbinieku bija apšaubāma reputācija. Turklāt minētā amatpersonu nomaiņa skaidri apliecināja Ukrainā plaši izplatīto aizkulišu vienošanos praksi, kurā cilvēku iecelšanu amatos primāri nosaka kompromiss starp dažādām interešu grupām (šajā gadījumā starp Kijevas jaunajām varasiestādēm un Donbasa reģionālo eliti).

Pirmkārt, 2. martā par apgabala gubernatoru tika iecelts bijušais Valsts Ārkārtas situāciju dienesta vadītājs Mihailo Bolotskihs, kurš 21. gadsimta pirmajā desmitgadē bija strādājis Luhanskas valsts administrācijas Ārkārtas situāciju pārvaldē, „terorizējot” vietējos uzņēmējus ar pārbaudēm, no kurām tie bija spiesti atpirkties.⁹⁸⁸ Pēc V. Janukoviča kļūšanas par prezidentu 2010. gadā viņš sākotnēji tika iecelts par ārkārtas situāciju ministra pirmo vietnieku, bet vēlāk – par Ārkārtas situāciju dienesta, kas 2013.–2014. gada ziemā notiekošo protesta akciju laikā apgādāja tā dēvētos antimaidanu aktīvistus (nodrošināja teltis, lauka virtuves utt.), vadītāju.⁹⁸⁹ Kā apgalvo bijušais SBU Luhanskas apgabala pārvaldes vadītājs O. Petruļevičs, M. Bolotskihs ir ticis iecelts par Luhanskas apgabala gubernatoru pēc O. Jefremova rekomendācijas un viņš ir bijis ilgstoši pazīstams ar Krievijas aizsardzības ministru S. Šoigu, kura vecvecāki dzīvoja Stahanovā, Luhanskas apgabalā. Pēc O. Petruļeviča teiktā, M. Bolotskiha un S. Šoigu kontakti izveidojušies 20. gadsimta 90. gados, kad S. Šoigu vadīja Krievijas Ārkārtas situāciju ministriju, un no tā brīža bijusi vērojama strauja M. Bolotskiha karjeras izaugsme.⁹⁹⁰

Otrkārt, iekšlietu ministra pienākumu izpildītājs A. Avakovs februāra beigās par Iekšlietu ministrijas Luhanskas apgabala pārvaldes priekšnieku iecēla ar V. Janukoviča grupējumu „Ģimene” saistītā bijušā iekšlietu ministra V. Zaharčenko padomnieku ģenerālleitnantu Volodimiru Guslavski, kuram bija draudzīgas attiecības ar N. Koroļevsku un O. Jefremovu.⁹⁹¹ V. Guslavskis, kurš pie amata pienākumu pildīšanas stājās 2014. gada 2. martā, reģiona Iekšlietu ministrijas pārvaldi bija vadījis jau 2006.–2010. gadā, šajā laikā izveidojot ciešus kontaktus ar vietējām kriminālajām autoritātēm un piesedzot nelegālo šahtu⁹⁹² darbību.⁹⁹³ V. Guslavskis raksturojams kā tipisks oportūnists, kurš 2014. gada pavasarī ja ne tiešā veidā koordinēja separātisma kustību Luhanskas apgabalā, tad, kā minimums, ieņēma pasīvu nostāju. Ar V. Guslavski tiek saistīts 2004. gadā notikušais uzbrukums Oranžās revolūcijas atbalstītājiem Luhanskā. Savukārt pēc Oranžās revolūcijas viņš, lai nodrošinātos ar jauno varasiestāžu atbalstu,

⁹⁸⁸ Ibidem.

⁹⁸⁹ *Novyj gubernator Luganskoj oblasti finansiroval Antimajdan, – Gerashhenko*. Pieejams: <http://bit.ly/2eqKix1>; SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 163

⁹⁹⁰ NATALIJA DVALI. *Eks-glava luganskoj SBU Petrulevich: eks-gubernator Luganskoj oblasti Bolotskih, vnesennyj v bazu separatistov „Mirotvorec” i luchshij koresh Shojgu, zhivet v Kieve*. Pieejams: <http://bit.ly/2wIWWkj>

⁹⁹¹ SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 163; Dmitrijs Cvetkov: «Sistema dlja togo i derzhit nas v nishhete, chtoby u nas ne ostavalos’ deneg i sil na takie «gluposti» kak protivit’sja ej». Pieejams: <http://bit.ly/2ephXDI>

⁹⁹² Nelegālajās šahtās tika iegūtas tuvu augsnes virskārtai esošās akmeņogles. To ieguve tika aizliegta jau PSRS laikā, jo šāda ieguve nodarīja neatgriezenisku kaitējumu dabai, turklāt šīs akmeņogles tika uzskatītas par stratēģisko rezervi, ko varēs izmantot eventuāla kara gadījumā, kad akmeņogļu ieguve dziļākos slāņos varētu būt apgrūtināta. Līdz ar PSRS sabrukumu šīs akmeņogles sāka aktīvi iegūt nelegāli, un drīz ogļu ieguve šādā veidā pārsniedza legālo ieguvi. SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 24.

⁹⁹³ KONSTANTINOV. *Luganskie siloviki*; SAKADYNSKIJ. *Luganskij razlom*, s. 163.

izmantojot sakarus kriminālajā vidē, 2005. gadā inscenēja uzbrukumu V. Juščenko partijas „*Naša Ukrajina*” Luhanskas štābam, pēc tam demonstratīvi aizturot šajā noziegumā iesaistītās personas.⁹⁹⁴

10. martā tika veikta arī *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes priekšnieka nomaiņa, ieceļot šajā amatā kādreizējo *SBU* Doņeckas apgabala pārvaldes vadītāju ģenerālmajoru O. Petruļeviču, kura darbība 2014. gada pavasarī vērtēta pretrunīgi. Daļa viņa bijušo padoto ir pauduši pārliecību, ka tieši O. Petruļeviča rīcība ir veicinājusi situācijas eskalāciju Luhanskā, jo viņš visu centies risināt ar spēku, atsakoties no smalkākām metodēm, tāpēc Luhanskā aizturēti daudzi ar separātisma kustību nesaistīti cilvēki. No iepriekšminētā radies iespaids, ka tas tiek darīts apzināti, lai veicinātu sabiedrības sašutumu ar jaunajām varasiestādēm, kuras ir uzsākušas represijas.⁹⁹⁵ O. Petruļevičs veicis nepārtrauktu darbinieku rotāciju, kas traucējis normālam dienesta darbam. Viens no *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes darbiniekiem šis O. Petruļeviča darbības novērtējis šādi: „Mūsu kolektīvs vēl joprojām nav sapratis, kas ir Petruļevičs – otrs Kims Filbijs⁹⁹⁶ vai arī vienkārši idiots.”⁹⁹⁷ Iestādes operatīvie darbinieki gan pauduši pilnīgi pretēju O. Petruļeviča raksturojumu, norādot, ka līdz ar viņa iecelšanu sācies „reāls darbs”⁹⁹⁸. Iespējams, ka O. Petruļeviča atšķirīgais novērtējums ir saistīts ne tikai ar viņa iespējamajiem trūkumiem un viņa padoto informētības līmeni, bet arī ar zināmu aizvainojumu, ko noteica padoto uzskats, ka O. Petruļevičs neuzticas nevienam Luhanskas pārvaldes darbiniekam.⁹⁹⁹

Pēc kļūšanas par *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes priekšnieku O. Petruļevičs izveidoja grupu, kas uzsāka separātistu tīkla operatīvas lietas izstrādi. Pēc 2014. gada 9. martā notikušās Luhanskas valsts administrācijas ēkas sagrābšanas *SBU* rīcībā nonākusi informācija, ka Krievija gatavojas destabilizēt iekšpolitisko situāciju Austrumukrainā.¹⁰⁰⁰ Šajā brīdī *SBU* pārvaldes iekšienē sākās pretestība pavēļu izpildei. Piemēram, kad O. Petruļevičs pavēlējis aizturēt vienu no tā saucamo vietējās paš aizsardzības vienību veidotājiem, kāds no *SBU* struktūrvienību vadītājiem pret to iebildis, paziņojot, ka šo personu nedrīkst aizturēt, jo viņš ir *SBU* aģents.¹⁰⁰¹ Līdzīga situācija atkārtojusies vairākkārt, tādēļ O. Petruļevičs lūdzis toreizējo *SBU* priekšsēdētāju V. Naļivaičenko atbrīvot no amata vairāku Luhanskas pārvaldes struktūrvienību vadītājus, jo no operatīvajiem materiāliem izrietējis, ka viņi ar savas aģentūras palīdzību vada visu separātisma kustību un koordinē diversantu organizācijas „Dienvidaustrumu armija” darbības.¹⁰⁰²

⁹⁹⁴ Ibidem.

⁹⁹⁵ KONSTANTINOV. *Luganskie siloviki*; HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni*.

⁹⁹⁶ PSRS *KGB* aģents, kurš strādāja Lielbritānijas izlūkdienesta *MI6* Padomju Savienības nodaļā. Viņa uzdevums bija paralizēt nodaļas darbu, noslogojot padotos ar otršķirīgiem uzdevumiem, lai novirzītu viņu uzmanību no svarīgām lietām.

⁹⁹⁷ HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni*.

⁹⁹⁸ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*.

⁹⁹⁹ KONSTANTINOV. *Luganskie siloviki*.

¹⁰⁰⁰ NATALIJA DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut? Chtoby ne rasskazali, kto iz nashej vlasti im pomogaet*. Pieejams: <http://bit.ly/2r24IDi>

¹⁰⁰¹ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

¹⁰⁰² BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*; DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

SBU Luhanskas pārvaldei kopš V. Janukoviča kļūšanas par prezidentu bija izveidojusies ļoti cieša kooperācija ar Krievijas specdienestiem, un tajā bija daudz *FSB* aģentu.¹⁰⁰³ Piemēram, *SBU* Pretterorisma centra pārvaldes priekšnieka padomnieks majors Dmitrijs Panferovs uz *SBU* bija pārnācis strādāt no *FSB*, bet kopš 2014. gada viņš atkal dien *FSB*.¹⁰⁰⁴ Kopš 2010. gada *SBU* darbiniekiem tika piedāvāti atvieglojumi ceļojumiem uz Krieviju, par kuriem viņi sedza tikai ceturtdaļu no to pašizmaksas. Uz Ukrainas sanatorijām brauca atpūsties *FSB* virsnieki.¹⁰⁰⁵ Pēc O. Petruļeviča teiktā, pirmais, ko viņš ieraudzījis, pirmo reizi ieejot *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkā, bijis pie sienas piesprausts 2014. gada atvaļinājumu grafiks uz *FSB* atpūtas namiem un sanatorijām (jāatzīmē, ka šajā laikā Krievija jau bija okupējusi Krimu).¹⁰⁰⁶ Par *SBU* Luhanskas pārvaldē valdošo atmosfēru liecina arī fakts, ka daļa tās darbinieku atteicās pildīt pavēles, atklāti paziņojot, ka atbalsta separātistus.¹⁰⁰⁷ Piemēram, 2014. gada marta vidū *SBU* Luhanskas pārvaldes specvienības „Alfa” vadītāja vietnieks Sergejs Demidovs atteicās piedalīties Luhanskas tautas gubernatora A. Haritonova aizturēšanas operācijā, motivējot to ar faktu, ka viņš piekrīt A. Haritonova uzskatiem.¹⁰⁰⁸

O. Petruļevičam pārņemot pārvaldes vadību, noskaidrojies, ka viņa priekštecis ģenerālmajors Oleksandrs Tretjaks, kurš laikā no 2006. līdz 2010. gadam bija Reģionu partijas Drošības dienesta vadītājs¹⁰⁰⁹, bet pēc 2014. gadā Kijevā notikušās varas maiņas kļuva par toreizējā Doņeckas apgabala gubernatora S. Tarutas padomnieku, ir licis iznīcināt visu pārvaldes klasificēto dokumentāciju.¹⁰¹⁰ Sākotnēji minētais fakts nav radījis aizdomas, jo 2014. gada februārī, kad Kijevas centrā tika nošauti demonstranti, *SBU* priekšsēdētāja vietnieks Serhijs Černihs, motivējot to ar iespējamajiem reģionālo *SBU* pārvalžu sagrābšanas draudiem, bija licis iznīcināt visu reģionālo pārvalžu slepeno dokumentāciju.¹⁰¹¹ Taču vēlāk noskaidrojies, ka O. Tretjaks nespēj uzrādīt dokumentu iznīcināšanas aktu, kurā būtu uzskaitīts, kādi dokumenti ir tikuši iznīcināti.¹⁰¹² Vairāki *SBU* darbinieki pauduši pārliecību, ka patiesībā O. Tretjaks izveda dokumentus uz Krieviju, ļaujot Maskavai iegūt piekļuvi visai *SBU* aģentūrai, kuras pārstāvjiem bijusi svarīga nozīme *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšanā 6. aprīlī.¹⁰¹³ Šīs aizdomas pastiprina fakts, ka *SBU* 2015. gada jūnijā par spiegošanu Krievijas labā aizturēja O. Tretjaka dēlu, bet pēc pusgada O. Tretjaks pārbēga uz *DNR* kontrolēto teritoriju.¹⁰¹⁴

---

¹⁰⁰³ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

¹⁰⁰⁴ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁰⁵ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

¹⁰⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁰⁷ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁰⁸ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

¹⁰⁰⁹ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰¹⁰ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*

¹⁰¹¹ Ibidem; BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*.

¹⁰¹² BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰¹³ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*.

¹⁰¹⁴ *Eks-glava SBU Luganska Tret'jak predal Ukrainu iz-za syna-shpiona* (video). Pieejams: <http://bit.ly/2fqqqca>

Kā apgalvo O. Petruļeviča pirmais vietnieks pulkvedis Oļehs Životovs, apzinoties Krievijas specdienestu lielo ietekmi *SBU* Luhanskas pārvaldē, 2014. gada 13. martā uzsāktā „Dienvidaustrumu armija” likvidācijas operācijas izstrāde tikusi veikta sevišķas slepenības režīmā un par to ir zinājis tikai viņš, O. Petruļevičs un *SBU* priekšsēdētājs V. Naļivaičenko.¹⁰¹⁵

Naktī no 4. uz 5. aprīli Luhanskā ieradās *SBU* Kijevas pārvaldes darbinieki, kuri, neinformējot Luhanskas kolēģus, O. Životova vadībā veica „Dienvidaustrumu armijas” līderu aizturēšanu. Par šo specoperāciju pausti dažādi vērtējumi. Daļa *SBU* Luhanskas pārvaldes darbinieku uzskata, ka tā ir destabilizējusi situāciju reģionā, jo 2014. gada aprīļa sākumā protesta akcijas, salīdzinot ar martu, sāka noplakt, un prokremliskos mītiņus tobrīd apmeklēja vairs tikai 200–300 cilvēku.¹⁰¹⁶ Savukārt O. Petruļevičs un O. Životovs šīs apsūdzības ir nodēvējuši par nepamatotām, norādot, ka viņu rīcībā bijusi operatīvā informācija, ka „Dienvidaustrumu armijas” līderus ir savervējuši *FSB* un *GRU*, bet daļa no viņiem ir Krievijas valsts drošības iestāžu štata darbinieki.¹⁰¹⁷ Šī informācija apstiprinājusies 5. aprīlī, kad aizturēšanas laikā vienam no „Dienvidaustrumu armijas” līderiem konfiscēts dators, kurā bijuši atrodami pierādījumi par viņa sadarbību ar Krievijas specdienestiem. Instrukciju saņemšanai „Dienvidaustrumu armijas” pārstāvji devušies uz Rostovas apgabalu Krievijas un Ukrainas pierobežā, un viņu uzdevums bijis iegūt informāciju par Ukrainas Bruņotajiem spēkiem, veidot kaujas vienības, bloķēt militārās tehnikas kolonnu kustību un veidot ieroču slēptuves. Viena šāda slēptuve bijusi izveidota „Dienvidaustrumu armijā” ietilpstošā vietējā uzņēmēja Alekseja Karjakina, kurš vēlāk kļuva par *LNR* „Augstākās padomes” priekšsēdētāju, ieroču veikalā Stahanovā, ko apsargājusi milicija.¹⁰¹⁸

5. aprīļa specoperācijas laikā tika aizturēti gandrīz visi organizācijas „Dienvidaustrumu armija” līderi, izņemot vēlāko *LNR* vadītāju V. Bolotovu, Luhanskas kazaku atamanu L. Rubanu un vēlāko separātistu brigādes „*Prizrak*” lauka komandieri Alekseju Mozgovoju.¹⁰¹⁹ *SBU* rīcībā esošā operatīvā informācija esot liecinājusi, ka V. Bolotovu par gaidāmo arestu brīdinājis bijušais *SBU* Luhanskas pārvaldes priekšnieks O. Tretjaks.¹⁰²⁰

Starp aizturētajiem „Dienvidaustrumu armijas” līderiem bijis arī visu Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu separātisma akciju koordinators, Vācijas pilsonis Aleksejs Reļke¹⁰²¹, kurš bijis gatavs sadarboties ar *SBU*, informējot par Krievijas specdienestu plāniem sagrābt varu vienlaikus visos Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos, lai nepieļautu 25. maijā plānotās valsts prezidenta vēlēšanas.¹⁰²² *SBU* darbinieki apgalvo, ka

¹⁰¹⁵ BUTKEVYCH. Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».

¹⁰¹⁶ KONSTANTINOV. Luganskije siloviki.

¹⁰¹⁷ DVALI. Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?

¹⁰¹⁸ DVALI. Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii; BUTKEVYCH. Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».

¹⁰¹⁹ DVALI. Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii.

¹⁰²⁰ BUTKEVYCH. Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.

¹⁰²¹ BUTKEVYCH. Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».

¹⁰²² DVALI. Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii; BUTKEVYCH. Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»; BUTKEVYCH. Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.

A. Reļķe ir bijis Krievijas specdienestu darbinieks, kurš iepriekš strādājis ar Krievijas organizētās noziedzības apkarošanu saistītā Vācijas policijas struktūrā. 35 gadu vecumā viņš atvaļinājies no dienesta un 2007. gadā pārcēlies dzīvot uz Ukrainu. A. Reļķes klātbūtne bijis galvenais faktors, kas noteicis Luhanskas destabilizācijas iespējamību, jo atšķirībā, piemēram, no Doņeckas, kur separātisma pirmajā vilnī bijuši iesaistīti margināli spēki, Luhanskā bijis izveidots nopietns diversantu tīkls.¹⁰²³

Bez „Dienvidaustrumu armijas” līderiem 5. aprīļa operācijas laikā ticis aizturēts arī *GRU* virsnieks Romāns Bannihs, kurš bijis ieradies inspicēt V. Bolotova grupējumu.¹⁰²⁴ Pirms tam aprīļa sākumā *SBU* esot izdevies pārtvert viņa telefonsarunu ar kādu citu *GRU* virsnieku, kuram R. Bannihs atzinis, ka martā viņi ir veikuši priekšdarbus situācijas destabilizācijai tikai Doņeckas un Luhanskas apgabalā, bet pārējos Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos situācija ir „vāja” un ka specoperācijas sagatavošanai ir nepieciešams vēl daudz laika.¹⁰²⁵ Vienlaikus, kā apgalvo O. Životovs, bijušas vērojamas atšķirības Krievijas valsts drošības iestāžu pieejā: *FSB* vēlēties atkārtot Krimas scenāriju, noteiktā brīdī organizējot „referendumus”, kas radītu „likumīgu” pamatu ievest Ukrainas dienvidaustrumu apgabalos Krievijas karaspēku, bet *GRU* iestājusies par bruņotu sacelšanos nepieciešamību.¹⁰²⁶ Jau iepriekš – marta vidū – tikusi aizturēta četru diversantu grupa, kas gatavojusies rīkot teroraktus cilvēku pilnās vietās, lai destabilizētu iekšpolitisko situāciju Luhanskas apgabalā. Grupas vadītājs bijis kāds vairākkārt tiesāts etniskais ukraiņis, kuram Krievijā bijis piespriests mūža ieslodzījums par slepkavību, taču viņš pēc trīs gadu cietumsoda izciešanas mīklainā veidā nokļuvis Luhanskā.¹⁰²⁷

Ukrainas dienvidaustrumu apgabalu destabilizācijas operācijas norises datums nepārtraukti mainījies, taču Krievijas specdienesti vēlējušies to sākt vēlāk, nekā reāli tie bija spiesti to uzsākt, kad diversantu grupas Harkovā, Odesā, Hersonā u. c. tam vēl nebija gatavas.¹⁰²⁸ Tādējādi, pēc vienas versijas, 6. aprīlī Krievijas sāktā destabilizācijas operācija, kuras laikā tika ieņemtas Harkovas un Doņeckas valsts administrācijas un *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas, bija sava veida improvizācija, lai pirmām kārtām panāktu 5. aprīlī aizturēto „Dienvidaustrumu armijas” līderu atbrīvošanu.¹⁰²⁹ Sastopama arī cits skaidrojums, no kura izriet, ka *SBU* ēkas ieņemšana 6. aprīlī bijusi saistīta ne tik daudz ar 5. aprīlī notikušajām aizturēšanām (tās noderējušas tikai par sacelšanās iegāni, jo *SBU* 5. aprīļa operācijas laikā aizturējuši daudzus ar separātisma kustību nesaistītus cilvēkus, veicinot sabiedrības neapmierinātību), cik ar faktu, ka vietējā *SBU* pārvalde bija vienīgā iestāde Luhanskā, kuru pilnībā nekontrolēja reģionālā elite. *SBU*

¹⁰²³ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰²⁴ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; TAT'JANA NIKULENKO. *Polkovnik SBU Zhyvotov: Otca eks-glavy Luganskoj SBU pytkami prinuzhdali vyzvat' syna v Doneck, a kogda on otkazalsja – ubili.* Pieejams: <http://bit.ly/2fqxhlH>

¹⁰²⁵ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰²⁶ Ibidem.

¹⁰²⁷ DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii.*

¹⁰²⁸ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii.*

¹⁰²⁹ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*; BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.*

atšķirībā no milicijas, kas bija cieši saistīta ar vietējo varu, pakļāvās tikai valsts prezidentam. Tāpēc jau kopš 2014. gada marta vidus Luhanskā bija izplatītas baumas par drīzumā gaidāmo *SBU* ēkas ieņemšanu.¹⁰³⁰ Tas radītu priekšnoteikumus arī citu valsts iestāžu ēku ieņemšanai, kopējot Maidana laikā notikušos iebrukumus valsts iestāžu ēkās Rietumukrainā.¹⁰³¹ Kā apgalvo *SBU* darbinieki, viņi vēl pirms 5. aprīlī īstenotās diversantu aizturēšanas operācijas ir fiksējuši sociālajos tīklos pieaugošu aktivitāti, kad caur viltus profiliem no Maskavas un Sanktpēterburgas Luhanskas iedzīvotāju vārdā tikuši izplatīti aicinājumi, piesedzoties ar bērniem un sievietēm, atbruņot *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes specvienību „Alfa”.¹⁰³² Tomēr pretruna starp abām šīm versijām ir tikai šķietama, jo Luhanskas reģionālās elites un Krievijas intereses 2014. gada pavasarī varēja pārklāties un 5. aprīļa „Dienvidastrumu armijas” līderu aizturēšana, kā jau pirms tam minēts, varēja kalpot par iepriekš izplānotās operācijas katalizatoru. Netieši šo versiju apstiprina 6. aprīļa *SBU* Luhanskas pārvaldes un Harkovas un Doņeckas valsts administrācijas ēku ieņemšanas koordinētība, ko ir grūti izskaidrot tikai ar Luhanskas elites revanšismu un *SBU* Luhanskas pārvaldes vadības nekompetenci vai nodevību.

2014. gada 6. aprīlī Luhanskā notika kārtējais prokremliskais mītiņš, kas pārauga *SBU* Luhanskas pārvaldes ieņemšanas mēģinājumā.¹⁰³³ Sākotnēji pie *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieradās kazaki un Afganistānas kara veterāni un sāka ēkas blokādi.¹⁰³⁴ Pēc tam pie ēkas sapulcējās Luhanskas apgabala iedzīvotāji, arī sievietes un pusaudži, kuri tika atvesti ar autobusiem no visa Luhanskas apgabala un kuriem par dalību prokremliskajos mītiņos maksāja 200 grivnu dienā. Piedalīšanos šādās akcijās Luhanskas apgabala iedzīvotāji uzlūkoja kā vieglu peļņu, jo reģionā pastāvēja liels bezdarbs.¹⁰³⁵

Iepriekš Valsts autoinspekcija bloķēja masveidīgu cilvēku atvešanas mēģinājumus Luhanskā, taču 6. aprīlī tas netika darīts. Ņemot vērā, ka Luhanskas apgabala Valsts autoinspekcija, tāpat kā visa milicija, pakļāvās apgabala milicijas priekšniekam V. Guslavskim, ir grūti iedomāties, ka tas varēja notikt bez viņa akcepta.¹⁰³⁶ Kā apgalvo *SBU* darbinieki, viņi jau iepriekš bija ieguvuši operatīvo informāciju, ka 6. aprīļa rītā tiks gatavots *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšanas mēģinājums. Kad *SBU* pārstāvji lūguši miliciju nodrošināt ēkas apsardzi, V. Guslavskis ēkas aizsardzībai atsūtījis tikai 70 miliču, vēlāk palielinot viņu skaitu līdz 300 cilvēkiem. Tas bijis nepietiekoši, jo ēkas ieņemšanā piedalījušies apmēram 5000 cilvēki, no kuriem apmēram 800 tajā bijuši iesaistīti tieši, bet pārējie bijuši kā tā saucamais dzīvais vairogs.¹⁰³⁷ Pūlis bijis „apdullināts” – netālu no *SBU* ēkas esošajā parkā cilvēkiem no

¹⁰³⁰ KRAMARENKO. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k.*

¹⁰³¹ HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni.*

¹⁰³² Ibidem.

¹⁰³³ *God spustja: separatisty utverzhajut, chto zahvat SBU sprovocirovala fraza Guslavskogo.* Pieejams: <http://bit.ly/2pi1zOa>

¹⁰³⁴ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰³⁵ DVALI. *Byvshij separatist, a sejchas boec ATO.*

¹⁰³⁶ HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni.*

¹⁰³⁷ SERGEJ SAKADYNSKIJ. *Kak sdavali Lugansk god nazad.* Pieejams: <http://bit.ly/2fbWIXm>; DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii.*

katliem ir ticis dots ūdens, pēc kura iedzeršanas viņi uzbudinājušies un vairs nav jutuši sāpes.¹⁰³⁸ Vēlāk noskatoties *SBU* Luhanskas apgabala ēkas ieņemšanas video, esot izdevies fiksēt, ka pūlī atradušies gan vairāki civilās drēbēs ģerbušies pārvervēti *SBU* informatori, gan arī Krievijas valsts drošības iestāžu un bijušie Ukrainas tiesībsargājošo iestāžu darbinieki.¹⁰³⁹

Sākotnēji protestētāji apmētāja *SBU* ēku ar akmeņiem, bet pēc tam pūlis izlauza durvis un iekļuva ēkas pirmajā stāvā, pieprasot atbrīvot aizturētos „Dienvidaustrumu armijas” līderus, kuri atradās nevis *SBU* ēkā, bet milicijas īslaicīgās aizturēšanas izolatorā.¹⁰⁴⁰ Šajā brīdī *SBU* vairākkārt lūdzis atsūtīt papildspēkus, taču milicijas priekšnieks V. Guslavskis paziņojis, ka viņam nav brīvu cilvēku, kaut arī Luhanskas apgabalā kopumā bija 12 000 Iekšlietu ministrijas struktūru darbinieku un pa *SBU* ēkas logu bijis redzams, ka ārā stāv ievērojams skaits miliču, kas mierīgi noraugās uz notiekošo un kontaktējas ar protestētājiem.¹⁰⁴¹ Turklāt arī ēkas apsardzībā iesaistītie 300 miliči bija pasīvi¹⁰⁴² un vienā brīdī kā pēc komandas izklīda, ļaujot pūlim bez pretestības iekļūt ēkas iekšienē.¹⁰⁴³

Pēc tam, kad protestētāji bija iekļuvuši *SBU* ēkā, pie O. Petruļeviča ieradās V. Guslavskis, kuram pūlis ļāva brīvi iekļūt ēkā.¹⁰⁴⁴ Tiekoties ar O. Petruļeviču, viņš piedāvāja parakstīt rīkojumu par visu 5. aprīlī aizturēto diversantu atbrīvošanu, solot, ka pūlis pēc tam izklīdīs. O. Petruļevičs šim piedāvājumam piekritis, un pēc pusstundas V. Guslavskis kopā ar aizturētajiem diversantu līderiem atkārtoti ieradās *SBU* ēkā. Pūlis, kurš šajā brīdī jau bija ieņēmis visu ēkas pirmo stāvu, sagaidīja viņus ar saucieniem „Milicija ir kopā ar tautu!”, uzsākot atkārtotu ēkas ieņemšanas mēģinājumu, kas beidzās ar pilnīgu ēkas sagrābšanu un *SBU* Luhanskas pārvaldes priekšnieka O. Petruļeviča saņemšanu gūstā. Kā apgalvo O. Petruļevičs, gūstā viņu nopratinājušas personas, kuras uzdevušās par *FSB* virsniekiem un piedāvājušas viņam par trīs līdz četras reizes lielāku atalgojumu turpināt dienestu *FSB*, saglabājot līdzšinējo dienesta pakāpi.¹⁰⁴⁵ Šo O. Petruļeviča liecību faktiski ir apstiprinājis bijušais separātists M. Cukurs, kurš sākotnēji 6. aprīlī piedalījās *SBU* ēkas ieņemšanā, bet naktī no 6. uz 7. aprīli palīdzēja O. Petruļevičam izbēgt no gūsta. Viņš šo savu rīcību ir motivējis ar faktu, ka sapratis, kas patiesībā vada ēkas ieņemšanu, jo ieraudzījis *FSB* virsniekus, kuri nav slēpuši piederību Krievijas spēcībiem.¹⁰⁴⁶

Pēc O. Petruļeviča aizbēgšanas ēkas sagrābēji 7. aprīlī izplatīja video, kurā apgalvoja, ka O. Petruļevičs labprātīgi atmīnējis ieroču glabāšanas telpu.¹⁰⁴⁷ Uz šī pamata 2014. gada jūnijā pret O. Petruļeviču tika ierosināta krimināllieta par aizdomām

¹⁰³⁸ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰³⁹ HUDEC'KA. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni*.

¹⁰⁴⁰ OL'GA STRIZHOVA. *Godovshhina zahvata SBU v Luganske: kak eto bylo?* Pieejams: <http://bit.ly/2fsrlqW>

¹⁰⁴¹ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*.

¹⁰⁴² Skat. *SBU* ēkas ieņemšanas video: <http://bit.ly/2q3rh9L>

¹⁰⁴³ DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii*.

¹⁰⁴⁴ Ibidem; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*; DVALI. *Byvshij separatist, a sejchas boec ATO*.

¹⁰⁴⁵ DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii*.

¹⁰⁴⁶ DVALI. *Byvshij separatist, a sejchas boec ATO*.

¹⁰⁴⁷ *Zahvat Luganskoj SBU. God beznakazannosti*. Pieejams: <http://bit.ly/2pi4lTH>

valsts nodevībā, taču *SBU* priekšsēdētājs V. Naļivaičenko vēlāk paziņoja, ka video ir ticis izplatīts O. Petruļeviča diskreditēšanas nolūkos.¹⁰⁴⁸ Kā apgalvo *SBU* darbinieki, šī diskreditēšanas operācija (bez jau pieminētā apgalvojuma par ieroču telpas atmīnēšanu) ietvērusi vairākus elementus. Pirmkārt, apgalvojumus, ka *SBU* 2014. gada 5. aprīlī ir arestējis gadījuma rakstura cilvēkus. Otrkārt, baumas, ka *SBU* ēkā pirms tās ieņemšanas ir ticis savests liels daudzums ieroču. Treškārt, nedēļu pēc *SBU* ēkas ieņemšanas Krievijas plašsaziņas līdzekļi demonstrēja sižetu, kurā bija redzami klasificēti *SBU* dokumenti, kurus O. Petruļevičs pārvaldes ieņemšanas laikā it kā nav iznīcinājis.¹⁰⁴⁹ Realitātē šie dokumenti bijušas ieroču uzskaites par laika periodu no 2010. līdz 2013. gadam, t. i., tie bijuši dokumenti, par kuriem iepriekšējais *SBU* Luhanskas pārvaldes priekšnieks O. Tretjaks apgalvojis, ka tie 2014. gada februārī ir tikuši iznīcināti.¹⁰⁵⁰

To, ka O. Petruļevičs, iespējams, ir kļuvis par diskreditācijas upuri, apliecina gadu pēc *SBU* ēkas ieņemšanas „Dienvidaustrumu armijas” kaujinieku Genādija Cipkalova un A. Karjakina intervija Luhanskas separātistu televīzijas kanālam „*Gosudarstvennaja teleradiokompanija Luganskoj Narodnoj Respubliki*”, kurā viņi noliedz informāciju, ka O. Petruļevičs būtu labprātīgi atmīnējis *SBU* ieroču glabātuvī, norādot, ka viņi pie ieročiem tikuši tikai divas dienas pēc ēkas ieņemšanas.¹⁰⁵¹ Vienlaikus, pēc G. Cipkalova un A. Karjakina teiktā, ēkas atkārtoto ieņemšanas mēģinājumu pēc tam, kad 2014. gada 6. aprīlī tika atbrīvoti visi „Dienvidaustrumu armijas” līderi, ir izprovocējis milicijas priekšnieks V. Guslavskis, kurš brīdī, kad tā dēvētie antimaidana aktīvisti vēlējušies noskaidrot, kādēļ 5. aprīlī ir aizturēti separātistu līderi, pūļa virzienā izmetis frāzi: „Ko ar tiem auniem vispār runāt?!”¹⁰⁵²

Pēc *SBU* ēkas sagrābšanas tie pārvaldes darbinieki, kuriem izdevās izkļūt brīvībā, vērsušies pie V. Guslavskā ar aicinājumu nosūtīt miliciju ēkas atbrīvošanai, taču viņš šo lūgumu noraidījis.¹⁰⁵³ *SBU* Luhanskas pārvaldes priekšnieka pirmais vietnieks O. Životovs apgalvo, ka valsts augstākajai vadībai vēl pirms 6. aprīļa vairākkārt ticis ziņots par nepieciešamību atcelt V. Guslavski, taču tas nav ticis izdarīts.¹⁰⁵⁴ Jau pēc 6. aprīļa uz V. Guslavskā atbrīvošanu no amata uzstāja arī V. Naļivaičenko, pēc kura teiktā, jau no pirmajām *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšanas mēģinājuma stundām bija redzams, ka V. Guslavskis ja ne „dirigē”, tad vismaz netraucē pūlim ieņemt ēku.¹⁰⁵⁵ Tomēr toreiz iekšlietu ministrs A. Avakovs šo V. Naļivaičenko prasību ir noraidījis, akcentējot, ka V. Guslavskim pilnīgi uzticas.¹⁰⁵⁶ Vēlāk – 2015. gada aprīlī – A. Avakovs, sniedzot V. Guslavskā 2014. gada marta un aprīļa darbības izvērtējumu,

¹⁰⁴⁸ KAPSAMUN. *Valentyn Nalyvajchenko: Zaraz u SBU vidchutnyj patriotyzm.*

¹⁰⁴⁹ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU*; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰⁵⁰ Ibidem; NIKULENKO. *Polkovnik SBU Zhivotov: Otca eks-glavy Luganskoj SBU pytkami prinuzhdali vyzvat' syna v Doneck.*

¹⁰⁵¹ *God spustja: separatisty utverzhajut, chto zahvat SBU sprovcirovala fraza Guslavskogo.*

¹⁰⁵² Ibidem; SAKADYNSKIJ. *Kak sdavali Lugansk god nazad.*

¹⁰⁵³ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.*

¹⁰⁵⁴ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰⁵⁵ OLEG ZHIVOTOV. *Dilemma silovikov: streljat' ili ne streljat'.* Pieejams: <http://bit.ly/2fnfbAK>

¹⁰⁵⁶ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

paziņoja, ka V. Guslavskis ir „izrādījis glēvumu”, taču, viņaprāt, bijušā Luhanskas apgabala milicijas priekšnieka darbībās nav noziedzīga nodarījuma sastāva.¹⁰⁵⁷

Pats V. Guslavskis, skaidrojot savu rīcību 2014. gada pavasarī, apgalvo, ka viņam bijis jārīkojas piesardzīgi, jo milicija bijusi demoralizēta – viņš spējis ietekmēt tikai apmēram 20 % tās personālsastāva. Turklāt viņš no robežsargiem zinājis par Krievijas armijas koncentrāciju Ukrainas pierobežā, tādēļ viņš centies izvairīties no cilvēku upuriem, jo baidījies, ka civiliedzīvotāju upuri var izprovocēt Krievijas iebrukumu.¹⁰⁵⁸ Pirmajā mirklī šie V. Guslavskas skaidrojumi var likties pārliecinoši. Luhanskas milicijā 2014. gada pavasarī patiešām bija vērojams neviennozīmīgs noskaņojums, jo lielākā daļa miliču Maidana laikā kopā ar „Berkut” un IeM Iekšējā karaspēka kaujiniekiem bija iesaistīta kārtības uzturēšanā Kijevā. Tādēļ viņus aizvainoja pēc Kijevā notikušās varas maiņas sāktie kriminālprocesi saistībā ar Maidana notikumiem.¹⁰⁵⁹ Pastāv daudz norāžu, ka milicijas darbinieki 2014. gada pavasarī sadarbojās ar separātistiem. Piemēram, V. Guslavskas pēctecis Ukrainas IeM Luhanskas apgabala pārvaldes priekšnieka amatā Anatolijs Naumenko, par kuru sākotnēji bija izplatīta informācija, ka viņu amatā iecēlis tā saucamais Luhanskas tautas gubernators V. Bolotovs, apgalvo, ka pēc tam, kad Luhanskas „Berkut” kaujinieki uzzināja, ka viņu amatā ir iecēlusi Kijeva, viņi piecēlās un pameta sanāksmju telpu.¹⁰⁶⁰

Līdzīgi kā V. Guslavskis, *SBU* darbinieki kā galveno iemeslu, kādēļ ēkas aizstāvības laikā paš aizsardzības nolūkā netika lietoti šaujamo ieroči, min Krievijas faktoru. O. Petruļevičs un viņa pirmais vietnieks pulkvedis O. Životovs apgalvo, ka dažas dienas pirms *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes ēkas ieņemšanas tikusi pārtverta I. Girkina (Strelkova) telefonsaruna ar Krievijas kuratoriem, kuri atklāti pateikuši, ka ir nepieciešama dažu desmitu mierīgo iedzīvotāju nāve, kas dotu iegāni ievest Ukrainā Krievijas karaspēku.¹⁰⁶¹ Kā liecinājusi tobrīd *SBU* rīcībā esošā informācija, Luhanskas apgabala pierobežā bijis sakoncentrēts 40 000 cilvēku liels Krievijas BS grupējums, kura personālsastāvam bijis izsludināts pilns kaujas gatavības režīms. Tādēļ ēkas ieņemšanas brīdī bijis atļauts atklāt uguni tikai uz bruņotām personām (O. Petruļevičs apgalvo, ka pēc *SBU* ēkas ieņemšanas un viņa nonākšanas gūstā *FSB* pārstāvjus īpaši interesējis, kāpēc ēkas ieņemšanas laikā nav izmantoti šaujamo ieroči, uz ko viņš uzdevis pretjautājumu: „Ja es būtu atklājis uguni, jūs uzreiz ievestu karaspēku?” – *FSB* pārstāvji atbildējuši apstiprinoši).¹⁰⁶² Tāpat *SBU* rīcībā bijusi operatīvā informācija, ka ēkas sagrābēji ir bruņoti, turklāt pēc aģentūras sniegtās informācijas, ja *SBU* darbinieki atklātu uguni, ēkas sagrābēji piesegtos ar pūli.¹⁰⁶³ *SBU* ierindas darbinieki atturēšanos no

¹⁰⁵⁷ *Kto i kak sdal Lugansk v aprele 2014-go goda.*

¹⁰⁵⁸ VALENTIN TORBA. *Kak tonul «korabl'» Luganska.* Pieejams: <http://bit.ly/2fn6x1D>

¹⁰⁵⁹ DVALI. *Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii; OL'GA HUDEC'KA. Z zhyttja ukrai'ns'kyh specsluzhb v okupovanomu Lugans'ku.* Pieejams: <http://bit.ly/2osDbdj>

¹⁰⁶⁰ ALEKSANDR KORCHINSKIJ. *Interv'ju s eks-glavoj Luganskoj oblmilicii Anatolijem Naumenko: „My s nulja sozdali luchshij v strane specnaz”.* Pieejams: <http://bit.ly/2fG13so>

¹⁰⁶¹ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU».*

¹⁰⁶² DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?; DVALI. Eks-nachal'nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie gruppy GRU Rossii.*

¹⁰⁶³ BUTKEVYCH. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU.*

ieroču izmantošanas skaidro arī ar Hmeļņickā notikušo precedentu, kad pēc 2014. gada februārī Kijevā notikušās varas maiņas tika saukti pie atbildības *SBU* Hmeļņickas apgabala pārvaldes darbinieki, kuri Maidana laikā, cenšoties nepieļaut pārvaldes ēkas ieņemšanu, bija atklājuši uz pūli uguni.¹⁰⁶⁴

Vienlaikus sastopamas vairākas norādes, kas liek apšaubīt V. Guslavskas skaidrojumu, ka viņa rīcības pamatā bija centieni izvairīties no papildu spriedzes radīšanas. To netieši apliecina V. Bolotova 5. aprīlī pēc *SBU* veiktās „Dienvidaustrumu armijas” līderu aizturēšanas operācijas paustais paziņojums, ka milicija ir viņu nodevusi.¹⁰⁶⁵ Savukārt 7. aprīlī „Dienvidaustrumu armijas” pārstāvis Aleksejs Čmiļenko V. Bolotova un A. Reļkes klātbūtnē vērsās pie V. Guslavskas ar paziņojumu, kurā norādīja, ka milicijas priekšnieks ir turējis vārdu un tikai tāpēc *SBU* ēkas ieņemtas bez upuriem: „Mēs saprotam, ka jūs ļoti riskējāt. [...] Tikai pateicoties jums, mūsu rindās iekļāvās „Berkut” un Iekšlietu ministrijas [struktūru] darbinieki.”¹⁰⁶⁶ Kaut arī varētu būt, ka šie diversantu paziņojumi tika izplatīti V. Guslavskas diskreditācijas nolūkā, jau 2014. gada pavasarī Luhanskas žurnālisti vērsa uzmanību uz faktu, ka *SBU* Luhanskas pārvaldes ieņemšanā piedalījās milicijas vadībai un V. Guslavskim tuvas personas (piemēram, Serhijs Korsunskis).¹⁰⁶⁷ Kā apgalvo Luhanskas izdevums „*Informator*”, 2014. gada pavasarī V. Guslavskis vairākkārt ticis informēts, ka Staņičoluhanskas rajonā vasaras nometnē no 2014. gada marta vidus līdz aprīļa beigām atradies vēlākā separātistu brigādes „*Prizrak*” vadītāja A. Mozgovoja grupējuma štābs, bet V. Guslavskis uz to nekādi nav reaģējis.¹⁰⁶⁸ Interesi raisa bijušā Ukrainas aizsardzības ministra A. Hricenko 2014. gada 6. aprīļa paziņojums, ka viņam *SBU* ēkas ieņemšanas mēģinājumā laikā zvanījuši *SBU* virsnieki no Luhanskas, kuri apgalvojuši, ka vērsušies pie ēkas apkārtnē dežūrējošajiem miličiem ar lūgumu sniegt palīdzību, bet tie atbildējuši, ka viņiem ir pavēle neiejaukties.¹⁰⁶⁹ Tas sasaucas ar Luhanskas pilsētas pārvaldes milicijas priekšnieka vietnieka apakšpulkveža Oļeha Pančenko pēc *SBU* ēkas ieņemšanas Luhanskas iedzīvotājiem pausto aicinājumu klausīt separātistu līderus.¹⁰⁷⁰ Šajā kontekstā V. Guslavskas darbības 2014. gada pavasarī izskatās kā mēģinājums nosēdēt vienlaikus uz diviem krēsliem, lai neatkarīgi no situācijas attīstības viņš saglabātu amatu, jo jau kopš kļūšanas par Luhanskas apgabala milicijas priekšnieku V. Guslavskis, tiekoties ar vietējiem proukrainiskajiem aktīvistiem, sevi pozicionējis kā Ukrainas patriotu.¹⁰⁷¹ Piemēram, pēc tam, kad vietējie aktīvistu luhanskas apgabalā

¹⁰⁶⁴ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*; BUTKEVYCH. *Jak zahoplyuvaly lugans'ku SBU*.

¹⁰⁶⁵ BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁶⁶ *Kto i kak sdal Lugansk v aprele 2014-go goda*. Pieejams: <http://bit.ly/2fc2NTF>

¹⁰⁶⁷ PAVEL ANTYZHAROV. *Pro hlopchyka, jakyj krychav „Vovky, vovky!” i shho z c'ogo vyjshlo...* Pieejams: <http://bit.ly/2fOHn2k>

¹⁰⁶⁸ *Byvshij glavnyj milicioner Luganskoj oblasti «pokryval» boevikov Mozgovogo*. Pieejams: <http://bit.ly/2fHtBiW>

¹⁰⁶⁹ *Kto i kak sdal Lugansk v aprele 2014-go goda*.

¹⁰⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁰⁷¹ ANTYZHAROV. *Pro hlopchyka*.

Vismaz daļa cilvēku šim vēstījumam noticēja: 2014. gada pavasarī, kad kāda Luhanskas iedzīvotāja Kijevā sūdzējās bijušajam iekšlietu ministram J. Lucenko, ka V. Guslavskis neko nedara kārtības

vērsušies pie V. Guslavskā piešķirt telpas brīvprātīgo bataljona izveidei un personālsastāva sagatavošanai, V. Guslavskis piekritis, atvēlot tam Ščastjes milicijas skolas bāzi. Tiesa, kad uz turieni devies jaundibināmā bataljona komandieris Temurs Juldaševs, viņu tur jau sagaidījuši separātisti, kas viņu saņēmuši gūstā.¹⁰⁷² Pirms tam līdzīgā veidā tika nolaupīts nacionālistu kustības „Pravij sektor” Luhanskas nodaļas vadītājs Kirils Holovčenko, kurš iepriekš bija milicijas majors un tādēļ viņam bija labas attiecības ar V. Guslavski.¹⁰⁷³

Pēc SBU ēkas ieņemšanas pie tās tika izveidota telšu pilsētiņa un atvesti celtniecības materiāli barikāžu būvei.¹⁰⁷⁴ Pēc vietējo Luhanskas apgabala iedzīvotāju liecībām, šajā procesā īpaši palīdzējuši Komunistiskās partijas biedri. Turklāt vietējā milicija ne tikai nav traucējusi tiem, kuri ēkas sagrabējiem veda materiālo palīdzību, bet ar bākungunīm pavadījusi autobusus ar tā saucamajiem tūristiem (apmaksātajiem aktīvistiem no Krievijas). Vienlaikus, lai nodrošinātos pret iespējamo ēkas atbrīvošanas mēģinājumu, separātisti apbruņojuši visus tās tuvumā esošās telšu pilsētiņas iedzīvotājus: ieroci varējis iegūt jebkurš, kurš piegājis pie sagrabtās SBU ēkas un pateicis, ka atbalsta Krieviju.¹⁰⁷⁵

Lai atbrīvotu sagrabto SBU Luhanskas pārvaldes ēku, 7. aprīlī Luhanskā kopā ar SBU Kijevas pārvaldes specvienības „Alfa” kaujiniekiem ieradās SBU priekšsēdētājs V. Naļivaičenko. Luhanskas pārvaldes specvienību „Alfa” nebija iespējams izmantot, jo tās personālsastāvs vienkārši izklīda (saslima, atteicās piedalīties sagrabtās ēkas atbrīvošanā, bet daļa – pat garantēt V. Naļivaičenko drošību). Turklāt to Luhanskas pārvaldes „Alfa” kaujinieku, kuri turpināja pildīt pienākumus, lojalitāte bija apšaubāma. Piemēram, atbildot uz jautājumu „Kādai tautai kalpo?”, viņi sacījuši: „Pagaidām vēl Ukrainas tautai.”¹⁰⁷⁶

Viens no Kijevas „Alfa” kaujiniekiem, kurš kopā ar V. Naļivaičenko ieradās Luhanskā, apgalvo, ka ēku bijis plānots atbrīvot ar dažiem šāvieniem pa ēkas logiem no reaktīvā ugunsmetēja „Šmeļ”, pēc kā saskaņā ar iecerī ēkas sagrabēji neizbēgami izklīstu. Tomēr šis plāns tā arī nav ticis realizēts, kas, viņaprāt, bijis saistīts ar SBU priekšsēdētāja izlēmības trūkumu.¹⁰⁷⁷ Sastopamas vairākas liecības, ka lēmums atteikties no ēkas ieņemšanas ar spēku ir ticis pieņemts Luhanskas milicijas nostājas dēļ. V. Guslavskis, aizbildinoties ar cilvēku trūkumu, ne tikai atteicies nodrošināt „Alfa” kaujinieku aizmuguri un norobežot ēkas kvartālu, bet arī ļāvis ēkā brīvi ienest pārtiku un barikāžu celtniecībai nepieciešamos būvmateriālus. Turklāt tikusi saņemta operatīvā

---

nodrošināšanai, J. Lucenko viņu nokaunināja, paziņojot, ka V. Guslavskis ir liels patriots. – KRAMARENKO. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k.*

¹⁰⁷² Dmitrijs Cvetkov: «Sistema dlja togo i derzhit nas v nishhete.

¹⁰⁷³ KRAMARENKO. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k.*

¹⁰⁷⁴ STRIZHOVA. *Godovshhina zahvata SBU v Luganske.*

¹⁰⁷⁵ DENYS KYRKACH. *Jak ce robylosja v Lugans'ku. Jak zahopljuvaly SBU.* Pieejams: <http://bit.ly/2ezLhuf>

¹⁰⁷⁶ HUDEC'KA. *Z zhyttja ukrai'ns'kyh specsluzhb v okupovanomu Lugans'ku.*

¹⁰⁷⁷ VJACHESLAV HRIPUN. *Kak zahvatyvali Lugansk. Vospominanija ochevidca.* Pieejams: <http://bit.ly/2ebylMH>

informācija, ka ēkas ieņemšanas mēģinājuma gadījumā milicija no aizmugures atklās uz „Alfa” kaujiniekiem uguni.¹⁰⁷⁸

Sniegt palīdzību ēkas atbrīvošanā atteicās arī citu spēka struktūru pārstāvji, tostarp Luhanskas apgabālā dislocētā Ukrainas Bruņoto spēku 80. aeromobilā brigāde, motivējot to ar likuma normu, kas aizliedz armijai iesaistīties pretterorisma operācijās, un apbruņojuma trūkumu, kā arī Robežapsardzības dienests, kas atteicās piešķirt „Alfa” kaujiniekiem tā apbruņojumā esošos bruņutransportierus, paziņojot, ka tie ir iesaistīti „robežas aizsardzībā”. Tāpat palīdzības lūgumu noraidīja arī Luhanskas apgabala gubernators M. Bolotskihs, kurš iebilda pret ēkas atbrīvošanu ar spēku un atteicās atslēgt tai ūdens un elektrības padevi.¹⁰⁷⁹ Pēc 2016. gadā aizturētā SBU Luhanskas pārvaldes ēkas sagrābēja – S. Korsunska – liecības, lai nepieļautu ēkas atbrīvošanas mēģinājumu, tajā labprātīgi ieradās toreizējais Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts no Luhanskas apgabala Serhijs Dunajevs un pavadīja ēkā sešas dienas.¹⁰⁸⁰ V. Landiks apgalvo, ka tajā pašā laikā Luhanskas Reģionu partijas pārstāvji centās pārliecināt V. Naļivaičenko neieņemt sagrābto ēku ar spēku, norādot, ka viņiem izdosies atrisināt krīzi mierīgā ceļā.¹⁰⁸¹ Ņemot vērā iepriekšminēto, kā arī saņemto operatīvo informāciju, ka separātisti ir uzzinājuši par Kijevas „Alfa” kaujinieku ierašanos un pulcējas, lai nepieļautu ēkas ieņemšanu, prezidenta pienākumu izpildītājs O. Turčinovs un NDAP pieņēma lēmumu par ēkas atbrīvošanas operācijas atcelšanu.¹⁰⁸² Pēc tam, kad ēkas sagrābēji atteicās to atbrīvot arī apmaiņā pret 100 000 dolāru atlīdzību, V. Naļivaičenko aizbrauca. Vēlāk, atceroties SBU Luhanskas pārvaldes ēkas atbrīvošanas mēģinājumu, V. Naļivaičenko norādīja, ka šajā laikā sastapies ar „pilnīgu spēka un tiesībsargājošo struktūru darbinieku sabotāžu un nodevību”¹⁰⁸³.

---

¹⁰⁷⁸ BUTKEVYCH. *Jak zahoplyvaly lugans'ku SBU*; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁷⁹ *Valentin Nalivajchenko: Verhovnaja Rada Kryma dazhe ne zahvatyvalas', ee peredali pod kontrol' rossijskim vojskam mestnye vlasti*. Pieejams: <http://bit.ly/2osVW0j>; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁸⁰ STANISLAV KOZLJUK, DENYS KAZANS'KYJ. *Sergij Dunajev. Z Lysychans'ka iz rozuminnjam*. Pieejams: <http://bit.ly/2q3wY7D>.

Šī liecība faktiski sasaucas ar S. Dunajeva bijušā partijas biedra S. Tigipko, kurš kā vidutājs 2014. gada 9. aprīlī uzturējās sagrābtajā SBU ēkā, izteikumiem, ka S. Dunajeva uzturēšanās ēkā ir saistīta ar vēlmi izvairīties no cilvēku upuriem, kas varētu novest pie drošības situācijas eskalācijas (Skat. *Tigipko – o zahvate SBU v Luganske: Atmosfera krajne naprjzhennaja, eto porohovaja bochka*. Pieejams: <http://bit.ly/2dMt63X>). Kaut arī šāds S. Dunajeva motivācijas skaidrojums pirmajā mirklī liekas pārlicinošs, tomēr turpmākā notikumu attīstības gaita liek apšaubīt, ka S. Dunajeva atrašanās sagrābtajā SBU ēkā noteica vienīgi pacifistiski apsvērumi. Viņš vēlāk neslēpa savas simpātijas pret separātistu kaujiniekiem, 2015. gada 9. maijā nosaucot tos par „varoņiem”. Savukārt Lisičanskas militāri civilās administrācijas bijušais vadītājs Vitālijs Švedovs liecinājis, ka S. Dunajevam pietuvinātās personas bija iesaistītas 2014. gada 11. maijā notikušā „referenduma” par LNR izveidi organizēšanas procesā. – Skat. sīkāk: KOZLJUK, KAZANS'KYJ. *Sergij Dunajev*.

¹⁰⁸¹ *Landik rasskazal, kak Nalivajchenko i Parubij otkazalis' vypolnjat' prikaz Turchinova, sdav Lugansk vesnoj 2014 goda*. Pieejams: <http://bit.ly/2phYddV>

¹⁰⁸² BUTKEVYCH. *Jak zahoplyvaly lugans'ku SBU*; VIKTOR TIMOFEEV. *Oficer „Al'fy”: My vnedrjaem agentov k terroristam. Oni krichat „Putin – nash papa!”, a ne “Slava Ukraine!”*. Pieejams: <http://bit.ly/2xZ0aRM>

¹⁰⁸³ NATALIJA DVALI. *Nalivajchenko: Ja ne piarshhik Levochkina, nichego emu ne dolzhen, ja ne ego chelovek*. Pieejams: <http://bit.ly/2fn8oXO>

Pēc 6. aprīlī notikušās *SBU* Luhanskas pārvaldes ēkas ieņemšanas iestādi pameta apmēram 300 no 580 *SBU* Luhanskas pārvaldes darbiniekiem (kopumā pārvaldes štatā bija 650 cilvēku, taču daļa neapmeklēja darbu jau kopš Kijevā notikušās varas maiņas). No tiem vairāki desmiti vēlāk pārgāja dienēt uz *LNR* „spēka struktūrām”¹⁰⁸⁴. Salīdzinājumam – *SBU* Doņeckas pārvaldē šis rādītājs sasniedza 80 %.¹⁰⁸⁵ Tiesa, būtu pārspīlēti apgalvot, ka visi *SBU* Luhanskas pārvaldes darbinieki būtu bijuši politiski neuzticami vai to vien būtu gaidījuši kā nodot Ukrainu. Iespējams, pārdomātākas Ukrainas varasiestāžu politikas gadījumā dezertējušo *SBU* darbinieku skaits būtu bijis ievērojami mazāks, jo pēc 6. aprīļa ne tikai *SBU* Luhanskas pārvaldes, bet arī Luhanskas apgabala reģionālo nodaļu darbinieki faktiski tika pamesti likteņa varā, nesaņemot konkrētus Kijēvas rīkojumus.¹⁰⁸⁶ Pēc diviem mēnešiem, kad V. Naļivaičenko izdeva rīkojumu visiem Luhanskas *SBU* pārvaldes darbiniekiem atkāpties uz Ukrainas kontrolēto Svatovu, visas galvenās satiksmes artērijas jau kontrolēja separātisti, kuru izveidotajos kontrolpostēnos bija izlīmētas *SBU* darbinieku fotogrāfijas. Tādēļ daudzi *SBU* darbinieki izvēlējās neriskēt un šim V. Naļivaičenko rīkojumam nepakļāvās, vēl jo vairāk tādēļ, ka viņus nodarbināja jautājums par sadzīves apstākļiem Svatovā un nedrošība par ģimenes locekļiem.¹⁰⁸⁷ To, ka šīs bažas bija pamatotas, apliecina fakts ar Krimu pametušajiem Ukrainas karavīriem, kuri vairāk nekā divus gadus pēc pārbāzēšanās uz Odesu joprojām nebija saņēmuši dzīvokļus un bija spiesti mitināties uz kuģiem.¹⁰⁸⁸

5.4. Donbasa konflikta eskalācija

Vienlaikus ar Luhanskas *SBU* ēkas sagrābšanu 6. aprīlī tika ieņemtas arī valsts administrāciju ēkas Doņeckā un Harkovā. 7. aprīlī īslaicīgi tika sagrābta arī *SBU* Doņeckas apgabala pārvalde, taču Ukrainas specvienības to nekavējoties atbrīvoja. Savukārt 8. aprīlī specvienība „*Jaguar*” atbrīvoja arī Harkovas apgabala valsts administrācijas ēku. Abos gadījumos to izdevās izdarīt bez cilvēku upuriem. Tomēr notikumi Donbasā attīstījās ļoti strauji. Jau 7. aprīlī tika pasludināta *DNR*, bet 12. aprīlī bruņotu cilvēku vienība I. Girkina vadībā ieņēma stratēģiski svarīgo Slovjanskas pilsētu. Ņemot vērā, ka nākamajā dienā pēc Slovjanskas ieņemšanas Ukrainas NDAP pieņēma lēmumu uzsākt Donbasā pretterorisma operāciju, kas vēlāk pārauga atklātā karā, šķiet, ka nav pārspīlēti I. Girkina vēlāk paustie apgalvojumi, ka viņš bijis tas, kurš „nospiedis kara sprūdu”. Pēc I. Girkina domām, ja viņš nebūtu ieradies Slovjanskā, separātisma kustība Donbasā būtu apsīkusi.¹⁰⁸⁹

No Donbasa kaujinieku intervijām izriet, ka no 52 I. Girkina vienības kaujiniekiem pieci bija Maskavas patriarhāta Ukrainas Pareizticīgās baznīcas apsardzes

¹⁰⁸⁴ DVALI. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut?*; BUTKEVYCH. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*.

¹⁰⁸⁵ BUTKEVYCH. *Jak zahoplyvaly lugans'ku SBU*.

¹⁰⁸⁶ HRIPUN. *Kak zahvatyvali Lugansk. Vospominanija ochevidca*.

¹⁰⁸⁷ Ibidem; KONSTANTINOV. *Luganskije siloviki*.

¹⁰⁸⁸ ALEKSANDRA GORCHINSKAJA. *Kogda Ukraina vernet Krym i kak ukrainskaja armija vstretit vtorzhenie «severnogo brata», rasskazyvaet komandujushij VMS*. Pieejams: <http://bit.ly/2eUF1eQ>

¹⁰⁸⁹ «*Kto ty, «Strelok»?»* Pieejams: <http://bit.ly/2qDY3iB>

struktūru Krievijas specdienestu aģenti.¹⁰⁹⁰ Uz Baznīcas lomu Ukrainas destabilizācijā norāda arī Slovjanskas domes priekšsēdētājas N. Štepas liecība, ka jau marta beigās Slovjanskā sākuši parādīties aizdomīgi cilvēki, kuri mitinājušies Maskavas patriarhāta Ukrainas Pareizticīgajai baznīcai piederošā savrupmājā pilsētas nomalē. Kad N. Štepa par šo jautājumu ieinteresējās, vietējais garīdznieks tēvs Vitālijs paziņojis, ka tie ir džudo nometnes dalībnieki.¹⁰⁹¹ Taču, kā izriet no bijušā t.s. Doņeckas tautas gubernatora P. Gubarjova memoāriem, patiesībā šie cilvēki bija I. Girkina vienības kaujinieki.¹⁰⁹²

Laikā no 2014. gada 12. līdz 20. aprīlim tika ieņemtas vairākas reģiona pilsētas: Družkivka, Hircizka, Jenakijeve, Kramatorska, Krasnijlimana, Krasnoarmijska, Makijivka, Mariupole, Novoazovska, Severska un Ždanovka. Pilsētu ieņemšana notika pēc identiska scenārija, atkārtotot *SBU* Luhanskas pārvaldes sagrābšanas taktiku. Vispirms notika mītiņi, kuru aizsegā bruņoti kaujinieki minētajās pilsētās ieņēma valsts iestāžu un spēka struktūru ēkas. Pēc *SBU* un milicijas ēku ieņemšanas tajās esošie ieroči tika izdalīti vietējiem iedzīvotājiem, kuri pauda vēlmi iestāties vietējā „zemessardzē” (*opolčenijs*). Ir iespējams izšķirt vairākas prokremlisko separātistu kategorijas.

Pie pirmās pieskaitāmi spēka struktūru pārstāvji, kuri separātisma kustībā ieņēma vadošās pozīcijas. Pie šīs kategorijas piederēja gan *FSB* un *GRU* virsnieki, gan arī dažādu karu veterāni. Viņi visi vai nu bija dzimuši Krievijā un uz Donbasu bija pārcēlušies salīdzinoši nesen, vai arī ilgstoši dzīvojuši Krievijā. Pie šīs kategorijas ir pieskaitāmi faktiski visi ievērojamākie separātistu lauka komandieri. Piemēram, *GRU* apakšpulkveži Igors Bezlers un V. Bolotovs, kuri pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā vadīja attiecīgi Horļivkas un Luhanskas apgabala Gaisa desanta karaspēka veterānu asociācijas, kā arī Afganistānas un Čečenijas kara veterāni Vjačeslavs Ponomorajovs un P. Dremovs, kurš uz Ukrainu bija pārcēlies salīdzinoši neilgi pirms Donbasa konflikta sākuma. Tas pats attiecās arī uz vēlākajiem separātisko organizāciju *DNR* un *LNR* līderiem A. Zaharčenko un Igoru Plotņicki, kuri 2014. gada pavasarī komandēja separātistu bataljonus „*Oplot*” un „*Zarja*”. A. Zaharčenko tēvs bija dzimis un visu mūžu nodzīvoja Krievijā, bet I. Plotņickis ilgstoši bija dienējis Penzā.

Otrajā kategorijā ietilpa ideoloģiski motivēti krievu nacionālisti, kuri līdz ar bruņotā konflikta sākumu lielā skaitā ieradās Donbasā. Šīs kategorijas skaitliski lielāko grupu veidoja kazaki, no kuriem vairākums pakļāvās Krievijas kazaku atamanam Nikolajam Kozicinam.

Trešo kategoriju veidoja Donbasa deklasētie elementi un kriminālnoziedznieki, kas veidoja prokremlisko kaujinieku pamatu.¹⁰⁹³

2014. gada 24. aprīlī Ukrainas spēki uzsāka pirmo Slovjanskas, kur atradās I. Girkina štābs, ieņemšanas mēģinājumu. Taču, redzot Krievijas karaspēka koncentrāciju Ukrainas pierobežā, pilsētas ieņemšanas mēģinājums tika atlikts. Atkārtots Slovjanskas ieņemšanas mēģinājums notika 2. maijā, taču, nespējot gūt vērā ņemamus panākumus, Ukrainas vadība atlika operācijas tālāku norisi, atsakoties no tieša pilsētas

¹⁰⁹⁰ JURIJ BUTUSOV. *Pervyj boj ato 13 aprilja 2014-go*. Pieejams: <http://bit.ly/2pkvfHX>

¹⁰⁹¹ PLINSKIJ. *Nelja Shtepa: „Ja vyshila na lifchike imja i datu rozhdenija”*.

¹⁰⁹² PAVEL GUBAREV. *Fakel Novorossii*. Sankt-Peterburg, 2016, s. 177.

¹⁰⁹³ NIKOLAY MITROKHIN. Infiltration, Instruction, Invasion: Russia's War in the Donbass. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*. 2015/1, p. 222. Pieejams: <http://bit.ly/2qcEskY>

ieņemšanas mēģinājuma. Tā vietā tika uzsākta Ukrainas spēku koncentrācija Donbasā, kas ļāva tai gūt ievērojamu skaitlisko pārsvaru pār separātistu spēkiem un uzsākt jūnijā jaunu vērienīgu uzbrukumu.

Līdzīgu domu intervijā Ukrainas prokremliskajam izdevumam „*Strana*”, kuras galvenais redaktors Ihors Gužva V. Surkova uzlauztajā e-pasta sarakstē raksturots kā „mūsu sens draugs”¹⁰⁹⁴, 2016. gadā puda arī kāds vārdā neminēts Kremlim pietuvināts polittehnologs, kurš apgalvo, ka 2014. gada maija beigā–jūnija sākumā Kremlis atteicās no idejas par Novorossijas izveidi, kā jauno prioritāti izvirzot Donbasa reintegrāciju Ukrainā uz īpaša statusa noteikumiem. „Jauno koncepciju varēja traktēt kā skaistu Krievijas aizviesšanas no Donbasa formu, bet var arī kā ietekmes caur Donbasu uz visu Ukrainu formu – kā kuram patīk.”¹⁰⁹⁵

Jau 2014. gada 17. jūnijā I. Girkins atzina, ka gadījumā, ja konfliktā neiesaistīties Krievija, viņa spēki tuvākajā laikā tiks sakauti.¹⁰⁹⁶ Tomēr 20. jūnijā jaunievēlētais Ukrainas prezidents P. Porošenko, uzsākot priekšvēlēšanu laikā izstrādātā Donbasa konflikta noregulēšanas miera plāna izpildi, izsludināja līdz 2014. gada 27. jūnijam pamieru un piedāvāja separātistu kaujiniekiem atdot Ukrainai kontroli pār Ukrainas un Krievijas valsts robežkontrolepunktus „*Izvarino*”, „*Dolžakij*” un „*Červonopartizansk*”, kā arī aicināja viņus atbrīvot sagrābtos ķīlniekus. Ņemot vērā, ka līdz noteiktajam datumam minētās prasības netika izpildītas, Ukrainas spēki naktī no 30. jūnija uz 1. jūliju atjaunoja uzbrukumu.¹⁰⁹⁷

4. jūlijā Ukrainas armijai izdevās gandrīz pilnībā ielenkt Slovjansku, un I. Girkina spēki bija spiesti atkāpties uz Doņecku, pametot tajā gandrīz visu bruņutehniku. 5. jūlijā pilsētā iegāja Ukrainas armija. Zaudējuši savu galveno atbalsta bāzi, prokremliskie kaujinieki bija spiesti pamest arī vairākas citas reģiona pilsētas – Kramatorsku, Kostjantiņivku un Družkivku.¹⁰⁹⁸

Lai nepieļautu prokremlisko kaujinieku militāru sagrāvi, kopš 2014. gada jūlija konfliktā arvien atklātāk sāka iesaistīties Ukrainas pierobežā koncentrētās Krievijas BS vienības, radot Ukrainas spēkiem ievērojamus zaudējumus. Par pirmo nopietno Ukrainas spēku sakāvi uzskatāms tā dēvētais „Dienvidu katls”, kas 2014. gada jūlijā izveidojās Luhanskas apgabala dienvidos un kurā iekļuva Ukrainas BS 24., 28., 51., 72. un 79. brigādes, kuras mēģināja atjaunot kontroli pār Ukrainas un Krievijas valsts robežu. Virzoties gar valsts robežu, Ukrainas spēki izveidoja garu „joslu”, kas bija ievainojama gan no ziemeļiem, kur atradās prokrievisko kaujinieku vienības, gan arī no dienvidiem Rostovas apgabalā, kur atradās Krievijas BS vienības.

Minētajā situācijā Ukrainas spēki 11. jūlijā netālu no Zeļenopoļas (Luhanskas apgabals) tika apšaudīti no reaktīvajām zenītraķešu sistēmām. Pēc oficiālajiem Ukrainas Aizsardzības ministrijas datiem, apšaudē krita 19, bet tika ievainoti 93 Ukrainas

¹⁰⁹⁴ DVALI. *Glavnye pis'ma iz pochty Surkova*.

¹⁰⁹⁵ ALEKSANDR SHAHOV, ALEKSANDR SIBIRCEV. *Vojna. 2014. Put' k ilovajskomu kapkanu*. Pieejams: <https://bit.ly/2UioWms>

¹⁰⁹⁶ *Strelkov priznal, chto vojna okonchitsja dlja RF „v jekonomicheskom plane krajne tjazhelo”*.

Pieejams: <http://bit.ly/2xpJiSz>

¹⁰⁹⁷ *Turchinov podtverdil vozobnovlenie ATO v Donbasse*. Pieejams: <http://bit.ly/2wB21f2>

¹⁰⁹⁸ *Girkin ob#javil sebja „voennym komendantom” Donecka*. Pieejams: <http://bit.ly/2jNig2Q>

karavīri.¹⁰⁹⁹ 16. jūlijā nezināms Rostovas apgabala iedzīvotājs ievietoja internetā video, kurā redzams, kā Gukovas apgabalā dislocētās Krievijas armijas vienības no reaktīvajām zenītartilērijas sistēmām „*Grad*” apšauda Ukrainas spēkus.¹¹⁰⁰

Pēc tam, kad 17. jūlijā virs Donbasa tika notriekta Malaizijas aviokompānijas lidmašīna „*Boeing*” – bojā gāja visi 283 pasažieri un 15 apkalpes locekļi, Krievijas artilērija Ukrainas pozīcijas sāka apšaudīt pilnīgi atklāti. Neskatoties uz iepriekšminēto, valsts militārā vadība, cenšoties saglabāt kontroli pār valsts robežu, nolēma atstāt brigādes „katlā”, kur tās trīs nedēļas nesaņēma konkrētas pavēles un izjuta nopietnas apgādes problēmas. Šajos apstākļos 6. augustā brigāžu vadība pieņēma lēmumu izlauzties no „katla”.¹¹⁰¹

Vienlaikus citi pretterorisma operācijā iesaistītie spēki turpināja veiksmīgu uzbrukumu, atbrīvojot Lisičansku, Sjeverodoņecku un citas apdzīvotās vietas, kā arī praktiski pilnībā ielencot Doņecku un Luhansku, kā rezultātā *DNR* un *LNR* bruņotie formējumi tika viens no otra praktiski izolēti. Lai panāktu pilnīgu Doņeckas kaujinieku izolāciju, Ukrainas militārā vadība pieņēma lēmumu ieņemt stratēģiski svarīgo Ilovajsku, ko Ukrainas spēkiem daļēji izdevās izdarīt 18. augustā. Tomēr šajā brīdī karā aktīvi iesaistījās Krievijas BS vienības un apakšvienības, kas, lai nepieļautu pilnīgu prokrievisko kaujinieku sagraušanu, trīs vietās – pie Luhanskas, Saur-Magilas virzienā un Doņeckas apgabala dienvidos – šķērsoja Krievijas un Ukrainas robežu.

2014. gada 25. augustā sākās Krievijas armijas uzbrukums, kurā, pēc toreizējā Ukrainas aizsardzības ministra V. Heleteja teiktā, bija iesaistītas sešas Krievijas BS bataljonu taktiskās grupas, kuru kopējais skaitliskais lielums bija 6500 cilvēku.¹¹⁰² Uzbrukumā Krievijas armija izsita Ukrainas spēkus no vairākuma jūlija kampaņas laikā ieņemto pozīciju, ieņēma Novoazovsku, iesaistoties kaujā ar trim Ukrainas armijas vienībām par Ilovajsku. Iepriekšminētais noveda pie t.s. „Ilovajskas katla” izveides. Šajā situācijā Ukrainas militārā vadība pieņēma lēmumu vienoties ar Krieviju par koridora izveidi, ļaujot Ukrainas spēkiem labprātīgi atkāpties. Par spīti šai norunai 2014. gada 29. augustā Krievijas BS atklāja uz Ukrainas spēkiem artilērijas uguni – pēc V. Heleteja teiktā, krita 108 cilvēki. Savukārt Ukrainas parlamenta izmeklēšanas komiteja secināja, ka Ilovajskas katlā ir krituši vairāk nekā 300 karavīru.¹¹⁰³

Krievijas armijas uzbrukuma dēļ Ukraina atteicās no plāniem par Donbasa atbrīvošanu militārā ceļā un sāka sarunas par konflikta mierīgu noregulēšanu, 2014. gada septembrī parakstot tā saukto Minskas memorandu par uguns pārtraukšanas režīmu. Kaut arī šī vienošanās neiezīmēja militārā konflikta beigas un pēc tās noslēgšanas vēl notika dažas plaša mēroga kaujas, kuru laikā separātisti ar Krievijas BS atbalstu ieņēma vairākas stratēģiski nozīmīgas vietas (Doņeckas lidostu un Debaļcevi), tā radīja pamatu sarunām par konflikta diplomātisku risinājumu.

¹⁰⁹⁹ *Rasstrel sil ATO v Zelenopol'e: Posledstvija i prichiny*. Pieejams: <http://bit.ly/2xTwKnZ>

¹¹⁰⁰ *Obstrel GRADami territorii Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2jLSkEJ>

¹¹⁰¹ *Podrobnosti otstuplenija v Rossiju ot bojca 72-j brigady VSU*. Pieejams: <http://bit.ly/2xjTs5E>

¹¹⁰² *Geletej rasskazal vsju pravdu ob ilovajskoj tragedii*. Pieejams: <http://bit.ly/2xkD8lj>

¹¹⁰³ *Promizhnyj zvit TSK z rozsliduvannja tragichnyh podij pid Ilovajs'kom*. Povnyj tekst. Pieejams: <http://bit.ly/2fCgBso>

Šo sarunu internacionalizēšanos veicināja pēc A. Merkeles iniciatīvas Minskā 2015. gada februārī notikušās Ukrainas, Krievijas, Vācijas un Francijas līderu, kā arī paralēlas Trīspusējās kontaktgrupas (Ukraina, Krievija, EDSO, kā arī DNR un LNR) pārstāvju sarunas, kurās tika panākta jauna vienošanās „Pasākumu komplekss par Minskas vienošanos izpildi” (t. s. Minska-2). Šī vienošanās noteica, ka Ukrainas un pašpasludināto republiku pārstāvjiem ir jāuzsāk dialogs par Ukrainas likumdošanai atbilstošu vietējo vēlēšanu rīkošanu. Ukrainas parlamentam 30 dienu laikā bija jāpiešķir DNR un LNR kontrolētajām teritorijām īpašs statuss, jāizsludina kaujinieku amnestija un 19 dienu laikā jāveic visu gūstekņu apmaiņa, kā arī līdz 2015. gada beigām jāīsteno Ukrainas konstitucionālā reforma, ņemot vērā DNR un LNR kontrolēto teritoriju īpašo statusu. Vienošanās paredzēja visu ārvalstu militāro formējumu, algotņu un tehnikas izvešanu no Ukrainas EDSO uzraudzībā. Pēc šo prasību izpildes līdz 2015. gada beigām bija paredzēts atjaunot Ukrainas un Krievijas robežkontroli.

Kaut arī neviens no šiem punktiem pušu atšķirīgās vienošanās interpretācijas dēļ līdz 2015. gada beigām netika izpildīts, Minska-2 joprojām nav zaudējusi aktualitāti. To nosaka Krievijas, Ukrainas, Vācijas un Francijas nevēlēšanās meklēt jaunus konflikta noregulējuma formātus, kā ietvaros to pārstāvji ir paziņojuši, ka šim nolīgumam nav alternatīvas. Iepriekšminēto apstākļu dēļ Donbasā tā arī nav izdevies panākt stabilu uguns pārtraukšanas režīmu un Ukrainas bruņotā konflikta diplomātiska risinājuma iespējas saglabājas neskaidras, radot potenciālu šī konflikta eskalācijas risku.

Secinājumi

Cenšoties saglabāt ietekmi pār postpadomju republikām, Maskava jau kopš PSRS sabrukuma ir izmantojusi plašu instrumentu klāstu: diskreditējusi sev nedraudzīgos kaimiņvalstu līderus, izmantojusi ekonomisko spiedienu, enerģētisko šantāžu, īstenojusi informatīvās kampaņas un likusi lietā militārā spēka sviru.¹¹⁰⁴ Daži autori pat uzskata, ka šie pasākumi kalpo nevis kā Krievijas aizsargreakcija uz kādu konkrētu tā brīža izaicinājumu, bet tie ir lielākas stratēģijas sastāvdaļa ar mērķi veicināt postpadomju telpas reintegrāciju.¹¹⁰⁵ Lai attaisnotu intervenci postpadomju telpā, Maskava jau kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma ir izmantojusi bijušajās savienotajās republikās dzīvojošo „tautiešu” faktoru.¹¹⁰⁶

Krievijas valdošajam režīmam raksturīga domāšana imperiālistiskās kategorijās, kas savukārt rada Kremļa pārliecību, ka tādās pašās kategorijās domā arī citi, liekot Maskavai saskatīt pret sevi vērstu apkārtējās pasaules sazvērestību. Šāds domāšanas veids nosaka to, ka Kremlis konkrētus notikumus un darbības vērtē nevis pēc to satura, bet pēc principa, kas „nav ar mums, tas ir pret mums”. Respektīvi, visas Krievijai nelabvēlīgās darbības tiek klasificētas kā apzināta vēršanās pret Krieviju (raksturīgs

¹¹⁰⁴ Skat. sīkāk: SHERR. *Zhestkaja diplomatija*, s. 65–91.

¹¹⁰⁵ FEDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL. *Tactics and Instruments in Putin's Grand Strategy*. FEDERICK S. STARR, SVANTE E. CORNELL (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014, pp. 59–60.

¹¹⁰⁶ Skat. sīkāk. GATIS PELNĒNS (ed.). *The Humanitarian Dimension of Russian Foreign Policy toward Georgia, Moldova, Ukraine and the Baltic States*. Riga, 2009. pp. 18.–27.

piemērs šeit ir Maidana izcelšanās uztvere: melnbaltās domāšanas ietekmē Maskava protesta akcijas Kijevā uztvēra kā atklātu rusofobijas izpausmi). Tādējādi Krievijas nespēja adekvāti uztvert realitāti liek apšaubīt Rietumos plaši izplatīto tēzi, ka nedrīkst Maskavu „provocēt”. Patiesībā krīzes provocē un eskalē Krievija, jo tā šādās situācijās jūtas komfortabli un piedāvā risināt krīzes ar Maskavai izdevīgiem noteikumiem.

Krievija Ukrainu uzlūko kā ģeopolitisku buferi ar Eiropu, kas ļauj ierobežot dažāda veida ietekmes formas, kas var nākt no Rietumiem – sākot ar drošības jautājumiem, beidzot ar politiskajām idejām. Tāpat Kremlis ir ieinteresēts panākt, lai Ukraina nespētu izmantot tās politisko un ekonomisko potenciālu un nekļūtu par jaunu reģionālās ietekmes centru – Maskava visas savas pastāvēšanas laikā ir centusies likvidēt ģeopolitiskos sāncensus tās robežu tuvumā. Tādējādi cīņu pret Ukrainu var uzskatīt par Maskavas tradicionālās stratēģijas turpinājumu.

Ukrainas krīzē ir iespējams šķirt vairākus nosacītus posmus. Pirmais posms: no 2013. gada augusta līdz novembrim – Maskavas ekonomiskais un politiskais spiediens pret Kijevu, lai nepieļautu Ukrainas un ES asociācijas līguma parakstīšanu. Otrais posms: no 2013. gada novembra līdz 2014. gada februārim – pret varasiestādēm vērstie protesti Kijevā un valsts reģionos. Trešais posms: 2014. gada februāris un marts – Krievijas īstenotā Krimas okupācija un aneksija. Ceturtais posms: kopš 2014. gada aprīļa – Krievijas agresija Donbasā.

Krievija tradicionāli pret Kijevu ir izmantojusi gāzes sviru, ietekmi uz Ukrainas oligarhiem, kā arī politiķiem. Minētās sviras aktīvi tika darbinātas 2013. gada vasarā un rudenī, taču, nespējuši sasniegt Maskavai vēlamo mērķi, 2013./2014. gada mijā tika iedarbinātas papildu sviras – propagandas aparāts, darbs ar reģionu eliti un kā pēdējā svira – militārā agresija Krimā.

Pēc socioloģisko aptauju datiem, tikai līdz 5 % respondentu savu dalību 2013. gada nogalē un 2014. gada sākumā notikušajās protesta akcijās skaidroja ar atsaukšanos opozīcijas („*Batkivščina*”, „*Svoboda*” un „*UDAR*”) aicinājumam. Minētais apstāklis ierobežoja opozīcijas politiķu iespējas ietekmēt protestētāju viedokli un darbības. Pēc toreizējās opozīcijas pārstāvju domām, tieši šis faktors bija galvenais iemesls, kādēļ V. Janukovičs Maidanā tika gāzts, jo viņš tā arī nesaprata, ka opozīcija situāciju nekontrolē un darbojas vienīgi kā protestētāju un varasiestāžu starpnieki. Tā rezultātā varasiestāžu nevēlēšanās ieklausīties sabiedrības sākotnēji mērenajās prasībās, kā arī pret protestētājiem rīkotās dažāda veida provokācijas un aresti veicināja viņu radikalizēšanos un laika gaitā faktiski padarīja neiespējamu kompromisu ar varasiestādēm.

Socioloģisko aptauju dati liecina, ka pret varasiestādēm vērstās protesta akcijas pakāpeniski polarizēja Ukrainas sabiedrību reģionāli (attiecīgi valsts rietumu un dienvidaustrumu reģionus), idejiski (jautājums par integrācijas virzienu, manipulācija ar vēstures faktiem un interpretācijām), arī konfesijāli (stimulētas pretrunas uniātu, pareizticīgo un citu reliģisko kopienu starpā) un nacionāli (ukraiņu nācijas pastāvēšanas noliegšana, stereotipu izplatīšana par ukraiņiem kā nacistiem un mocekļu tēla piešķiršana Ukrainas krieviem).

Tika stimulēta valsts dienvidaustrumu iedzīvotāju neapmierinātība ar jaunajām pēc V. Janukoviča bēgšanas izveidotajām varasiestādēm. Kā ir spiesti atzīt pat pret Kijevu naidīgi noskaņoti Krimas politiķi, piemēram, bijušais Krimas prezidents J. Meškovs, Krimas aneksija bija iespējama, nevis pateicoties vietējo politiku iniciatīvai, bet Kremļa lēmumam uzsākt pussalā militāru operāciju.

Par Krievijas agresiju Donbasā pētnieku vidū ir izkristalizējušies divi pamatviedokļi. Pirmais uzskats – Krievija 2014. gada pavasarī turpināja agresiju Ukrainas dienvidaustrumu reģionos, lai novērstu uzmanību no tās īstenotās Krimas aneksijas, piedāvājot Kijevai un Rietumvalstīm darījumu: Kremlis pārstās destabilizēt Ukrainas dienvidaustrumus, ja Kijeva un Rietumi *de facto* vai *de iure* atzīs Krimas aneksijas likumību un piekritīs Maskavas izvirzītajiem noteikumiem par Ukrainas turpmāko konstitucionālo modeli (respektīvi, piekritīs valsts nodošanai Krievijas ietekmes sfērā). Otrais viedoklis – Maskava 2014. gada pavasarī bija pārliecināta, ka Ukraina ir mākslīgs veidojums, kurš ar nelielu Krievijas palīdzību centrālās procesos sabruks, kas savukārt ļaus iegūt tiešu vai pastarpinātu kontroli pār Ukrainas dienvidaustrumiem.

Ukrainas notikumu analīze parāda, ka Krievija mērķtiecīgi ir gatavojusies iespējamajai agresijai pret Ukrainu, iefiltrējot valsts iestādēs, tostarp spēka struktūrās savus aģentus, veicinot reģionālās pretrunas un attīstot sev lojālu organizāciju tīklu. Tādējādi vairāku Ukrainas augstāko amatpersonu nodevība, radot labvēlīgus priekšnoteikumus Krievijas iebrukumam, 2014. gada pavasarī objektīvi apgrūtināja tā brīža Ukrainas augstākās politiskās vadības lēmuma pieņemšanu par bruņotas pretestības izrādīšanu.

Ukrainas iespējas pretoties Krievijas agresijai apgrūtināja Ukrainas BS formēšana pēc teritoriālā principa – liela daļa Krimā dislocēto vienību karavīru, ņemot vērā, ka viņu noskaņojums neatšķīrās no pussalā plaši izplatītā prokremliskā noskaņojuma, nebija gatavi izrādīt Krievijai bruņotu pretestību un dezertēja. Lielo Ukrainas BS dezertieru īpatsvaru noteica gan ideoloģiski un materiāli apsvērumi, gan arī tas, ka Krimas iedzīvotāji, turpinot dienestu Ukrainas BS, būtu spiesti pamest ģimenes locekļus.

Neatkarīgi no tā, kad Maskava pieņēma lēmumu par iebrukumu Ukrainā, Maskava izmantoja „*window of opportunity*” (iespēju logu). Iepriekš izstrādātā impērijas atjaunošanas ideja apvienojumā ar uzskatu, ka postpadomju valstis nav pilntiesīgi starptautisko tiesību subjekti, liecina, ka notikumi Maidanā bija nevis iemesls, bet iegansts militārās agresijas uzsākšanai. Ukrainā vērojamās tendences liecina, ka Maskava agresiju pret Ukrainu bija plānojusi jau ilgstoši. Krievijas iebrukumu Ukrainā noteica vēlme izmantot Ukrainas demogrāfiskos un ekonomiskos resursus Krievijas attīstībai. Tāpat tai ir svarīgi iegūt nedalītu kontroli pār Krimas pussalu.

No turpmākās situācijas attīstības Ukrainā lielā mērā būs atkarīgas arī Krievijas tālākās pozīcijas postpadomju telpā – Ukrainas integrācija eiroatlantiskajās struktūrās nozīmētu, ka Maskava zaudētu nozīmīgāko Eirāzijas Ekonomiskās savienības izveidei nepieciešamo valsti, kas ievērojami vājinātu Krievijas reģionālo ietekmi postpadomju telpā. Ukrainas paraugs varētu iespaidot arī citu valstu vēlmi atbrīvoties no Kremļa

ietekmes, kuras nodrošināšanai Krievija postpadomju telpā izmanto līdzīgus instrumentus kā Ukrainā (nauda, šantāža, draudi u. c.). Taču, ja Kremlim izdosies novērst Ukrainas tuvināšanos Rietumiem, tas demonstrēs Rietumvalstu, primāri ASV, nespēju pildīt iepriekš dotās saistības, kas savukārt negatīvi ietekmēs Eiropas valstu politiku, liekot tām vairāk rēķināties ar Maskavas interesēm.

Ukrainas krīzes iekšējo un ārējo faktoru analīze ļauj modelēt Kremļa iespējamus soļus tālākai agresijai postpadomju telpā, to skaitā Baltijas valstīs.

Pirmkārt, Maskava konkrētās mērķa valstīs laikus (preventīvi) organizē atbalstītāju loku dažādās sabiedrības sociālajās, nacionālajās, konfesijālajās un reģionālajās grupās.

Otrkārt, Maskava konkrētās mērķa valstīs preventīvi mēģina stiprināt ietekmi dažādos valsts pārvaldes līmeņos (spēka un drošības struktūras, pašvaldības, valsts iestādes, parlaments, valdība, Prezidenta administrācija).

Treškārt, Maskava meklē „caurumus” konkrētu valstu likumdošanā, kā arī divpusējos un starptautiskās drošības līgumos.

Ceturtkārt, Maskava konkrētās mērķa valstīs savlaicīgi (pirms militārās agresijas kā pēdējā soļa) darbina visus tās rīcībā esošos iepriekš stiprinātos ietekmes un spiediena īstenošanas instrumentus (enerģētika, banku sektors, konkrēti politiķi, uzņēmēji, spēka un drošības struktūru pārstāvji, žurnālisti, aktīvisti), kā arī demonstrē militāru spēku citās valstīs esošu militāro bāzu (tādas ir Armēnijā, Baltkrievijā, Kirgizstānā un Tadžikistānā), kā arī militāro mācību pierobežā veidos. Minēto instrumentu darbināšana līdz šim ir pilnīgi attaisnojusies Krimā, daļēji – Donbasā un citviet kontinentālajā Ukrainā.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

1) Grāmatas

1. Andžāns Māris, Bruģe Ilvija. *NATO un Krievijas attiecības: Latvijas intereses formālo ietvaru un attiecību transformācijas kontekstā*. 2016. Pieejams: <http://bit.ly/29TVyNI>
2. Åslund Anders. *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*. Washington, D.C., 2015.
3. Asmus Ronald D. *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*. New York, 2002.
4. Azarov Nikolaj. *Ukraina na pereput'e: zapiski prem'er-ministra*. Moskva, 2015.
5. Berezovec' Taras. *Aneksija: ostriv Krym. Hroniky «gibrydnoji vijny»*. Kyjiv, 2015.
6. Bērziņš Jānis. *Krievijas jaunās paaudzes karš Ukrainā: tā nozīme Latvijas aizsardzības politikā*. Rīga, 2014. Pieejams: <http://bit.ly/2a4HNev>
7. Bugajski Janusz, Assenova Margarita. *Eurasian Disunion: Russia's Vulnerable Flanks*. Washington, D.C., 2016.
8. Ćwiek-Karpowicz Jarosław. *Limits to Russian Soft Power in the Post-Soviet Area*, 2012. Pieejams: <http://bit.ly/29g2Grd>

9. Darczewska Jolanta, Źochowski Piotr. *Russophobia in the Kremlin's strategy*. Warsaw, 2015. Pieejams: <http://bit.ly/1kAeLsg>
10. Darczewska Jolanta. *The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study*. Warsaw, 2014. Pieejams: <http://bit.ly/1kZWfR5>
11. DeBardeleben Joan (ed.). *The Boundaries of EU Enlargement Finding a Place for Neighbours*. New York, 2008.
12. Dragneva Rilka, Wolczuk Kataryna. *Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge*. Palgrave Macmillan, 2015.
13. Fel'shtinskij Jurij, Pribylovskij Vladimir. *Korporacija: Rossija i KGB vo vremena prezidenta Putina*. Moskva, 2010.
14. Fel'shtinskij Jurij, Stanchev Mihail. *Tret'ja mirovaja: Bitva za Ukrainu*. Kiev, 2015.
15. Glaz'ev Sergej. *Ukrainskaja katastrofa: ot amerikanskoj agressii k mirovoj vojne?* Moskva, 2015.
16. Golovko Vladimir. *Oligarhi iz goroda roz. Stanovlenie i razvitie krupnogo kapitala Donbassa 1991–2014 gg*. Kiev, 2014.
17. Gorbulin Volodimir, Vlasjuk Oleksandr, Libanova Ella, Ljashenko Oleksandr. *Donbas i Krim: cina povernennja*. Kyjiv, 2015.
18. Gubarev Pavel. *Fakel Novorossii*. Sankt-Peterburg, 2016.
19. Helwig Niklas (ed.). *Europe's New Political Engine: Germany's role in the EU's foreign and security policy*. Helsinki, 2015. Pieejams: <http://bit.ly/2lHkWPY>
20. Hill Fiona, Jewett Pamela. *Back in the USSR: Russia's Intervention in the Internal Affairs Of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*, 1994. Pieejams: <http://bit.ly/29aNnzs>
21. Jundzis Tālavs. *Latvijas drošība un aizsardzība*. Rīga, 1995.
22. Jushhenko Viktor. *Nederzhavni tajemnyci: notatky na beregah pam'jati*. Harkiv, 2014.
23. Kaminska Joanna. *Poland and EU Enlargement: Foreign Policy in Transformation*. New York, 2014.
24. Konończuk Wojciech. *The failure of integration. The CIS and other international organisations in the post-Soviet area, 1991–2006*. Warsaw, 2007. Pieejams: <http://bit.ly/2jIEv5k>
25. Koshkina Sonja. *Majdan. Nerasskazannaja istorija*. Kiev, 2015.
26. Kudors Andis (ed.). *Fortress Russia: Political, Economic, and Security Development in Russia Following the Annexation of Crimea and its Consequences for the Baltic States*. Rīga, 2016.
27. Kudors Andis (ed.). *Krievijas publiskā diplomātija Latvijā: mediji un nevalstiskais sektors*. Rīga, 2014.
28. Kudors Andis (ed.). *The War in Ukraine: Lessons for Europe*. Rīga, 2015.
29. Kudors Andis, Kaprāns Mārtiņš, Cepurītis Māris. *Krievijas informācijas kampaņa pret Ukrainu – no „Viļņas samita” līdz „Krimas referendumam”: vēstījumu analīze*. Rīga, 2014. Pieejams: <http://bit.ly/29bI1RM>
30. Kuzio Taras. *The Crimea: Europe's Next Flashpoint?* Washington D.C., 2010.

31. Kuzio Taras. *Ukraine: democratization, corruption, and the new Russian imperialism*. Santa Barbara, Denver, 2015.
32. Kuzio Taras. *Ukraine: Perestroika to Independence. Second Edition*. Basingstoke and London, 2000.
33. Kwiatkowska-Drożdż Anna. *Germany on Russia: Yes to links, no to rapprochement*. Warsaw, 2014. Pieejams: <http://bit.ly/2lgpoDS>
34. Lejiņš Atis (red.). *Paplašināta Eiropa un tās kaimiņu politika: Austrumu dimensija*. Rīga, 2005.
35. Liepiņš Imants. *Ukraina: Dzīvība, nāve un iekšējā revolūcija*. Rīga, 2015.
36. Lukjanova Elena. #KRYMNASH. *Spor o prave i o skrepah dvuh juristov i ih chitatelej*. Moskva, 2015.
37. Magda Evgenij. *Gibridnaja vojna: vyzhit' i pobedit'*. Har'kov, 2015.
38. Malfliet Katlijn, Verpoest Lien, Vinokurov Evgeny (eds.). *The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration*. Hampshire, New York, 2007.
39. Matuszak Sławomir, Sarna Arkadiusz. *From stabilisation to stagnation. Viktor Yanukovych's reforms*. Warsaw, 2013. Pieejams: <http://bit.ly/2IPA1Pw>
40. Menkiszak Marek. *Greater Europe: Putin's vision of European (dis)integration*. Warsaw, 2013. Pieejams: <http://bit.ly/29gE942>
41. Menon Rajan, Rumer Eugene. *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*. Cambridge, Massachusetts, London, 2015.
42. Nygren Bertil. *The Rebuilding of Greater Russia. Putin's foreign policy towards the CIS countries*. London and New York, 2008.
43. Olszański Tadeusz A. *The language issue in Ukraine: An attempt at a new perspective*. Warsaw, 2012.
44. Pelnēns Gatis (ed.). *The Humanitarian Dimension of Russian Foreign Policy toward Georgia, Moldova, Ukraine and the Baltic States*. Riga, 2009.
45. Pifer Steven. *The Eagle and the Trident: U.S.–Ukraine Relations in Turbulent Times*. Washington, D.C., 2017.
46. Plokhyy Serhii. *The Last Empire. The Final Days of the Soviet Union*. London, 2016.
47. Rácz András. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Helsinki, 2015. Pieejams: <http://bit.ly/2ob5rOo>
48. Raik Kristi, Saari Sinikukka (eds.). *Key Actors in the EU 's Eastern Neighbourhood: Competing perspectives on geostrategic tensions*. Helsinki, 2016. Pieejams: <http://bit.ly/2lbHJjy>
49. Rychlak Ronald, Pacepa Ion M. *Disinformation: Former Spy Chief Reveals Secret Strategies for Undermining Freedom, Attacking Religion, and Promoting Terrorism*. Washington, D.C., 2013.
50. Sadowski Rafał. *Partnership in times of crisis. Challenges for the Eastern European countries' integration with Europe*. Warsaw, 2013. Pieejams: <http://bit.ly/2lsOhfE>
51. Sakadynskij Sergej. *Luganskij razlom*. Har'kov, 2016.

52. Sakwa Richard. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London; New York, 2015.
53. Sanders Deborah. *Security Co-operation between Russia and Ukraine in the Post-Soviet Era*. Hampshire, New York. 2001.
54. Sherr Dzhejms. *Zhestkaja diplomatija i mjadkoe prinuzhdenie: rossijskoe vlianie za rubezhom*. Kiev, 2013.
55. Smolij Valerij (ed.). *25 rokiv nezalezhnosti: narysy istoriji tvorennja naciji ta derzhavy*. Kyjiv, 2016.
56. Smolij Valerij (ed.). *Krym vid antychnosti do s'ogodennja*. Kyjiv, 2014.
57. Solchanyk Roman. *Ukraine and Russia: The Post-Soviet Transition*. New York, Oxford, 2001.
58. Starr Frederick S., Cornell Svante E. (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C., 2014.
59. Szporluk Roman. *Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union*. Stanford, California, 2000.
60. Taurēns Jānis, Feldmanis Inesis. *Latvijas ārpolitika un diplomātija 20. gadsimtā. 3. sējums*. Rīga, 2016.
61. Thorun Christian. *Explaining Change in Russian Foreign Policy*. New York, 2009.
62. Tsygankov Andrei P. *Russia's Foreign Policy. Change and Continuity in National Identity. Third Edition*. New York, Toronto, Plymouth, 2013.
63. Turchenko Fedir, Turchenko Galyna. *Proekt «Novorosija»: 1764–2014 rr. Juvilej na krovi*. Zaporozh'e, 2015.
64. Velychenko Stephen (ed.). *Ukraine, the EU and Russia: History, Culture and International Relations*. Basingstoke, New York, 2007.
65. Wilson Andrew. *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven and London, 2014.
66. Wilson Andrew. *Ukraine's Orange Revolution*. New Haven and London, 2005.
67. Wiśniewska Iwona. *Eurasian integration. Russia's attempt at the economic unification of the post-soviet area*. Warsaw, 2013. Pieejams: <http://bit.ly/2ICE9if>
68. Wolczuk Roman. *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*. London and New York, 2003.
69. Wood Elizabeth A., Pomeranz William E., Merry Wayne, Trudolyubov Maxim. *Roots of Russia's War in Ukraine*. New York, 2015.
70. Yekelchik Serhy. *The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know*. New York, 2015.
71. Zygar', Mihail. *Vsja kremlevskaja rat'. Kratkaja istorija sovremennoj Rossii*. Moskva, 2016.

2) Raksti

1. «*Politbjuro 2.0*» i postkrymskaja Rossija. Pieejams: <http://bit.ly/297pbJU>

2. AR Krym: ljudy, problemy, perspektyvy (Suspil'no-politychni, mizhnacional'ni ta mizhkonfesijni vidnosyny v Avtonomnij Respublici Krym). *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2008 № 10, s. 2–72.
3. Atoev Konstantin. *Plan raschlenenija Ukrainy byl opublikovan v 2006 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/2oN1QsO>
4. Belafatti Fabio. *Orientalism reanimated: colonial thinking in Western analysts' comments on Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/2iPR65W>
5. Bennett Kirk. *Condemned to Frustration*. Pieejams: <http://bit.ly/2m6udhG>
6. Bennett Kirk. *The Myth of Russia's Containment*. Pieejams: <http://bit.ly/2mvqf19>
7. Beznosiuk Maksym. The roots of Russia's neo-Eurasianism. *New Eastern Europe*. January–February No. 1 (XX)/2016, pp. 58–65.
8. Blank Stephen. *What Do the Zapad 2013 Exercises Reveal? (Part Two)*. Pieejams: <http://bit.ly/2pehFF8>
9. Bugriy Maksym. *The Crimean Operation: Russian Force and Tactics*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqUDU>
10. Charap Samuel', Shapiro Dzheremi. *Kak izbezhat' novej holodnoj vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/298ozEK>
11. Chornomors'kyj region, Ukrai'na, Krym: bezpeka i rozvytok. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 2–20.
12. Cornell Svante E. *Crimea and the Lessons of Frozen Conflicts*. Pieejams: <http://bit.ly/2jqaEO6>
13. Dzhuns Tom. Evromajdan i Revoljucija dostoinstva: studencheskij protest, katalizirujushhij politicheskie peremeny. *Forum novejshej vostochnoevropejskoj istorii i kul'tury*, № 1, 2016, s. 7–30. Pieejams: <http://bit.ly/2oA35Iv>
14. Gavrylyuk Oleksandr. *Russian Invasion: Improvisation or Long-Term Planning?* Pieejams: <http://bit.ly/298j1dt>
15. Gonchar Mykhailo, Chubak Andriy, Ishchuk Oksana. The Next Phase of the Hybrid War. *New Eastern Europe*. March–April No. 2 (XVI)/2015, pp. 85–92.
16. Guchakova Tetjana. Kryms'ka polityka: povorot-2011. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 131–136.
17. Gudkov Lev. Rabota propagandy. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2015 № 8–9, s. 79–87.
18. Gusarov Vjacheslav. *Informacionnaja agressija Rossii v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/29gvuyx>
19. Illarionov Andrej. *Kogda Kreml' otkazal Ukraine v prave na gosudarstvennost'?* Pieejams: <http://bit.ly/298oxfZ>
20. Jakist' zhyttja Krymchan – priorytet rozvytku Krymu: problemy realizacii'. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2011 № 4–5, s. 71–74.
21. Janic'kij Andrij. *Nu chto, gospoda, eto vojna?* Pieejams: <http://bit.ly/299H3a7>
22. Kasčiūnas Laurynas, Laurinavičius Marius, Keršanskas Vytautas. *Vladimir Putin's pyramid of rule: Who really governs Russia?* Pieejams: <http://bit.ly/2qQWj5h>

23. Kazarin Pavel. *Poluostrov nevezhenija. Krym kak Saraevo*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqdL9>
24. Kramer David J. *The Dangerous Mr. Putin*. Pieejams: <http://bit.ly/2ps7wcB>
25. Kramer David. Doubletake: A New Cold War? *New Eastern Europe*. March–April. No. 2 (XVI)/2015, pp. 7–13.
26. Kramer Mark. The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia. *The Washington Quarterly*, April 2009, pp. 39–61.
27. Krastev Ivan. Dancing with the Bear. How the West Should Handle Its Relations with Russia. *West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis*. 2015, pp. 17–31. Pieejams: <http://bit.ly/2ihWr97>
28. Kryms'kyj socium: linii' podilu ta perspektyvy konsolidacii'. *Nacional'na bezpeka i oborona*. 2009, № 5, s. 2–73.
29. Kurmashov Evgenij. *Vil'njus kak dobavlenaja stoimost'*. Pieejams: <http://bit.ly/29g9Uf1>
30. Kurmashov Evgenij. *Vseukrainskoe ob#edinenie «Svoboda»*. Pieejams: <http://bit.ly/29iI3v5>
31. Laurinavičius Marius. *Aggression in Ukraine: what consequences await its architects?* Pieejams: <http://bit.ly/297v8er>
32. Laurinavičius Marius. *Dmitry Rogozin's clan: Visionaries and executors behind aggression towards Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29dMMvQ>
33. Laurinavičius Marius. *Putin's Russia. Do traces of KGB, FSB and GRU lead to Islamic State?* Pieejams: <http://bit.ly/297yLB4>
34. Laurinavičius Marius. *Putin's Russia. Roots of today's regime date back to KGB under Andropov*. Pieejams: <http://bit.ly/295168J>
35. Lihachev Vjacheslav. «Pravyj sektor» i drugie: nacional-radikaly i ukrainskij politicheskij krizis konca 2013 g. – nachala 2014 g. Andrej Verhovskij (ed.). *Rossija – ne Ukraina: sovremennye akcenty nacionalizma*. Moskva, 2014, s. 230–275.
36. Macijevs'kij Jurij. *Chomu Janukovichu ne mozhna vstupati u Mitnij sojuz?* Pieejams: <http://bit.ly/299GUDB>
37. Marchuk Evgenij. *Nelegkoe chtenie. K voprosu o strategicheskom myshlenii*. Pieejams: <http://bit.ly/29ldy4Bchtenie>
38. McFaul Michael, Sestanovich Stephen, Mearsheimer John J. Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis? *Foreign Affairs*. Vol. 93, No. 6 (November/December 2014), pp. 167–178.
39. Mead Walter Russell. *Is Putin Winning or Losing?* Pieejams: <http://bit.ly/2r7thuv>
40. Mearsheimer John J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*. Vol. 93, No. 5 (September/October 2014), pp. 1–12.
41. Mezencev Jaroslav. *Holodna vijna za Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/2o2SPIG>
42. Mezhygirs'kij Andrij. *Kak rossijskie SMI pooshhrjali separatizm v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/2bcMMeT>

43. Mitrohin Nikolaj. Grubye ljudi: kak ruskie nacionalisty sprovocirovali grazhdanskiju vojnu v Ukraine. *Forum novejshej vostochnoevropskoj istorii i kul'tury*. № 2, 2014, s. 53–74. Pieejams: <http://bit.ly/2pu4GPO>
44. Mokrushyn Sergej. *Obraz vraga. Vtyrat' v golovu*. Pieejams: <http://bit.ly/2q8HJp1>
45. Omel'chenko Vadim, Sokolov Viktor, Kurmashov Evgenij. *Nekotorye ocenki razvitiya ukraino-rossijskih otnoshenij v 2013 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/29g9PIe>
46. Pavlovsky Gleb. Russian Politics Under Putin: The System Will Outlast the Master. *Foreign Affairs*. Vol. 95, No. 3 (May/June 2016), pp. 10–17.
47. Ploky Serhii. The City of Glory: Sevastopol in Russian Historical Mythology. *Journal of Contemporary History*, Vol. 35, No. 3 (Jul., 2000), pp. 369–383.
48. Podjachij Valerij. *Fragmentacija Ukrainy vmesto ejo vstuplenija v Tamozhennyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/29anRM2>
49. Portnikov Vitalij. *Pochemu ukrainskaja elita ne hochet v Tamozhennyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/298o8KE>
50. Riabchuk Mykola. Emancipation from the East Slavonic Ummah. *New Eastern Europe*. March–April No 2 (XVI)/2015, pp. 14–20.
51. Romanenko Jurij. *Janukovich kak instrument Poroshenko protiv Levochkina i Firtasha*. Pieejams: <http://bit.ly/2oUwuf4>
52. Samar Valentina. *Hotjat li ruskie vojny?* Pieejams: <http://bit.ly/29gF2tr>
53. Sazonov Kirill. *Ukrainskaja partija Kremlja*. Pieejams: <http://bit.ly/297HIGn>
54. Shekhovtsov Anton. *How Alexander Dugin's Neo-Eurasianists geared up for the Russian-Ukrainian war in 2005–2013*. Pieejams: <http://bit.ly/295jpbk>
55. Shekhovtsov Anton. Putin's Brain? *New Eastern Europe*. No 4 (XIII)/2014, pp. 72–79.
56. Shevtsova Lilia. *The Kremlin Is Winning*. Pieejams: <http://bit.ly/297Irr>
57. Shevtsova Lilia. *The Pragmatists: The ironies of the pragmatists' approach to US-Russian relations*. Pieejams: <http://bit.ly/2pFKg66>
58. Sontag Raymond. *Putin's Nationalist Gamble*. Pieejams: <http://bit.ly/2iABHqP>
59. Sytin Aleksandr. Evropejskij i Evrazijskij Sojuz: stolknovenija integracij. *Vostochnoukrainskij konflikt v kontekste global'nyh transformacij*. Kiev, 2015, s. 8–32.
60. Thornton Rod. The Changing Nature of Modern Warfare. *The RUSI Journal*. Vol. 160, Issue 4, 2015, pp. 40–48.
61. Treisman Daniel. Why Putin Took Crimea. *Foreign Affairs*. Vol. 95, No. 3 (May/June 2016). pp. 47–54.
62. *Uhod SKR-112 v Odessu*. Pieejams: <http://bit.ly/2nmPN3L>
63. Umland Andreas, Shehovcov Anton. Ukrainskie pravye radikaly, evrointegracija i neofashistskaja ugroza. *Forum novejshej vostochnoevropskoj istorii i kul'tury*. № 1, 2014, s. 50–57. Pieejams: <http://bit.ly/2pKxk3C>
64. Usenko Vitalij. *Mnogourovnevnyj karakter gibridnoj vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/29bDvD4>

65. Vyshynskij Svjatoslav. *Oblychchja nacionalizmu: «Pravyj sektor»*. Pieejams: <http://bit.ly/2pW3Fjh>
66. Zadorozhnij Oleksandr. Rosijs'ka aneksija Krymu. „Analogija” z Kosovo? Mizhnarodno-pravovyj analiz. *Ukrai'ns'kyj chasopys mizhnarodnogo prava*. 1–2/2014. s. 49–57. Pieejams: <http://bit.ly/2w2jrNw>
67. Zatulin Konstantin. *Bor'ba za Ukrainu: chto dal'she?* Pieejams: <http://bit.ly/2lbniSB>

3) Intervijas

1. *Admiral Kasatonov: Sevastopol' gotovitsja k bazirovaniju „Mistralja”*. Pieejams: <http://bit.ly/297yHkT>
2. Andrej Kolesnikov. „*V konce koncov, zhizn' ne raz kruto menjalas'*”. Pieejams: <http://bit.ly/295iuHY>
3. Azar Il'ja. *«Krym pochemu-to stal russkoj zemlej»*. Pieejams: <http://bit.ly/299EdSe>
4. Babak Anatolij. *Ruslan Koshulyns'kyj: Bud'-jaka provokacija mozhe zirvaty krajynu, i bude rumuns'kyj scenarij*. Pieejams: <http://bit.ly/299x8B4>
5. Bajvidovich Ol'ga. *Eks-zamkombata kerchenskih morpehov: za god ja stal „banderovcem”*. Pieejams: <http://bit.ly/29g4wIK>
6. Bajvidovich Ol'ga. *Polkovnik Mamchur: Rossija prosto zashla v dom i zabrala chuzhoe*. Pieejams: <http://bit.ly/29iOjD4>
7. Bajvidovich Ol'ga. *Spiker Genshtaba VSU Vladislav Seleznev: „V Krymu bylo strashnee, chem v ATO”*. Pieejams: <http://bit.ly/29x8p8o>
8. *Belkovskij: Putin uvazhaet tol'ko Timoshenko, ostal'nyh ukrajskikh politikov on schitaet kidalami*. Pieejams: <http://bit.ly/2moS6A5>
9. Belokobyl'skij Aleksandr. *Drozdzhi «Russkoj vesny»*. Pieejams: <http://bit.ly/1MMQmXB>
10. Butkevych Bogdan. *Jak zahopljuvaly lugans'ku SBU. Oficer specsluzhby pro «russkiju vjesnu»*. Pieejams: <http://bit.ly/2q1NLbh>
11. Butkevych Bogdan. *Polkovnyk Oleg Zhyvotov: «My ne zdavaly lugans'ke SBU»*. Pieejams: <http://bit.ly/2pvkTIK>
12. Butusov Jurij. *Tak nachinalas' vojna: interv'ju s Aleksandrom Turchinovym*. Pieejams: <http://bit.ly/29g5d4v>
13. Chernenko Elena. *«Za destabilizaciej Ukrainy skryvaetsja popytka radikal'nogo oslablenija Rossii»*. Pieejams: <http://bit.ly/2oVUKP7>
14. Chernyshev Roman. *Dzhemilev: FSB predlagaet moim storonnikam v Krymu tri varianta*. Pieejams: <http://bit.ly/29dM1Dc>
15. Chimiris Margarita. *«Ne delat' rezkih dvizhenij v Krymu Turchinovu sovetovali zapadnye partnery»*. Pieejams: <http://bit.ly/298kYXq>
16. Cvetkov Dmitrij. *«Sistema dlja togo i derzhit nas v nishhete, chtoby u nas ne ostavalos' deneg i sil na takie «gluposti» kak protivit'sja ej»*. Pieejams: <http://bit.ly/2ephXDI>
17. Cygankov Aleksandr. *Tret'ja sila*. Pieejams: <http://bit.ly/298n09R>

18. Davidenko Roman. *Sevastopolec – uchastnik ATO, rasskazal pravdu o Sevastopole*. Pieejams: <http://bit.ly/29xavFw>
19. Dehtjarenko Artem. *Rossijskij politolog Belkovskij o plane Putina, budushhem Donbassa i granate v Kieve*. Pieejams: <http://bit.ly/2hCnvmf>
20. Denysova Oksana. *Prokuror Sergej Gorbajuk: „Cel’ju davlenija na menja javljaetsja ustanovlenye kontrolja nad ekonomycheskymy proyzvodstvamy”*. Pieejams: <http://bit.ly/2ncmvFV>
21. Denysova Oksana. *Viktor Trepak: „Ja peredal v NABU dokazatel’sstva total’noj korrumpirovannosti vlasti”*. Pieejams: <http://bit.ly/2mfv3rn>
22. Dihtjarenko Andrej. *Rekonstruktory budushhej vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/2kaeBIId>
23. Dmytruk Natalija. *Ekspert: Charternoju dyplomatiyeju Janukovyh namagajet’sja shantazhuvaty ES i Mytnyj sojuz*. Pieejams: <http://bit.ly/297oFvn>
24. Dvali Natalija. *Byvshij separatist, a sejchas boec ATO: V fevrale 2014-go Efremov pri mne govoril, chto privez 70 tysjach pasportov RF dlja zhitelej Luganska*. Pieejams: <http://bit.ly/2fstFy7>
25. Dvali Natalija. *Eks-glava Luganskoj SBU Petrulevich: Pochemu voennyh Rossii bystro obmenivajut? Chtoby ne rasskazali, kto iz nashej vlasti im pomogaet*. Pieejams: <http://bit.ly/2r24IDi>
26. Dvali Natalija. *Eks-nachal’nik Genshtaba Zamana: Janukovich ne otdaval prikaz streljat’ po Majdanu*. Pieejams: <http://bit.ly/29gGJqX>
27. Dvali Natalija. *Eks-nachal’nik Luganskoj SBU Petrulevich: Terroristicheskie grupy GRU Rossii uzhe v Kieve i zhdut signala*. Pieejams: <http://bit.ly/2f50WIU>
28. Dvali Natalija. *Landik: Janukovich govoril: „Ishhite, u menja v Evrope ni kopejki”*. *Ne vral,illiardy Oppobloka hranjatsja u ih druga Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/2p0md4H>
29. Dvali Natalija. *Nalivajchenko: Ja ne piarshhik Levochkina, nichego emu ne dolzhen, ja ne ego chelovek*. Pieejams: <http://bit.ly/2fn8oXO>
30. Filippov Valentin. *„Putin, vyjdja posle dolgogo razgovora s Janukovichem, skazal: «Eto predatel’»*. Pieejams: <http://bit.ly/2bQUCeV>
31. Geda Elena. *Eks-glava Sluzhby vneshnej razvedki Ukrainy – o tom, kak „sdavali” Krym i Donbass*. Pieejams: <http://bit.ly/29bGTh2>
32. Geda Elena. *Moskovskie tajny. General-lejtenant Aleksandr Skipal’skij rasskazal o rabote rossijskih specslyzhh v Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/297xC8H>
33. Gluhovs’kyj Myhajlo, Gruzdjev Stanislav. *Igor Tenjuh: Pislja mojeji vidstavky ljudy Ljebjedjeva povernulysja v Zbrojni syly*. Pieejams: <http://bit.ly/295k9xj>
34. Gluhovs’kyj Myhajlo, Gruzdjev Stanislav. *Posol Ukrai’ny v OON Volodymyr Jel’chenko: Rosija prosto skorystalasja «shansom» na Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/2oiOnEN>
35. Gluhovs’kyj Myhajlo. *Inna Bogoslovs’ka: Sim’ju ne mozhna zaganjaty v gluhyj kut. Jim treba zalyshyty vyhid*. Pieejams: <http://bit.ly/29aLP8m>

36. Gluhovs'kyj Myhajlo. *Leonid Pyluns'kyj: Golovni pravyla – movchy, uhyljajsja, prykydajsja durnem. Inakshe v Krymu teper ne vyzhyty*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqlKs>
37. Gluhovs'kyj Myhajlo. *Refat Chubarov: Navesni 2014-go my proponuvaly Moskvi obraty parlament Krymu za kvotnym pryncypom*. Pieejams: <http://bit.ly/2n4kt6p>
38. Gluhovskij Mihajlo. *Vasilij Zelenchuk: K predprinimateljam v Krymu uzhe prihodjat bratki*. Pieejams: <http://bit.ly/298eLuu>
39. Gorchinskaja Aleksandra. *Kogda nuzhno bylo reshat' po Krymu, pravitel'stvo delilo portfeli*. Pieejams: <http://bit.ly/29l4nRW>
40. Gorchinskaja Aleksandra. *Kogda Ukraina vernet Krym i kak ukrainskaja armija vstretit vtorzhenie «severnogo brata», rasskazyvaet komandujushij VMS*. Pieejams: <http://bit.ly/2eUF1eQ>
41. Gordon Dmitrij. *Bogoslovskaja: Kogda vo vremja Majdana my s suprugom vyshli iz Partii regionov, jeto byl ad! Avtomatchiki podoshli k nashemu domu, i muzh ostrelivalsja po l'du*. Pieejams: <http://bit.ly/2r6fXdY>
42. Gordon Dmitrij. *Kravchuk: Nikogda, ni pri kakih uslovijah, dazhe klochkom svoej territorii postupat'sja nel'zja, i esli menja sprosja: „Zemlju odat' ili umeret'?” – ja vybiraju poslednee*. Pieejams: <http://bit.ly/2if6RGw>
43. Gordon Dmitrij. *Moskal': Za sdachu vlasti Janukovichu Jushhenko, Baloga i Ul'janchenko poluchili milliard dollarov na troih*. Pieejams: <http://bit.ly/2nGnBFW>
44. Grebenjuk Jaroslav. *Hvastalis' chemodanami deneg ot Putina: kto i kak nachal vojnu na Donbasse*. Pieejams: <http://bit.ly/2pdoTug>
45. Halilov Rustem, Kabakaev Semen. *General-lejtenant Igor' Voronchenko: «Zahvat Kryma nachalsja v 2003 godu s konflikta na Tuzle»*. Pieejams: <http://bit.ly/1PU3bjo>
46. Hudec'ka Ol'ga. *Jak pochynalasja vijna na Luganshhyni*. Pieejams: <http://bit.ly/2pgHpnv>
47. Hudec'ka Ol'ga. *Z zhyttja ukrai'ns'kyh specslyzhhb v okupovanomu Lugans'ku*. Pieejams: <http://bit.ly/2osDbdj>
48. Janickij Andrej. *Chubarov: Krymskih negodjaev poshagovo vvodili v uzhe sushhestvujushhij plan, chtoby oni ne „sokochili”*. Pieejams: <http://bit.ly/29fWyzb>
49. Kalnysh Valerij, Kamenev Maksim. *Artem Sytnik: Esli na nashej storone budet obshhestvo, my vystoim*. Pieejams: <http://bit.ly/2mA6fwU>
50. Kalnysh Valerij. *Andrij Parubij: „Na Majdani i po nas, i po „Berkutu” „pracjuvav” rosijs'kyj specnaz”*. Pieejams: <http://bit.ly/29bFCXm>
51. Kamenjev Maksim. *Sergej Kunicyn: Reshenie o prisoedinenii Kryma k Rossii mozžno protjanut' tol'ko na shtykah*. Pieejams: <http://bit.ly/29ar8et>
52. Kapsamun Ivan. *Evgenij Marchuk: «Krym mozžno vernut'»*. Pieejams: <http://bit.ly/29g3Anp>

53. Kapsamun Ivan. *Valentyn Nalyvajchenko: «Usi zlochyny Kremlja ta jihnih terorystiv na terytoriji Ukrajiny my dokumentujemo dlja trybunalu v Gaazi»*. Pieejams: <http://bit.ly/297vXDP>
54. Kapsamun Ivan. *Valentyn Nalyvajchenko: «Zaraz u SBU vidchutnyj patriotyzm. Shhotyzhnja 70–80 oficeriv pyshut' raporty z prohannjam vidpravyty jih na borot'bu z teroryzmom»*. Pieejams: <http://bit.ly/29x9BZz>
55. Karpenko Ksenija. *«Vy ne predstavljajte, kak tjazhelo bylo zastavit' armiju voevat'»*. Pieejams: <http://bit.ly/29gBQOC>
56. Kirillova Ksenija. *Rossija hochet utverdit' svoje gospodstvo vo vsej Vostochnoj Evrope – ekspert*. Pieejams: <http://bit.ly/2xdg5dG>
57. *Komandir otrjada „Varjag” Aleksandr Matjushin: Nasha zadacha – vossozdat' Novorossiju v ejo estestvennyh granicah*. Pieejams: <http://bit.ly/29x7x3z>
58. Korchinskij Aleksandr. *Interv'ju s eks-glavoj Luganskoj oblmilicii Anatolijem Naumenko: „My s nulja sozdali luchshij v strane specnaz”*. Pieejams: <http://bit.ly/2fG13so>
59. Korotkov Dmitrij. *Vadim Kolesnichenko: «Ja pisal rezoljuciju Har'kovskogo s#ezda»*. Pieejams: <http://bit.ly/29iMYfv>
60. Koshkina Sonja. *Donij: osobysto meni za nevhodzhennja v odnu koaliciju proponuvaly 10 mil'joniv, za vhodzhennja v inshu – odyn mil'jon*. Pieejams: <http://bit.ly/2mOwjFl>
61. Koshkina Sonja. *Nalivajchenko: „Fizicheski nahodjas' v Rossii, „byvshie” postavljajut den'gi na vojnu v Ukraine”*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCnyZ>
62. Koshkina Sonja. *Valentyn Nalyvajchenko: „Vony rozkazujut' nam z moskovs'kyh restoraniv.”*. Pieejams: <http://bit.ly/1Ne6m5B>
63. Koshkina Sonja. *Sergij Gorbatjuk: «My gotujemo klopotannja pro dopyt Viktora Janukovycha vzhe jak pidozrjuvanogo»*. Pieejams: <http://bit.ly/2hBhjym>
64. Kovalenko Oksana. *Jak my vtrachaly Krym. Svidchennja pershyh osib Ukrai'ny*. Pieejams: <http://bit.ly/2o05yvb>
65. Kozlov Petr. *Esli eto imelo opredelennuju rezhissuru, rezhisseru nuzhno postavit' pjat' s pljusom» Rustam Temirgaliev o razvitii sobytij, privedshih k referendumu v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/1C8nVRP>
66. Kudrin Oleg. *Kreml' vykorystovuje kytajs'ku formulu „zhorstkoji” ta „mjakoji” syl – analytik Jushkin*. Pieejams: <http://bit.ly/2fsrWuS>
67. Kuz'menko Evgenij. *Andrej Parubij: „...I kogda ja prisedal ot gazo-dymovyh granat, odna iz svetoshumovyh zakatilas' pod menja i spalila chast' tela”*. Pieejams: <http://bit.ly/297jvzx>
68. Leshhenko Sergij. *Sergij Pashyns'kyj: Turchynovu z pogrozamy dzvonyv spiker Dumy i obicjav, shho nas chekaje Gaaz'kyj trybunal*. Pieejams: <http://bit.ly/295ku2K>
69. Leshhenko Sergij. *Sergij Pashyns'kyj: U Putina na stoli bachyly gotovyj plan aneksiji Ukrajiny. Shhe u travni mynulogo roku*. Pieejams: <http://bit.ly/29dOEEW>

70. Limar Julija. *Igor Griniv: Rosija pragne novogo Varshavs'kogo dogovoru*. Pieejams: <http://bit.ly/29aO1MW>
71. Lytvynova Natal'ja. *Gennadij Moskal': «LNR» komandujut' z Rostova-na-Donu. V mene je adresa c'ogo*. Pieejams: <http://bit.ly/29arXUvhtml>
72. Marusenko Ivan. *Andrej Senchenko: „My zabrali iz Kryma vse tanki, chast' bronetransporterov. Esli by otdel'nye lichnosti iz Genshtaba ne valjali duraka, to my by zabrali bol'she”*. Pieejams: <http://bit.ly/29aHPVg>
73. Morozova Irina. *Landik rasskazal o roli Efremova v zahvate Luganska rossijanami*. Pieejams <http://bit.ly/2pdsski>
74. Moskaljuk Ol'ga. *Andrej Senchenko: „Razdelenie problem Kryma i Donbassa iskusstvenno i opasno dlja Ukrainy”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oiPCUO>
75. Musafirova Ol'ga. *«Ja gotov slushat' ego dnjami...»*. Pieejams: <http://bit.ly/2qyMjei>
76. Najem Mustafa. *Inna Bogoslovskaja: Janukovich ugrobil sebja kak prezidenta v 2015-m*. Pieejams: <http://bit.ly/29gafhM>
77. Najem Mustafa. *Pavlo Klimkin: My ne budemo graty v zruchnyj dlja kogos' scenarij*. Pieejams: <http://bit.ly/299HQYr>
78. Nekrashhuk Aleksandra, Chernyshev Roman. *Igor' Kriveckij: Scena Majdana sejchas u menja, zhdet svoego chasa*. Pieejams: <http://bit.ly/2g4ermW>
79. Nekrechaja Ekaterina, Annitova Inna. *Refat Chubarov o 26 fevralja 2014 goda: «My sorvali process legitimizacii prestupnyh dejstvij v Krymu»*. Pieejams: <http://bit.ly/29dCEU2>
80. Nikulenko Tat'jana. *Polkovnik SBU Zhivotov: Otca eks-glavy Luganskoj SBU pytkami prinuzhdali vyzvat' syna v Doneck, a kogda on otkazalsja – ubili*. Pieejams: <http://bit.ly/2fqxhIH>
81. Orel Tat'jana. *Malomuzh: Janukovicha upustili umyshlenno*. Pieejams: <http://bit.ly/298jBb9>
82. Orishhuk Fedor, Litvinova Natal'ja. *Nikolaj Golomsha: Posle uhoda iz Minoborony Salamatina srazu naznachili sovetnikom Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/29aJOUK>
83. Orljuk Mihajlo. *Neevropejskaja cena*. Pieejams: <http://bit.ly/29dQ81N>
84. Oryshhuk Fedir, Lytvynova Natalija, Gruzdjev Stanislav. *Valerij Geletej: Koly ja vpershe potrapyv u zonu ATO, tam vsi hodyly z mobil'nymy telefonamy, jak ofis-menedzhery*. Pieejams: <http://bit.ly/295jImk>
85. Pashinskij Dmitrij. *Kto oni? Monologi voennyh, poluchivshih medali «Za vozvrashhenie Kryma»*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqZHJ>
86. Perevozkina Marina. *Jurij Meshkov: «Togda v Krymu vysadilsja ukrajskij armejskij specnaz»*. Pieejams: <http://bit.ly/29aH4vo>
87. Peshko Ekateryna. *Ivan Lishhyna: Eks-komanduvach VMS Berezovs'kyj pogodyvsja perejty na bik voroga za 300 tysjach dolariv...* Pieejams: <http://bit.ly/2nAMSVB>

88. Peshko Katerina, Litvinova Natal'ja. *Vasilij Hara: Ja poprosil Janukovicha: dajte nashim komandu «zashit'» karmany na dva goda*. Pieejams: <http://bit.ly/297FAPa>
89. Peshko Kateryna, Gruzdjev Stanislav. *Leonid Kozhara: Bezviz distanet'sja Ukrai'ni v takij spotvorenij formi, shho legshe bude otrymaty vizu*. Pieejams: <http://bit.ly/2crI7qB>
90. Peshko Kateryna, Gruzdjev Stanislav. *Volodymyr Bondarenko: Subsydiji prjamo z bjudzhetu jdut' do postachal'nykiv gazu*. Pieejams: <http://bit.ly/2gud9mi>
91. Pidvezjanyj Mykola, Peshko Kateryna. *Andrij Parubij: Golova administraciji Putina podzvonyv Turchynovu zi slovamy: «Vy voennie prestupniki, vy budete sudimy»*. Pieejams: <http://bit.ly/297wOVp>
92. Plinskij Evgenij. *Nelja Shtepa: „Ja vyshila na lifchike imja i datu rozhdenija – chtoby opoznali telo, esli menja vybrosjat kuda-to mertvoj”*. Pieejams: <http://bit.ly/2p2AT4r>
93. Portnikov Vitalij. *Vazhko skazaty, jaka Konstytucija zaraz dije – Musijaka*. Pieejams: <http://bit.ly/2meQjwN>
94. Poskannaja Elena. *El'chenko: Komnaty dlja peregovorov v OON tesnye, i my postojanno rjodom s rossijanami*. Pieejams: <http://bit.ly/2kG9oen>
95. Poskannaja Elena. *Marchuk: Vse zabyli, chto razmeshhennye v Ukraine raketnye vojska SSSR byli naceleny na SShA*. Pieejams: <http://bit.ly/1BSeLIU>
96. Prohanov Aleksandr. *«Kto ty, «Strelok»?»*. Pieejams: <http://bit.ly/2qDY3iB>
97. Raguckaja Lilija. *Admiral Kabanenko: kogda rech' idet o Rossii – sleduet gotovit'sja k nemyslimomu*. Pieejams: <http://bit.ly/29gC2gN>
98. Raguckaja Lilija. *U Rossii bylo neskol'ko scenarijev po zahvatu Ukrainy, a vojna mogla nachat'sja v 2008 godu – Malomuzh*. Pieejams: <http://bit.ly/297jj3s>
99. Romalijs'ka Iryna, Stukanov Sergij. *Turchynov znav pro aneksiju Krymu zazdelegid', ale nichogo ne zrobyv, – Malomuzh*. Pieejams: <http://bit.ly/2pwt83c>
100. Rudomanov Oleksandr. *„Mne iz Kryma zvonjat, sprashivajut, chego ja stal banderovcem”*. Pieejams: <http://bit.ly/29iOZYQ>
101. Samohvalova Lana. *Leonid Kravchuk: Pid chas vijny ne mozhe buty steryl'noji demokratiji*. Pieejams: <http://bit.ly/299HIs2>
102. Semenchenko Marija, Boloban Marjana. *Julij Mamchur: «My bachyly shhe v Bel'beku: Krymom ce vse ne zakinchyt'sja...»*. Pieejams: <http://bit.ly/29ag2m6>
103. Ser'gina Elizaveta, Kozlov Petr. *Interv'ju – Konstantin Malofeev, osnovatel' «Marshal kapitala»*. Pieejams: <http://bit.ly/1HnHyoU>
104. Sidorenko Sergej. *Turb'ern Jagland: Viktor Janukovich zajavljal, chto budet uvazhat' reshenie suda*. Pieejams: <http://bit.ly/2bi7dsi>
105. Sheremet Pavel, Musaeva-Borovik Sevgil'. *Gorbatjuk, Sergej: Cel' ne tol'ko privilech' vinovnyh, no i ochistit' pravoohranitel'nye organy*. Pieejams: <http://bit.ly/29dJqZR>
106. Sheremet Pavel. *Lilija Shevcova: Kreml' zadejstvuet vse sredstva dlja podryva Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29aNDhM>
107. Shuklinov Petr. *Direktor vojny*. Pieejams: <http://bit.ly/29gboBw>

108. Shvec Evgenij. *Krymskij «kiborg»: «Armija vosstanet, esli vlast' zamorozit konflikt na Donbasse»*. Pieejams: <http://bit.ly/299D1P3>
109. Shvec Evgenyj. *Gennadij Moskal': Rosija vyznaje LNR ta DNR. Ale ne v cyh „kordonah”*. Pieejams: <http://bit.ly/297wzoYhtml>
110. Sidorenko Sergej. *Sergej Glaz'ev: federalizacija – uzhe ne ideja, a ochevidnaja neobhodimost'*. Pieejams: <http://bit.ly/2wJv2lj>
111. Sohar Orest. *Mykola Malomuzh: Rosija davno vzhe kontroljuje Sim'ju cherez potoky*. Pieejams: <http://bit.ly/295kJuE>
112. Solovej Igor'. *«Nigde v mire shpionam ne doverjajut upravljat' gosudarstvom – oni professional'nye paranoiki», – rossijskij politolog*. Pieejams: <http://bit.ly/29n7QyA>
113. Sprūde Viesturs. *Belovežas vienošanās nesagrāva PSRS*. Pieejams: <http://bit.ly/2kCbooJ>
114. Sydorenko Sergij. *Kvasnjevs'kyj: cja vijna, jakshho stanet'sja, bude strashnoju, v tomu chysli za kil'kistju zhertv*. Pieejams: <http://bit.ly/29xfhCK>
115. Timofeev Viktor. *Oficer „Al'fy”: My vnedrjaem agentov k terroristam. Oni krichat „Putin – nash papa!”, a ne “Slava Ukraine!”*. Pieejams: <http://bit.ly/2xZ0aRM>
116. Tjurkin Mihail. *«Ja ponjal: begstvo Janukovicha – shans»*. Pieejams: <http://bit.ly/297mxnQ>
117. Torba Valentin. *Kak «stroilas'» vojna*. Pieejams: <http://bit.ly/2or4Uv0>
118. Valentin Nalivajchenko: *Verhovnaja Rada Kryma dazhe ne zahvatyvalas', ee peredali pod kontrol' rossijskim vojskam mestnye vlasti*. Pieejams: <http://bit.ly/2osVW0j>
119. Valer'janov Grigorij. *Taras Chornovil: Timoshenko svjazana s Putynym*. Pieejams: <http://bit.ly/2qkzALV>
120. Vandysheva Ol'ga. *Vladimir Zhirinovskij: Ja za raskol Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29dQKEB>
121. *Vācijas diplomāts Išingers: Rietumi pienācīgi nenovērtēja signālus no Maskavas*. Pieejams: <http://bit.ly/29qDpd2>
122. *Vladimir Lukin: «Vo dvorce Janukovicha byla panika»*. Pieejams: <http://bit.ly/297IkMg>
123. Vorob'eva Irina, Fel'gengauer Tat'jana. *Razbor poleta: v gostjah Leonid Kravchuk*. Pieejams: <http://bit.ly/2kgzXEn>
124. Vujec' Pavlo, Peshko Kateryna, Gruzdjev Stanislav. *Nestor Shufrych: Students'kyj Majdan buv rozrobkoju Bankovoi'*. Pieejams: <http://bit.ly/2w2jxFk>
125. Weymouth Lally. *Talking with Poland's foreign minister about the Ukraine crisis and Russia's next moves*. Pieejams: <http://bit.ly/297I148>
126. Zarovnaja Tat'jana. *Luganskij eks-nalogovik: Efremov do sih por na svobode iz-za halatnosti pravoohranitel'nyh organov*. Pieejams: <http://bit.ly/2q9I87t>
127. Zhartovs'ka Marija, Sheremet Pavlo. *Andrij Parubij: Korupcija ne maje prizvyshh i imen, ce total'ne zlo*. Pieejams: <http://bit.ly/1IrrQKs>

128. Zhegulev Il'ja. *«Esli by nas ne podderzhal Patrushev, v Krymu stojal by amerikanskij flot»*. Pieejams: <http://bit.ly/2nlBkFt>
129. Zheleznov Kirill. *Gennadij Moskal': Krym bol'she nikogda ne budet ukrainskim*. Pieejams: <http://bit.ly/29ah6q5>
130. Zhuravleva Ol'ga. *Sut'' sobytij. v gostjah: Aleksej Venediktov*. Pieejams: <http://bit.ly/2pITS19>
131. Zjat'kov Nikolaj. *Viktor Janukovich: «Narod dogovoritsja, i Ukraina stanet edinoj»*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajEV9>

4) Žurnālistu pētījumi

1. „LNR” priehali iz RF dlja grabezha Luganshhiny – byvshij sotrudnik „administracii respubliki”. Pieejams: <http://bit.ly/2oHu0lh>
2. *«Russkaja vesna». Nachalo. Kak god nazad razvivalis' sobytija na Jugo-Vostoke Ukrainy*. Pieejams <http://bit.ly/2fGn87S>
3. Andriuhin Vadim. *Donbass – bol'shaja igra Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/299Ee8V>
4. Antyzharov Pavel. *Pro hlopchyka, jakyj krychav „Vovky, vovky!” i shho z c'ogo vyjshlo...* Pieejams: <http://bit.ly/2fOHn2k>
5. Azarenko Anatolij. *V Lugansk prishli 90-e: Kak novye vlasti deljat sfery vlijanija v LNR*. Pieejams: <http://bit.ly/2poWp0c>
6. *Battle for Ukraine: How the west lost Putin*. Pieejams: <http://bit.ly/29iV0oq>
7. *Boevoe bratstvo: kak Kreml' organizoval ukrainskiju avantjuru*. Pieejams: <http://bit.ly/29abUCr>
8. Bonet Pilar. *Missija Kremlja: vybrat' svoego cheloveka v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/2g4Fo67>
9. Butrin Dmitrij. *Kakie rossijskie blagotvoritel'nye fondy sponsirujut Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29ahyEM>
10. Butusov Jurij. *22 fevralja 2014-go – proval putinskogo plana raskola Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2osJQT7>
11. Butusov Jurij. *Pervyj boj ato 13 aprelja 2014-go*. Pieejams: <http://bit.ly/2pkvfHX>
12. Chalova Ekaterina. *Geroi Krymskoj vesny: Chalyj, rycar' v svitere*. Pieejams: <http://bit.ly/29a9yn8>
13. Cheremshina Oles'. *Anneksija Kryma: Jurij Meshkov razoblachaet Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajNeY>
14. Coalson Robert. *New Greek Government Has Deep, Long-Standing Ties With Russian 'Fascist' Dugin*. Pieejams: <http://bit.ly/1v5pf6T>
15. Demchenko Oleksandr. *Pomarancheva revoljucija jak ključovyj chynnyk dlja startu pidgotovky majbutnih separatystiv*. Pieejams: <http://bit.ly/29afrAH>
16. Dergachev Vladimir. *God haosa i nezavisimosti*. Pieejams: <http://bit.ly/2ozGGxu>
17. Dergachev Vladimir. *Ne raskachali lodku*. Pieejams: <http://bit.ly/297ykqA>
18. Dobrov Aleksej. *«Chelovek Surkova» u istokov «LNR»*. Pieejams: <http://bit.ly/2oHDehG>

19. Duhnich Ol'ga. „*Aksen byl real'no bezbashennyj i avantjurnyj*” – blizhajcshee okruzhenie o novom glave nepriznannoj Respubliki Krym. Pieejams: <http://bit.ly/29a9bZH>
20. Dvali Natalija. *Glavnye pis'ma iz pochty Surkova, o kotoryh nuzhno znat' ukraincam*. Pieejams: <http://bit.ly/2phBcIr>
21. FSB(U). *Ukrajins'ka specsluzhba nasliduje pryklad ChK/KGB SRSR*. Pieejams: <http://bit.ly/297xPbI>
22. Galimova Natal'ja. «*My idem v Rossiju. Kak – ne znaju*». Pieejams: <http://bit.ly/29iHrWf>
23. Galimova Natal'ja. *Tajnyj poslannik*. Pieejams: <http://bit.ly/1kFcVoR>
24. Gatehouse Gabriel. *The untold story of the Maidan massacre*. Pieejams: <http://bbc.in/1zyoGh2>
25. Golovn'ov Sergij. *Kto takoj Igor' Girkin*. Pieejams: <http://bit.ly/29ldsKn>
26. Goncharenko Roman. *Russia's covert role in the Ukrainian crisis*. Pieejams: <http://dw.com/p/1BBGM>
27. Gorchinskaja Aleksandra. *Separatisty i sabotazhniki. Za chto hotjat uvolit' rukovodstvo Voenno-morskogo flota*. Pieejams: <http://bit.ly/29bBvL1>
28. Grey Stephen, Bergin Tom, Musaieva Sevgil, Anin Roman. *Putin's allies channelled billions to Ukraine oligarch*. Pieejams: <http://reut.rs/29x0jN9>
29. Guzhva Igor', Korotkov Dmitrij, Sokolov-Mitrich Dmitrij, Sergienko Vladislav. *KrymNash. KrymNeNash*. Pieejams: <http://bit.ly/29bAouQ>
30. Higgins Andrew, Kramer Andrew. *Ukraine Leader Was Defeated Even Before He Was Ousted*. Pieejams: <http://bit.ly/297zzFY>
31. Hoffmann Christiane, Hujer Marc. *Summit of Failure: How the EU Lost Russia over Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29gHNeh>
32. Hripun Vjacheslav. *Kak zahvatyvali Lugansk. Vospominanija ochevidca*. Pieejams: <http://bit.ly/2ebyLMH>
33. Hripun Vjacheslav. *Ugol'nye vojny v „LNR”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oHaUMs>
34. *Hroniki Kryma. Anneksija poluostrova*. Pieejams: <http://bit.ly/29x61hT>
35. Judah Ben. *Behind the Scenes in Putin's Court: The Private Habits of a Latter-Day Dictator*. Pieejams: <http://bit.ly/1neStdT>
36. Judah Ben. *Putins Coup*. Pieejams: <http://bit.ly/29lfOsC>
37. *Kak v Donecke agitirovali za DNR eshhe v 2008 godu (FOTOfakt)*. Pieejams: <http://bit.ly/2xh7tDr>
38. Kamenjev Maksim. *Viktor Medvedchuk – vozvrashhenie „zlogo genija”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oL527p>
39. Kamenjev Maksim. *Vladislav Surkov – „zakljatyj drug” Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29g258O>
40. Kanev Sergej. *Geroi pod grifom «Sekretno»*. Pieejams: <http://bit.ly/1Ui4U4Y>
41. Kashin Oleg. *Iz Kryma v Donbass: prikljuchenija Igorja Strelkova i Aleksandra Borodaja*. Pieejams: <http://bit.ly/297IGmL>
42. Kazans'kyj Denys. *Vijna za «LNR». Jefremov proty Kozicyna*. Pieejams: <http://bit.ly/2pductV>

43. Kiselev Aleksej. *Kak Rossija brala Sevastopol'*. Podrobnaja hronika. Pieejams: <http://bit.ly/295eB5Y>
44. Kmet' Stanislav. *Ten' Efremova nad „LNR”*. Pieejams: <http://bit.ly/2oe660O>
45. Konstantinov Oleksij. *Luganskije siloviki: prokljatye i zabytye*. <http://bit.ly/2p1dHT4>
46. Korba Galina, Stepanenko Viktor. *God posle „referenduma”: pjat' otvetov na voprosy pochemu Ukraina otdala Krym i kak ego vernut'*. Pieejams: <http://bit.ly/297xg1F>
47. Koshkina Sonja. *Vladislav Surkov. Ukrainskij sled*. Pieejams: <http://bit.ly/1EvQ2NK>
48. Kozljuk Stanislav, Kazans'kyj Denys. *Sergij Dunajev. Z Lysychans'ka iz rozuminnjam*. Pieejams: <http://bit.ly/2q3wY7D>
49. Kramarenko Oleksandr. *Jak rik tomu Kyi'v zdavav Lugans'k*. Pieejams: <http://bit.ly/2p0fyaC>
50. *Kremel' boitsja poterjat' Sevastopol'*. Pieejams: <http://bit.ly/297lMLF>
51. Kruk Maryna. *Anatomija pronyknennja: jak pracjuvaly specslužhby RF cherez rosij'sku agenturu na Donbasi*. Pieejams: <http://bit.ly/2n39UFw>
52. Krutov Mark. *Pochta Surkova. Tajny serogo kardināla*. Pieejams: <http://bit.ly/2iDreez>
53. *Kto est' kto v DNR i LNR*. Pieejams: <http://bit.ly/2p6OZBS>
54. *Kto i kak sdal Lugansk v aprele 2014-go goda*. Pieejams: <http://bit.ly/2fc2NTF>
55. Leshhenko Sergej, Marchuk Anton, Musaeva-Borovik Sevgil'. *Rukopisi ne gorjat. Chernaja buhgalterija Partii regionov: familii, daty, summy*. Pieejams: <http://bit.ly/2mfCn6B>
56. Leshhenko Sergej. *Janukovyč: ostannij brjussel's'kyj vojazh?* Pieejams: <http://bit.ly/2nhy5P2>
57. Leshhenko Sergej, Najjem Mustafa. *Den' i nich Viktora Janukovyča. Hto utopyv JevroMajdan u krovi*. Pieejams: <http://bit.ly/29asHsF>
58. Leshhenko Sergej. „*ShyrkaGejt*”. *Jak Tymoshenko i Janukovyč zbyralysja pravyty razom do 2029 roku*. Pieejams: <http://bit.ly/2w9fDcM>
59. Leshhenko Sergej. *Majdan na kanikulah*. Pieejams: <http://bit.ly/29asEgE>
60. Leshhenko Sergej. *Oligarhy na vyborah: grupa L'ovochkina-Firtasha družhyt' z Klychkom ta stavyt' na okrugy*. Pieejams: <http://bit.ly/2qrYwjw>
61. Leshhenko Sergej. *Skelet Firtasha u shafi Nalyvajčenka*. Pieejams: <http://bit.ly/1Imkjeb>
62. *Levochkin rasstavljaet „svoih” ljudej v partijah Klichko i Ljashko, gotovjas' k blickrigu na vyborah v Radu*. Pieejams: <http://bit.ly/2ptUxE9>
63. Lichko Vladimir. *Za kulisami specoperacii «Krymskaja vesna»*. Pieejams: <http://bit.ly/29ldnWT>
64. Lipskij Andrej. *Predstavljaetsja pravil'nym iniciirovat' prisoedinenie vostochnyh oblastej Ukrainy k Rossii»*. Pieejams: <http://bit.ly/1LzGqQc>
65. Lukinova Anna. *Kryms'kyj zakolot: shho lyshylosja za kadrom*. Pieejams: <http://bit.ly/29gzTSl>

66. Mackey Robert. *Putin Cites Claim About U.S. Designs on Siberia Traced to Russian Mind Readers*. Pieejams: <http://nyti.ms/2oJ9aGc>
67. Marshall Malofeev. *Kak rossijskij rejder zahvatil Jugo-Vostok Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/295fFqr>
68. Meyer Henry, Choursina Kateryna, Krasnolutska Daryna. *Ukraine Billionaires Desert Yanukovykh After EU Reversal*. Pieejams: <http://bit.ly/29iSPRQ>
69. Mostovaja Julija. *Obojudoostrij tupik*. Pieejams: <http://bit.ly/297AjLb>
70. *Na Shodi Ukrajiny regionaly hochut' stvoryty „derzhavu v derzhavi”, shhob jih nihto ne chipav*. Pieejams: <http://bit.ly/29iNxWx>
71. *Nachinaja s 2012 goda – kto i kak sozdaval «DNR»*. Pieejams: <http://bit.ly/299CgWd>
72. Nikolajenko Tetjana, Kamenjev Maksim. *U Putina pishut novuju Konstituciju dlja Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/299Esg1>
73. Orishhuk Fedor. *Kak Surkov i FSB razgonjali Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29lh9zR>
74. *Pavutynnja Jefremova*. Pieejams: <http://bit.ly/2pZQMpE>
75. Pismennaya Evgenia, Arkhipov Ilya, Cook Brad. *Putin's Secret Gamble on Reserves Backfires Into Currency Crisis*. Pieejams: <http://bloom.bg/29dEieA>
76. Poluhina Julija. *Vse poshlo po klanu*. Pieejams: <http://bit.ly/2q9ESch>
77. Popovich Denis. *Ukrainsko–rossijskaja vojna: pervyj uchebnyj god*. Pieejams: <http://bit.ly/2971W5k>
78. Prusenkova Nadezhda. *Okoloborn: Kto kem stal iz okruzhenija nacistskoj bandy BORN i pri chem zdes' Donbass*. Pieejams: <http://bit.ly/2pgH3gZ>
79. Rogin Josh, Lake Eli. *U.S. Told Ukraine to Stand Down as Putin Invaded*. Pieejams: <http://bv.ms/1EHHO08>
80. *Rossija nachala sozdavat' DNR eshhe v 2005 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/2q29pNq>
81. Roth Andrew. *Former Russian rebels trade war in Ukraine for posh life in Moscow*. Pieejams: <http://wapo.st/2oA1yoz>
82. Rozhkova Natal'ja. *«Vezhlivye ljudi» iz Donecka: kto oni? Rezul'taty rassledovanija*. Pieejams: <http://bit.ly/29dJZCT>
83. *Russkij dolg Aksenova – bessmyslennyj i besposhhadnyj*. Pieejams: <http://bit.ly/2971k02>
84. Sakadynskij Sergej. *Kak sdavali Lugansk god nazad*. Pieejams: <http://bit.ly/2fbWIXm>
85. Samar Valentina. *Rossija otkryla krymskij front*. Pieejams: <http://bit.ly/297oQYc>
86. Shherbina Sergej, Ljamec Sergej. *„Edinoe okno” Sem'i*. Pieejams: <http://bit.ly/29gGoEw>
87. Shirjaev Valerij. *Krym. God spustja. Chto my znaem teper'*. Pieejams: <http://bit.ly/298fhIW>
88. Shlejnov Roman. *U kogo iz rossijskih chinovnikov i gosmenedzherov byli scheta v HSBC*. Pieejams: <http://bit.ly/29bBZRp>

89. Shuklinov Petr. *Pochemu sorvano vypolnenie dogovorennostej Janukovicha s opoziciej*. Pieejams: <http://bit.ly/29anBwF>
90. Sidorov Dmitrij. *Kak delajut TV-propagandu: chetyre svidetel'stva*. Pieejams: <http://bit.ly/1IuRJI7>
91. *Sim'ja ta jiji biznes*. Pieejams: <http://bit.ly/2rDGfjV>
92. Skorkin Konstantin. *25 let donbasskogo separatizma. Chast' vtoraja*. Pieejams: <http://bit.ly/1LZUBEz>
93. Solomatin Mihail. *Kak brali Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29bzP46>
94. Sonne Paul, Troianovski Anton. *Crimean Separatist Alexei Chaly, CEO of Tavrida Electric, Dodges Sanctions*. Pieejams: <http://on.wsj.com/1Sgs6BG>
95. Stack Graham. *Yanukovych's „family business” links him to Russia*. Pieejams: <http://bit.ly/29al5mt>
96. Stepanenko Viktor. *Kto i pochemu hochet smestit' glavarja DNR*. Pieejams: <http://bit.ly/29ais42>
97. Stepanenko Viktor. *Surkov v Donbasse i igra kremlevskih bashen*. Pieejams: <http://bit.ly/295lc0b>
98. Strizhova Ol'ga. *Godovshhina zahvata SBU v Luganske: kak eto bylo?* Pieejams: <http://bit.ly/2fsrlqW>
99. Tkach Myhajlo, Loginova Olena. *Valentyn Nalyvajchenko: sekrety shpyguna (rozsliduvannja)*. Pieejams: <http://bit.ly/2oLduoy>
100. Torba Valentin. *Kak tonul «korabl'» Luganska*. Pieejams: <http://bit.ly/2fn6xID>
101. Tregubov Viktor. *Ja b v „doneckie” poshel – pust' menja nauchat*. Pieejams: <http://bit.ly/2wDnuAW>
102. *Tuzla. Nevivchenij urok*. Pieejams: <http://bit.ly/297wwO9>
103. Urbanskaja Tat'jana. *Bor'ba za Ukrainu: gaz kak poslednij argument*. Pieejams: <http://bit.ly/2nScXgi>
104. Vedernikova Inna, Mostovaja Julija, Rahmanin Sergej. *Jugo-Vostok: vetv' dreva nashego*. Pieejams: <http://bit.ly/2rc8jeK>
105. Vetrov Vladimir. *Vladimir Konstantinov schytaet sebja predatelem № 1*. Pieejams: <http://bit.ly/298gsIu>
106. Lanovij Volodimir. *„Skromna” charivnist' oligarhiji*. Pieejams: <http://bit.ly/29lf5b5>
107. *Volshebnik Kljuev i polnyj chemodan fashistov*. Pieejams: <http://bit.ly/29dE0y4>
108. Vorob'ev Viktor. *God okkupacii. Kak krymskie deputaty «dokatilis'» do separatizma*. Pieejams: <http://bit.ly/298idoL>
109. Voronov Vladimir. *Krym i Kreml': ot plana «A» k planu «B»*. Pieejams: <http://bit.ly/29dKWuY>
110. Weaver Courtney. *Malofeev: the Russian billionaire linking Moscow to the rebels*. Pieejams: <http://on.ft.com/29bwgef>
111. Zajcev Roman. *Pis'ma Surkova: 29 nojabrja 2013 goda. Vopros napadenija na Ukrainu v Kremle uzhe davno reshen*. Pieejams: <http://bit.ly/2f1kKHk>

112. Zajcev Roman. *Pis'ma Surkova: 5 dekabnja 2013 goda. Vopros napadenija na Ukrainu v Kremle uzhe davno reshen.* Pieejams: <http://bit.ly/2dVv9EF>
113. Zhilin Ivan. «*Byl plan ostavit' Krym i okopat'sja v Sevastopole*». Pieejams: <http://bit.ly/2rEVcSU>
114. *Zhurnalisty z'jasuvaly, jak Putin vykorystovuje cerkvu u vijni.* Pieejams: <http://bit.ly/2rpf3cb>
115. Zubova Elena, Popov Igor', Dzhemal' Orhan. *Neboevye poteri: kak VEB mozhnet poterjat' \$10 mlrd na Ukraine.* Pieejams: <http://bit.ly/2pwGMXe>

5) Citi informativie materiali

1. „*Nichego neobychnogo*” v den' rasstrela Majdana. Pieejams: <http://bit.ly/2hxTbXc>
2. „*Titushkam*” razdali 408 avtomatov i 90 tys. patronov so skladov MVD. Pieejams: <http://bit.ly/297DbDV>
3. „*Vyhoda net*”: Janukovich priznal vlijanie voennyh ChF Rossii na provedenie referendumu v Krymu. Pieejams: <http://bit.ly/2gEwrQJ>
4. «*My podderzhali svoih*». Pieejams: <http://bit.ly/29amTvE>
5. «*Plenki Zabzaljuka*»: chem zamanivajut v «tushki» (AUDIO). Pieejams: <http://bit.ly/2mW4NGm>
6. *15 dnej Majdana: Ukraina nachinaet treshhat' po regional'nym shvam.* Pieejams: <http://bit.ly/29aaeJb>
7. *19 vymog, jaki postavyy Brjussel' Janukovychu* (SPYSOK). Pieejams: <http://bit.ly/2nz0EVk>
8. *4 oborona. Sevastopolja pochemu geroi ne te?* Pieejams: <http://bit.ly/29wZc01>
9. Abishev Il'ja. *Deputat ot oppozicii Kryma: menja v parlament ne puskajut.* Pieejams: <http://bbc.in/29aiVD8>
10. *Administraciju prezidenta vozglavit Sergej Larin.* Pieejams: <http://bit.ly/299FTLO>
11. *Admiral-predatel', prikazavshij rasstreljat' Majdan, trebuet ot Ukrainy pensiju.* Pieejams: <http://bit.ly/29iOsX7>
12. *Aleksandr Efremov: Janukovich predal Partiju regionov. My byli zalozhnikami Sem'i.* Pieejams: <http://bit.ly/297ieZj>
13. *Allenova Ol'ga, Geda Elena, Novikov Vladimir. Blok NATO razoshelsja na blokpakety.* Pieejams: <http://bit.ly/297Bx9m>
14. *Anneksija Kryma: nakanune VSU prikazali otpravljat'sja v Kiev.* Pieejams: <http://bit.ly/2pcJf6K>
15. *Belovol Aleksej. Parubij: Dlja oborony Majdana nuzhno eshhe 6000 dobrovol'cev.* Pieejams: <http://bit.ly/29atutw>
16. *Belyj Petr. Lubjanka nachinaet zhit' zavtrashnim dnem.* Pieejams: <http://bit.ly/298IPan>
17. *Besedy «Sergeja Glaz'eva» o Kryme i besporjadkah na vostoce Ukrainy. Rasshifrovka.* Pieejams: <http://bit.ly/2bitDbk>

18. Bogatyreva prizyvaet Jushhenko prodolzhit' politreformu. Pieejams: <http://bit.ly/2mf91oM>
19. Bojarskij Aleksej. *Poluostroj Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29xcJo7>
20. *Bol'shaja press-konferencija Vladimira Putina*. Pieejams: <http://bit.ly/2pIKRsh>
21. *Bol'shinstvo ukraincev vystupili protiv chlenstva v NATO – opros*. Pieejams: <http://bit.ly/29auVZd>
22. *Borodaj priznalsja, chto vo vzlomannoj pochte Surkova byli ego dokumenty*. Pieejams: <http://bit.ly/2puwnYD>
23. Botuhov Aleksandr. *V Kieve nachalis' zatrudnenija s produktami i benzinom*. Pieejams: <http://bit.ly/29av8vo>
24. Brjuhanov Artem. *Rossijskij trikor nad Luganskom, «sozhzhenie» Bandery i «preduprezhdenie» Efremovu*. Pieejams: <http://bit.ly/2p6VDYZ>
25. *Byvshij glavnyj milicioner Luganskoj oblasti «pokryval» boevikov Mozgovogo*. Pieejams: <http://bit.ly/2fHtBiW>
26. *Chernomyrdin privez v Lugansk uchebniki po istorii*. Pieejams: <http://bit.ly/2orKZLK>
27. Chornovil Taras. *Janukovyh zibravsja shturmuvaty Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29bA3rP>
28. *Dinamika otnoshenija naselenija Ukrainy k Rossii i naselenija Rossii k Ukraine, kakih otnoshenij s Rossiej hoteli by ukraincy*. Pieejams: <http://bit.ly/298lbcR>
29. *Dogovor Janukovicha i Medvedeva pro bazuvannja flotu do 2042 roku*. Pieejams: <http://bit.ly/2hmc0wb>
30. *Donskie kazaki voshli v Vostochnye i Juzhnye regiony Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/2oM8UVO>
31. *Eks-glava SBU Luganska Tret'jak predal Ukrainu iz-za syna-shpiona* (video). Pieejams: <http://bit.ly/2fqqqca>
32. *Elektronnaja baza prizyvnikov byla unichtozhena v 2012 godu po prikazu ministra oborony – Poroshenko*. Pieejams: <http://bit.ly/29agyAf>
33. *Evropejskij parlament kritikuet vybory v Ukraine: tekst rezoljucii*. Pieejams: <http://bit.ly/21QBPYR>
34. *Firtash pro Timoshenko* (Polnaja versija). Pieejams: <http://bit.ly/2mp9GEO>
35. *Firtash v sude zajavil, chto podderzhival „UDAR” s 2012 goda: Ja nashel Klichko kak al'ternativu Janukovichu na vyborah-2015*. Pieejams: <http://bit.ly/2oXktqv>
36. *Francija ulichila rossijskie specsluzhby v rasstrele Evromajdana*. Pieejams: <http://bit.ly/29aLxyi>
37. *General Wesley Clark: Exclusive Briefing from Ukraine's Front Lines*. Pieejams: <http://bit.ly/1ahIkcm>
38. *Generalov i oficerov Genshtaba zastavljajut prosit' Janukovicha „navesti porjadok”* (dokument). Pieejams: <http://bit.ly/29ag2T1>
39. *Genprokuratura: radnyk Putina mig finansuvaty separatyzm cherez kyjivs'ku firmu*. Pieejams: <http://bit.ly/2mKBp2Y>

40. Girkin: «Opolchency» sgonjali krymskih deputatov v zal dlja golosovanija. Pieejams: <http://bit.ly/29iHqBA>
41. Glava SBU ne gnushaetsja nosit' na sebe gerb Rossii. FOTO. Pieejams: <http://bit.ly/29ah811>
42. Gorbachev ulichil Putina vo lzhi: v NATO ne obeshhali ne rasshirjat'sja na vostok. Pieejams: <http://bit.ly/298p3e4>
43. Gotovitsja zhestkoe silovoe podavlenie Majdana, – opozicija. Pieejams: <http://bit.ly/29as2r8>
44. GPU: Janukovyh uzurpuvav vladu sfal'syfikovanyj pidpysamy nardepiv. Pieejams: <http://bit.ly/2mZIXD8>
45. Hille Kathrin. Russia watchers say military manoeuvre was long in the making. Pieejams: <http://on.ft.com/297sjtV>
46. Hripun Vjacheslav. Gosti stolicy: Partija regionov sozvala sobstvennyj Majdan. Pieejams: <http://bit.ly/29iT4fX>
47. Igor' Dzhadan. Operacija „Mehanicheskij apel'sin”. Pieejams: <http://bit.ly/1zAM2WT>
48. Ivzhenko Tat'jana. Torgovyje vojny vylilis' v ekonomicheskiju blokadu. Pieejams: <http://bit.ly/299HnWc>
49. Ivzhenko Tat'jana. V Kieve opasajutsja perevorota v Krymu. Pieejams: <http://bit.ly/29aolC1>
50. James Sherr: Russia's Challenge to the West'. Part 1. Pieejams: <http://bit.ly/2nrpGu5>
51. Janukovich i ego ljudi uchastvovali v organizacii anneksii Kryma – GPU. Pieejams: <http://bit.ly/295kmk9>
52. Janukovich pomiloval Lucenko i Filipchuka. Pieejams: <http://bit.ly/2o9BiO3>
53. Janukovich skazal, chto ne uezhaet iz Ukrainy: opublikovanyj polnyj tekst i video obrashhenija. Pieejams: <http://bit.ly/298iFDI>
54. Janukovich soobshhil prezidentu Litvy o nevozmozhnosti podpisat' asociaciju s ES iz-za shantazha Rossii. Pieejams: <http://bit.ly/297GsD6>
55. Janukovich uvolil nachal'nika Genshtaba Zamanu. Pieejams: <http://bit.ly/297xk1v>
56. Janukovyh pro vijs'kovyh RF na Donbasi: Ce pryj'haly rodychi. Pieejams: <http://bit.ly/2hS3rGa>
57. Jarema bozhitsja, chto nikakaja „tret'ja sila” ne rassstrelivala Majdan. Pieejams: <http://bit.ly/297CCKm>
58. Kadchenko Vitalij. Radikaly v Kieve opjat' idut v ataku. Pieejams: <http://bit.ly/298flsf>
59. Kak Janukovich pokidal Mezhygor'e: video evakuacii cennostej. Pieejams: <http://bit.ly/295p69o>
60. Kak Moskva gotovilas' k anneksii Kryma: dannye razvedki. Pieejams: <http://bit.ly/29iRg6n>
61. Kakie uslovija vydvinul Azarov vmesto spiska Fjule. Pieejams: <http://bit.ly/29al6a0>

62. Kamenjev Maksim, Nikolajenko Tetjana. *Janukovich podavil bunt v Partii regionov*. Pieejams: <http://bit.ly/29iS5MN>
63. Kamenjev Maksim, Nikolajenko Tetjana. *Levochkina „vytalkivajut” iz Administracii prezidenta*. Pieejams: <http://bit.ly/29aM8jC>
64. Kamenjev Maksim, Nikolajenko Tetjana. *Partija regionov vosstala protiv Kabmina*. Pieejams: <http://bit.ly/29akqRR>
65. Kamenjev Maksim. *Hod Azarovym: pochemu prem'er ushel v otstavku*. Pieejams: <http://bit.ly/2olq2Sk>
66. Kamenjev Maksim. *Kogo vlast' obvynyt v „vojne na Grushevskogo”*. Pieejams: <http://bit.ly/29aMczZ>
67. Karetnikova Ol'ga, Ogijenko Viktor. *Kak Rada vvela sankcii dlja ukraincev*. Pieejams: <http://bit.ly/29bGgUM>
68. *Kljuchevym faktorom v poboishhe na Majdane byla tret'ja sila*. Pieejams: <http://bit.ly/29iSEpu>
69. *Koalicija roste, ale superechky posyljujut'sja*. Pieejams: <http://bbc.in/2mW4sTU>
70. *Komorovskij: Ukraina mozhet vypolnit' chast' uslovij ES i posle Vil'njusa*. Pieejams: <http://bit.ly/2o7n4RJ>
71. *Konstantinov: Chubarov hotel poluchit' kreslo glavy krymskogo parlamenta*. Pieejams: <http://bit.ly/297dTVZ>
72. *Konstitucionnyj Sud usilil Janukovicha*. Pieejams: <http://bit.ly/2lQclKT>
73. Korba Galina. *Vyhod est'*. Pieejams: <http://bit.ly/2mZ5JGw>
74. *Kreml' gotovit v Ukraine vojnu srodne gruzinskoj*. Pieejams: <http://bit.ly/29iIK7j>
75. *Kremlevskaja marionetka Konstantinov zadolzhal ukrainskim bankam svyshe milliarda griven*. Pieejams: <http://bit.ly/2prEH05>
76. *Krym podnimet vopros ob otdelenii pri smene legitimnoj vlasti Ukrainy*. Pieejams: <http://bit.ly/29fYU16>
77. *Krymskij parlament sobralsja menjat' Konstituciju avtonomii i prosit' zashhity u Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/295gwaJ>
78. Kucheruk Valerij, Kalnysh Valerij, Vasil'cova Ol'ga. *S diagnozom na vyhod*. Pieejams: <http://bit.ly/2mwRj4m>
79. *Landik rasskazal, kak Nalivajchenko i Parubij otkazalis' vypolnjat' prikaz Turchinova, sdav Lugansk vesnoj 2014 goda*. Pieejams: <http://bit.ly/2phYddV>
80. Ljamin Evgenij. *Eksperty delajut prognozy o tom, kakoe budushhee zhdet Ukrainu*. Pieejams: <http://bit.ly/29azssX>
81. *Lucenko: 18 chinovnikov RF uvedomleny o podozrenii*. Pieejams: <http://bit.ly/2bLqLUp>
82. *Lucenko: Janukovich byl gotov sdat' Azarova i Zaharchenko, no vmeshalsja Kreml'*. Pieejams: <http://bit.ly/29aMypY>
83. *Majdan–2013: kto stoit, pochemu i za chto?* Pieejams: <http://bit.ly/29dP9yN>
84. *Majdan–dekabr' i Majdan–fevral': chto izmenilos'?* Pieejams: <http://bit.ly/29at86x>
85. *Marshrut vtechi Janukovicha: ekskljuzivni podrobici*. Pieejams: <http://bit.ly/29r04Zd>

86. Marson James. *Deepening Ties Between Greece and Russia Sow Concerns in West*. Pieejams: <http://on.wsj.com/29ahNQc1423870358>
87. Mihajlovskij Fedor. *Mif ob asociaciji: Ukraina ne vstupaet v ES*. Pieejams: <http://bit.ly/2bhAI0d>
88. Mostovaja Julija, Silina Tat'jana. *Russkij plan, osmyslennyj i besposhhadnyj*. Pieejams: <http://bit.ly/2nfnId0>
89. Mostovaja Julija. *Vremja boja*. Pieejams: <http://bit.ly/297Anuy>
90. *Na golosovanii v krymskom parlamente ne bylo i poloviny deputatov*. Pieejams: <http://bit.ly/297yXjN>
91. *Na kordoni z Ukrajinoju i v Krymu Rosija maje 220 tysjach vijs'kovyh – Tenjuh*. Pieejams: <http://bit.ly/29agYXC>
92. *Na Luganshhyni shhe z 2006 roku shkoljariv vchyly, shho Krym i Donbas ne je Ukrai'noju (FOTO)*. Pieejams: <http://bit.ly/2nNcvQX>
93. Najem Mustafa. *Viktor Janukovich vyshel iz istorii*. Pieejams: <http://bit.ly/29atHNo>
94. Najem Mustafa. *Viktor Janukovich: mezhdvu vojnoj i porazheniem*. Pieejams: <http://bit.ly/29xfF4s>
95. Nikolajenko Tetjana. *Padenie Janukovicha: v Rade nachinajut delit' vlast'*. Pieejams: <http://bit.ly/298iGaJ>
96. Novikova Evgenija. *Legitimnost' pod voprosom*. Pieejams: <http://bit.ly/2mP16Sp>
97. *Novogo ministra oborony Ukrainy zapodozrili v sotrudnichestve s GRU*. Pieejams: <http://bit.ly/29x8Y2b>
98. *Novyj glava Genshtaba – drug Novinskogo i vypolnit ljuboj prikaz, – Gricenko*. Pieejams: <http://bit.ly/29aoYeD>
99. *Novyj gubernator Luganskoj oblasti finansiroval Antimajdan, – Gerashhenko*. Pieejams: <http://bit.ly/2eqKix1>
100. *Novyj Vladislav, Kolomychenko Marija. Kreditnoe peremirie*. Pieejams: <http://bit.ly/295kKz1>
101. *O komplekse mer po vovlecheniju Ukrainy v evrazijskij integracionnyj process*. Pieejams: <http://bit.ly/297BII4>
102. *Obrashhenie Prezidenta Rossijskoj Federacii*. Pieejams: <http://bit.ly/297pGUg>
103. *Okkupanty v forme „Berkuta”: kak desantniki iz Ul'janovska umirajut v Ukraine (foto)*. Pieejams: <http://bit.ly/29a8O1s>
104. *Olejnik Evgenija. Uzniki porjadka*. Pieejams: <http://bit.ly/29ajjll>
105. *Ostannij nachal'nyk Genshtabu Janukovycha nakazuvav okremym chastynam armiji prydushyty Majdan*. Pieejams: <http://bit.ly/29x8J7r>
106. *Otmenit' politreformu nereal'no*. Pieejams: <http://bit.ly/2v6HmOH>
107. *Panjushkin Konstantin. Zhiteli Sevastopolja – protiv sblizhenija s Evropoj*. Pieejams: <http://bit.ly/29gvNcl>
108. *Parubij peredal materialy na Medvedchuka v GPU*. Pieejams: <http://bit.ly/2pcHYwj>
109. *Pashinskij: v 2014 godu rossijskie tanki mogli za tri chasa doйти do Kieva*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCDy2>

110. *Petrenko: Janukovich znal ob okupaciji Kryma.* Pieejams: <http://bit.ly/2oCUAyK>
111. *Piarshhik Janukovicha i teroristov Rodion Miroshnik sbezhhal iz Luganska v Kiev.* Pieejams: <http://bit.ly/2oCX5Rk>
112. Piper Elizabeth. *Why Ukraine spurned the EU and embraced Russia.* Pieejams: <http://reut.rs/2vvy6kX>
113. *Politreforma iz „paketa“: kto chto poluchit i kogda.* Pieejams: <http://bit.ly/2mW5jnD>
114. *Poroshenko uvolil skandal'nogo komandujushhego VMS Gajduka.* Pieejams: <http://bit.ly/2ojdck8>
115. *Poroshenko: bojcy „Al'fy“ v svoih pokazanijah soobshhili o tom, chto snajperskimi gruppami na Majdane rukovodil pomoshhnik RF Surkov.* Pieejams: <http://bit.ly/297Cqur>
116. *Poslanie Prezidenta Federal'nomu Sobraniju.* Pieejams: <http://bit.ly/29amMjz>
117. *Prjamaja linija s Vladimirom Putinyom.* Pieejams: <http://bit.ly/29bIfZ5>
118. *Protestujushhie nazvali osnovnye trebovanija – opros.* Pieejams: <http://bit.ly/29at0DQ>
119. *Pshonka i Jakimenko znali ob anneksii Kryma eshhe v fevrале, – Moskal'.* Pieejams: <http://bit.ly/298k4u1>
120. Ptichkin Sergej. *Vezhlivye ljudi poluchili svoj Den'.* Pieejams: <http://bit.ly/297rIOo>
121. *Putin preduprezhdal Janukovicha, chto otberet Krym i Jugo-Vostok Ukrainy – Moskal'.* Pieejams: <http://bit.ly/299GMnx>
122. *Putina poprosili vvesti vojska na Ukrainu.* Pieejams: <http://bit.ly/29aeMPy>
123. Rahmanin Sergej. *A znachit nam nuzhna odna svoboda...* Pieejams: <http://bit.ly/2nw9JBz>
124. *Razvedka: Shemu okupaciji Donbassa Rossija otrabotala na uchenijah v Belarusi v 2013 godu.* Pieejams: <http://bit.ly/2oPTUH6>
125. *RP: Asociaciju mogut podpisat', dazhe esli Timoshenko budet sidet'.* Pieejams: <http://bit.ly/2ngNgVk>
126. *Russia can't be 'firefighter and arsonist' in Ukraine, says U.S.* Pieejams: <http://cnn.it/2qiFoFw>
127. *Russkij diversant v Slavjanske priznalsja, chto byl sredi snajperov na Majdane, – SBU.* Pieejams: <http://bit.ly/295nCM0>
128. *Rybachuk: Firtash pri Jushhenko vyigral ogromnyj konkurs na rol' gazovogo posrednika.* Pieejams: <http://bit.ly/2IU24xk>
129. *Rybak ulichil Janukovicha vo lzhi: menja ne bili, v mashinu ne streljali.* Pieejams: <http://bit.ly/297vOk1>
130. Samar Valentina. *Otkroet li Rossija krymskij front?* Pieejams: <http://bit.ly/297BIlg>
131. *SBU ob#jasnila obyski v Genshtabe.* Pieejams: <http://bit.ly/299DiBv>
132. *SBU: Janukovyh na moment yzbranyja prezidentom uzhe organizoval sgovor po uzurpacyy vlasty.* Pieejams: <http://bit.ly/2mWxpz1>

133. *SBU: Zahvatom inspektorov OBSE v Slavjanske rukovodil rossijanin Igor' Girkin*. Pieejams: <http://bit.ly/29ara68>
134. *Semenec Georgij. Novyj predsedatel' SBU primitiven, malogramoten i bol'shoj patriot Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/29bCivp>
135. *Senchenko Andrej. Pulja v lob, tak pulja v lob*. Pieejams: <http://bit.ly/2o65sm4>
136. *Senchenko: Konstantinov gotovilsja k aneksii Kryma eshhe osen'ju 2013 goda*. Pieejams: <http://bit.ly/29abRXk>
137. *Sergeeva Anna. Eksperty: Firtash i Levochkin razvjazali vojnu protiv Semji i ee stavlennika v MVD Zaharchenko*. Pieejams: <http://bit.ly/2rBqL4J>
138. *Shevchenko Irina. Zamarannye krov'ju. Komu vygodna izoljacija Janukovicha*. Pieejams: <http://bit.ly/295mqbG>
139. *Shishkin Oleg. Na Ukraine ob#javili v rozysk Janukovicha. V strane ostryj finansovyj krizis – ugroza defolta*. Pieejams: <http://bit.ly/29azbGx>
140. *Silina Tat'jana. On vse nam pereputin*. Pieejams: <http://bit.ly/29atPN0>
141. *Silina Tat'jana. U perekrestka paralelej*. Pieejams: <http://bit.ly/2mtCnE4>
142. *Silina Tat'jana. Ukraina v treh sosnah-2: NATO–Rossija–ES*. Pieejams: <http://bit.ly/299HLUA>
143. *Situacija v Kieve: komentarii i ocenki ekspertov*. Pieejams: <http://bit.ly/29iIghy>
144. *Slidstvo otrymalo vsi dokazy, shho Jefremov «vidkryv dveri vijni» – Genprokuror*. Pieejams: <http://bit.ly/2q0b4iJ>
145. *Sluckij podtverdil vizit deputatov Gosdumy v Krym*. Pieejams: <http://bit.ly/29wZ3JS>
146. *SMI: v Sevastopole mitingujushhie vybrali novogo mera – rossijanina, i otkazalis' platit' nalogi Kievu*. Pieejams: <http://bit.ly/298eZ4E>
147. *Soveshhanie poslov i postojannyh predstavitelej Rossii*. Pieejams: <http://bit.ly/29xhkH5>
148. *Sovet bezopasnosti obsudit besporjadki na Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29aAIMP>
149. *Sovet Federacii hochet otmenit' reshenie Politbjuro o peredache Kryma Ukraine v 1954 godu*. Pieejams: <http://bit.ly/29iQeYe>
150. *Sovet pri prezidente RF priznal, chto zavysil javku na „referendume” v Krymu*. Pieejams: <http://bit.ly/29aqjCr>
151. *Sovetnik Putina prizval Janukovicha podavit' „mjatezh” i sohranit' vlast'*. Pieejams: <http://bit.ly/297D8bc>
152. *Spasti Ukrainu! Memorandum ekspertov Izborskogo kluba*. Pieejams: <http://bit.ly/29iQiqU>
153. *Spiker GD Naryshkin obsudil s krymskim kollegoj situaciju na Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/29aloRT>
154. *Spiker krymskogo parlamenta: Krym mozhet odelit'sja ot Ukrainy, esli „strana razvalitsja”*. Pieejams: <http://bit.ly/29abHix>

155. *Stenograma zasidannja Rady nacional'noji bezpeky i oborony pid golovuvannjam v.o. Prezydenta Ukrainy, Golovy Verhovnoji Rady Ukrainy O. V. Turchynova.* Pieejams: <http://bit.ly/29aq0Yb>
156. Stroilov Pavel. *Revealed: the Kremlin files which prove that Nato never betrayed Russia.* Pieejams: <http://bit.ly/29bHZJA>
157. *Tak chto zhe skazal Vladimir Putin v Buhareste.* Pieejams: <http://bit.ly/2hnSRqW>
158. *Tak kakim budet vash polozhitel'nyj otvet? Kratkij otchet o vstreche prezidenta s primknuvshimi tovarishhami.* Pieejams: <http://bit.ly/29iUgzQ>
159. *Tigipko – o zahvate SBU v Luganske: Atmosfera krajne naprjazhennaja, eto porohovaja bochka.* Pieejams: <http://bit.ly/2dMt63X>
160. *Timoshenko prosit liderov stran ES podpisat' Asociaciju.* Pieejams: <http://bit.ly/2nvnKgE>
161. *Tri chetverti ukraincev nedovol'ny situacij v strane.* Pieejams: <http://bit.ly/29aMvut>
162. Trutnev Oleg, Chernovalov Aleksandr. *Zapret sladok: Rossija otkazalas' ot produkcii Roshen.* Pieejams: <http://bit.ly/297H7V7>
163. *Turchinov: Majdanovcev ubivali rossijskie snajpery i chernyj Berkut.* Pieejams: <http://bit.ly/297mJmA>
164. *Ukraina raskolota Majdanom i ne gotova otdavat' vlast' oppozicii – sociologija R&B Group.* Pieejams: <http://bit.ly/29gGR9C>
165. *Ukraincy vse gromche vozmushhajutsja na kuhnjah, no vyhodit' na ulicy ne speshat.* Pieejams: <http://bit.ly/29akPUy>
166. *Ukraine: Firtash Makes His Case To The USG.* Pieejams: <http://bit.ly/1KBByxq>
167. *Ukraine: Firtash Returns To Set The Record Straight.* Pieejams: <http://bit.ly/2npUEPq>
168. *Ul'timatum Klichko privel k potere Kryma, – Senchenko.* Pieejams: <http://bit.ly/2g4GI9a>
169. *V 2004 godu Putin sovetoval Kuchme podavit' Majdan siloj.* Pieejams: <http://bit.ly/29le7M1>
170. *V den' nachala Evromajdana Jacenjuk ne veril, chto ukraincy vyjdu na massovye protesty.* Pieejams: <http://bit.ly/29bGnj1>
171. *V hode peregovorov po Krymu Lavrov i Kerri tak i ne dostigli konsensusa. Rossija peredala SShA svoj plan vyhoda iz krizisa.* Pieejams: <http://bit.ly/297yw9h>
172. *V Majdane prinimal uchastie kazhdyj pjatyj ukrainec – opros.* Pieejams: <http://bit.ly/295nQ5Z>
173. *V Pol'she rassekretili dokument ob otkaze ot proukrainskogo kursa.* Pieejams: <http://bit.ly/2m4Ksi1>
174. *V Slavjanske pogib ponomar' Kievo-Pecherskoj lavry, komandovavshij otrjadom boevikov – SMI.* Pieejams: <http://bit.ly/29dO5uA>
175. *Vadim Titushko rvetsja na Majdan: hochet podderzhat' ljudej.* Pieejams: <http://bit.ly/299GmNW>

176. Vernickij Anton. *Na politicheskoj karte Ukrainy pojavljajutsja vse novye „gorjachie tochki”*. Pieejams: <http://bit.ly/297naxK>
177. Vernickij Anton. *Po mnogim regionam Ukrainy proshla volna besporjadkov*. Pieejams: <http://bit.ly/29akox9>
178. Viktor Janukovich ob#jasnil prichiny svoego ot#ezda s Ukrainy. Pieejams: <http://bit.ly/29dJjxt>
179. *Vot Tula priletela: Aleksej Djumin smenil Vladimira Gruzdeva na postu gubernatora*. Pieejams: <http://bit.ly/29aek4a>
180. Vujec' Pavlo. *Evropa szhalilas' nad Janukovichem*. Pieejams: <http://bit.ly/2ogZvDc>
181. Walker Shaun. *Ukraine's EU trade deal will be catastrophic, says Russia*. Pieejams: <http://bit.ly/2nGB8NN>
182. *Zamglavy Genshtaba podal v otstavku* (Dokument). Pieejams: <http://bit.ly/299Du3x>
183. *Zasedanie Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valdaj»*. Pieejams: <http://bit.ly/297pJzB>
184. Zdanavičius Liudas, Czekaj Matthew (eds.). *Russia's Zapad 2013 Military Exercise: Lessons for Baltic Regional Security*. Pieejams arī: <http://bit.ly/2oTwDkx>
185. Zejnalova Irada. *Ukrainskaja opozicija ne prinimaet predlozhenij vlasti dazhe pered licom real'noj ugrozy razvala strany*. Pieejams: <http://bit.ly/297nGMI>
186. Zhivotov Oleg. *Dilemma silovikov: streljat' ili ne streljat'*. Pieejams: <http://bit.ly/2fnfbAK>
187. *Zhurnalistam slili „plan” Putina po Ukraine*. Pieejams: <http://bit.ly/1hUq1rA>

Personu rādītājs

Ahmetovs Rinats – Ukrainas oligarhs

Aksjonovs Sergejs – Ukrainas prokremliskās partijas „*Russkoje jedinstvo*” līderis, Krimas okupācijas laikā izveidotās Krimas marionešu valdības vadītājs

Alijevs Heidars – Azerbaidžānas prezidents (1993.–1994. gads)

Alijevs Vagifs – Ukrainas uzņēmējs

Ambarcumovs Jevgeņijs – Krievijas politiķis, diplomāts

Andropovs Jurijs – PSRS Valsts drošības komitejas priekšsēdētājs (1967.–1982. gads), PSKP CK ģenerālsēkretārs (1982.–1984. gads)

Arbuzovs Serhijs – Ukrainas pirmais vicepremjers (2012.–2014. gads)

Askarovs Volodimirs – Ukrainas BS ĢŠ Galvenās aizsardzības un mobilizācijas plānošanas pārvaldes priekšnieks

Avakovs Arsēns – Ukrainas politiķis, 2012.–2014. gadā partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts, kopš 2014. gada februāra iekšlietu ministrs (laikā no 2014. gada 22. līdz 27. februārim iekšlietu ministra pienākumu izpildītājs)

Avruckis Ihors – Krimas milicijas priekšnieks

Azarovs Mikola – Ukrainas premjerministrs (2010.–2014. gads)

Babajans Romāns – Krievijas žurnālists

Baburins Sergejs – Krievijas politiķis

Bannihs Romāns – Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenās izlūkošanas pārvaldes *GRU* virsnieks

Barrozu Žozē Manuels – Eiropas Komisijas prezidents (2004.–2014. gads)

Basesku Trajans – Rumānijas prezidents (2004.–2014. gads)

Basovs Genādijs – Krimas prokremliskās partijas „*Russkij blok*” līderis

Belafati Fabio – ārpolitikas pētnieks

Belavencevs Oļegs – Krimas okupācijas koordinators, laikā no 2014. līdz 2016. gadam „Krievijas prezidenta pilnvarotais pārstāvis Krimas federālajā apgabalā”

Belkovskis Staņislavs – Krievijas polittehnologs, politologs, publicists

Benets Kērks – ASV diplomāts

Berezins Fjodors – *DNR* „aizsardzības ministra vietnieks”

Berezovskis Deniss – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks 2014. gada 1. un 2. martā, kopš 2014. gada dienē Krievijas Jūras kara flotē

Bērziņš Jānis – Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un stratēģiskās pētniecības centra direktors

Blērs Tonijs – Lielbritānijas premjerministrs (1997.–2007. gads)

Bobrovs Jevgeņijs – Krievijas prezidenta Cilvēktiesību padomes pārstāvis

Bogdanovs Sergejs – Krievijas militārais teorētiķis

Bohoslovska Inna – Ukrainas Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāte

Boiko Jurijs – Ukrainas vicepremjers (2012.–2014. gads)

Bolotovs Valērijs – separātistu organizācijas *LNR* vadītājs (2014. gada 18. maijs–14. augusts)

Bolotskihs Mihailo – Doņeckas apgabala gubernators (2014. gada 2. marts–10. maijs)

Borodajs Aleksandrs – Krievijas politologs, separātistu organizācijas *DNR* „premjermministrs” (2014. gada 14. maijs–7. augusts)

Borodajs Jurijs – PSRS un Krievijas filozofs un publicists

Bortņikovs Aleksandrs – *FSB* direktors kopš 2008. gada

Brants Villijs – Vācijas Federatīvās Republikas kanclers (1969.–1974. gads)

Bubenčuks Ivans – Ukrainas demonstrants

Bušs Džordžs vecākais – ASV prezidents (1989.–1993. gads)

Carjovs Oļegs – Ukrainas Reģionu partijas deputāts, tā sauktā Novorosijas „parlamenta spīkers” (2014. gada jūnijs – 2015. gada maijs)

Cekovs Sergejs – Krimas politiķis

Cipkalovs Genādijs – separātistu organizācijas *LNR* „premjermministrs” (2014. gada augusts–2015. gada decembris)

Cukurs Mikola – Luhanskas apgabala iedzīvotājs, kurš 2014. gada pavasarī vispirms piedalījās separātiskajās akcijās, bet kopš 2014. gada aprīļa darbojās Kijevas spēku pusē

Čalijs Aleksejs – Krimas okupācijā iesaistīts Sevastopoles uzņēmējs

Čalijs Mihails – A. Čalija brālis

Čaraps Semjuels – ārpolitikas pētnieks

Čaušešku Nikolaje – Rumānijas Komunistiskās partijas ģenerālsekretārs (1965.–1989. gads)

Čečetovs Mihailo – Ukrainas Reģionu partijas parlamentārās frakcijas vadītāja pirmais vietnieks (2012.–2014. gads)

Čekinovs Sergejs – Krievijas militārais teorētiķis

Čelebidžihans Nomans – Krimas tatāru valstsvīrs un politiskais darbinieks (1885.–1918. gads)

Černihs Serhijs – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētāja vietnieks (2013.–2014. gads)

Černomirdins Viktors – Krievijas premjerministrs (1993.–1998. gads), vēstnieks Ukrainā (2001.–2009. gads)

Čmiļenko Aleksejs – Luhanskas apgabala separātists

Čornovils Tarass – V. Janukoviča vēlēšanu štāba vadītājs, Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts

Čubarovs Refats – Krimas tatāru līderis

Čumačenko Mihails – separātistu grupējuma „*Narodnoje opolčeņije Donbassa*” līderis

Demidovs Sergejs – *SBU* Luhanskas pārvaldes specvienības „*Alfa*” vadītāja vietnieks

Djakovs Oleksandrs – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieka vietnieks (2014. gada marts – 2016. gada februāris)

Dobkins Mihailo – Harkovas apgabala gubernators (2010.–2014. gads)

Dobroslavskis Valērijs – Luhanskas kriminālā autoritāte

Doničs Sergejs – Krimas parlamenta deputāts

Donijs Oļess – Ukrainas parlamenta deputāts

Dragņeva Rilka – ārpolitikas pētniece

Dremovs Pāvels – separātistu organizācijas *LNR* kaujinieku līderis

Druzs Ihors – prokremliskās Ukrainas organizācijas „*Ukrainskij vibor*” aktīvists

Dugiņs Aleksandrs – Krievijas filozofs un publicists, t.s. krievu pasaules ideologs

Dumanskis Jurijs – Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka vietnieks (2012. gada maijs–2014. gada februāris)

Dunajevs Serhijs – Ukrainas Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts (2012.–2014. gads)

Džarti Vasils – Krimas premjerministrs (2010.–2011. gads)

Džūeta Pamela – ārpolitikas pētniece

Elčibejs Abulfazs – Azerbaidžānas prezidents (1992.–1993. gads)

Erlers Gernots – Vācijas diplomāts

Eštone Ketrīna – ES augstā pārstāve ārlietās un drošības politikas jautājumos (2009.–2014. gads)

Fabiuss Lorāns – Francijas ārlietu ministrs (2012.–2016. gads)

File Štefāns – ES komisārs paplašināšanās un kaimiņattiecību politikas jautājumos (2010.–2014. gads)

Filipčuks Heorhijs – Ukrainas apkārtējās vides aizsardzības ministrs (2007.–2010. gads)

Firtašs Dmitro – Ukrainas oligarhs

Fradkovs Mihails – Krievijas Ārējās izlūkošanas dienesta SVR vadītājs (2007.–2016. gads)

Fučedži Dmitrijs – Ukrainas Iekšlietu ministrijas Odesas pārvaldes vadītāja vietnieks

Furnjē Ēriks – Francijas diplomāts

Fursenko Andrejs – Krievijas izglītības un zinātnes ministrs (2004.–2012. gads)

Fursins Ivans – Ukrainas uzņēmējs

Gaidars Jegors – Krievijas ekonomists un politiķis

Gerasimovs Valērijs – Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba priekšnieks kopš 2012. gada

Girkins Igors – Ukrainas destabilizācijā iesaistīts atvaļināts Krievijas specdienestu darbinieks

Glazjevs Sergejs – Krievijas prezidenta padomnieks kopš 2012. gada

Golenko Valērijs – Luhanskas apgabala gubernators (2010.–2014. gads)

Gongadze Georgijs – Ukrainas žurnālists

Gorbačovs Mihails – PSRS pēdējais līderis (1985.–1991. gads)

Gračs Leonīds – Krimas parlamenta spīkers (1998.–2002. gads)

Grībauskaite Daļa – Lietuvas prezidente kopš 2009. gada

Gromovs Aleksejs – Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieks kopš 2012. gada

Gubarjovs Pāvels – Doņeckas separātists

Guslavskis Volodimirs – Ukrainas Iekšlietu ministrijas Luhanskas apgabala pārvaldes priekšnieks (2014. gada marts–aprīlis)

Haiduks Serhijs – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks (2014. gada 7. marts–2016. gada 15. aprīlis)

Haritonovs Aleksandrs – Luhanskas separātistu organizācijas „*Luganskaja gvardija*” līderis

Heletejs Valērijs – Ukrainas Valsts apsardzes pārvaldes vadītājs (2007.–2009. gads un kopš 2014. gada oktobra), aizsardzības ministrs (2014. gada jūlijs–oktobris)

Hilla Fiona – ārpolitikas pētniece

Hodakovskis Aleksandrs – Doņeckas separātists, līdz 2014. gada pavasarim SBU Doņeckas pārvaldes specvienības „*Alfa*” komandieris

Holomša Mikola – Ukrainas ģenerālprokurora vietnieks (2014. gada februāris–oktobris)

Holovčenko Kirils – Ukrainas nacionālistu kustības „*Pravij sektor*” Luhanskas nodaļas vadītājs

Horbatjuks Serhijs – Ukrainas Ģenerālprokuratūras pārstāvis

Horčinska Jekaterina – Ukrainas žurnāliste

Hricaks Vasils – Ukrainas Drošības dienesta priekšsēdētājs kopš 2015. gada

Hricenko Anatolijs – Ukrainas aizsardzības ministrs (2005.–2007. gads)

Hriņivs Ihors – Ukrainas politikas pētnieks, politiķis

Hriščenko Konstantīns – Ukrainas ārlietu ministrs (2003.–2005. un 2010.–2012. gads)

Hruščovs Ņikita – PSKP CK ģenerālsekretārs (1953.–1964. gads)

Illarionovs Andrejs – Krievijas prezidenta padomnieks ekonomikas jautājumos (2000.–2005. gads)

Iljins Jurijs – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks (2012. jūlijs–2014. gada 19. februāris), BS
 ĢŠ priekšnieks (2014. gada 19.–28. februāris)
 Išingers Volfgangs – Vācijas diplomāts
 Ivančuks Andrijs – Ukrainas politiķis, uzņēmējs
 Ivanovs Igors – Krievijas Drošības padomes sekretārs (2004.–2007. gads)
 Ivanovs Sergejs – Krievijas Drošības padomes sekretārs (1999.–2001. gads),
 aizsardzības ministrs (2001.–2007. gads), pirmais vicepremjers un vicepremjers
 (attiecīgi 2007.–2008. gads un 2008.–2001. gads) un Prezidenta administrācijas vadītājs
 (2011.–2016. gads)
 Ivaņuščenko Jurijs – Ukrainas oligarhs
 Jaceņuks Arsēnijs – Ukrainas politiķis, opozīcijas partijas „*Batkivščina*” parlamentārās
 frakcijas priekšsēdētājs (2012. gads–2014. gada februāris), Ukrainas premjerministrs
 (2014. gada februāris–2016. gads)
 Jakimenko Oleksandrs – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētājs (2013. gada
 janvāris–2014. gada februāris)
 Janukovičs Oleksandrs – Ukrainas prezidenta V. Janukoviča vecākais dēls
 Janukovičs Viktors – Ukrainas prezidents (2010.–2014. gads)
 Jarema Vitālijs – Ukrainas ģenerālprokurors (2014. gada jūnijs – 2015. gada februāris)
 Jarošs Dmitro – Ukrainas nacionālistu kustības „*Pravij sektor*” līderis (2013. gada
 decembris–2015. gada novembris)
 Jefremovs Oleksandrs – Ukrainas Luhanskas apgabala gubernators (1998.–2005. gads),
 Reģionu partijas parlamentārās frakcijas priekšsēdētājs (2010.–2014. gads)
 Jeļcins Boriss – Krievijas prezidents (1991.–1999. gads)
 Jeļčenko Volodimirs – Ukrainas diplomāts, vēstnieks Krievijā (2010.–2015. gads)
 Jeļisejevs Serhijs – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieka pienākumu izpildītājs 2014. gada
 19.–28. februāris, kopš 2014. gada dienē Krievijas Jūras kara flotē
 Jermakova Tatjana – prokrieviskās Krimas sabiedriskās organizācijas „*Russkaja
 Obščina Sevastopola*” vadītāja
 Joffe Grigorijs – Krimas politiķis
 Juldaševs Temurs – Ukrainai lojālā Luhanskas brīvprātīgo bataljona „*Temur*” vadītājs
 Jundzis Tālavs – politologs, jurists, Latvijas aizsardzības ministrs (1991.–1993. un
 1997.–1998. gads)
 Jurjevs Mihails – Krievijas politiķis
 Juščenko Viktors – Ukrainas prezidents (2005.–2010. gads)
 Juškins Vladimirs – ārpolitikas pētnieks
 Kabaņenko Ihors – Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka pirmais vietnieks (2012. gada aprīlis–
 2013. gada decembris)
 Karaganovs Sergejs – Krievijas politologs
 Karjakins Aleksejs – Luhanskas separātists
 Karpovs Pāvels – separātistu organizācijas *LNR* „Sabiedriskās padomes” vadītājs
 Karuna Aleksejs – Krievijas Melnās jūras flotes militārpersona
 Kasatonovs Igors – Krievijas Melnās jūras flotes pavēlnieks (1991.–1992. gads)
 Kazarins Volodimirs – Krimas politiķis

Kažanovs Sergejs – Krimas prokremliskā izdevuma „*Forpost*” galvenais redaktors
 Kellijs Jans – ASV diplomāts, vēstnieks EDSO (2011.–2013. gads)
 Kerijs Džons – ASV valsts sekretārs (2013.–2017. gads)
 Kinahs Anatolijs – Reģionu partijas deputāts (2007.–2014. gads)
 Kiseļovs Oleksejs – Ukrainas Jūras spēku virsnieks
 Klārks Veslijs – ASV ģenerālis
 Klāss Villijs – NATO ģenerālsekretārs (1994.–1995. gads)
 Klinčajevs Arsēns – Luhanskas politiķis, separātistu organizācijas „*Luganskaja gvardija*” līderis
 Kļičko Vitālijs – bijušais bokseris, Ukrainas partijas „*UDAR*” parlamentārās frakcijas līderis (2012.–2014. gads)
 Kļimenko Oleksandrs – Ukrainas ienākumu un nodokļu ministrs (2012.–2014. gads)
 Kļimkins Pavlo – Ukrainas diplomāts, kopš 2014. gada Ukrainas ārlietu ministrs
 Kļujevs Andrijs – Ukrainas politiķis uzņēmējs, Nacionālās drošības un aizsardzības padomes sekretārs (2012.–2014. gada janvāris), Prezidenta administrācijas vadītājs (2014. gada janvāris–februāris)
 Kokss Pets – Eiropas Parlamenta priekšsēdētājs (2002.–2004. gads)
 Kolobovs Jurijs – Ukrainas finanšu ministrs (2012.–2014. gads)
 Kolomoiskis Ihors – Ukrainas oligarhs
 Koļesņičenko Vadims – Ukrainas Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts
 Konoņčuks Vojcehs – ārpolitikas pētnieks
 Konstantinovs Vladimirs – Krimas parlamenta spīkers (2010.–2014. gads)
 Koroļevska Natālija – Ukrainas politiķe, uzņēmēja
 Koroļevskis Konstantīns – Krievijas politiķis, uzņēmējs
 Korsunskis Serhijs – Luhanskas separātists
 Kostrova Marina – Sevastopoles iedzīvotāja
 Košulinskis Ruslans – Ukrainas parlamenta priekšsēdētāja pirmais vietnieks (2012.–2014. gads)
 Kozenko Andrejs – Krimas politiķis
 Kozirevs Andrejs – Krievijas ārlietu ministrs (1990.–1996. gads)
 Kožara Leonīds – Ukrainas ārlietu ministrs (2012.–2014. gads)
 Krastevs Ivans – politologs
 Kravčenko Pjotrs – Baltkrievijas ārlietu ministrs (1990.–1994. gads)
 Kravčuks Leonīds – Ukrainas PSR Augstākās padomes priekšsēdētājs (1990.–1991. gads), Ukrainas parlamenta priekšsēdētājs (1991. gada septembris–decembris), Ukrainas prezidents (1991. gada decembris – 1994. gads)
 Križanivskis Volodimirs – Ukrainas vēstnieks Ukrainā Krievijā (1991.–1994. gads)
 Kucins Mihailo – Ukrainas Bruņoto spēku Ģenerālštāba priekšnieks (2014. gada 27. februāris – 3. jūlijs)
 Kucio Tarass – politologs
 Kučma Leonīds – Ukrainas prezidents (1994.–2005. gads)

Kunicins Serhijs – Ukrainas politiķis, Krimas premjerministrs (1998.–2001. un 2002.–2005. gads), 2012.–2014. gadā Ukrainas partijas „UDAR” parlamentārās frakcijas deputāts

Kuzmins Renats – Ukrainas ģenerālprokurora pirmais vietnieks (2010.–2013. gads)

Kvasņevskis Aleksandrs – Polijas prezidents (1995.–2005. gads)

Landiks Volodimirs – Ukrainas politiķis, uzņēmējs

Larins Serhijs – Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieks (2013.–2014. gads)

Laurinavičs Marjus – ārpolitikas pētnieks

Lavrovs Sergejs – Krievijas ārlietu ministrs kopš 2004. gada

Liepiņš Imants – Latvijas žurnālists

Loskutovs Dmitrijs – Krievijas vicepremjera D. Rogozina palīgs

Lozovskis Eduards – Ukrainas Luhanskas apgabala politiķis, uzņēmējs

Lucenko Jurijs – Ukrainas politiķis, iekšlietu ministrs (2005.–2006. un 2007.–2010. gads), kopš 2016. gada ģenerālprokurors

Lukaša Aļona – Ukrainas tieslietu ministre (2013.–2014. gads)

Lukašenko Aleksandrs – Baltkrievijas prezidents kopš 1994. gada

Lukins Vladimirs – Krievijas diplomāts, politiķis, Krievijas prezidenta pilnvarotais pārstāvis cilvēktiesību jautājumos (2004.–2014. gads)

Ļamins Jevgeņijs – Krievijas žurnālists

Ļaško Oļehs – Ukrainas politiķis

Ļebedevs Oļegs – Krievijas Valsts Domes deputāts

Ļebedevs Pavlo – Ukrainas aizsardzības ministrs (2012.–2014. gads)

Ļebedjs Aleksandrs – Krievijas jurisdikcijā esošās Tiraspolē dislocētās 14. armijas pavēlnieks (1992.–1993. gads)

Ļiščina Ivans – Ukrainas jurists, valdības pilnvarotais pārstāvis Eiropas Cilvēktiesību tiesas jautājumos

Mahda Jevhēns – Ukrainas politikas eksperts

Makfols Maikls – ASV vēstnieks Krievijā (2012.–2014. gads)

Makgvairs Maikls – ārpolitikas pētnieks

Malofejevs Konstantīns – Krievijas oligarhs

Malomužs Mikola – Ukrainas Ārējā izlūkdienesta *SZRU* vadītājs (2005.–2010. gads), Ukrainas prezidenta V. Janukoviča ārštata padomnieks (2010.–2014. gads)

Mamčurs Jūlijs – Ukrainas Bruņoto spēku virsnieks

Marčuks Jevhēns – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētājs (1991.–1994. gads)

Martinenko Mikola – Ukrainas uzņēmējs, politiķis, 2012.–2014. gadā partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts

Masalovs Igors – Ukrainas Harkovas apgabala separātists

Masiks Konstantīns – Ukrainas pirmais vicepremjers (1992. gads)

Matvijenko Valentīna – Krievijas Federācijas padomes priekšsēdētāja kopš 2011. gada

Medvedčuks Viktors – Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītājs (2002.–2005. gads), uzņēmējs, sabiedriskais darbinieks, tuvs Krievijas prezidenta V. Putina draugs

Medvedevs Dmitrijs – Krievijas prezidents (2008.–2012. gads), kopš 2012. gada premjerministrs
Merkele Angela – Vācijas kanclere kopš 2005. gada
Meškovs Jurijs – Krimas Republikas prezidents (1994.–1995. gads)
Mežihirskis Andrijs – Ukrainas mediju eksperts
Migranjans Andraņiks – Krievijas politologs
Mihailovskis Fjodors – politikas apskatnieks
Minčenko Jevgeņijs – Krievijas politologs
Minihanovs Rustams – Krievijas Tatarstānas Republikas prezidents kopš 2010. gada
Miņins Viktors – Krievijas specdienestu darbinieks
Mironovs Sergejs – Krievijas politiķis
Mirošņičenko Jurijs – Reģionu partijas deputāts Reģionu partijas deputāts (2006.–2014. gads)
Mirošņiks Rodions – Ukrainas politiķis, žurnālists, Valsts prezidenta V. Janukoviča preses sekretārs (2006. gads)
Mogiļovs Anatolijs – Krimas premjerministrs (2011.–2014. gada 27. februāris)
Moskaļs Henādijs – milicijas ģenerālleitnants, iekšlietu ministra vietnieks (2000.–2001. gads), Ukrainas prezidenta pārstāvis Krimā (2006.–2007. gads), Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētāja un Nacionālās drošības un aizsardzības padomes sekretāra vietnieks (2007. gads), Maidana laikā partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts, 2014. gadā vadīja Maidana pagaidu izmeklēšanas komisiju
Mozgovojs Aleksejs – Luhanskas separātists
Muntijans Valērijs – Ukrainas ekonomikas ministra vietnieks (2007.–2014. gads)
Muženko Viktors – Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka vietnieks (2012. gada maijs–2014. gada jūlijs), kopš 2014. gada jūlija Ukrainas BS ĢŠ priekšnieks
Naijems Mustafa – Ukrainas žurnālists
Naļivaičenko Valentīns – Ukrainas Drošības dienesta priekšsēdētājs (2006.–2010. un 2014.–2014. gads), Ukrainas partijas „*UDAR*” parlamentārās frakcijas deputāts (2012.–2014. gads)
Nariškina Sergejs – Krievijas Valsts Domes vicespīkers (2011.–2016. gads)
Nazarbajevs Nursultans – Kazahstānas prezidents kopš 1991. gada
Nazarovs Viktors – Ukrainas BS ĢŠ Galvenās operatīvās pārvaldes priekšnieka vietnieks
Nohinskis Oļehs – Ukrainas uzņēmējs
Novinskis Vadims – Ukrainas oligarhs
Nūlande Viktorija – ASV valsts sekretāra vietniece Eiropas un Eirāzijas jautājumos (2013.–2017. gads)
Nesterenko Tatjana – Krievijas finanšu ministra pirmā vietniece kopš 2012. gada
Nikiforovs Oleksejs – Ukrainas Bruņoto spēku virsnieks
Nikonovs Dmitrijs – Ukrainas Nikolajevas apgabala separātists
Ohņiveca Inna – Ukrainas diplomāte
Pačepa Jons Mihajs – bijušais Rumānijas Valsts drošības departamenta *Securitate* vadītāja vietnieks (1972.–1978. gads)

Paijets Džefrijs – ASV diplomāts, vēstnieks Ukrainā (2013.–2016. gads)

Pančenko Oļehs – Luhanskas pilsētas pārvaldes milicijas priekšnieka vietnieks

Panferovs Dmitrijs – Ukrainas un Krievijas valsts drošības iestāžu darbinieks

Parubijs Andrijs – Ukrainas politiķis, 2012.–2014. gadā partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts, Maidana komandants, pašaizsardzības vienību vadītājs, Nacionālās drošības un aizsardzības padomes sekretārs (2014. gada februāris – augusts), kopš 2016. gada Ukrainas parlamenta spīkers

Pašinskis Serhijs – Ukrainas politiķis, 2012.–2014. gadā Ukrainas partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts, Prezidenta administrācijas vadītāja pienākumu izpildītājs (2014. gada marts – jūnijs)

Patruševs Nikolajs – Krievijas Federālā drošības dienesta *FSB* direktors (1999.–2008. gads), Drošības padomes sekretārs (kopš 2008. gada)

Pavlovskis Gļebs – Krievijas politologs

Peskovs Dmitrijs – V. Putina preses sekretārs kopš 2008. gada

Petruļevičs Oleksandrs – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* Luhanskas pārvaldes vadītājs (2014. gada marts–aprīlis)

Plakida Viktors – Krimas politiķis

Popovs Gavriļs – Maskavas mērs (1991.–1992. gads)

Porošenko Petro – Ukrainas uzņēmējs, laikā no 2005. līdz 2012. gadam ieņēmis dažādus augsta līmeņa amatus valsts pārvaldē, kopš 2014. gada Valsts prezidents

Portnovs Andrijs – Ukrainas Prezidenta administrācijas vadītāja vietnieks (2010.–2014. gads), 2014. gada janvārī tika paaugstināts par vadītāja pirmo vietnieku

Primakovs Jevgeņijs – Krievijas Ārējās izlūkošanas dienesta *SVR* direktors (1991.–1996. gads), ārlietu ministrs (1996.–1998. gads), premjerministrs (1998.–1999. gads)

Prohanovs Aleksandrs – Krievijas politiķis, publicists, žurnālists, nacionālistiskās avīzes „*Zavtra*” galvenais redaktors

Pšonka Viktors – Ukrainas ģenerālprokurors (2010.–2014. gads)

Putins Vladimirs – PSRS un Krievijas valsts drošības iestāžu darbinieks, politiķis, laikā no 2000. līdz 2008. gadam, kā arī kopš 2012. gada Krievijas prezidents; ieņēmis arī premjerministra (1999.–2000. un 2008.–2012. gads), Drošības padomes sekretāra (1999. gads) un Federālā drošības dienesta *FSB* direktora (1998.–1999. gads) amatu

Radionovs Igors – Krievijas aizsardzības ministrs (1996.–1997. gads)

Rasmusens Anderss Fogs – *NATO* ģenerālsekretārs (2009.–2014. gads)

Rācs Andrāšs – ārpolitikas pētnieks

Rejs Nikolass – ASV diplomāts, vēstnieks Polijā (1993.–1997. gads)

Reļke Aleksejs – Krievijas diversants

Rešetņikovs Leonīds – Krievijas Stratēģisko pētījumu institūta direktors (2009.–2017. gads), Krievijas Ārējās izlūkošanas dienesta *SVR* virsnieks

Ribačuks Ihors – Ukrainas valsts sekretārs (2005.–2006. gads)

Ribakovs Ihors – Ukrainas politiķis

Ribaks Volodimirs – Ukrainas parlamenta spīkers (2012.–2014. gads)

Rjabčuks Mikola – Ukrainas publicists

Rogozins Dmitrijs – Krievijas vicepremjers (kopš 2011. gada)

Romanovs Romāns – Doņeckas milicijas priekšnieks
 Rompejs Hermans van – Eiropas Padomes priekšsēdētājs (2009.–2014. gads)
 Rubans Leonīds – Donas kazahu Luhanskas apgabala atamans
 Ruckojs Aleksandrs – KPFSR viceprezidents (1991.–1993. gads)
 Sabļins Dmitrijs – Krievijas politiķis, veterānu organizācijā „*Bojevoje bratstvo*” priekšsēdētāja pirmais vietnieks
 Saburovs Jevgeņijs – Krimas pirmais vicepremjers (1994. gads)
 Sakadinskis Serhijs – Ukrainas žurnālists
 Sakva Ričards – ārpolitikas pētnieks
 Salo Oļehs – Ļvovas apgabala gubernators (2013.–2014. gads)
 Sazonovs Kirils – politologs
 Senčenko Andrijs – Ukrainas politiķis, Krimas vicepremjers (1994.–1997. gads), 2012.–2014. gadā partijas „*Batkivščina*” parlamentārās frakcijas deputāts
 Serpokrilovs Vjačeslavs – Luhanskas politiķis
 Sikorskis Radoslavs – Polijas ārlietu ministrs (2007.–2014. gads)
 Siluanovs Antons – Krievijas finanšu ministrs (kopš 2011. gada)
 Sinčarčuka Olha – Ukrainas žurnāliste
 Siroťjuks Jurijs – Ukrainas partijas „*Svoboda*” parlamentārās frakcijas deputāts (2012.–2014. gads)
 Sitins Aleksandrs – politologs
 Sitniks Artjoms – Ukrainas Nacionālā antikorupcijas biroja vadītājs kopš 2015. gada
 Skipaļskis Oleksandrs – Ukrainas Aizsardzības ministrijas Galvenās izlūkošanas pārvaldes *GUR* priekšnieks (1992.–1997. gads), Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētāja vietnieks (1997.–1998. gads un 2006.–2007. gads)
 Sluckis Leonīds – Krievijas Valsts Domes NVS lietu, Eirāzijas integrācijas un sakaru ar tautiešiem komitejas priekšsēdētājs
 Smoļakovs Leonīds – Krievijas vēstnieks Ukrainā (1992.–1996. gads)
 Smoļjaņinovs Sergejs – Krimas politiķis
 Sņegirevs Valērijs – vēsturnieks
 Solomatins Mihails – politologs
 Solovjovs Vladimirs – Krievijas žurnālists
 Soskovecs Oļegs – Kazahstānas rūpniecības ministrs (1992. gads), Krievijas vicepremjermministrs (1993.–1995. gads)
 Stankevičs Sergejs – Krievijas prezidenta B. Jeļcina padomnieks (1991.–1993. gads)
 Stavickis Eduards – Ukrainas enerģētikas un ogļrūpniecības ministrs (2012.–2014. gads)
 Stepašins Dmitrijs – Krievijas žurnālists
 Strelkovs Igors skat. Girkins Igors
 Sumulidi Nikolajs – Krimas politiķis
 Surkiss Ihors – Ukrainas oligarhs
 Surkovs Vladislavs – Krievijas Prezidenta administrācijas vietnieks un pirmais vietnieks (attiecīgi 1999.–2008. gads un 2008.–2011. gads), Krievijas premjerministra vietnieks (2011.–2013. gads), kopš 2013. gada Krievijas prezidenta palīgs
 Svetļičnijs Vjačeslavs – Krievijas ģenerālkonsuls Simferopolē (2013.–2014. gads)

Šakuro Dmitro – Ukrainas Jūras spēku štāba priekšnieks, kopš 2014. gada dienē Krievijas Jūras kara flotē

Šapiro Džeremij – ārpolitikas pētnieks

Šapovalovs Andrijs – Luhanskas apgabala padomes deputāts (2010.–2014. gads)

Šehovcovs Antons – politologs

Šerrs Džeimss – ārpolitikas eksperts

Ševcova Lilija – politoloģe

Ševčenko Andrijs – Maidana aktīvists

Šišackis Andrijs – Ukrainas Doņeckas apgabala gubernators 2011.–2014. gads

Šmite Helga – Eiropas Ārējās darbības dienesta ģenerālsēkretāres vietniece (2011.–2016. gads)

Šoigu Sergejs – Krievijas aizsardzības ministrs kopš 2012. gada

Šrēders Gerhards – Vācijas kanclers (1998.–2005. gads)

Šteinmeiers Franks Valters – Vācijas ārlietu ministrs (2013.–2017. gads)

Štepa Nelja – Ukrainas Slovjangskas pilsētas priekšsēdētāja (2010.–2014. gads)

Šufričs Nestors – Ukrainas Reģionu partijas deputāts (2012.–2014. gads)

Šuvaiņikovs Sergejs – Krimas politiķis

Šuvalovs Jurijs – Krievijas varas partijas „*Jedinaja Rossija*” Augstākās padomes loceklis

Tabačņiks Dmitro – Ukrainas politiķis, Prezidenta administrācijas vadītājs (1994.–1996. gads), izglītības ministrs (2010.–2014. gads)

Taruta Serhijs – Ukrainas oligarhs, Doņeckas apgabala gubernators (2014. gada marts – oktobris)

Temirgalijevs Rustams – Krimas vicepremjers (2013. gada septembris – 2014. gada februāris), 2014. gada februārī–martā līdzdarbojās Krimas okupācijas norisē

Teņuhš Ihors – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks (2006.–2010. gads), aizsardzības ministra pienākumu izpildītājs (2014. gada februāris–marts)

Terjušins Oļegs – Krievijas Bruņoto spēku militārpersona

Tigipko Serhijs – Reģionu partijas deputāts (2012.–2014. gads)

Tihonovs Viktors – Ukrainas Luhanskas apgabala padomes vadītājs (1998.–2006. gads), Reģionu partijas parlamentārās frakcijas deputāts (2006.–2014. gads)

Timčuks Dmitro – militārais eksperts

Timčuks Ihors – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieka pirmais vietnieks (2014. gada marts – 2016. gada februāris)

Timošenko Jūlija – Ukrainas premjerministre (2005., 2007.–2010. gads)

Tituško Vadims – sportists, apmaksāta politiskā mītiņa dalībnieks

Tjagņiboks Oļehs – Ukrainas partijas „*Svoboda*” parlamentārās frakcijas priekšsēdētājs (2012.–2014. gads)

Tkačenko Andrijs – Ukrainas Iekšlietu ministrijas Dņepropetrovskas pārvaldes specvienības „*Berkut*” komandieris

Tkačenko Oleksandrs – Luhanskas mēra vietnieks

Tombinskis Jans – ES vēstnieks Ukrainā (2012.–2016. gads)

Trepaks Viktors – Ukrainas Drošības dienesta priekšsēdētāja pirmais vietnieks (2015.–2016. gads)

Tretjaks Oleksandrs – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* Luhanskas pārvaldes priekšnieks (2010.–2014. gads)

Turčeņuks Igors – Krievijas Dienvidu kara apgabala pavēlnieka vietnieks

Turčinovs Oleksandrs – Ukrainas Drošības dienesta *SBU* priekšsēdētājs (2005. gads), pirmais vicepremjers (2007.–2010. gads), Maidana laikā viens no partijas „*Batkivščina*” līderiem, Ukrainas parlamenta priekšsēdētājs (2014. gada februāris – novembris), Ukrainas prezidenta pienākumu izpildītājs (2014. gada februāris – jūnijs), Ukrainas Nacionālās drošības un aizsardzības padomes sekretārs (kopš 2014. gada)

Tusks Donalds – Polijas premjerministrs (2007.–2014. gads)

Usmanovs Ališers – Krievijas oligarhs

Usovs Nikolajs – Krievijas žurnālists

Valensa Lehs – Polijas prezidents (1990.–1995. gads)

Varinova Jeļena – Sevastopoles iedzīvotāja

Vitrenko Natālija – Ukrainas politiķe

Volčuka Katarina – ārpolitikas pētniece

Volodins Vjačeslavs – Krievijas Prezidenta administrācijas vadītāja pirmais vietnieks (2011.–2016. gads)

Vološins Aleksandrs – Krievijas Prezidenta administrācijas vadītājs (1999. gada 19. marts – 2003. gada 30. oktobris)

Vorobjovs Viktors – Ukrainas BS ĢŠ priekšnieka pirmais vietnieks (2014. gada februāris – oktobris, 2015. gada janvāris – 2017. februāris)

Vorončenko Ihors – Ukrainas Jūras spēku pavēlnieks kopš 2016. gada

Voščanovs Pāvels – Krievijas prezidenta B. Jeļcina preses sekretārs (1991.–1992. gads)

Zabžaļuks Romāns – Ukrainas politiķis

Zaharčenko Aleksandrs – Doņeckas separātists, kopš 2014. gada novembra separātistu organizācijas *DNR* vadītājs

Zaharčenko Vitālijs – Ukrainas iekšlietu ministrs (2011.–2014. gada janvāris)

Zamana Volodimirs – Ukrainas Bruņoto spēku Ģenerālštāba priekšnieks (2012. gads–2014. gada 19. februāris)

Zaņevskis Vjačeslavs – Ukrainas prezidenta V. Janukoviča dēla apsardzes priekšnieks

Zaporožcevs Mikola – Ukrainas Luhanskas apgabala gubernatora vietnieks (2010.–2014. gads)

Zatuļins Konstantīns – Krievijas politiķis, Kremlim pietuvinātā NVS Valstu institūta direktors

Zigars Mihails – Krievijas žurnālists

Zjuganovs Genādijs – Krievijas politiķis

Zurabovs Mihails – Krievijas vēstnieks Ukrainā (2009.–2016. gads)

Žiļins Jevgeņijs – Ukrainas prokremliskās organizācijas „*Oplot*” līderis

Žirinovskis Vladimirs – Krievijas politiķis

Životovs, Oļehs – Ukrainas drošības dienesta *SBU* Luhanskas apgabala pārvaldes vadītāja pirmais vietnieks (2014. gada marts–aprīlis)

Žuravļovs, Aleksejs – Krievijas partijas „*Rodina*” priekšsēdētājs
Žurikovs, Sergejs – Krievijas diversants

Separātiskās organizācijas

„*Doņeckaja respublika*” („*Донецкая республика*”)
„*Dienvidaustrumu armija*” („*Армия Юго-Востока*”)
Eirāzijas Jaunatnes savienība („*Евразийский союз молодёжи*”)
Sociāli konservatīvais politikas centrs („*Центр социально-консервативной политики*”)
„*Internacionālā Rossija*” („*Интернациональная Россия*”)
„*Proriv!*” („*Прорыв*”)
„*Starptautiskā antifašistu fronte*” („*Международный антифашистский фронт*”)
„*Luganskaja gvardija*” („*Луганская гвардия*”)
„*Oplot*” („*Оплот*”)
„*Molodaja gvardija*” („*Молодая гвардия*”)
„*Luganskaja samooborona*” („*Луганская самооборона*”)